

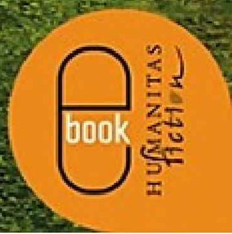
„Un roman fără pereche: documentat, splendid, istoric şi plin de suspans."
ANDREW SEAN GREER

JULIE ORRINGER

Portofoliul fugii

„Un testament al rezistenţei prin artă şi iubire."
ENTERTAINMENT WEEKLY

JULIE ORRINGER

Portofoliul fugii

Traducere din engleză și note de
ALINA CÂRÂC

Colecţie coordonată de DENISA COMĂNESCU

JULIE ORRINGER
THE FLIGHT PORTFOLIO

ISBN: 978-606-779-913-2 (epub)

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

Pentru Ryan, Jacob și Lil

Mi-ai zărit fața vreodată
În mijlocul străzii, o față fără trup?
Nu-i nimeni care să-l cunoască
Și chemarea lui se scufundă în abis.

Marc Chagall

UNU
Să disprețuim ce nu este curaj

1
Gordes

După cum a reieșit, în satul unde locuia familia Chagall nu ajungea nici un tren: una dintre numeroasele complicații pe care nu izbutise să le prevadă. A trebuit să plătească un băiat cu o motoretă să-l ducă de la gara din Cavaillon, 16 kilometri, zdruncinându-i creierii, pe un drum îngust și desfundat. Pe ambele părți se ridicau dealuri de culoarea argilei, împânzite de rânduri de viță-de-vie, și de levănțică, și de măslini; deasupra, un cer orbitor, vârstat cu alb. De mirosit, mirosea însă a piele de la haina tânărului și a cartofi arși, emanația istețului combustibil făcut în casă. Ajuns la marginea satului, băiatul a tras pe dreapta, la umbră, și, după ce i-a luat francii, a dispărut în zare înainte ca Varian să apuce să aranjeze și o cursă înapoi.

Străzile din Gordes, cioplite într-un deal calcaros bătut de soare deasupra văii Luberon, nu ofereau umbră mai deloc. Ar fi dat orice să fie din nou la Marsilia, cu un pahar de Aperol în față, privind la marinari și la fete, la gangsteri și vânzători de mirodenii defilând pe Canebière. Cuplul Chagall acceptase să-l vadă numai cu condiția să nu le pomenească în vreun fel c-ar trebui să emigreze. Dar ce subiect mai exista? Naziștii cuceriseră Parisul de câteva luni, ardeau cărți pe străzile din Alsacia și puteau trimite peste graniță orice refugiat aveau chef. Cel puțin cei doi Chagall se arătaseră *de acord*; era și asta ceva. Și totuși, când ajunse la casa lor, o veche școală catolică pentru fete, pe strada La Fontaine Basse, abia se reținu să n-o ia la sănătoasa. Cartea lui de vizită, dacă ar fi fost s-o studieze cineva, indica un soi de fanatic într-ale cunoștințelor de istorie a Europei, dorința de a ieși din biroul new yorkez unde lucra și o puternică frustrare față de izolaționismul națiunii sale. Totuși, asta era treaba lui și se oferise voluntar s-o ducă la bun sfârșit. În plus, chiar credea că poate s-o facă. Ridică mâna și bătu.

În spatele rotocolului de bronz al vizorului se ivi un ochi, iar o fată cu un șorț vărgat deschise ușa. Îl ascultă spunându-și numele și scopul vizitei în timp ce își răsucea o șuviță brună pe arătător. După aceea îl pofti înăuntru, de-a lungul unui coridor, și pe urmă îl conduse în curtea din spate, unde o alee de piatră ducea spre un triunghi de umbră. Acolo, la o masă de lemn neacoperită, Chagall și soția luau dejunul: pictorul în halatul de lucru, cu părul ridicat de pe frunte căzându-i în valuri argintii pe spate, Bella într-o rochie neagră, ajustată pe trup, prea groasă pentru căldura de afară.

— A, *monsieur* Fry, rosti Chagall, ridicându-se să-l întâmpine. Pictorul avea ochii mari și neobișnuit de pătrunzători și o expresie de nedumerire pe față. Vasăzică ați venit. M-am gândit eu c-o s-o faceți. N-ați uitat înțelegerea noastră, nu?

— Nu doresc decât să mă suportați o oră.

— Mințiți, desigur. Dar mințiți încântător.

Se așezară cu toții la masă. Cu Bella la stânga și pictorul la dreapta… el, Varian Fry, stătea acum cu familia Chagall, alături de *Chagall*, autorul acelor viziuni saturate de culoare, al acelor cupluri de proaspăt căsătoriți plutind și al caprelor cu ochi inteligenți, pe care le admirase în încăperi liniștite, la Muzeul de Artă Modernă. Bella umplu o farfurie cu pâine neagră cu coajă tare, brânză proaspătă și sardele pline de sare; o întinse apoi peste masă, măsurându-l în tăcere pe Varian.

— Dacă ați fi venit acum câteva zile am fi avut roșii, explică Chagall. Un fermier le aduce la piață joia. Regret că nu aveam mai multe să vă oferim. Mă tem că pâinea e cam greu de mestecat, dar *c'est la guerre*!

— Este o adevărată tratație, zise Varian. Sunteți foarte amabili.

— Da' de unde. Ne place să împărțim cu alții ce avem. Făcu semn cu mâna spre pietrele galbene despuiate, băncile aspre, bucata auriu-verzuie de deal vizibilă printr-un decupaj al zidului. După cum vedeți, ducem o viață tihnită și retrasă în mica noastră casă de vacanță. Nimeni nu ne deranjează aici, la Gordes.

— Aveți un studio, afirmă Varian. Încă mai produceți lucrări și asta vă face periculos.

— Așa susține și fata noastră, zise Bella. De luni de zile. Dar vedeți dumneavoastră, *monsieur* Fry, reputația soțului meu îl va proteja.

Vichy-ul n-ar avea curaj să se atingă de el.

— Cu tot respectul, *madame* Chagall, nu cred asta nici mort. Vichy-ul este la bunul-plac al naziștilor. Știm cu toții de ce sunt în stare. Eu unul am văzut-o cu ochii mei. În 1935 mă aflam la Berlin, trimis de revista pentru care lucram. În ultima seară pe care am petrecut-o acolo a avut loc o tulburare pe bulevardul Kurfürstendamm. Grozăviile la care am asistat – bărbați scoși din negoțurile lor și bătuți pe stradă, un bătrân înjunghiat în mână, la o masă de cafenea, niște băiețandri târând o femeie de păr…

— Lucrurile astea s-au petrecut în Germania, comentă Chagall, de data asta pe un ton mai aspru. N-o să se întâmple aici. Nu nouă.

— Lăsați-mă să vorbesc cu prietenul meu de la consulat, spuse Varian. Să-i cer să întocmească măcar un dosar pentru dumneavoastră! Dacă vă hotărâți să plecați poate dura și luni de zile.

— Iertare, *monsieur* Fry, clătină Chagall din cap. Îmi pare rău că ați bătut atât amar de drum degeaba. Poate însă că doriți să aruncați o privire în atelierul meu înainte de a pleca… dacă ați terminat ce aveați de zis, adică.

Varian rămase mut; nu-i venea să creadă că o persoană de inteligența pictorului, cu experiența lui, nu vedea ceea ce lui îi apărea foarte clar. Chagall se ridică și traversă curtea spre niște uși albastre, de trei metri înălțime, iar Varian îi urmă exemplul. Îi mulțumi din cap Bellei și îl urmă pe Chagall, pe pietrele inegale. Dincolo de ușile albastre se afla o încăpere lungă, înaltă, cu un perete numai geamuri: fostul refectoriu al școlii pentru fete. Peste tot tablouri, printre care Varian prinse a se strecura în tăcere. Oricât de bine ar fi cunoscut operele pictorului, nu le contemplase niciodată așa, în plină metamorfoză, umede și schimbătoare, mirosind a terebentină, lemn neprelucrat, lut. De pe pânze se ițeau imagini fantasmagorice: o Madonă cu ochi adânci, plutind deasupra unui oraş de umbre, cu alai de vaci și îngeri cântători; Hristos crucificat, învelit într-un șal de rugăciune, cu înțelepți plângând în jurul lui; o femeie care îngenunchează lângă un râu, strângând la piept un prunc; buchete de flori roșii și albe care se înălță ca niște flăcări.

— Nu-i puțin lucru să traversezi oceanul, declară Chagall. Se pot pierde mai multe decât pânze și vopsele. Artistul trebuie să fie martor, *monsieur* Fry. Nu poate întoarce spatele, chiar dacă ar vrea-o.

— Un artist mort nu poate fi martor.

— Comitetul de Intervenție de Urgență, grăi pictorul scoțându-și pălăria și aranjându-și-o pe genunchi, nu trebuie să se mai preocupe de bunăstarea noastră. Păstrați-vă fondurile pentru cei care au cu adevărat nevoie. Max Ernst, bunăoară, se zvonește că s-ar afla într-o tabără de concentrare la Gurs. Sau Jacques Lipchitz, prietenul meu din Montparnasse. Cine știe unde o fi fugit acum? Sau Lev Zilberman, care a realizat niște picturi murale enorme la Berlin.

— Da, cunosc opera lui Zilberman. Alfred Bar s-a luptat să-l pună pe lista noastră.

— Atunci nu sunteți pe o cale totalmente greșită. Ajutați-l pe Ernst, ajutați-l pe Zilberman. Nu pe mine. Și se întoarse cu fața spre pânze, pensule și cuțite, spre cutiile de lemn doldora de tuburi de vopsea stoarse. O să vă pomenesc numele în cercurile noastre, adăugă el. Cunosc o groază de inși dornici să plece.

*

Varian mergea poticnit pe drumul spre Cavaillon, coborând dealul pe care îl observase prin decupajul arcuit din zid. În ritmul acesta îi va lua două ceasuri să ajungă la gară; după aceea alte două în tren și abia apoi va ajunge la Marsilia, fără să fi făcut vreo mare scofală. Și ce să le spună colegilor din New York – lui Paul Hagen, care conducea Comitetul de Intervenție de Urgență, sau lui Frank Kingdon, președintele acestuia? În vara când el, cu Paul și Ingrid Warburg, Alfred Barr și alții întocmiseră o listă – două sute de pictori, scriitori și intelectuali care fuseseră trecuți de Gestapo pe lista neagră și care nu aveau cum scăpa din Franța –, nu le trecuse prin cap că onor clienții lor s-ar putea împotrivi ajutorului oferit sau să considere că Vichy-ul n-are să pună mâna pe ei. O grămadă de lucruri la care nu se gândiseră; viața în Franța i se transformase într-un proces de descoperire a acestora, adesea spre propria rușine. Mare minune că reușise să scoată pe cineva din țară! Până acum nu fuseseră decât doisprezece, un infim procent al listei sale.

Ce s-ar fi cuvenit să facă, gândi lovind cu pantoful în pietrele de pe drumul desfundat, ar fi fost să-i scrie în seara aceea soției lui că se întoarce acasă. Va mărturisi – și ce ușurat va fi – că treaba nu-i mergea

așa cum plănuise. Cum de-și închipuise că îi va lua o lună, *o lună*, să găsească și să extragă din teritoriu două sute de artiști aflați în pericol? Se visase pedalând prin țară pe o bicicletă închiriată, strângând refugiați cu toptanul, ca și când aceștia ar fi așteptat frumușel în livezi de lămâi, cu documentele de voiaj gata pregătite în mână. Își imaginase și cum Consulatul se va da peste cap, miraculos, pentru a-i sări în ajutor. Și acum, haosul de aici, nenumăratele obstacole birocratice, idioții de la Biroul American de Vize, artiștii care i se împotriveau. Ce greșeală să se aventureze departe de postul lui călduț de la editură! Cum de-și închipuise că e în stare să dirijeze viețile unor oameni ca Chagall și Ernst, când habar nu avea cum să-i mânuiască – de fapt, nici o vagă idee cum să-i convingă de pericolul în care se aflau? Eileen îl voia acasă, se temea pentru viața lui. O arătase clar scrisoarea ei de săptămâna trecută. Ei bine, avea să meargă acasă. O să-i scrie degrabă; imediat ce va ajunge la Splendide.

2
La Dorade

Întors la hotel dădu de obișnuitul șir de refugiați așteptând la intrare, la umbra tendei ca niște petale de sticlă. Cei care mai fuseseră îl recunoscură și-l strigau sau îi fluturau în fața ochilor documentele, iar cei pe care nu-i mai văzuse niciodată se buluciră spre el să-i vorbească sau să-l tragă de mânecă, de parcă ar fi fost afurisitul de papă. Le spuse cât de blând era în stare c-ar fi mai bine să meargă acasă în ziua aceea. Intră apoi și-și ceru corespondența la recepție, sperând să fi primit vreun semn de la Eileen. Nu era însă nimic din Statele Unite, nici un plic albastru *par avion,* nici o telegramă. Numai un mesaj telefonic, mâzgălit pe o bucățică de hârtie galbenă cu linii: *La Dorade 19:00 Vincit labor ignorantiam*.

Dacă am putea să capturăm momentele când viețile ni se bifurcă în *înainte* și *după* – dacă am putea opri înaintarea milisecundelor și să-ncremenim așa, chiar înainte de-a aluneca în prăpastie –, dacă am putea alege să rămânem suspendați în timpul-chihlimbar, cu viețile intacte, inimile nezdrobite, frunțile fără riduri, nopțile scufundate în somn neîntrerupt –, ne-am prăvăli oare sau am alege chihlimbarul? Ar fi preferat atunci să trăiască etern în momentul dinaintea mesajului, intact și neschimbat? Ar fi ales să se întoarcă pe călcâie și să părăsească Splendide și viața din Franța?

Vincit labor ignorantiam. O temă din *Hound and Horn,* trimestrialul său literar de la Harvard, conceput într-o noapte, la o băută, în dormitorul din Gore Hall al prietenului și, uneori, partenerului său de pat, Lincoln Kirstein. *Munca învinge ignoranța*. La modul ironic, desigur, căci în noaptea aceea au dat naibii munca pentru whisky-ul lui Kirstein. Pipăi cu degetul mare cuvintele mottoului latinesc, scrisul domol al recepționerului, puțin lăbărțat pe hârtia galbenă. Să se afle

oare Kirstein în Franța? Nu mai auzise nimic de el de luni de zile. Primăvara trecută o petrecere, după un balet, în apartamentul semicentral al lui Kirstein degenerase într-o dispută dacă Statele Unite să se angajeze sau nu în război; Varian a plecat înainte să se lase cu scandal.

Nu-și imagina în acea clipă nimic care să-l facă să ezite. Își zise doar că ar fi interesant să se vadă cu vechiul său tovarăș într-ale conspirației și fost coeditor al publicației *Hound and Horn*. Nu-i venea în cap altcineva care ar fi putut lăsa mesajul. Așa că se duse sus, își schimbă cămașa și cravata, se pieptănă, își perie pălăria, încercând să ghicească ce vești aduce Kirstein sau ce serviciu l-ar ruga să-i facă. Înainte de a părăsi camera hotelului trase o gură de whisky, dar regretă aproape instantaneu; îl ardea mereu stomacul, ceva cronic, iar băutura înrăutățea lucrurile. Era însă arsura lui și avea s-o poarte toată viața. Înviorat, se avântă în negura fină a serii de august marsilieze, gata să dea piept cu orice l-ar fi așteptat la Dorade.

*

Plimbarea de la hotel l-a purtat de-a lungul bulevardului Athènes și dincolo de artera principală a Marsiliei, Canebière, unde oameni se destindeau la mese de cafenele, iar jazzul se prelingea prin ferestrele deschise ale restaurantelor, în ciuda interdicției post-ocupație. Strada mirosea a motorină și cardamon și rigole apoase, a tutun și parfum de damă. Din Vieux Port, de unde pornea Canebière, năvălea o aromă stăruitoare de alge și sare. La ora asta portul era încă luminat vag de un galben strălucitor la orizont, ultimele rămășițe lichide ale apusului ce-și infiltra coraiul și șofranul prin ceață. Pe străzi însă se lăsase deja întunericul; aleile districtului portuar șerpuiau, pe ambele părți ale bulevardului, prin maghernițe prost luminate. Vizitase această zonă de magazinașe lipsite de haz în a treia zi de la sosirea în oraș, căutând un meseriaș să-i repare valiza ruptă după zborul de la New York. Pe drum se lăsase atras de un anticariat, unde un volum subțirel din Heraclit îi corectase o lacună a memoriei: οὐδέν, nu ἴδιος, în vechiul dicton cum că totul curge, nimic nu rămâne neschimbat. Dorise să-i scrie asta lui Eileen, dar nu-l amuza ideea că ar putea greși. Anticariatul avea oblonul tras acum, iar tenda strânsă pentru noapte.

La Dorade, adevăratul centru al pieței negre, se găsea la colțul străzii Fortia, înțesată, pe ambele părții ale intrării boltite, de vânzători de crustacee. Proprietarul, Charles Vinciléoni, ținea adesea sfat la o masă în spate, parcă provocând înadins polițiștii să-l întrebe de sănătate. Din câte își dădea seama Varian, dacă o făceau era numai pentru a-i lăuda calitatea băuturii. Vinciléoni părea a prezida mereu o versiune dubioasă a programului de consiliere a studenților, iar părul înspicat cu alb și ochelarii mici, ovali, îi dădeau un aer profesoral. În plus, etala un stil vestimentar pe care aproape că l-ai fi putut numi oxfordian: haină de tweed cu petece la coate, pantofi ușor scâlciați ce veneau fără doar și poate de la un pantofar de pe Savile Row, pantaloni croiți mai larg decât preferau francezii. Văzându-l intrând, Vinciléoni îl salută cu o mișcare a capului. Varian devenise unul dintre obișnuiții locului, în speranța de a deschide noi posibilități de fugă pentru clienții săi, dar nu găsise însă niciodată curajul să-l abordeze direct pe Vinciléoni, una dintre numeroasele sale mici nereușite. Se așeză la o masă de două persoane și comandă whisky și apă, scrutând apoi șirul de indivizi cu pălăriile lăsate spre spate, care se sprijineau de barul cu tejghea zincată. Nu-i apăru nici o față cunoscută prin fumul de țigară. Ajunsese aproape la ultima sorbitură când un bărbat se apropie de masa lui. Varian ridică privirea.

Nu era Kirstein.

Grant.

Există momente când firul timpului se arcuiește, face bucle, se estompează. Prezentul devine permeabil; trecutul dă năvală și se insinuează fără preaviz. Înșiruirea ordonată a zilelor noastre se dovedește a fi o minciună, iar creierul atotordonator se împotmolește. Cum ar trebui să numească această imposibilitate care i se impunea în fața ochilor ca realitate? Halucinație? *Déjà vu*, acea ieftină scamatorie cinematică a minții? În jur se agitau chelneri cu tăvi de *bouillabaisse* și midii; paharele clincăneau la bar, iar un shaker de cocteil își cânta ritmurile cubaneze. Se ridică în picioare și-și scoase pălăria. El, Varian, care se mândrise întotdeauna că știe ce să spună, cum să se comporte, fără cuvinte, înghețat acum.

Grant îi întinse mâna și el i-o strânse. Doisprezece ani de când dispăruse de la Harvard, de la Cambridge, din viața lui Varian. Și iată-l acum la Dorade, trăgând un scaun și lăsându-se suplu în el. Cicatricea

familiară, în formă de semilună, deasupra sprâncenei stângi. Ochii cunoscuți, cu misterul lor castaniu. Pielea de un chihlimbariu pal. Singurele semne ale trecerii vremii: o anume uscăciune a obrazului, o căutătură mai aspră. Asta și liniile precise ale hainelor, o croială de domn.

— Visez, reuși să îngaime Varian în cele din urmă.

Grant își plecă ochii.

— Să mă ierți pentru montarea teatrală! Nu eram sigur că ai fi venit dacă mi-aș fi dat numele.

Sunetul vocii lui: nazalul *r* spre sfârșitul cuvintelor, vocalele prelungite în stil philadelphian, tonul scăzut, intim. Varian își duse degetul mare și indexul spre șaua nasului. În gură îi înflori un gust metalic. Rumoarea restaurantului păru a se strânge în juru-i. Clipi de mai multe ori. Grant nu dispăruse.

— Mă scuzi, dar nu te cred, îi zise.

— Ce vrei? făcu Grant semn unui chelner.

Varian rămase în tăcere un pic, apoi declară:

— Un Nea Basamac, bineînțeles. Băutura de predilecție a paranghelíilor de la *Hound and Horn*, cel mai ordinar whisky de pe listă.

Grant comandă pentru amândoi și apoi se lăsă la loc în scaun. Își scoase tabachera, dar era goală.

— Ai tu una, dacă nu te superi?

— M-am lăsat. Ar trebui s-o faci și tu.

— Am eu obiceiuri și mai rele, zise Grant, cu zâmbetu-i cunoscut.

— Cum naiba ai dat de mine?

— Aparent ne învârtim prin aceleași cercuri în Marsilia. Hugh Fullerton, de la consulat, te-a pomenit în termeni prea puțin măgulitori. Munca ta nu pare să convină misiunii diplomatice americane din Franța.

— Chiar așa. Mai bine să-i sacrificăm pe democrații liberali ai Europei decât să-i supărăm pe fasciști.

Grant surâse. Între ei se produse un moment complicat de aducere-aminte, o zvâcnire electrică într-un circuit închis.

— Misiunea mea nu se deosebește atât de mult de a ta, spuse. Mi-am zis că ne-am putea fi de folos unul altuia.

— De folos! repetă Varian ca prin vis. *De folos.* Dar unde fusese

Grant în ultimii doisprezece ani, când i-ar fi fost de folos să afle că nu murise?

— Știu cum sună, afirmă Grant. Nu e chiar ceea ce voiam să spun.

— Atunci ce vrei să spui? întrebă Varian. Care e „misiunea“ ta? Ce-ar trebui să fac pentru tine?

Grant răsuflă îndelung, suspinul unui fumător fără țigară.

— E o poveste lungă, zise. Probabil că n-ar fi înțelept să intrăm în amănunte aici.

— Atunci să începem cu versiunea oficială. Cea pe care ai oferi-o unui jandarm, dacă te-ar întreba.

— În regulă, își rearanjă Grant picioarele lungi, suspinând din nou. Sunt aici într-un an sabatic academic, să termin o carte despre lirica franceză a secolului al XIX-lea. Stau în casa unui coleg în La Pomme.

— Cercetare literară pe vreme de război? Original, dar neconvingător.

— Dar tu? îl chestionă Grant, privindu-l atent. Care-i varianta oficială? Tu și soția ta ziaristă oferind ajutor american refugiaților?

— Știi că m-am căsătorit cu Eileen.

— Am văzut anunțul în *Times*. Grant se uită spre bar, răsucindu-și butonul de argint al cămășii.

— Eileen nu este în Franța, declară Varian. În momentul ăsta se află la taică-său, în Vermont. Lucrează la o carte până când va veni timpul să înceapă semestrul la Brearley. Are o slujbă nouă. Predă literatura britanică și americană unor domnișoare bățoase. Iar la sfârșit de săptămână se duce la Westchester să caute o casă pentru noi. Un loc suficient de mare pentru o familie.

— Aveți copii, deci?

— Nu încă. Dar tu?

Grant îi aruncă o privire impenetrabilă, un fel de reproș.

— Bănuiesc că n-ar trebui să te întreb dacă te-ai căsătorit, adăugă Varian.

— Nu așa i se zice.

— Și munca ta? Un an sabatic de unde?

Grant scoase o carte de vizită dintr-o cutiuță de argint și Varian află, nu fără mirare, că era profesor asistent de literatură la Columbia. Deci terminase studiile până la urmă. Chiar mai mult decât atât. Se descurcase atât de bine, încât urmase și un doctorat și obținuse un post

select. Trăia în New York… de cât timp? Probabil că se intersectaseră în metrou, la băcănie, în parc. Numai gândul acesta și simți că masa se clatină, iar luminile barului prind să danseze.

— Ești un băftos, reuși Varian să îngaime. La Asociația de Politică Externă nu există an sabatic.

— Ce-i aia? O chestie guvernamentală?

— Editură. Afaceri internaționale.

— Și tu te ocupi de ce? Ești editor?

— Director de sucursală, răspunse Varian cu oarecare mândrie. Cărțile Headline.

Grant aprobă din cap, aplecându-și un pic paharul cu băutură ca ambra.

— Știi, mi se întâmpla să răsfoiesc *The Living Age* din când în când, de pe vremea când erai redactor-șef. Ți-am citit și articolele pentru *Times*. Cred că am parcurs tot ce-ai scris despre al Treilea Reich. Clătină din cap. Atâtea idei incisive despre situația noastră politică prezentă. Iar la colegiu nu-ți păsa decât de ce se petrecuse acum o sută sau o mie sau două mii de ani. Între timp probabil că ți-ai făcut temele, ca să zic așa.

— Istoria *era* tema, spuse Varian, încercând să păstreze același ton. Vasăzică Grant îl citise în tot acest timp. De fapt, nu asta sperase în secret atunci când compusese acele materiale pentru *The Living Age*, și *The New Republic*, și *Times*? Că Grant avea să dea peste numele lui în vreo publicație, să citească ce-a scris și să simtă… Ce? Invidie? Regret?

— N-o fi fost chiar totul temă, replică Grant.

— În 1935 am fost în Germania, îl informă Varian. Pentru patru luni, din iunie până în septembrie. Nu ți-ar veni să crezi unele lucruri pe care le-am văzut. La început, nici editorii mei nu au făcut-o. Naziștii însă nu se rușinează de metodele lor. Practic, le-au făcut reclamă celor mai rele.

— Nu mă mai miră nimic, declară Grant. Iată-ne aici, bând un pahar, în Franța ocupată.

— Ai văzut deja, sunt sigur, cât de catâri sunt la consulatul nostru. Încearcă să obții o viză pentru vreun artist european, mai ales dacă a scris vreodată pentru vreun ziar comunist sau a avut vreo ciocnire cu guvernul fascist! E ca și când ai încerca să cucerești cetatea Krak des Chevaliers.

Grant îl cercetă îndelung cu acea privire pe care Varian o cunoștea de mult și care parcă îi străpungea învelișul, canavaua atent aranjată a felului de a fi, de a vorbi, de a se mișca, sfredelindu-i armura croită pe măsură. Atunci, ca și acum, Varian simți că asta merita: atât admirație implicită, cât și sugestia că Grant depistase un fir de înșelăciune. Avea dreptate, desigur. Varian nu făcuse niciodată muncă de ajutorare, nu știa nimic despre emigrația ilegală, avea puține relații folositoare în Franța. Intrase în problemă într-un moment deosebit de sumbru, cu intenția de a-i avea clienți pe cei mai de seamă din elita culturală europeană. Iar acum era excedat peste măsură, înecat pe jumătate; Grant se prinsese imediat. Fără sens, un gând îl fulgeră cu indignare: Cine era, în fond, Grant să-și facă apariția după atât amar de vreme ca să-l acuze de neștiință, de nepricepere? Se credea mai breaz?

— Ce vrei, de fapt? întrebă. De ce ai venit aici?

Grant prinse din nou a suci butonul, un nautil de argint miniaturizat, atât de bine realizat, încât părea că cefalopodul însuși își abandonase cochilia pe manșetă.

— Vreau să te rog ceva. Este vorba de un prieten de-al meu, colegul pe care l-am pomenit. Cel cu casa din La Pomme. Aș dori să te vezi cu el. Nu poate să vină în oraș – sau mai degrabă ar prefera să n-o facă, ca să fiu mai exact. Scoase un stilou din buzunarul de la piept și luă cartea de vizită de la Columbia, extrăgând-o chiar dintre degetul mijlociu și arătătorul lui Varian. Mâzgăli câteva cuvinte pe dos, apoi i-o înapoie. Varian privi ortografia cunoscută, isteria aceea de bucle, drepte și puncte, ca iarba desenată de un copil.

— Și asta ce-i? vru el să afle.

— Adresa omului. Aș vrea să vorbești cu el, să vezi dacă poți să-l ajuți. Mi-aș fi dorit să mă fi însoțit în seara asta, dar m-a refuzat. Îi este frică să nu dea de poliție.

Varian răsuci cartonașul între degete. Se gândi că ar putea să-l lase în scrumiera de sticlă dinaintea lui, că ar putea să se ridice de la masă și să străbată restaurantul, ieșind pe ușile flancate de vânzătorii de crustacee, că ar putea să se aducă înapoi la hotel, să urce treptele, să străbată lungul coridor ce ducea la camera lui și să închidă ușa. S-o încuie. Să se întindă în pat și să ia o pastilă de dormit. Dacă Grant ar suna a doua zi ar putea să refuze să vorbească cu el. Iar dacă își făcea apariția la Splendide, ar putea să nu accepte să-l vadă. Asta ar trebui să

facă. Să se ridice de pe scaun! Să-i ureze mult noroc! Să-i spună că îi pare rău, dar că nu putea pierde nici timp, nici fonduri cu altcineva decât clienții lui personali. Și apoi să se apuce să facă ce plănuise mai devreme: să-i scrie lui Eileen! Să-i spună adevărul! Să părăsească Franța cât de iute posibil!

Își trecu arătătorul peste scrisul lui Grant, fără să știe ce face. Whisky-ul pe care îl băuse i se suise la cap, unde se învolbura acum ca o furtună.

— Mă tem că… bâigui și se întrerupse. Mă tem că la mine…

Privirea lui Grant se îngustă, nedezlipindu-se de pe Varian. Din nou sentimentul acela incomod de a fi cercetat, de a fi privit pentru prima dată după… Dumnezeule, după cât timp? Își dori să aibă o mantie s-o tragă peste sine ca să se protejeze.

Se scurse o clipă lungă în tăcere, apoi Grant întrebă:

— Îți aduci amine de ziua când m-ai făcut să-mi cumpăr o pălărie?

— O pălărie, Skiff? Iată, ieșise la iveală vechea poreclă, pe care o îngropase în minte de mult.

— Îți amintești. Probabil că erau sub zece grade, în miezul lui februarie. Mergeam pe strada Brattle, treceam pe lângă diverse magazine, nu aveam nimic pe cap și mi-era frig, iar tu m-ai pus să intru și să încerc acel Borsalino extravagant. Nu mă mai recunoșteam, și nu numai din cauza pălăriei, desigur. Era vorba de situația mea la *Hound and Horn*, de prietenii noștri de la Gore Hall, de tot. Îți aduci aminte ce mi-ai spus?

— Mi s-a șters totul din cap, minți Varian. Își amintea și cel mai mic detaliu – vremea cumplită, magazinul, pălăria și Grant la douăzeci de ani, băiatul cu ochi lucizi și pielea netedă, stând în fața oglinzii și minunându-se.

— Mi-ai citat din Seneca, reluă Grant. *Vivamus, moriendum est.*

— Să trăim, că tot murim? Cam prețios, chiar și pentru un student în primul an la clasice.

— Așa ai spus, Tom.

Iată acum și apelativul lui de schimb, cel pe care încercase fără succes să și-l aroge în clasa a șaptea, când își urâse cel mai tare numele de botez. Îi povestise istoria demult. Caracteristic pentru Grant, se gândi, să apară așa, din neant, după o veșnicie, cunoscându-i încă cele mai intime fibre ale ființei. Și acum ce? Se aștepta să șteargă totul cu

buretele, să pretindă că nu s-a întâmplat nimic, să se răsucească înapoi în timp ca un contorsionist? *Tom*. Dumnezeule mare! Fără să se gândească, fără nici o senzație aproape, scoase un carnet negru din buzunar și-l deschise pe masă. Țiuitul din urechi, din cauza băuturii, un fel de halucinație auditivă, acoperi sirena de alarmă din cap.

— Bine, zise. Când?

— Ce zici de miercuri dimineață la zece?

Nu făcea nimic mai mult decât a aranja când să se întâlnească cu amicul lui Grant; nu promitea nimic. Putea încă să se răzgândească. Își trecu întâlnirea în agendă. Grant și-o însemnă și el, apoi scoase un ceas mic de buzunar.

— Trebuie să plec, zise. Am pierdut noțiunea timpului. Am întârziat la întâlnirea cu prietenul meu.

— Sigur că da, replică rece Varian. Nu vreau să te rețin.

— De ce te uiți așa la mine? ridică Grant din sprânceană.

— După doisprezece ani, Skiff, puteai să-ți fi eliberat mai mult de o oră.

— Îmi pare rău, nu eram sigur că o să vorbești cu mine.

— Probabil că n-ar fi trebuit, declară Varian, dar îi era peste puteri să pornească o discuție. Realitatea absenței lui Grant se rescria singură, transformându-se în incredibilul fapt al prezenței sale. Iar acum Grant pleca. În picioare, îi strânse mâna ca un vechi prieten de facultate și apoi se îndepărtă la fel de liniștit precum venise.

Peste câteva clipe Varian se afla din nou pe stradă, în ceața răcoroasă de august. Se sprijini de zidul umed de cărămidă al clădirii și amintirile îl năpădiră: *Elliott Schiffman Grant*. Skiff Grant. Cui să povestească această veste nemaipomenită? Lui Eileen? Se gândi să-i telegrafieze lui Kirstein, dar nu-i veneau cuvintele. GHICI CINE S-A ÎNFIRIPAT DIN CEAȚA MARSILIEZĂ STOP. Știa ce ar fi zis Kirstein: las-o moartă! Era tot ce avea nevoie să audă. Rosti cu voce tare numele lui Grant, ca pentru a-i proba soliditatea în pâcla din Vieux Port, parcă pentru a-și confirma că întâlnirea n-a fost doar un produs al propriei imaginații. În buzunar însă avea cartea de vizită, cu adresa scrisă pe dos; iar în cap tulburarea fierbinte de Nea Basamac, o băutură de care nu se mai atinsese de doisprezece ani. Întorcându-se pe călcâie zări o lucire argintie pe pavaj: butonul lui Grant, acea perfectă cochilie de nautil. Cu o încântare ce conținea o notă de furtișag se aplecă și-l

culese.

*

Drumul spre casă fu întunecat, noaptea suficient de umedă ca să-l facă să regrete haina de in. Sucea butonul din buzunar, trecându-și degetul mare peste spira secționată a nautilului și bara de metal balansând pe partea cealaltă. Elliott Grant. Skiff. Mintea îl purtă înapoi la o seară de octombrie, în minuscula cameră de la Gore Hall, unde Grant îi invitase pe toți la un pahar. Se așezaseră pe podea, patru sau cinci dintre ei, bând din vinul de Porto al lui Grant și fumând țigările pe care Kirstein le rula în lumina focului. Se presupunea a fi petrecerea de inaugurare a reședinței; Grant dăduse bir cu fugiții din ultimul loc unde stătuse, care fusese invadat de șoareci, și-i poftise pe toți să vină cu ceva să azvârle în foc așa, pentru noroc. Secretarul de redacție, Nat Marlow, alesese cartea de vizită a locantei unde fusese „scăpat" de virginitate; Edwin Tewkes, redactorul de poezie, se prezentase cu un singur ciorap de mătase, roz. Varian adusese un dicționar latin de buzunar, atât de plin de greșeli, încât părea mai mult o glumă pe care o generație de studenți la limbi clasice i-o făcea alteia. Iar Kirstein se înarmase cu un exemplar din poemul lui Ezra Pound din care fusese extras numele trimestrialului lor:

CERBUL ALB

I-am văzut prin miezuri de pâcle în hățiș.
Iată-i! nu adastă nici pentru dragoste nici pentru întristare,
Totuși ochii le sunt ca ochii fecioarei pentru îndrăgostit,
Când cerbul alb zbucnește de unde era pitit
Iar vântul alb zbucnește și aduce zorii.

„Cerbul alb, Faima, pe el îl hăituim,
Vină ogărimea lumii la cornul vânătorii!"[1]

1. Ezra Pound, *Opere I Poezii 1908-1920*, traducere de Mircea Ivănescu și Radu Vancu, selecție, îngrijire de ediție, cronologie, introducere și comentarii de Horia Roman Patapievici, Humanitas Fiction, 2014, p.235.

Aruncară talismanele în foc și terminară vinul, apoi coborâră în salonul de la parter, unde Grant cântă la pian vechi șlagăre de pe Broadway, în timp ce ceilalți urlau versurile aproximative. Grant nu se putu parcă reține de la a-i surprinde privirea lui Varian, voind aparent să se asigure că observase că el, Grant, era autorul întregii atmosfere și că toți cei prezenți căzuseră pradă unei energii pe care el o generase și o controla.

Pe când mergea spre casă, cu Kirstein, în acea seară, acesta îl întrebă ce părere are, dacă să-l promoveze pe Grant de la asistent editorial la critic cultural. Gusturile îi sunt înviorător de ireverențioase, subliniase Kirstein, iar cunoștințele îi sunt vaste și profunde. Și scrie bine: săptămâna aceea citise cu voce tare un eseu la cursul de literatură americană la care se duceau împreună, în care se dovedise spiritual și profund pe tema influenței avute de Hawthorne asupra lui Melville. Și mai nimerit poate că ar fi fost să scrie despre muzică – avea o colecție impresionantă de înregistrări clasice, chestii moderne gen Schoenberg și Stravinski, adunate de tatăl său în călătoriile prin Europa. Oare Varian știa că tatăl lui Grant fusese un botanist renumit care își pierduse viața pe Amazon, într-o expediție de adunat mostre?

Varian pășea tăcut, învârtind o crenguță subțire de măceș pe care o rupsese în fața casei lui Grant. Cambridge era plin de garduri peste care puteai foarte bine să târâi un băț; ceea ce și făcea acum, din lungul șir de scânduri albe ridicându-se sunete stridente. Chestia e că el deja știa mult mai multe lucruri despre Grant decât Kirstein. Înregistrările proveneau de oriunde altundeva decât de la tatăl lui Grant, care nu era nici măcar botanist.

— Cred că îți cam place prietenul nostru Grant, spuse Varian

— Ești gelos? râse Kirstein, aproape triumfător.

— Cu Whitman cum se descurcă? Profund?

— Ei și tu acum, Varian.

— E decizia ta. Dacă îl vrei, cooptează-l.

— Și tu ești coeditor, ai un cuvânt de spus.

Trecură momente bune până când Varian să cadă de acord. Mai târziu, în intimitatea camerei sale, se văzuse asaltat de multe gânduri complicate despre Grant. Printre ele se afla pura invidie generată de faptul că Grant realizase, aparent fără mare efort, luciul de cosmopolitism artistic deștept pentru care Varian se luptase încă de la

internat. Tatăl său, agent de bursă, avea un oarecare succes în ceea ce făcea, însă nu reușise niciodată să-și ridice familia mai sus de clasa de mijloc; casa lor din suburbiile New Jersey-ului era o versiune potolită și deloc excepțională a tuturor celorlalte de pe stradă. Lucrurile care îl scoseseră pe Varian în evidență în copilărie – de exemplu faptul că mama era atât de des bolnavă (nimeni nu pronunța cuvântul *nebună*, desigur) și că mătușa locuia cu ei ca să aibă grijă de ea – nu erau defel strălucite, ba dimpotrivă, rușinoase. Dacă se deosebea de colegii lui de clasă era numai pentru că, prin comparație, aceștia păreau înceți. Dacă pe el nu-l interesau baseballul sau bicicletele sau boxul, pe ei, în schimb, nu-i interesau cărțile sau șahul. La internatul Hotchkiss se opusese ritualurilor brutale de inițiere: bătutul cu palete al băieților mai mici de către cei din anii superiori, deșteptatul noaptea, probele cu arderi, sau înghesuitul a nu știu câți în dulăpioare și cabine telefonice, sau înfometarea. La vremea respectivă protestul său i se păruse eroic, dar știa că treaba nu-l scosese în evidență în vreo manieră care ar fi putut fi interpretată altfel decât drept iritantă și efeminată. Astfel că în primele zile la Harvard se luptase să-și creeze o *persona* care ar fi putut să-i atragă admirația celorlalți tipi. Își gândea în detaliu îmbrăcămintea, părul și coafura, cu speranța de a lăsa impresia unui incontestabil rafinament urban; într-o cafenea slab luminată, pe strada Mount Auburn, perora în fiecare seară despre cărțile citite și cursurile la care asistase, dându-și la iveală rafturile doldora ale minții. Aduna pe lângă el tineri cu gândire similară și organiza petreceri pentru ei și prietenii lor. Totul însă nu era decât un eșafodaj de carton și-și dădea seama – și îl întrista – că eforturile îi sunt vizibile.

În schimb, Grant își etala distincția ca pe un costum făcut la comandă. Fiecare detaliu al ființei sale – țigările străine pe care le fuma, geanta de piele semănând cu un suvenir de război, plăcile de patefon europene, camera lui jalnică, de mărimea unei debarale, din căminul studențesc, cu covorul care avea un aer persan autentic, chiar și vag anormala culoare a pielii lui – părea să sugereze, fără nici cel mai mic efort din partea lui, că posesorul tuturor acestor atribute deținea și un fel de vrajă alchimică ce transforma vechiul și comunul în magnific și unic. Hai în cercul meu, aveai impresia că zice, și vei fi și tu transformat. Era o calitate pe care Varian o observase la unii băieți de la Hotchkiss, a căror popularitate mergea dincolo de obișnuitul snobism legat de

descendența ilustră. Un tip pe nume Prasad era fiu de brahmani bengalezi bogați, însă în mod evident se considera egalul – sau chiar superior – vechilor „brahmini“ ai școlii provenind din elita New Yorkului și Bostonului. Avea un accent englezesc perfect, o minte analitică sprințară și abilitatea de a recita poezii în șase limbi. Varian petrecuse ultimul trimestru la internat nutrind o atracție atât de cruntă pentru Prasad, încât se temea că avea să iasă la iveală umilitor, în public. Simțise împunsătura aceleiași atracții prima dată când îl întâlnise pe Grant, iar sentimentul nu făcuse decât să crească în intensitate. Dar în timp ce Prasad îi păruse doar inteligent și neobișnuit, Grant părea periculos de imprevizibil, ca și când sub straiele-i exterioare se ascundea o creatură de altă formă, cu membrele conturate pe dedesubt, ca aripile strânse ale unei crisalide. Imposibil de zis dacă această făptură tainică era benignă sau malignă sau ceva la mijloc, și care i-ar putea fi motivele. Și cu cât aflase mai multe despre el – despre familia și trecutul său, despre distorsionarea adevărului care îl adusese la Harvard –, cu atât simțea că știe mai puțin.

Să-l vadă acum apărând la Marsilia, ca întrupat din ceață, i se părea lui Varian pe cât de firesc, pe atât de uluitor. Marsilia, mai mult decât oricare alt loc unde fusese, reprezenta tărâmul convergențelor neașteptate, al lucrurilor ascunse aduse la lumină, lucruri care în public purtau un nume, și în particular altul. Din toți aceia cu care fusese la școală, Grant era ultimul pe care s-ar fi așteptat să-l găsească aici; ba ai fi putut zice că era cel pe care Varian ar fi dorit cel mai puțin să-l vadă, fiind, în același timp, cel a cărui prezență aici îi apăru extrem de naturală. Pipăindu-și buzunarul, extrase cartea de vizită și se opri sub un felinar. *Les Cyprès*, *La Pomme*, cuvinte mâzgălite aproape ilizibil de Grant. Din nou simți fascinația scrisului acesta, a mâinii care ținuse stiloul. Rămase cu cartonașul în palma umedă până acasă și numai când ajunse în cameră își dădu seama că uitase să întrebe la recepție dacă primise vreun mesaj de la Eileen.

3
Splendide

Când se dădu jos din pat în dimineața următoare, mijind ochii din cauza soarelui năvălind pe fereastră, era deja decis să-i scrie lui Grant și să anuleze întâlnirea. Până miercuri dimineață mai erau douăzeci și patru de ore; orice se putea întâmpla în acest timp care să-l împiedice să pornească spre La Pomme. Se îmbrăcă, având grijă să nu dea atenție deosebită alegerii vestimentare; nu avea motive să creadă că se va vedea cu Grant azi și, chiar dacă se întâmpla, ce importanță avea dacă o anume sclipire verzuie a ochilor îi va fi scoasă în evidență de cravată sau dacă haina de tweed îi va oferi un aer autoritar? Comandă micul dejun: obișnuita pâine prăjită cu marmeladă apoasă și cicoarea arhiprăjită și fiartă care ținea locul cafelei. În așteptare, se așeză la birou, luă un plic nou și desfăcu încet capacul stiloului. Dar în loc să se apuce să-i scrie lui Eileen privea butonul cu nautilul de argint, așezat acum într-un pătrat de lumină pe birou. Apucă micuțul obiect metalic, cântărindu-l și sucindu-l între degete. Nu știa nimic despre nautil decât că este o moluscă și că, pe măsură ce îmbătrânea, trecea spre alte încăperi, zidindu-și trecutul în urmă. De unde pescuise această informație? Din vreo oră de biologie de demult, de la Hotchkiss? Exista o matematică specială în spatele dimensiunilor progresive ale lojelor, un mister biologic reflectat altundeva în natură. Faptul că știa că scoica asta de argint se odihnise pe manșeta lui Grant, că ținea obiectul acum în mână, însemna îndeajuns mister.

Obișnuitul chelner posac, într-o tunică prea largă, îi aduse o tavă lui Varlan. Nici chiar un bacșiș gras nu-i schimba expresia băiatului; reverența lui politicoasă și salutul sec rămâneau de nezdruncinat. Din nou singur în tăcerea vremelnică a camerei, Varian își sorbi cafeaua de cicoare și ronțăi pâinea prăjită, ducându-se cu mintea la treburile

urgente ale zilei. Li se cam terminau francii; trebuia să găsească o modalitate de a schimba o grămadă de dolari fără ca *Préfecture de Police* să se prindă. Și asta repede: în fiecare zi apăreau tot mai mulți refugiați, flămânzi și prost îmbrăcați și fără adăpost. Apoi mai era și noul său proiect scump: trecerea peste graniță, în Spania, a cinci clienți cu risc sporit, în numai câteva săptămâni, dacă soseau vizele americane. Clienții – Heinrich și Nelly Mann, fratele și cumnata lui Thomas; Golo Mann, fiul lui Thomas; și scriitorul Frank Werfel cu soția sa Alma, aflată la a treia căsătorie – trăiau de săptămâni întregi într-o stare de panică de-abia stăpânită la gândul posibilei lor deportări de către Gestapo. Golo se ascundea în vila viceconsulului american, cei doi Mann mai în vârstă și familia Werfel într-un imobil vechi dintr-un cartier izolat. Dispoziția lui Werfel, mai ales, devenea tot mai întunecată. La sfârșitul săptămânii care trecuse, privind pe fereastra camerei de la etajul al patrulea, bărbatul glumise că dacă își face apariția Gestapoul putea oricând să se arunce. Varian nu luase treaba prea ușor. Un val de sinucideri străbătuse populația refugiată în acest sfârșit de iunie și existaseră zvonuri în fiecare zi despre astfel de tragedii, unele false, altele adevărate. Gândul acesta fu suficient ca să i-l alunge pe Grant din minte, mai ales că o auzi pe Lena bătând la ușă.

— *O mój Boże*[2], *monsieur* Fry, glăsui, trecând de el și înaintând în cameră. Ce căldură!

2. Dumnezeule (în polonă, în original).

Secretara lui locuia la Hôtel des Postes, la nici zece minute de mers pe jos pe Canebière, dar întotdeauna sosea ca și când ar fi traversat un deșert în vremea harmattanului, lăsând în urmă un nor de fum de țigară, cu cerceii turcoaz clătinându-se și cu părul cerând o intervenție de urgență în fața oglinzii. Era poloneză, fără pașaport, evreică, vorbea mai multe limbi cu o dăruire nebună, adesea combinându-le. Intrase în Franța pe jos – cu câteva luni înainte și ajunsese până la Marsilia în timpul *la pagaille*. Dorise să devină clienta lui Varian, dar când văzuse în ce hal se descurca acesta – și realizând că e prea puțin probabil ca propriul său caz să atragă atenția Comitetului de Intervenție de Urgență – se oferise voluntară ca secretară.

Nu-i luase mult să pună lucrurile în ordine. Aveau acum un sistem

de fișare a documentelor clienților, un set de formulare de interviu, un caiet cu adrese, ascuns bine într-un colț, sub covor, în caz că poliția ar fi descins într-un raid, un avizier pentru mesajele refugiaților. Insistase ca Varian să angajeze un contabil de meserie, așa că recrutase un bărbat pe nume Oppenheimer, fost economist politic, care își câștiga acum viața ascunzând cheltuieli ilegale sub unele legale. Nici măcar Lena nu cunoștea latura ilicită a afacerii – nimic despre pașapoartele cehești false pe care Varian le distribuia; nimic despre Leon Ball, fostul cowboy american care-i conducea pe refugiații fără documente peste graniță, în Spania; nimic despre negocierile „pe sub masă“ privind bărci de salvare, până acum toate terminate cu un fiasco. Cu cât fiecare știa mai puțin, cu atât mai în siguranță erau cu toții.

După ce Lena își ajustă coafura și se scuză încă o dată, se așeză la măsuța cu oglindă și dezveli bătrâna Conti, pe care o cumpăraseră de la un negustor de vechituri de pe strada Paradis. Mașina de scris se bloca la fiecare a treia clapă și mirosea a ulei rânced; bătea literele ușor oblic și lăsa o grămadă din cuvinte la latitudinea cititorului să le ghicească. Dar era totuși o mașină de scris. Mai mult decât oricare alt obiect aflat în posesia lor, părea a da o notă de legitimitate întreprinderii.

— Așadar, zise Lena, potrivind o foaie de calc sub ruloul mașinii, ce face familia Chagall?

— Amândoi sunt bine. Nu pleacă din Franța curând.

— *Nicht wahr*![3]

3. Nu se poate! (în germană, în original)

— Aș prefera să nu discutăm acum. Să începem cu altceva!

Femeia ridică bărbia spre el, iar cerceii cu turcoaz îi sclipiră discret.

— Să trimitem o scrisoare la consulat?

— Nu încă, răspunse Varian.

Lena arcui o sprânceană spre tavan, apoi deschise dosarul unui client. Unghiul în care își ținea bărbia indica limpede că avea să revină nu peste multă vreme la subiectul celor doi Chagall. Dorea foarte mult să-i salveze, să aibă o contribuție la asta; considera că nimic nu este imposibil. La orice formă de amânare, la orice semn de alarmă răspundea la fel: *Il ne faut pas exagérer.* Scoase primul set de note de interviu și începu să transcrie mâzgălelile rapide ale lui Varian, în timp

ce acesta, în picioare, privindu-i peste umăr, o corecta.

Peste zece minute apăru și Albert Hirschman, ducând un mic termos de metal și o pungă cu prăjiturele nord-africane, după care se dădea în vânt. Varian nu suporta nimic dulce dimineața, dar îi făcea plăcere să se uite la Albert – foarte blond, foarte subțire, îmbrăcat întotdeauna ca și când ar fi avut o întâlnire amoroasă la prânz – deschizând punga și scoțând trei biluțe de aluat auriu pudrat cu zahăr, fiecare pe un rotocol de hârtie cerată. Pentru Lena se știa: întotdeauna *chebakia* presărată cu susan. Imposibil de prevăzut cât va mai putea patiseria marocană să producă dulciuri, cu toate lipsurile cauzate de război, însă Varian bănuia că Hirschman va născoci oricum metode de a obține ceea ce nu se găsea. De felul său din Berlin, social-democrat, la douăzeci și trei de ani doctor în filozofie economică, se ascundea de autoritățile germane de opt ani, fusese depistat de soldații naziști trecând granița austriacă, făcuse foamea într-un pod parizian în timp ce-și continua studiile la Sorbona, se bătuse de partea republicanilor în Guerra Civil și fusese rănit de două ori; acum era aici, nedomolit, imaculat, mereu plănuind o nouă mișcare. Chiar și amorul îl aborda strategic: cea mai recentă dintre cuceririle sale, o secretară cu părul platinat de la Préfecture de Police, avea acces la dosarele comisarului și deja îi furnizase niște perle.

— Și pentru mine ce ai azi? întrebă Varian, pe când Hirschman își savura ultima mingiucă aurie dulce.

— Ceva mai bun decât dulciurile, zise Hirschman. Nu avu însă timp să detalieze, căci primul din potențialii clienți intră pe ușă. Ca de obicei, începuseră să sosească la Splendide încă din zori. Făceau coadă de-a lungul zidului exterior al hotelului până la ora opt, când directorul accepta, în fine, să-i primească înăuntru. Din cele trei mii de dolari americani pe care Varian îi adusese cu el în Franța, o sută – deloc puțin – intrase în buzunarul directorului pentru a nu chema poliția în fiecare zi când se forma coada. Odată ce li se dădea drumul înăuntru, refugiații urcau scările și se aliniau la ușa lui Varian, pe culoar, până la fereastra ce dădea spre aleea din spate. Săptămâna trecută fuseseră câte zece pe zi; săptămâna asta mai bine de cincizeci. Așteptau toată ziua, până la miezul nopții dacă era nevoie.

Prima persoană care intră pe ușă în această dimineață era o tânără femeie cu o rochie albă de batist, cu pielea frecată atât de bine, că lucea, și părul aranjat într-o coroniță împletită, de culoarea mierii. Avea rochia

proaspăt călcată, pantofii curați și suficient de noi ca să indice că nu erau singura sa pereche. Ținea în mână o poșetă drăguță și fără zorzoane, destul de mare ca să încapă în ea un teanc de hârtii. Cu mersul agil al unei școlărițe, traversă camera și se așeză pe scaunul îngust din fața biroului lui Varian. Încă înainte de a deschide gura, Varian știu că este americancă.

— Miriam Davenport, se prezentă ea cu un accent bostonian care rotunjea *r*-urile în *ră*-uri. Colegiul Smith, promoția ’36. Tocmai am terminat Sorbona.

— Cu ce îți pot fi de folos, domnișoară Davenport? Să știi că nu ne ocupăm de ajutorarea bostonienilor, în general.

— De fapt, râse ea trâmbițător, nu mai locuiesc la Boston de mult. Probabil însă că nu poți scoate orașul din fată…

— Nu-ți fac o vină din asta, replică Varian, surâzând.

— Nu am venit aici pentru mine, continuă domnișoara Davenport, coborând glasul și aplecându-se peste birou un pic. M-a trimis Walter Mehring, sau mai bine zis m-am oferit să vin în locul lui, pentru că îi este teribil de frică să iasă din camera de hotel. L-am întâlnit la Toulouse când am trecut pe acolo, în iunie. Cazul lui este destul de presant.

— Walter Mehring, poetul german?

— Chiar el.

— Dacă e adevărat, dacă într-adevăr l-ai ascuns undeva, la un hotel de prin apropiere pe Walter Mehring, atunci chiar m-ai făcut fericit pe ziua de azi.

— Mai am și alții. Konrad Heiden, biograful neoficial al lui Hitler. Și Hertha Pauli, actriță și scriitoare, e în relații strânse cu Mehring, dacă mă pricepi.

— Albert, se întoarse Varian către Hirschman. Ți-o prezint pe domnișoara Davenport. Domnișoară Davenport, domnul Hirschman. O să noteze toate datele necesare și o să pornim hârțogăria imediat. Iar către Miriam: E înțelept să vorbești în șoaptă de Mehring. Cred că se află printre primii zece pe lista naziștilor. În mod cert este la începutul listei mele.

— Și dumneata ai o listă?

— O, da. Dar nu una lungă. Fondurile noastre sunt destul de limitate.

— O să puteți să-l ajutați, nu?

— O să încercăm.

— Și Heiden?

— E și el pe listă.

— O, slavă cerului, zise tânăra. O să se bucure să audă asta. În ultimele săptămâni n-am prea văzut vreo rază de speranță.

— Ei, nu oferim noi prea multe, dar cel puțin pornim procesul. O să-l văd pe prietenul meu de la consulat pentru vize. Uneori durează ceva. Între timp, crezi că o să vrea să se mute la Splendide? Aș prefera să-l am prin preajmă.

— Îți urez noroc la asta, zise Miriam. Mehring abia de scoate nasul de sub pat.

— Spune-i că ar fi mai în siguranță aici. Zi-i să vină chiar azi, dacă poate. Lasă-l pe domnul Hirschman acum să-ți ceară toate detaliile. Dar nu te lăsa invitată la cină. Este un crai fără pereche.

— Nu mă las, replică domnișoara Davenport, arătându-i un inel de logodnă cu diamante și rubine mici.

— Atunci totul e în regulă, zise Varian. Vom face tot ce putem pentru prietenii dumitale.

Fata se apucă să vorbească cu Hirschman, iar Varian deschise ușa următorului petiționar: un bărbat slab, cu privire pierdută, purtând un pulover pe gât și beretă, cu o mustață mare, căzută, și cu un bloc de desen jigărit sub braț. Lui Varian numele nu-i sună cunoscut, iar germana omului i se păru greu de înțeles. Se prăbuși în scaunul îngust ca și când ar fi venit de la capătul lumii. O clipă îndelungă ținu ochii închiși, iar Varian se temu să nu fi adormit.

— Și de unde sunteți, domnule Rubasky?

— De la Varșovia, tuși artistul, deschizând ochii.

— Mă iertați, dar n-am auzit de operele dumneavoastră. Ați expus ceva de curând?

— Expus? încruntă omul din sprâncene.

— Sunteți sau ați fost afiliat vreunei universități? Reprezentat de vreo galerie?

— Ce e asta? O audiție? Inchiziția?

— Comitetul de Intervenție de Urgență dispune de fonduri limitate, începu Varian. Misiunea noastră…

— Profesor de pictură, îngustă Rubasky ochii, vorbind încet. Am

fost profesor. La Academia de Arte Frumoase din Cracovia. Lucrările mele au fost expuse în douăzeci de țări. Dacă n-ar fi fost războiul și religia mea aș fi avut o retrospectivă la Prado în toamna asta. Iar acum trebuie să-mi susțin cazul în fața dumitale, domnule Fry, un băietan!

De peste umărul său stâng, Varian o auzi pe domnișoara Davenport dregându-și vocea discret, cu ochi mari și serioși, iar mâinile prinse împreună sub bărbie.

— *Monsieur* Rubasky? grăi ea. Agnon Rubasky?

Pictorul ridică fruntea.

— Poate ar fi bine să deschideți blocul de desen să-l vadă domnul Fry.

La auzul altui accent american sprâncenele lui Rubasky se arcuiră sceptic. Dar se arătă de acord și făcu ce i se ceruse. Depuse portofoliul pe genunchi, frunzărind paginile, iar Varian observă tușe dense în cărbune, figuri omenești în mișcare frenetică, linii ce sugerau un cataclism, un potop.

— Uite aici un studiu pentru o pictură de interior, zise el despre o schiță intens hașurată a ceea ce părea a fi o scară în flăcări într-o sinagogă ce se prăbușește. Iar aici portretul soției și fiului meu. Lângă o serie de zgârieturi ce indicau parcă un drum desfundat, o pată disperată de cărbune se apleca asupra unei forme răsucite, mai mici, oferindu-i ceva – un boț negru de pâine sau un castron de apă. Varian își ținu respirația.

— Lucrările domnului Rubasky au fost expuse la Salonul Independenților de la Paris acum opt luni, zise Miriam. Profesorii mei de la Sorbona îl stimează enorm. Vezi, nu-i așa, cum compozițiile sale împrumută elemente de la cubiști, dar conțin și ecouri ale lui Caravaggio? Arătă spre umbrele trasate în schița cu femeia, tușele dense și dese care îi dădeau volum. Este elev al simbolistului Malczewski, dar cei mai mulți critici sunt de părere că are mai multe în comun cu suprarealiștii. Scriitori precum Richardin și Zabrest îi compară opera cu cea a lui Tanguy – și nu în mod defavorabil, dacă pot adăuga.

Varian se uită de la pictor la domnișoara Davenport, și apoi din nou la pictor.

Pe fața lui Rubasky se ivi o urmă de ușurare.

— Domnișoară…

— Davenport, zise Miriam.

— Domnișoară Davenport, ești un înger al sorții.

— Ba deloc, domnule Rubasky, opera dumneavoastră ar fi vorbit de la sine.

Varian însă nu era așa sigur. Educația lui se mărginise la clasici și la istorie, nu cuprinsese arta europeană și, deși se considera critic literar, știa că n-ar fi izbutit defel să zărească influențe din Caravaggio și Tanguy, cu atât mai puțin dinspre Malczewski în schițele în cărbune din fața sa.

— Dacă numele domnului Rubasky nu este pe lista voastră ar trebui să fie, declară domnișoara Davenport.

— Domnule Rubasky, iertați-mi ignoranța, spuse Varian. Voi zori comitetul să preia cazul dumneavoastră.

Pictorul scoase un mormăit, netezindu-și mustața stufoasă cu un deget.

— Vă rog să mergeți la domnul Hirschman, zise Varian. Vă va lua toate datele și vom telegrafia numele dumneavoastră la New York chiar în seara asta.

— *Danke schön, Herr* Fry. *Sie sind wirklich freundlich.*[4]

4. Mulțumesc, sunteți foarte amabil (în germană, în original).

— La dispoziția dumneavoastră, domnule Rubasky.

Pictorul se ridică și se duse să vorbească cu Hirschman, luându-i locul lui Miriam, care îi mulțumi din cap lui Varian și, cum își terminase treaba, se îndreptă spre ușă. Dar își auzi imediat numele.

— Domnișoară Davenport, o opri Varian. V-ar interesa poate o slujbă?

*

Șaizeci și trei de refugiați. Acesta fu numărul de persoane cărora le luară interviu până la ora cinci în ziua aceea, unul după altul, mai bine de jumătate fără nici un fel de speranță – nu tu documente, nu tu bani, nimic care să-i facă interesanți pentru Comitetul de Intervenție de Urgență din New York. Miriam, care mai rămăsese încă două ore, plecă să aranjeze treburile cu Mehring, Pauli și Heiden; Oppy, contabilul, adusese un pachet de sendvișuri și un teanc de formulare de bancă să le

semneze Varian, dar acesta nu găsi nici măcar un moment de răgaz să mănânce. Pe la cinci, pentru că nu pusese în gură decât niște pâine prăjită, dimineața, avu senzația că se va descompune într-o masă gelatinoasă și se va prelinge pe podea. Cu diverse tipuri de stofe și haine jucându-i prin fața ochilor și gâtul ars de sete, se duse să-și dea cu apă rece pe față, de la robinetul din baie.

Pe când se aplecă spre chiuvetă și se zări în oglindă – paloarea pielii celui care stă în casă mereu, umflăturile de oboseală de sub ochi –, înțelese brusc că nu a anulat întâlnirea cu Grant. Se așeză pe marginea căzii și-și prinse capul între genunchi. Ce-l făcuse să accepte acea întrevedere, ce-l apucase? Alcoolul, panica, pura surpriză? Revăzu figura calmă, reținută a lui Grant, cicatricea de deasupra sprâncenei, degetele lungi private de țigara dorită. Dumnezeule! Deja îl luase cu călduri, deja simțea că trebuie să-l vadă din nou, indiferent de consecințe. Încetează, își porunci. Încetează pe dată! Se ridică de pe marginea căzii atât de abrupt, că aproape îl luă iar cu leșin și se văzu nevoit să se prindă cu mâna de tocul ușii, ca să-și recapete echilibrul. Când reuși să deschidă ușa, dădu de Hirschman, așteptând.

— Iartă-mă, îl întâmpină acesta. Ar fi bine să conturăm telegrama.

— O, Dumnezeule, se uită Varian la ceas. Am pierdut noțiunea timpului.

Mesajul spre New York trebuia să plece până la ora șase. Hirschman deja scosese refugiații din încăpere, iar Lena stătea la birou cu carnetul de stenografie pregătit.

— Bine, zise Varian, așezându-se pe scaunul îngust. Lena, Albert, să vedem numele!

Lena și Hirschman enunțară unul câte unul numele refugiaților cu care discutaseră în acea dimineață, iar Varian le trecea într-un carnet mare. În fiecare zi trimiteau aproape două duzini de nume către biroul de pe 41th Street. Îl preveniseră să nu trimită mai multe la sediul din New York, personalul fiind limitat. Pentru fiecare din indivizii respectivi cineva trebuia să deschidă o anchetă de viză, proces care implica deplasări la trei birouri federale guvernamentale diferite și completarea dificilă a unui teanc de formulare în trei copii. Numele lui Mehring și Heiden trebuiau să meargă în telegrama de azi, precum și cel al lui Rubasky. Varian încercuise cele trei persoane cu roșu. Apoi erau ceilalți – nici unul pe lista lor, toți artiști, sau scriitori, sau refugiați

politici de merit și reputați, toți în pericol de a fi arestați sau deportați.

Hirschman își cercetă cu disperare maldărul de hârtii.

— Poate că ar trebui să folosim un soi de evaluare numerică, zise. Își șterse fruntea cu batista, trimițând o șuviță de păr în sus.

— Numerică! pufni Lena. Cum să compari, cum să pui într-o balanță valoarea unui sculptor și cea a unui filozof, sau compozitor, sau social democrat?

— Toți cei care au stat în tabere de concentrare trebuie să fie trecuți în depeșă.

— Numai azi am avut unsprezece deținuți, zise Lena, frunzărind formularele. Și nu pe toți îi putem numi artiști.

— E un dezastru moral, nu alta, se lamentă Hirschman.

— Auziți, își drese Varian glasul, în fiecare după-amiază, de trei săptămâni încoace, a trebuit să luăm o decizie. O s-o facem și azi. Dacă nu, atunci lista nu mai pleacă deloc.

— *Absolument*, sublinie Lena. *Il ne faut pas exagérer.* Iartă-mă, domnule Fry.

— N-are rost să exprimăm situația refugiaților în termeni cantitativi, conchise Varian. Și deși e groaznic să spun asta, New Yorkul n-a specificat despre ajutor că ar trebui să meargă spre cei care au suferit cel mai mult.

— Biroul trebuie să ne permită să trimitem mai multe nume, zise Lena. Asta e tot.

— Zău, Lena, nu au bani și nici personal.

— Bani și personal pot să obțină! Scrie-i soției tale. O să-i indice ea lui Paul Hagen ce e de făcut.

— Dar ce s-ar întâmpla, interveni Hirschman, dacă biroul de la New York ar accepta într-adevăr cincizeci? O sută de nume? Cum i-am scoate pe toți din țară?

Varian îl privi în tăcere. Asta era problema de bază, fără soluție în clipa aceea. Chiar dacă ar fi obținut un pașaport pentru fiecare refugiat, cu toate vizele necesare, cu date potrivite, perfect valabile, refugiații tot ar fi trebuit să ajungă cumva peste graniță fără să fie arestați sau deportați, apoi prin Spania și Portugalia și peste ocean. Asta însemna noroc, bani, legături, timp. Și el ce avea? Ceea ce în spaniolă se numește *ganitas*. Dorințe.

— Lena, alege zece nume, zise Varian. Albert, tu alte zece. O să le

trimitem împreună cu cele trei pe care le-am pomenit. Și apoi o să ne lansăm în strategii.

*

Varian și Hirschman mergeau întotdeauna împreună la telegraf. Fiecare ducea propria copie a listei, în caz că vreunul dintre ei era arestat pe drum. În timp ce Varian trimitea telegrama, Hirschman aştepta afară. După care, la fel ca întotdeauna, se opriră la un mic bar-cafenea vizavi, un local întunecat numit La Coquille de Noix, și se instalară la o masă în spate, unde puteau vorbi nestânjeniți. Două pahare de whisky irlandez de primă mână apărură din te miri ce ascunzătoare; proprietarul barului, după cum aflase Varian, era nu numai un suporter neobosit al lui De Gaulle, dar și al pieței negre.

— Ce ai pentru mine, Albert? întrebă Varian după ce chelnerul se îndepărtase.

Hirschman scormoni în servieta de piele și scoase un ziar, pe care i-l oferi ca pentru a împărtăși evenimentele curente. Înăuntru, Varian găsi un mănunchi de dosare mici, roz și verzi, cu sigiliu oficial. Se uită la ele pe sub ziar, le întredeschise un pic cu degetul mare și miji ochii să vadă mai bine. Paşapoarte poloneze și lituaniene, mai bine de o duzină, deja completate cu datele clienților, lipsindu-le doar fotografiile.

— Și mai pot veni și altele de unde vin astea, adăugă Hirschman.

Varian împături la loc ziarul, iar Hirschman, cu o mişcare rapidă, făcu pachetul să dispară în servieta sa de piele.

— Cum naiba, Albert?

Hirschman ridică din umeri, ca și când era și el surprins de propriul succes.

— M-am tot gândit cine ar fi mai receptiv la soarta clienților noștri. Am încercat întâi la consulatul lituanian, apoi la cel polonez. Am explicat situația noastră câtorva angajați. Am arătat un facsimil al scrisorii pe care ai primit-o de la doamna Roosevelt. Am pomenit câteva nume. Al lui Chagall, al lui Mann. Polonezii au fost mai mult decât bucuroși să ne ajute, după cum îți poți imagina – orice să-i păcălească pe nemți –, iar lituanienii, nici ei nu s-au lăsat greu convinși odată ce le-am spus câte ceva despre clienții noștri.

— Sunt conștienți de posibilele consecințe?

— Au părut, cum spuneam, mai mult decât bucuroși.

— Albert, zise Varian clătinând din cap, ești un geniu, știi asta? Nu mai puteam continua prea mult cu pașapoartele acelea cehești false.

— A fost destul de ușor, serios. Și nu e tot ce am pentru tine.

Varian ridică o sprânceană când Hirschman prinse a scormoni din nou prin servieta de piele. De data asta scoase o cutie de chibrituri de la Dorade: un D în foiță de aur pe un fond negru și un pește minuscul auriu în centru. Varian trase capacul și citi un nume înăuntru: *Moreau*. Și o adresă pe strada Grignan.

— Cine-i Moreau?

— Un tip care are un sediu de care vrea să scape. Unul adevărat. Nu o cameră de hotel. Un loc unde să ne facem treaba.

— Ce tot spui acolo?

— Știi că nu ne mai putem conduce afacerile din hotelul Splendide. Deja stăm claie peste grămadă și acum ai mai angajat-o și pe domnișoara Davenport. Și mai știm amândoi foarte bine că ciubucurile pe care le oferim n-o să-l mulțumească veșnic pe portar. Oamenii noștri prea sar în ochi, așa cum așteaptă pe trotuar.

— Nu putem plăti chiria unui sediu. Și ultima lețcaie merge la refugiați. Întreabă-l pe Oppy. Deja ne-am întins până la maximum.

— Moreau este negustor de piele, zise Hirschman. Mai are contract pentru patru luni, dar vrea să părăsească orașul cât de iute poate. Spune că o să ne ofere un fel de chilipir.

— Ce chilipir?

— O ofertă generoasă. Vorbește cu el.

— Când? răsuci Varian chibriturile între degete.

— Mâine la patru.

— Albert, nu știu ce să zic.

Hirschman surâse, ridică paharul și-l goli.

— Zi mersi. Și dă-mi seară liberă. Am întâlnire cu Betty de la *Préfecture* și n-aș vrea să întârzii.

— Evident, zise Varian. Și mulțumesc. Serios.

Hirschman se ridică și-și luă la revedere de la Varian, lăsându-l să contemple ultima sorbitură de whisky și pachetul de chibrituri cu foiță de aur. Un sediu! Strada Grignan numărul 60. La nici zece minute de unde stătea. Un adevărat loc de muncă. Mai mult decât un spațiu temporar unde să-și cazeze organizația improvizată. Avea să vadă locul

a doua zi după-masă. Poate că o va convinge pe domnişoara Davenport să-l însoțească; intuia că dispune de putere de convingere și de o minte bună, care le depășeau pe ale sale. O să-i trimită imediat un mesaj, imediat ce va ajunge la Splendide, imediat ce-i va fi scris lui Grant să anuleze întâlnirea, își reaminti.

Se ridică, lăsă câțiva franci pe masă, apoi ieși în umbrele prelungi ale serii. Soarele atârna încă la marginea portului; raze piezișe de lumină îl urmară pe stradă. La Splendide, la recepție, îl aștepta un alt mesaj. Nu un telefon de data asta, ci o notă scrisă. De mâna lui Grant. Împreună cu o pungă plină cu smochine coapte. Probabil le lăsase cu câteva momente înainte; când Varian vârî degetele în pungă descoperi că erau calde ca și cum s-ar fi lăfăit pe o tarabă toată ziua la soare.

Mi-am amintit că-ți plac, scria. *Ne vedem mâine la 10 dimineața.*

— Pentru numele lui Dumnezeu, scăpă Varian cu glas tare. Luă punga de hârtie în cameră, închise și apoi încuie ușa ca un fugar și înfulecă smochină după smochină. Erau roz și dulci și fibroase, având un gust între prăjitură și căpșuni, semințele rotunde și cărnoase îi pocneau între dinți ca artificiile. Le mâncă până la ultima și-și dori să mai fi fost.

4
Les Cyprès

A doua zi se arătă strălucitoare și clară, cu vântul dinspre Vieux Port mirosind a ozon, ca proaspăt desprins dintr-o furtună pe mare. O pasăre neagră și umbra ei se zbenguiau pe trotuar, în fața lui Varian, care se îndrepta spre stația de tramvai. Din când în când zburătoarea se oprea și-și imobiliza capul, ca și când ar fi vrut să-i audă mai bine pașii, apoi o pornea înainte, pe lângă rămășițele de mucuri de țigară, coji de fistic și bilete de tramvai aruncate pe trotuar. Să se găsească la Marsilia și nu la Paris era încă o noutate, o adiere de necunoscut. Dacă Parisul răspândea iz de sex, operă, artă și sărăcie decadentă, Marsilia în schimb avea iz de crimă interlopă, oportunism, trafic cu cocaină și cântece de tavernă porcoase. Parisul era o femeie, o femeie ușoară căzută în brațele cotropitorilor naziști; Marsilia era însă un bărbat, un complotist în haine la mâna a doua, gata să-și vândă sufletul sau orice se ivea rapid la îndemână. Dacă n-ar fi fost războiul și CIU, ar fi pus oare Varian vreodată piciorul în acest oraș? Și totuși se simțea ciudat de acasă aici, ca și când ar fi revenit în Brooklynul bunicului său, pe străzile unde creșterea și decăderea mergeau cot la cot și unde o vorbă isteață îți putea la fel de bine atrage un ban sau o scatoalcă.

Se sui în tramvaiul numărul 14, plăti cele douăzeci de centime și găsi un scaun la fereastră; sprijinindu-și capul de geamul încălzit de soare și privind afară încercă să-și îndrepte atenția spre orice altceva decât Elliott Grant: spre piața de pe trotuar cu șirurile ei de tarabe șerpuite, ca niște dinți neregulați; spre aleile umbroase unde copiii alergau pe trotinete făcute din lăzi de lămâi, spre graffitiurile mâzgălite în roșu pe fațadele clădirilor, cu jocuri de cuvinte înlocuind *putain* cu *Pétain*. Treptat, clădirile cu patru și cinci etaje lăsară locul unora mai mici, pe urmă caselor cu grădini înghesuite, iar în cele din urmă spre

peisajele de țară, verzi ca salvia, cu livezi de măslini și migdali, cu cerul înalt, dungat albastru. În dreptul stației La Blancarde în tramvai năvăli o liotă de elevi de școală cu profesorul lor, care le explica despre trăsăturile geologice ale ținutului: „Spre est vedem Masivul Marseilleveyre, culmea vestitelor Calanques, stânci abrupte de calcar formate la retragerea mării; o probă dintr-o astfel de rocă va da la iveală fosile marine infinitezimale, păstrate absolut perfect".

Ajuns în La Pomme miji ochii ca să vadă mai bine dacă Grant se afla printre bărbații tineri din stație. Nu era, desigur. Întârziase, el întârzia mereu, zece minute mai exact, indiferent cât de importantă era întâlnirea. Iar Varian ajungea întotdeauna la timp. N-avea ce face. Tata îl învățase că acela care ajunge primul la o întâlnire deține controlul. Până acum se dovedise că avusese dreptate, în toate cazurile, cu excepția celor care îl priveau pe Grant.

Zece minute mai târziu apăru din spatele restaurantului gării Skiff Grant, încă în viață, reîntrupat, cu o carte în mână, ca și când s-ar fi așteptat să citească în timp ce aștepta. Varian coborî scările și Grant îi apăru în față, proaspăt ras, cu o cămașă descheiată la guler și un costum ușor de lână, potrivit anotimpului, mirosind vag a preparate de patiserie și a săpun extrafin, faimos în regiune. Materializarea sa indica o anume obrăznicie, o insultă ivită din faptul că existase în continuare în toți acei ani când pentru Varian fusese doar o fantasmă. În fond, pentru numele lui Dumnezeu, locuiseră în același oraș, respiraseră același aer plin de gaze de eșapament și călătoriseră în aceleași vagoane de metrou, pe sub străzile New Yorkului; în tot acel timp el fusese real ca acum.

— Și cum a fost călătoria? întrebă Grant.

— Plină de școlari.

— Mda, liceele îi trimit să viziteze provincia. E grozavă priveliștea peste vale, nu? Și Masivul Marseilleveyre – poți să vezi până la jumătatea mării de-acolo, de sus. Ar trebui să te duci și tu cândva.

— L-ai urcat?

— Da, Gregor și cu mine.

— A, Gregor… colegul tău?

— Exact, replică Grant și tăcu, fâțâind cartea în mâini în timp ce mergea. Continuară pe același drum până la o cotitură cu o poartă de fier.

— Am ajuns, zise Grant. Les Cyprès. Și chiar sunt *cyprès*[5].

5. Chiparoşi (în franceză, în original).

De-a lungul aleii private ce ducea spre casă conifere subțiri, zvelte, se înălţau spre un pâlc de nori. Mersul lor pe cărare fu însoțit de un stol imens de păsări care își luă zborul din copaci ca niște scântei izbucnite dintr-un foc. La capăt se zărea un mic castel. Hardughia Medievală, cum îi zicea Grant, nu era medievală defel. Data doar din secolul al XVII-lea. Construită din calcar indigen, împrumuta planul de la vilele care împânziseră dealurile în vremurile imperiale apuse, iar utilitățile, aşa cum erau ele, se dovedeau utile numai prin comparație cu ce existase cândva. Robinetele dădeau doar apă rece, iar încălzirea se făcea de la şemineu. Deşi electricitatea ajunsese aici cu ani în urmă, colegul său prefera iluminatul cu gaz. Iar lămpile nu mergeau, zicea Grant, decât grație strădaniilor unui administrator matusalemic care locuia într-o cabană alăturată. Fâsâiau și aveau scurgeri și înnegreau pâlniile de sticlă, care trebuiau curățate zilnic dacă doreai să ai la ce citi seara.

Principalul lux al Hardughiei era singurătatea – asta, și priveliștea, un căuș de vale ce se desfăşura până la Marseilleveyre, peste întinderea plină de tufişuri. Și mai exista și o minusculă livadă de persimoni, importați din China dintr-un capriciu al profesorului. Copacii, încă plini de frunze, erau decorați de fructe mici, roşu-portocalii. Ajunşi în livadă, Grant se întinse și culese câteva, explicând că nu pot fi consumate decât atunci când au devenit moi şi negre. Când ajunseră aproape în prag, se întoarse spre Varian și-l avertiză.

— Să nu te sperie Gregor! Sun aparențe se ascunde un om blând.

— De ce m-ar speria?

— Este cam… neprelucrat, s-ar putea spune. Îți aduci aminte de profesorul nostru german de filozofie, Brauer? Cu barbă și haine prea scurte, a cărui specialitate erau Schopenhauer și nesațul voinței?

Varian dădu din cap afirmativ. O trapă a memoriei: Grant lângă el la curs, cu piciorul, de la gleznă până la genunchi, lipit de al său, prin căldura trupului anulându-i atenția pentru cuvintele profesorului Brauer, lăsându-l ca mut, bâlbâindu-se când acesta se întorsese și-l întrebase: „Dar ce *dovadă* avem, cum putem fi siguri dincolo de orice dubiu că lumea în care trăim există?“ La vremea aceea nu existase decât un lucru cert în ceea ce-l privea pe Varian: linia de contact topită dintre piciorul

său și al lui Grant. Tăcuse atunci, ca și acum.

Grant deschise ușa și-l pofti într-o întunecime răsunătoare. La etajele superioare ale casei părea a sufla vântul, ca vocea unei fantome care suspină prin holuri nevăzute. Pe lângă atriul interior o scară de piatră forma o axă hexagonală; roca tare emana un iz de adânc de prăpastie, reavăn, și umed, și friguros. Candelabrul de deasupra era plin de lumânări de ceară, nici una aprinsă. Singura lumină venea de la ferestrele ca niște tăieturi profunde, câte una la fiecare răsucire a scării. Varian se așteptase ca pereții goi să fie decorați cu genul de portrete în care ochii personajelor te urmăresc oriunde mergi.

— Gregor este în solar, zise Grant.

— Solar! Chiar există unul?

— Locul arată ușor vampiresc, nu? aruncă Grant un zâmbet peste umăr în timp ce îl conduse mai departe pe Varian spre un coridor ce mergea spre spatele casei. Intrară într-o cameră de zi cu tavan înalt și un perete de ferestre fără perdele, de-a lungul căruia se întindea o banchetă capitonată, presărată ici și acolo cu perne și cărți. Pe podea se afla un covor albastru închis, iar mobila era tapisată cu chilim. În colțul îndepărtat, într-un fotoliu lângă masa sculptată de mahon ședea un bărbat înalt, cu umeri lați, ochi umbriți și o chică de păr des, negru. Văzându-l pe Varian își scoase ochelarii și se ridică. Nu-i întinse mâna, dar în schimb înclină scurt capul, bărbătește, și arătă spre serviciul de cafea de pe o măsuță scundă, aflată în fața sa.

— Nu vrei să iei loc, domnule Fry? zise el pe un ton de bas, cu accent german. Își trecu o mână prin părul rebel într-o încercare de a-l aranja. Era mai tânăr decât își imaginase Varian, sub cincizeci de ani fără doar și poate; umerii, sub cămașa albă bine croită, păreau a stăpâni cu greu o putere tensionată ca aceea a unor aripi strânse.

Varian se lăsă în celălalt fotoliu, iar Grant se cuibări lângă fereastră, scoțându-și pantofii și luând în schimb o pereche de papuci marocani albaștri. În dreapta sa se vedea un teanc de volume de poezie din secolul al XIX-lea, iar alături un caiet îmbrăcat în piele. Varian pricepu că acela era cotlonul lui preferat din încăpere, unde ședea de obicei. Îl deranja, putea oare cu adevărat să-l deranjeze că Elliott Grant se simțea atât de confortabil în casa acestui coleg? Alesese să trăiască ultimii doisprezece ani în locuri ce nu aveau nicio legătură cu Varian. Avusese motive să o facă, și motivele nu se schimbaseră.

Profesorul Katznelson se aplecă un pic ca să toarne cafeaua sau ce era; lichidul din ceașcă avea o culoare chihlimbarie și emana un vag iz de cărbune. Se scuză că nu are zahăr, explicând că și-a consumat deja rația.

— O beau oricum fără, zise Varian.

Katznelson se întoarse spre Grant și spuse rapid câteva cuvinte în germană; nu era prima dată când un vorbitor de germană presupunea că el, Varian, nu înțelege limba. *Mi-ai zis că fără nimic*, zise. Folosise cuvântul *ungeschminckt*, care putea însemna și gol. Grant dădu din cap și-și mută atenția spre cana de cafea, mestecând în ea cu o linguriță.

— Prietenul dumitale mi-a spus că te ocupi de salvări, spuse Katznelson, de data asta în engleză. Se întâmplă că aș avea nevoie de așa ceva.

— De ce nu-mi spuneți toată tărășenia, îl îmbie Varian. De la început.

Katznelson ridică ochii spre Varian, îngustându-i ușor ca și când nu s-ar fi încrezut în el.

— N-ar fi prea interesantă pentru dumneata, cred.

— Nu are de ce să vă fie teamă de mine. Domnul Grant m-a cercetat minuțios. Și mă cunoaște de mult.

— Așa am înțeles, replică iute Katznelson. Își strânse degetele pe marginile fotoliului și respiră adânc. Atunci o să-ți relatez povestea mea. Domnul Grant mă va întrerupe dacă uit ceva. Se fâțâi puțin în fotoliu, punându-și un picior peste celălalt. Manșeta pantalonului dădu la iveală un ciorap în carouri. După cum știi, domeniul meu de cercetare este istoria politică europeană. De șase ani sunt profesor la Columbia, iar vara asta m-am întors în Europa pentru probleme personale.

— După ocupație? întrebă Varian.

— Da, după. Treaba era urgentă.

— Așa se pare.

— Mă tem că n-am realizat amploarea pericolului. Nu sunt naturalizat american, însă m-am gândit că documentele mele o să mă protejeze. Am descoperit între timp că nu este așa. Vezi dumneata, sunt apatrid, un fost german. Aș fi făcut bine să urmez sfatul profesorului Grant și să rămân în State. El s-a oferit să vină în locul meu. Schimbă o privire încărcată cu Grant, ca și cum ar fi discutat problema de multe

ori, apoi respiră din rărunchi. Chiar dacă nu aş fi evreu, munca mea academică tot i-ar deranja pe naziști. Știam asta de când locuiam la Berlin, am știut-o de mulți ani. Subiectul meu principal îl reprezintă înflorirea socialismului în națiunile europene. Oamenii de știință americani sunt extrem de interesați de treaba asta în prezent. Și naziștii, dar pentru alte motive. Ar vrea ca situația mea să fie un exemplu pentru savanții germani.

— Înțeleg, zise Varian. Cred că ați știut însă asta înainte de a reveni. De ce ați făcut-o, domnule profesor? Dacă nu vă deranjează întrebarea…

Katznelson schimbă din nou o privire cu Grant.

— Cum spuneam, am avut probleme personale de rezolvat.

— Vă dați seama că trebuie să știu dacă v-ați implicat în ceva ilegal. Ca să nu spunem lucrurilor pe șleau. Nu că v-aș aduce vreo vină în condițiile politice actuale.

— Nici vorbă de așa ceva, interveni Grant. Varian încercă să-i surprindă privirea și să-i descifreze tonul, dar acesta lăsă din nou ochii spre ceașcă.

— Nu mi-am terminat încă treaba aici, adăugă Katznelson. Mi-am dat însă seama că trebuie să părăsesc țara cât de curând posibil. Trei foști colegi de-ai mei au fost prinși la Nîmes săptămâna trecută. Sunt sigur că autoritățile știu unde mă aflu.

— Da, foarte probabil, zise Varian.

— Ce mă sfătuiești, domnule Fry? Crezi că mă poți ajuta?

— De asta ne ocupăm, domnule profesor. Am făcut rost de pașapoarte și vize pentru clienții noștri care se află în condiții mult mai precare decât ale dumneavoastră. Am un coleg care însoțește oamenii în Spania și, dacă nu poate să vă scoată pe calea ferată, atunci va ști cum să vă treacă munții.

— Și câți dintre clienții voștri au fost prinși? Câți au fost azvârliți în închisoare pentru că au încălcat legea?

— Nici unul până acum.

— Țin foarte mult să am o viză americană valabilă, glăsui Katznelson. Nu risc să mă trezesc blocat undeva pe drum.

— Dată fiind poziția dumneavoastră la universitate aveți o șansă mare. Prietenul meu Harry Bingham de la consulat va ști mai multe.

— Profesorul Grant a fost deja la consulat, rosti sec Katznelson,

îndreptându-și picioarele și odihnindu-și brațele lungi pe genunchi. Mâinile lui păreau mai degrabă cele ale unui om obișnuit cu munca grea, nu ale unui cadru universitar. Varian avu brusc imaginea acelor degete vânoase descheind nasturii gulerului lui Grant, manșetele. A vorbit cu Fullerton, consulul, continuă Katznelson. Omul zice că e exclus. Pe când eram tânăr am fost redactor la *Colectiva poporului*, un ziar comunist din Berlin. Cum a obținut consulatul informația asta nu-mi dau seama. Totuși reprezintă un obstacol. Apoi mai este și problema religiei mele. Am petrecut suficient timp în America pentru a-i cunoaște prejudecățile.

— Sunt dificultăți, se arată de acord Varian. Climatul politic înrăutățește lucrurile. Apoi mai este și lipsa de încredere. Însă cazul dumneavoastră nu-i nici pe departe lipsit de speranță.

— Vezi, Gregor, asta ți-am spus și eu, interveni Grant.

— Trebuie să vă mai pun niște întrebări, reluă Varian. Mâine voi face o vizită la consulat. Prietenului nostru Bingham nu-i pasă prea mult ce crede Hugh Fullerton. Are agenda lui care, în general, se pupă cu a noastră. Poate să dureze ceva, dar cred că putem să vă obținem o viză.

Peste Katznelson păru a descinde un nor; umerii săi puternici se lăsară în jos. Îi vorbi din nou în germană lui Grant: *Între timp o să continuăm să-l căutăm*.

— Vorbim despre asta mai târziu, replică Grant, tot în germană, fără să privească spre Varian, despre care știa că vorbește germană la fel de fluent ca și el.

— Atunci să începem, zise Varian și scoase un carnețel din buzunar. Umezi vârful unui creion și prinse a-l chestiona pe Katznelson, spunându-și că, în fond, e doar un alt solicitant; că legătura lui cu Grant, oricare ar fi fost natura ei, nu conta deloc; că singura lui preocupare era să-și scoată clienții de pe continent. Vorbiră preț de jumătate de oră, Varian luând notițe, Grant terminând din când în când o propoziție la care Katznelson ezita, intervenind cu o detaliere sau o specificare minoră, ori furnizând nume de locuri și adrese, ca și când ar fi fost cunoscut fiecare detaliu al vieții lui Katznelson. O dată, când Grant se aplecă să pună o întrebare atinse ca în trecere glezna lui Katznelson, un deget subțire pe ciorapul cu carouri. Varian se strădui să-și concentreze atenția din nou asupra interviului. Astfel, Katznelson

îi oferi detalii despre soția sa – avea o nevastă! – care rămăsese la Berlin. Stătea împreună cu părinții săi vârstnici, sublinie el, și nici prin cap nu-i trecea să îi abandoneze și să i se alăture, la New York.

Când terminară interviul, puse la loc carnețelul și le declară că trebuia să meargă în oraș unde avea o altă întâlnire. Katznelson se ridică pentru a da mâna cu el, aruncând o umbră lungă, albastră pe covorul în culori acvatice. Îl rugă apoi să îl contacteze imediat ce avea vreo noutate. Apoi Grant îl conduse din nou prin coridoarele întunecate, luminate de lămpile de gaz, înapoi la intrarea aceea cu ecouri ciudate, cu scara sa hexagonală și ferestrele înalte și înguste, și deschise ușa spre după-amiaza prăfoasă.

— Mulțumesc că ai venit până aici, zise. N-aș fi putut să-l conving pe Gregor să se deplaseze în oraș să te vadă.

Gregor. Din rularea dulce a consoanelor se desprindea o poveste, un prezent.

— Sigur, răspunse Varian.

— O, Tom, aproape am uitat, reluă Grant, dispărând puțin în casă. Peste o clipă reapăru cu două persimoane portocalii. Pentru tine, împinse el fructele cu coaja netedă în mâinile lui Varian, un gest atât de intim încât îi luă ceva timp lui Varian să poată vorbi.

— N-am apucat să-ți mulțumesc, zise. Pentru smochine, adică. De ieri.

— Da, glăsui Grant, cu sprâncenele negre aproape împreunate. Le-am văzut la piața din oraș și… Ridică din umeri.

— Hm, mulțumesc, făcu Varian. Erau încă fierbinți când le-am primit. Le-am mâncat pe toate odată. Nici un fel de autocontrol. Zâmbi, dar îi fu imposibil să ridice ochii imediat.

— Același Varian dintotdeauna, clătină Grant din cap. Du-te acum. Să prinzi trenul…

— Așa-i, conveni el, însă nu schiță nici o mișcare. Apoi, surprinzându-i zâmbetul fugar, într-o clipă se simți din nou la școală, în pragul ușii lui Grant, noaptea târziu, făcând exact ce făcea acum – ceea ce el îi explicase cu afecțiune că se numește *a trage de timp*. Recidiva aici, în pragul acestei vile, doisprezece ani mai târziu, în sudul Franței… La naiba! Își pierduse mințile? Fără alte cuvinte, se întoarse pe călcâie și străbătu aleea, îndreptându-se spre gară, conștient că Grant îl privea cum se îndepărtează.

5
Strada Grignan

De pe Canebière nu-i luă nici cinci minute să ajungă la adresa de pe cutia de chibrituri. Strada Grignan numărul 60: o clădire din secolul al XIX-lea, de culoare crem, având la parter o croitorie bărbătească, apoi trei etaje de birouri, cu jaluzele albe, coborâte, în lumina sudului. Deasupra ușii principale trona o bară de fier răsucită în forma a două lămpi antice cu ulei, iar între ele, încercuind literele R și J, un oval. Marsilia gemea de aceste mărunte mistere arhitecturale, chei încifrate ale vieții secrete a orașului.

La intrare stătea Miriam Davenport, care venise să-i ofere opinia sa profesională. Nu era singură. Lângă ea, fumând o țigară subțire, se găsea o altă femeie, cu o figură atletică, părul blond ca un nimb și pielea ca de bronz lustruit. Lovea marginea bordurii cu vârful sandalei din piele de șarpe verde; părea că are ceva de împărțit cu caldarâmul. Într-o rochie de zi de mătase verde pal, strânsă pe trup, cu soarele luminând puternic coroana de cârlionți galbeni ca paiul, semăna, nici mai mult nici mai puțin, cu un tânăr Apollo, îmbrăcat femeiește. Unde o mai văzuse oare, în ce film sau revistă?

Miriam o prezentă ca fiind Mary Jayne, iar Varian îi luă mâna, încă pe gânduri. Fata avea o strânsoare fermă, ca a unui explorator, nu genul de persoană la care se aştepta, judecând după pantofi şi ţigara fumată. Îşi aduse aminte brusc de unde îi păruse cunoscută, din paginile mondene, grație corespondentului străin special de la *Times*, care o prezentase zbenguindu-se pe o plajă în Monaco, într-un anotimp când acasă toată lumea se înfofolea în blănuri și lâneturi. Mary Jayne Gold: o femeie de societate relativ faimoasă din Chicago, care-și petrecuse mare parte din ultimii trei ani pilotându-și monoplanul – Percival Vega Gull – dintr-o stațiune strălucitoare în alta. Zvonurile pretindeau că la începutul

războiului donase avionul forțelor aeriene franceze și nimeni nu avea habar dacă acum acesta se afla în posesia Axei sau a Aliaților.

— Mary Jayne a venit să ne ajute să cercetăm spațiul, zise Miriam trecându-și brațul pe sub al prietenei sale.

— Oare ce v-a determinat să ne însoțiți? o întrebă Varian. Nu-i un mod prea plăcut de a-ți petrece după-amiaza. De fapt, prezența fetei îl sâcâia vag. El și Miriam aveau treburi serioase și nicidecum nevoie de o începătoare decorativă, chiar și una care strângea mâna așa de tare.

— M-a convins domnișoara Davenport, replică Mary Jayne. Ați rămâne surprins să aflaţi ce de lucruri mă poate convinge să fac.

— De fapt, replică Miriam cu râsul ei zgomotos, voiam s-o cunoști pe Mary Jayne. Este un personaj aproape legendar. M-am gândit că ne-ar putea ajuta.

— Dar *sunt* o legendă. Nu glumi pe tema asta.

— N-aș face-o niciodată, Emjay.

— Și poate *chiar* v-aș putea fi de ajutor, domnule Fry. Dădu un zuluf apolinic pe după ureche și scutură scrumul pe pavaj.

— Cum anume?

— Mă pricep să conving oamenii, dacă e nevoie să fie convinși. Și pot să-i și plătesc, dacă se ajunge la asta.

— S-ar putea să fie vorba de așa ceva, recunoscu Varian.

— Oricum, iată-mă, deci ați face bine să mă acceptați, zise ea, iar Varian nu găsi nimic de obiectat. Sunară la ușă și așteptară. Peste un moment, o copilandră blondă într-un șorțuleț pătat cu roz își făcu apariția – probabil moștenitoarea (legală) a portăresei –, ținând zmeura vinovată între degete. Fetița se holbă la Mary Jayne și la Miriam, pe urmă făcu semn dincolo de intrarea placată cu teracotă, spre o scară răsucită.

La etajul întâi aștepta gazda lor, *monsieur* Moreau, îndesat, cu mustață și o pereche de ochelari cu rame negre pe vârful nasului. Îi pofti sus și apoi, pe niște uși înalte, roșietice, într-o cameră cu tavan înalt, plină ochi de cutii de lemn burdușite cu poșete și curele, serviete și valize. Amestecat cu mirosul tare al pielii se înfiripa cel al cafelei din Camerun, traficată pe piața neagră. Se așezară într-un colț, lângă un birou ordonat, unde, pe acoperitoarea de piele, erau răsfirate registre, iar nu departe, pe o măsuță albastră, grațioasă se găsea un serviciu de cafea. Moreau, în mod cert, se mândrea cu vasele de porțelan și cu

conținutul ibricului; umplu trei cești micuțe și le înmână musafirilor.

— Sper că *monsieur* Hirschman v-a explicat situația mea, începu el într-o engleză ezitantă. Mă pregătesc să emigrez în America de Sud, mai aproape de partenerii mei de comerț. Mi-au venit documentele – îi făcu lui Varian cu ochiul –, atât *vrai*, cât și *faux*. Un prieten îmi va vinde marfa și va transmite banii la Lisabona. De acolo merg în Argentina – sau cel puțin asta mi-e intenția. Plec marțea viitoare. Dar încă mai am patru luni în contractul de închiriere. Iar domnul Hirschman îmi spune că aveți nevoie de un sediu.

— Păi, căutam… nu, nu tocmai. Numai că Hirschman nu e de acord.

— *Il joue l'entremetteur*[6], cum spunem noi.

6. Face pe intermediarul (în franceză, în original).

— E un intermediar bun, dacă prețul e corect.

— Am achitat deja până la sfârșitul termenului de închiriere. Nu mai e de plătit nimic. După aceea vă aranjați cu proprietarul. O să vedeți că e om de înțeles.

— Vreți să spuneți, miji Mary Jayne Gold ochii spre Moreau, că pur și simplu o să-i dați locul pe gratis pentru cele patru luni ce urmează?

— Dacă îmi dă bani, ridică Moreau din umeri, cum să scot miile de franci din Franța? Am plătit deja, chestiunea e îngropată. Iar domnul Hirschman mi-a vorbit despre munca dumneavoastră. Într-o asemenea treabă nu sunt niciodată fonduri suficiente. Luați ce vă ofer, domnule Fry, nu e cine știe ce.

Miriam aruncă o privire spre Varian, întrebând clar dacă se putea avea încredere în Moreau. Merita oare să se perpelească al cui agent ar putea fi sau de ce, lăsând la o parte generozitatea, ar oferi localul său gata plătit Comitetului de Intervenție de Urgență? Locuitorii Marsiliei erau oameni renumiți pentru pragmatism, iar afaceriștii săi extrem de iscusiți. Și iată că Moreau, ținându-și mâinile frumos pe genunchi, cu o expresie de mulțumire liniștită, avea aerul unui om care a făcut un dar despre care știe că e atât necesar, cât și potrivit.

— Să vă arăt ceva, propuse Moreau. S-ar putea să vă intereseze. Este, cred, o operă de artă. Se duse la fișier și apucă un dosar de carton, apoi se așeză și desfăcu șnurul roșu ce-l înconjura. Scoase un teanc de

documente foșnitoare: o carte de identitate din Vichy, purtând ștampila oficială a Comisariatului de Poliție și viza de ieșire franceză; și documente de tranzit parafate cu vize de intrare spaniolă, portugheză și argentiniană. Spune-ți acum, domnule Fry, continuă, surâzând larg pe când îi întindea hârtiile lui Varian. Care este adevărat și care fals?

Varian se uită de la Miriam la Mary Jayne, apoi la documente, cu colțurile perfect îndoite și ștampilele extrem de clare.

— Ar fi mai înțelept, domnule Moreau, să nu faceți paradă cu ele în fața unor inși pe care abia i-ați cunoscut.

— Domnule Fry! Am încredere deplină în dumneavoastră. Domnul Hirschman mi-a explicat totul.

Varian spera că Hirschman nu-i explicase chiar *totul*; se întrebă câte păhărele trăsese cu Moreau la Dorade. Acum și Miriam și Mary Jayne cercetară documentele, ca apoi să-l privească pe Varian pentru a-i auzi verdictul.

— *Alors?* comentă Moreau. *Vrai ou faux*?

Încercând să-și păstreze o figură impasibilă, Varian studie hârtiile printre gene, inspectându-le îndeaproape formatul și sigiliile. Erau groase, aveau textura oficială, cu fibră de bumbac. Literele pe ștampile erau perfecte, nimic nu sugera mișcarea imprevizibilă a peniței sau pensulei în mâna unui om. Nu se distingea nici o urmă de contrafacere, nimic din ceea ce recunoștea după catalogul crescând al hârtiilor false, neizbutite ale refugiaților. În cele din urmă îi întinse documentele înapoi lui Moreau.

— Nici unul nu e fals, zise. Sau toate sunt. Dacă dispuneți de un falsificator, e al naibii de bun.

— Toate sunt false, exclamă Moreau cu evidentă satisfacție, adunând actele cu grijă. Chiar și ștampila Comisariatului.

— Bravo! exclamă Miriam. Extraordinar. De unde le aveți?

— Există un ins pe nume Freier, artist desenator de la Viena. Este *elusif*, vă imaginați. Se mișcă peste tot. Dar dacă reușiți să dați de el v-ar cere un preț corect. Poate produce orice aveți nevoie.

— Îi cunosc lucrările lui Freier, zise Miriam. A trăit un timp la Paris, și-a publicat caricaturile în ziarele de stânga de acolo. Am auzit c-a fost arestat și trimis la Vernet. Ziceți că se află aici în oraș, domnule Moreau? A făcut treaba asta recent?

— Da, domnișoară, nu mai departe de săptămâna asta.

Miriam se uită la Varian.

— Noi lucrăm pe față, cinstit, domnișoară Davenport, trebuie să vă specific asta, zice Varian. Nu avem de gând să încălcăm legea atâta timp cât suntem oaspeți ai Franței.

— Sigur că nu, răspunse Miriam. Numai dacă vreți cu adevărat să vă scoateți clienții de aici.

— Domnișoara Davenport, râse Moreau, este asociata dumneavoastră, domnule Fry?

— Tocmai am angajat-o, îi aruncă Varian o privire lui Miriam. Să zicem că este încă în perioada de probă.

— Trebuie să-i ascultați sfatul, declară Moreau. E deja versată în aceste treburi.

Miriam râse, încântată. Mary Jayne își trată prietena cu o privire de neascunsă admirație, apoi se aplecă în față, peste birou, bătând cu vârful unui deget manichiurat în dispozitivul cu sugativă, învelit în piele. La încheietura mâinii purta o brățară delicată de diamante baghetă, accentuate de safire, o bijuterie menită să comunice, fără vulgaritate sau dubiu, excesiva bogăție a purtătoarei.

— Cunosc niște inși care v-ar putea ajuta cu relația dintre aici și Lisabona, domnule Moreau, zise ea. Considerați treaba aceasta o mulțumire pentru faptul că sunteți atât de generos în problema localului.

— O, domnișoară Gold, v-aș fi foarte recunoscător.

— Există o anume doamnă Simplon, o prietenă de-a mea care a ținut pe vremuri un salon la Paris. Are o casă la Montpellier. O să-i scriu două vorbe. Și, când ajungeți la Madrid, să-l vedeți neapărat pe vechiul meu prieten Guillermo Rosecrans la adresa aceasta. Scoase din poșetă un mic carnețel cu coperte de piele verde, copie adresa pe o pagină albă și i-o întinse lui Moreau, care se înclină din nou, plin de recunoștință.

— Sunteți siguri că locul este pe măsură?

— E perfect, aprobă Varian.

— Ah, *bon*, zise Moreau. Se întinse după cafetieră și turnă din nou din preparatul camerunez. Băură și discutară detaliile: când să se mute Varian și asociații săi, cu cine să discute despre utilități, cum să se descurce cu portăreasa recalcitrantă. Stabiliră o dată, miercurea următoare, când CIU putea să-și înceapă treaba în noul sediu pe strada Grignan. Se ridicară apoi în picioare, se înclinară, își exprimară

încântarea reciprocă față de acordul stabilit și-și urară noroc unii altora. Varian le urmă pe Miriam și Mary Jayne pe scări în jos, unde, în foaierul clădirii, o descoperiră pe fiica portăresei, în picioarele goale, jucându-se cu o mingiucă pe o rază de soare. Trecură pe lângă ea și fetița prinse mingiuca roșie în V-ul format de două degete, ca și când ar fi vrut s-o ducă la gură ca pe o țigară sau s-o taie cu o foarfecă.

— *Mesdames et monsieur*, glăsui ea, bună să vă fie ziua și Dumnezeu să vă apere. Apoi aruncă în sus mingiuca de câteva ori, rapid.

— Dumnezeu să te ocrotească și pe *tine*, domnișorico, îi zise Miriam, cu o plecăciune atât de adâncă, de parcă s-ar fi înclinat în fața unei împărătese. Copila îi făcu un semn de aprobare lui Miriam – *poți să te ridici*, adică – și apoi gesticulă spre ușa dinspre curte.

Miriam ieși, în plină lumină, râzând cu poftă.

— Treaba va fi în regulă, Varian, dacă refugiații dumitale reușesc să treacă de mica portăreasă.

— E de groază, dar poate că e exact ce avem nevoie.

— Bine atunci, aprobă Mary Jayne, trecându-și brațul pe sub cel al lui Miriam. Acum, că am rezolvat treaba asta, hai să ne tratăm cu un pahar.

— A nu, replică Miriam. Trebuie să mă duc înapoi la Splendide. Mă aşteaptă Mehring. E încă în stare de şoc după mutare. Și apoi mai e treabă de făcut. Am o slujbă acum, Emjay.

— Măiculiță, zise Mary Jayne. Slujbe!

— Dar am stabilit o întâlnire pentru cină, continuă Miriam, ca și când Varian n-ar fi fost prezent. Niște *légionnaires*. Sper că nu te deranjează.

— *Légionnaires*! N-ai pomenit nimic înainte.

— Acum mi-a venit în minte să-ți zic.

— Splendid, declară Mary Jayne. Între timp mă voi îndrepta spre un bar. Iar către Varian. Sper să ne reîntâlnim curând. Mi-a părut foarte bine.

— Cred totuși, domnișoară Gold, că am fost de o plicticoșenie rară.

— Dar deloc! îi strânse din nou mâna lui Varian, o sărută pe Miriam de două ori și se îndreptă spre Canebière, tocurile pantofilor din piele verde de șarpe țăcănind pe trotuar.

— Măi să fie, exclamă Varian. Mary Jayne Gold!

— Nu-i nemaipomenită? O ador.

— Nemaipomenită, chiar așa. Dar te rog frumos de-acum înainte când ai de gând să aduci vreo prietenă în misiune oficială să mă anunți.

— Mary Jayne *este* misiunea oficială, zise Miriam, oprindu-se ca să-l fixeze necruțător pe Varian. N-am luat-o cu mine doar de amorul artei.

— Îmi face impresia unei diletante.

— Nu-i, replică Miriam, sec. Este foarte entuziasmată de cauza ta și vrea să fie de folos. I-am povestit totul.

— Și ăsta e un al doilea lucru, zise Varian. Când vine vorba de cauza noastră ai face bine să arăți mai multă discreție. Să te gândești că suntem urmăriți mereu! Cu cât discuți în oraș mai puțin despre ce facem, cu atât e mai bine.

Miriam continuă să meargă drept, purtându-și cu mândrie coronița de cozi și refuzând să se uite în ochii lui Varian. Când ajunseră la intersecția cu Canebière se opriră să lase mașinile să treacă și fata își înclină capul ca și când ar fi cugetat profund. Într-un sfârșit, zise cu deliberare chibzuită:

— Dacă mă angajezi, domnule Fry, va trebui să ai încredere în mine. Ca femeie singură, în străinătate – mi-am luat soarta în mâini de mai mulți ani, dacă mai e cazul să o spun –, am idee ce vrea să zică să fii discret. Ba chiar cunosc și ceva în plus despre ce înseamnă un risc asumat cu bună știință.

*

La Splendide, refugiații așteptau în șir neîntrerupt de la poalele scărilor până sus, la camera lui Varian. Hirschman și Lena erau singuri însă în 307, el așezat lângă o măsuță de toaletă, cotrobăind în măruntaiele mașinii de scris Contin, iar ea, frângându-și mâinile de neliniște, în fața lui. Cumva unul dintre cerceii lungi cu turcoaz ai Lenei căzuse printre tastele mașinii și, câtă vreme Hirschman se chinuia să-l pescuiască, întreaga activitate a Comitetului de Intervenție de Urgență încetase. Lena îi aruncă o singură privire nervoasă lui Varian, care se întrebă pasager cu ce se îndeletniciseră oare cei doi de cercelul Lenei ajunsese în mașina de scris?! Când Hirschman scoase la iveală piatra albastră în formă de lacrimă, Lena bătu din palme cu nespusă bucurie.

— *Mon héros!* strigă ea. *Ich bin so dankbar!*[7] Apoi către Varian și

Miriam: *Hélas*, am pierdut atâta timp!

7. Sunt atât de recunoascătoare! (în germană, în original)

— Tu și cu Miriam chemați următorii clienți, zise Varian. Aş dori să stau de vorbă cu domnul Hirschman.

Lena dădu din cap, iar Varian îi făcu semn lui Hirschman să-l urmeze în baie, unde dădu drumul tuturor robinetelor.

— Ce s-a-ntâmplat? întrebă Hirschman, mijind ochii ca pentru a citi mai bine expresia feței lui Varian.

— Tocmai am văzut lucrătura unui falsificator colosal. Face o ştampilă a Prefecturii pe care n-o poți deosebi de cea reală.

— Unde?

— La Moreau. Omul i-a făcut un set complet de documente. Le-a prezentat chiar în fața domnișoarei Davenport și a unei alte prietene, din păcate. O lucrare impecabilă! Trebuie să facem rost de el. Poți să-i dai de urmă? Moreau spune că tipul e alunecos. În condițiile pomenite nu l-am putut stoarce de detalii, dar poate să-i faci tu o vizită în seara asta. Vreau să lucreze la documentele unui nou client de-al nostru.

— Ce client?

— Unul special. Prietenul unui prieten. Un profesor de la Universitatea Columbia, născut în Germania, care a venit vara trecută în Germania și s-a împotmolit aici.

— De ce ar face cineva așa o prostie?

— N-a vrut să-mi spună, dădu Varian din cap. Acum însă trebuie să plece de aici, altfel va fi cu siguranță deportat. Și nu sunt sigur că pot să-i fac rost de documente și vize adevărate înainte să se-ntâmple vreo nenorocire.

— Pricep. Știm ceva despre acest falsificator talentat?

— Bill Freier. Vienez, a trăit un timp la Paris. A fost închis la Vernet, cineva l-a scos. Miriam îi cunoaște lucrările. Poate că are și el nevoie să plece din Franța.

— Dacă e de găsit, făcu Hirschman câteva note, o să dau de el.

— Iar spațiul lui Moreau va fi numai bun, apropo. Pentru început ni-l dă pe gratis. Ești uns cu toate alifiile, Albert.

— Sunt încântat c-a ieșit așa, zău, roși Hirschman de plăcere.

— Nici jumătate cât sunt eu.

— Am și eu vești, spuse Hirschman, despre bani. Își netezi părul cu o mână, gest de mândrie calmă și apoi prinse a explica. Cu o noapte în urmă, după ce băuse un pahar cu Betty, s-au întâlnit cu un prieten de-al ei, un corsican care se ocupă de piața neagră, pe nume Malandri. Un tip cumsecade acest Malandri, îi urăște pe naziști și și-a folosit relațiile din lumea interlopă pentru a scoate refugiați din țară. Când Hirschman a pomenit problema lor financiară, Malandri i-a spus că trebuie să meargă direct la Vinciléoni, proprietarul de la Dorade. S-a conformat imediat și acesta i-a zis că are nevoie de Kourillo.

— Ce este Kourillo? Varian îl privi încruntat.

— Nu ce, cine. Un anume emigrant rus alb, fost aristocrat, care a trăit o vreme la Paris, lucrând la biroul American Express. A deprins unele șmecherii acolo, se pare. Vinciléoni îl găsește foarte folositor.

— Pentru?

— Ajută oamenii să scoată purcoaie de bani din Franța.

— Ooo? Mai zi-mi.

— Clienții lui Kourillo sunt și ei emigrați. Bogați. Atât de bogați, că unii dintre ei nu pot să-și scoată toți banii legal. Așa că omul vrea să pună pe picioare un schimb… valutar. Mai ales cu persoane din Statele Unite.

— Iartă-mă, Albert, dar nu m-am prins.

— Vinciléoni propune un sistem reciproc avantajos. Kourillo ne spune cât de mult dorește un anume client să exporte. Noi instruim CIU să trimită suma asta într-un cont de bancă în America pe numele clientului. Odată ce căpătăm dovada transferului, Kourillo ne dă nouă francii clientului.

— Și CIU trimite banii întâi? Ce l-ar opri pe clientul lui Kourillo să dispară cu francii, odată ce are bani depuși sigur într-un cont american?

— Vinciléoni are prieteni periculoși. Și obține o cotă din tranzacție. Dacă vreunul dintre clienții lui Kourillo nu se poartă cum trebuie și-a semnat sfârșitul.

— Kourillo ia și el o parte din profit, desigur.

— Da. Iar eu a treia.

— Tu, Albert?

— Așa a trebuit să spun, zâmbi Hirschman din nou. Altfel Kourillo și Vinciléoni nu m-ar fi crezut nici în ruptul capului. Însă partea mea merge înapoi la CIU, desigur.

— Sună a treburi murdare.

— Poate. Dar deocamdată asta e ce-avem. Și trebuie să transformăm dolarii în franci. Altfel nu sunt de nici un folos.

Varian voia să creadă că treaba va merge, le trebuia o soluție cu orice preț. Dar nu avea cum să judece riscurile, nici dacă nu cumva îi pregătea astfel pe toți pentru o lungă ședere în închisorile franceze.

— Ce-ar fi să facem o încercare? sugeră. Să începem cu puțin! Să vedem dacă putem avea încredere în Korillo ăsta… Dacă merge, atunci încercăm din nou, cu mai mult.

— Când să pun lucrurile în mișcare? dădu Hirschman din cap.

— Imediat, răspunse Varian.

*

Hotel Splendide
Marsilia, Franța

9 septembrie 1940

Dragă Eileen, dragă Eileen,

Săracul recepționer trebuie să fie atât de plictisit de cât l-am pisat cu: E vreo scrisoare, o telegramă, ceva din New York pentru Varian Fry? Orice fel de indiciu că mesajele mele au ajuns în Manhattan? Ești acolo încă, Eileen Fry, la mii de mile distanță, în Piața Irving, în apartamentul nostru micuț cu o vedere poetică spre o jumătate de copac și șase lăzi de gunoi?

Trebuie să te întreb, dragă E., ce părere ai dacă mai stau aici încă un pic. Asta ar însemna că nu putem închiria o casă nouă mai devreme de începutul anului viitor (deși toate proprietățile pe care le-ai pomenit în ultima ta scrisoare sună frumos, mai ales casa veche, de piatră, cu grădină, de la Woodcliff Lake). Am niște proiecte noi pe care nu pot să le abandonez. Și deși tânjesc să pot spune CIU-ului să găsească pe cineva care să mă înlocuiască, ar trebui să petrec ceva timp pregătind pe oricine ar veni. În clipa de față nu văd cum să mă întorc la New York mai devreme de sfârșitul lui octombrie sau începutul lui noiembrie. Simt că *trebuie* să stau, cel puțin până când mă asigur că tot ce am creat va fi dus mai departe.

Deși Consulatul American ar prefera să mă vadă plecat, te asigur că

nu sunt chiar așa o catastrofă aici, în Franța. O să încetez să le testez răbdarea și celor de la Hotelul Splendide pentru că săptămâna viitoare toată operațiunea se mută într-un birou ca lumea, pe strada Grignan. Vom fi cunoscuți drept Centre Américain de Secours și o să avem loc să ne întindem fără să ne fie teamă că ne dăm în cap unul altuia. (Voi reține totuși camera la Splendide, să dorm aici, în măsura în care apuc să dorm, așa că folosește această adresă pentru corespondență).

Să-ți zic acum ceva nostim: Îți aduci aminte de vechiul meu prieten, Grant de la *Hound and Horn*, tipul acela cu picioare lungi căruia îi spuneam Skiff? Cel – trebuie că-ți amintești – care a refuzat să vină cu noi în seara când am mers cu barca lui Ardmore, în sus pe Maine, spre Blue Hill Bay? Ai zis că strică cheful tuturor și recunosc că ai avut dreptate, însă m-am bucurat nespus când și-a făcut apariția acum câteva zile la Marsilia. Skiff este în prezent profesor de engleză la Columbia și petrece un an sabatic în casa unui coleg, deși cred că el și colegul vor pleca în curând spre țărmuri vestice.

Și, în cele din urmă, vorbind de *Hound and Horn*, unul dintre clienții mei refugiați a venit azi cu o copie în mână. Și ce crezi că am găsit înăuntru (în afară de urme ale propriilor *sanguinem, sudorem et lacrimas*[8])? Versurile acelea minunate de Cummings, citatul pe care l-am furat pentru tine de pe o cartolină de Valentine's Day: Haide atunci / să disprețuim ce nu este curaj draga / mea (căci numai Nimeni nu știe / unde crește adevărul de ce / păsările zboară și / mai ales cine e Luna).

8. Sânge, sudoare și lacrimi (în latină, în original).

V.

6
Montredon

Să pună o scrisoare la poștă pentru Eileen îi părea mereu ca și cum ar arunca în mare o sticlă cu un mesaj. N-avea idee dacă sau când avea să-i parvină. Iar dacă da, atunci cum ar fi preferat ca ea să-i răspundă? Voia, așa cum pretinsese, să-i permită să rămână la Marsilia până își termină îndatoririle? Sau dorea să-l cheme înapoi la New York, să-i spună că trebuie să cumpere imediat casa de piatră cu grădină? De câte ori, într-o zi obișnuită, cu toate activitățile sale – orele pe care le ținea la Brearley, saloanele literare pe care le frecventa, munca la biroul din New York al Comitetului de Intervenție de Urgență, diversele întâlniri cu prieteni –apuca să se gândească la el? Ani buni înainte de a se cunoaște, ea dusese o viață pe deplin împlinită la Boston. Avea cu opt ani mai mult ca el, fiind redactor adjunct la *The Atlantic Monthly*. Inițial, rolul pe care l-a jucat în viața ei a fost de ucenic într-ale literelor, de acolit literar. *Mon protéjé*, îi zicea ea, nu întotdeauna în glumă. Desigur, lucrurile între ei s-au complicat destul de repede. Eileen putea fi teribil de autocritică, vulnerabilă la cea mai mică atingere a inteligenței sale, geloasă pe prietenii lui Varian. Dar iată că deja erau împreună de mai bine de zece ani. Când Varian a pornit în misiune la Marsilia, cu intenția de a rămâne o lună, abia de s-a gândit la starea mariajului lor. Amândoi au considerat ocazia o aventură grozavă, probabil numai pentru că Asociația de Politică Externă se arătase dispusă să-i acorde o vacanță. Dacă semestrul de toamnă al lui Eileen n-ar fi fost aproape, i s-ar fi alăturat și ea, mai mult ca sigur. În mod clar, își dădu seama, ea ar fi fost cea care ar fi condus „ostilitățile“ aici și ar fi făcut o treabă pe cinste. Dar acum că șederea lui intra în a șasea săptămână nu avea decât să-și închipuie ce crede și ce simte ea. Până în prezent scrisorile lui Eileen îi sosiseră fără un tipar anume și continuseră

numai vești nesemnificative despre munca ei, precum și expresii de îngrijorare privitoare la siguranța lui. Avea să-i trimită o telegramă în seara asta, își zise. Nu din vreun motiv anume, cu siguranță nimic legat de Grant. Doar ca să facă un pic de risipă de dragul romantismului.

Prinse tramvaiul pe Canebière și merse întâi spre vest, apoi înspre sud. Se ducea să-l viziteze pe Harry Bingham la secția de vize de la Consulatul American, într-o vilă albă, în suburbia de pe coastele stâncoase. Secția se afla la o distanță incomodă de centrul orașului, la capătul unei alei mărginite de tei, al naibii de greu de urcat în orice vreme și aproape în permanență bătută de un vânt dinspre mare ce-ți lua hainele pe sus, îți ciufulea părul în toate direcțiile, îți umplea ochii de sare și praf și orice altceva se întâmpla să plutească prin aer în ziua respectivă. Dura cam o oră să ajungi acolo; de obicei se prezenta la ușa secției de vize într-o stare de dezordine totală, înfuriat pe consulat în general, pe secția de vize în particular și pe oricine altcineva cu care se întâlnea dincolo de ușile solide de stejar. Astăzi îl întâmpină străjerul american înalt a cărui franceză nepotrivit de bună dădea false speranțe celor care veneau cu cereri. Varian își rosti numele și îi spuse paznicului că avea o întâlnire cu Bingham. Soldatul de gardă îi făcu semn spre camera de așteptare unde Varian se propti la fereastră, să privească palmierii care-și legănau vârfurile spre golf.

Își aducea perfect aminte de prima sa întâlnire cu Bingham – nu aici, la Marsilia, ci cu câțiva ani în urmă, la Harvard. Într-o bună după-amiază, pe când mergea prin ploaie cu bicicleta spre casă, a cotit pe strada Bow, a alunecat pe pietrele cubice inegale și a derapat pe o parte. Lovit și năuc, zăcea privind o armată de mașini îndreptându-se spre el. Un tânăr cu ochelari și un trenci Burberry și-a aruncat cărțile pe trotuarul ud și s-a repezit spre Varian, oprind traficul cu o mână ridicată. L-a ajutat să se ridice, l-a scuturat, i-a îndreptat haina și i-a repus geanta căzută pe umăr.

— E în regulă acum? l-a întrebat sec.

— Da, a răspuns Varian, simțind că i se strânge stomacul. Ceva din înfățișarea celuilalt, bărbia ascuțită l-au îndemnat să se adune iute și să declare că se simte bine. Tânărul arăta ca neînfricatul căpitan de cursă lungă dintr-o carte după care Varian fusese înnebunit în copilărie, *Aventurile lui Tramontana*, pe copertă cu imaginea unei corăbii aplecate de furtună și comandantul Daunt aferându-se la cârmă.

— Lui… cui trebuie să-i mulțumesc? întrebă Varian, țipând. Cui, vreau să zic?

Tânărul îi oferise cartea de vizită, iar apoi își dusese mâna la pălărie și o pornise mai departe pe strada Bow. Varian aruncase o privire spre bucata de carton: Hiram Bingham IV. Fiul faimosului profesor de la Yale care descoperise Machu Picchu. Varian vru să strige după el, să-l întrebe cum e când te naști cu o identitate neștirbită, într-o familie unde toate mlădițele se pot aștepta să producă vieți de mari descoperitori.

Acum iată-l din nou pe Hiram Bingham IV, gata să-l ajute pe Varian, făcându-și apariția în ușa camerei și poftindu-l înăuntru. Harry purta același tip de ochelari mici, rotunzi, avea același maxilar ascuțit, aceeași figură gomoasă. Reușea întotdeauna să ofere interlocutorului impresia că-i acordă o atenție deplină. Părea că încăperea fusese cândva o bibliotecă ieșită din comun: rafturile de stejar lustruit, acum aproape goale, probabil avuseseră cândva menirea să găzduiască o colecție, îmbrăcată în piele, de clasici francezi, iar fereastra boltită din spatele biroului scălda camera într-o lumină numai bună pentru citit. Varian își luă locul obișnuit. Bingham se așeză în spatele biroului într-un scaun cu spătar înalt, flancat de o parte de steagul american și de cealaltă de stindardul consular.

— Arăți foarte bine, Varian. Ai stat ceva la soare.

— Și tu, Harry. Ce face Golo?

Fiul lui Thomas Mann, care fusese eliberat dintr-un lagăr de concentrare de la Les Milles, se ascundea de o lună în vila lui Bingham.

— Mai bine. Dornic să părăsească acest continent. De partea ta ce vești?

Varian începu să vorbească pe un ton scăzut. Deși Bingham îl încredința că nu existau microfoane în birou – se asigura de asta în fiecare dimineață – credea că nu poți fi niciodată suficient de prudent.

— Încă un grup a scăpat fără nici o problemă, spuse. Prietenul meu Leon Ball cunoaște o cale peste dealuri, ocolind punctul de frontieră spaniol.

— Da, am auzit. Dar nu crezi că ar fi mai bine să încercăm să punem familia Mann într-un tren?

— Sigur că da. Dar dacă nu reușim, există o cale de salvare.

— Și situația pașapoartelor?

— Mulțumită lui Hirschman, avem niște legături noi.

— Asta da veste bună! Clar că pașapoartele acelea false cehești nu mai țineau multă vreme.

— Și vizele americane pentru familia Werfel?

— S-a rezolvat totul, zise Bingham. Nu c-ar fi fost ușor de obținut. Fullerton nu-i de nici un folos. Și nici nu te are la inimă. Trebuie să-ți ții treburile în surdină dacă nu vrei să-l stârnești mai tare.

— Ascultă, Harry. Nu cumva a pomenit un neamț, pe nume Katznelson, care a cerut o viză?

— Nu cred, se ridicară a mirare sprâncenele lui Bingham. De ce?

— Un prieten de-al meu a venit aici mai devreme, săptămâna trecută, cred, interesându-se în numele lui. Am vorbit chiar ieri cu clientul în persoană. E un caz interesant.

— N-am auzit. Care-i povestea?

Varian îi explică, iar Bingham își prinse mâinile una într-alta și-și lăsă capul pe spate, spre steag.

— Cât de tare vrea Columbia să-l aibă înapoi pe acest tip?

— Nu știu. E destul de bine văzut în domeniul său.

— Fullerton este prieten cu Nick Butler, președinte la Columbia. Nu știu cum de-l tolerează Nick pe Fullerton la masa sa, dar o face cu o oarecare regularitate, dacă e să-l credem pe Hugh – oricum numele lui a apărut o dată sau de două ori din toate lăudăroșeniile sociale ale lui Hugh. Dacă Butler ar exersa un pic de presiune asupra lui, Fullerton probabil că i-ar acorda viza.

— Mai e o complicație, mă tem. Katznelson a fost cândva editorul unei fițuici comuniste la Berlin. Demult, în timpul studenției.

— Ghinion, dar nu de neînvins.

— Bine, Harry, mulțumesc. O să-i trimit o telegramă lui Butler în după-amiaza asta.

— Bine. De ce altceva are nevoie clientul? De fonduri?

— Are suficiente personale, se pare. O viză de ieșire franceză ar fi grozavă, dac-aș putea obține una fără să-mi fac probleme că le ofer celor de la Vichy indicii despre unde se află tipul.

— La Prefectură e un inspector, Robinet, poate ți l-am pomenit cândva. Am băut ceva aseară împreună. El o omul de care ai nevoie. Patriot francez de școală veche, îl detestă pe Pétain. Te va pune în legătură cu persoana care trebuie de la biroul de vize. Cât despre vizele spaniole, consulatul poate sau nu să le acorde azi… iar paza de graniță

poate sau nu să le ia în considerare când omul ajunge acolo.

— Da. Atunci o să trebuiască să ne bazăm pe ruta prin munți.

— Păi, în prezent granița e destul de permeabilă. Dacă poți obține un răspuns de la Butler repejor și dacă Prefectura cooperează, atunci s-ar putea să-l scoți pe profesorul dumitale afară din țară în următoarele săptămâni.

— Nu crezi, dădu Varian din cap, că am putea să-l atașăm la familiile Werfel și Mann?

— Să-i trimitem prin Cerbère pe toți? De ce nu? În felul ăsta ai să te afli acolo în caz că merge ceva prost.

De la început se stabilise ca Varian să însoțească acest grup deosebit; oricum trebuia să se ducă la Lisabona să trimită poșta fără să-și facă probleme de cenzură și ca să cultive niște relații acolo. Nu se gândise până acum că ar putea să-l scoată pe Katznelson cu ceilalți clienți, să-i însoțească cu trenul chiar el pe profesor și pe Grant. Gândul că poate să-i dea o astfel de veste lui Skiff îl umplea de o emoție irațională.

— Și cu familia Chagall cum rămâne? întrebă Bingham. I-ai văzut la Gordes?

— Dumnezeule, da. Cum de nu pomenise de asta mai întâi? Nici nu vor să audă de vreun apel oficial în favoarea lor. Dacă poți să te interesezi însă un pic fără să atragi atenția… Sau dacă preferi să le scrii o notă. E nevoie să fie convinși. Poate chiar speriați ușor. Trăiesc sub impresia că faima numelui Chagall îi va scăpa de toate.

— Câți alții nu gândesc la fel? oftă Bingham. Sigur că nu poți să-i acuzi. Până nu demult Franța era pentru ei ceea ce America este pentru toți ceilalți. Făcu semn spre fereastră prin care se întrezărea o parte din coada de refugiați care se întindea pe aleea străjuită de tei. O să mă străduiesc, adăugă. Iar între timp să sperăm că-și vin în fire.

*

Varian trimise o telegramă lui Butler în acea după-amiază. PROFESOR G. KATZNELSON ARE PROBLEME CU VIZA ÎN FRANȚA. TELEGRAZIAZĂ LUI FULLERTON LA CONSULATUL AMERICAN MARSILIA DOVEZI ANGAJARE KATZNELSON. CONFIRMĂ SPRIJIN DEPLIN COLUMBIA. MULȚUMESC FRY COMITETUL INTERVENȚIE URGENȚĂ

MARSILIA. Apoi se îndreptă în viteză spre hotel și se duse sus – nu în camera lui, unde Lena și Hirschman luau interviuri clienților, ci într-alta, mai departe pe culoar, care acum îl găzduia pe poetul și scriitorul Walter Mehring.

Bătu în ușă, dar nu apăru Mehring, ci Miriam, arătând foarte sobru dar plină de elan, în niște pantaloni gri, cuminți, și un pulover modest, aproape pudic dacă nu ar fi fost decolteul ajurat. Stătea cu un picior proptit în tocul ușii, cu un caiet în mână, în care tocmai scrisese o listă cu lucrurile de care Mehring avea nevoie imediat. Cât despre Mehring, el era în pat, în pijama, cu părul vâlvoi. În jurul său lucruri în debandadă: articole de lenjerie masculină, carnete care păreau roase, o perie de sidef cu peri pe jumătate duși, o tavă de hotel cu rămășite ale micului dejun și, despărțită cu grijă pe secțiuni, ediția europeană a *The New York Times*. În mână ținea prima pagină, privind-o îngrozit.

— O, domnule Fry, iată-te, spuse, întinzând ziarul spre Varian. Uită-te aici. *Naziștii pretind cincizeci și opt la sută din recolta Franței*. Cincizeci și opt! Deja nu mai e nimic de mâncare în țara asta. Și-apoi asta! Întoarse câteva pagini. Statele Unite par a nu găsi o sută și treizeci de bombardiere pe care le-au împrumutat Franței înainte de Armistițiu. Le caută din iunie. Poți fi sigur că francezii n-o să le cedeze, oriunde s-ar afla.

— Domnule Mehring, îl întrerupse Varian. Ce bine arătați în dimineața asta! Cred că dormiți mai bine, nu?

Mehring păru a-l observa pentru prima oară pe Varian. Puse jos secțiunea din ziar și îl cercetă din cap până-n picioare. Apoi se întoarse spre ușa camerei de hotel, dincolo de care vocile refugiaților răspândeau un fel de muzică neliniștită, percutantă.

— Mi s-a părut că am auzit ofițeri naziști pe coridor aseară, zise. Îmi pierd oare mințile?

— Nici vorbă. Stau câțiva ofițeri aici, mai jos pe coridor, cred.

— Nu mi-ai pomenit asta, domnișoară Davenport. Mehring, devenit o nuanță și mai palid, își îndreptă privirile spre Miriam. Ziceai că mă aflu în siguranță.

— Erau naziști și la Royale, ridică Miriam din umeri, și nu ți-am pomenit nici atunci. La ce bun?

— Ca să mă ții într-o stare de teamă adecvată. Frica este hrana mea. Mă păstrează în viață.

— Iar prea multă te poate îmbolnăvi.

— Mda, bine spus, domnişoară Davenport. Dar, domnule Fry, nu vrei să iei loc şi să-mi vorbeşti un pic de planurile de a mă scoate de aici? Îţi închipui că abia aştept să plec. Varian trase un scaun lângă pat, iar Mehring deschise un pachet de ţigări Reines şi alese una pe jumătate scuturată.

— Fuga dumitale va fi o probă dură, zise Varian, aşezându-şi mâinile pe genunchi. Înţeleg că ai dori să călătoreşti sub un alt nume şi că deja ai un paşaport ceh fals.

— Da. Credeţi că va funcţiona?

— Greu de zis. Cred că în ultima vreme am folosit prea multe paşapoarte ceheşti.

— Dar şi-au făcut treaba, nu-i aşa?

— Da, dar nu ştii niciodată dacă o să ţină şi data viitoare. Avem acum nişte paşapoarte poloneze noi, adevărate. Nu mi-ar trebui mai mult de câteva săptămâni să obţin ştampilele necesare, poate şi mai puţin, dacă găsim un anume falsificator în oraş care a făcut nişte chestii minunate pentru refugiaţi.

— Nu am săptămâni la dispoziţie, nu când ofiţeri germani se plimbă pe culoarele hotelului. Trebuie să plec imediat.

— Nu te sfătuiesc, Walter. Nu când putem să te scoatem de aici în siguranţă dacă mai aşteptăm puţin. De ce n-o laşi pe domnişoara Davenport să-l viziteze pe prietenul nostru, Bingham, la consulat? Va face ce poate ca să fie de ajutor.

— Şi între timp ce sugerezi să fac?

— Să-ţi refaci forţele. Nu mai citi ziarele aşa de mult. Scrie mai bine! Se opri, cercetându-l pe Mehring. Poţi s-o faci, în situaţia dată?

— Cu ofiţeri ai Gestapoului fâţâindu-se pe culoare? Nu prea cred. O damigenuţă de gin ar prinde bine.

Fără o clipă de ezitare, Varian ridică receptorul şi comandă pentru Mehring o sticlă din cel mai bun gin, punând cheltuiala în contul său personal.

— Eşti deosebit de amabil, domnule Fry.

— Comitetul îţi stă la dispoziţie, replică Varian. Îi salută apoi pe Mehring şi pe Miriam, se ridică şi ieşi din cameră.

*

Lista clienților era ceva real, nu o fantoșă în amintire. Bătută la mașină în trei exemplare, pe hârtie aproape transparentă, copiile la indigo erau păstrate într-un fișier din Upper West Side, Manhattan. Venind la Marsilia, Varian își adusese propria copie în căptușeala valizei, nu în capac, unde s-ar fi putut uita oricine, ci la fundul ei, sub teancuri de haine îngrijit împăturite, între căptușeală și pielea tare de la exterior. Lista. Acele nume, adunate în ședințe ținute până târziu în noapte, cu Porto și țigări, în apartamentul lui Ingrid Warburg, în spatele Muzeului de Artă Modernă: proveneau din scrisori, din expuneri de fapte, însemnări pe șervețele de cocteil, conversații telefonice, zvonuri aiurea, din vizuinile memoriei. Alfred Barr, care găzduise petreceri faimoase la Harvard și care practic inventase Muzeul de Artă Modernă, pe care acum îl conducea, scrisese cu mâna lui numele artiștilor contemporani care se găseau la ananghie: Duchamp, Lam, Chagall, Lipchitz, Zilberman, Ernst, Masson. Thomas Mann a expediat, din California, liste de poeți și scriitori germani: Mehring, Hertha Pauli, Lion Feuchtwanger, Friedrich Wolf. Jules Romains și Jacques Maritain au trimis volume de nume literare franceze. Jan Masaryk, exilatul ministru de externe ceh și erou personal al lui Varian, a insistat ca Franz Werfel să fie pus în fruntea listei, însă *New York Post* a scris aproape imediat despre cum Werfel a murit, împușcat de Gestapo în Paris. Lista era ca o dantelă spartă, cu mulți dintre pictori și scriitori de negăsit. Certurile pe baza celor două sute și ceva de nume fuseseră asurzitoare și vitriolice; rezultatul, toți o știau, era o chestiune de viață și de moarte. Îndreptându-se spre casă de la aceste întruniri, cu numele dezbătute răsunându-i în cap, Varian trebuia să-și repete că nu reprezentau numai cifre politice, semnături lăbărțate sau imagini fotografice fantomatice; era vorba despre ființe omenești, bărbați și femei în carne și oase, al căror geniu îi expunea riscului, îi punea în pericol, îi trimitea în lagăre de concentrare, în ascunzători, dacă nu și mai rău, trăiau la vedere, ignorând amenințarea ce plana asupra vieții lor.

Întorcându-se acum în camera cu numărul 307, dădu nas în nas cu Werfel însuși care, de fapt, nu fusese împușcat la Paris și nu era mort; în ziua când apăruse articolul, Werfel se ascundea la Lourdes, unde ajunsese după o traiectorie sinuoasă prin Biarritz, Bayonne, Hendaye și St. Jean-de-Luz. Stătea acum în scaunul delicat al lui Varian, la birou, bătând cu piciorul în covor. Era îndesat, cu părul sârmos, ochi deschiși

și un aer vag demodat în haina cu guler înalt; grav și calm, își ținea de mână soția, compozitoarea Alma Mahler Gropius Werfel, așezată pe marginea unui scăunaș, într-un costum alb impecabil. În mod clar îl așteptau pe Varian, iar Werfel avea o privire cruntă.

— A, Franz, exclamă Varian. Și doamna Werfel. Ce plăcere să vă văd, deși nu vă așteptam. Varian își îndreptă ochii spre Hirschman, cerând informații, dar acesta se holbă și ridică din umeri.

— Am putea vorbi undeva între patru ochi, domnule Fry?

— Mă tem, zâmbi Varian, dând roată cu privirea prin cameră, că nu prea avem parte de multă intimitate aici.

— Insist, totuși, zise Werfel, ducând o mână la piept. Trebuie să discut cu dumneata o problemă personală. Una ce privește ziua… hm… noastră… la țară. Era expresia pe care o folosea cu privire la iminenta lor încercare de fugă, pronunțată întotdeauna, spre continua supărare a lui Varian, pe ton ridicat și cu emfază abia stăpânită; oricine i-ar fi auzit din întâmplare n-avea cum să nu priceapă că era vorba de un cod legat de emigrarea lor ilegală.

— Păi e aproape ora prânzului, zise Varian. Dacă nu aveți nimic împotrivă o să comand ceva din meniu în cameră – deși, știți, oferta e destul de limitată aici. Dar o să ne aducă ceva, și între timp vom avea camera la dispoziție.

— Da, ar fi în regulă, acceptă Werfel.

Varian îndeplini ce propusese, dându-le liber Lenei și lui Hirschman pentru o oră. Apoi telefonă la cafenea și obișnuitul băiat morocănos, cu surtucul prea mare, le aduse un munte de sendvișuri, cu baghetă de o zi, plus o carafă de vin alb de Languedoc. Varian împărți bucatele și îl pofti din nou pe Werfel să-i explice de ce se afla acolo.

Bărbatul își goli paharul de vin și începu să povestească. El și Alma tocmai purtaseră o discuție cu familia Mann; stătuseră împreună o bună bucată de vreme. Pe durata conversației, Mann pomenise – iar Werfel spera că înțelese greșit! – că alți clienți care traversaseră granița de curând nu călătoriseră cu trenul, ci pe jos, străbătând un teren nesigur de munte, în compania unui tip dubios, un fel de simulacru de cowboy pe nume Ball. Asta intenționa domnul Fry și pentru familiile Werfel și Mann? Oare domnul Fry nu pricepea că el, Werfel, nu este făcut pentru asemenea aventură, că nu demult a suferit probleme cardiace, respirație greoaie, lipsă de echilibru? Iar doamna Werfel, cu unsprezece ani mai

mare decât soțul și neobișnuită cu exerciții fizice dure, se presupunea să pornească în aceeași călătorie?

— Cu puțin noroc, nu va trebui să urmați acea cale, zise Varian.

— Deci trebuie să ne bazăm pe noroc?

Alma își îndreptă reverul hainei și înclină din cap spre Varian.

— Franz îmi exagerează fragilitatea probabil. Dar de a lui trebuie să ținem cont.

— Alma, mă insulți, exclamă Werfel.

— Deloc. Te protejez.

— Și făcând asta mă insulți.

— *Lass uns nicht streiten*[9], Franz. Îi aruncă o privire severă, ca apoi să întoarcă una similară spre Varian. Soțul meu trebuie să aibă un doctor de-a lungul călătoriei, Herr Fry. Altfel soarta lui cade în mâinile dumneavoastră.

9. Să nu ne certăm (în germană, în original).

— Nu putem aduce doctori, zise Varian. Faptul că domnul Werfel pornește în această călătorie trebuie să-l considerăm mai lipsit de primejdie decât rămasul în Franța.

— Dar la ce bun să plec de aici dacă este să dispar pe o potecă de munte? întrebă Werfel. Am o inimă slabă. Aș putea foarte bine scrie, ca Proust: „Dragă prietene, am murit aproape de trei ori de azi-dimineață“.

Varian își dori ca Lena să fi fost de față cu al său: *Il ne faut pas exagérer*.

— Cărarea străbate un deal, zise. Nu este deloc una grea. Nu v-aș îndemna să mergeți dacă aș crede că vă poate costa viața.

— Nu ești doctor, domnule Fry.

— Aveți dreptate, Franz, desigur. Ei bine atunci va trebui ca cineva să vă certifice dinainte starea de sănătate, cineva care știe mai multe decât mine. În orice caz, nu puteți încă pleca. Documentele dumneavoastră nu sunt gata.

— Și când putem spera că o să fie? întrebă Alma, continuând să-l fixeze pe Varian, care văzu sau putu să-și închipuie cum această femeie reușise să fascineze niște genii care trăiseră și muriseră pentru ea. Înainte de Werfel, Alma fusese căsătorită cu arhitectul Gropius, cu care își înșelase primul soț, compozitorul; de unde și numele, o istorie în

miniatură a vieții ei de fertilă dar capricioasă muză într-ale creației.

— Așteptăm vizele dumneavoastră franceze de ieșire din țară. Pot sosi oricând. Prietenul nostru Harry Bingham de la consulat m-a pus în legătură cu o persoană de la Prefectură care simpatizează cu noi, cineva care ar putea ușura legătura cu biroul de vize. Mă voi întâlni cu el în după amiaza asta. Iar dacă treaba nu reușește, cunoaștem un foarte bun falsificator.

— Excelent, declară doamna Mahler-Werfel, netezindu-și fusta albă imaculată. Nu se atinsese de sendvișuri și, de fapt, Varian n-o văzuse vreodată mâncând. Între timp ne trebuie cineva care să-i examineze inima lui Franz. Asta ne va liniști pe toți.

— Într-adevăr, confirmă Werfel. Deși nici un doctor nu poate să-i dea peste mână lui Atropos.

— O să încerc să găsesc unul care poate, promise Varian, zâmbind.

Toate acestea părură a-i satisface pe cei doi Werfel, cel puțin pentru moment. Alma se ridică, își vârî sub braț poșeta mică, din piele albă de vițel, și îl lăsă pe Werfel s-o conducă până la ușă. Privindu-i cum străbat încăperea, Alma pe tocuri și Werfel nesigur pe picioarele încălțate în ghete scofâlcite, Varian nu putu să nu se întrebe dacă nu cumva, ajutându-i să treacă granița, îi trimitea spre pierzanie. Dar, își spuse, în Franța erau deja condamnați, la fel de condamnați ca refugiații care își pierduseră viața în lagăre sau pe drum. Apoi coborî să anunțe că treaba putea reîncepe, dar găsi holul hotelului nefiresc de pustiu; află rapid de la portar că în timp ce *monsieur* Fry luase prânzul, toți refugiații fuseseră strânși și duși la Prefectură.

*

O *rafle*[10]. Așa o numeau. Avea loc periodic și fără avertisment: Siguranța Națională își făcea apariția la hotelul Splendide, îi umfla pe toți emigranții și-i ducea la Évêché, sediul actual al poliției, unde documentele în neregulă erau cercetate cu atenție, iar posesorii lor amenințați cu deportarea. Apoi poliția îi presa să dea informații despre Comitetul de Intervenție de Urgență și despre ce anume făcea Varian, americanul, la Marsilia. Refugiații dețineau puține informații care ar fi servit poliției. Scopul acelor raiduri, după câte își dădea seama Varian, era de a demonstra că poliția îi cunoaște acțiunile; de asemenea, să țină

sub urmărire, pentru beneficiul Regimului de la Vichy, persoanele care îi interesau pe naziști. Bingham îi arătase cum decurg lucrurile: poliția din Marsilia trebuia să facă periodic un mic cadou Regimului de la Vichy, informații pe care le transmiteau naziștilor și aceștia le utilizau pentru a-și actualiza listele; toate se aflau într-un echilibru ciudat, francezii fiind încă nedeciși dacă era cazul să-i adune pe tipii aceștia incomozi și să-i predea direct ocupanților, sau să-i lase să se scurgă dincolo de graniță, încetând astfel de a mai fi o problemă pentru francezi.

10. Razie (în franceză, în original).

Évêché, sau episcopia, căci fusese cândva palatul unui episcop, era ca un tort baroc, copt prea mult și ultraglazurat; își primea vizitatorii printr-o arcadă de piatră deasupra căreia se putea citi HÔTEL DE POLICE, pe o plachetă rombică, înconjurată de cochilii, iar pe părți, de frunze bogate de vegetație provensală, redate în basorelief. *Portail*-ul părea a sugera o forță de poliție caracterizată de blândețe și îndurare. La recepție însă află că prietenul lui Bingham, Robinet, nu era acolo și în consecință nu putea să-l primească decât a doua zi; fără cea mai vagă urmă de blândețe, ofițerul de la recepție îi sugeră s-o șteargă până atunci. Când Varian refuză, ofițerul dădu, fără chef, o serie de telefoane, apoi îl conduse spre o sală de așteptare cu lambriuri de nuc. Peste jumătate de oră, un funcționar ofilit strigă numele de Varian. Urma să aibă, află Varian, o audiență la căpitanul Villand, secretarul general al Prefecturii Bouches du Rhône. Funcționarul îl dirijă spre o ușă sculptată cu flori de crin, unde fu primit de Villand, o persoană rotunjoară, cu pielea roz, în uniformă militară, vorbind o franceză din Sud, înăbușită de mustața-i albă, în formă de aripioară.

— Vă rog să-mi explicați, *monsieur* Fry, începu Villand, așezându-se la biroul de mahon cu intarsii. Avea un ton cercetător, nu dur, însă privirea îi era necruțătoare. De ce se pot observa atâția refugiați fără documente în fața hotelului dumneavoastră, pe bulevardul Athènes, și exact ce serviciu le furnizați?

— Reprezint o organizație de ajutorare a refugiaților, clarifică Varian, deși probabil că Villard știa deja asta; pe biroul acestuia trona un dosar gros purtând o etichetă cu numele său. Oferim bani, legături și

ajutor pentru viză. Avem prieteni la consulatul american.

— Consulatul nu recunoaşte acţiunile dumneavoastră, replică Villand, înnodându-și degetele. Noi am luat notă de acest lucru și tragem concluziile noastre.

— Bănuiesc, surâse Varian, că depinde cu cine vorbiți la consulat.

Căpitanul deschise sertarul biroului și scoase un trabuc subțire. Îl aranjă pe îndelete cu o ghilotină în miniatură, apoi se întinse după un ananas de alamă strălucitoare, ale cărui frunze se lăsară pe spate pentru a da la iveală o brichetă. Villand păru să savureze faptul că americanul îi urmărea gesturile de fumător; deși nu arătă că ar dori să-i ofere și lui Varian unul, era ceva intim în mișcările sale, ca și când s-ar fi aflat amândoi la club și s-ar fi simțit bine și relaxați, nu pe poziții opuse, de o parte și de alta a biroului.

— *Monsieur* Fry, începu el. Ochiul legii franceze vă urmărește activitățile necontenit. Dacă aș primi informații că organizația dumneavoastră este angajată în activități ilegale ar trebui să ordonez imediat să fiți expulzat din Franța. Sincer, aș găsi așa ceva dezagreabil.

— Din fericire pentru amândoi, nu există motive să mă expulzați.

— Și totuși, zise Villand, inspirând și apoi dând drumul unui rotocol de fum, cei care recurg la ajutorul dumneavoastră sunt întotdeauna refugiați ale căror documente au expirat, sau au fost deținuți în lagăre de concentrare; sau au fost întorși de la graniță pentru că au încercat să treacă ilegal.

— Iau în considerare toate cazurile, replică Varian. Nu am cum controla cine vine la mine.

Căpitanul își drese glasul în mod ușor exagerat, scuturând scrumul trabucului.

— Avem întotdeauna control asupra companiei în care ne aflăm.

— Nu-mi ține nimeni companie. Furnizez asistență refugiaților. Și permiteți-mi, căpitane Villand, să vă rog respectuos, să nu-i mai aduceți aici pe sus ca să-i interogați. Dacă doriți să știți ceva vă invit să mă întrebați pe mine.

— Iar eu v-aș mulțumi să mă lăsați să-mi fac treaba așa cum văd de cuviință, *monsieur* Fry.

— Nu văd de ce e necesar să speriați mame și copii mici sau pictori de doi bani care au auzit că acord asistență artiștilor.

— Gata cu asta, zise căpitanul, ridicându-se din scaun. Puteți să vă

retrageți, domnule Fry. Considerați că v-am atras atenția.

— Și cum rămâne cu refugiații?

— Li s-a dat deja drumul. Nu ne-au ajutat cu nimic, așa cum ați spus.

Varian se săltă în picioare înainte ca secretarul general să mai apuce să zică ceva. Străbătu iute camera de așteptare, apoi un hol răsunător și ieși afară pe porțile masive. Îndreptându-se spre hotel, se gândi cu plăcere la magnifica falsificare pe care o văzuse în atelierul lui Moreau: toate acele vize splendide, și mai ales ștampila oficială a Prefecturii Bouches du Rhône. Își dori să știe chiar în clipa aceea unde se află Bill Freier. Simți o reînnoită și urgentă dorință să desfidă Franța în general și pe căpitanul Villand în particular.

La recepție, funcționarul îi înmână o telegramă internațională. Alergă sus în cameră, se așeză pe pat și desfăcu plicul albastru deschis.

POȚI ESTIMA DATA PROBABILĂ A ÎNTOARCERII PENTRU INFORMAȚIA MEA PERSONALĂ MI-E DOR DE TINE VINO REPEDE RĂSPUNS IRVING PLACE SĂRUTĂRI EILEEN

Se lăsă pe spate, pe perna îngustă, cu o mână pe piept. Cum să-i răspundă? *Imposibil de estimat data întoarcerii. Operațiune de salvare iminentă. Grant cuibărit pe aproape cu iubitul. Sunt epuizat. Tulburat. Copleșit. Dar în continuare al tău credincios, VARIAN.*

7
În Vieux Port

Din clipa când și-au mutat sediul în strada Grignan, camera lui a devenit o oază de pace. Zumzetul limbilor europene, țăcănitul și păcănitul mașinii de scris Contin, căldura trupurilor înghesuite la un loc, freamătul disperării în aer: totul dispăruse sau se deplasase, lăsând loc patului cu acoperitoarea netedă și albă, scaunul cu picioare firave, biroul, razele soarelui strecurându-se pe fereastră și arpegiul de glasuri ale fetelor de la școala din apropiere. Într-un desfăt de solitudine se pregătea pentru întâlnirea de după-amiază, bucuros că nu trebuie să-și justifice hainele comode, nici îngrijorarea crescândă, nici hotărârea de a ignora îndatoriri presante pentru a se întâlni cu un prieten în Vieux Port. Numai la gândul acesta – că Grant mergea acum cu tramvaiul, îndreptându-se în direcția lui, spre un punct unde căile aveau să li se intersecteze –, și îl străbătu fulgerul acela cald și familiar de rușine. Nu era un drum de plăcere, își reaminti; făcea parte din misiunea lui, din munca lui. Aranjându-și gulerul în oglindă, netezindu-și părul cu un pieptăn umezit și repunându-și ochelarii pe nas, își zise că nu avea de ce să se simtă stingherit, de ce să se scuze. Chiar și Eileen ar fi fost de acord, știind ce știa despre Grant, că era un mod absolut inocent de a-și petrece după-amiaza. Își reînnodă șiretul pantofilor și păși pe coridor. Nu-l aștepta nimeni. Nici un pericol la orizont, cel puțin în acest colțișor al Marsiliei.

Ieși în stradă, cu ziarul la subraț, iar mintea i se agăță de o anume problemă. Crezuse întotdeauna că dacă ar fi avut suficient timp ar fi putut dezlega orice fel de cod, desface orice nod, parcurge orice labirint, stăpâni orice bestie, oricât de veninoasă sau vicleană. Din copilărie trăise într-un soi de dans al contrariilor cu propria minte, umplând-o de tot ce părea imposibil, sfidând-o să-i demonstreze că se

înșală. Intrase și se înstăpânise pe gramatica latină, îi mâncase pe pâine declinările și conjugările, dimineață la prânz și seara. După ce consumase latina se îndreptase spre greacă, cu alfabetul său incitant (dinții separați de limbă ai lui *theta*, minusculul *o-micron* și sora mai mare *o-mega*, furculița ridicată a lui *psi* și urmele de gheare de pasăre lăsate de *xi*, precum și toate celelalte litere, ca niște vechi iubite); apoi întâlni și stăpâni ebraica, învățând, așa cum a făcut-o, să aprecieze poezia viguroasă a Vechiului Testament, preceptele și sentințele sale semețe, misterele numerice și înțelesurile cuibărite unul într-altul. Mai departe, spre germană și franceză și respectivele derivate. Apoi alambicările literaturii, mai ales ale moderniștilor, ale căror eforturi de a orândui haosul prin limbaj au dat naștere altor variante ale haosului. Cea mai recentă dovadă: noul roman al lui Joyce, *Finnegans Wake*, în care, precum un stindard fluturând, îi apărea propriul nume *(To funk is only peternatural its daring feers divine. Bebold! Like Varian's balaying all behind me.)* Pentru fiecare problemă se găsea o soluție, fie în ce cunoștea deja, fie în capacitatea lui de a o căuta. Știa că nu acceptase prezenta misiune în Franța numai din motive umanitare, deși acelea primau, ci mai ales pentru surescitarea pricinuită de dificultăți.

Ce îl tulbura pe când mergea pe partea nordică din Vieux Port, spre un doc aproape de strada Henri Tasso, era o chestiune de natură personală, aceeași ce-l frământa încă din timpul zilelor petrecute la Harvard. Cum se făcea, se întreba, că o anumită ființă – de exemplu, fiul unui pianist din Philadelphia, remarcabil probabil pentru propriile talente și deșteptăciuni, totuși, din câte știa Varian, o ființă obișnuită, una care respira același aer ca toată lumea, care mânca și dormea și se trezea și se ușura precum tot restul omenirii – cum putea această persoană să genereze în Varian o serie de sentimente atât de incontrolabile, că păreau a-i amenința sănătatea mintală? Se dovedise adevărat atunci, cu doisprezece ani în urmă, când cel mai tare și mai tare îi plăcea să se afișeze la volanul lungului său Packard galben, în compania unor băieți frumoși și străluciți și a unor fete monden netradiționaliste, cu o provizie bună de gin, pe drum spre o distracție sau alta; și rămăsese la fel de adevărat și acum, pentru bărbatul de treizeci și doi de ani care devenise, a cărui misiune actuală consta în a salva de la pieire tezaurul intelectual al Europei. În condițiile de față, considerând povara responsabilității pe care o purta, cum de se simțea

vibrând ca o coardă ciupită la perspectiva întâlnirii cu Grant în Vieux Port? De ce îi făcuse atât de multă plăcere să primească invitația lui? Ce conta? De ce să-i pese? Și totuși îi păsa; atât de mult, că avea senzația unui pumn vârât în piept ce-i lua tot aerul din plămâni.

Nu era doar șocul încă proaspăt al reapariției lui Grant, nu numai plăcerea de a putea citi următorul capitol dintr-o carte ce părea să fi zburat peste bord de mult. Ci ceva mai adânc, ceva permanent, o maladie ce-i purta numele, ca și când particule din Grant i s-ar fi infiltrat lui în sânge și i-ar fi colonizat creierul. După ce s-au cunoscut la colegiu nu a trecut mult ca orice acțiune a lui Varian să se refere la Grant, fiecare decizie luată să conteze numai în măsura în care ar fi putut să afecteze considerația pe care Grant i-o purta. Știindu-l, de exemplu, vanitos în ce ce-i privește înălțimea, Varian își dorea din răsputeri să nu crească mai înalt ca Grant. (Se întâmplase însă.) Își aduse aminte că într-o seară alesese o cravată albastră cu dungi, nu simplă, deoarece el spusese cândva, într-o doară, că iubea dungile, iar că seara următoare, o purtase pe cea albastră uni, pentru că, furios pe Grant, nu voise să se îmbrace așa cum îi plăcea lui. Nu făcuse oare și Grant la fel? Nu contase hotărâtor pentru el ce gândea Varian? Știa că da, deși era greu de păstrat în minte ideea asta; ce simțea Varian pentru Grant părea a-l sugruma, a-l lăsa orb în fața tuturor și a toate, chiar și a lui Grant însuși.

Și acum că el își făcuse apariția, aici în Franța, în miezul războiului, existența lui Varian căpătase din nou același tipar, aceeași preocupare pentru cele mai mici lucruri. Să luăm de exemplu grija pe care o acordase dimineața, la micul dejun, lecturii, nu pentru că – îi era rușine să admită – ajunsese să priceapă vreo boabă din noul roman al lui Joyce, ci numai pentru plăcerea resimțită când își amintea de conservațiile purtate cu Grant cu mulți ani în urmă despre *Ulise* și în anticiparea a ce ar putea discuta în prezent despre această lucrare mai lungă și mult mai stranie. Coincidența îl încânta: mai bine de un deceniu, Joyce, de data asta în studioul din Paris, lucrase la fagurele acestui roman ca o albină dementă, umplându-i hexagoanele cu idei și hrănindu-le cu nectar de cuvinte și imagini distilate din toată literatura, parfumate cu propria sminteală și redate într-o tocană de limbi occidentale; în mai al anului trecut chestiunea văzuse lumina zilei, și acum el și Grant se intersectau din nou aici, la Marsilia, ca și cum ar fi

aflat unde se află fiecare dintr-un limbaj secret al textului. O demență, desigur. Nu era atât de dus cu pluta ca să nu-și dea seama.

O îmbârligare de catarge de vase, cu frânghii și cabluri aplecate ce hașurau albastrul metalic strălucitor al apei, așa apărea Vieux Port. Aproape puteai trece de pe un mal pe altul al apei pe punțile bărcilor. Toate soiurile de ambarcațiuni ușoare se legănau și se înălțau lin, odată cu fluxul, transformate acum în jucării inutile de noile legi de tranzitare. Sigur că la Dorade și în alte baruri unde căpitanii de piață neagră își aranjau afacerile se vehiculau promisiuni șoptite de fugă pe mare; nu îi trebuise mult lui Varian pentru a afla cât valorau aceste zvonuri. La scurt timp după ce sosise aranjase locuri la bordul unui astfel de vas salvator pentru soții Werfel și familia Mann, cu un sindicalist gură-bogată, pe nume Bohn. Fusese trimis de Confederația Americană a Muncii pentru a-i scoate din Franța pe omologii lor europeni; Varian îl întâlnise în prima sa zi în Marsilia. Părea că Bohn găsise un trauler și un căpitan amator să-i ducă pe refugiați peste ape. Varian pregătise oameni și documente; o neașteptată lipsă de vigilență a oficialităților, datorată unei sărbători naționale, promitea o șansă bună pentru ca ambarcațiunea să poată ridica ancora. Cumva însă treaba fusese dată în vileag: în momentul când clienții au ajuns pe doc, ambarcațiunea fusese deja confiscată de autoritățile franceze, iar căpitanul dus la Prefectură. Varian era sigur că Bohn fusese de vină. Nu poseda nici un fel de *sotto voce* și vorbea ca melița despre munca sa, în particular și în public. Varian a avut noroc că n-a fost și el arestat. Una peste alta fusese o experiență plină de învățăminte. Portul însă continua să exercite o atracție magnetică, iar oceanul mângâia la fel de seducător țărmul; îl atingeai și-ți dădeai seama că America se află de partea cealaltă. Cumva își imagina că Grant îi dăduse întâlnire aici pentru a-i prezenta pe cineva care ar fi putut să-i transporte clienții în noapte, în cala unei nave silențioase.

Dar când Grant îi apăru în câmpul vizual, sprijinind un stâlp al docului, în ceea ce părea a fi aceeași costumație maritimă pe care o purtase cu ani în urmă în Maine, lângă el nu se găsea nici un escroc negricios, nici un căpitan prin preajmă; era singur, ținând în mână o sticlă de Bandol alb. Ridică mâna a salut.

— M-am gândit că vrei să ieși un pic în larg, zise.

— Vin și o ambarcațiune, de parcă toate ar fi în regulă pe lumea

asta, râse Varian.

— Nu prea mare brânză de vas. Ca și cum am naviga într-o albie de rufe.

Chiar atunci însă soarele străpunse un val de nori amestecați din apus, trimițând săgeți sidefii pe valuri, astfel că Varian trebui să-și protejeze ochii de sclipirea orbitoare. Orașul te putea ului astfel – într-o clipă, să-și dea la o parte toate defectele ca pe un văl și să se arate într-o viziune de frumusețe amețitoare. Milioane de solzi metalici tremurau la suprafața apei. Dar clipa trecu: soarele reintră în maldărul de nori și lumina redeveni cea palidă și searbădă de septembrie, iar ei coborâră într-o barcă îngustă, Grant apucând odgoanele în timp ce se îndrepta spre pupă.

Varian învățase să navigheze la Hotchkiss, în clipocitul inevitabil al Lacului Wonoskopomuc, unde el și un grup de băieți cu părul vâlvoi au fost antrenați să piloteze vase de curse de șase metri jumătate. Era mândru că știe cum să se descurce într-o barcă; așa devenise popular în Maine. Când împreună cu Grant porniseră pe apă, atunci, mai demult, el fusese totdeauna cel care ținea parâmele. Acum, ca pentru a-i anula acel mic punct de superioritate, Grant îl îndrumă spre partea de sub vânt a șalupei – o Monotype National, nu mult diferită de cele cu care mersese Varian la școală –, apoi se așeză lângă el, ridicând vela mare și pe cea triunghiulară și dirijând ambarcațiunea înspre port, unde abia era loc de schimbat cursul. Apoi întoarse prora în vânt și lăsă velele să fâlfâie o clipă; sufla acum destul de tare ca să scuture zdravăn pânzele. Grant zise ceva, și Varian trebui să se aplece în față și să-l roage să repete.

— Nu se poate înregistra o conversație pe apă, fu tot ce spuse. Nu ca într-o cameră de hotel sau într-un bar.

Varian se îndoia că e adevărat; un dispozitiv de înregistrare putea foarte bine fi ascuns la fel de ușor într-o ambarcațiune ca într-o cameră de hotel. Iar sunetul călătorește pe apă excelent, împrăștiindu-se pe suprafață în mod aleatoriu. Nu îi păsa însă ce îi adusese aici, ei doi singuri, fără Katznelson cel cu privirea ageră, sau oricine altcineva. Grant îndreptă vela triunghiulară și pe cea mare, făcând astfel ambarcațiunea să schimbe ușor direcția spre colțul sudic al portului. Era clar că știe ce face; cârmea cu o zgârcenie elegantă de mișcări ce indica un control deplin. Aproape fără să se gândească, Varian lărgi un pic din

tacheți vela principală, lăsând-o să se îmbățoșeze mai mult. Grant ridică din sprâncene, dar îi dădu pace. Barca se aplecă un pic, cu câteva grade, iar Varian simți, pentru prima dată de multe luni încoace, emoția ce-i umflă pieptul de a se afla într-un velier, atacând o întindere întunecoasă de mare. Mirosul era reconfortant și tonic, amestecul acela înțepător de sare și lemn înmuiat și pânze. Viteza dădea un sentiment iluzoriu de libertate. Grant cârmi spre o zonă mai puțin circulată a portului, mai aproape de umbra unui pod-pasarelă de oțel ce se întindea până-n spre mare. Părea jucăria unui copil uriaș, un leagăn gigantic aninat de o estacadă gargantuescă de metal. Încetase de mult să fie folosită în scopul său inițial, pentru transportul bunurilor de pe o parte pe cealaltă a portului, funcționând acum ca punct de observație de unde naziștii puteau urmări ce intra și ce ieșea din dană. De la distanța asta părea lipsită de viață, dar Varian știa că se afla acolo în permanență un echipaj de supraveghere, *tireurs d'élite* se numeau, despre care se zvonea că pot vedea cam șase metri sub suprafața apei și erau înarmați cu puști performante. Dar acolo, la umbra sa, Grant opri ambarcațiunea, aruncă ancora și începu să-i spună ce făceau, de fapt, el și Katznelson în Franța.

Grant într-adevăr sosise aici în anul său liber de la universitate, plănuind să se retragă la Hardughia Medievală ca să-și termine cartea. Acasă îl aștepta termenul pe care o editură i-l fixase. Ajunsese în aprilie. Chiar și atunci deplasarea asta fusese necugetată, diverse persoane încercând pe îndelete să-l convingă să nu plece. El însă vizitase Hardughia Medievală mai înainte și-i plăcuse mult; simțea că e singurul loc unde putea să-și termine treaba și dorea să aibă acces la anumite manuscrise, disponibile numai în biblioteci franceze. La o lună după ce ajunsese, Katznelson i-a telegrafiat de la New York într-o stare cumplită de panică: unicul său fiu dispăruse. Tobias, în vârstă de douăzeci de ani, trăise cu mama lui la Berlin: studiase fizica la universitate, dar fusese forțat să se retragă atunci când evreilor li se interzisese accesul în facultăți. De atunci, mai bine de un an, dăduse lecții copiilor unor evrei berlinezi iluștri. Părea destul de mulțumit cu munca lui și dornic să-și continue studiile în particular, până într-o dimineață, când maică-sa a venit să-i aducă în cameră cafeaua și i-a găsit patul și dulapul goale. Lăsase un bilet în care spunea că a hotărât să-și urmeze tatăl la New York. Regreta că nu poate s-o ia și pe ea din

cauza sănătății sale delicate și oricum știa că nu avea să-și lase surorile și părinții suferinzi. Cu ceva timp în urmă se certase cu mama lui: se pare că, și după ce fusese obligat să părăsească școala, Tobias se implicase în cercetări la Institutul de Chimie Kaiser-Wilhelm, sub tutela secretă a lui Max Planck, laureat al Premiului Nobel pentru fizică. Mama îl implorase să nu mai lucreze la institut, temându-se pentru viața fiului, dar băiatul refuzase. În cele din urmă, părăsise Berlinul și Germania definitiv. Toți bănuiseră că era pe drum spre casa de vacanță a familiei, în afara Marsiliei, și că de acolo va încerca să facă rost de documente false, să strângă bani de bilet și să plece spre America. Părinții lui se temeau, desigur, că ajunsese într-un lagăr de concentrare francez. În ciuda pericolului personal, Gregor Katznelson sosise în Franța să-și caute fiul. În acel moment, Franța nu fusese ocupată încă, iar Katznelson se gândise că va fi în siguranță atâta timp cât nu-i depășește granițele. Dar la puțin timp naziștii își făcuseră intrarea și Katznelson a fost prins în cursă. De trei luni el și Grant scormoneau în lung și-n lat ținutul în căutarea băiatului; nu dăduseră de nici un semn al prezenței sale. În acest timp, prieteni de-ai lui Katznelson erau trimiși în lagăre de concentrare; alții se sinuciseseră de disperare. Grant începuse să se teamă nu numai pentru viața băiatului, dar și pentru cea a lui Katznelson. Îl convinsese că trebuie să se reîntoarcă în State. Dar, bineînțeles, documentele lui Katznelson erau un dezastru, și drumul spre New York, blocat. Iar băiatul de negăsit. Orice urmă de speranță dispăruse.

— Și atunci am auzit că ești la Marsilia, zise Grant. Ținea o mână, cu degetele sale lungi, strânsă pe fungă și își întoarse ochii spre cer, nori reflectând alți nori. Lăsă apoi privirea pe frânghie. Varian americanul, salvându-i pe cei de nesalvat. Închipuie-ți cum m-am simțit când ți-am auzit numele trecând din gură în gură printre refugiații dintr-un bar.

Dacă-și putea imagina cum se simțise Grant? Dar cât de corect îi ghicise el vreodată sentimentele? Tăcu și-l lăsă să continue.

— Așa că ți-am scris nota aceea, neștiind cum ai să răspunzi. Sau dacă măcar o să răspunzi.

Varian se uită înainte, spre pasarelă, acea dantelărie industrială colosală aruncată peste ecranul de cinematograf al cerului. Zburând prin albastrul cenușiu mat, păsări își proiectau siluetele pe nori strălucitori.

— Chiar ai crezut că n-o să-ți răspund?

Grant se concentră pe înnodarea și deznodarea unui capăt din sfoara ancorei și Varian regretă pe dată că întrebase. De fapt, Grant păstrase tăcerea timp de doisprezece ani. Iar el nu-l vizitase, deși câteva investigații rapide i-ar fi dezvăluit ascunzătoarea din Morningside Heights.

— Și încă o întrebare, adăugă. De ce nu l-ai menționat pe fiul lui Katznelson de la început? De ce Katznelson nu m-a rugat chiar el? Știi că avem o rețea largă în sudul Franței, căutăm zeci, sute de inși. Cineva ar putea avea idee unde se află băiatul.

Grant își suflă o clipă în palma strânsă, contemplând parcă dacă să răspundă sau nu.

— Să zicem că…, începu el și se opri iar. Să spunem că totul e puțin mai complicat decât pare. Toby Katznelson nu este chiar orice fel de expert tehnic. A mers la universitate la paisprezece ani. La optsprezece era considerat o autoritate în teoria cuantică a lui Planck. Un fel de Compăsel, îl privi el pe Varian în ochi. Se referea la un gen de savant matematician ce nu știa altceva, un gen pe care îl remarcaseră în timpul carierei lor la Harvard. Serviciile secrete naziste sunt pe urmele lui Toby. Cred că teoriile lui Plank au aplicații militare. Ministerul Apărării dorește ca Toby să lucreze pentru ei și de aceea vor să-l aducă înapoi în Germania. Nu cred că altcineva ar fi în stare să facă ce face el.

— Cum de știi toate astea?

— Gregor îmi povestește totul.

— Un Compăsel, reuși Varian un zâmbet strâmb, simțind o clipă că au din nou douăzeci de ani și navighează pe râul Charles, nu în portul Marsiliei. Aerul dintre ei se tensionase, devenind un transmițător sensibil al celei mai mici mișcări sau respirații. Dar să revenim la întrebare, zise. Cazul lui Toby e delicat, pricep asta. Dar Katznelson dorește ca fiul său să vină în State. De ce nu m-a rugat pur și simplu să îl caut?

Grant privi din nou întinderea de apă.

— Katznelson nu este, cum să zic, cea mai încrezătoare persoană. În primul rând, n-a vrut să te contactez deloc. Știe că tipii de la consulat nu-ți sprijină activitatea. Și mai știe că ești novice aici, relativ vorbind. Nu este convins că poți să-l ajuți cu adevărat. Și cu cât mai puțin oameni au habar despre situația delicată a lui Toby cu atât mai bine.

Așa mi-a explicat mie situația, cel puțin.

Varian simți că-l cuprinde indignarea deși ceea ce spusese Grant sigur că era adevărat; în fond, de ce să se încreadă Katznelson, care avea totul de pierdut, în el?

— Dar i-am spus că poți s-o faci, reluă Grant. I-am spus că știu de ce ești capabil. Și după ce te-a întâlnit mi-a dat permisiunea să-ți vorbesc despre toate acestea. De aceea am vrut să te întâlnesc.

Varian dădu din cap în tăcere. *De ce ești capabil:* cât de multe puteau însemna cuvintele astea! Vântul se înfoie în pânze și împinse pupa spre zidul sudic al portului, iar umbra lăsată de pasarelă întunecă puntea, apoi se depărtă.

— Și acum ce? întrebă Varian. Vrea să-l caut pe Tobias, să-l ajut să iasă din țară?

— Gregor intenționează și el să plece. Și asta e și dorința mea, să-l știu în siguranță. Grant întoarse capul, tonul vocii lui făcând lucrurile clare pentru Varian. Iar dacă poți să-l scoți pe *el* de aici, ar vrea să faci același lucru și pentru fiul său. Deși cazul lui Toby, îți dai seama, e mai delicat decât al lui Gregor. În clipa când îl găsesc – poliția de la Vichy, naziștii, oricine –, îl aruncă într-un lagăr și-l trimit la mama naibii în Germania. Iar dacă nu le dă ce vor, îl omoară.

— Înțeleg. Și tu ce rol joci în treaba asta, Grant? O să treci granița împreună cu Katznelson? Apoi îl urmezi spre casă, la New York?

— Da, merg cu el. Dar numai până la Lisabona, pentru a cerceta traseul. Să-mi dau seama ce se poate face cu Tobias! Apoi mă întorc aici, la Marsilia, până e găsit băiatul. Sau până devine clar că nu va fi găsit.

Grant singur la Marsilia, pe o durată nespecificată, vestea declanșă un semnal de alarmă în Varian, un impuls de autoprotejare.

— Nu-ți dai seama cu ce te confrunți, Skiff. O treabă ca asta se poate termina cu tine ajungând într-un lagăr sau mai rău.

— Nu-mi pasă. Vreau să-l ajut pe Gregor să-și găsească fiul. Și am nevoie de sprijinul tău, Varian. Nu pot s-o fac de unul singur.

— Clienții mei sunt pictori și scriitori, nu fizicieni. Nu sunt căutați de Ministerul Apărării nazist. Dacă o apuc pe drumul ăsta îmi pun în pericol propriii oameni. Nu pot să mă implic, Grant. Nu e de resortul meu. Am un mandat de la comitet și treburi de îndeplinit pentru oameni despre care știu unde se află. Oameni în pericol iminent de a fi arestați.

Familiile Mann și Werfel, Walter Mehring, Konrad Heiden, toți așteaptă s-o șteargă peste graniță chiar acum.

— Înțelege ce înseamnă asta pentru mine, Tom, zise Grant. Katznelson nu este – și aici făcu o pauză, îndreptându-și privirile spre cer – un simplu coleg. Nu pot să stau degeaba și să-l las să-și piardă fiul.

Varian se uită cu atenție la Grant. Fascicule îngemănate de mușchi îi zvâcneau în bărbie, iar ochii îl fixau cu un vag tremur, rămășită a retinitei ce-l afectase în copilărie. Nu un simplu coleg; atunci ce? O persoană pentru care se pare că merită să-ți sacrifici siguranța. O persoană pentru care merită să-ți riști propria viață.

— Uite cum stau lucrurile, conchise Grant. O să încerc să dau de băiat cu sau fără ajutorul tău. De unul singur chiar sunt pierdut, însă și băiatul probabil la fel.

— O, Skiff, pentru numele lui Dumnezeu, exclamă Varian.

Însă deja intrase în joc. O știa, și o știa și Grant. Ridică privirea pentru a i-o întâlni pe a lui. Își va aminti pe vecie cum se uitase la el Grant: cu emoție, cu un sentiment al victoriei și unul de ușurare în același timp. Nici unul din ei nu avea habar ce face; nici unul nu avea experiență în salvarea vieților. De când se cunoșteau nu făcuseră altceva decât să trăiască pentru cuvântul scris – adesea în observarea și înregistrarea experiențelor mizere ale oamenilor, dar mereu, sau aproape mereu, având mijlocirea confortabilă a hârtiei și stiloului care se interpuneau între ei și sânge, și noroi, și durere. Și acum era vorba de realitate. Implicațiile erau pe cât de sumbre se putea. Nu aveau de ales, nu dacă doreau să aibă conștiința împăcată după aceea. Nimeni nu știa asta mai bine decât Varian. Și, în fond, exista ceva ce Grant ar fi cerut și el i-ar fi refuzat?

Ca pentru a încheia tranzacția, Grant se aplecă și apucă sticla de Bandol, o deschise și luă o sorbitură; după care i-o întinse lui Varian. Vinul înțepa aspru la limbă ca o lamă ascuțită. Băură mai departe, în timp ce umbra podului se întinse în susul portului și spre orașul orbit de soare.

8
St. Cyprien

Unii oameni, tatăl său i-o spusese, reprezentau o comoară; alții o povară. Un om de afaceri isteț se prindea iute cum stau lucrurile. Tata îi debitase această perlă de înțelepciune în biroul său lambrisat cu stejar din Ridgewood, în seara în care el plecase la Harvard. Era obiceiul lui Arthur Varian să semene grăunțe de duh în ajunul vreunei mari schimbări: plecarea lui Varian la internat, intrarea la liceu, absolvirea. Cugetarea nu putea fi oferită decât atunci când Arthur sorbea Balvenie cu gheață dintr-un pahar de cristal. Nu era fumător, întotdeauna respinsese obiceiul ca fiind dăunător constituției și deranjant pentru simțuri, însă lăuda virtuțile unei băuturi ocazionale și bine alese. Pentru el whisky-ul Balvenie cu gheață reprezenta o religie în miniatură și implica o serie de obligații de neocolit. Balvenie trebuie ținut la aer câteva minute înainte de a fi turnat. Se servește cu bucăți mari de gheață pentru a minimaliza diluarea prin topire. Se degustă încet, dintr-un pahar nefațetat, destul de mic ca să stea bine în mână, unul care, dacă era ridicat spre lumină revela nuanțele leonine ale băuturii. De cristal, nu sticlă, pentru claritate. Ritualul Balvenie, îndeplinit în ajunul unei schimbări de proporții, întotdeauna, așadar, scotea la iveală perlele de înțelepciune din Arthur Fry. Varian avea obiceiul să le ignore de la bun început. Fusese crescut prin metoda socratică și învățase să respingă gândurile nestudiate. Însă „Fry-ismele“ generate de Balvenie îi reveniseră în minte mai târziu cu perseverență câinească, refuzând să se prăbușească în uitare. Abia de-l lăsaseră în pace aici, la Marsilia, unde propria lipsă de înțelepciune oferise un gol propice.

Unii reprezentau o comoară; alții o povară. Care era care și cum oare să se încreadă în sine că-i deosebește? S-o luăm, de exemplu, pe Miriam Davenport, care ședea acum la birou în noul sediu, râzând la

tonalități înalte, pe cât de răsunătoare de încredere superficială, pe atât de lipsite de jenă. În fața ei se afla o altă femeie tânără, care sosise la sediu pretinzând a avea talentul și reputația de pictoriță la Praga, dar cu nici o schiță pe care să le-o poată arăta; susținea că mapa îi fusese furată în tren. Miriam o trimisese în Vieux Port cu niște pasteluri în ulei și un bloc de desen, iar fata se întorsese cu șase piese a căror alegere de linie și de culoare vădeau, în ochii lui Miriam, o pricepere de netăgăduit. Acum îi pregătea tinerei, de altfel fără documente, formele necesare pentru ca Varian să fie forțat să se bată cu CIU. Ar fi fost însă și mai greu să se ia la trântă cu Miriam, care, în trei săptămâni de când fusese angajată, devenise *regina de facto* de pe strada Grignan. Fiica portăresei se simțea probabil total scoasă din pâine, privind-o cum intră și iese din clădire, însoțită mereu de un alai. Căci întotdeauna cineva se ținea după ea; ca niște albine atrase de flori catifelat înmiresmate. Când o angajase nu știuse că fata avea să insiste să-l primească și pe Gussie Rosenberg, un refugiat german de optsprezece ani care fugise de capul lui în Franța și apoi o urmase pe Miriam în Sud; Gussie, care le oferea acum servicii de mesagerie și făcea diverse comisioane, poseda propria bicicletă și cerea loc de dormit, și haine, și de mâncare, iar săptămâna ce trecuse fusese arestat fără motiv, costându-l pe Varian mii de franci în onorarii avocățești. Apoi era Mary Jayne, care deja donase CIU cinci mii de dolari, iar acum se aștepta să fie cooptată să ia interviu refugiaților. Într-un nor de Chanel N° 5 și schimbând o sumedenie de rochii de după-amiază, în tot atâtea nuanțe cât nestematele – neintenționate insulte aruncate refugiaților, cu gioarsele lor decolorate și ponosite –, trona la biroul ei din colț, vorbind și luând note și judecând urgența diverselor cazuri.

În fața ei se găsea acum romancierul Leon Feuchtwanger, frunzărind paginile unui carnet cu file argintate, pe care fata i-l dăruise. Dacă tot avea să fie blocat în Franța ceva timp, așteptând să se materializeze viza pentru Statele Unite, mai bine, îi sugerase ea, să-și omoare vremea scriind.

— Notați tot ce puteți, îl îndemnă ea. E nevoie să se afle tot în State.

Feuchtwanger își netezi părul cu o mână și-și reașeză ochelarii cu rame de sârmă, noi, cumpărați cu fonduri de la CIU: cei vechi îi fuseseră zdrobiți sub cizma unui gardian dintr-un lagăr de concentrare la St. Nicholas. Câștigase ceva în greutate și prinsese culoare în obraji în vila

lui Harry Bingham, unde își petrecea după-amiezile cu Golo Mann, în piscina viceconsulului.

— Îți bați joc de mine, domnișoară Gold, o necăji el. Vrei să consemnez pentru posteritate povestea fugii mele de la St. Nicholas, îmbrăcat în straie femeiești? Să scriu despre cum am fost luat pe sus în Cadillacul roșu al domnului Bingham și ascuns ca un amant secret în casa lui?

— Nimeni n-ar face-o mai bine, declară Mary Jayne. Și cineva trebuie s-o facă. E o poveste mult prea savuroasă ca să nu fie spusă.

— Dar încă nu știm cum se va termina, nu?

— Cu atât mai bine, exclamă Mary. Inventați ce sfârșit doriți. Iar noi o să facem să se realizeze, ca prin minune. E treaba noastră.

O comoară, se gândi Varian, strecurându-se printre cutii abandonate cu articole de piele, spre minuscula încăpere ce-i servea drept birou. Cu siguranță o comoară. Apoi, stând pe scaun și privind afară, prin bucățica sa de fereastră, la cerul marmorat, își aduse aminte unde auzise pentru prima dată de Mary Jayne și al său Percival Vega Gull. Nu din paginile mondene; cu mult înainte, la o petrecere, într-o seară în Maine, câteva luni după ce se logodise cu Eileen. La ceva mai mult de-un kilometru în jos, cum ieșeai de pe drumul spre Surry, o familie pe nume Parrish poseda un ditamai căsoiul de vacanță, pe o faleză care privea spre Golful Morgan. Locul găzduise atunci zaiafeturi după-amiaza târziu, cu homari și șampanie, jocuri de cărți cu mize mari, live jazz, iar într-o baie cu marmură de pe holul principal, o cutie căptușită cu oglinzi plină de cocaină. Femeile purtau rochii de in alb, iar bărbații, haine ca pentru navigat. Vinurile erau franțuzești, trabucurile cubaneze, referințele literare și geografice transatlantice, cercul de prieteni suficient de mic pentru a crea o lume a fanteziei unde plăcerile erau ceva obișnuit. Tânăra generație a familiei Parrish, copii și nepoți ai bogătașilor din Blue Hill, scandalizau comunitatea cu intrigile și metehnele lor, însă erau vitali pentru comerț. Localnicii permanenți puteau trăi douăsprezece luni din ce câștigau vara de pe urma acestor Betsy, și Vivien, și Oswald. Numele lui Mary Jayne le ajunsese cumva la urechi într-o seară când Varian și Eileen jucau crochet, pe jumătate trotilați. Discuția, își amintea acum – dar unde în creier se înmagazinaseră aceste detalii, aceste fragmente nesfârșite de conversații, umbre trecătoare de corpuri feminine, vagi arome de ocean

și pin și gin? –, ajunsese la monoplanul ei și la cum Mary Jayne, care fusese colegă la internat cu una dintre acele Betsy sau Vivian, zburase la Monaco într-un sfârșit de săptămână pentru a-l confrunta pe necredinciosul bărbat al unei alte prietene de la internat. Pare-se misiunea fusese încununată de succes, Mary Jayne întâlnise împricinatul la o masă de cazino și-l pocnise în bărbie, trântindu-l la podea, în nesimțire. Eileen și prietenele sale chiuiseră de admirație repovestind întâmplarea; iată deci o femeie plină de ardoare și foarte impulsivă, care credea în acțiune și care nu arăta nici pic de teamă în fața injustiției. Dar acum, la Marsilia, reprezentau aceste calități o comoară, sau o povară? Imposibil de spus.

Presupuse că tata l-ar fi sfătuit să aibă încredere în instinct. Dacă Varian ar fi adus ca argument faptul că instinctul poate fi neclar, atunci tata ar fi numit asta o probă de caracter slab. Sigur, aici, pe strada Grignan simțea o încredere sporită în munca pe care o îndeplineau; nu putea să pună degetul pe forța care o crease și refuza să o pună pe seama faptului că dorea să se dea mare în fața lui Grant. În ultimele zile însă stătuse treaz mult și bine, scriind scrisori unor persoane influente de la Washington, întocmind misive cifrate spre New York, cerșind bani de la donatori din State, alergând din strada Grignan la Prefectură și-napoi în căutare de ștampile de viză, cercetând finanțele împreună cu Oppy, întâlnindu-se cu familiile Mann și Werfel, și exercitând o blândă presiune asupra lui Harry Bingham. Anumiți factori esențiali prindeau a se contura. Finalmente vizele pentru Mann și Werfel se materializară. Și francii la fel, mulțumită schemei puse la cale de Hirschman cu Vinciléoni. Chiar și Bill Freier, desenatorul al cărui creion realizase falsurile perfecte ale lui Moreau își făcuse până la urmă apariția, atras la Centre Américain printr-o plasă de zvonuri. În chiar această clipă pe biroul lui Varian zăcea un teanc de permise de liberă trecere, formulare furate de prietena lui Hirschman de la Prefectură; pe aceste pagini netede Freier falsificase ștampile și semnături ce nu puteau fi deosebite de cele autentice. Mai desenase și vizele ce lipseau de pe pașapoartele familiilor Mann și Werfel.

Dar cea mai mare lovitură, care îi gâdila orgoliul, fusese răspunsul lui Nick Butler de la Columbia. În nici două zile, consulatul primise o telegramă nu de la biroul lui Butler, ci chiar de la Butler însuși, asigurându-l pe Fullerton că Katznelson se bucura de sprijinul total al

universității. Au urmat telegrame de la decanul de studii postuniversitare și de la catedra departamentului lui Katznelson. Peste alte douăzeci și patru de ore Fullerton îi răspunsese cu o notă lui Katznelson, asigurându-l că urma să primească o viză. Harry Bingham îi trimise un facsimil al notei lui Varian, care-l informă pe Katznelson că trebuie să se pregătească să călătorească împreună cu familiile Mann și Werfel în lunea următoare. Freier avea să furnizeze ce vize mai lipseau; restul ținea de noroc.

Voiajul avea să înceapă cu un drum de trei ore cu trenul la Cerbère și apoi, după ce schimbau linia, o goană peste graniță la Portbou. Pe urmă, prin Spania, la Barcelona și Madrid, și finalmente la Lisabona, unde Varian avea să scrie scrisori necenzurate către biroul din New York și lui Eileen. O misivă de la ea, una adevărată, îi parvenise, în fine la Splendide: *Dragă V, crede-mă că înțeleg necesitatea muncii tale. Admir ce faci la nebunie. Dar nu trebuie să-ți amâni sosirea. Nu din cauză că mi-e dor de tine – căci mi-e, într-adevăr –, ci pentru că nu îți dai seama de dimensiunea adevărată a pericolului în care te afli. Războiul se apropie tot mai mult de tine. Vei spune că știi riscurile mai bine ca mine, Europa și tulburările sale politice fiind domeniul tău de expertiză. Dar dorința ta de a fi de ajutor cred că te face să ignori lucrurile evidente. Știi că așa e, dragă V.*

Avea dreptate, desigur. Existau unele fapte, incomode, pe care alegea să le ignore. Dar iată unul ce nu putea fi trecut cu vederea: petrecuse ultima lună creând rețele, linii de legătură între el și angajații săi și puterile ce acționau legal sau ilegal. Se făcuse de neînlocuit. Când va scrie la biroul din New York voia să aducă acest argument.

Scoase un caiet și începu să facă o ciornă a scrisorii către Kingston, când ușa biroului se deschise brusc; Miriam își făcu apariția, albă ca un cearșaf, tremurând de panică, mâna înțepenindu-i-se în pragul ușii.

— Walter, murmură ea. A fost arestat la graniță.

— Doar nu vrei să spui *Mehring*, bâigui Varian. Mehring e la hotel.

— Nu mai e. A fugit azi-dimineață devreme. Poliția l-a prins în cafeneaua gării la Perpignan. Pașaportul fals cehesc l-a dat de gol. Iar acum îl duc la St. Cyprien. Voia să zică la lagărul de concentrare de acolo, unde o epidemie de febră tifoidă ucisese o sută optzeci de persoane în acea vară.

— Glumești, nu?

— Aş vrea eu! Sau să fi ştiut că vrea să fugă. Îi era prea frică să părăsească hotelul! Vocea prinse a-i tremura şi Varian îi citi în ochi convingerea că ea este cumva de vină.

— Nu aveai ce să faci, Miriam.

— Și acum ce se întâmplă? St. Cyprien! Locul ăla e o cloacă.

— O să-l sun pe Bingham imediat. O să ne ajute să luăm un avocat.

— Bine, făcu Miriam, cu ochii sclipind de lacrimi. Varian o privi o clipă, întrebându-se dacă are curajul să-i declare ce-şi aduse aminte nu demult.

— Miriam, zise în cele din urmă, tu şi Mehring, nu sunteţi…

Fetei i se duse culoarea din obraji şi ochii i se măriră.

— Dumnezeule, nu! Mehring e îndrăgostit de Hertha Pauli. Şi oricum… Trase un zâmbet şi-şi expuse verigheta de logodnă cu mici diamante şi rubine. Îi sunt credincioasă lui Rolph. Dar pe Mehring îl ador. Nu pot suporta gândul că e închis acolo.

— Bine, respiră Varian uşurat. Doar un gând. Mă pun pe telefon cu Bingham imediat.

— Nu te mai gândi. Sunt în salon! Reuşi să-i zâmbească, apoi ieşi din încăpere pentru a-i povesti lui Mary Jayne ce se întâmplase. Varian ridică receptorul să vorbească cu Bingham, dar reuşi să dea numai de secretara cu voce muzicală şi accent din Michigan, care îi spuse să aştepte ca să meargă să vadă ce se întâmplă.

Varian se conformă, încercând să-şi alunge din cap ideea că intenţiona, peste câteva zile, să-şi conducă propriul grup de refugiaţi spre graniţă, pe drumul luat de Mehring. Werfel nu ar supravieţui unui loc precum St. Cyprien. Şi Mann, care avea aproape şaptezeci – putea să-l vadă parcă, cu cătuşe şi cocârjat, împins de un gardian cu puşcă care îl mărşăluieşte dincolo de poarta lagărului. Varian nu considerase nicicând treaba un joc, era conştient de consecinţele ce s-ar fi putut ivi dacă îşi cârmea greşit clienţii. Acum însă asta era realitatea: Walter Mehring părăsise de unul singur siguranţa relativă a patului cu aşternuturi albe de la Splendide pentru a ajunge în barăcile pestilenţiale de dincolo de gardul cu lanţuri.

Îl năpădi o sfârşeală ca acea copleşitoare slăbiciune de după cocaină şi-şi lipi capul de suportul metalic al sugativei. Nu mai voia să fie răspunzător de asta, ci să se afle acasă. În patul lui cu aşternuturi imaculate din Manhattan, iar de acolo, din dormitor, să zărească un pic

din poala fustei de in a lui Eileen, care citește ziarul *Times* în cealaltă cameră.

*

Situația lui Mehring, îi spuse lui Hirschman în acea seară, stând de vorbă la un pahar la Coquille de Noix, scotea în evidență faptul că oricând lucrurile puteau să se împută, era o nebunie să-și închipuie altceva. Documentele tuturor trebuiau să fie în regulă; falsurile, dacă e cazul, numai de cea mai bună claritate. Nu puteau să-și asume riscuri. Și gata cu pașapoartele cehești false, sub orice circumstanțe.

Hirschman învârti un pai în paharul său de whisky.

— Avocatul ăsta chiar poate să-l scoată de acolo? Ce zice Bingham?

Varian clătină din cap.

— Bingham spune că totul ține de factori dincolo de controlul nostru.

— Oare de ce-a încercat, mă refer la Mehring, după ce-i spuseseși că documentele cehești sunt periculoase? De ce n-a mai putut aștepta câteva zile? Un pașaport polonez sau lituanian l-ar fi trecut dincolo.

— N-aveai cum să-l mai oprești după ce i-a auzit pe ofițerii ăia pe culoar.

— E imposibil de știut ce pot face oamenii când sunt speriați cu adevărat, Hirschman își răsuci paharul pe masă. S-o șteargă cu un pașaport fals nici măcar nu e cea mai groaznică treabă.

Varian pricepu la ce se referea: unii dintre ei se sinucideau. Oare Mehring poseda capsule de cianură? Le-ar folosi dacă la St. Cyprien situația devenea mult prea rea? Cât i-ar lua unuia ca el, susceptibil la panică, să atingă o stare de disperare? Varian ridică paharul de whisky și-l dădu iute peste cap. Alcoolul îi dădu o arsură ca de autopedepsire.

— Avocatul lui Bingham va sosi mâine-dimineață la sediu. Zice că îi pare promițător cazul, cel puțin la suprafață. S-ar putea însă să trebuiască să merg eu la St. Cyprien să vorbesc cu comandantul. Sau poate te duci tu, căci familiile Mann și Werfel…

— Desigur, acceptă Hirschman. Și, Varian…

— Da?

— Povestea asta nu trebuie să ne întrerupă planurile. Să sperăm că cele două familii, Werfel și Mann, nu află. Documentele lor sunt în

regulă. Ai putea să-i mai reții o săptămâna sau două, gândindu-te c-ar putea să fie arestați și aruncați la St. Cyprien, dar nu-i aceeași situație. Nu zic că nu sunt riscuri, întotdeauna sunt, dar cu cât așteaptă mai mult, cu atât pericolul devine mai mare.

— Sigur că ai dreptate, conveni Varian. Nu se gândise cu câtă seriozitate considerase ideea de a-i mai reține pe Mann și Werfel, dar după ce Hirschman pomenise chestiunea își dădu seama că născocise scuze în minte şi inventase tot soiul de motive ca să-i țină pe loc. Propria stare de sănătate. Vești despre vremea proastă. Hirschman avea dreptate însă: trebuia să urmeze sfatul pe care îl oferise el dintotdeauna refugiaților. De îndată ce toate documentele erau gata – cât de curând –, venea momentul să riște. Iar pentru familiile Werfel și Mann și pentru Katznelson sosise timpul. O să încerce luni.

9
Trenul spre Vest

Urcă treptele largi spre Gara St. Charles, în lumina albăstruie dinaintea zorilor, cu nervii electrizați de adrenalină. În mână ținea o valiză. Deasupra capului, spre un cer vinețiu, se înălțau coloane și frontonul unui Partenon francez într-o Acropolă franceză. Era însă departe de a fi pământ sfânt: romanii purtaseră bătălii aici, înfruntări faimoase pe care le studiase la școală și pe care și le amintea acum ca și cum ar fi fost martor la ele. Ajungând în capul scărilor și privind în jos i se păru că vede chiar *cohors militaria* atacând în dispozitiv de triunghi cu vârful înainte, pe dealul din față, coborând spre inamic, în port, cu o pădure de sulițe sclipind în lumina mediteraneeană. Și-ar fi dorit să aibă și el o suliță în mână în dimineața aceea. Valiza-i obosită, cu diverse etichete împrăștiate, avea un aer de erzaț, ca o recuzită de teatru.

În gară, refugiații lui așteptau dedesubtul unei reclame cu roșu și auriu pentru Ceai Lyons, Calitate de Lux: o corabie cu pânze albe întinse, ca o promisiune de libertate. Familia Mann – Heinrich cu ochii de culoarea oțelului și barbișon tăiat scurt, rotunjoara Nelly, o blondă spălăcită, cu douăzeci de ani mai tânără și Golo, nepotul lor, înalt, deșirat, cu sprâncene unite – păreau cu toții gata de drum, cu câteva lucrușoare așezate ordonat lângă ei, cu hainele bine călcate și pantofii atent lustruiți. Golo, care petrecuse cinci săptămâni de odihnă la vila lui Harry Bingham, era bronzat frumos, iar între buze îi atârna languros o țigară. Heinrich își tot sucea gulerul cămășii scrobite de parcă l-ar fi mâncat, iar mâinile îi tremurau vizibil. Venea apoi familia Werfel, compusă din Franz, într-un costum șifonat, cu buze livid albastre și Alma, într-o haină de astrahan și colier lung de perle, arborând o indiferență glacială. În spatele lor se înșira o flotilă de cufere, cutii de pălării, pungi legate și valijoare de piele, prea numeroase pentru a putea

fi numărate dintr-o privire.

— Golo, Heinrich, doamna Mann! le strânse Varian mâinile pe rând. Și Franz, și doamnă Werfel! Dumnezeule! Aruncă o privire spre armata de bagaje. V-am menționat, nu, necesitatea de a lua lucruri puține?

Alma Mahler-Werfel dădu din cap, nestânjenită.

— Vedeți, domnule Fry, eu duc cu mine partiturile neprețuite ale fostului meu soț și singurul manuscris al *Simfoniei a Treia* de Bruckner, precum și toate lucrările curente ale lui Franz. Un anume capital cultural, dacă vreți. Am redus deja. Nimic altceva nu poate fi abandonat.

— Desigur, zise Varian, deși nu putea fi acuzat că și-ar fi dorit să nu transporte chiar un muzeu. Făcu rost de un hamal care începu a pune etichete pe bagaje. Se auziră două fluierături ascuțite; în zece minute trebuiau să fie gata îmbarcați. Unde erau Katznelson și Grant? Le indicase clar unde aveau să se întâlnească. Oare Katznelson se răzgândise? Dacă fusese arestat peste noapte?

Dar imediat se ivi Grant, pășind pe peron cu o valiză elegantă-n mână, o haină de in, pliată pe braț și cu Katznelson alături, ducând și el un bagaj mic. Ochii lui Grant se așezară direct pe Varian, a cărui minte zbură imediat la cum navigaseră în Vieux Port, Grant făcându-și de lucru cu parâmele și apoi conducând ambarcațiunea pe marea vălurită. Grant și Katznelson păreau că se potrivesc foarte bine, amândoi înalți și cu părul închis la culoare, cu bărbiile pronunțate și umerii puternici, gata să înfrunte orice s-ar fi întâmplat. Impecabil bărbieriți, îmbrăcați și pieptănați, dădeau impresia că se îndreaptă spre cine știe ce aventură în care talentul și bunul lor gust aveau să fie necesare, iar inteligența lor pe măsura a ce avea să vină. Varian îi prezentă grupului deja adunat, pe un ton rece și neimplicat, speră el. Se dovedi că, la München, Katznelson cunoscuse cuplul Mann și că-l întâlnise și pe Golo în casa tatălui lui. Werfel îl știa și se exprima admirativ la adresa operei lui Katznelson, ceea ce-l făcu pe Grant să se îmbujoreze de plăcere evidentă. Katznelson păru a observa roșeala lui Grant; se apropie imperceptibil, atingând ușor cu o mână valijoara de piele a lui Grant.

Ultimul care sosi fu Leon Ball, cel care de câteva săptămâni trecea granița cu clienții lui Varian. Îmbrăcat în straiele sale obișnuite de călătorie – pulover verde măsliniu, pantaloni negri, beretă neagră și cizme negre stil militar – părea mai degrabă un soldat, deși din câte știa

Varian, nu servise decât într-un corp de ambulanțe. Ball era progenitura unei familii de fermieri din Montana și plecase de acasă la nouăsprezece ani ca să studieze afaceri internaționale la Sorbona. Acum, la treizeci, poseda o fabrică de slănină în afara Parisului și o fermă cu două sute de acri în Nemours. Când nemții intraseră în oraș, lăsase fabrica în mâinile șefului de echipă și se alăturase exodului spre Sud, animat de ideea vagă că ar putea face ceva să submineze ocupația. Iar când ajunsese la Marsilia descoperi că există chiar ceva de făcut. Aflase că refugiații încercau disperați să se salveze, dar nu reușeau să vorbească o franceză cât de cât inteligibilă cu vameșii, erau arestați pentru că declarau ce nu trebuia sau se pierdeau fatal pe cărările Pirineilor. Aproape imediat după ce sosise în Franța, Ball își petrecuse mult timp în acești munți și ajunsese să cunoască fiecare potecuță. Într-o bună zi își făcu apariția la Splendide, după ce auzise de activitatea lui Fry de la Harry Bingham, și-i propusese să colaboreze.

Varian îl plăcu pe Ball, acest tânăr cu sprâncene ca două omizi groase, cu umeri pătrați și cu o avere ce nu însemna mare lucru pentru el, care înjura ca un văcar, dar prinsese din zbor cinci dialecte alsaciene, care nu dorea altceva decât să treacă granița, împreună cu clienți, de câte ori era în stare. Ball avea încrederea neclintită a cuiva care își aflase scopul ideal în viață. Merse spre Varian și-i strânse puternic mâna.

— Gata totul, Fry. Și uite și restul persoanelor. Toată lumea e pregătită?

Priviri nervoase de pretutindeni, iar de la Mann seniorul un clătinat aprobator din cap. Varian le controlă documentele de călătorie și le distribui bilete de voiaj. Imediat ce se auzi fluierul trenului se suiră în tren.

Erau cu totul nouă, împărțiți în două compartimente. Katznelson și Grant îl urmară pe Varian în primul; în spatele lor veneau Nelly, Heinrich și Golo. Leon Ball conduse cuplul Werfel în compartimentul alăturat. Varian se așeză la fereastră, vizavi de Grant, care-l privi iarăși în ochi pe când vâra câteva cărți în buzunarul de piele de sub fereastră. De pe peron, cu ajutorul hamalului, armata de catrafuse a Almei Werfel cotropi, bucată cu bucată, vagonul de bagaje. Katznelson înclină capul spre Grant și-i șopti ceva. Nelly Mann își cercetă buzele în oglinda pudrierei. Golo mânca un măr galben. Un ultim fluierat al locomotivei

și trenul porni cu o zgâlțâitură.

Își croiră drum prin periferia industrială a orașului, trecând de depozite ruginite și ateliere de cărămidă delabrate, forje și rampe de încărcare, toate reci și albăstrii în lumina zorilor timpurii. În vagonul de clasa întâi se aflau într-o altă lume, cu suprafețele netede și lustruite și cel mai mic zgomot înăbușit de perdelele de catifea. Mirosea a scaune de piele și tutun de pipă. Cum trenul troncănea prin cartierul de depozite, lui Varian îi răsări în minte călătoria la New York, în compania lui Arthur Fry, într-o dimineață când avea nouă ani: ceva nu fusese în regulă cu mama în acea zi și mătușa trebuia s-o conducă la doctor. Așezat lângă tatăl său, Varian își sprijini fruntea de sticla ferestrei și privi frunzele dese de vară perindându-se prin fața ochilor într-un verde nedefinit. Își rugase tatăl să-i spună o poveste dar nu-și făcuse mari speranțe: Arthur deja deschisese ziarul *Times* la o secțiune care îl fascina, cea financiară. Ce dorea cu adevărat Varian, ce urmărea cu limba scoasă era un alt episod din *Povestea banditului nocturn*, cea pe care Arthur începuse să i-o istorisească în ultima vreme la culcare, despre un urs hain, puternic, cu picioare zdravene și blană mare, o creatură cu un apetit enorm, care se cocoța pe burlanele caselor, intra pe ferestrele dormitoarelor și devora băieței de nouă ani. Ce își aducea aminte acum Varian, amintire pe care o păstra încă, era momentul când Arthur lăsase ziarul jos, se aplecase spre urechea fiului său și intonase cu voce de bariton *Într-o noapte ploioasă și ticăloasă*. În acea clipă și un timp după, Varian se percepuse ca fiind alesul tatălui, în plin centrul atenției sale. Avusese profundul sentiment *de a conta*, senzație rară în fața capricioasei boli a mamei și muncii constante și atotacaparatoare a tatălui. Unde mai avusese acel sentiment, atenția cui altcuiva îl situase în centrul lumii cunoscute? Numai a unei singure persoane. Care acum stătea vizavi de el din nou, deși ar fi putut la fel de bine să se găsească în spatele unei sticle de nestrăpuns.

Varian îl urmări pe Grant cum deschide o cutie minusculă de bomboane cu mentă și-i oferă una lui Katznelson; peste câteva momente, Katznelson se apleacă spre Grant și-i arătă un rând într-o carte. Grant râse și în pieptul lui Varian se strânse ceva până la a deveni intolerabil. Își dori să se afle în celălalt compartiment, cu Leon Ball și familia Werfel. Dar nu se simțea în stare să se miște din loc: Grant era un magnet și sângele lui Varian se îndrepta spre el ca dirijat de o lege a

firii. Cu mare efort își întoarse capul spre fereastră și spre peisajul în mișcare. Treceau acum prin mlaștinile sărate din Camargue, la sud de Arles. Ierburi verzi și galbene se unduiau în vântul golfului, în vârfurile lor grele de semințe poposind păsări, în timp ce nori voluminoși ca niște balene spărgeau albastrul nesfârșit al cerului.

*

La Nîmes, doi jandarmi defilară prin vagon pentru a controla documentele. Oamenii legii, îmbrăcați în maro și purtând insigna tricoloră a Regimului de la Vichy, vârâră capul în compartiment și cerură cărțile de identitate și vizele turiștilor. A urmat o fojgăială de hârtii: jandarmii s-au uitat îndeaproape la acte un timp supărător de lung, mai ales la cele ale lui Katznelson, apoi le-au înapoiat fără comentarii. Varian a răsuflat ușurat; nu descoperiseră falsurile lui Freier.

Înaintând pe calea ferată de coastă, Grant s-a aplecat spre fereastră, clipind des în lumina orbitoare. Părea că vrea să rețină numele gărilor prin care treceau, topografia sinuoasă, coloritul ca de platină al luminii venind din Golful Lion, imaginându-și cum ar traversa acest ținut cu Tobias. La Sète, orașul natal al lui Paul Valéry, a admirat canalele ca la Veneția, cu puzderia de bărci, tot atâtea posibile rute de salvare; la Narbonne a urmărit bicicliștii traversând podurile de pe râu.

În tunelul dintre Collioure și Port-Vendres, când luminile din compartiment nu s-au reaprins, Varian l-a auzit pe Grant vorbind în germană cu Katznelson. Numele lui Tobias a fluturat între ei și vorbe de îmbărbătare dinspre Grant: *Ich könnte diesen Weg mit ihm reisen*[11]. Însă Varian știa că încercările abia vin; adevăratul test al călătoriei se va da atunci când vor ajunge la Cerbère.

11. Aș putea călători așa cu el (în germană, în original).

De cealaltă parte a tunelului se înălțau Pirineii, ca o flotă de fregate a unei rase de giganți. Pe fundalul unui foșnit general, zgomot de lucruri puse la locul lor, haine netezite și păr aranjat, trenul șerpuia printre dealurile abrupte, de-a lungul coastei și viaductului larg, pe două niveluri, copiat după cele romane de la Marsilia. Când intrară în Cerbère, partea de sus a viaductului se lărgise suficient pentru a face loc gării și sectorului de triaj. Ca să ajungă la Portbou trebuia să schimbe

trenuri, să treacă prin alt tunel, pe sub promontoriul ce umbrea orașul. Dar întâi toată lumea trebuia să se alinieze pe peron și să prezinte biletele șefului de gară. Ca să fie admiși în trenul ce trecea frontiera era necesar să le fie aprobate documentele.

Grupul lui Varian se arătă plin de viață, aproape tumultuos, la coborâre. Pricepuseră că ajunseseră la granița Franței, iar asta lucra asupra lor ca un tonic. Golo își aprinse un trabuc ca să sărbătorească, ignorând protestele Almei. Mann seniorul discuta animat cu soția, iar aceasta, eliberată de neliniște pentru prima dată în respectiva zi, își vârî brațul printr-al lui și se puse pe râs. Se îndreptară cu toții spre sala de control a documentelor. Pe Varian îl durea rău spatele de la scaunele prea drepte și-și simțea stomacul ca în flăcări. Lângă el, Grant mergea calm și ordonat, parcă ar fi sosit la Cerbère în viligiatură, gata să tragă la vechiul hotel și să înoate la plaja umbrită de palmieri. Dar imediat alături, pășind în ritm cu el, era Katznelson, cu valiza îngustă în mână și consultându-și ceasul: motiv de aducere aminte și revenire la realitate.

În zona vămii, pasagerii formaseră patru cozi lungi. Ofițerii controlau documentele la un capăt, iar de-a lungul șirurilor se plimbau jandarmi cu figuri combative, cercetând din ochi fețe și bagaje. Dincolo de toată lumea asta, Varian observă la peron trenul de Portbou, ultimul din seara aceea.

— Ce crezi c-ar trebui să facem? îl întrebă pe Leon Ball, uitându-se la cozi.

— Dacă așteptăm, nu ne mai suim în trenul ăla, răspunse Leon, rezumând situația și îndreptându-și bereta neagră. Nu putem risca să fim nevoiți să găsim găzduire pentru oamenii noștri peste noapte. Orașul geme de poliție.

— Atunci ce sugerezi?

— Dă-mi pașapoartele mie. Îl știu pe șef, nu-i un tip rău. Poate că dacă e binedispus ne trece imediat peste coadă.

— Și dacă nu-i place situația documentelor oamenilor noștri? se gândi Varian cu voce tare. Dacă le confiscă?

— N-o să facă asta. Nu e genul.

Varian privi spre Grant, care urmărise conversația în tăcere și părea a aștepta să vadă ce hotărâre ia vechiul lui prieten.

— Bine, zise Varian. Să-i dăm bătaie!

— Așa te vreau, se bucură Ball. Expuse chestiunea călătorilor în

câteva cuvinte și cu toții îi întinseră actele. Apoi se îndreptă vijelios spre biroul șefului de gară, unde îl văzu pe comisar bând dintr-o sticlă plată lucitoare.

— Acum s-a încheiat, zise Werfel în germană. Acum lagărul ne mănâncă pe toți.

— Prostii, replică Heinrich Mann. Sunt de așteptat întârzieri. Soția sa însă nu se calmă. Îi tremura mâna aprinzându-și o țigară subțire, ca apoi s-o arunce și să blesteme.

Varian își dădea seama că nici el nu e mai breaz în a-și ascunde neliniștea. Sperase când ajung să dea peste o gară somnoroasă de graniță, cu puțini jandarmi, care puteau fi cumpărați. Dincolo de ferestrele gării se zăreau pantele Pirineilor și de-a lungul unui povârniș, o cărare. Câți merseseră recent pe acel drum și câți ajunseseră în Spania cu adevărat? Din grupul lor, cine ar fi dornic să încerce așa ceva? Cine era suficient de în formă ca să și poată? Încercă să-i surprindă din nou privirea lui Grant, dar acesta stătea cu fața spre Katznelson, cu care era strâns angajat într-o conversație importantă. Din nou Varian simți cum îl trece un val de căldură prin stomac, iar pielea i se contractă dureros în jurul craniului.

Peste câteva minute Ball își făcu apariția din biroul șefului de gară, iar fruntea îi era traversată de o cută sumbră. Își arătă mâinile goale de parcă ar fi făcut cine știe ce act de prestidigitație și minunatele pașapoarte dispăruseră.

— Păi cam asta e, zise. Rămânem peste noapte.

— Ce vrei să spui? replică tăios Katznelson. Ce s-a întâmplat?

— Comisarul spune că vrea să ne rețină pașapoartele peste noapte. Să ne facem comozi în oraș, ne-a recomandat. Să mergem la hotel, să luăm cina și să tragem un pui de somn. Apoi să venim dimineața și să încercăm din nou. Ball scăzu tonul. Nu-i un tip rău, comisarul. Zice că toată lumea este respinsă azi la control. În gară e acum o echipă de inspectori ai guvernului de la Vichy. Bănuiește însă că mâine la prânz o să plece.

Călătorii se uitară nervoși unul la celălalt.

— Și dacă nu pleacă? întrebă Thomas Mann.

— Va trebui să îl credem pe cuvânt. Nu avem altă opțiune.

Mann se întoarse spre Varian. Era Ball un tip de încredere? Puteau fi siguri că nu lucrează mână-n-mână cu acel comisar? Le luase

pașapoartele și le făcuse să dispară; fără acte erau prinși în cursă. Dar Varian, de felul lui puțin înclinat să aibă încredere în cineva, în Leon Ball avea. Nu numai pentru că provenea din Montana, care i se părea un stat cinstit, dar ținuse vieți vulnerabile în mâini și reușise să-i ducă la adăpost fără nici un câștig pentru el. Ca voluntar în corpul francez de ambulanțe scosese duzini de soldați englezi din Franța cât avusese posibilitatea, înainte ca nemții să ocupe coasta Atlanticului. Iar cu câteva săptămâni mai devreme îl condusese peste graniță, în Spania, pe unul dintre cei mai secreți clienți ai săi, pe laureatul Premiului Nobel, Otto Meyerhof. Nu avea nici un interes decât să fie de folos, nici un fel de motive, altele decât cele ale refugiaților. Varian se gândi la Miriam, cu coroana de păr pe capul ținut sus, intonând o predică despre riscul asumat cu bună știință Acum era momentul s-o facă.

— O să mergem la hotel, zise. O să mâncăm și o să ne odihnim apoi. Mâine o să fie o zi lungă, orice ar urma.

*

Cu excepția unor lucruri esențiale, bagajele rămaseră acolo. Coborâră cu toții dealul, oprindu-se la un hotel albit de sare, pe plajă; nu era cel mai grozav loc din oraș, dar proprietarii știau despre misiunea lui Varian de la refugiații care trăseseră acolo înainte și se arătară înțelegători. Construit ca un loc de amuzament pentru vară, hotelul avea un restaurant în aer liber, bătut de vânt, cu vedere la mare.

Pe când se îmbrăca pentru cină Varian auzi fără să vrea un crescendo și diminuendo de voci din camera alăturată: Grant și Katznelson încinseseră o discuție. Nu înțelegea cuvintele dar tonul era clar. Vocea gravă de bas a lui Katznelson, strangulată de neliniște, urca la registre înalte, iar Grant, care începea prin a încerca să fie împăciuitor, ajungea la proteste interminabile. Își imagină cum Katznelson îi pune competența lui, a lui Varian, la îndoială și Grant îi ia apărarea; rezistă impulsului de a-și lipi urechea de zid. Orice se întâmpla dincolo era problema lor. Sperând că nu va trebui să audă și cum se împacă își grăbi pregătirile și părăsi încăperea iute.

Jos, la o masă lungă, pe verandă, dădu de Ball și de familia Werfel studiind meniul, în timp ce Golo Mann sorbea deja un Martini. Varian se așeză lângă el și acesta îl informă că unchiul și soția sa vor lua cina

în cameră.

— Nu sunt de acuzat, zise Werfel, tânguitor. O excursie ca asta poate să îmbolnăvească pe oricine.

Peste o clipă, ca pentru a confirma afirmația, Grant își făcu apariția pe verandă singur. Luă loc lângă Varian, explicând că pe Gregor îl durea capul și se dusese deja la culcare.

— Ce păcat, constată Alma. Intenționam să-l întreb ceva despre fiul lui.

Străduindu-se să pară nonșalant, Grant își scoase tabachera și petrecu câteva secunde bune alegând o țigară.

— Fiul lui Katznelson, zise. Îl cunoașteți?

— Un timp a umblat după fata unei prietene, răspunse Alma. Dar apoi a dispărut.

— Ați auzit ceva de la fata asta? ridică Grant ochii spre ea.

— De la Sara? Nu. Nimic. S-a întors deja în America. Tatăl ei însă e aici, în Franța. Un pictor german oarecum reputat. Lev Zilberman. Îi cunoașteți opera, domnule Fry? E chiar remarcabilă. Ar trebui să-l ajutați dacă puteți.

— Și Chagall a zis la fel, scăzu Varian tonul. Nu știți unde se află oare?

— Mă tem că nu. Franz și cu mine n-am rămas în legătură după ce am fugit de la Paris.

— Dar băiatul?

— Asta doream să-l întreb pe profesorul Katznelson. Știu că-l caută de ceva timp.

— Da, așa am auzit și eu, confirmă Varian. Nu voia să se mai pomenească numele lui Tobias Katznelson, aici, la o masă afară, unde oricine ar fi putut auzi. Așa de mulți dispar! Asta este partea cea mai dificilă a muncii mele, că nu știu unde să caut.

— Ce vremuri teribile! declară Alma, ridicând paharul de vin Banyuls la lumină. Totul s-a schimbat. Am mai vizitat locul acesta, domnule Fry. Fostul meu soț și cu mine am petrecut o vară aici. Iar acum Gustav s-a prăpădit și lumea e cuprinsă din nou de război. Înălță capul și clipi des, strângând din buze ca să nu-i tremure.

Werfel își drese glasul ca pentru a-i reaminti soției că el e încă acolo.

— N-are rost să mai plângi, *mein süsser Engel*[12]. Ce-a fost a fost.

12. Îngerul meu dulce (în germană, în original).

Își băură băuturile și mâncară calmari, evitând să aducă vorba despre ce vor găsi dincolo de graniță, în Spania, dacă aveau norocul să ajungă acolo. Varian văzuse totul pe drumul spre Marsilia: clădirile decimate, multe lăsate fără acoperișuri, cu ferestrele sparte, câmpurile înnegrite mirosind a porumb ars, poduri bombardate și prăbușite în râuri noroioase, copii umblând pe străzi aproape goi, cerșind pâine. Viața nu-și reluase chipul normal după Războiul Civil, iar acum și restul Europei se afla cuprins de război. Nu părea un loc potrivit unde să fugi, ci, după cum observase Varian, unul prin care să treci în grabă. Nu putea decât spera ca tranzitarea spre Portugalia să decurgă rapid. Gândul îi tăie toată pofta de mâncare și-și strânse șervetul, încercând să fie atent la conversația refugiaților: plângeri legate de călătoria efectuată până acum, speculații despre cum va fi vremea a doua zi, comentarii despre mâncare, dar și despre vin care, în ciuda raționalizării, era excelent. Grant tot îi umplea paharul când aproape se golea și după o vreme își simți nervii paralizați de îngrijorare destinzându-se. Își permise să savureze, uneori clipe în șir, faptul că Grant stă lângă el fără Katznelson – suficient de aproape pentru a i se apleca spre ureche când dorea să facă un comentariu în particular, suficient de aproape ca să răspândească o căldură subtilă dar persistentă. Proximitatea lui Grant nu devenise încă ceva obișnuit. Varian se îndoi că va fi altfel vreodată. Realiză, totuși, că se conformează unui vechi scenariu, așteptând ca toți să termine de mâncat, servind un alt pahar și apoi încă unul în timp ce ceilalți terminau desertul, își luau la revedere și o porneau spre paturi. În cele din urmă, din inerție, ajunseră, oarecum fără să li se poată reproșa ceva, la țintă: ei doi tronând asupra unui peisaj de resturi și pahare goale, singuri în cele din urmă.

— Așa deci, zise Grant, lăsându-se pe spate în scaun. Iată-ne aici, *mein süsser Engel.*

— De ce nu mi-ai zis niciodată așa, atunci, demult?

— Nu meritai acest alint, totuși.

— Nu-i adevărat, Skiff. Eram dulce.

— Cu tine însuți, dacă îmi amintesc bine. Mai ales când te adresai unui grup de admiratori. Îți aduci aminte cum țineai discursuri tuturor la Pendragon?

— Și dacă mă fandoseam atât, tu de ce stăteai să mă asculți?

— Da, de ce oare? zise Grant și necruțător își puse mâna pe încheietura lui Varian. Nu prea mi-aduc aminte.

— În orice caz, îmi sporeai credibilitatea, simți Varian cum un val de roșeață i se suie pe gât, și-și trase mâna de pe masă. Ceilalți rămâneau pentru că stăteai tu.

— Dimpotrivă, tu *mi*-ai oferit credibilitate. Te purtai cu mine de parcă eram făcut pentru acea atmosferă.

— Ceea ce era adevărat, fără doar și poate.

— Nu conform părerilor unora. Stinse țigara. Îți amintești de Hank Worthington, proprietarul locului? Ce snob oribil!

— Un barman cam exaltat, decretă Varian. Oricum nu părea să-i pese că în barul lui se adună o șleahtă de… poponari.

— Asta pentru că și el era unul.

— Poate că era și parțial de culoare.

— Nu cred, zise Grant. În orice caz, nu l-aș lua drept frate. Râseră, cam forțat, deoarece se apropiau prea tare de chestiunea dacă Grant se considera așa, de fapt; în zilele când mergeau la Pendragon nu o făcea. Varian se întrebă cum se caracterizează acum. Știau cei de la Universitatea Columbia că au angajat un profesor cu ascendență neagră? Dar Katznelson? Cărei rase credea el că aparține Grant? Treaba asta nu-i venise în cap lui Varian când vizitase Hardughia Medievală; de fapt încetase să se gândească la rasa lui de mult. Grant era Grant și gata; trăsăturile sale personale erau cumva întâmplătoare – pentru Varian oricum, dacă nu chiar și pentru Grant însuși.

Nu discutaseră niciodată așezat despre asta și nu aveau s-o facă acum. Un chelner nerăbdător se tot fâțâia în jurul lor, dornic să-i scoată afară din restaurant. Se ridicară amândoi și se îndreptară spre holul de intrare al hotelului, unde un semicerc de canapele albe înconjura un palmier anemic. Grant nu dădu semn că vrea să se așeze, dar nici să urce scările spre cameră. Își trecu mâinile peste ochi ca pentru a îndepărta ceața alcoolului.

— Acum la culcare, zise Varian. Dar nici el nu se mișcă defel.

Rămaseră în mijlocul holului hotelului vreme îndelungată, cu ochii aiurea. Grant se pipăi după țigări ca și când n-ar fi fumat-o pe ultima cu mai puțin de jumătate de oră înainte.

— Cred că mă așez aici un pic să frunzăresc ziarele zilei, declară el,

într-un târziu, arătând spre canapelele albe. În tren n-am putut citi deloc.

— Noapte bună, atunci, zise Varian brusc. Ne vedem mâine-dimineață. Și se întoarse pe călcâie și se duse sus pentru a nu fi acuzat că zăbovește.

*

Noaptea îi fu zgârcită cu somnul. Chiar dacă patul ar fi fost moale, iar sunetul valurilor lovind țărmul ar fi amuțit, chiar dacă din când în când vântul n-ar fi trântit de perete oblonul, cu greu ar fi putut închide un ochi: prea multă nesiguranță, prea multă tensiune rămasă nerezolvată după o zi așa de lungă. Nu-l liniștea deloc nici că-l auzea pe Katznelson sforăind de cealaltă parte a zidului, nici să distingă ușa camerei deschizându-se și închizându-se, apoi și clipocit prin țevi, semn că Grant se pregătea de culcare.

Câți ani trecuseră oare de când numele Pendragon nu-i mai trecuse prin cap? Se îmbujoră la gândul acelor prelegeri de seară, când perora în fața unui grup de tineri îmbrăcați cam la fel și cugetând cam la fel, printre care se afla adesea și Grant. Deși amândoi stăteau la Gore Hall, în acel an se simțeau mai acasă la Pendragon. Localul avea reputația de a se purta bine cu cei de felul lor, în timp ce în interiorul școlii trebuia să fii precaut mereu. Era preferabil să-ți duci viața particulară într-un loc unde nu trebuia să te îngrijoreze cine te vede. Căci la vremea aceea lui Varian îi plăcea să fie studiat. Lui Grant, spre deosebire de Lincoln Kirstein, care prefera să fie mereu în centrul atenției, nu-i păsă să-l lase pe Varian să atragă toate privirile; dimpotrivă, dacă toți se uitau la Varian, atunci el, Grant, nu era băgat în seamă.

Dacă existase o perioadă când Varian nu-i cunoscuse secretul lui Grant fusese ceva scurt, aproape neglijabil. Știuse că Grant este pe jumătate negru, la fel cum știuse că tendințele lui sexuale merg în aceeași direcție cu ale sale. Poate că însușirea ce se rafinase tot mai mult pe măsură ce-i tot observa aplecările erotice îi oferise și o viziune asupra rasei; nu era ceva de care-ți dai seama imediat. Ca un sfert dintre studenți, Grant era evreu. Părul negru și pielea galben-cafenie puteau foarte bine fi atribuite acestui lucru. Iar ochii lui aveau o culoare surprinzătoare, un gri maroniu ce reflecta lumina. Grant era ceea ce era; era ceea ce cu bună știință se înfățișa a fi.

Doar că lucrurile nu stăteau așa, desigur. În timpul petrecut împreună au ieșit la iveală detaliile: ai lui veneau din Philadelphia, mama dintr-o familie evreiască de vază, care credea că fetele trebuie educate. Celia Schiffman, pe când studia pentru diplomă la Barnard, se aventurase prin cartierul Tenderloin și la hotelul Marshall unde se adunau și cântau cei mai buni muzicieni de culoare. Acolo îl cunoscuse pe tatăl lui Grant. Juniorul arareori vorbea despre seniorul Grant, dar Varian știa că fusese pianist, și încă unul excepțional. Avusese o pregătire clasică, dar era pasionat de ragtime; asta cântase în reprizele de seara târziu la Marshall's. El și Celia se căsătoriseră la Primărie, în ciuda obiecțiilor aprige ale familiei fetei, iar Grant se născuse un an și jumătate mai târziu. Familia Schiffman, evrei deosebit de mândri printre evreii mândri din Philadelphia, lăsase să se înțeleagă cumva, în trecere, că fiica lor se căsătorise cu un *goi*, dar nu că acel *goi* era un *schvartze*[13]; poate că se rugau să dispară din viața Celiei înainte ca adevărul să iasă la iveală. Și, de fapt, la un timp după ce Grant împlinise doi ani, Clayton Grant plecase în Europa cu o trupă de vodevil și alesese să nu se mai întoarcă.

13. Negru (în idiș, în original).

Celia se mută înapoi în casa din Philadelphia a părinților, unde fu crescut și Grant. Nimeni nu-i mai pomeni tatăl. Copil fiind, Grant avea numai o vagă idee că tatăl său era negru și că nu trebuia să deschidă subiectul niciodată. Mai știa și că fusese muzician și că plecase în Europa și nu se mai întorsese. Când Grant ajunse la școala elementară, începuse să spună celor din jur că tatăl îi murise în război, minciună pentru care mama îi trăsese o pereche de palme când îi ajunsese la ureche. Sacrificiul celor căzuți în război nu era ceva ce trebuia luat ușor. Dar ar fi putut foarte bine să fie adevărat; au trecut anii și n-au primit nici o veste din Europa. Grant părea că rămăsese permanent sub tutela Celiei, care îl crescu ca și când nu ar fi aparținut altei rase decât ale sale și nimeni la școala în majoritate evreiască a lui Grant nu ridică problema culorii pielii sale. Cum arăta nu reprezenta decât o variațiune neieșită din comun a unei teme obișnuite.

Dacă relația lui Grant cu bunicii ar fi fost alta – dacă și-ar fi întâmpinat fiica regăsită cu furie și cu un „ți-am zis noi“ mulțumit de

sine în loc de simpatie și consternare și i-ar fi tratat odrasla ca pe un străin în loc de unul de același sânge cu ei –, poate că s-ar fi interesant mai activ de rudele tatălui său. Dar s-au purtat cu el ca și cu unul de-al lor și a avut o copilărie fericită sub acoperișul bunicilor. În loc să-i înăbușe precocele talent muzical datorat moștenirii de la tată, l-au încurajat și au angajat un tânăr domn Weatherstone, care studiase la Academia Regală din Londra și se pricepea să predea copiilor-minune. L-au trimis apoi la o școală preparatorie la Philadelphia, una dintre puținele deschise evreilor, și i-au oferit toate cele necesare – lecții de dans și haine frumoase, și tabere de vacanță la umbra pinilor, și jucării năstrușnice –, toate lucrurile de care beneficiau și ceilalți tineri evrei privilegiați din Philadelphia. Prin dragostea lor constantă l-au învățat să se considere un om de valoare.

Dacă uneori Celiei i se strângea inima văzând la Grant un fel de a privi sau de a-și strâmba gura ce semăna cu al tatălui său, dacă uneori pur și simplu nu putea să-i potrivească gulerul tânărului sau să-i lege cravata fără s-o fulgere amintirea paralizantă a acelorași lucruri pe care le făcuse și pentru Clayton, nu-i mărturisea nicicând sau aproape. Ca răspuns la această atenție totală, Grant a fost un copil fericit care a răspândit bucurie în familia sa. În timp ce Varian își petrecuse copilăria fie părăsind, fie fiind dat afară din școli, Grant și-a petrecut-o pe a sa ca șef de clasă, obținând diplome de stat pentru cântat la pian și câștigând medalii cetățenești. Nimeni nu avea o eșarfă de cercetaș mai plină de decorații. Și nimeni, Varian era sigur, nu ar fi purtat povara meritelor cu mai multă reticență, cu mai multă eleganță înnăscută.

A fost o surpriză pentru aproape toată lumea – profesorii lui Grant, mama, bunicii și prietenii, dacă nu și pentru domnul Weatherstone, care a continuat să-i fie profesor de pian și mentor muzical până după liceu – când, pe la jumătatea colegiului, Grant a decis să nu mai continue pentru a obține o diplomă în muzică, alegând să încerce să intre la Harvard. Nu a putut fi convins să se mai gândească. Observase un defect în propria abilitate, le spuse alor săi, unul care avea să-l împiedice să fie solist; nici un alt fel de soartă muzicală nu îi părea suportabilă. Sigur că n-a putut să admită că defectul se ascundea în altă parte, neavând de-a face cu talentul sau pregătirea. Nici în ruptul capului nu ar fi dat la iveală faptul că răsplătise generozitatea bunicilor și sacrificiile mamei îndrăgostindu-se de mentorul său.

Cu mulți ani în urmă, Grant îi povestise lui Varian că totul începuse cu ceva ca o trezire fizică – un fel de a-l „simți“ pe domnul Weatherstone, care fusese o prezență în viața lui Grant suficient de multă vreme pentru a deveni tot așa de invizibil ca o mobilă –; mirosea, descoperi el, a lemn de santal și mentă; mâinile acestuia pe clape nu erau numai agile, dar și fine și puternice. Grant citise suficientă literatură engleză ca să știe că a te îndrăgosti de profesorul de pian suna a clișeu groaznic; nu era mai breaz decât un personaj mărunt dintr-un roman de Austen. Dar asta i se întâmplase. Luni de zile trăi într-o stare oribilă de anticipare anxioasă – a ce?, nu prea putea să-și imagineze. Apoi, într-o după-amiază urmă o declarație și o izbucnire. Pare-se că Grant nu fusese singurul peste care năvălise un sentiment de descoperire fizică.

Îi descrise lui Varian starea avută atunci, când a părăsit apartamentul domnului Weatherstone, după acea primă întâlnire, ca pe o distanță groaznică ce s-ar fi deschis între fosta și prezenta lui viață. Își urmărea noul eu, Impostorul Grant, imitând perfect vechiul său eu și ce făcuse acesta. *Acum își duce bicicleta spre poartă. Acum deschide poarta. Acum îndreaptă bicicleta spre casă, unde bunica pregătește cina de vineri-seara. Acum încalecă bicicleta.* Ajuns acasă, Grant avu impresia că poartă o pancartă pe care scrie ce s-a întâmplat. Cum de puteau cei din familie să nu observe? Însă pentru ei, Impostorul Grant era pur și simplu Grant, iar viața, în mod incredibil, mergea înainte.

La început i se păru că ardoarea i se îndreaptă numai spre Charles Weatherstone. Nu-și putea închipui să atingă un alt bărbat, la fel cum nu-și putea imagina să facă asta cu o femeie. Dar domnul Weatherstone, cumva melancolic, îl asigură că nu era cazul, că el reprezenta pur și simplu un început pe o cale pe care, în curând, o va descoperi a fi permanentă. Și așa fu. Poate că Grant se îndrăgostise de mentorul său, însă curând descoperi că era un bărbat căruia îi plac bărbații. Aici se sfârși acceptarea de sine. Când renunțase la muzică, fugise de fapt de această problemă; când pregătise cererea pentru Harvard, întocmind eseuri și susținând examenul de intrare, fusese ca să scape de ceea ce descoperise, de fapt, știuse dintotdeauna că este.

După cum o arătau formularele de la Harvard, comisia de admitere se interesa de familia fiecărui aspirant. Făcea parte din ceea ce ei numeau „caracter“, prin care, bănuia Grant, încercau să controleze

proveniența celor care doreau să le devină studenți. Cunoscuse mulți evrei despre care știa că urmaseră Harvardul; religia nu-i dădea mari bătăi de cap. Nu avea însă nici o șansă dacă ar fi declarat adevărata rasă a tatălui sau ce se întâmplase cu el. Sigur că existau studenți negri la Harvard, dar aceștia reprezentau doar un punct de mândrie, o mică decorație strălucitoare în palmaresul de universitate luminată, progresistă. Harvardul îi educa pe acești studenți în chipul în care un președinte al Statelor Unite ar cultiva o relație publică deschisă cu un lider al unei mici națiuni străine a cărui țară o invadase și devastase cândva. Studenții negri erau o raritate. Grant, care nu se considera de culoare și nu vedea nici un motiv pentru a suporta consecințele respective, nu dorea să-și asume riscul de a spori proporția. În schimb își fabricase un tată, un anume William Grant, care urmase școala nu la Oxford sau la Cambridge (comisia de admitere, se temea el, putea foarte ușor controla minciuna), ci la Sorbona. Conform tânărului Elliott, William Grant fusese un paleobotanist dăruit, francez de partea mamei și englez de partea tatălui, care o întâlnise pe mama lui Elliott în timpul unei perioade postdoctorale la Columbia. Dr. Grant, sau Papa, după cum tânărul Grant îl numea în formularul de înscriere, murise de gripă într-o expediție de cercetare în Peru. Cu un soi de onestitate arzătoare – tatăl *îl abandonase* în fond și acum Grant găsise o metodă de a folosi cumva acest fapt în avantajul lui – semnă cererea, declarând că toate informațiile conținute în document sunt adevărate și corecte.

Colegiul Harvard cu greu ar fi putut răspunde la înșiruirea de realizări ale tânărului și la scrisorile extrem de entuziaste ale profesorilor săi de liceu altfel decât prin acceptarea totală a cererii de a se alătura studenților din anul 1931. Așa că își făcu bagajele, convins că, odată cu plecarea din Philadelphia, va lăsa în urmă și acea dorință nenaturală și tulburătoare, care trebuia să rămână nenumită și care îl despărțise de o carieră muzicală. Într-adevăr, întreaga sa plăcere pentru muzică, de la simplul sentiment dat de degetele plimbându-se pe fildeșul satinat la încântarea pe care o simțea când deprindea o sonată dificilă, și, cel mai problematic, ideea despre ce ar fi putut deveni în lume când creștea îi fuseseră năruite toate în mod dureros.

Nu mult însă după sosire aflase că Harvardul gemea de bărbați ca el, că existau cluburi secrete, petreceri, relații pe față sau ascunse, legături între profesori și studenți, colțuri secrete din campus, din oraș, din

Boston în general, unde la o anumită oră din noapte puteai întâlni genul lui de harvardieni. Unii dintre aceștia deprinseseră obiceiul de la internat și nu doreau defel să se dezbare; alții, ca Grant, se treziseră trași într-o societate despre care nici nu știau că există. Și mai existau unii, precum Kirstein, care se percepuseră întotdeauna ca fiind membri ai unui al treilea sex, cu o natură la fel de imuabilă ca a stelelor. Era o societate cu propriile legi, cu propriile chei universale. Avea propria istorie întunecată. Toată lumea cunoștea, deși nimeni nu pomenea, momentul când, nu demult, universitatea a convenit un tribunal secret pentru a depista și pedepsi studenți, îndrumători, cadre academice și chiar bărbați neafiliați comunității care la petreceri se „dedulciseră unii la alții“, umblaseră prin dormitoare îmbrăcați în haine femeiești și își făcuseră apariția în locuri de adunare din Boston unde bărbați se întâlneau cu bărbați: Lighted Lamp, Golden Rooster, Green Shutters și, cea mai cunoscută, Café Dreyfus, cu perdele de catifea și decorațiuni aurii, găzduită într-un hotel luxos de pe Beacon Hill. Unii fuseseră exmatriculați. Doi se sinuciseseră. După aceste morți, apăruse un articol în *Boston American* care descria interogatoriile Curții, într-o încăpere sumbră, cu o draperie trasă peste ușă ca afară să nu se audă nimic din ce se petrecea acolo. Unii membri ai societății mai păstrau încă exemplare ferfenițite ale articolului și le distribuiau în semn de aducere aminte. Dar faptul că se scrisese atât de puțin despre eveniment – precum și faptul că universitatea părea să fi îngropat toate însemnările aferente – sugera că episodul reprezenta o rușine pentru Harvard, una puțin probabil a se repeta. Ar fi neadevărat să spunem că bărbații care preferau bărbați se simțeau în largul lor la Harvard, că nu le era teamă să fie descoperiți și pedepsiți. Se considerau însă inevitabili, în sensul că școala nu avea ce face decât să accepte, oricât de mult i-ar detesta în mod oficial. Chiar la una din acele petreceri, punctată de acte din cele pe care tribunalul secret le-a condamnat ca „homo“ și „pederaste“, Grant a dat peste Varian – la propriu a dat peste el, pentru că acesta și o mână de inși zăceau despuiați, întinși pe mai multe saltele, în timp ce alți tineri îi călcau în picioare. Nu la mult timp după aceea au început serile la Pendragon și întâlnirile editoriale la *Hound and Horn* și tot ce a urmat, inclusiv, în cele din urmă, dispariția bruscă a lui Grant din viața lui Varian.

Varian suferise și-și revenise. Iar acum Grant, aparent refăcut și el,

dormea la nici zece metri distanță de el, lângă iubitul său. Oare se iviseră dintr-un coșmar împărtășit, sau era unul nou? Ce avea să se întâmple dacă ajungeau amândoi înapoi la Marsilia? Aici, în Franța, atât de multe lucruri căzuseră în domeniul nesiguranței! Contururile vieții sale, cândva trasate ferm ca în cerneală, deveniseră pale. Pentru cei mai mulți era scriitor, editor și soț; numai că nu scria, își părăsise postul editorial și se afla la jumătatea globului distanță de Eileen. Era un salvator care nu știa să salveze, un detectiv care nu știa unde și ce să caute. Făcea liste, ceea ce însemna că, prin definiție, excludea; precum temuta zeiță a destinului, Atropos, ținea în mâini o cutremurătoare foarfecă. Era bărbat, un simplu bărbat și atât, cu un stomac în pioneze și o durere de cap după vinul roșu; un bărbat care nu închisese un ochi în patul din Cerbère, la umbra Pirineilor. Și acolo a rămas până în zori, ascultând lipăitul valurilor mării pe țărmul cenușiu-albastru.

*

S-au întâlnit în hol la nouă dimineața și au urcat dealul până la gară, schimbând plângeri despre saltelele din hotel și morocănosul liftier pe care Golo Mann l-a imitat, încruntându-se și dând amenințător din arătător. Dintre ei numai Grant părea bine odihnit; mahmureala dată de vinul roșu îl iertase, judecând după cât de limpezi îi erau ochii și de ușori pașii. Nici urmă de ranchiună între Grant și Katznelson din ce-și dădu Varian seama. Au mers până la gară atât de aproape, că umerii mai că li se atingeau, iar când Grant a făcut o glumă în nemțește, Katznelson a râs cu poftă.

La cafeneaua gării călătorii au băut erzațul de război și au citit ziarul. *Le Monde* raporta că Herschel Grynszpan, tânărul evreu care împușcase un diplomat german în Paris cu doi ani înainte, fusese condamnat le douăzeci de ani închisoare. Varian strânsese bani la New York pentru un avocat care să-l apere pe băiat; știrea condamnării sale părea de rău augur. Refugiații așteptară în tăcere cât timp Leon Ball dispăru în biroul șefului de gară. Când ieși peste zece minute ținea pașapoartele în mână, deși expresia era la fel de sumbră ca și cu o zi înainte.

— Nu ține, zise. Autoritățile de la Vichy sunt încă aici. Urmăresc orice mișcare face omul nostru. Nici o șansă să vă treacă înainte, deși el

zice c-ar vrea. Le împărți pașapoartele.

— Știam eu, se văită Werfel cu capul în mâini. E o greșeală, o greșeală teribilă.

— Și ce înseamnă asta? întrebă Heinrich Mann. Nu mai putem rămâne. Comisarul a avut pașapoartele noastre peste noapte. La Vichy se știe că suntem aici. Dacă nu mergem acum e ca și când am cere să fim arestați.

— Dar nu putem pleca, nu vă dați seama? zise Werfel.

— Cel puțin nu cu trenul, interveni Golo. Există însă alte căi.

Ball împărți ceva franci tuturor la masă.

— Vă tratez pe toți cu o cafea. Mă duc să schimb câteva cuvinte cu neînfricatul nostru șef.

Se ridică, iar Varian îl urmă afară din cafenea, pe stradă, unde o ploaie trecătoare făcuse pietrele alunecoase și scosese la iveală un miros de lut ud.

— Țigară? întrebă Ball.

— M-am lăsat, dădu Varian din cap.

— Ia una oricum. Te va remonta un pic.

Luă una și Ball i-o aprinse.

— E așa un ghinion! zice. Nenorociții ăia de ofițeri de la Vichy care ne stau pe cap.

— Ce crede comisarul că o să facă?

— Zice că trebuie să încercăm azi. Și cu asta, basta.

Ridicară amândoi privirile spre dealul de deasupra orașului, o curbură a Pirineilor. Poteci de culoarea nisipului șerpuiau printre măslini și stejari. Soarele lucea fierbinte pe un cer fără nori. Undeva, dincolo de creste, se găsea punctul de vamă francez; ceva mai departe, cel spaniol.

— Cineva trebuie să continue cu trenul, cu toate bagajele alea, zise Varian.

— O s-o faci tu, sugeră Ball. Eu îi duc peste deal.

— Cum rămâne cu inima lui Werfel? Și Mann… nu se plânge, dar se apropie de șaptezeci și nu e chiar perfect sănătos.

— Știu. Comisarul susține însă că nu se poate ști ce se va întâmpla dacă rămâneți. Nu-mi dau seama dacă sugerează că e posibilă o razie sau este doar de părere că mai bine suflăm și-n iaurt. Oricum, asta e.

— Nu e nimic sigur, vasăzică.

— Accept orice decizi, Varian.

— Dă-mi o clipă, o să stau aici și o să mă gândesc.

— Bineînțeles. Știi unde mă găsești.

Ball se întoarse înăuntru și Varian se așeză pe o bancă pe trotuar, unde niște porumbei cercetau rămășițele unui corn uscat. Existau oameni pe lumea asta, o știa – de exemplu soția sa – ale căror decizii în ziua respectivă nu păreau mai grele decât cele ale porumbeilor dacă să ciugulească sau să nu ciugulească. Nu, nu era drept: soția lui preda literatură engleză unor fete. Asta conta. Sigur că da. Dar fetele nu trăiau sau mureau, oricum, nu azi, dacă Eileen alegea o perspectivă sau alta privitoare la *Henric al IV-lea*. Ceea ce părea profund incorect. Dar, în fond, el alesese să plece în Franța, el fusese cel care insistase. Iar acum avea ca public pe nimeni altcineva decât pe Elliott Grant, ultima persoană de pe lume în fața căruia ar fi dorit să pice de prost. Cum s-o întoarcă? Cum să se prefacă destul de convingător?

Ca în trecut: urmând exemplul celorlalți. Ball credea că trebuie s-o ia din loc. Varian putea să meargă la ei și să pretindă că așa decisese, că asta credea că este corect să facă. De fapt, era tot ce putea face. Nici o minune cerească nu avea să-l salveze, să-l scoată din acest impas. Se ridică și intră.

În restaurant, la masă, grupul, care își terminase cafelele, își îndreptă atenția asupra lui. Toți păreau neliniștiți, deși expresia de pe figura lui Grant era parcă de o altă natură: pentru că intuise greutatea deciziei pe care Varian o avea de luat, neliniștea lui conținea și o umbră de preocupare pentru acesta. Suficient pentru a-i da lui Varian curajul de care avea nevoie.

Se așeză la masă și le sugeră refugiaților că soluția cea mai bună ar fi să încerce să treacă munții în acea după-amiază. Nu putea promite că situația li se va îmbunătăți dacă mai întârzie o zi; informațiile pe care le deținea, așa incomplete, sugerau că așteptatul putea înrăutăți situația. Ball îi va conduce, iar Varian, cu pașaportul său american și vizele adevărate, avea să călătorească cu trenul prin tunelul din Pirinei, luând toate bagajele cu el. O să se întâlnească pe partea cealaltă, în gara Portbou.

Se așternu o tăcere plină de uimire. Werfel, cercetându-și ceasul de buzunar, observă că este vineri 13. Nu însemna că o caută cu lumânarea să pornească într-un moment atât de puțin propice? Iar

Katznelson se aplecă spre Grant și începu să demonteze, în germană, motivele lui Varian, sugerând că el și Ball lucrau mână în mână cu jandarmeria și plănuiau să-i predea la graniță ca recompensă.

— Mă iertați, domnule profesor, zise Varian tot în germană. Vă rog să mă credeți că vă reprezint interesele cât de bine pot.

Katznelson lăsă ochii-n jos și-și strânse bărbia în guler, fără să sufle o vorbă.

— Avem absolută încredere în domnul Fry, declară Heinrich Mann, în chip de reproș și rugăciune.

Și astfel s-a decis: vor pleca. Nu mai aveau ce face decât să-și adune lucrurile și s-o pornească. Jumătate de oră mai târziu se îndreptau cu toții spre marginea orașului, unde se terminau clădirile și începeau dealurile. În spatele cimitirului dădură de cărarea pe care o arătase comisarul. Familia Werfel călătorea sub propriile nume cu pașapoarte false, iar familia Mann sub nume false, dar cu documente americane adevărate. Varian adunase toate dovezile privind numele adevărate ale celor trei Mann, o agendă cu adrese, mai multe cartoline, un permis de bibliotecă și le promise că le va returna pe partea cealaltă a tunelului. În final, luă un briceag și răcâi inițialele de pe panglica pălăriei lui Heinrich Mann. Apoi îi dădu în grijă lui Grant niște cartușe de țigări pentru a-i mitui pe vameși. Acesta apucă ranița în care le pusese și pentru o clipă mâna i se odihni pe cea a lui Varian.

— Să fii atent, zise el atunci, simțind cum i se suie sângele la cap.

— Ne vedem pe partea cealaltă, promise Grant și toți începură să urce.

10
Poarta deschisă

Hotel Métropole
Lisabona

25 septembrie 1940

Draga mea Eileen,

Lisabona! În fine pot să-ți scriu fără teamă de cenzură. Dar de unde Dumnezeu să încep? Poate prin a-ți mulțumi pentru răbdare. Îmi pare rău că te-am făcut să aștepți vești atât de îndelung. Nu că aici ar fi mai ușor să aștept vești de la tine când poșta e atât de capricioasă. Cât de des scrii? Oare câte din scrisorile tale ajung la Marsilia? Ultima am primit-o la 15 septembrie și o păstrez cu sfințenie. Poate că voi găsi o alta la Splendide, când mă întorc.

Te întrebi poate ce caut la Lisabona. Parțial am venit pur și simplu ca să pot să-ți scriu (și Washingtonului, desigur și CIU) fără cenzură. Dar în același timp am însoțit și un grup de clienți pe fugă: Heinrich Mann, soția lui, nepotul Golo, Franz și Alma Werfel, vechiul meu prieten Grant și colegul său Katznelson. Am părăsit Marsilia cu trenul și apoi comisarul ne-a oprit la Cerbère, de unde a trebuit să-i trimit pe jos, peste deal. Eram sigur că Werfel sau Mann se vor prăbuși pe drum. Erau cam treizeci de grade și nici pic de nor. Imaginează-ți că le-am urat drum bun în sus pe deal, neștiind dacă sau unde o să-i revăd. A trebuit să aștept până după-amiaza să iau trenul la Portbou. Am adus tot bagajul cu mine, douăzeci și una de bucăți. Jumătate pline de haine de damă. Vameșul nici nu a clipit la muntele meu de valize, dar ce ar fi gândit oare dacă le-ar fi deschis?

Drumul cu trenul a durat patruzeci și cinci de minute. Din fericire nu

mi-a rămas mult timp de stat și perpelit. Mann și soția au călătorit sub nume false, cu documente americane; le aveam pe ale lor, cehești, cu numele reale și m-am gândit că mai bine să le ard în toaleta trenului în caz că sunt percheziționat. Ce mizerie am făcut! Am înnegrit toată chiuveta. Dacă n-am fi fost în tunel atunci, atât francezii, cât și spaniolii ar fi văzut fumul de la o poștă.

La Portbou am întrebat poliția gării dacă au văzut pe cineva care să corespundă descrierii clienților mei. Nu văzuseră. Eram ca turbat de îngrijorare până când mi-am amintit de un tânăr hamal, pe care îl întâlnisem, pe drumul spre Franța, în august. Băiatul îmi mărturisise că e republican. Știam că m-ar ajuta dacă ar putea. L-am găsit acolo unde se lasă bagajele și i-am dat o grămadă de țigări. M-a strâns în brațe ca pe un frate și mi-a zis să mă duc la postul de graniță, pe drumul spre oraș, și să întreb acolo. Așa că m-am cocoțat pe deal, până la o rămășită de casă bombardată, unde stăteau paznicii și jucau gin. Gardianul de serviciu m-a pus să mă așez și să aștept cât a dat el un telefon și un timp mi-am închipuit că o să vină și o să mă ducă pe sus la închisoare. Dar tipul s-a întors cu un surâs larg: prietenii mei se aflau la poalele dealului, la gară. Tocmai trecuseră de vamă.

Cum am zburat la vale! Și ce ușurare să-i văd pe toți, nici unul prea șifonat după atâta drum! Mi-au povestit de-a fir-a păr: cum au mers cu greu mai multe ore, aproape ducându-l pe sus pe Heinrich Mann. Cum atunci când au dat de vameșul francez, chiar în clipa când ajunseseră pe culmea dealului s-au gândit că până aici le fusese și că-i așteaptă lagărul. Însă patrula le-a spus că mai bine ocolesc postul de ieșire francez și merg direct la punctul de intrare spaniol, ceva mai departe. Acolo i-au întâlnit pe prietenii noștri jucători de gin. Un paznic l-a recunoscut imediat pe Golo Mann: „Nu ești fiul lui Thomas Mann, faimosul scriitor?“ Golo, surprins, a mărturisit adevărul și din nou au crezut cu toții că s-a terminat. Dar paznicul spaniol s-a înclinat și a zis că se simte onorat să-l cunoască pe fiul unui om atât de mare și i-a trimis cele mai calde salutări tatălui lui Golo. Apoi a ridicat receptorul și a cerut de la gară o mașină. Nu ca să-i ducă la secția de poliție, ci ca să-i scutească de a merge pe jos.

Închipuie-ți cum ne-am simțit cu toții în seara aia. Familiile Mann și Werfel, precum și Katznelson au reușit să părăsească Franța. Asta reprezenta mai mult decât jumătate de bătălie. Și din punctul meu de

vedere, am văzut cu propriii ochi cum merge la trecerea graniței: cât de mult ține de capriciile sorții și ce factori pot fi controlați. Am băut de n-am mai știut de noi, apoi ne-am dus la Barcelona ziua următoare să vedem dacă ne putem sui clienții într-un avion pentru Lisabona. Nu erau decât două locuri disponibile și am decis să le ia Mann și soția. Restul am mers la Madrid, unde era un alt avion, tot cu două locuri. Așa că au plecat cei doi Werfel.

M-am oprit la Ambasada Britanică, sperând să-l fac pe atașatul militar să-mi promită o ambarcațiune. N-a ținut. Dar mi-a oferit o informație vitală, pe care n-am s-o repet aici. Apoi am obținut câteva locuri în avionul următor de Lisabona, și astfel Grant, Katznelson și cu mine am sosit aici. Plănuisem să stau toată săptămâna, dar la hotel am primit o telegramă urgentă de la Marsilia: câțiva clienți se află în pericol. Sunt obligat să mă întorc cât de iute pot. Mâine la nouă zbor la Barcelona și de acolo iau un tren.

După experiența asta trebuie să repet ce am scris în scrisoarea din 9 septembrie: nu văd cum aș putea să plec prea curând. Cu cât mă gândesc mai mult, de fapt, cu atât mi se pare că trebuie să rămân. Nimeni nu cunoaște peisajul politic ca mine, cel puțin nimeni care ar putea veni în siguranță. Și o bună parte din munca depusă aici a fost de a câștiga încrederea oamenilor: iar asta nu pot s-o transmit altcuiva. Din partea mea, Eileen, cu greu aș putea să mă întorc la munca de acasă știind ce se petrece aici. Nimeni din cei care au văzut nu a putut suporta, iar acum am văzut și eu.

Nu trebuie însă să-ți faci probleme pentru siguranța sau sănătatea mea. Sunt bine, mai mult decât bine. Alaltăieri înotam în Mediterana dincolo de Portbou cu Galo Mann, complet goi, în tip ce ceilalți își făceau siesta. Grozav tânăr Golo ăsta! În alte condiții ai fi putut fi geloasă.

Sper că și tu ești bine, că studenții te adoră și prietenii te țin ocupată. Cred că până acum ți-ai umplut patul de iubiți, cine să te acuze, numai să-i dai afară înainte să mă întorc eu.

Poate te-ai decis la vreuna din reședințele pe care mi le-ai descris în scrisoarea anterioară? Oricare ar fi, îți promit că o să-mi placă. O să ajung înapoi la tine și la casă cât de repede pot. Deocamdată, dragă E., imaginează-ți cât de recunoscător sunt că am o soție care înțelege necesitatea și urgența muncii mele aici, așa cum sper, în mod sincer, că

încă o faci tu.

Cu dragoste ca întotdeauna,
Al tău, V

Trecu sugativa peste scrisoare și apoi închise capacul stiloului. Grant, uitându-i-se peste umăr, scoase un sunet de mirare domoală.

— Văd că abia merit să fiu pomenit.

— Ți-am scris numele de două ori, nu? se întoarse Varian în scaun.

— Probabil că nu sunt un exemplar atât de splendid ca tânărul Golo.

Grant se așeză în fața lui, pe pat; căzuseră de acord să se întâlnească la un pahar pe balconul lui Varian cât Katznelson vizita un coleg la universitate. Grant la Lisabona: dintr-un fond lingvistic secret dăduse la iveală suficiente cunoștințe de portugheză ca să-și cumpere o cravată albastră ca cerul, în genul dandy-ilor locali; în buzunar purta o tabacheră de argint plină cu trabucuri subțiri cubaneze și un minuscul cuțitaș de argint. Ce ar fi putut să-i scrie lui Eileen despre Elliott Grant, fantasma care refuza să se destrame? Varian nu avea nimic de ascuns privitor la cum se comportase; nu că el și Eileen ar fi avut obiceiul de a ascunde ceva. Eileen detesta ignoranța mai mult decât orice, și mai presus de toate ignoranța ei în probleme personale. De mult, căzuseră de acord că o căsătorie cosmopolită comportă și o aventură când și când și tot atunci se înțeleseseră să fie total sinceri. Nu era nici un secret pentru Eileen că Varian avusese legături cu bărbați; le tolera ca fiind o ciudățenie a firii lui. Dar cum să fie cinstit cu ea în ceea ce-l privea pe Grant, când prezența acestuia încă îl consterna și umplea de zăpăceală? Să fie sincer despre această tulburare îi părea o slăbiciune. Să facă altfel ar fi să mintă. Dar păcatul de a omite era mai puțin păcat decât cel de a comite? Amândouă puteau fi mortale.

— Nu face figura asta, Varian, îl îndemnă Grant.

— Ce figură?

— Ca și când ai fi mestecat cioburi.

— Dumnezeule, nu putem să bem pur și simplu ceva?

— Sigur, ridică Grant din sprâncene. Hai să bem ceva.

Varian îl urmă pe balcon și turnă în pahare. Fără să gândească, goli jumătate din vinul său dintr-o sorbitură.

— Sete mare? îl întrebă Grant.

— Nu crezi că merit?

— Încearcă să savurezi vinul ăsta minunat. Nu-i nici o grabă.

— Bine. O să încerc să savurez vinul minunat. Dar hai să vorbim despre altceva! Ce crezi că mi-a zis amiralul Torr la Ambasada Britanică?

— Ce?

— Că la graniță se găsesc cincisprezece divizii blindate germane. Pare-se că Führerul încearcă să se decidă dacă să intre în Spania sau să o cotească la est, spre zona neocupată.

— A! Grant scutură scrumul trabucului subțire într-un vas rombic. Așadar familiile Mann și Werfel au avut noroc să plece când au făcut-o. Și Gregor. Trebuie numai să dăm de Tobias cât de repede.

— Da. Cine știe cât timp vom mai putea folosi ruta Cerbère. Iar între timp suntem la mila a mii de chestii aleatorii.

— Dacă Tobias e de acord să urce pe un drum abrupt trei-patru kilometri n-o să avem probleme trecând munții. Îmi aduc aminte ruta, am luat note.

— Ai face bine să le înveți pe dinafară și să le arzi înainte de a merge înapoi la Marsilia.

— În regulă.

Varian trase o sorbitură lungă. Dacă n-ar fi fost Katznelson, se gândi el – dacă Grant ar fi venit la Marsilia doar să lucreze la cartea lui –, oare ar fi ajuns deja în pat până la momentul acesta? Ar fi stat oare, chiar acum, îmbrățișați pe podeaua hotelului sau s-ar fi împins unul într-altul, sprijiniți de peretele băii, cu dușul răpăindu-le pe pielea despuiată și hainele azvârlite claie peste grămadă, pe podeaua de marmură?

— Pe drumul de întoarcere la Madrid, se forță Varian să-și deturneze imaginația, sper să mă întâlnesc cu ambasadorul britanic. E.S., cum îi zice amiralul Torr.

— Mmm, transmite-i salutările mele Excelenței Sale.

— O să fac mai mult de atât. O să-i spun despre Tobias, dacă-mi dai voie. Și sper c-o vei face. Mai bine să folosim toate avantajele pe care le avem. Băiatul poate fi oriunde. Ai nevoie de o plasă întinsă de contacte pentru a prinde o muscă. Până acum n-avem nici pe naiba.

— Nu-i adevărat, interveni Grant. Să nu uităm ce a spus Alma Werfel!

— Despre?

— Zilberman. Poate că știe ceva, dacă fiicei lui îi făcea într-adevăr curte tânărul Tobias.

— Adevărat. Dar nici Zilberman nu știm unde se găsește.

— Așa că ai face bine să te pui pe căutat cum ajungi înapoi, îl îndemnă Grant. Mai ales dacă Führerul plănuiește să ocupe și restul țării. Iar eu o să văd ce pot afla de aici. Bănuiesc că oamenii noștri nu sunt singurii refugiați din oraș. Și poate că Tobias a reușit de unul singur să iasă de acolo, și acum se ascunde pe undeva prin apropiere.

— Fii atent cum întrebi lumea, Grant. Nu știi cine te poate auzi.

— O să am grijă, promise el, după care se lăsă tăcerea, un spațiu care păru a se umple de electricitate. Să zică unul ceva, gândi Varian, dar nu-i veni nimic în minte și nici Grant nu spuse nimic, iar spațiul se umplea și se tot umplea. O simplă mișcare, un mic tremur și degetul mare îi atinse mâneca lui Grant, pe masă, cât acesta se întindea să scuture scrumul. Grant observă gestul și nu-și retrase brațul. Rămaseră îndelung așa, cu degetul lui Varian lipit de mâneca lui Grant. Ajunseseră într-un fel de impas. Izbucniră amândoi în râs, iar Grant îi turnă din nou în pahar lui Varian.

— Dar tu, Tom? întrebă. Chiar trebuie să te întorci și să te grăbești spre Marsilia?

— Ai văzut telegrama, zise Varian. O avea în buzunar, misiva primită de la Lena puțin după ce sosise la Métropole. COPILAȘUL IEȘIT DIN CRIZĂ MAI BINE ACUM DAR ALȚI COPII ÎN CARANTINĂ FACEM TOT CE PUTEM LENA. Varian stătuse și cugetase la cuvintele astea mai bine de un sfert de oră: alți copii în carantină. Ce voia să spună, clienți arestați sau duși în lagăre? Câți oare? Și ce se întâmplase, în fond, cu Walter Mehring, nume de cod Copilașul? Reușise să scape din lagăr? Se întorsese la Marsilia? Autoritățile de la Vichy nu aveau să-l caute din nou? În orice caz, urgența era clară. Își cumpărase deja bilet pentru dimineața următoare. Știa – mai mult decât vreodată în trecut, mai mult decât știuse când se așezase să-i scrie lui Eileen – că se întorcea acum ca să rămână atât cât era necesar; că la Marsilia va putea fi de mai mare folos oamenilor decât fusese vreodată în toată viața lui. Faptul că scosese familiile Mann și Werfel din Franța dovedea că același lucru se poate face și cu alții. Apoi mai era și Grant. Normal că nu-i spusese mai mult lui Eileen. În cunoștea pe Varian mai bine ca el însuși, dintotdeauna fusese așa. Timp

de un deceniu amândoi beneficiaseră de sinceritate perfectă deoarece nu fusese nimic demn de ascuns. Slăbiciunile lor – faptul că el se întâlnea cu o turmă de băieți de colegiu la vreo petrecere în oraș, faptul că ea întârzia seara după muncă, cu un coleg care preda istorie la Brearley – nu însemnau nimic și amândoi își dădeau seama de asta. Cărțile fără valoare erau ușor de pus pe masă. Doar acestea. Dacă ar fi scris un singur rând în plus ea ar fi priceput mai multe decât Varian însuși. Și la ce bun, oricum? Cine putea să afirme sigur că Grant va mai reveni la Marsilia? Posibil să afle în următoarele zile că Tobias Katznelson deja fugise la Lisabona. Și atunci avea să dispară la fel de iute cum apăruse. Chiar și aici pe balcon, într-un nor de fum care îl făcea neclar, Grant părea în pericol de a se destrăma în ceața ce se aduna pe râul Tejo.

Se priviră în ochi, studiind ultima înghițitură de vin din sticlă; căzură de acord în mod tacit că trebuie terminat. Căutătura aceea: Varian își aduse aminte de momente când își dorise s-o poată stinge așa cum faci cu lumina, ca să ascunzi ce dă la iveală. După ce-și goliră paharele, se retraseră în cameră, unde umbre albastre se prelingeau pe întinderea și mai albastră a patului. Fără să vorbească, fără să se atingă, ocoliră acel abis și ieșiră afară în noaptea lisaboneană.

DOI
Implicatus

11
Granițe și bariere

Trenul de întoarcere la Marsilia reluă drumul pe care îl parcursese cu câteva zile mai înainte: peste câmpii, un colț de Provence, prin mahalalele neîngrijite de la periferie, apoi în oraș, clădiri meschine făcând loc unora mai înalte și mai impozante, până trenul ajunse în Gara St. Charles. Pe peron, șfichiuitorul mistral îl pătrunse pe Varian prin haine. Anticii romani îl numiseră *ventus magistralis* și se minunau cum un vânt ce sufla cu o asemenea forță brutală și viteză uneori zile în șir, nenorocind bărci și pustiind recolte, se putea isca astfel pe un cer neted, fără pic de nori.

Croindu-și drum pe scările late ce duceau de la gară spre bulevardul Athènes, răsuflă ușurat să întrezărească acoperișul de la Splendide, iar câteva clipe după aceea, pe Lena, pe Hirschman și pe Miriam venind pe Canebière, să-l întâmpine. Hirschman îl bătu pe spate și-l felicită pentru reușita fugă a clienților; Miriam îl primi cu un sărut pe ambii obraji, parfumul părului ei aducându-i aminte de mama, cu o pălărie vărgată, pe plaja de la Wellfleet. Lena vru să știe dacă i-a adus bucățile de săpun alb pe care le ceruse, refuzând să dea mâna cu el până nu văzu probe. Merseră cu toții sus, în camera lui de la hotel, cu zumzetul școlii pentru fete pătrunzând pe geam, cu perdelele verzi familiare și mobila cu picioare subțiri. Nici unul nu dorea să discute treburi „de serviciu“. După o noapte nedormită petrecută-n tren, Varian se simțea bucuros și doar să asculte cadența englezo-francezo-polonei Lenei, râsul trâmbițat al lui Miriam, să observe sclipirea inteligentă din ochii lui Hirschman. În primul rând însă vru să afle ce s-a întâmplat cu familia Feuchtwanger, care se îndreptase spre graniță câteva zile mai devreme.

— Domnul Ball i-a luat în primire în Cerbère, zise Lena. De acolo

au mers cu trenul. Totul e formidabil. Au ajuns la Lisabona în dimineața asta. Domnul Ball a telegrafiat imediat ce-au sosit.

Varian scoase un suspin de ușurare.

— Și Mehring?

— Avocatul acela iscusit l-a scos din St. Cyprien, zise Hirschman.

— O, slavă cerului! Unde e acum?

— Aici, la Splendide, zise Miriam. Mai jos, pe coridor. Nu complet în afara pericolului. Bingham abia a reușit să-l scape de închisoare. Permisul lui de reședință a expirat, iar ieri și-a făcut apariția poliția ca să-l deporteze. Așa că m-a chemat pe mine, iar eu l-am contactat pe Bingham, am venit amândoi aici și i-am făcut de rușine pe polițiști pentru că vor să bage la pârnaie un om bolnav.

— Bolnav? se uită la Miriam, apoi la Hirschman. Ce s-a-ntâmplat cu el?

— E în bună stare, se grăbi să precizeze Hirschman. Avocatul a sugerat șmecheria asta. Miriam a trebuit să declare că a fost prea slăbit și prea șubred pentru a merge la Évêché să-și reînnoiască permisul.

— Și ține?

— Până acum, replică Miriam. Trebuie să facem rost de un certificat medical după care o să-l lase în pace un timp.

— Asta se poate aranja. Dar cum e cu „alți copii în carantină“? Telegrama ta, Lena, a fost minunat de criptică.

— Mă refeream la doamna și domnul Breitscheid și la domnul Hilferding. Toți au fost arestați și puși sub domiciliu, în Arles.

— Vrei să spui, Lena, în arest la domiciliu?

— Exact așa am spus și eu, *monsieur* Fry.

Breitscheid și Hilferding: luminile social-democrației europene. Dacă există un viitor, după război, al acestui continent, ei erau cei care aveau să-l creeze. Numele lor fuseseră printre primele trecute pe listă, în ciuda faptului că nu erau artiști: se aflau în pericol atât de mare și erau atât de vitali cauzei libertății, încât erau considerați a fi răspunderea tuturor. Breitscheid și Hilferding între timp nici că se sinchiseau de siguranța personală. De mai multe ori Varian îi găsise la o cafenea în Canebière, bătându-și joc de diverși simpatizanți ai lui Hitler și criticând în gura mare politica guvernului de la Vichy. Nu cunoșteau altă formă de conversație decât discursul public și nici un fel de admonestări din partea sa nu le domolise virulența. Iar acum fuseseră arestați.

— Mă duc să mă întâlnesc cu Bingham, zise Varian. El o să știe cum să procedăm în acest caz.

— De fapt ești programat să vizitezi consulatul azi, zise Lena. Dar nu să-l întâlnești pe *monsieur* Bingham. Ci pe *monsieur* Fullerton. A venit ieri un mesaj la birou în acest sens.

— Fullerton? De ce? Nu are ce să-mi spună încurajator.

— Se pare că s-a petrecut un fel de *dérangement* al acțiunilor tale la Marsilia, comentă Lena. O informare de la Washington.

— Ce acțiuni? întrebă Varian, strângându-i-se stomacul.

— Aparent ești acuzat de a fi încălcat legea franceză. Consulul cere o explicație. Ca *efect* al mesajului.

— Nu-i nimic de explicat. Acțiunile mele nu sunt condamnabile.

— Consulatul cred că se află sub o presiune puternică, zise Hirschman. Situația se înrăutățește pe zi ce trece. N-ai văzut veștile despre Gibraltar?

— Ce vești?

— Francezii l-au bombardat ieri ore-n șir. Au decimat instalațiile britanice de acolo și o navă de război mare – ca să se răzbune pe englezi, îmi închipui, după atacul de la Dakar. Iar bombardierele erau fabricate în America.

— Parcă se presupunea că naziștii i-au dezarmat pe francezi?

— O, da. Asta e versiunea oficială. Se pare că n-au făcut decât să-i convingă pe francezi să-și folosească armamentul în scopurile naziștilor. Trebuie să știi că Departamentul de Stat se teme ca flota franceză să nu aibă aceeași soartă. Nu au cum să privească cu ochi buni faptul că un american ar încălca tocmai acum legea franceză, în acest moment delicat.

— *De toute façon,* zise Lena, Fullerton vrea să te duci imediat.

Hugh Fullerton era foarte precaut și circumspect, Varian știa, supus fiind ordinelor consulului general. Se ridică în picioare și se duse spre fereastră, unde rămase privind curtea școlii, acum pustie. Gibraltarul bombardat, instalațiile britanicilor decimate: coșmarul Departamentului de Stat, această trecere a bunurilor Aliaților sub controlul Axei. O sumedenie de frunze măturară pavajul și se ciocniră de peretele curții.

— Fullerton o să-mi ceară să plec. Știu bine.

— Păi va trebui să-i spui că este imposibil, afirmă Miriam. Trebuie să-i arăți că reprezinți singura speranță a clienților tăi.

— Și nu numai a lor, completă Lena. Fără dumneata, *monsieur* Fry, mergem în lagăr atât *monsieur* Hirschman cât și eu. Autoritățile de la Vichy nu vor ezita. Numai prezența dumitale ne protejează.

— La ce oră e întâlnirea?

— *Immédiatement*, zise Lena.

— Nici măcar n-am timp să-mi trag sufletul.

— *N'exagérez pas*, *monsieur* Fry. Ai băut deja cafeaua.

— O, bine, Lena, zise Varian și-și luă pălăria din cui.

*

Hugh Fullerton, îngust în umeri și cu un aer puritan în haina bleumarin și cu un mic papion, stătea încartiruit în spatele unui birou cenușiu de metal, care părea a fi fost fasonat din corpul unui cuirasat. În fața lui trona un teanc de corespondență ce purta mărturie pentru o serie de fapte, printre care: persistența lui Varian Fry de a întreprinde activități ilegale în Franța și refuzul Departamentului de Stat de a-l sprijini. Încununarea acestor documente o reprezenta o telegramă recentă de la Cordell Hull, secretarul de stat.

SURSELE NOASTRE PRECIZEAZĂ CĂ VARIAN FRY ÎNCALCĂ SISTEMATIC LEGEA FRANCEZĂ. ÎN LUMINA CELOR ARĂTATE TREBUIE CERUTĂ ÎNTOARCEREA IMEDIATĂ ÎN STATE.

Fullerton întinse și netezi telegrama pe birou.

— Domnul Hull avea o înțelegere cu tine. Nu trebuia să compromiți sub nici o formă misiunea noastră diplomatică în Franța. Flota franceză depinde de asta. Dacă pierdem complet legăturile cu Franța, gândește-te câte vieți de americani vor fi distruse.

— Misiunea diplomatică americană în Franța este o mare glumă, Hugh, și o știi și tu, spuse Varian. Franța se pupă-n bot acum cu o națiune fascistă, în caz că nu ai auzit. Colaborarea Statelor Unite cu Vichy-ul este o încălcare a principiilor fondatoare ale națiunii noastre.

— Vorbește mai încet, domnule Fry.

— Nu mă tem să spun adevărul, declară Varian. Cordel Hull ar face bine să se dumirească cine-i sunt aliații și cine dușmanii.

— Și dumneata la fel. Îți pierzi aliații văzând cu ochii.

— Și-mi fac alții în același timp. Unii cărora le pasă cu adevărat de soarta refugiaților, spre deosebire de șeful dumitale. Ne-ai ajutat în trecut, Hugh, apreciez mult viza pe care ai obținut-o pentru Katznelson și pentru că l-ai lăsat pe Bingham să facă ce poate. Crede-mă, dacă jucăm după regulile guvernului de la Vichy nu facem decât să lăsăm oamenii să moară. Îi trimitem în lagăre de concentrare franceze sau invităm Gestapoul să-i deporteze.

— Guvernul Satelor Unite nu este adeptul eroismelor. Încercăm să nu ne implicăm în război. Dacă pierdem relația cu Franța se vor pierde mult mai mult decât viețile unor artiști.

— Mi-ar plăcea să știu ce credea Cornell Hill c-o să fac aici, în Franța. Departamentul de Stat era la curent cu faptul că n-am venit să împart periuțe de dinți și cutii de conserve.

— Orice ar fi crezut atunci când ți-au emis pașaportul – și, mărturisesc, că n-am habar ce –, nu încape îndoială ce gândesc acum. Asta e, în esență. Extrase o altă telegramă din teanc. Chestia asta cu privire la tine a mers către toate birourile consulare din Franța.

ACEST GUVERN NU TOLEREAZĂ REPETĂM NU TOLEREAZĂ ORICE FEL DE ACTIVITATE A CETĂȚENILOR AMERICANI CARE VOR SĂ SE SUSTRAGĂ LEGILOR GUVERNELOR CU CARE ÎNTREȚINEM RELAȚII DE PRIETENIE.

— „Nu tolerează, repetăm, nu tolerează“? bombăni Varian. Numai de două ori? De ce nu și de trei ori, ca să se știe clar că Statele Unite acceptă să facă plecăciuni naziștilor atât timp cât nu suntem implicați în război?

Papionul lui Fullerton prinse a bâțâi, un indiciu clar al furiei ce-l cuprinsese.

— Să mi te adresezi pe un ton respectuos, domnule Fry!

— Hugh, nu ești mai în vârstă decât mine. Încetează cu asta.

— Te rog să reții că te pot lăsa la mila autorităților de la Vichy în orice moment.

— Dar atunci ar trebui să demonstrezi că încalc legea franceză. Și te asigur că nu există nici un fel de dovezi în sprijinul respectivei afirmații.

— Serios? Sper că ai reușit să-ți ascunzi mai bine activitățile de ei

decât ai făcut-o de noi. Știm despre Bill Freier. Și suntem la curent cu ce face pentru misiune Leon Ball. Chiar consulul a dat nas în nas cu Ball la graniță – îl trecea frontiera pe acel fizician, Meyerhof parcă? –, și Ball l-a rugat să garanteze pentru Meyerhof la punctul de control. A făcut-o, dar chiar și el s-a prins că Meyerhof avea acte false. Suntem la curent și cu asta.

— Pricepi care este activitatea mea, Hugh. Știi ce trebuie să fac aici – din punct de vedere moral, vorbesc. Înțeleg de ce Washingtonul vrea să plec. Înțeleg că situația se înrăutățește pe zi ce trece. Dar venind aici am luat o hotărâre și, văzând la fața locului ce se petrece, am mai luat și altele. Nu pot să las totul baltă.

— Și ce-ai vrea să-i zic lui Hull? Că preferi să nu ții cont de telegrama lui?

— Spune-i că mi-ai transmis mesajul, pe care l-am reținut perfect. Că am acceptat să plec, dar că nu pot să-mi fac bagajele chiar acum. Spune-le că am contactat CIU ca să fiu înlocuit și că odată ce omul va sosi aici va trebui să-l calific pentru ce are de făcut. Promite-i că între timp mă vei sili să nu fac valuri.

— Și cât timp în plus vrei să obții așa?

— Nu știu. Cât crezi că pot căpăta?

— Dacă ar fi după mine, nici un pic.

— Bine, Hugh. Dar practic vorbind, dacă e să fiu dat afară, mai devreme sau mai târziu e nevoie să întocmesc niște planuri. Cel puțin organizația trebuie să mi-o pun la curent.

— Cred că îți mai putem obține încă niște săptămâni. Eleanor Roosevelt te susține, în pofida Departamentului de Stat. Dar situația e delicată. Mai rău decât delicată. Nu trebuie să-ți spun că sunt în pericol să zbor și eu.

— O să-i telegrafiez lui Cordell Hull chiar eu. O să-i spun că am primit mesajul.

— Ba nu, n-ai să faci nimic. O să-i telegrafiez eu. Acum lasă-mă să mă ocup de asta. Și pentru numele lui Dumnezeu, gata cu falsurile și documentele contrafăcute. O să fiu cu ochii pe tine.

— La revedere, atunci, Hugh, și mulțumesc. Ai fost mai amabil decât se cerea. Îți sunt recunoscător.

— Nu întinde coarda, îl sfătui Fullerton și îi făcu semn cu mâna să se retragă.

*

Pe strada Grignan la numărul 60 micuțul cerber, pe nume Clothilde, îi aruncă o privire severă, ținând coarda de sărit aninată de braț, ca lațul unei spânzurători.

— Nici o bomboană toată săptămâna, comentă ea uitându-se spre cer, ca și când bomboanele erau un fenomen meteorologic care nu se materializase. Desfăcu încet coarda și începu să sară, țăcănitul pe asfalt al frânghiei sunând ca o acuzație sacadată.

— Iartă-mă, drăguță, am fost plecat din oraș, zise Varian.

— Plecat din oraș, ha!

— Colegii mei pot depune mărturie.

— Nu mă îndoiesc, continuă ea să sară cu tot mai multă furie.

— Am buzunarele goale. Nici măcar un bănuț să-ți dau.

Fetița se opri brusc și-i aruncă o privire atât de amară și matură, că se simți vinovat de o jenantă nerespectare a obligațiilor romantice. Fără să scoată un cuvânt se întoarse pe călcâie și traversă strada spre cofetărie unde inspectă rafturile aproape goale, apoi cheltui două cupoane de rație prețioase pe patru fursecuri cu cremă ce miroseau ca și cum ar fi fost făcute chiar cu unt. Nu înțelegea de ce credea că e necesar să plătească dijmă copilei, probabil pentru că, așa ciudată cum era, într-o zi, își închipuia el, avea fie să-l apere, fie să-l trădeze. Darul îi fu primit pe mutește. Fetița nu catadicsi să mănânce dulciurile în prezența lui; în schimb vârî cutiuța aurie în buzunarul rochiei, anină coarda de încheietura brațului ca pe o poșetă la modă și ieși pe poartă să-și îndeplinească misterioasele treburi.

După ce închise în urma ei, Varian sui scările până în birou, cu gândul de a povesti întâmplarea colegilor. În fața biroului nu aştepta nici un refugiat și nu răzbătea nici un zgomot de treabă sau de conversație. Foarte bine, avea să se bucure de câteva clipe de singurătate. Ușa se deschise însă imediat și îi văzu pe Hirschman și pe Lena la fereastră, în tăcere, cercetând cu disperare o telegramă.

— Ce e? întrebă Varian, privindu-le pe rând fețele înlemnite.

— A murit Walter Benjamin, răspunse Hirschman.

— O nu, Dumnezeule! Cum?

— De propria mână, la Portbou.

Varian se prăbuși într-un scaun și închise ochii. Walter Benjamin,

filozof, critic și om de litere german-evreu; Benjamin, a cărui operă născuse un foc liniștit și permanent în mintea lui Varian din momentul când îl citise prima oară la colegiu; Benjamin, care se afla în capul listei sale și despre care se zvonise că scrie o nouă carte.

— De la cine e? arătă el spre telegramă.

— De la o refugiată germană, Lisa Fittko, răspunse Hirschman. Ea și soțul ei fac ce face Ball, oarecum. Femeia a condus grupul lui Benjamin peste graniță. Au reușit să ajungă până la Portbou, dar au fost opriți la graniță. Un vameș le-a spus că pot să-și petreacă noaptea în oraș, dar că o să fie trimiși înapoi ziua următoare.

— Și?

— S-au cazat la un hotel. Iar Benjamin a luat morfină în noaptea respectivă.

Gândul era de nesuportat. Câteva ore mai devreme, mai puțin de o zi înainte, mintea lui Walter Benjamin era intactă. Apoi, cândva în timpul nopții, deschisese o cutie cu pastile, pusese una pe limbă și apoi alta, le înghițise și repetase procedeul până când crezuse că e suficient. Medicamentul începuse să-și facă efectul, încetinind complicata mașinărie a trupului, întrerupând legăturile fine, reducând la tăcere murmurul conexiunilor, stingând impulsurile nervoase ale creierului până când se făcuse întuneric. Acel creier magnific încetase să mai trimită semnale luminoase în noapte.

— Tot ce ar fi trebuit să facă era să fie trimis înapoi, șopti Varian. Să fie trimis înapoi și să încerce din nou peste câteva zile, Dumnezeule.

— Ducea cu el un manuscris, zise Hirschman. Probabil că nu dorea să-l treacă din nou peste graniță.

— Un manuscris? Nu cel nou!? Cine îl are acum?

— Lisa nu știe, zise Hirschman. Nimeni nu știe, se pare.

— Dar cum se poate asta? Cine a luat trupul neînsuflețit? Unde îi sunt lucrurile?

— Nu pot da de urma valizei lui, își frânse Lena degetele.

— Pentru numele lui Dumnezeu! bătu Varian cu palma în birou. Sunați-o imediat pe Lisa Fittko asta. Pe Azéma, primarul din Banyuls. Să meargă cineva la Portbou, la Prefectură sau oriunde îi țin lucrurile autoritățile spaniole.

— *Ne vous dérangez pas,* îl liniști Lisa. O să telefonez.

— Nu este vina ta, Varian, zise Hirschman. Nu era clientul nostru.

— A noastră sau a altcuiva, ce mai contează? Oricum, ar fi trebuit să fie clientul nostru. E pe lista noastră. Iar acum și-a curmat propria viață! Varian se ridică și se îndreptă spre fereastră, unde, pe stradă, doi muncitori descărcau dintr-un camion scheletul unui umbrar. Îl ridicară între ei ca un schif săltat penibil la țărm, vântul îl dezechilibră, amenințând să-l trimită în vitrina unei mercerii. Departamentul de Stat s-a spălat pe mâini în ceea ce mă privește, continuă Varian. Știați asta? Au trimis un fel de ultimatum la consulat. Și acum Fullerton vrea să-mi dea un șut în dos.

— *În dos*? îl privi Lena cu un aer îngrijorat.

— E o expresie, Lena. Oricum, pot să mă amenințe cum vor. Sunt un ins liber, le place sau nu. Nu era chiar adevărat, dar forțele care îl guvernau nu reprezentau legile nici unei țări.

— Trebuie să te aperi, zise Hirschman, zâmbind grav.

— De ce? De propriul guvern? Să încerce numai să mă trimită înapoi! O să vedem atunci cine are nevoie de protecție. Dar pe cine amenința el, de fapt? Intenționa să se ia în piept cu Washingtonul de unul singur? Nu asta făcea, de fapt, la Marsilia? Statele Unite nu voiau refugiații pe care îi trimitea. Dar nu avea de gând să stea cu mâinile-n sân și să privească panteonul cultural european cum se face scrum. Benjamin murise. Aveau să urmeze și alții dacă el nu-și făcea treaba, poate chiar și dacă o continua. Lasă-l pe Cordell Hull să-și trimită pedeapsa oficială! Lasă-l pe Fullerton să se spele pe mâini de el! Las-o pe Eileen să-l implore să se întoarcă! Nu-i păsa ce ziceau ceilalți, avea să rămână.

12
La Fémina

Deşi Walter Benjamin nu avusese nimic de-a face cu Centre Américain, deşi nu fusese clientul lor, deşi nu murise din cauza poliţiei franceze sau spaniole şi nici nu-şi pierduse viaţa încercând să străbată o trecătoare prin munţi, sinuciderea lui îi demoraliză pe toţi. Pentru câteva zile, mai întâi, apoi vreme de o săptămână întreagă fluxul de clienţi se diminuă. Existau momente de linişte la birou, momente când Varian putea ridica ochii din hârtii şi privi la Mary Jayne, care la rându-i se uita pe fereastră, spre nori, parcă pentru a-şi descoperi monoplanul Vega Gull donat. Hirschman frunzărea dosarele clienţilor, în căutare de căi noi de urmat, iar Miriam cotrobăia în mapa unui pictor, nu pentru a-i hotărî valoarea, ci pur şi simplu pentru că zărise ceva ce dorea să mai cerceteze. Într-o dimineaţă calmă, Gussie Rosenberg sosi cu o telegramă în mână de la Paul Hagen, din New York. Primul gând al lui Varian fu că CIU găsise un nou director pentru centru şi că respectiva persoană avea să sosească dintr-un moment în altul. Telegrama însă conţinea numai un titlu de ziar: ZBOR DEASUPRA PIRINEILOR DESCRIS DE FEUCHTWANGER. POVESTE DRAMATICĂ DATĂ LA LUMINĂ. PRIMA PAGINĂ TIMES DE LUNI. HAGEN.

Fără să scoată vreo vorbă, Varian alergă la chioşcul cu ziare străine din apropiere de strada Fort Notre Dame şi aşteptă să vină *Times*. Nici nu parcă bine şoferul camioneta cu livrări şi începu să aşeze primul teanc de ziare pe caldarâm, că Varian şi smulse unul din grămadă. Şi iată, negru pe alb: *Zbor deasupra Pirineilor descris de Feuchtwanger*.

— Hei, strigă băiatul de la ziare. N-ai de gând să plăteşti?

Varian vârî o monedă în borcanul băiatului şi o porni cu ziarul în jos pe cheiul Rive Neuve, aşezându-se la marginea digului. Acolo citi

întreaga relatare: cum scăpase Feuchtwanger din lagărul de concentrare de la St. Nicolas, cum se ascunsese la Marsilia și cum ieșise din Franța și cum în prezent familiile Mann și Werfel erau pe drum spre SUA, după ce scăpaseră pe aceleași căi. Feuchtwanger descria cum niște prieteni americani îl ajutaseră să fugă, nedând nume, dar furnizând suficiente detalii pentru ca oricine la Marsilia să știe că era vorba de Varian sau Mary Jayne sau Harry Bingham. Continua vorbind despre cum obținuse un pașaport contrafăcut cu vize spaniole și portugheze măsluite, lăudând munca talentatului caricaturist. Apoi oferi o relatare minuțioasă a traversării Pirineilor pe o potecă de contrabandiști, sub îndrumarea unui emigrant american ce provenea din Montana și cu sprijinul unei refugiate germane care chiar ea ajutase duzini de fugari, deși nu reușise să-l salveze pe Walter Benjamin de la sinucidere. Chiar dacă nu-i menționase clar pe Leon Ball sau pe Lisa Fittko, omisiunile furnizau în sine prea puține obstacole pentru poliția franceză sau spaniolă.

Varian împături ziarul și-l puse sub braț, apoi merse vreun kilometru spre birou, așteptându-se cu sufletul la gură să vadă că Siguranța Națională năvălise peste ei. Faptul că nu ajunseseră încă prea puțin l-a reconfortat; era probabil numai o chestiune de timp. Îi adună în camera principală pe Lena, pe Hirschman, pe Miriam și pe Mary Jayne și le relată totul. Era cât se poate de clar: Feuchtwanger distrusese și ultimul simulacru de discreție privind Centre Américain. Răbdarea consulului va fi atins acum capătul. Pe Varian aveau să-l expulzeze din Franța cât de curând și probabil că va dura mai multe săptămâni până ce CIU va trimite un înlocuitor. Ceilalți vor face ce va trebui pentru a se proteja și a continua misiunile între timp. Se puteau aștepta ca biroul lor să resimtă primele efecte ale situației chiar în acea zi.

Lena își șterse lacrimile cu dosul mâinii.

— *Monsieur* Fry, mi-ai dovedit că am greșit. I-am spus de multe ori lui Albert că ești *absolument fidèle* legii franceze, că nu ne vei permite s-o încălcăm. Sunt mândră, însă. Mândră să știu că ești mai curajos decât pari.

— Se pare că sunt și mult mai prost decât se credea.

— Nu e vina dumitale că Feuchtwanger a vorbit cu presa, spuse Miriam.

Pe partea ei, Mary Jayne părea împietrită, cu umerii aduși și ochii

larg deschiși de uluială.

— E vina mea, zise încetișor. Feuchtwanger a fost clientul meu. Trebuia să-i atrag atenția. În schimb am vorbit despre fugă ca și când ar fi fost o mare aventură. I-am spus să însemneze fiecare detaliu pentru posteritate. Cu mâini tremurânde, își scoase o țigaretă lungă și-o aprinse.

— Pentru posteritate, repetă Miriam. Nu i-ai zis să dea un interviu pentru *Times* imediat ce ajunge la New York.

— Practic, da. Îmi aduc aminte exact ce-am spus. O, Leon, ce de povești ai să le relatezi când ajungi de partea cealaltă!

— Eram și eu acolo, Mary Jayne, declară Varian, calm. Am auzit tot ce-ai spus. Nu mi s-a părut nimic deplasat.

— Acum ce știm, zise Hirschman, punându-și mâna pe cea a lui Mary Jayne, este că treaba e consumată și nu avem cum s-o reparăm. Oricum consulatul nu credea că CIU este perfect legal. Fullerton mi-a dat de înțeles clar săptămâna trecută.

— *C'est vrai,* zise Lena, adeverind sumbru. Și nu ne-au terminat încă. *Il ne faut pas paniquer*. Trebuie să ne întoarcem imediat la treabă. Se duse la ea la birou și deschise dosarul unui client, iar ceilalți o urmară deși întreaga dimineață decurse în aceeași tăcere uluită.

De fapt, nu dură mult până să sosească prima convocare trimisă de Fullerton printr-un mesager cu obraji rumeni, pe bicicletă, ce părea a fi fost extras dintr-o frescă bisericească. În alte condiții pe Varian l-ar fi încântat apariția aceasta. Acum nu putu decât să ia comunicatul din mâna băiatului și să-l citească cu spaimă. FRY: FĂ-ȚI IMEDIAT APARIȚIA LA CONSULAT PENTRU A DISCUTA REVELAȚIILE DIN PRESA DE DIMINEAȚĂ. Varian îi dădu băiatului un bacșiș mai mare decât merita și îi scrise o notă politicoasă lui Fullerton, declinând invitația. Apoi băiatul o luă din loc. Peste jumătate de oră același serafim se întoarse, răsuflând greu, și aducând o notă și mai insistentă. Varian îi dărui un măr perfect, apoi făcu ghem și aruncă pe fereastră nota oficială de la consulat. Băiatul privi alarmat la geamul deschis.

— Ți-am îndeplinit misiunea, tinere, grăi Varian. Nu-ți face probleme.

Îngerul mesager se uită la Varian cu groază, apoi o luă la picior. Reveni însă într-o oră cu o notă extrem de insistentă, pe care Varian o

trimise plutind după prima.

— Faceți o glumă periculoasă, *monsieur*, îndrăzni băiatul să opineze.

— Nu te preocupa tu de mine, îl îndemnă Varian. Toată după-amiaza continuă să azvârle pe fereastră note la fel de rapid cum soseau, în timp ce mesagerul și personalul deveneau tot mai îngrijorați de ce o să i se-ntâmple. Nimeni nu se minună când un agent de la Siguranță își plimbă bastonul pe ușa biroului, apoi intră. Varian se ridică în picioare, își aranjă părul cu o mână și-și reîmpături batista în culorile păunului. Polițistul îi citi numele de pe una dintre notele mototolite.

— Da, domnule, răspunse Varian. Eu sunt.

— Trebuie să vă scriu o citație pentru că ați făcut gunoi pe stradă, zise agentul scoțând notesul oficial și întocmind amenda. Pe viitor, sunteți obligat să dispuneți de corespondența dumneavoastră de o manieră ce arată respect față de igiena orașului, *monsieur* Fry.

— Absolut, replică Varian. Vă rog să-mi primiți scuzele.

— Prefectura va accepta plata imediată a amenzii, zise polițistul și, întorcându-se pe călcâie, părăsi biroul. Varian își potrivi ochelarii pe nas și citi cu voce tare cum prin prezenta somație era acuzat de încălcarea legii marsilieze de decență publică, numărul 45, paragraf 2 și era obligat să plătească o amendă de șapte sute cincizeci de franci.

— Putea fi și mai rău, opină Miriam. Credeam c-a venit să te aresteze.

— Și eu la fel, spuse Varian.

— Poate că poliția are treburi mai importante de făcut.

Aparent și consulatul la fel. Nu și-au mai făcut apariția alte comunicate de la Hugh Fullerton. Dar în după-amiaza respectivă un telefon de la Harry Bingham aduse vești proaste: Spania își închidea granițele. Timp de o săptămână oficialități de la Vichy purtaseră tratative secrete cu personalul lui Franco la Madrid. Conținutul acelor întruniri era necunoscut, dar efectul imediat fu că Spania încetă să mai lase pe cineva să-i străbată punctele de frontieră, refugiați și călători în egală măsură.

— Crezi că povestea din *Times* are ceva de-a face cu asta?

— Greu de zis, replică Bingham.

— Cât de mult zici c-o să dureze? Am șapte clienți gata să plece săptămâna asta. Trei trebuiau să plece cu trenul la Cerbère mâine-

dimineață.

— Mă tem că vei fi nevoit să le spui să aștepte.

— Dumnezeule! Ce să le zic? Vizele le expiră în două zile. A fost nevoie de luni ca să le obținem, Harry. Luni.

— Știu. O să fac ce-am să pot din cele ce țin de mine.

— Bine, mulțumesc. Lăsă jos receptorul și-și cuprinse capul în palme, Vizele, știa bine, erau numai parte din problemă. Leon Ball și Fittkos fuseseră deconspirați; dacă nu erau arestați chiar în acea după-amiază, atunci era nevoie măcar să se ascundă un timp. Iar când își făceau din nou apariția avea să fie necesar să refacă rutele de fugă. Bill Freier, în schimb, va fi arestat mai mult ca sigur. Fie vor fi nevoiți să găsească un alt falsificator, fie toate ștampilele și vizele vor trebui să fie autentice.

Nu era vreme să mediteze la toate aceste complicații. Refugiații care urmau să o șteargă în curând trebuiau localizați, să li se dea veștile proaste și să fie oprite plecările iminente. Trebuiau făcute noi aplicații pentru viză. Se ridică și-și puse pălăria, îngrozit de vizitele pe care urma să le facă. Dar înainte să apuce să părăsească biroul apăru Gussie, care-i puse o nouă telegramă în mână.

— Alte vești proaste? întrebă Varian.

— Nu știu, domnule Fry. Nu m-am uitat.

— Bine, Gussie. Orice ar fi nu ți-o iau în nume de rău. Sfâșie un colț al telegramei ca s-o deschidă și află că Grant se va întoarce la Marsilia în seara aceea. TRENUL SOSEȘTE 20:30. NE ÎNTÂLNIM LA CINĂ LA FÉMINA RUE DU MUSÉE. G.

Rămase mut, holbându-se la literele mari, ordonate, înguste din mesaj. Parcă nu mai avea aer în plămâni.

— Necazuri? se interesă Gussie.

— Greu de spus, declară Varian și-și puse pălăria.

*

Trenul lui Grant sosea la opt și jumătate. La șapte patruzeci și cinci Varian reveni la Splendide, epuizat și abătut. La recepție nu îl aștepta nici un mesaj de la centru și nimic în plus de la Grant; în schimb primise o telegramă de la Eileen, cu mențiunea PRESSANT. O vârî în buzunar și se repezi sus, pe scări.

Când deschise ușa camerei îl descoperi pe Mehring instalat la biroul cu picioare subțiri, citind *Fleurs du mal* și fumând ultimul pachet de Reines ieftine. Presupusa boală a lui Mehring îl obliga să rămână în hotel, dar omul nu suporta monotonia celor patru pereți ai săi; camera lui Varian, chiar dacă aproape la fel cu a sa, îi permitea un pic de variație. Fereastra oferea o vedere mai bună și lumină de la sud. Iar lui Mehring nu-i plăcea să scrie în aceeași cameră în care dormea. Varain găsi insuportabil mirosul țigărilor, dar nu avea de gând să emită nici cel mai mic protest care l-ar putea trimite pe Mehring în fugă prematură peste graniță.

— Bună seara, Walter, zise. Cum merge cu boala groaznică?

— Din ce în ce mai cumplită, replică amuzat Mehring.

Varian deschise telegrama de la Eileen, o citi și o aruncă apoi pe masă.

— Și nevastă-mea s-a alăturat opiniei generale. Toată lumea e de părere că ar trebui să mă întorc acasă.

Mehring luă telegrama și începu s-o citească cu voce tare.

— PAUL INSISTĂ… Cine e Paul? Hagen, da, colegul tău de la CIU? Tipul insistă că O SĂ FII ÎN PERICOL DACĂ RĂMÂI STOP. Într-adevăr, cine poate contrazice treaba asta? ÎȚI EXPUI PERSONALUL RISCULUI PERMANENT DE A MERGE LA ÎNCHISOARE STOP. Soția dumitale spune lucrurilor pe șleau, nu-i așa, domnule Fry? ÎN PROCESUL DE ALEGERE A SUCCESORULUI STOP. Succesorului! Ca și când ai putea fi înlocuit, ca un dinte stricat, cu un simulacru reușit. TELEGRAZIAZĂ IMEDIAT DATA ÎNTOARCERII. Și totuși nu te văd făcându-ți valizele. Mehring stinse ultima țigară în scrumieră. Cred că plănuiești să rămâi, de fapt.

— Ai dreptate, zise Varian. Deși probabil că sunt un prost s-o fac.

— Uneori un prost este exact ce trebuie, declară Mehring și se întoarse la Baudelaire.

Varian își scoase cămașa transpirată și pantalonii plini de praf. Umplu o cană cu apă de la chiuveta din baie și pregăti spumă de ras.

— Oricum, zise, nimeni nu pleacă nicăieri pentru moment. Granița spaniolă s-a închis și nu se știe când se va redeschide. Mai bine te faci comod, Walter.

— Mă simt cât se poate de confortabil, domnule Fry, cu naziștii

sforăind pe aproape. Noaptea trecută niște ofițeri de la Gestapo au stat chiar în camera *imediat alăturată* de a mea. I-am auzit cum își spun rugăciunile pe „fritzește“.

— Naziștii nu se roagă, comentă Varian. Își întinse spuma pe față și apoi trase dâre precise cu lama, savurând senzația oțelului pe piele.

— Ăștia s-au rugat, spuse Mehring.

— Hm, te asigur că nimeni altcineva nu asculta, doar tu.

— Mă tem că nu mă încălzește treaba.

— Zi-mi ceva, Walter, când trăiai la Berlin ți s-a întâmplat să cunoști o familie numită Katznelson? Tatăl profesor de literatură germană, băiatul, Tobias, student la fizică?

— O da, zâmbi Mehring. Îl vedeam pe Katznelson adesea.

— Serios? Pe Gregor Katznelson, vrei să zici?

— Exact. Amândurora ne plăcea o cafenea pe Charlottenstrasse, lângă universitate. Uneori își aducea și fiul. Totdeauna cu un aer atât de serios băiatul ăla. Mereu nota ceva într-un carnețel. Îi plăcea să se joace însă cu un titirez cu sfoară, cum îi zice exact în engleză? *Yo-yo*? De obicei Katznelson se grăbea, dar când se oprea să spună ceva îmi plăcea să-l ascult. Ideile lui nu mergeau în pas cu cele obișnuite.

Calitate care, evident, îl atrăsese pe Grant.

— Băiatul a dispărut undeva în Europa, declară Varian.

— Înțeleg. Ți-ar surâde să mă interesez printre prietenii mei berlinezi?

— Dacă poți s-o faci cu cea mai mare discreție. Nu suntem singurii care îl caută.

— Cine altcineva? îl privi Mehring suspicios.

— Oamenii Wehrmachtului.

— Poate e comunist?

— Nu-i cunosc părerile politice. Se pare însă că deșteptăciunea îl face periculos, opină Varian.

— Aha, hm, bine. Păi eu unul sunt totalmente la mila prietenilor mei și dorinței lor de a mă vizita. Dar când o vor face, o să aflu ce pot.

Varian termină să se bărbierească, își puse pantalonii și o cămașă proaspăt călcată din dulap. Dungi, guler alb, manșete scrobite: detaliile îi păstrează omului sănătatea sufletească. Dintr-un buchet pus într-o cană cositorită pe noptieră alese două garoafe. Ce zici, Walter, roșie sau albă?

— N-am nici o părere în domeniu, dragă domnule Fry.

Varian își puse garoafă roșie la butonieră.

— Îmi pare rău că trebuie s-o întind și să te las în celula dumitale, zise.

Mehring strânse și împături cutia goală de țigări, cu foșnet de hârtie și miros de smochine arse.

— Aștept cu interes să te întorci, afirmă. Apoi, meditativ: CIU ți-a găsit deja un înlocuitor, crezi? Tare mi-ar displăcea să nu mai fiu în compania dumitale.

— Aș zice că nu. Ar trebui să fii într-o dungă să vrei slujba asta.

— Sper că așa e, prietene. Și unde te duci în seara asta, dacă pot să știu? Îmbrăcat impecabil, la șapte ace, cum vine fermecătoarea expresie?

— Să fac ceva numai pentru mine.

— Foarte bine, domnule Fry. Foarte bine, îl bătu Mehring pe spate. Acum să mă întorc în propria celulă. Domnișoara Pauli mi-a promis că mă vizitează în seara asta.

— Splendid, Walter. Sper să faceți mai mult decât să discutați despre scris.

— Tind să-ți împărtășesc speranța. Cu ardoare, preciză Mehring. Se duse spre ușă și îl salută pe Varian. Purceseră apoi la ritualul pe care-l stabiliseră pentru a-i asigura trecerea sigură lui Mehring spre propria cameră sau cel puțin a-i da iluzia asta. Varian ascultă la ușă apoi scoase capul afară. După ce se convinse că nu era nimeni pe coridor, îl traversă până la capăt pentru a se asigura că nimeni nu așteaptă la colț. La mijloc se opri și ciuli urechile dacă se aude ascensorul. Când fu sigur că totul era în ordine, dădu semnalul și Mehring țâșni înainte.

*

La Fémina, faimosul restaurant marocan, se situa pe unduita rue du Musée, într-un imobil iluminat auriu. Varian fu întâmpinat atent de ospătarul șef Youssef A., care era la curent cu mișcările multor oameni cunoscuți; îl ajutase deja pe Varian să localizeze o duzină de clienți. Făcându-i cu ochiul, îl conduse spre unul dintre rândurile de mese de la perete și-l așeză într-un colț, de unde avea o privire generală asupra întregii încăperi și a oaspeților adunați. Peste câteva clipe se întoarse cu

un Martini decorat cu o măslină, iar Varian prinse a sorbi și admira fluxul de inși fâțâindu-se, meseni intrând și ieșind, chelneri cu tăvi de cușcuș aburind și numeroși picolo purtând munți de farfurii. Își simți stomacul prins ca într-o gheară, râcâindu-l cu intermitențe: foame amestecată cu neliniște, dorință străbătută de presentimente. Voia oare ca Grant să-și facă apariția? După asta tânjea? Sau prefera să fi fost întârziat nedefinit la Lisabona sau Barcelona, angrenat în marea tulburare europeană? Încântarea de a nu cunoaște răspunsul – da, *încântarea*, sentiment pe care și-l amintea din copilărie când se suia în montagne-russe, emoția și teama de a țâșni în sus, neștiind dacă la coborâre vei ajunge la o viteză incredibilă sau vei muri în zgomot de metale răsucite – ar fi trebuit să-l pună în gardă; să-i fie suficientă pentru a-l face să se ridice de la masă și să iasă pe ușă afară. În schimb nu simți decât plăcere pură, o splendidă îndepărtare de ziua cumplită pe care o avusese. Senzația i se răspândi în tot pieptul, pigmentată cu arome de cardamom și șofran, lăsată să plutească liber pe un val subțire de gin. Închise ochii și respiră din rărunchi, iar când îi redeschise îl zări pe Grant, condus de Youssef A. prin zigzagul de mese.

Părea epuizat, neîngrijit chiar, în măsura în care așa ceva era posibil, date fiind luxul și corectitudinea obișnuite ale hainelor sale. Rămase în picioare în fața lui, încurcat parcă, nesigur dacă să se așeze pe scaunul din fața lui Varian sau nu, și unde să-și pună valiza. Varian înțelese că așteaptă să fie salutat cum se cade și se ridică și el. Ce să facă însă? Să-l strângă la piept acolo, în La Fémina? Să-i dea mâna ca și când s-ar fi întâlnit și ieri? Duse un braț spre un umăr al lui Grant și acesta, spre ușurarea sa, îl imită. Se pare că alesese corect. Apoi Grant se prăbuși pe scaun ca o pânză ruptă de catarg.

— Ceva de băut, *monsieur*? întrebă Youssef A. Vin cu miere?

— Nu vreau vin. Apă, zise Grant.

— Imediat, spuse Yousseff A. și se făcu nevăzut.

— Nu vrei să bei nimic? îl întrebă Varian, rezistând tentației de a-l atinge din nou.

Grant își duse mâna la ochii roșii, într-un gest copilăresc.

— Va trebui să mă ierți, Tom. N-o să fiu cine știe ce companion în seara asta. Am călătorit douăzeci și patru de ore. Ar fi trebuit să mă duc acasă să dorm.

Dar n-o făcuse. Venise aici să-l întâlnească pe el.

— Vasăzică granița nu-i chiar ermetică din partea aceea, cel puțin nu pentru un american cu viză și pașaport, comentă Varian. Și poate niște bani ca mită.

— Mda, cam mulți bani mită. Și o percheziție, o percheziție destul de brutală la persoană, s-ar putea zice. Nu-mi dau seama ce credeau că aduc ilicit în țară, dar se vede treaba că era ceva deosebit de important.

— Dumnezeule, Skiff, n-ai pățit nimic?

— Am ajuns aici, nu?

— Da, dar… sigur că vrei să rămâi?

— Acum că sunt aici, o să stau.

— Putem merge unde vrei. Încăperea asta e cam zgomotoasă.

— E un avantaj, nu? Ne acoperă. Nu crezi că ne trebuie așa ceva?

Inima lui Varian bubui în piept.

— Da. Dar oricum trebuie să vorbești în șoaptă dacă ai ceva delicat de spus.

— Nu-i totul delicat? Situația ta, mai ales. Recunosc că sunt ușor surprins să te văd aici. Nu eram sigur că te mai găsesc în Franța. Am auzit angajați consulari vorbindu-te de rău în toată Peninsula Iberică. Se pare că ai dușmani la Departamentul de Stat. Iar Feuchtwanger te-a dat de gol.

— O, da. Dar la naiba cu toate astea, Skiff…Cum te simți tu?

— Grozav, replică Grant și, atingându-și șoldul, se strâmbă. Poate un pic șifonat. Puțin cam pleoștit. Tocmai mi-am trimis colegul peste ocean, înțelegi.

— Nu trebuie să-i spui coleg, îl îndemnă Varian.

— Bine, scuze, râse Grant stingher. Își atinse o altă coastă, se strâmbă din nou, se așeză mai bine în scaun. Sunt destul de dezamăgit, de fapt. Nimeni dintre cei cu care am vorbit în Portugalia sau Spania nu s-a oferit să ajute în vreun fel. Nici măcar Unitarienii. Cică nu pot să se ocupe de un caz ca acela al lui Tobias, nu dacă naziștii îl caută. Toți își apără propriile poziții.

— Da, adesea orbește. Ca și cum ar fi uitat care este adevărata lor treabă aici.

— Nu știu ce să fac acum. Sunt presat de timp.

— O să facem un plan împreună, Skiff. Începem mâine la prima oră. S-o lăsăm baltă în seara asta însă! Ești terminat. Trebuie să mănânci și să te odihnești.

Youssef A. aduse băuturile și Varian comandă mâncare pentru amândoi. Grant își frecă fața cu degetele sale lungi de parcă ar fi încercat să se facă să dispară.

— Dumnezeule, exclamă, nu sunt în stare să leg două vorbe.

— Te rog, Skiff. Știi că nu trebuie să-mi faci conversație. Stai locului și fumează o țigară. O să mă duc la ospătarul-șef să văd dacă are vreo veste.

— Bine, aprobă Grant. Mulțumesc.

Varian se ridică și abia făcu un pas spre masa de lângă intrare a lui Youssef A.; ospătarul-șef, atent la încăpere, îl zări imediat. Peste câteva clipe se aflau amândoi lângă tejgheaua de alamă a garderobei, relativ izolați. În spatele lor se înșirau rânduri-rânduri de pălării și numai câteva pardesiuri atârnând de cuierele de lemn; deși aerul serii era răcoros din cauza mistralului, adevărata iarnă era încă departe.

Varian scoase din buzunarul de la piept o bucată de hârtie pe care mâzgălise numele lui Tobias și vagi detalii ale situației în care se afla băiatul. I-o întinse peste tejghea. Youssef A. se uită la însemnare și o vârî în buzunarul vestei. Tocmai atunci își făcură apariția doi ofițeri Vichy, lăsând în urmă un iz de șnaps ieftin. Erau cufundați într-o discuție despre cine spusese sau nu ceva despre o anumită femeie și păreau că habar n-au unde se află. Youssef A. îi întrebă dacă își doreau pălăriile, iar unul din ei ridică o mână, leneș, la frunte într-un simulacru de salut. Apoi o cotiră și se avântară din nou în sala de mese.

— *Sales boches*[14], șopti Youssef A., apoi scotoci după hârtie. Katznelson. Tobias. Nu ești primul care mă întreabă unde ar putea fi găsit omul ăsta. Nu am avut încredere în ălălalt.

14. Nemți împuțiți (în franceză, în original).

— De ce? întrebă Varian.

— În timp, își netezi Youssef A. creștetul capului cu o mână subțire, am învățat să citesc figura omului.

— Când s-a întâmplat chestia cu tipul?

— Poate acum trei săptămâni. Sau patru.

— Și i-ai spus, ce…?

— I-am spus că nu-l cunosc pe Katznelson ăsta, așa cum îți zic și dumitale acum.

— Youssef, spune-mi, cum să-l recunosc pe omul ăsta?

În mod ciudat, întrebarea îl făcu pe Youssef A. să se înroșească puternic.

— Nu pot să spun nimic altceva.

— Trebuie să știu cine-i persoana asta. Să aflu cine îl caută pe Tobias. Este important. Ai putea chiar zice că e o chestiune de viață și de moarte.

Youssef A. se trase de manșete și privi spre cuierul cu haine. Apoi se dădu mai aproape, privindu-l fix pe Varian.

— Domnule Fry, să nu te ofenseze ce am să-și spun!

— Ce vrei să spui? se ascuțiră și mai mult simțurile lui Varian.

— Îl știi deja pe omul acesta, veni răspunsul.

— Îl știu?

— Da. Stă la masă cu dumneata.

Varian rămase nemișcat pentru o clipă lungă, fixându-l pe ospătar. Acesta nu clipi, nu se feri. În cele din urmă Varian nu se abținu și prinse a râse.

— Acela e domnul Grant. Elliott Grant. Este prieten cu tatăl lui Katznelson. Este cel pe care încerc să-l ajut.

— Înțeleg, surâse Youssef A., dar tonul îi rămase circumspect. Trebuie să-ți mărturisesc, *monsieur* Fry, că prietenul dumitale se comportă ca un om care are un secret.

Marsilia gemea de lipsă de încredere, Varian o știa prea bine; nimeni în oraș nu-și imagina că motivul cuiva ar putea fi altul decât propriul interes. Și de cele mai multe ori suspiciunea se vădea întemeiată.

— Ai foarte mare dreptate, replică. Domnul Grant ascunde multe secrete. Sper însă că le știu pe toate deja. Îl cunosc de ceva timp.

— Da. Îl știi mai bine decât mine, sigur.

— Domnul Grant este singurul care ți-a pomenit numele lui Tobias? N-ai mai auzit de el de la nimeni altcineva?

— Nici măcar o dată.

— Fii atent atunci, te rog! Iar dacă auzi ceva, dă-mi de veste imediat. Știi unde mă găsești.

— Bineînțeles, domnule. O clipă Youssef A. păru că vrea să adauge ceva. Totuși, încheie conversația înclinându-se ușor, iar Varian se întoarse la masa din salonul cu tavan înalt, dând din cap.

— Toate bune? ridică Grant din sprâncene.

— Tu să-mi spui de ce ospătarul-șef te crede spion sau așa ceva.

— Spion! Probabil nu i-am dat bacșiș cât trebuia ultima oară.

— Susține că arăți suspect.

— Ar fi un prost să creadă altfel, căzu de acord Grant. Uită-te la mine cum arăt. Sunt varză.

Varian își scoase ochelarii, îi șterse cu șervetul și apoi îi puse la loc.

— Și *ești* spion? Cum aș putea afla?

— Dacă aș fi spion, Tommie, ai fi primul căruia i-aș spune. Părea gata să clacheze de oboseală. Împinse farfuria înainte și își puse capul pe brațele strânse.

— Știi ce cred? zise Varian. Cred că toată lumea în orașul ăsta a luat-o un pic razna.

— Sunt convins că ai dreptate.

— Cred că trebuie să plec puțin de aici. În minte începuse să i se formeze un gând, aparent imposibil de controlat. Știai că la Arles se află un amfiteatru și o arenă romane, cam la o oră de mers cu trenul de aici? De mult vreau să fac o excursie de o zi. Poate chiar peste noapte. Se poate ajunge și pe bicicletă dacă vrei. Și am câțiva clienți potențiali blocați acolo în arest la domiciliu. Trebuie să merg să-i văd.

— O excursie pe bicicletă la Arles? Sună al naibii de mult ca o farsă.

— Consulului i-ar prinde bine să se despartă un pic de mine. Chiar și băiatul cu mesajele s-a săturat până peste cap de mine. Să fi văzut cum mă privea când am aruncat ultima somație a lui Fullerton pe fereastră.

— Nu te poți ascunde de consulat, Tom.

— Știu. Dar aș putea să cobor pe lista lor de neplăceri.

Sosi un chelner cu felurile fumegânde și un timp își concentrară atenția asupra mâncării. Cușcușul era ca de obicei la acest restaurant; fără cusur, plin de bucățele de pui, de lămâie și curmale și scorțișoară. Era, își zise Varian, singurul mod de a răspunde foamei care cuprindea pe cineva parcurgând străzile cu piețe de la sud de Canebière, trecând pe lângă sacii cât niște butoaie cu mirodenii care aruncau în aer nori de arome roșietice sau afumate. Între ei se așternu pentru o clipă tăcerea și în acel interval se contură un gând în mintea lui Varian.

— Dacă e să mă duc la Arles la sfârșitul acesta de săptămână, ai merge cu mine?

— Am o treabă urgentă de făcut aici, în Franța, își întoarse Grant privirile. Nu e frumos să încerci să mă abați de la ea.

— Nu-i mare abatere. Tobias poate fi oriunde. Putem să ne interesăm cât suntem acolo. Își uitase complet promisiunea nestrămutată de a rămâne impasibil în ceea ce-l privea pe Grant. Ușurarea de a-l vedea din nou era atât de intensă, că nu-i putea ține piept.

Grant îl privi din străfundurile sfârșelii sale.

— Tom, întrebă, chiar crezi că e o idee bună?

— Ăștia se străduiesc să mă dea afară din Franța. Dacă reușesc?

Știau amândoi ce însemna asta. Timpul pe care îl aveau la dispoziție se evapora. Probabil că nu vor mai avea niciodată o altă ocazie. Franța căzuse deja, iar Marsilia avea probabil să urmeze în curând. Chiar dacă Varian reușea să rămână, chiar dacă izbutea să îndepărteze mânia consulară, tot era posibil să fie despărțiți în orice clipă. Rațiunea dispăruse de pe continent de ceva luni; de fapt, dispăruse de pe tot globul. America stătea înmărmurită, în timp ce Franța își juca flota pe degete ca pe un colier de diamante. Ce avea să urmeze? Nimic care să se mai fi întâmplat, nimic care putea fi definit. Grant dădu din cap a aprobare, un gest abia schițat care însă stabili imediat un acord între ei: vor merge.

13
Arles

La fel ca pâinea, gemul, carnea, zahărul, cafeaua, ţigările, benzina și aproape orice altceva, bicicletele deveniseră o raritate în Marsilia pe vreme de război. Unele fuseseră rechiziționate la fier vechi și folosite ca să producă arme. Altele fuseseră trimise pe front pentru a fi adaptate spre folosul armatei. Majoritatea celor rămase serveau drept taxi-*bécane* sau vehicule de livrat mărfuri. Existau însă două biciclete de care Varian ştia: o Gitane neagră, care aparținea portăresei clădirii, mama lui Clotilde, nimfa mâncătoare de zmeură de la intrare, și o Motobécane verde, proprietatea lui Gussie Rosenberg. Nu-i convenea să-i ceară lui bicicleta, căci băiatul nu avea cum să zică nu. Probabil lui însuși i-ar fi plăcut o cursă de sfârșit de săptămână la țară. Varian se arătă însă dispus să profite de avantajul său necinstit, iar Gussie acceptă amabil, cerându-i numai să pună aer în cauciucuri.

Mama consumatoarei de zmeură fu mai greu de cucerit. Era sceptică în general și îndeosebi când venea vorba de Varian. Chiar și înainte de mutarea Centrului American de Asistență, rolul ei de supraveghetor al clădirii o ținuse mai activă decât i-ar fi plăcut; acum fluxul necontenit de refugiați reprezenta o schimbare de-a dreptul neplăcută. Madam Balansard se plângea în gura mare prietenilor care o vizitau că fiica ei, Clotilde, intră în contact cu tot felul de scursori omenești: evrei, scriitorași, polonezi, comuniști. Era ultima persoană căreia Varian ar fi vrut să-i ceară un serviciu. În ziua următoare însă o zări întorcându-se de la piață, cu Gitane-ul ei negru, doldora de sacoșe. Își luă inima în dinți și își alese cuvintele.

Femeia stătea călare în șa, cu poalele fustei prinse în jurul picioarelor ca niște șalvari. Pe cap purta o cască de aviator de sub care se strecurau șuvițe negre. Își scoase ochelarii de soare și se uită la el.

— *Bicicleta* mea? întrebă pe un ton de ai fi zis că Varian îi propusese să-i împrumute fiica.

— Pentru sfârșitul de săptămână doar. Pentru o excursie la țară.

— Nu mai spune! Și unde anume ai de gând să mergi?

— La Arles, răspunse Varian.

— La Arles! Ești nebun, scuză-mă că-ți zic, *monsieur* Fry. Știi că Arles se află la nouăzeci de kilometri de aici? Îți propui să călătorești pe bicicleta mea o sută optzeci de kilometri în total? Scutură din cap. Poți să faci ce dorești, dar bicicleta nu ți-o împrumut. Își scoase casca de aviator și-și trecu rapid mâna prin păr. Soțul ei, auzise Varian, fusese aviator și se prăbușise în Marea Tireniană.

— Să presupunem că mergem jumătate cu trenul, spuse Varian. De fapt, nu stătuse să se gândească la faptul că Arles se afla la o distanță de nouăzeci de kilometri. Din State, de unde contemplase prima oară posibilitatea unei excursii de vizitare a ruinelor romane, i se păruse o azvârlitură de băț de la Marsilia.

— Propui să-mi iei bicicleta cu trenul?

— O s-o păzesc cu propria viață.

— Nici nu încape discuție. În trenuri se fură. Apoi e drumul în sine. Dacă ai o pană? Știi ce greu e să obții un cauciuc de schimb?

— Doamnă Balansard, zise el, ridicând mâinile ca și când ar fi invocat vreo zeitate, slujesc cauza libertății. Fă-o pentru Franța!

— Cunosc eu genul dumitale de libertate, glăsui *madame* Balansard, iar buza de sus prinse a-i tremura. Varian remarcă subit ce-i oferise, genetic vorbind, Clotildei; un spirit pe care tatăl lui l-ar fi numit de talpa-iadului. Dar femeia scoase un surâs calculat, afacerist. Poate, domnule Fry, dai un ban ca să-mi folosești bicicleta?

— Un ban?

— Lui Clotilde îi e mereu foame. Cupoanele de la rație nu ne ajung mult. Și vine iarna. Se apleca spre el. Fiica mea are nevoie de hrană, de o haină nouă, un palton bun și lung. Și cizme, cizme în care nu intră apa. Eu, domnule Fry, văd tot ce vine și pleacă din clădirea asta. Nu mă îndoiesc că piața neagră e în floare aici.

— Mă tem că te înșeli, madam. Comitetul nostru nu lucrează decât legal.

— Nu pot să împrumut bicicleta așa, oricui o cere. A fost a lui Felix, știi. Aviatorul doborât. Femeia își prinse cotul în palmă și studie pietrele

caldarâmului.

— Și dacă promit nu mai mult de cincizeci de kilometri în total?

— Patruzeci. Și trebuie să înapoiezi bicicleta în perfectă stare. Și să furnizezi ce-am cerut.

Varian acceptă. Bătură palma.

— Îți sunt recunoscător.

Madam Balansard descărcă produsele din sacoșe și-l lăsă pe Varian în mijlocul curții, cu ghidonul în mână. Se dezmetici și parcă bicicleta lângă cea a lui Gussie, simțindu-se de parcă ar fi comis un dublu furt. Dar iată, făcuse rost de două biciclete, un mijloc și un pretext pentru a evada.

*

Dacă totul mergea bine – dacă nu era dat afară din Franța înainte de a se termina săptămâna –, aveau să ia trenul sâmbătă dimineața de la Marsilia. Vor merge până la Miramas, apoi vor coborî și vor porni cu bicicletele pe Route de la Crau, de-a curmezișul stepei aluvionare pe care o zăriseră din trenul spre Cerbère. Adună proviziile necesare într-o singură după-amiază: hrană, o trusă de petece, o pompă de picior, camere de rezervă pentru biciclete. Nu fusese ușor, dar se aflau la Marsilia unde puteai obține orice contra cost. Hirschman îl asigură că, odată ce ajungeau la Arles, o să găsească un hotel confortabil în piața principală. Îi spuse și numele – Hôtel du Forum – și îi declară că-l cunoaște pe proprietar, care o să se îngrijească să aibă tot ce poftesc. Varian ar fi preferat să se ascundă undeva, dar nu era o excursie studențească, ci o călătorie de afaceri, iar el încă se afla la cârma CIU. Dacă aveau nevoie de el la birou trebuiau să știe cum să dea de el.

Grant îl aștepta a doua zi dimineață la intrarea de pe strada Grignan numărul 60, cu o geantă ca de poștaș peste umăr și o pereche de mănuși subțiri de piele în mâini. Purta pantaloni de lână speciali de ciclism și un tricou cu dungi; mănușile erau perforate pentru a lăsa vântul să pătrundă. Varian n-avea nici cea mai vagă idee de unde reușise să scoată un echipament complet de ciclism. Grant îi observă privirea și surâse.

— Am cumpărat totul pe mai nimica de la talcioc, explică el.

— Bravo, Skiff. Varian își feri privirea și își făcu de lucru cu

curelele încrucișate ale propriei genți de piele. Se simți dintr-odată de parcă ar fi uitat ce era mai important.

— Te preocupă ceva, Tommie? N-ai chef să mergem?

— E în regulă, răspunse Varian, deși se simțea amețit. Trebui să-și sprijine bicicleta de clădire și se lăsă ușor pe scările de la intrare.

Grant găsi și el un suport pentru bicicleta lui Gussie și se așeză alături.

— Vrei o țigară?

— Nu. Să suflu un pic doar!

— Ce este? Spune-mi.

— Nu-i nimic. Respiră din rărunchi, dorindu-și să-i treacă amețeala. De-a lungul străzii, piatra cubică sclipea de la soare; un negustor stropea cu apă porțiunea din fața magazinului, trimițând stropi pe caldarâm. Lumina se fragmenta într-o mulțime de culori și se arcuia peste drum ca un portal. Vor trece pe sub el în drum spre gară. O să ia trenul în direcția Miramas, și de acolo o să meargă cu bicicletele până la Arles, unde va încerca să-i vadă pe Breitscheid și pe Hilferding. Poate că el și Grant vor vizita amfiteatrul roman. La dracu' cu acest curent electric pe care îl simțea în spinare. Ce spusese cândva, la școală, Kirstein? Păstrați pedeapsa pentru cei vinovați. Nu comitea nici o crimă. Nu-i furase bicicleta neagră Gitane portăresei, nici Motobécane-ul verde lui Gussie. Nici măcar nu-și luase o pauză de la îndatoriri.

Se ridică în picioare și Grant îl imită, amândoi așezându-și gențile pe umăr și pornind spre gară, Varian mijind ochii din cauza strălucirii soarelui, Grant impasibil, cu profilul impecabil ca imaginea unei monede romane. Negustorul își domoli jetul sclipitor ca să-i lase să treacă și, fără o vorbă, își continuară drumul pe străzile liniștite ale dimineții ce abia prevesteau activitatea furibundă a Marsiliei. Cotiră pe bulevardul Dugommier și o luară pe o cărare ce ducea la picioarele scărilor de la baza gării. Hotelul Splendide dormita în propria umbră; în vreme ce îl depășeau, Varian verifică și răsverifică în minte toate locurile unde ascunsese documente prețioase și liste: în spatele oglinzilor, în capacul receptorului de telefon, sub colțul desprins al covorului de lângă tăblia patului. Camera lui gemea de probe, dacă ar fi fost să caute cineva. Acum nu era nimic de făcut.

Urcară în fine scările, cărând bicicletele, până la nivelul gării. Odată intrați pe ușile de sticlă, în interiorul cu boltă, pulsul lui Varian reveni la

normal: intrase în tărâmul călătoriei, tărâm pe care îl cunoștea și-l iubea. Și Grant păru a se relaxa. Puse o mână pe șaua bicicletei și izbucni în râs.

— Aș fi fost dispus să pedalez cei nouăzeci de kilometri numai ca să nu ne suim în alt tren.

— Și eu, fu de acord Varian. Și încă aș face-o dacă nu i-aș fi promis lui madam Balansard.

— N-am fi reușit însă, declară Grant. Nouăzeci de kilometri!

— Nu zic c-am fi întrecut trenul, dar am fi putut pedala nouăzeci de kilometri amărâți. Și i-aș fi parcurs mai iute ca tine, scumpete.

— Nu mai spune?! exclamă Grant. O să vedem cât de iute dai din pedale, *scumpete*.

Și jocul începu. Își suiră bagajele și bicicletele și se așezară într-un compartiment de clasa a treia, fără să le pese că scaunele erau tari și ferestrele îmbâcsite de respirația foștilor pasageri. Pentru moment erau ca niște băieți scăpați de școală, nimeni care să-i oprească să facă exact ce aveau poftă. Grant scoase din geanta lui de poștaș un termos cu cafea și o sticlă subțire de whisky. Își puse o carte pe genunchi ca o mică tejghea de bar, vărsă un pic de lichid chihlimbariu din sticlă în termos, apoi extrase un flaconaș de absint și adăugă zece picături și din acesta. În cap termosul avea două păhărele de argint, înșurubate unul peste celălalt. Împărți conținutul termosului și-i întinse și lui Varian.

— Ridicol, zise Varian.

— Ăsta e un toast?

— De ce nu?

Ciocniră și dădură băutura peste cap. Cafeaua era expert pregătită, whisky-ul luneca bine, iar absintul biciuia subtil

— Există ceva pentru care nu ești pregătit? întrebă Varian.

Grant zâmbi mulțumit, iar trenul, ca să-i țină hangul, părăsi lin gara. Undeva în vagoanele din spate îi așteptau bicicletele. Pentru moment nu aveau nimic de făcut decât să se sprijine de banchetele tari și să privească cum orașul lasă loc treptat peisajului campestru. Senzația din pieptul lui Varian era una de eliberare sălbatică, nu diferită de cea când, băieți fiind, părăseau Harvardul pentru un weekend la Cape, fără părinți, cu destui bani în buzunar și pentru moment nestingheriți de cursuri. Constrângerile dispăruseră, cel puțin cele vizibile.

— La ce te gândeai? întrebă Grant.

— La nimic. Stăteam și priveam.

— La ce?

— La ce se vede pe fereastră. Provence. Nu e exact ceea ce te aștepți, nu? O divagație, dar adevărată totuși; în peisaj pulsa ceva straniu ce se abătea de la ideea pe care Varian o avusese despre Provence înainte de-a o vedea. Viile, măslinii și șirurile de chiparoși înălțându-se spre cer îi apăreau așa cum și le închipuise, deși adesea defilau pe un fundalul unor dealuri acoperite cu un tufăriș urât, verde cenușiu, străpuns de colți imenși de calcar; lavanda și migdalii atotprezente făceau loc unor cactuși neprietenoși, stejarilor noduroși de cârmâz, arborilor de mastic ruginii sau fisticului ciufulit de vânt. Cerul era de albastrul-verde spălăcit al cuprului bătut de vreme; puținii nori de deasupra păreau storși și uscați. Prin ferestrele trenului se strecura o lumină palã care îmblânzea trăsăturile pasagerilor. Populația Franței nu părea să fi avut chef să călătorească în acea săptămână. Singurii alți pasageri în vagonul de clasa a treia erau doi preoți bătrâiori, în sutane, cu ochelari în semilună pe vârful nasurilor, citind în tăcere, iar de partea cealaltă a coridorului o pereche similară, două doamne în vârstă, surori, dar nu membre ale clerului. Una din ele ținea un coș de răchită în poală în care se zărea umbra unui iepure condamnat.

Ușa din capătul vagonului se deschise și un controlor își făcu apariția. Lua biletele, le introducea în unealta sa vampirică și le înapoia cu două perforații și secătuite de valoare. Îi făcu întâi semn lui Grant, apoi lui Varian și pe urmă trecu la cele două surori.

Grant își vârî biletul în panglica pălăriei și apoi întoarse capul spre fereastră. Părea a gusta o glumă de unul singur: colțul gurii i se înălță abia perceptibil într-o expresie atât de trecătoare și subtilă, abia perceptibilă.

— Ce-i? întrebă Varian.

— Ce-i ce?

— Ai schițat un surâs.

Grant ridică păhărelul de argint în lumina ferestrei, prinzând o reflexie.

— Cred că pricep de ce-a rămas, zise. Mă refer la Grant seniorul. Cred că încep să înțeleg.

— Tatăl tău? Îl surprinse menționea, îl surprinse că Grant se gândea la Clayton, deși chiar și el, Varian, se gândise la acesta în ultima vreme.

— Da, bătrânul Clayton. Pianistul. Cel dispărut.

Nu vorbiseră aproape niciodată despre Clayton Grant. Varian pusese cap la cap părți izolate din istoria familiei lui Grant, dintr-o sumă de conversații, de obicei avute sub influența lui Nea Basamac. Un strop matinal de whisky și absint nu era nici pe departe suficient să stârnească noi confesiuni. Dar Grant sorbi ultimii stropi din cafeaua alcoolizată și puse paharul în echilibru pe carte.

— Un controlor intră într-un vagon de tren oriunde în America, zise. Suntem în anul 1940. Trece prin vagon pentru a composta biletele pasagerilor. Printre pasageri dă de doi bărbați, unul negru și unul alb, evident împreună.

— Oriunde? îl întrerupse Varian. Nu contează dacă suntem la nord sau la sud de linia Mason-Dixon?

— Deloc, răspunse Grant. Tocmai asta este. Oriunde în America, controlorul intră în vagon, perforează biletele, ajunge la acești inși. Unul negru, celălalt alb.

— Așadar cine sunt acești doi bărbați? Doi tipi în vârstă? Doi băieți? Doi studenți?

— Taci măcar o clipă, ce naiba’!

— Scuze. Numai că dacă ai de gând să prezinți o situație atunci vreau să știu exact cu ce am de-a face.

— Taci și ascultă, Tom. Ajunge la inșii aceștia doi. Nu contează dacă sunt tineri sau bătrâni, grași sau slabi, frumoși sau urâți. Controlorul să zicem că se uită la ei o clipă și în acel moment la ce se gândește? Ce nu se poate împiedica să gândească, fie că se află în nord sau în sud, fie că tatăl tatălui controlorului a luptat în uniformă albastră sau cenușie?

— Tu să-mi spui, zise Varian, la ce se gândește?

— *Ce face albul ăsta cu un negru*? La asta.

— Pe când în Franța… continuă Varian.

— În Franța controlorul se gândește la ce are chef. La bunica lui care a murit. La ce-o să mănânce la cină. Sau înjură perforatorul că s-a tocit. Dar nu i se cere – nu de o forță mai mare, dincolo de controlul lui, venind din vremuri îndepărtate – să se uite la cei doi împreună și să gândească: *Ce face albul ăsta cu un negru*?

— Înțeleg, zise Varian. Și de aia a rămas aici Clayton Grant.

— În esență, confirmă tânărul Grant. Sau cel puțin așa îmi imaginez.

— Bănuiesc că nu mi-ar fi venit așa ceva în cap.

— *Tu* nu ai fi observat felul diferit în care omul s-a uitat la noi, zise Grant. Pentru tine ar fi fost la fel ca în State.

— Dar atunci, spuse Varian, continuând cu prudență, pentru că acum atingeau un subiect abia discutat vreodată, atunci *ar fi fost* vreo diferență? Nu ne-ar fi văzut ca pe doi bărbați albi, așa cum ar face-o oricine în State?

— Poate că diferența e numai în mintea mea. În cazul nostru, cel puțin. În State trebuie să mă gândesc la mine ca a fi una sau alta. Tata e negru, deci și eu sunt negru. Fie asta, fie sunt cineva care pretinde a fi alb. În Franța însă, sunt în primul rând om. Pricepi?

— Da. Sau cel puțin *erai*, sub vechiul model *liberté-égalité*.

— Nu vorbesc despre Regimul de la Vichy. Vorbesc despre Franța liberă.

— Pricep, zise Varian. Deci… și se uită la Grant în lumina albăstruie ternă a cerului provensal, ajungând la o concluzie: aici, în Franța, Grant nu se dădea ce nu este. Nu că ar fi încercat să n-o facă, sau că ar fi făcut ceva diferit. Pur și simplu nu o făcea. Erau doar doi bărbați împreună într-un tren, Elliott Grant și Varian Fry. Pricep, repetă. Apoi tăcu niște clipe, cugetând. E o chestie ciudată, continuă în cele din urmă. Știu că negrii vin în Europa și rămân. E o lungă tradiție. Dar, atât cât m-am gândit la asta, am crezut că tatăl tău a rămas din alte motive.

Grant înclină capul; poate că nu-și imaginase că Varian se gândise vreodată la tatăl său.

— Ce motive?

Varian ezită. Să continue? Se purtau aici, în Franța, ca și când ar fi regăsit intimitatea pe care o împărtășiseră la Harvard. Adevărul însă era altul. El unul nu cunoștea limitele actualei lor relații și se temea să nu le încalce. Grant îl privi pătrunzător ca și când ar fi încercat să citească ce e scris în străfundul minții sale.

Varian își drese ușor glasul.

— Am crezut că tatăl tău a rămas pentru că era… în fine, un alt gen.

— Alt gen?

— Știi, un *ciudățos*, clarifică Varian folosind argoul lor secret, un termen aproape chaucerian. Întotdeauna crezuse asta, i se părea singura explicație.

— Tata? *Ciudățos*? îl fixă Grant cu mirare.

Varian ridică din umeri, sângele năvălindu-i în obraji. Ar fi mimat nonșalanța dacă n-ar fi fost conștient ce actor prost era. De partea lui, Grant părea prins într-o luptă interioară. Chipul îi fu traversat de o tulburare similară apei stârnite de vânt. Se uită în tăcere pe fereastră la nesfârșitele livezi, aceleași șiruri de migdali, mereu și mereu, *ad infinitum*. Mâna subțire i se sprijini pe coperta cărții ca și cum ar fi vrut să depună un jurământ.

— Straniu, zise. Nu m-am gândit niciodată la asta. Nici măcar o dată.

Continuară să stea așa, tăcuți, după care Grant scoase un râset scurt, strident. Zgomotul atrase atenția preoților și provensalelor vârstnice, care schimbară o privire între ei: ce nepoliticoși sunt tinerii aceștia!

— S-ar putea să ai dreptate, declară Grant. Eu unul chiar nu m-am gândit niciodată.

Afară rândurile de copaci începuseră să își încetinească fuga pe dinaintea lor. Trenul se apropia de Miramas. Clădirile orașului medieval stăteau cocoțate pe un mal abrupt, masive și lipsite de grație, deasupra lagunei Étang de Berre, sugerând o viață dură și simplă. În jur, pământul nu era nici agricol, nici de fermă, nici pentru păscut, nici pentru viță-de-vie, doar pământ, scoarță, pogon peste pogon de țărână crăpată, parcă radiind o conștiință însuflețită și persistentă. Deodată lui Varian i se păru o prostie să se dea jos din tren cu bicicletele și să aventureze în acea pustietate. Exista un cuvânt german ce-i venise în cap, într-o doară: *Waldeinsamkeit*. Îl citise într-o carte, poate una de Thomas Mann, dacă se gândea bine. Ceva atât spiritual, cât și material. Când trenul trase în gară – o structură pătrată de piatră bej, cu un oficiu poștal într-un colț și o cafenea prăfuită în celălalt –, Grant se ridică în picioare, fără nici un fel de grijă, iar Varian îl urmă, coborând din tren.

Își recuperară bicicletele de pe peron, apoi se îndreptară spre cafenea. Localul fusese cândva aprovizionat de un *pâtissier* ambițios; mărturie rămâneau inscripții de mână care făceau reclamă la *chouquettes, cannelés de Bordeaux, chaussons aux pommes, pain aux raisins, millefeuille* și *Paris-Brest*. Numai citind numele acestor produse Varian simți că leșină de poftă. Acum însă tăvile zăceau complet goale, chiar și de firimituri. Războiul devorase tot.

— Ce n-aș da pentru un *Paris-Brest*, zise Grant, iar Varian zâmbi. Cele două pișcoturi simple ce însoțeau cafeaua erau atât de tari, că-ți

puneau dinții în pericol, dar înmuiate se transformară într-un terci. Mâncară și băură ce se putu. Grant controlă cauciucurile, iar Varian studie din nou ruta. Apoi luară gențile pe umăr și o porniră în jos spre rezervația naturală. Nu aveau să se oprească decât la prânz, când o să ia masa undeva în Coussouls de Crau; înghesuiseră în genți bucăți de pâine tare și brânză bună. Vor străbate un drum vechi care trasa o diagonală prin câmpia aluvionară, legând Arles de lumea modernă.

Cursa prin oraș, până la ieșire, fu destul de hurducată, dar odată ajunși la drumul principal, șoseaua era lină, cu pavajul neted. Ceea ce nu era rău căci șaua bicicletei lui Varian, un fel de cioc tare și îngust de piele și cauciuc, îi tăia cu răutate fesele. Nici că-i păsa însă. Viteza blândă a pedalatului era o adevărată plăcere. Trecuseră ani de când nu mai mersese pe bicicletă la țară; cu Eileen nu fusese decât o dată de când se căsătoriseră, când închiriaseră biciclete și se deplasaseră de-a lungul Hudsonului spre apeductul Old Croton, care transportase apă în oraș în secolul al XIX-lea, pe când instalațiile sanitare din case păreau încă un miracol. *Dragă Eileen,* își imagină el că va scrie, *Ce-ai gândi dacă m-ai vedea pedalând în aer liber prin țară împreună cu Elliott Grant, departe de Marsilia și de muncă? Ce-ai zice dacă ai ști că azi nu am salvat vieți și nu m-am apropiat de data când aș putea să mă întorc la tine. Ce-ai zice despre faptul că rămânerea mea la Marsilia capătă o importanță mai mare, o stringență tot mai acută de fiecare dată când îți citesc scrisorile care mă cheamă acasă? Să nu-ți imaginezi că nu mi-e dor de tine! Mi-e dor de tine așa cum mi te amintesc, în pantalonii albaștri de ciclism, cu un tricou cu dungi albe și roșii, pedalând în fața mea. Ochii tăi, când întorci privirea în urmă peste umăr. Unde crezi că m-aș putea duce? Îți imaginezi că am luat-o pe o scurtătură, sau mai degrabă că n-am reușit să pedalez suficient de repede ca să țin pasul cu tine? Îmi aduc aminte că am mers până dincolo de vechea mănăstire, prin Spuyten Duyvil, de-a lungul bazinului Hudsonului, spre micul parc de la jumătatea drumului, unde ai trântit bicicleta pe iarbă și ai alergat până la marginea apei, ridicându-ți părul pe creștet ca să-ți răcorești gâtul. Ți-ai spălat fața în râu și ai rămas întoarsă spre nord, cu o mână umbrindu-ți ochii pe care îi mijeai ca pentru a cântări cât de mult merseserăm. Și mi-am zis: căsnicia noastră e ca o casă plină de camere mari, curate, mirosind a lustru de mobilă și a săpun de rufe, a cărți vechi și bune,*

plante tocmai rupte din grădină, pâine ce dospeşte. Uneori asta e exact ce vreau. Şi apoi sunt alte momente.

În faţa lui, Grant nu se întorcea defel, dar Varian ştia că e perfect conştient că e privit. Pe lângă tricoul de ciclism purta o eşarfă roşie înfăşurată de două ori în jurul gâtului, iar capetele îi zburau în vânt ca o giruetă. Mergea în ritm susţinut. Când drumul o lua la vale se îndrepta în şaua bicicletei şi-şi lua mâinile de pe ghidon, lăsând viteza să-l menţină pe direcţie; pedala apoi cu mâinile pe coapse ca un circar pe monociclu, apoi întindea braţele în lateral să-şi menţină parcă echilibrul pe o frânghie. Sau se apleca în faţă şi apuca ghidonul, mergând către soare, în plin vânt. Ca şi Eileen pedalând spre apeductul Croton, părea, înainte de orice, extrem de viu. Unde citise Varian cugetarea aceea despre scurtimea vieţii noastre şi despre cum aceasta continuă în alţii, energia transmiţându-se din trup în trup, ca scurgându-se din recipiente temporare şi interşanjabile, mereu şi mereu în forme noi, pe măsură ce timpul avansează necontenit? Evoluţia, continuitatea sunt esenţa, recipientele nu contează. Simţea că e adevărat, o ştia la fel de bine ca orice altceva.

Totuşi învelişurile trebuie că aveau importanţă, îşi zise. Contau cu siguranţă. Munca lui se axa pe ceea ce deosebea recipientele, pe valoarea relativă a energiei ce scăpăra într-un trup sau altul. Chagall, care picta în casa lui de la Gordes, reprezenta o comoară de neînlocuit. La fel şi Mann sau Werfel, ori Feuchtwanger, să-l ia naiba; şi Walter Benjamin, dispărut în Spania; la fel Breitscheid şi Hilferding, la fel Max Ernst şi alţii de pe lista lui: André Breton, Jacques Lipchitz şi ceilalţi care aşteptau să fie găsiţi. La fel băiatul minune, tânărul Tobias al lui Grant. Probabil că reprezentau mai mult decât alţii, acei bărbaţi şi femei; probabil că reprezentau manifestări mai puternice ale luminii.

Apoi era strălucirea anume din faţa sa, cea în tricoul cu dungi, pedalând peste câmpia pietroasă a Coussouls de Crau, peste vasta întindere de ierburi iubitoare de sare şi pietre ovale bătute de vânt. Ce zăcea în acea fiinţă, unică printre altele, care îl atrăgea atât? În Varian exista o permanentă căutare, pe care ajunsese să o considere un element natural al existenţei sale, un element dinainte de colegiu, care aproape că venea din vremea celor dintâi amintiri. Avea zece ani, pe plaja de la Coney Island, unde bunicul organiza un program în aer liber pentru copiii oraşului; el şi locatarii apartamentelor cu chirie din Manhattan se

întreceau în susul și josul malului, *cu nisip în păr și nisip între degetele de la picioare*, în el se ridica dorința ca un zmeu de hârtie, trăgându-l cât colo. Apoi, un timp, cât el și Grant fuseseră la colegiu împreună, sentimentul se schimbase. Peste viața lui se așternuse un calm atât de diferit de tot ce fusese înainte și asta îl făcuse să se trezească la realitate. Își amintea senzația plimbărilor pe trotuarele pietruite ale străzii Garden sau Mass. Ave., lumina tare peste zăpada tivită cu gheață, iar pieptul i se umpluse de o liniște nemaiîntâlnită care-i răsuna în urechi ca ecoul unei explozii. Și iată iarăși, în interiorul sferei radioase a prezenței lui Grant, tăcerea sufletului care nu însemna dispariția sinelui, a propriilor însușiri în cele ale lui Grant, ci un fel de întregire. Nu mai era nevoie să caute, nici nevoie să scormonească. Găsise totul. Sentimentul îl mulțumea și îl îngrozea – da, îl îngrozea mai tare decât nesfârșita întindere a Coussouls de Crau, mai mult decât războiul, mai mult decât dictatorul idiot, zbierându-și inepțiile către lume. Știa exact de ce îi era frică; nu era greu de priceput. Se temea că ar putea să se așeze în mijlocul unei câmpii aluvionare din sudul Franței și să înceteze să-și mai exercite voința asupra lumii. Îi era frică de orbitoarea senzație, de neputința de a vedea lucrurile așa cum sunt. Îl îngrozea cât de vulnerabil îl făcea acest sentiment. Îl îngrozea să se întoarcă în punctul unde fusese cu Grant la Cambridge, înainte ca el să dispară. Și îl înspăimânta lumea în care trăise după, cea fără de el în care se aflase până în seara când Grant își făcuse apariția la Dorade.

Vorbiseră despre asta cu mulți ani în urmă, râseseră de asta pe vremea când erau studenți. După ce citiseră *Banchetul*, text favorit al clasiciștilor în devenire – Grant pentru prima dată, iar Varian pentru a doua sau a treia, căci studiase lucrarea la liceu și o disecase cu ajutorul a numeroși meditatori, acasă – ridiculizaseră ideea de dragoste ca o îngemănare strânsă a îndrăgostiților aidoma perechilor de păpuși decupate din hârtie și prinse doar la mâini și la picioare. Luându-i partea lui Platon, râseseră de ideea lui Aristofan despre uniunea perfectă; dragostea era o farsă biologică, mintea logică – un tonic necesar împotriva acesteia. Desigur că după o asemenea conversație, în camera lui Grant de la Gore, se azvârliseră în pat și și-o trăseseră cu disperare, apoi se ținuseră-n brațe toată noaptea fără să vorbească. Dincolo de tăcere, de lipsa lor de vorbe, se afla înțelegerea că se aflau, în fine, acasă, discipoli ai lui Aristofan până în cel mai mic detaliu;

fuseseră uniți de mâini și de picioare și de pelvis și nu aveau să-l lase pe Zeus să-i mai despartă vreodată. Dar și acea certitudine se dovedise falsă.

În fața lor, o dungă albastru-neagră de nori se învolbură la orizont acum, aducând semne de ploaie. Din lături îi țâșneau filamente de fulgere. Norii se aflau destul de departe pentru a face furtuna să pară o nebulozitate pe un ecran, nu parte a realității imediate. Nu trecu însă mult și vântul se înteți și le înfrână pedalatul, aerul se făcu tare și dulce, iar cerul se umplu de păsări zburătăcind din calea furtunii. În fine, Grant întoarse privirea spre Varian: mergeau direct înspre furtună și, judecând după direcția vântului, aveau să dea de ea în curând. Nu se zărea nici un adăpost cât vedeai cu ochii, nici urmă de vreo casă, nici un hambar sau colibă de oier. Cea mai înaltă vegetație le ajungea până la genunchi. Grant încetini bicicleta și opri, iar Varian trase lângă el.

— Și acum? zise Grant.

— Nu avem cum ne feri.

— Trage un fluierat după un vehicul care să ne salveze, îl sfătui Grant. Semnalizează să ne ia cu avionul, ai adus fanioanele, nu?

În jurul lor lumina căpătase o tentă verzuie, amprenta unei vremi turbulente.

— Ce ai în geantă?

— Apă. Haine pentru două zile. Pâine și brânză. Whisky.

— Hm, apa o să ne prindă bine, zise Varian sub primii stropi, mari cât o bășică, plesnind țărâna și înnegrind pietrele. Varian lăsă jos bicicleta și-i făcu semn lui Grant să-i urmeze exemplul. Situația prezenta o tentă definitivă care te făcea să răsufli ușurat. Nu aveau cum să scoată un adăpost din pământ, din iarbă verde. Cel mai bun lucru era să zacă întinși pe jos ca să nu fie formele cele mai înalte din stepă. Rămânând în picioare acționau ca niște paratrăsnete.

Se așezară lângă biciclete, în așteptare. Varian se gândi cu regret la ce avea să se petreacă cu Gitane cea neagră; stăpâna sa nu ar fi lăsat-o în ruptul capului sub nici cea mai mică ploaie, ce să mai vorbim de o furtună violentă. Grant scoase sticluța de argint și amândoi traseră gâturi lungi de whisky, pe când stropii intermitenți se îndeseau. La o distanță nedefinită în zare o lumină de fulger se întinse de la nor la pământ, iar o secundă mai târziu o bubuitură cumplită zgudui suflarea. Se lăsară amândoi pe burtă și își sprijiniră frunțile pe brațele îndoite. Se

mişcară până ajunseră să se atingă, apoi încă mai aproape: picior lipit de picior, șold lipit de șold, o unică linie caldă de contact. Dacă el și Grant vor fi loviți de trăsnet, cum avea să afle Eileen de moartea lui? Ce avea să-și imagineze că făceau el și Grant în mijlocului câmpiei Coussouls de Crau? Cine avea să le descopere trupurile și în ce hal? Varian își răsuci capul pentru a-l privi pe Grant, cu un ochi scrutându-l din ascunzișul întunecat al brațelor: Grant nu încerca să-și disimuleze teama. Un alt fulger spintecă cerul și se auzi un tunet. Ploaia cădea iute, și aprigă, și pieziș, luându-i dinspre vest. Vântul le sufla spinările, forțându-i să-și apese coatele și genunchii în pietrele pe jumătate înglodate în țărână. Praful se transformă iute în noroi. Un fulger căzu undeva aproape, atât de aproape, că apa din pământ păru să se electrizeze; o clipă trupurile le plutiră parcă deasupra unei rețele fine de puncte, milioane de puncte. Varian se aşteptă la o zguduitură ce-i va opri inima, la o golire a creierului. Dar sentimentul dispăru și iată că nu muriseră. Ploaia continuă, și vântul la fel, iar cerul răsună de explozii vibrante care reverberau pe pământ. Pământul trepida la fiecare rafală ca pielea întinsă a unei tobe. Îl simțeau în coșul pieptului, în tremurul bărbiei împingând pietrele înglodate. Nările li se umplură de mirosul și zgrunțurii din noroi. Râme navigau peste pleoapele pe jumătate închise ale lui Varian, târându-se orbește. Un zgomot de neînțeles se apropie, ca rânduri-rânduri de copii urlând; Varian nu-și dădea seama ce este, un adaos fremătător la turbulența generală. Un nor greu păru a se rostogoli mugind pe pământ, amenințând să-i invadeze; apoi norul se apropie și se transformă în trupuri de oi, sute de oi, de un gri murdar, înnegurat de ploaie, pășind pe picioare subțiri, negre, ce se succedau ca paginile unei cărți. Behăind, oile năvăliră spre Varian și Grant și spre biciclete; năvăliră și iar năvăliră, scurgându-se spre vest, într-o panică netedă, lichidă; apoi, ca și cum ar fi făcut parte din furtună, se potoliră. Și ploaia încetini. Norul negru și fulgerele dispărură, maelstromul de sunete și senzații se domoli și în cele din urmă se stinse.

Grant și Varian rămaseră nemişcați. Picături neliniștite, răzlețe, tremurau în cercuri prin băltoacele nou-născute. O oaie rătăcită se aplecă spre una și bău. Grant se ridică și-și dădu părul ud de pe frunte; avea pieptul plin de noroi și brațele goale lunecoase.

— Ha, strigă el. Ha! Se pipăi în buzunarul de la piept după țigări, scoase una din tabachera de argint; îi tremură între buze, imaculată,

singurul lucru uscat din Coussouls de Crau. Dintr-o altă cutie scoase un chibrit uscat și îl aprinse.

— Nu ar fi trebuit să te lași, Tommie, glumi Grant.

Varian se trase în sus, așezându-se ciucit.

— Dă-mi-o mie, îi smulse el țigara din gură, inhalând îndelung. Doamne!

— Ce păr năclăit ai, râse Grant. Era suficient de aproape să-l atingă și-o făcu; după cele prin care trecuseră orice tip de intimitate părea posibil. Varian rămase nemișcat. Mâna lui Grant îi rămase încă în păr, netezind câteva șuvițe ude după ureche, apoi se desprinse.

— Cât de departe e Arles? întrebă.

— La cel puțin douăzeci de kilometri.

Se ridicară cu greutate, puseră bicicletele în picioare, le șterseră cu mâna. Nu aveau nici o șansă să pedaleze pe drumul numai noroi acum. Singurul mod de a se deplasa era să o ia la picior.

*

Umblară timp de mai multe ore până când îi ajunse din urmă un vehicul, unul din acele camioane puturoase folosind căcăreze de oaie pe post de benzină. Soarele era încă sus pe cer, norii de furtună, o pată joasă la orizont, înspre răsărit, făcând prăpăd în altă parte acum. Oierul îi invită în camion într-un dialect din Camargue, pe care Varian nu-l prea descifră. Încărcară bicicletele în spate și se suiră în cabină, cerându-și scuze de halul hainelor. Oierul nu avea multe de comentat. Din ce putu Varian pricepe dădea un tur pentru a vedea cât de departe i se răspândise turma. Varian îi descrise în franceză că fuseseră aproape călcați în picioare; omul râse și le zise că au noroc că sunt în viață. Îi depuse la marginea localității St. Martin de Crau, la cam zece kilometri de destinația lor. Le luă o altă oră și jumătate să ajungă la porțile de piatră ale Arles-ului.

*

La Hôtel du Forum, recepționerul își îndreptă cravata și scoase un *hmmm* de neplăcere la vederea lor. Părea o chestiune oarecum deranjantă pentru el că domnii Fry și Grant rezervaseră camerele dinainte, că se așteaptă de la el să găsească un loc să le cazeze

bicicletele murdare, să cheme băiatul și să se asigure că le duce bagajele, dacă puteau fi numite așa, în camerele imaculate. Turti clopoțelul cu palma. Neapărând nici un băiat, sună din nou.

— Eduard! zbieră el.

Nici un răspuns. Recepționerul o zbughi de la locul lui, traversând holul și apoi dând la o parte o perdea roșie de catifea, pentru a da la iveală un fel de mică debara, lângă intrare. Acolo, într-un fotoliu imitație de piele dormea un tânăr de douăzeci și cinci de ani sau așa ceva, blond, cu mânecile suflecate până la cot și brațele încrucișate pe piept. Avea gura ușor întredeschisă. În spatele unor pleoape ușor albastre ochii i se mișcau într-un peisaj de vis.

— *Edouard*, se rățoi recepționerul, *réveille-toi!*

Ochii tânărului clipiră un pic, apoi se deschiseră larg.

— *Messieurs*! În serviciul dumneavoastră!

— Condu-i pe domnii în camere, zise recepționerul. Și ia-le și bagajele. Din privire indică gențile pline de noroi de lângă ușă.

Eduard ridică ochii, când la Varian, când la Grant; se scurse un moment intens, apoi o discretă înțelegere se instală între ei. Își netezi cu ambele palme snopul de păr de culoarea grâului și își vârî la loc în pantaloni cămașa de uniformă, apoi își încheie nasturii jachetei. Fără un cuvânt, trecu de Varian și apucă bagajele. Merse după recepționer până la biroul acestuia, unde primi două chei suspendate de bile rotunde de alamă.

— Sper să găsiți totul în regulă, domnilor, zise funcționarul. Eduard vă va conduce acum în camerele dumneavoastră.

Dând din umăr, Eduard îi invită pe Varian și pe Grant să-l urmeze.

Urcară un șir de trepte interminabile. Lui Varian îi frigeau coapsele de oboseală, îl ardea stomacul de foame, dar nevoia de a se îmbăia, de a dormi și de a mânca făcuse loc uneia și mai presante. Nu dădură de nimeni nici pe scară, nici pe coridor. Un hol lung se întindea spre spatele clădirii, iar la capăt se aflau două camere. Când Eduard deschise prima încăpere soarele în apus năvăli deodată, căzând pe dale. Intrară și Grant închise ușa în spatele lor. Camera avea și ea podeaua roșie precum coridorul, fiind mobilată simplu: un pat dublu cu o cuvertură albă, un dulap îngust, un birou cu o vază de clopoței, un suport cu un lighean albastru pentru spălat. Pe fereastră răzbătea soarele orbitor. Eduard scoase suportul de bagaje și-l desfăcu, așezând apoi gențile una

lângă alta precum două păsări moarte. Apoi se uită de la Varian la Grant: ce urmează? Întrebarea din ochii lui era de rutină, glumeață; ajunseseră deja la o înțelegere. Varian își permise, în cele din urmă, să-l privească în ochi pe Grant, care înclină ușor din cap.

— Scoate-ți hainele, îi zise Varian tânărului. Întinde-te pe pat.

Eduard se supuse. Nu era timid sau stingher; pielea lui avea acel soi de opacitate care face o persoană să pară îmbrăcată chiar și atunci când e despuiată. Se așeză pe cuvertura albă, netedă, și așteptă. Ținea picioarele desfăcute și un braț deasupra capului. Părea perfect în largul său. Varian și Grant, plini de noroi, sudoare și praf n-aveau chef să-l mânjească nici pe Eduard, nici patul; nu exista decât un singur lucru de făcut.

— Fă-ți o bucurie, zise Varian, iar tânărul zâmbi. Se supuse fără nici o ezitare. Își îndeplini treaba rapid și lin, cu Grant și Varian urmărindu-l. Când termină se ridică în picioare și se îmbrăcă.

— Mersi, Eduard, zise Varian.

Grant scoase portofelul din buzunar și extrase o mână de franci.

— *Non, merci*, replică tânărul.

— Trebuie, îl îndemnă Grant. Măcar pentru faptul că ne-ai adus bagajele.

— Ălea nu sunt bagaje, zise Eduard, rânjind și înșfăcând francii. Sunt jos mai târziu, dacă vreți să mă căutați. Își încheie haina și duse degetele la cozoroc, apoi dispăru pe ușă, lăsându-i pe Grant și Varian singuri. Cheia camerei alăturate stătea pe birou. Grant ridică ochii spre Varian.

— Iată-ne ajunși, declară.

Într-o clipă se dezbrăcară și săriră unul pe celălalt. Grant, sub atingerea sa acum, cu pulpele acelea prelungi, brațele subțiri, abdomenul neted. O întindere nesfârșită de piele. Gura lui Grant. Îi luă în mână sexul, pe care-l cunoștea ca pe al său. Ochii de culoarea petrolului. Mâinile lui Grant apucându-l de talie. Și toate celelalte farmece ascunse ale trupului lui: triada de alunițe plate, întunecate, la încheietura brațului drept; cercul tăcut al buricului, spiralele smocului pubian, fiecare fir răsucit într-o buclă; pe o pulpă, urma palidă a unei răni din copilărie și a cusăturilor de atunci. Și încă ceva nou, o linie fină care mergea de la umăr la șold, o cicatrice aproape invizibilă. Și apoi tandrețea specifică lui Grant, felul în care îi trasa lui Varian, cu mâna,

imperfecţiunile trupului; pata roşie, vechea arsură, pintenul ieşit în coastă. Erau plini de noroi, miroseau a turbă, sudoare și ploaie, stătuseră întinși pe un câmp cu iarbă sub cerul încărcat electric, iar trupurile păreau a le radia energie alb-albastră. Ochi în ochi. Buzele intonau un epitalam. *O, O hymen, o hymenee, de ce mă chinuiești așa?* Și cine asculta oare, care erau consecințele? Cui îi păsa, nimănui, merita cu prisosință. Merita până și momentul care va urma, momentul despre care știa că va veni: desprinderea de dorința orbitoare, strălucirea cedând locul gramaticii, rădăcinii lingvistice. *O!* cum își amintea acel moment de acum doisprezece ani, când erau băieţi la Gore Hall, când au deschis ochii și-au văzut cearșafurile ude și răvășite, trupurile stoarse, dorința dusă, vieţile stricate, ruinate. Și iată cum trăiau tot în ruină, cu pereţii de marmură intacţi; iată că tot doreau, și făceau, și aveau, tot se înălțau, trecând oceanul și peste fuiorul de ani, iar Varian știa că e bătrân, că e bătrân, că este…

Grant plângea acum. Grant râdea. Patul ca dracu'. Trupurile lor.

Cum putuseră să-și imagineze altceva? N-o făcuseră. Asta era tot.

*

Ziua următoare vizitară ruinele de la Arles: marele amfiteatru ce găzduise concursuri de gladiatori, arcurile sale perfecte și arena prevăzută cu sistem de scurgere a sângelui; teatrul antic cu gradene de marmură, atât de bine construit din punct de vedere acustic, că se aude perfect până în ultimul rând. Admirară pe scenă scobitura ca o șină pe care rulase cândva decorul, apoi examinară fiecare graden, marmură asamblată în marmură, plin și gol îmbinându-se. Cerul jos părea a-și întinde straturile peste ruine, peste Varian și Grant în vreme ce se strecurau printre pietre și citeau plăcuțele cu informaţii. Cine știe ce farse se jucaseră cândva aici și ce farse se vor mai juca?

Când ajunseră sus, în ultimul rând, priviră înspre scenă. Era ora prânzului, cu lumina uniform difuză printre nori; în dimineaţa aceea dormiseră până la ora zece și jumătate, la naiba cu Breitscheid și Hilferding. Se spălaseră, se bărbieriseră, se pieptănaseră, se parfumaseră și se îmbrăcaseră. Hainele de ciclism în grija spălătoriei, bicicletele curățate cu furtunul și lustruite. Se aflau acum la ruine și Arles părea că le aparține numai lor. Nici un alt suflet în amfiteatru. Ca

și cum ar fi pășit într-o altă realitate, una fără război, sau reguli, sau soții, se gândi Varian; ajunseseră acolo ca printr-o magie alchimică, așa cum, copil fiind, își imaginase că ar intra în paginile unei cărți. Nu erau totuși singuri; prezențe spectrale pluteau undeva, nevăzute.

Se așeză pe marmura de la capătul unui graden și-i făcu semn lui Grant, care i se alătură, umbrindu-și ochii cu o mână pentru a admira nestingherit arena goală.

— Știi despre ce nu sunt foarte dornic să vorbesc? zise Varian. Și totuși nu mă pot împiedica să nu mă gândesc?

O sprânceană a lui Grant se mișcă aproape imperceptibil.

— Poate.

— Stimabilul tău coleg. Clientul meu. *Herr* Katznelson.

Grant își puse coatele pe genunchi, întinzându-și spatele.

— Hai s-o lăsăm pentru moment. Crezi că putem un pic?

— Înțelege-mă, Skiff. Sunt om căsătorit. Nu pot să iau chestia ușor.

— Iar eu, necăsătorit, pot?

— *Ești* necăsătorit? Adică, pe bune. Nu este chiar impresia pe care am avut-o.

Grant se încruntă, privindu-l fix pe Varian.

— N-am luat-o niciodată ușor. Niciodată. *Tu* ai fost acela.

Venise, așadar, acuzația, cea de care fugise: Varian îl părăsise pe Grant pe țărmul nisipos de la Sculpin Point, în Maine, Varian se suise într-o barcă împreună cu Eileen și pornise spre insulă, silueta lui Grant rămânând tot mai mică pe plajă, cu gleznele încurcate în alge, cu forma trupului umbrită de pinii ciufuliți, în timp ce Eileen manevra cârma în vânt, îndreptând ambarcațiunea departe de insulă. Fâlfâitul pantalonilor albi ai lui Grant și al cămășii etaminate de bumbac încă vizibil cu mult după ce trăsăturile i se estompaseră în distanță și statura îi ajunsese minusculă; până când, în fine, Varian clipi și orice contur dispăru și se trezi singur cu Eileen pe apă.

Varian scutură din cap.

— Bine. Nu o să vorbim despre asta.

— Perfect. Vreau o cafea, zise Grant, și apoi să mergem la termele romane. O spuse cu un aer categoric, ca și când totul era decis. Stai numai să-ți fac o poză și pe urmă mergem.

— Nu! Nu pot să sufăr, știi bine.

— Ei nu, poți foarte bine, vanitosule, doar te prefaci că nu poți

suferi.

Varian răbdă ca Grant să-și aranjeze micul aparat și să-i facă o fotografie șezând pe rândul cel mai de jos din amfiteatru. Avea s-o studieze în amănunt după aceea; o expresie gravă de bucurie sau teamă, un ochi obturat de soarele ce-i lucea în ochelari, gleznele albe, încrucișate, cu arcade de marmură ridicându-se în spatele lui ca trepte din vila unui uriaş. După care își adunară lucrurile, își scoaseră pietricelele din pantofi și cercetară traseul. Pe drumul spre terme aveau să întâlnească o cafenea încântătoare, conform ghidului; să se oprească oare acolo pentru o cafea? Ba bine că nu; amândoi aveau nevoie de una, nu dormiseră jumătate de noapte. Își croiră drum spre poarta din gardul ce înconjura amfiteatrul, dar înainte de a ieși, Grant îl trase pe Varian într-unul din intrândurile de piatră. Acolo, în umbra construcției antice romane, se lipiră de marmură. Iată ceva ce nu putea avea nicicând, nu cu Eileen, nici în brațele tinerilor din Village, nu pentru bani, nici în cele mai ardente închipuiri ale sale, multe la număr; nici măcar în vise, când mintea îl trezea imediat în clipa ce buzele lui le atingeau pe ale lui Grant. Cât de des, se întrebă ținându-l pe Grant strâns și sărutându-l, dacă treaba violentă pe care o făceau puteau fi numită astfel –, cât de des ajunsese în acest punct în vis și se trezise pustiit, ca și cum risipirea nopții ar fi fost de-adevărat? Ce ar fi putut face la facultate dacă ar fi știut că o să retrăiască mereu și mereu plecarea lui Grant? Și ce făcuse ca să merite întoarcerea pe dos a situației?

Un zgomot îi tulbură: o pasăre maronie se hârjonea în praf cu perechea sa. Ieșiră din nișa zidului și plecară. Neobservați? Nu aveau decât să spere asta.

*

La cafenea, banală cu excepția fantasticului grifon negru-auriu al firmei, se așezară la o masă, pe trotuar, în obișnuitele scaune de trestie împletită, și sorbiră cafea de război printr-o spumă fină și deasă de lapte. Laptele era un lux rar, pe care cafeaua proastă îl zădărnicea amar. Și ca și cum băutura n-ar fi fost destul să-i repună cu picioarele pe pământ, indicându-le că se destind, undeva la țară, pe timp de război, o pereche de jandarmi își făcu apariția, cu mâna pe armă, mărșăluind

direct spre Varian și Grant ca pentru a-i aresta.

Numai că ținta lor era un alt client, un bărbat cu ochelari, de vârstă mijlocie, cu o tunică albă de pictor și eșarfă albastră la gât, stând la o masă lângă ei, atât de tăcut și nemișcat, că nici nu-l observaseră până în acea clipă. Omul ridică privirile prin ochelarii cu lentile perfect rotunde cu rame grele de baga, tocmai la timp pentru a-i vedea sosind pe jandarmi. Îl luară pe sus din scaun și-i cerură pașaportul și atunci un ziar îi căzu din mână, zburând lin la pământ: cotidianul *La Vérité*, o fițuică de stânga, scrisă în mare de emigranți. Din fericire jandarmii nu-i dădură atenție. Varian se afla suficient de aproape pentru a pune vârful piciorului pe foi și să le tragă iute spre masa lor. Bărbatul cu eșarfa albastră observă mișcarea cu coada ochiului și îl studie rapid pe Varian, pricepând imediat că era vorba de un aliat.

Jandarmul care arăta mai în vârstă, un grăsan cu fața ca un ciur găurit, îl informă pe domn că e arestat și trebuie să-și achite consumația imediat. Bărbatul cu ochelari aruncă o privire de amuzat scepticism spre Varian și Grant, și chiar atunci își făcu apariția chelnerul cu nota, așteptând politicos ca acuzatul să scoată francii și centimele necesare. Căpătă un bacșiș generos, dacă era să te iei după plecăciunea făcută. Cei doi jandarmi și prizonierul în cazaca largă și pălăria de paie plecară apoi. Chelnerul vârî banii în buzunar și-i întrebă pe Grant și Varian dacă le putea aduce ceva; cei doi refuzară, urmărind mica procesiune dispărând în josul străzii ce ducea în piața publică. Tot privind după ei în mintea lui Varian se formă o certitudine. Cămașa albă, ochelarii rotunzi distincți, eșarfa înnodată boem. Și expresia feței, atotștiutoare, conspirativă.

— Grant, se ridică el în picioare cu inima bătându-i rapid. Cred că acela e Lev Zilberman.

— Cum? Varian, ia loc, te rog.

Se conformă. Apoi se aplecă mai aproape de Grant, vorbindu-i în șoaptă.

— Dacă nu mă înșel acela era *Zilberman*. Pe care Chagall l-a menționat cu osebire. Cel despre care Alma Werfel a vorbit la Cerbère. Cel a cărui fiică, dacă e s-o credem pe Alma, era încurcată cu Tobias Katznelson.

Grant păli, punându-și mâna pe a lui Varian.

— Ești sigur că e el?

— Seamănă leit cu fotografiile din cataloagele de expoziție.

— Și atunci ce facem?

— Trebuie să vedem unde-l duc. Apoi să-l scoatem de acolo. Să-l ducem la Marsilia, într-un loc sigur, unde să nu se mai găsească sub nasul poliției. Merg să-i telefonez imediat Lenei.

— Bine! căzu de acord Grant. Ghinion! *Au revoir les vacances.* Ridică ochii spre Varian și-i surâse cu regret. Fuseseră undeva împreună un timp.

*

Subprefectura din Arles era găzduită într-un fost convent din secolul al XVIII-lea, pe strada Cloître, la nici cinci minute de hotelul lor. Pășiră pe sub intrarea arcuită într-o încăpere cu marmură roz pe jos; îi întâmpină o fată în uniformă albastră. Dacă doreau să aștepte în curte în timp ce ea transmitea rugămintea căpitanului Castorel? Între timp doreau să bea ceva? Cu solicitudine cochetă îi conduse în curtea cu pietricele rotunde care scârțâiau sub picioare, cu bănci îmbiind la meditat, așezate acolo de la bun început, cu o deschidere înaltă la un capăt, o despicătură în formă de cruce ce se reflecta pe piatră. Grant și Varian se plimbară pe aleea încercuind perimetrul cum o făcuseră probabil generații de călugărițe. Oricât de presantă le-ar fi fost misiunea, Varian nu-și putea reține atenția de la trupul lui Grant, de la goliciunea acestuia abia disimulată sub cămașa și pantalonii de in. Dacă ar fi putut să-și străpungă creierul și să rezecteze această pornire ar fi făcut-o într-o clipă, căci acum nu reprezenta decât un neajuns.

Sosi, într-un final, căpitanul Castorel, cu părul țepos, strălucitor într-o versiune nazificată a uniformei polițiste provinciale. Cu ce le putea fi de folos, întrebă el pe sub mustața militară. Înțelegea că erau interesați de prizonierul pe care tocmai îl aduseseră în custodie.

Varian se dumiri dintr-o privire că acest Castorel primește mită. Vanitatea coincidea aproape întotdeauna cu celălalt cusur.

— Sunt directorul unei organizații de întrajutorare americană, Centre Américan de Secours, zise. Acesta este colegul meu, domnul Grant.

— Încântat, se înclină Castorel țeapăn.

— Prizonierul dumneavoastră, începu Varian.

— Mda, *monsieur* Zilberman. Sau poate îl cunoașteți după

identitatea din documentele sale false, Olivier Simonet? Bănuiesc că nu este singurul nume pe care l-a folosit. Dar dumneavoastră cum vă numiți, domnule? Nu cred că v-ați prezentat.

— Varian Fry.

Pe chipul lui Castorel trecu o scânteie de recunoaștere, iar Varian se întrebă o clipă dacă notorietatea i se întinsese până aici. Castorel însă, zâmbind ca pentru sine, spuse imediat:

— Sunteți tinerii care au intrat ieri în oraș plini de noroi. V-am văzut de la fereastra biroului meu. Nu v-am invidiat modul de călătorie.

— Vreme rea la Cassouls de Crau, zise Varian.

— Cred c-a fost rea nu glumă, pufni căpitanul din nou în râs. Și ce căutați exact la Arles? Sunteți într-o misiune de ajutorare?

— Am venit aici să întâlnim niște clienți. Misiunea noastră are sediul la Marsilia.

Castorel ridică din sprânceană, iar Varian se întrebă din nou cât de mult știe.

— Credem c-ați arestat pe cine nu trebuia, declară Varian în franceza sa clară și vioaie. Nu cred că prizonierul dumneavoastră este domnul Zilberman. Bănuim că e un caz de confuzie de persoană. Credem că este domnul Grossmann, un client de-al nostru. Am fi încântați să putem să vi-l luăm de pe cap imediat.

Castorel cugetă încruntat la cele auzite, aranjându-și vârfurile mustății.

— E imposibil, domnilor. Îl ținem sub observație pe monșer Zilberman de ceva timp. Este acuzat de a fi încercat să călătorească folosind documente false. E regretabil că astfel de lucruri se întâmplă tot mai des în Franța.

— Serios? făcu Varian.

— O, da. Regiunea noastră e plină de refugiați, majoritatea fără documente.

Ideea lui Grant era riscantă, însă Varian o adoptă.

— Poate puteți cerceta încă o dată hârtiile prizonierului. Dacă se dovedește că este *monsieur* Grossman, noi suntem dornici să-l ajutăm. Are o familie cu șase suflete care-l așteaptă în Statele Unite. Duse mâna în buzunarul ce conținea o tabacheră îngustă de alamă, pe care Hirschman îl sfătuise s-o aibă asupra-i în caz că dorea să dea o mită rapidă. Castorel urmări din ochi fiecare mișcare a lui Varian. Continuă

să-l studieze atent când extrase pachetul și apoi împinse afară cu degetul o țigară. Sub aceasta se găseau două bancnote de o mie de franci.

— Doriți una? întrebă Varian întinzând pachetul spre Castorel.

Acesta ezită un moment, destul de lung pentru ca Varian să se îngrijoreze că el și Grant se vor alătura lui Zilberman în celulă. Iar pasul următor era inevitabil un lagăr de concentrare. Dar Castorel scoase țigara și francii cu dexteritate de parcă ar fi făcut-o de sute de ori, ceea ce era și adevărul, mai mult ca sigur. Varian luă și el o țigară și-i dădu una și lui Grant.

— E a doua pe care o fumezi în ultimele două zile, zise Grant în engleză. Credeam că te-ai lăsat.

— A te lăsa de ceva e un obicei prost, răspunse Varian, aprinzându-i țigara lui Castorel și apoi pe a sa.

— Fiul meu e înnebunit după biciclete, zise Castorel gânditor. Urmărește Turul Franței în ziare. Vine ziua lui într-o lună. Tot vreau să-i cumpăr o bicicletă. Dar acum sunt atât de greu de obținut, după cum știți.

— Da, zise Varian, fixându-l pe Grant. Și noi am făcut rost de ale noastre cu mare dificultate. Le-am împrumutat de la prieteni de la Marsilia.

— Aveți copii în America, domnule Fry?

Grant îi întoarse privirea lui Varian. Castorel își fuma lejer țigara și era clar că nu aveau mult timp la dispoziție. Dar nu puteau adăuga la mită și o bicicletă pe deasupra. Nu Motobècane a lui Gussie. Și cu siguranță nu Gitane care aparținuse decedatului soț al portăresei.

— Nu, domnule, replică Varian.

— Păcat, declară Castorel. Dacă ați avea, ați înțelege ce plăcere îi face unui tată să poată să-i satisfacă orice dorință fiului.

— Cred că înțeleg, totuși, zise Varian înțepat.

— Ei, mi-ar plăcea să mai rămân aici să fumez, dar am probleme de rezolvat înăuntru.

— Încă un pic, zise iute Varian. Dumnezeule, ce să facă? Ce părere are fiul dumneavoastră despre culoarea verde?

— Nu i-a plăcut niciodată, răspunse Castorel. Este culoarea englezoilor la curse.

Varian strânse din dinți. Trebuia să-l aibă pe Zilberman și probabil

că era ultima lui șansă.

— Dar are o slăbiciune spre negru?

— O, da, grăi Castorel. Adoră negrul.

Grant și Varian schimbară o privire.

— Domnul Grant tocmai dorea să se ducă la hotel să ia niște lucruri, zise Varian. Dacă vreți poate aduce bicicleta cu el. Ca… să vă uitați la ea. Și, dacă nu vă deranjează, voi aștepta aici până se întoarce.

— Desigur. Faceți-vă comod, zise Castorel, zâmbind în sinea lui. Între timp o să mă duc să mai controlez o dată cartea de identitate a prizonierului… Facem și noi greșeli uneori. Dădu din cap spre Varian și Grant, se întoarse pe călcâie și apoi se îndepărtă pe aleea de pietriș a conventului.

*

Așteptându-l pe Grant, îi fu imposibil să stea potolit. Începu să se plimbe prin curtea dreptunghiulară de patru, cinci, șase ori, bombănindu-se că promisese bicicleta portăresei. N-ar fi putut să se descurce altfel? Cum ar fi procedat Grant dacă ar fi fost de capul lui? *El* ar fi ajuns înapoi la Marsilia și cu Zilberman, *și cu* bicicleta portăresei, era sigur de asta. Orice alt rezultat ar fi însemnat o înfrângere. Nu suporta nici măcar să-și închipuie reacția cucoanei Balansard văzându-l că revine cu mâna goală. Când se întoarse Grant cu bicicleta Gitane neagră, Varian era deja asudat tot și răsucit cu cheia. Abia de-o privi pe secretara în uniformă albastră care se prezentă s-o ridice. Tânăra se înapoie însă imediat și Varian trecu printr-un șir de momente extrem de tensionate, gândindu-se că mita s-a dus pe apa Sâmbetei. Și totuși un soldat își făcu apariția în holul de sub arcade, ducându-l pe Zilberman, năucit, în tunica lui albă de pictor, clipind des prin ochelarii cu ramă de baga. Mijind ochii, derutat, omul privi de la Grant la Varian și semnă hârtia oficială pe care o primise de la gardian, odată cu obiectele personale. Soldatul îi spuse că e liber să plece și cei trei ieșiră pe poarta jandarmeriei, în soarele orbitor de după-amiază.

— Vă aflați în siguranță, zise Varian în germană. Pentru moment, cel puțin. Se opriră pe trotuar ca să treacă un cârd de școlari printre ei; era la sfârșitul orelor, iar băiețeii și fetițele alergau de mama focului în uniformele lor albastre.

— *Wer sind Sie?*

— Suntem de la Centre Américain de Secours. Numele dumneavoastră e pe lista noastă.

— S-a aflat pe prea multe liste în ultima vreme, glăsui Zilberman.

— Chiar Chagall m-a implorat să vă găsim. Ca și prietenul meu, Alfred Barr de la Muzeul de Artă Modernă.

Pictorul roși până la rădăcina părului.

— Domnilor, mă flatați. Nu sunt cineva. Ca mine sunt mulți. Nu merit nici un fel de atenție specială.

— Alții nu sunt de părerea asta, Herr Zilberman. Nu vreți să veniți la noi la hotel, unde putem vorbi mai pe larg? Stăm foarte aproape.

Strecurându-se prin ceata de copii ce țipau în gura mare, ajunseră la Hôtel du Forum, unde în curte, o fată care ar fi putut fi sora celei de la subprefectură, le oferi căni de ceai fierbinte. O fântână mare improviza un fond sonor perfect, amortizându-le vorbele; astfel Varian descrise exact ce făcea Comitetul de Intervenție de Urgență și cum putea ajuta lumea. Află că soția și fiica pictorului emigraseră deja; trăiau acum la Cambridge, unde tatăl soției era profesor invitat la MIT. Ceea ce va face infinit mai ușoară obținerea vizei de intrare în Statele Unite pentru Zilberman. Tot mai era nevoie să-i facă rost de o nouă carte de identitate, o viză falsă de ieșire din Franța, precum și vize spaniolă și portugheză. Nu se putea ști cât va dura totul. Trebuia să vină cu ei la Marsilia în dimineața următoare și să rămână restul timpului acolo.

Pictorul își dădu părul din ochi, își scoase ochelarii și-i lustrui cu poala cămășii. Pe obraji îi curgeau lacrimi șiroi.

— Ce să fac pentru a vă mulțumi? zise. Ce ar fi vreodată de ajuns?

— Avem nevoie de ceva, de fapt, zise Grant, uitându-se la Varian, care încuviință din cap. Mai căutăm pe cineva, cineva pe care l-ați putea cunoaște.

— Despre cine e vorba? își mișcă Zilberman ochii de la unul la altul.

Grant, pe ton șoptit, fixându-l pe Zilberman cu ochii săi luminoși, pronunță numele Tobias Katznelson.

— Katznelson? Zilberman încreți fruntea.

— Tatăl lui este coleg cu mine, zise Grant. Tobias lipsește de mai multe luni. Credem că s-ar putea afla în mare pericol. Și am aflat că, hm, are legături cu fiica dumneavoastră.

— Legături! scoase Zilberman un pufnit scurt, morocănos. Da, se

poate spune că au legături. A început treaba acum un an și jumătate. Sara avea șaptesprezece ani. Tobias a invitat-o la o expoziție de pictură și după un timp a început să-și facă apariția în circumstanțe diverse. La masa unei vecine la care se întâmpla să luăm cina, pe o cărare din Tiergarten când ieșisem la o plimbare. În cele din urmă, i-am atras atenția soției mele, în prezența Sarei, cât de ciudată părea treaba asta, iar fata a mărturisit că ei aranjaseră așa. Pictorul râse din nou. I-am spus că nu e nevoie de atâtea secrete. Tobias e un tânăr deosebit, evreu, de familie bună. Genul de băiat pe care l-aș fi acceptat să-mi fie ginere cu dragă inimă, dacă se ajungea la asta. Numai că la scurt timp după asta a dispărut și de atunci n-am mai auzit de el.

— Deci n-aveți habar unde ar putea fi?

— Mă tem că deloc. Părinții lui probabil se dau de ceasul morții.

— Credeți că ați putea răspândi vorba printre prietenii dumneavoastră de aici, din sudul Franței? Alți refugiați, oricine de la Berlin. Având, desigur, extrem de multă atenție cum o faceți.

— Nu prea am legături, zise Zilberman. Nu cunosc pe nimeni la Marsilia, de fapt. Nu știu unde am să trag dacă merg cu voi. Aproape c-am rămas fără bani tot ascunzându-mă aici, la Arles.

— Centre Américain va avea grijă de asta, zise Varian, deși, în realitate nu avea idee unde aveau să-l cazeze pe Zilberman. Nici pomeneală de camere de hotel libere în oraș. Poate că am putea să-i strecurăm un partener de cameră lui Mehring. Între timp e bine să petreceți noaptea aici, la hotel. Puteți lua camera lui Grant. Noi o să stăm împreună.

— Nu vreau să vă deranjez, domnilor.

— Ne descurcăm noi, zise Grant. Scoase cheia și i-o oferi peste masă.

— Și cu bagajul, cu toate lucrurile mele cum rămâne?

— Vom aranja să fie totul adus aici. Mai bine să nu mai ieșiți până mâine-dimineață când plecăm.

Zilberman se ridică și le strânse mâna lui Varian, apoi lui Grant, mulțumindu-le în germană și în engleză.

— Dacă nu vă supărați, m-aș duce puțin sus să mă întind.

— Sigur, conveni Varian.

Zilberman se înclină stângaci, își duse mâna la pălăria de paie și-i lăsă la masa din curte, unde rămaseră mai mult, așteptând ca lucrurile să

se așeze. Fântâna susura și stropea cu apă, păsări maronii arleziene scoteau triluri franțuzești, iar cineva fluiera.

— Măi să fie, exclamă Varian. Lev Zilberman.

— Și acum? întrebă Grant.

Într-adevăr, ce? Să-l trimită pe Zilberman la Marsilia cu trenul cu Lena. Să-și părăsească munca și să se retragă la țară în Franța. Să divorțeze de soția lui inteligentă și indulgentă. Să devină un lotofag, un sibarit. Să rămână aici, cu Grant, pentru totdeauna.

— Acum trimitem pe cineva după lucrurile lui. Apoi ne întâlnim cu Breitscheid și Hilferding.

Se auzi din nou un fluier. La etajul al doilea, aplecându-se peste o fereastră pline de mușcate într-o lădiță, se afla blondul Eduard de ieri.

— Uite băiatul care va face cursele, zise Grant și îi răspunse la fluierat.

*

După ce l-au delegat pe Eduard să-i culeagă calabalâcul lui Zilberman, s-au dus să se întâlnească cu Breitscheid și Hilferding, care își petreceau arestul la domiciliu într-o vilă cu stucatură albă, la marginea orașului. Acoperișul era acoperit cu ardezie de culoarea ardeiului iute, iar fațada era înecată în bougainvillea; pe lângă ușile înalte de la intrare creșteau gardenii în ghivece verzi ca jadul. Se apropiară și bătură discret, nedorind să fie luați drept polițiști de cei dinăuntru. Se scurse o clipă lungă. Apoi ușile duble se întredeschiseră un crâmpei și din spate luciră niște ochi.

— Ce s-a-ntâmplat? șopti o voce.

Varian explică.

Ușa se deschise un alt centimetru și acum Varian și Grant putură zări o mică parte din figura unei femei.

— Plecați, zise ea pe un ton grav de fumătoare. O să ne vârâți pe toți în bucluc.

— Dimpotrivă, susținu Varian. Am venit aici să vă scoatem din bucluc.

— Nu avem voie să primim musafiri. Nu avem nevoie de un avocat.

— Eu am auzit altceva, opină Varian.

— Plecați! zise din nou femeia cu glas răgușit. Închid ușa.

— Cine este, Erika? se auzi o altă voce din casă, un bărbat.

Ușa se închise brusc. Din spate străbătu un schimb înfundat de vorbe, ridicându-se la înălțimea permisă de șoapte a unui început de ceartă. Grant și Varian schimbară o privire.

— Ai zice că vreau să le vând asigurări de viață, zise Varian.

— Și nu asta faci? se hlizi Grant.

O clipă mai târziu ușa se deschise și își făcu apariția chiar Breitscheid, într-o haină stacojie, cu ochelarii cocoțați pe cogeamite nasul, cu un ziar sub braț. Mustața căzută îi dădea un aer extrem de dezamăgit; de sub gulerul ca două frunze de varză se ițea una dintre cele mai înguste cravate posibile, ca și când respectiva persoană nu avea nevoie decât de un minimum de podoabe.

— Domnule Fry, zise. Ce faci aici? Și cine este dumnealui?

— E vorba de domnul Grant. Am venit să vă ajut să ieșiți din această încurcătură.

— Nu se poate numi încurcătură, se uită Breitscheid înapoi în casă. De fapt stăm destul de confortabil.

— Confortabil? se minună Varian, simțind că îl apucă furia. Mie mi se pare că sunteți închiși în casă, așteptând ca autoritățile de la Vichy să vă trimită înapoi în Germania.

— Soarta noastă a fost mult exagerată, dădu Breitscheid din cap.

— Am înțeles că sunteți arestați la domiciliu.

— Probabil că suntem, dacă vreți să folosiți termenul. De fapt, este mai mult o înțelegere amiabilă. Se poate zice că poliția ne protejează.

— Vă protejează! repetă Varian.

— Da, domnule Fry. Ideea asta că ne aflăm în pericol iminent… este mai degrabă o descriere colorată a situației. Una care ar putea da apă la moară presei străine. Nu se bazează însă pe fapte.

— Asta mi-ați spus acum câteva săptămâni, domnule Breitscheid, când v-am sugerat să nu vă discutați situația cu voce tare prin cafenelele din Marsilia. Iar acum, iată-vă aici.

— Domnule Fry, regulile ce se aplică refugiaților obișnuiți nu ne privesc și pe noi. Valoarea noastră…

— O, da, zise Varian. Cunosc tipul de argumentație.

— Vă vom chema cu siguranță dacă se va ivi nevoia, se întunecă privirea lui Breitscheid.

— Secretara mea m-a sunat la Lisabona să-mi spună că aveți nevoie

de ajutor *acum*. M-am întors imediat în mod expres pentru a vă ajuta.

— Sunteți foarte amabil, replică Breitscheid pe un ton glacial. Apreciem preocuparea dumneavoastră. Acum vă rog să mă scuzați, doresc să mă întorc la jocul de cărți.

— Joc de cărți? aproape zbieră Varian. *Herr* Breitscheid…

— Da. Când ați sosit ne-ați întrerupt de la un joc de pichet cu așa-zișii noștri supraveghetori. Mă iertați dacă nu mă simt deosebit de amenințat.

— Nu mă puteți convinge, zise Varian. Am de gând să lucrez pentru dumneavoastră când mă întorc la Marsilia. Vom vedea cel puțin dacă avocatul nostru poate să suspende starea de arest la domiciliu.

— Cum spuneam, domnule Fry, vă apreciem amabila solicitudine. Acum vă zic bună ziua.

Ușa se închise, iar Varian rămase pe treapta scării, alături de Grant, tremurând de furie.

— Pichet, pe toți sfinții!

*

La hotel, în seara aceea, împărți patul cu Grant și nu găsi nici o modalitate de a dormi. De fapt, nu dormise niciodată ușor lângă Grant; la colegiu existase teama constantă de a fi descoperiți, indiferent cât de bine ar fi încuiat și baricadat ușa. Și asta în ciuda faptului că știau a nu fi fost singurii care să facă asta, cupluri similare găsindu-se peste tot în camerele din Gore Hall și în alte dormitoare studențești. Mai târziu, după apariția lui Eileen în viața sa și înainte de plecarea lui Grant, un bâzâit de vinovăție îl ținea treaz; după ce o cunoscuse pe Eileen înțelesese că trebuia s-o păstreze sau să alunge orice fel de speranță a unei vieți care să pară obișnuită măcar din afară. Eileen înțelegea. Nu numai că înțelegea, dar și participa. La fel ca el, dorea o viață care accepta accidente sexuale, acte ocazionale de slăbiciune, câte un futai bun, dar fără pretenții; părea parte integrantă a inteligenței sale, a *Weltanschauung*-ului său de bază. La momentul acela a venit ca soluția ideală pentru problema lui. Odată ce pricepuse asta a început să se simtă ca un criminal în pat cu Grant; după ce petreceau o seară atacându-și neobosit trupurile, respirația liniștită a lui Grant lângă el parcă îi confirma vina. Și în cele din urmă a venit Maine, ultimele zile.

Zăcând treaz în mansarda pe care o ocupau împreună, privind zorii mijind la fereastră, ascultând ciripitul păsărilor și îngrozindu-se la ideea schimbării ce va veni.

Și iată-i acum din nou, Grant în pat cu el, nu în celălalt capăt al hotelului, cu pulpa atingându-i-o pe a sa, nu pentru a-l incita sau ca o atingere trecătoare, ci un fapt de durată. Respirația lui familiară, pulsul, bătăile inimii atât de încete, încât, îi mărturisise lui Varian, doctorul lui se îngrijorase. Adesea, în timpul anilor de absență și tăcere, Varian se gândise la inima aceea și-și zisese că Grant probabil murise. Dar acum se mișcă lângă el, neîndoios viu, adânc cufundat în somn, cu mâna pe pieptul lui Varian. Într-o clipă se treziră amândoi, pe când zorii strecurau dâre subțiri de lumină printre perdele, o vreme violent de strălucitoare pentru întoarcerea lor la Marsilia.

*

Lena îi primi la gară cu documente pentru Zilberman: un pașaport fals cu o fotografie aproape convingătoare, o viză de tranzit și un permis de reședință temporară la Marsilia. Zilberman acceptă actele tremurând și încă nevenindu-i să creadă, apoi le puse în buzunarul de la piept. Părea că nici el nu dormise; îmbrăcat corect și frumos pieptănat, avea ochii însă tiviți cu roșul insomniei. Ducea cu el o mapă și un cufăr mare de metal, al cărui transport îl costase cinci sute de franci pe Varian.

Varian și Grant purtau hainele de ciclism, curățate, călcate și apretate ca pentru a-i pedepsi, un reproș al spălătoresei. În tren vorbiră puțin. Varian stătea genunchi în genunchi cu Lena, revizuind o serie de estimări financiare dezastruoase, pe care tocmai le furnizase Oppy; cât de mult va costa centrul din punct de vedere al personalului, chiriei, asistenței pentru refugiați precum și mitei, cifre bazate pe cele din luna precedentă. Era măcar un respiro de la problema bicicletei Gitane, pe care și-o imagina încuiată în convent ca o novice – deși deja acum ar fi putut foarte bine să se afle în curtea clădirii șefului jandarmilor, apropiindu-se momentul când avea s-o pângărească fiul acestuia de cincisprezece ani. Discutase cu Grant situația în acea dimineață, întâi în pat și apoi într-un duș înfiorător de fierbinte. Nu exista decât o posibilitate de a prezenta chestiunea doamnei Balansard: bicicleta

răposatului ei soț salvase viața unui om. Ea va fi făcut astfel sacrificiul pentru cauza libertății. CIU o va despăgubi pentru pierderea sa.

El și Grant. *Grant și el.* De când nu mai existaseră în proximitate gramaticală? Așa trăise cândva fiecare zi din viața lui. Deja reveniseră la familiarul obicei de a se separa în public, distanță ce masca contrariul. La Marsilia veniseră cu trenul stând unul lângă celălalt, dar acum Grant se așezase vizavi, cu Zilberman într-un asemenea unghi, că Varian nu aveam cum să-i surprindă privirea. Într-o mână avea un tom despre subiectul său, poezia secolului al XIX-lea târziu; cu un deget subțire bătea cadența iambilor pe genunchi. Îl va aștepta oare o telegramă de la Eileen la Splendide, se întrebă Varian. Ce-o fi auzit, ce-o fi scris? După acest final de săptămână ce ar fi putut el să-i mai scrie vreodată?

La Gara St. Charles recuperară unica bicicletă și bagajele lui Zilberman. Lena plecă să-l instaleze pe pictor la Splendide, în îngusta cameră a lui Mehring, dacă acesta accepta. Grant îl însoți pe Varian până la intersecția cu Canebière, unde rămaseră o clipă pe colț, abia îndrăznind să se privească. Toate atributele atractive ale fizicului lui Grant – mătasea pielii, mușchii abdomenului, puterea mâinilor – pur și simplu îl înnebuneau pe Varian cu amintiri tactile recente. Îi venea să-l muște de gât, să-i ia podurile palmelor să și le apese pe ochi. Ar fi vrut să-l urmeze la Hardughia Medievală și să-i rupă nasturii cămășii albe apretate, apoi să-l profaneze în mod medieval pe un maldăr de covoare ancestrale.

— Gândurile tale, dragule, sunt cam transparente, înclină Grant capul și-i surâse.

— Nu-mi spune dragule pe stradă, dragule. Nici măcar în engleză.

— Atunci unde să te alint dragule? Zi un loc și o oră.

— Diseară, răspunse Varian. La tine.

— Opt, răspunse Grant și-și duse ușor mâna la pălărie. Apoi se întoarse și plecă, iar Varian îl urmări până când dispăru din vedere. Avea cumva sentimentul că măruntaiele îi fuseseră scoase și târâte departe. Într-un târziu își continuă drumul pe bulevardul Dugommier, traversă spre Noailles și se îndreptă spre strada Grignan ca prin ceață, cu gâtul sugrumat de acea apăsare ce vine din prea puțin somn și prea multă adrenalină. Voia cafea, din nou țigări, o cameră liniștită și luxoasă în care să petreacă o oră satisfăcându-se singur. Ar fi vrut să fie iarăși la

Arles. Să se afle în ruinele amfiteatrului, sub acele arcuri perfecte de piatră îmbibate de ecoul vocilor romanilor de acum două mii de ani; voia să fie turtit la pământ în Coussouls de Crau, cu furtuna vâjâind deasupra-i și trupul lui Grant ca un fulger albastru de electricitate lângă el. Își aduse aminte de o dispută pe care o avusese cu Kirstein la colegiu, nu mult după ce Varian și Grant deveniseră, după expresia lui Kirstein, amorezi. „O, Varian, exclamase Kirstein în falset, imitând-o pe mama lui Varian, cum poți să-ți compromiți studiile de dragul fiului unui pianist din Philadelphia?“ Critica nu-i fusese deloc adumbrită de mimat, omul chiar voia să știe. Varian susținuse că nu compromite nimic, ceea ce exista între el și Grant avea să-i ascută mintea, să-l facă un student mai bun, să-l împingă pe culmi mai înalte.

— Culmi mai înalte, repetase Kirstein, râzând. Ce eufemism delicios!

Varian îl trimisese la dracu'. Și avusese dreptate. Se descurcase mai bine, într-adevăr, fusese mai iute la minte avându-l pe Grant alături să-l impulsioneze. Concurau unul cu altul, se împingeau reciproc. Și mai important, zarva singurătății – agitația continuă care-l împinsese pe Varian să comită acte uriașe de risipă, sau exces, sau concupiscență fără sens – se domoli, lăsându-i mintea liberă pentru alte realizări. Dragostea acționă asupra lui ca un drog clarificator, ca o cocaină mai fină și mai puternică. Acum o făcea din nou. Mergând pe Noailles, în jos pe bulevard, apoi traversând străzile mai înguste, întrebându-se ce-o să găsească la birou – ușa sigilată, documentele confiscate, iar el îndepărtat permanent de către Departamentul de Stat –, își dădu seama că nu avea să fie alungat din Franța de consulat. Dacă n-o făcuseră până acum, nici c-o s-o mai facă. Reprezenta, înțelese bine, un risc asumat cu bună știință. Îl considerau esențialmente ineficient; se bazau pe faptul că o să-și conducă activitatea la o scară neglijabilă. Râse gândindu-se la conversația ce trebuie că avusese loc între consulul-general și consul, în care John Hurley fusese nevoit să-i explice lui Hugh Fullerton că Fry, oricât de incomod ar fi fost, reprezenta un pericol ținut sub control și de aceea trebuia tolerat. Probabil că bătrânul Hugh fusese cât pe-aci să facă apoplexie. Așa stăteau lucrurile, Departamentul de Stat îl considera o calamitate acceptabilă, ba chiar necesară; altfel s-ar fi aflat de câteva săptămâni în avion spre State. Lasă-i să gândească așa! Să-și închipuie că starea curentă a misiunii

reprezenta singurul lucru de care era în stare! Nu avea nevoie de stimulente, dar acum chiar căpătase unul.

La numărul 60, Clotilde juca pietricica pe dalele de teracotă de la intrare, iar pe șorțuleț i se zăreau urme de zmeură. Lângă ea, pe jos, stătea o cutie goală de bomboane numite *Larmes d'amour*, sfere colorate pastelat, fiecare într-o altă nuanță, fiecare conținând o picătură de sirop cu gust de fructe. Cum făcuse rost de ele pe timp de război îi era greu să-și imagineze. Fetița ridică ochii la Varian. Prin ușa deschisă a apartamentului administratoarei-portărese pluti întâi o umbră și apoi își făcu apariția silueta lui madam Balansard, într-un șorț alb pe deasupra rochiei albastre pe care o purta când își îndeplinea sarcinile în imobil. Aruncă o privire la Varian și ochii i se făcură ca două dungi.

— Unde-i bicicleta? îl interogă pe un ton scăzut, amenințător.

— *Madame…*

— Unde-i bicicleta, domnule Fry? *Unde e bicicleta*? Traversă holul, scoțându-și șorțul. Pe o voce măsurată întrebă acum din nou: Unde e bicicleta lui Felix?

— Am dat-o în schimbul vieții unui om, răspunse Varian.

Madam Balansard se dădu pe spate și-i cârpi lui Varian o palmă usturătoare direct peste față.

— Mincinosule! Mincinos și hoț. Dă-mi banii!

— Nu e vorba de bani.

— Dă-mi ce ai primit pentru bicicletă, altfel te raportez la poliție.

— N-am vândut-o, doamnă, v-am spus. Am dat-o pentru a salva viața unui om. Un refugiat. Am dat-o ca să-l scot din închisoare. Ar fi fost trimis într-un lagăr de concentrare sau ucis direct.

— Ai schimbat bicicleta soțului meu pentru a salva viața unui criminal!

— Nu un criminal. Un refugiat.

— Îi văd când vin și pleacă din biroul dumitale, zise ea, plină de furie glacială. Știu ce sunt și ce ești și dumneata! Știu ce faci. Îl privi prin ochii îngustați, iar în spatele ei, fiica repetă expresia. Ar trebui să te denunț imediat la poliție.

Varian se întrebă o clipă ce știe exact femeia asta, sau ce credea că știe. În orice caz, nici una dintre activitățile sale ilegale nu ar fi reprezentat o noutate pentru poliție.

— Regret profund, doamnă Balansard. Nu am avut de ales. Își

scoase carnetul de rații din buzunar și i-l puse în mână. Luați-l pentru Clotilde. Centre Américain vă va despăgubi pentru bicicletă.

Mâna femeii tremură. Era clar că ar fi vrut să i-l arunce în față, dar Clotilde o făcu să priceapă adevărul înfometat: *Larmes d'amour* nu aveau cum s-o mulțumească.

— Am să vorbesc cu *monsieur* Duverre, zise. Proprietarul. O să rupă contractul de închiriere dacă îi spun eu. Să-l ia naiba pe Moreau, evreul, că te-a adus aici. Îi scuipă la picioare, se întoarse și intră în apartament, trăgând-o pe Clotilde de mână. Pe ușa aproape închisă se zăriră, pentru o clipă, ochii albastru scânteietor ai fetei; apoi ușa se trânti și ecoul răsună pe scară ca un blestem.

14
Basso

Mica livadă de la Hardughia Medievală fu plină de fructe săptămâni în șir după întoarcerea lui Varian. Trecea prin grădină, spre casă, umplându-și buzunarele cu persimoane încinse de soare, anticipând cum îl va primi Grant la ușă, într-un halat de mătase chinezească; apoi, în bucătăria ca o fortăreață a Hardughiei, cum Grant va tăia fructele portocaliu-roșietice cu un cuțit lung și ascuțit, va extrage carnea alunecoasă din coajă și va aranja feliuțele colorate pe o farfurie, ca limbile tăiate ale unor dragoni. Uneori le mâncau acolo în bucătărie, stând șold în șold lângă masă; alte dăți luau farfuria în dormitor și o lăsau pe noptieră pentru după, dulceața poamelor venind ca un șoc proaspăt după gustul sărat al sexului. Grant se ridica despuiat, ducea farfuria goală la baie și o spăla la chiuvetă; apoi, fără greș, se întorcea, oferindu-i lui Varian un pahar cu apă cu gust de fier, răcorită de trecerea prin țevile vechi. Acea solicitudine, rămășită a zilelor de facultate, aproape ștergea faptul că fiecare clipă petrecută în Hardughie îl păstra pe Gregor Katznelson ca pe un al treilea partener tăcut.

Cum arăta figura lui Grant când numele lui Katznelson era pomenit – ochii privind în jos, gura devenită ușor mai domoală, buzele întredeschise – îl chinuia nespus pe Varian, exact opusul plăcerii pe care o simțea în pat cu Grant. Fusese întotdeauna gelos, deși atunci, demult, se străduise să pretindă că nu e; gelozia părea atât de provincială, retrogradă, rușinoasă. Iar Grant flirtase întotdeauna la petreceri, plăcându-i să se facă nevăzut în spatele unor draperii sau în debarale de așternuturi sau dormitoare, în compania unor flăcăi arătoși de douăzeci de ani, sau a unor dandy de treizeci de ani cu șolduri înguste, ori profesori vivace de patruzeci; considera totul la fel de esențial ca experiență precum paharul de whisky. Varian își amintea

cum urmărise aceste cochetării cu o strângere cumplită în piept, un tremur de răceală de parcă ar fi parcurs un lac glaciar.

Iar acum, după doisprezece ani, se găsea la fel de scufundat în gheață, aproape de a se îneca. La Hardughie, Grant trăia printre lucrurile abandonate ale lui Katznelson. Halatul chinezesc îi aparținea lui Katznelson; dormea în așternuturile cu monogramă ale lui Katznelson, în patul lui înalt, bea băuturile lui Katznelson, se îmbăia cu săpunurile lui, se bărbierea cu trusa lui de argint. Dacă atitudinea i-ar fi fost alta, dacă relația față de aceste lucruri ar fi fost nepăsătoare sau frivolă, ar fi putut părea un sacrilegiu că le folosea în fața prezenței nude a lui Varian; în schimb, tandrețea lui neabătută pentru obiectele respective apărea ca un memento, ca un reproș.

Într-o după-amiază, pe când zăceau în pat cu restul de persimoane zilnice, se auzi o bătaie la ușă, care străbătu atriul hexagonal ca printr-o tobă. Grant sări din pat și-și trase pe el halatul lui Katznelson.

— Cine ar putea fi? se miră Varian.

— Habar n-am. Nu vine nimeni aici.

— Du-te și vezi. Oricine ar întreba, nu sunt aici.

Grant zâmbi și-o zbughi pe scări în jos, iar Varian îl auzi discutând pe ton scăzut cu cineva la ușă. Nu reuși să deslușească nimic, dar auzi sunetul unor monede. Peste o clipă Grant reveni cu o telegramă în mână.

— Este de la Gregor, zise.

Păi se putea?!

— Deschide-o.

Grant se așeză la piciorul patului și despături telegrama, aruncându-și ochii peste hârtia albastră iar respirația îi deveni mai rapidă.

— Tobias trăiește, zise. I-a scris lui taică-său de la Lyon, codificat. Apoi o altă scrisoare de la Valencia, cu nici un fel de altă informație decât că se află acolo. Grant continuă să citească în tăcere. Apoi, o telegramă de la Avignon. Din nou nici un fel de informații. Asta a fost ultima primită. Toate acestea îl așteptau pe Gregor când a sosit acasă.

— De când datează ultima?

— De acum câteva săptămâni.

— Cel puțin știm că e în viață. Și că se îndreaptă spre sud.

— Da, zise Grant. Ochii i se așezară din nou pe telegramă, iar când îi ridică, expresia îi devenise mai complicată, marcată de durere. Gregor

e nefericit la New York. A cheltuit niște bani în plus ca să-mi comunice asta. Întoarse capul spre fereastra batantă, în timp ce Varian se ridică din pat. Merse la baie unde un singur robinet oferea apă de culoare maronie, prelingându-se într-un lavoar. Deasupra chiuvetei se ridica o oglindă în ramă de lemn aurit; îi oferi imaginea unui bărbat supt la față, un bărbat a cărui viață ajunsese la un moment de cumpănă.

— Trebuie să te duci la Avignon primul lucru mâine-dimineață, îi spuse lui Grant. Dacă băiatul e încă acolo, n-o să fie așa de greu de găsit. Iar dacă deja a plecat, poate dai de-o urmă. Știu că Mehring are niște prieteni în zonă, o să-i spun să le scrie imediat.

Grant veni prin spate și-și lipi tot trupul cald de cel al lui Varian.

— Să mă duc la Avignon de dimineață? întrebă. *Tout seul*?

— Nu pot pleca din oraș, nu așa de repede, Grant.

— Bine. Apa țârâia în lavoar. De afară se auzea cântecul de amurg al unei păsări.

— Poate că e mai bine așa, spuse Varian. O zi sau două departe.

— Corect, acceptă Grant, cu același calm.

Varian simți o răbufnire lăuntrică de rușine. Nu putea să protesteze? De ce nu a adus obiecții? Grant ținea încă în mână telegrama lui Katznelson chiar și după ce se aplecase peste Varian, la început ușor și apoi mai tare, înlănțuindu-i trupul, împingându-l spre marmura albă și rece a chiuvetei. O voce în mintea lui Varian îl îndemna să-l oprească pe Grant; în schimb se trezi răspunzându-i la insistență, aproape râzând, cerând și oferind, vrând, ca întotdeauna, mai mult.

*

Două ore mai târziu – reușiseră cumva să se spele și să se îmbrace și prinseseră trenul de întoarcere –, ajunseră în oraș, în capul străzii Canebière, ca să se întâlnească la cină cu Miriam și Mary Jayne. Propunerea era Basso, un restaurant dichisit, faimos pentru supa de pește bouillabaisse, situat în Vieux Port, unde o cântăreață nigeriană pe nume Micheline Osondu sfida interdicția oficială a jazzului. Merseră de la tramvai în tăcere, prin ceața gălbuie a nopții marsilieze. Un portar în uniformă îi pofti înăuntru, unde le găsiră pe tinere, la o masă cu față albă. Amândouă erau îmbrăcate în voal, cu pietre lucitoare în păr. Lângă Miriam ședea un ofițer american poreclit Bărbosul, cândva în

Legiunea Străină, înalt și cu o barbă îngrijită, care alesese să ignore logodna lui Miriam cu iugoslavul ei absent; iar lângă Mary Jayne se așezase un tânăr sever, cu ochi întunecați, pe nume Raymond Couraud, care bântuia biroul aducând daruri fanteziste, pe care categoric le fura de undeva. Săptămâna trecută îi dăruise lui Mary Jayne un colier de aur cu serpentin și un diamant roz; săptămâna asta îi adusese o capă mică de blană de la Mainbocher. Băiatul – abia de avea douăzeci de ani, își imagina Varian – se lăuda că și el era din Legiune, deși se zvonea că minte și că ar fi sfeterisit actele unui legionar mort. Mary Jayne îl poreclise tandru Asasinul, pentru felul în care masacra limba engleză. Ce simte tânăra pentru acest băiat, bănuia Varian, nu se deosebea mult de sentimentul ei față de avion, acel obiect nepractic, imprevizibil, amuzant și posibil periculos, pe care știa cum să-l țină sub control, cu excepția cazurilor când habar n-avea.

Grupul se instalase la o masă lângă scenă și comandase pahare mari de bere. Micheline Osondu, înfășurată de la bust la glezne într-o țesătură turcoaz de Ankara, se aplecă spre microfon și prinse a cânta *Blue moon*, în timp ce un pianist cu umeri înguști mângâia clapele în tandre disonanțe și un basist scotea sunete dulci din instrumentul său. Mary Jayne dădu comanda unui chelner pomădat și atractiv. Când luai masa cu ea, Varian o știa, nu aveai nevoie să te uiți la meniu; mâncarea ce sosea era excelentă și din abundență, iar la sfârșitul serii n-o puteai insulta pe Mary Jayne oferindu-te să achiți nota.

Domnișoara Osondu își termină repertoriul iar Bărbosul și Asasinul se scuzară că vor ceva mai tare decât berea. Îi poftiră pe Varian și Grant să li se alăture, dar Varian își imagină clar că se referă la droguri, pe care el le abandonase încă de la Harvard: acele stimulante îi dădeau palpitații, marijuana îl lăsa fără grai, iar heroina cu greu putea fi savurată în condițiile astea. Grant și Miriam se ridicară și se duseră la domnișoara Osondu să-i aducă osanale, așa că Varian se trezi singur la masă cu Mary Jayne.

— Mă bucur că am un moment să stau de vorbă cu tine, îi zise ea, dându-și părul după ureche. Am un subiect destul de serios de abordat.

— Cam ce?

— Am găsit o casă, Miriam și cu mine. O casă de-adevărat, un conac, o vilă, de fapt.

— O casă, zâmbi Varian. Și ce să faci cu o casă? Să dai petreceri?

— Să trăiesc acolo, deocamdată, răspunse Mary Jayne. Și nu numai eu, ci și tu, Varian. Vreau să te scot de la hotel.

— Casa asta e special pentru *mine*?

— Da. Și pentru sărmanul Lev Zilberman, închis toată ziua cu Mehring. Și câțiva alții, prieteni cu mine. Sunt opt dormitoare și un salon splendid ce dă spre Val d'Huveaune. E pe lângă La Pomme, nu departe de Katznelson.

În acea clipă Grant și Miriam se întoarseră de la conversația lor cu solista de jazz, iar Grant probabil remarcă expresia de pe chipul lui Varian.

— Ce s-a-ntâmplat?

— Mary Jayne a găsit o casă. În La Pomme, adăugă Varian.

— Da. Și asta grație ție, Grant. Îți aduci aminte de micul parc pe care l-ai pomenit, cel cu cărarea spectaculoasă de-a lungul crestei? Miriam și cu mine am luat tramvaiul și ne-am dus la un *pique-nique* cu Bărbosul și Asasinul. Și cum ne-am dat jos din tramvai am observat un afiș scris de mână „De închiriat", bătut într-un copac chiar la începutul aleii. Așa c-am luat-o frumușel în jos și am dat de casă, o vilă cu două etaje, pe un deal. Proprietarul era acasă, lucrând în grădină, și ne-a oferit un tur. Ce grădină! Etajată, ca într-o carte de povești. Și cu o fântână. Iar casa e splendidă, perfectă pentru ce ne trebuie nouă. Vine cu o menajeră îmbufnată pe nume *madame* Nouguet. Pare-se că nu gătește rău.

Deci Grant o trimisese pe Mary Jayne; probabil că-și închipuise ce-o să iasă. Sigur că Varian nu putea locui în La Pomme, la jumătate de oră de birou și peste stradă de Grant; sigur că nu putea să locuiască niciunde cu jumătate de duzină de colocatari. Dar genunchiul lui Grant îl întâlni pe al său pe sub masă, hotărât și cu înțeles, și toate argumentele îi muriră pe buze.

— Cunosc locul, zise Grant, cu o expresie greu de scrutat. Te referi la Air Bel, pe bulevardul Jean Lombard. Este chiar splendid, ai dreptate.

— CIU nu-și poate permite o superbă casă la țară, grăi Varian.

— Nu vrea decât o mie cinci sute pe lună, ciripi Miriam.

Mai puțin decât plătea Varian pe camera lui de hotel. Își abătu privirea spre ușa restaurantului, unde Bărbosul și Asasinul tocmai își făceau apariția, întorcându-se de la distracțiile lor.

Grant îi urmări privirea.

— Poate că ar trebui să dăm și noi o ocheadă.

— Da, fu de acord Mary Jayne. Mâine-dimineață.

— Mâine-dimineață mă duc la Avignon, zise Grant.

— Avignon? Primul tren în direcția aceea nu pleacă înainte de prânz, știu eu. Ne întâlnim atunci la zece.

— De ce sunteți toți așa de încântați? întrebă Bărbosul, luându-și locul lângă Miriam și cuprinzându-i umerii cu un braț.

— O, de casa aceea minunată pe care am descoperit-o! Cea cu piscină.

— Nu-i chiar o piscină, zise Mary Jayne. Este un iaz de irigare.

— Ba este, insistă Miriam. Când o să locuim acolo o să înotăm în fiecare zi. O, stai numai să vezi locul, Varian.

O casă aproape vizavi de Grant, în La Pomme, mai bine se spânzură și gata. Și totuși dacă va da de Tobias la Avignon, atunci vor avea nevoie de un loc unde să-l ascundă, un loc care nu este Hardughia. Era adevărat că pe Zilberman trebuia să-l mute de la Splendide. Nu putea sta la nesfârșit într-o cameră cu Mehring. Și apoi mai erau și alții care abia sosiseră în oraș, o nouă recoltă de artiști de pe listă: scriitorul rus Victor Serge cu fiul și André Breton cu soția și fiica. O casă la țară cu Breton! Își imagină cum o să-i scrie despre asta lui Eileen, își imagină cum o să citească ea în bucătăria lor friguroasă din apartamentul din Piața Irving, hârtia albastră ușoară tremurându-i în mâini.

— Bine, zise, finalmente. O să mergem s-o vedem mâine-dimineață. Și pe urmă voi decide. Observă cum fața lui Mary Jayne se îmbujorează de plăcere, cum se uită apoi la Miriam și zâmbește. Grant în schimb avea o expresie mai subtilă pe chip – de anticipare, poate, îmbinată cu ceva mai sumbru, ceva ca un fel de capitulare, de cedare.

— Acum chiar c-am devenit prea serioși, zise Asasinul, aranjându-și ochelarii sobri. Hai să dansăm! Jazzul e minunat!

Așa era. Legăturile de pe piața neagră – unde nu dădeai peste așa ceva, aici, la Marsilia? – făcuseră ca poliția să nu se amestece, permițând ceea ce altfel ar fi putut părea o petrecere flagrantă să continue fără întrerupere. Asasinul o luă pe Miriam de mână și o trase pe ringul de dans; tânăra râse de atenția neașteptată, iar Mary Jayne acceptă invitația lui Varian, având însă întipărită pe chip gelozia de a o vedea pe Miriam dându-și capul pe spate și râzând cu poftă la ceva ce

Asasinul spusese. Vrând să-i distragă atenția, Varian se aplecă spre urechea ei și-i șopti unde îi auzise numele pentru prima dată: la familia Parrish în Morgan Bay, doisprezece ani mai devreme.

— Parrish! se împurpură Mary Jayne. Ce-or fi zis oare despre mine? Pe vremea aia eram moartă după Oswald, băiatul acela superficial cu un Citroën roșu. Se întoarseră amândoi acum spre domnișoara Osondu și contrabasul care îi urmărea fidel toate urcușurile agile de altistă. Familiile noastre schiau împreună la Chamonix. Oswald și soră-sa, Vivian, mă considerau însă nedemnă de atenția lor. Cei de pe Coasta de Est sunt niște snobi cumpliți, știi, nu vreau să te jignesc, Varian. Eu veneam de la Chicago și nu fusesem la colegiu. Îți dai seama ce însemna asta pentru Oswald și Vivian.

— Dar te admirau, zise Varian liniștit, printre crâmpeie de improvizații muzicale. Oswald spunea – și nu exagerez – că ești cea mai dulce femeie pe care o știa.

— O fi zis-o ca pe o insultă, trase ea un zâmbet pieziș și se apropie mai tare.

— Deloc.

— Nu știi ce s-a mai întâmplat cu el, nu?

— N-am mai văzut pe nimeni din familia Parrish de ani. Dar Oswald zău că era impresionat de avionul tău. Nu numai de el, ci și de faptul că îl pilotai singură. Și nu doar de asta. De îndrăzneala ta, cum îi zicea.

— Păi am fost elevă la Masters School, ridică Mary Jayne bărbia și-i făcu cu ochiul. Mottoul nostru acolo era „Fă-o cu toată puterea!“ M-am conformat. Uneori prea serios, te-ai putea gândi.

— Ei, știu și eu, zise Varian. Pari a avea un simț înnăscut al ironiei. Nu cred să-l fi pierdut la Masters School.

— O să iau asta drept un compliment.

— Așa și intenționam, răspunse Varian. În acel moment interveni Asasinul, care fusese despărțit de Miriam de prietenul ei gelos; iar Varian se întoarse la masă, unde Grant stătea acum singur cu un pahar înalt de bere în față și rămășițele a trei duzini de stridii. Se așeză lângă el și dădu peste cap propria bere. Era deja suficient de beat pentru a-i atinge lui Grant glezna cu a sa, pe sub masă.

— Tu i-ai trimis la casa aia, îl acuză Varian.

— Nu sunt eu acela, dădu Grant din cap. Dar nu pot spune că-mi

displace.

— N-am cum să-ți fiu vecin în La Pomme. Știi că nu pot, Skiff.

— Nu-mi dau seama de ce, răspunse Grant, ținându-și degetele la ochi un lung moment. Mâine după-amiază mă duc la Avignon să-l caut pe Tobias. Poate că o să-mi fii vecin când mă întorc, poate că nu. În orice caz, Varian, trebuie să vorbim. Am face bine să vorbim. Sau pur și simplu să ne împușcăm. Habar n-am.

— Ai băut prea mult, dragule.

— Credeam că ți-am zis să nu-mi spui așa, surâse Grant și se depărtă un pic de Varian când se apropiară ceilalți de masă.

*

Casa era exact cum o prezentase Mary Jayne. Se întâlniră cu toții acolo a doua zi, Grant cu valiza în mână, iar Varian cu o cumplită mahmureală, Mary Jayne și Miriam în haine sobre de toamnă, iar Asasinul cu un ochi vânăt proaspăt dobândit. La capătul unei alei lungi se aflau doi stâlpi de piatră, de unul dintre ei fiind atașată o plăcuță de alamă cu inscripția VILA AIR BEL. Pe celălalt, o inscripție de lemn, scrisă de mână: DE ÎNCHIRIAT. ÎNTREBAȚI ÎNĂUNTRU.

Suiră pe alee, ajungând la o creastă mică; dedesubt valea începea să se formeze. În aerul de la Val d’ Huveaune plutea o pâclă auriu albăstruie, soarele înfiltrându-se prin norii sparți și atingând regiunea păduroasă de dedesubt. Mirosea a salvie și lavandă, a mușețel, toate înflorite pe marginea aleii. Deasupra, platanii formau o arcadă de umbră intermitentă. Pe jumătate ascunsă de o ridicătură blândă se afla vila cu stuc galben închis; drumul neamenajat făcea loc unor dale de piatră, trecând de remiza care acum slujea drept reședință menajerei. Poarta interioară nu era încuiată, iar Mary Jayne o împinse cu un gest de proprietar. Traversară aleea de piatră și ajunseră la grădină, unde un bătrân cu o pălărie decorată cu pene săpa. În mijloc, țâșnea o fântână în patru colțuri, iar cărări năpădite de vegetație șerpuiau pretutindeni prin iarba înaltă.

— *Monsieur* Thumin! strigă Mary Jayne. Am venit cu domnii.

Bătrânul ridică ochii, își șterse fruntea cu o batistă pătată și apoi puse piciorul pe sapă.

— Nu înțeleg o boabă din ce spui, replică el în franceză.

Coborâră treptele de piatră care duceau spre grădină. *Monsieur* Thumin își scutură pulberea de pe revere și se îndreptă din șale. Era ca un bețigaș, scund, cu mâinile pocite de artrită; în privire i se citi o ușoară confuzie care nu dădea bine cu atenția și participarea.

— O, domnilor, mă bucur nespus că ați sosit, zise. *Mademoiselle* Gold s-a gândit că poate v-ar plăcea să vedeți casa.

— Vreți să ne-o arătați? îl întrebă Varian, iar *monsieur* Thumin se conformă. Întâi grădina, cu fântâna suficient de mare ca să te bălăcești în ea și un rezervor pentru irigații, mărginit cu piatră, adânc cât o piscină. Mai erau straturi de flori sălbatice, încâlcitură de viță fructiferă, un lot cu legume gemând de dovlecei târzii și roșii; lângă casă se afla o seră cu pereți de sticlă, înțesată cu palmieri în miniatură și lămâi.

Edificiul în sine avea trei etaje, iar ferestrele din spate dădeau spre vale. Îl urmară pe Thumin în bucătăria cu podea de teracotă semănând ca două picături de apă cu cea din Hardughia Medievală, apoi într-o sufragerie cu o masă masivă de nuc, fiecare din cele douăsprezece scaune bogat sculptat, cu frunze îmbârligate și spiriduși cu ochi oblici. Pe pereții din jur se ițea o pădure în *trompe l'oeil*. Dincolo se afla un salon cu sofale capitonate cu satin și o bibliotecă gemând de cărți în franceză, engleză și latină. Pe o placă în perete deasupra șemineului se găsea o pereche de aripi de șoim, dar fără șoimul propriu-zis, ridicate în jumătate de fâlfâit, în timp ce pe polița de marmură de dedesubt, sub un mic dom de sticlă, o cârtiță pitică, excelent păstrată, nu mai mare decât o pară, parcă mirosind aerul cu nasul, ca o floare turtită. Pe un raft vizavi o creangă pe care stăteau cocoțați cinci cintezoi împăiați, unul dintre ei gata să prindă un gândac iridescent. Suprarealiștii s-ar da în vânt după locul ăsta, își zise Varian.

Făcură un tur al dormitoarelor de la etaj, toate cu pat sculptat și noptieră, un lavabou și un dulap masiv. De pe fiecare fereastră pătrundea vederea verde-auriu. Unul dintre dormitoarele de sus avea o baie în care încăpeau ușor două persoane; cada se sprijinea pe spinările albe ca laptele ale unor lebede mici. Etajul al doilea cuprindea alte dormitoare, fiecare scăldat în lumina mediteraneeană. În ultimul, în mod total aiurea, zăcea un harpsicord lung și îngust, lăsat pradă prafului și păianjenilor.

Grant atinse acoperitoarea claviaturii și se întoarse spre domnul Thumin.

— E funcțional?

— Eu unul nu cânt, ridică acesta din umeri.

Grant deschise claviatura și trase afară bancheta verde capitonată. Își dădu în spate poalele hainei, se așeză și-și puse mâinile pe clape.

— Îmi permiteți? îl întrebă pe bătrân.

— Mă tem că e groaznic de dezacordat.

Grant își așeză mâinile pe clape. O gamă; notele plutiră în aer și se risipiră. Și apoi, deodată, Fuga lui Bach 548 în Mi Minor, numită, în lumea anglo-saxonă, *The Wedge*, cu complicata sa structură contrapunctică în patru linii melodice. Ascultând, peste Varian se scurse o cascadă rece de amintiri. În subsolul de la Gore Hall se afla o serie de camere de studiu, puțin folosite, dintre care una găzduia un clavecin pictat cu o scenă pastorală. Habar n-avusese de existența acestuia până nu-l condusese Grant în jos pe scări, într-o seară, și, la lumina lumânării, descoperise instrumentul și se așezase să cânte. Deja îi cunoștea aspirațiile muzicale abandonate; își deschiseseră cărțile cu poveștile din copilărie și-și relataseră pagină după pagină, oricât de rușinoasă. Dar Varian nu-l văzuse până atunci pe Grant atingând un instrument. Acolo, iată, se croia un alt gen de intimitate și mai mare, ascunsă la subsol, și, după cum înțelegea, deloc menită să fie pomenită după aceea. Se simțise întotdeauna în largul său cu precizia logică a lui Bach, dar ascultând acum începu să întrevadă mai departe în muzică, așa cum imaginile îngemănate ale unui stereoscop se dizolvă în trei dimensiuni. Se înălțau astfel o seamă de întrebări dureroase, pline de miez, despre moarte, despre existența lui Dumnezeu și enigma lui Christos, de forța de atracție htoniană a cărnii și sărmanul spirit închis în piept, în cele patru camere întunecate ale inimii. Ascultând, înțelese cât de departe se afla de a putea avea cel mai mic control asupra sentimentelor pentru Grant; era, cum se spune, înrobit. Mai avusese iubiți înainte, legături pasionale cu băieți în dormitoare și păduri, frecări furibunde în întunericul mirosind a ciuperci. Câteodată se simțise chiar îndrăgostit. Dar nu aparținuse niciodată atât de indiscutabil, de incontrolabil unei alte persoane.

Acum, doisprezece ani mai târziu, se lupta să-și stăpânească trăirile, să imite admirația surprinsă de pe chipurile femeilor sau vaga nerăbdare a lui Thumin. Ce voia Grant de cânta bucata asta în fața colegilor lui Varian și a unui străin? Era posibil să fi uitat? În fond, de ce și-ar

aminti? La vremea aceea, mulți ani în urmă, Varian se străduise să mimeze indiferența. Ascultase fără să facă vreun comentariu, apoi sugerase să meargă la cină. Sperase, se temuse că Grant intuise ce se afla sub aspectul lui calm; dar poate că nu fusese așa. În orice caz, nu mai discutaseră vreodată despre acea treabă, nu reveniseră niciodată împreună în camera de la subsolul din Gore Hall.

Când Grant termină, ridică ochii nu către Varian, ci spre priveliștea văii, și-și lăsă mâinile să-i cadă în poală. Probabil se gândea la Gregor, nu la el, la Varian; poate că se uita până hăt departe la Val d'Huveaune, spre ocean, de parcă ar fi putut vedea dincolo de curbura pământului unde se afla acum Gregor, într-un apartament de pe lângă Columbia, o înșiruire de camere pe care Grant le cunoștea mai bine chiar și decât cele de la Hardughie. Varian își simți pielea strângându-i-se ca într-o capcană, genul care te trage mai adânc cu cât te zbați mai tare. Thumin trebui să-l întrebe de două ori până să-l audă și să-i răspundă.

— Da, este ideală, zise. O luăm.

15
Vila

Peste trei zile își goli sertarele și-și împachetă lucrurile de la Splendide, tot minunându-se că, în ciuda avertismentelor sumbre ale lui Fullerton, nu fusese încă alungat din Franța. Bănuiala lui era poate corectă; consulul îl considera prea ineficient pentru a reprezenta vreun pericol pentru misiunea diplomatică americană. De la întoarcerea de la Arles, Fullerton îl ignorase total. Autoritățile de la Vichy nu purceseseră la nici o acțiune. Iar el nu încetase să lucreze pentru clienții lui, să procure documente și vize false, nu încetase să caute noi metode de evadare din Franța, deși granița spaniolă era în continuare oficial închisă.

De curând aproape că aranjase o rută maritimă. Hirschman descoperise un iaht mic numit *Bouline*, al cărui căpitan tocmai îl vânduse unui cumpărător din Gibraltar; căpitanul intenționa să livreze iahtul în persoană, ducând cu el și o încărcătură de clienți, la un preț frumușel. Varian cumpărase locuri pentru Hans Tittel, Franz Boegler, Fritz Lam și Siegfried Pfeffer, patru social-democrați marcanți, care fuseseră deținuți la Vernet. Chiar Mary Jayne mersese să-i scoată din lagăr; îmbrăcată într-un deux-pièces Lanvin și îmbăiată în Chanel N° 5 se dusese la comandant și-l invitase la o întâlnire la ea la hotel. Nu spunea ce se întâmplase exact, dar puțin mai târziu tipul i-a oferit ce ceruse: prizonierilor li s-a permis o călătorie de o zi la Marsilia, sub pază, ca să-și ia vizele americane. Hirschman a cumpărat gărzile, Bingham a furnizat vizele și Varian i-a suit în ambarcațiune pe social-democrați și le-a zis la revedere. Dacă n-ar fi fost o furtună violentă în larg ar fi scăpat. Așa, căpitanul a întors iahtul și l-a readus în port, unde Siguranța Națională aștepta să-i trimită pe prizonieri înapoi la Vernet.

Mary Jayne și Hirschman priveau chestiunea ca pe un eșec

deplorabil, însă Varian nu-și pierduse speranța: prizonierii fuseseră închiși din nou în lagăr, însă nu fuseseră trimiși spre est, iar ruta maritimă părea din nou disponibilă. *Bouline* nu reușise, dar aveau să încerce din nou.

Încet și pe nesimțite, Centre Américain își lărgea orizontul. Miriam recrutase câțiva prieteni folositori ca să mărească personalul: Danny Bénédite, care lucrase la Secția vize a Prefecturii Poliției din Paris, unde împărțise prea multe ștampile de ieșire imigranților dornici; soția sa britanică, Théo, care fusese angajată la IBM și era un geniu al mecanicii, o pricepută în a meșteri diverse și a sparge coduri; și Jean Gemähling, un băiat de la Strasbourg, de douăzeci și ceva de ani, care vorbea perfect englezește și care ura din rărunchi Regimul de la Vichy. Aproape că se putea considera un noroc faptul că madam Balansard reușise să scoată Centre Américain din casa de pe strada Grignan. Între timp se mutaseră într-un birou nou, pe bulevardul Garibaldi, în două camere mari deasupra unei papetării. Locul mirosea de trăsnea a cerneală tipografică, dar era suficient de mare pentru ei toți.

Acum părăsea și Hotelul Splendide, casa lui din ultimele douăsprezece săptămâni. Făcându-și bagajele, rămase surprins la gândul că aveau să-i lipsească acele perdele verzi anonime, covorul cu spirale, fereastra ce dădea spre școala de fete și aerul francez din râsul lor. Avea să-i lipsească baia unde purtase conversații secrete cu Hirschman. Patul care slujise o dată drept masă de întrunire a comitetului. Liniile telefonice ascultate. Colțul crăpat din văruială aducând cu actorul Jimmy Cagney. Fusese un loc numai al lui, primul pe care-l avusese de la facultate încoace. În această încăpere își inventase un nou sine, care putea salva vieți de artiști, care putea să le dea replică unora precum Fullerton și Villand, care putea să conducă personalul unei misiuni internaționale ce salva vieți. Tot aici primise primul mesaj al lui Grant, aici stătuse treaz după întâlnirea lor de la Dorade, sucind și răsucind butonul cu nautilul între degete.

Ieri primise o altă telegramă de la Eileen. CIU alesese pe cineva care putea fi instruit pentru a-i lua locul, scria ea; existau niște dificultăți referitoare la viză, dar credea că vor fi rezolvate rapid. TE ROG VARIAN SPUNE-MI CUM TE SIMȚI, încheia ea; imposibil de trecut cu vederea tonul plângăcios. O parte din el ar fi dorit să-i mărturisească totul; bănuia că ar fi preferat adevărul. Dar nici ea nu-l menționase pe

Grant în nici o scrisoare, în ciuda faptului că Varian îi pomenise numele cu o nonșalanță studiată; omisiunea era cu siguranță deliberată. Imposibil de crezut că a uitat ce însemnase Grant pentru el. Și în curând trebuia să-i împărtășească faptul că s-a mutat la Air Bel, la zece minute de mers de Hardughia Medievală. TE ROG VARIAN SPUNE-MI CUM TE SIMȚI: ar fi vrut și el să cunoască răspunsul. Luă telegrama de pe birou și-o împături într-un dreptunghi impecabil, apoi o vârî în valiză, alături de celelalte.

*

Lev Zilberman aștepta în hol cu un sul de desene sub braț. Își domolise șuvițele negre-argintii cu un pieptene ud; ochelarii cu ramă de baga îi sclipeau. La gât avea aceeași eșarfă albastră pe care o purtase la Arles. Arăta ca și când n-ar mai fi dormit de săptămâni. El și Mehring aveau ore total diferite, între ei iscându-se o tensiune clară.

— Iată-vă, Lev, zise Varian. Mă bucur că ați decis să vă alăturați nouă.

— *Herr* Mehring este un scriitor grozav, dădu el din cap, o persoană bună. Frumos din partea lui că m-a găzduit la el în cameră, dar…

— Nu e nevoie să continuați, pricep. Îmi pare bine că veniți, atâta tot.

La recepție Varian achită notele, iar apoi o porniră pe jos până la tramvai, suindu-se într-un vagon aproape gol. Zilberman își ținea strâns lungul rulou cu desene și privea pe fereastra deschisă, la clădirile mânjite de funingine pe lângă care treceau. Capetele eșarfei albastre înnodate se ridicau și cădeau sub adierea vântului; în aer se simțea un tremur răcoros, semn al apropierii iernii.

— Foarte frumos din partea dumitale că m-ai invitat, zise pe un ton domol, reținut. Mă tem că prezența mea vă pune în pericol misiunea.

— Dar meritați să riscăm, zise simplu Varian. O să fiți într-o companie bună. Dădu la iveală nume, unul câte unul, ca pe tot atâtea atuuri: Mary Jayne și Miriam, cei doi Bénédite, Jean Gemähling, Victor Serge și fiul, și, asul din mânecă, familia Breton.

— N-o să am un moment de liniște, zâmbi Zilberman.

— Există o seră unde vă puteți instala dacă vă convine. O să am grijă să nu fiți deranjat.

— Breton va avea grijă să fiu. Este un maestru al deranjului.

— Are această reputație, într-adevăr.

— Dar a fost foarte amabil cu mine la Paris, declară Zilberman. El și Jacqueline au găzduit o expoziție cu lucrările mele la ei acasă și au invitat niște prieteni influenți. Este o persoană generoasă, atâta vreme cât nu-l calci pe bătături. Și Jacqueline este o forță, o prezență. Este cunoscută, printre altele, pentru seratele ei memorabile. Vom avea cu toții ceva de dus cu noi din Franța, dacă scăpăm cu viață. Privi din nou pe fereastră, măturând din ochi străzile cotropite de soare.

— Nu vorbiți așa, zise Varian.

— Știi, domnule Fry, că supraviețuirea noastră nu e nici pe departe garantată. Poate că nu vei avea nimic de spus în această chestiune. Războiul avansează. Cât mai durează până când și restul țării va fi ocupat? Toată lumea se află în pericol. N-ai idee de ce sunt în stare naziștii.

— Ba am, din păcate. Am fost martor al rebeliunilor de la Berlin din 1935.

Zilberman întoarse capul. Aproape de șinele ușoare, șiruri ordonate de măslini formau o mică livadă, iar între ele, fete cu fuste prăfuite erau angajate într-o migăloasă muncă de îngrijire cu greble de lemn cu dinți mari.

— E bine că ai, opină Zilberman. Și bine că nu ai iluzii.

— Majoritatea americanilor nu vor să creadă că războiul e în toi, declară Varian. Vor să dispară totul iute sau să nu se fi întâmplat niciodată. Chiar și simpatizanții nu pricep cu adevărat.

— Hm, exclamă Zilberman, dumneata, domnule Fry, ești scriitor. Scriitor și editor. Poate poți să-i faci să înțeleagă.

*

Mutatul continuă toată săptămâna. Rând pe rând, la porțile vilei Air Bel rezidenții își făcură apariția. După Varian sosiră Miriam și Mary Jayne, prima cu o singură valiză de piele roșie, a doua cu alaiul ei de mult călătorite cufere Louis Vuitton. După aceea sosi familia Bénédite; Danny, înalt și slab, cu o mustață ca o dâră și ochelari cu fundul gros; Théo, ca o porumbiță, ținându-l de mână pe băiatul lor cu ochi negri. Dimineața următoare aduse familia Breton și pe Serge cu fiul; Varian îi

urmări de la fereastra unei încăperi de la etaj cum traversează aleea de platani. Breton, cu trăsături puternice și părul dat pe spate lăsând la iveală o frunte lată, îl prinse în conversație pe scriitorul rus, emanând un aer sarcastic mulțumit, în timp ce descria cercuri apăsate în aer, ca un dirijor conducându-și orchestra înainte. Serge părea să alunece pe lângă el, cu membrele-i lungi ca de păianjen și mișcări de dansator. În ciuda amplitudinii disputei lor, Breton și Serge nu erau, de fapt, dușmani politici; Serge își construise reputația pe baza unui marxism argumentat cu grijă, iar Breton flirtase și el cu comunismul: cu doi ani mai înainte compusese împreună cu Troțki un manifest vituperând neglijența guvernului față de artele creatoare. Troțki și Serge însă avuseseră o sumă de certuri publice și private, iar acum numele lui Troțki zbura ca o săgeată între cei doi bărbați ce se deplasau prin grădină. În spatele lor venea Aube Breton, de șapte ani, mergând imperturbabil pe alee cu mama sa, Jacqueline Lamba, care fusese cândva dansatoare acvatică nudă la L'Onde Bleue din Paris și păstrase o anumită calitate de sirenă, o fluiditate în mișcări ce inspira sexualitate și primejdie. Părul și pielea îi erau ca de aur lucios, iar hainele, de culoarea fildeșului, pluteau pe ea, vădit de prisos. Varian și-o închipui foarte bine îmbrăcând, într-o doară, pantalonii și tunica de mătase și aruncându-se în bazinul de irigație. Oare ce dramă pusese el la cale, ce scenetă monta aici, se gândi, adunându-i în această casă din La Pomme? Savura ideea că necesitatea îl împinsese să ocupe o locuință împreună cu suprarealiștii într-o vilă din sudul Franței, peste drum de unde stătea Grant; o asemenea turnură a evenimentelor, de neconceput pe timp de pace, devenise nu numai posibilă, dar și o demonstrație de altruism din partea sa. Mai jos, în grădină, Aube Breton chibzuia cu voce tare cum, pentru că ajunseseră la țară, o să fie o grămadă de lucruri bune de mâncat. Fiul lui Victor Serge, pe nume Vlady, de douăzeci de ani și posesorul unei mustăți pe oală de toată frumusețea, precum și al unui aer atoateştiutor, o corectă sec. Mai degrabă, sugeră el, o să crăpăm de foame.

— Prostii, zise Jacqueline. O să trăim din ce ne bubuie mintea. Vom face chiolhanuri și petreceri.

— Să sperăm că așa o să fie, *madame* Lamba.

— *Maman* are întotdeauna dreptate, spuse Aube, cu un aer de autoritate incontestabilă.

*

În primele zile zarva și „mișcările de trupe“ au fost extreme și turbulente. Familia Breton s-a plâns de zgomotul venit de deasupra, din camera familiei Bénédite. Peterkin, așa cum îi ziceau cu toții, în fiecare dimineață, înainte de zorii zilei, făcea tărăboi, tropăind de parcă ar fi călărit un căluț de lemn. Victor Serge era alergic la ceva din grădină și a fost nevoie să fie mutat la un nivel superior. Vlady nu putea dormi dimineața într-o cameră care dădea spre est. Zilberman fu în repetate rânduri trezit de preumblările în sus și-n jos ale Asasinului, cu activitățile sale profesionale ce-l făceau să aibă un program neobișnuit. Iar Aude Breton, precum bine prevestise Vlady Serge, nu avea suficient de mâncare și rămânea trează noaptea bâzâind că vrea prăjituri, lapte, orice.

Nopțile lui Varian nu erau mai liniștite. Grant se întorsese din excursia de la Avignon cu coada între picioare. Nu putuse afla nimic despre Tobias, plecat de acolo de prea mult timp, și, deși insistase câteva zile, bătând pe la uși ore în șir, urmând cele mai mărunte indicii, nu reușise decât să atragă suspiciunea poliției. Până la urmă fusese umflat și dus la subprefectură, unde se văzuse nevoit să-l sune noaptea târziu pe Harry Bingham, care trimisese mașina lui oficială să-l aducă acasă. Se întorsese plin de rușine și frustrare și părea, pentru prima oară, deprimat. Varian nu-și dorea altceva decât să stea cu el în patul lui Katznelson sau pe sofaua acestuia, din amurg până în zori, născocind noi planuri de acțiune. În mod ironic, faptul că locuia la Air Bel nu-l ajuta să ajungă mai ușor la Hardughia Medievală. Camera lui Varian la Air Bel se afla la etajul unu și orice mișcare pe scările din față sau din spate ar fi putut trezi prieteni și clienți sau, și mai rău, pe copiii acestora, înfometați și dormind iepurește. Nu exista nici un burlan pe care să alunece, nici o creangă la loc potrivit care să-i favorizeze coborârea; în imaginație, își închipuia că înnoadă așternuturi sau confecționează o scară din frânghie de mătase. Nici la Hardughie, nici la Air Bel nu exista telefon și deci nu aveau cum comunica rapid dacă putea sau nu să vină. Lui Grant nu-i venea mai ușor să rămână la Air Bel după ce ceilalți se duseseră la culcare. Cineva stătea mereu până târziu, jucând cărți la masa din sufragerie, sau dezbătând politică pe scări, sau pregătind un ceai de mușețel pentru un copil care tușea. Grant și Varian

puteau să se plimbe prin grădină, dar fără nici un fel de intimitate; cel mai mic cuvânt pronunțat acolo se propaga până-n casă. În acest mod Varian aflase, de exemplu, că recent Jacqueline Lamba pierduse o sarcină, că lui Victor Serge îi era rușine de politica bidimensională a fiului, că Breton regretă că-l eliminase pe Max Ernst dintre suprarealiștii preferați, mai ales acum, că acesta era și el refugiat aici, la Marsilia. Chiar dacă acustica n-ar fi reprezentat o problemă, grădina era ocupată. Zilberman își instalase atelierul în seră și lucra la orice oră din zi și din noapte. Varian se simțea ca și cum s-ar fi mutat împreună cu o familie mare și curioasă cum nu avusese niciodată. Chiar i-a mărturisit asta lui Hirschman într-o seară când îl vizita la un pahar.

— Iar tu ești tăticul familiei, nu? întrebă acesta, cu râsul nemțesc de rigoare ce urmează după propria glumă.

— Cu greu s-ar putea zice că sunt tipul patern, deși caracterizarea îi păru ciudat de potrivită; în dimineața următoare, suindu-se în tramvai se gândi la propriul său tată, care făcea în fiecare zi naveta în oraș. Nu avea și el să facă același lucru când se va întoarce în Statele Unite? N-o să trăiască în casa pe care a găsit-o Eileen în Westchester sau Greenwich, o să ia trenul de la și spre slujba din oraș, iar ea va găzdui prânzuri literare sau va merge într-o mașină lungă, strălucitoare, ducând copii sau cumpărând friptură pentru cină? Avea Eileen să se arate mulțumită în această situație, Eileen, cea care trăise mereu în orașe și ura să gătească și nu putea suferi nici măcar micile modificări suferite de corpul ei pe parcursul unei luni? O să aibă copii până la urmă? Aveau ei să formeze *o gospodărie*, cum o numeau romanele victoriene? Cu o cameristă, un grădinar, un măturător de alei? Putea el să renunțe la Central Park, cina la Clubul 21, pulsația și înghesuiala din metrou și tot ce se mai găsea în centrul orașului?

Sigur că descoperi modalități de a merge la Grant. Pleca direct de la birou sau după cina de la Air Bel, pretextând că își dorește o lungă plimbare de unul singur. O făcea destul de des. Uneori el și Grant se întorceau împreună din oraș, după ce ceilalți părăsiseră biroul; alte dăți, când Grant prefera să stea acasă, Varian se ducea el la Hardughie. În acele zile cobora din tren în La Pomme, intra în mica baie de la gară pentru a-și aranja cămașa și a-și pieptăna părul. Purta o garoafă roșie la butonieră, oricât de lungă sau nereușită ar fi fost ziua. Apoi, strângându-și bine trenciul ca să-l apere de vânt, mergea un kilometru

prin beznă spre casa lui Katznelson. Grant îi spusese să nu se sinchisească să bată, căci ușa masivă de stejar nu era nicicând încuiată. La intrare Varian se oprea să-și netezească din nou părul. Apoi deschidea ușa grea și stătea în foaierul cu dale, ascultând. Uneori îl prindea pe Grant cântând în bucătărie, în timp ce prepara o cină de burlac constând în sardele și pâine de o zi. Alte dăți îl găsea la masa de scris, în solar, aplecat asupra unei misive către Katznelson sau vreun alt corespondent din America. Câteodată se minuna cât de normale i se păreau toate: *Grant însuși*, Grant cel dispărut, acum cotidian ca ziarul. Aproape că-și imagina cum stau pe sofaua acoperită cu un kilim, cu *Le temps* deschis pe o măsuță joasă între ei, că deja alunecaseră prin țesătura realității; că ar putea trăi așa cum doreau, fără consecințe rele pentru nimeni, nici măcar pentru ei înșiși.

Mâncau împreună de seară, spălau vasele împreună la chiuveta din bucătărie, citeau în bibliotecă sau se așezau în fața focului, zgândărind buștenii în grătar și urmărind cum se degajă căldura din jar. Între ei se desfășura întreaga lor poveste, parte din ea la vedere, alte părți încă obscure; focul și apropierea lor reprezenta perzentul, viitorul nu se discuta. La un anumit moment, în mod invariabil, mâna lui Grant se lăsa pe genunchiul lui Varian, iar acesta își lipea fruntea de a lui Grant, simțindu-și tâmplele zvâcnind. Într-o clipită renunțau la cămăși și pantaloni și tot ce mai era pe dedesubt; apoi se mângâiau. Oriunde îl atingea pe Grant îi simțea esența pulsând sub piele ca metalul, puternică și stăpânitoare.

După, mai beau un pahar și priveau cerul nopții din balconul de sus. În nopțile mai calde nu purtau nimic sub halate; cel mai apropiat vecin era oricum la jumătate de kilometru. La doisprezece ani după ce învățaseră constelațiile dintr-o carte în Maine, încă erau în stare să identifice duzini. Iată-l pe Orion cu arcul tensionat, pe Casiopeea întinsă pe o stâncă, monstruosul Cetus despărțindu-se de Perseu și șerpuitoarea Hidra gata să-l lovească pe Cancer. Devenise un joc: cine își amintește mai multe din tragediile cerului. Dar indiferent cine câștiga, amândoi pierdeau: în cele din urmă Varian trebuia să o ia din loc. Trebuia să se întoarcă la vilă să poată fi găsit măcar de mesager. Nu putea să petreacă nici o singură noapte în patul lui Grant. Dintre toate dulcile plăceri experimentate în Hardughie, împotrivirea lui Grant de a-l lăsa să plece era cea mai puternică. Cum o câștigase? Părea exact un fel

de iertare pentru ceea ce se întâmplase cu mulți ani în urmă. De fapt, nimic nu se schimbase. Varian era tot însurat cu Eileen și nu-i dăduse să înțeleagă nici cea mai măruntă parte din ce se petrecea aici. Iar în fiecare seară, după ce-i spunea noapte bună lui Varian, Grant intra în sanctuarul lui Katznelson, își punea pijamaua acestuia și dormea în patul lui sculptat. În timpul zilei îl căuta pe Tobias, oriunde s-ar fi ascuns el în încurcătura de ițe ce era sudul Franței.

*

Unul dintre lucrurile cu care e cel mai greu să te obișnuiești, îi scrise lui Eileen într-un rar moment de pace, când o ploaie cenușie se prelingea dincolo de fereastra camerei sale, *este schimbarea permanentă a personajelor. Ajungi să cunoști pe cineva bine și curând persoana devine indispensabilă. Uiți că și ea este refugiată și că trebuie să o șteargă de aici cu proxima ocazie; sau că e îndrăgostită de cineva care se află în pericol și pe care trebuie să-l urmeze când îl mătură fluxul.* În timpul unui prânz *à deux* la Dorade, Miriam Davenport – nu-i venea să creadă, încă refuza să creadă – îi oferise demisia. Obținuse în cele din urmă o viză de tranzit italienească; avea să călătorească prin Italia, spre Iugoslavia, unde se întâlnea cu logodnicul ei, Rolf Treo, la Ljubljana. Acesta fusese bolnav mai multe luni, dar era acum aproape refăcut și aveau să se căsătorească la începutul anului următor. Odată ce obțineau vizele necesare își vor croi drum spre Lisabona și apoi se vor îndrepta spre vest.

— Dacă e aproape bine de ce să nu aștepte până e complet recuperat și să vă întâlniți aici? întrebă Varian bosumflat.

— Știi de ce. Dacă nu suntem căsătoriți, n-o să-i dea nicicând o viză de ieșire.

— Și chiar vrei să te căsătorești cu el, cu acest… student la arte?

— Nu mai e student. E profesor la Univerza v Ljubljani.

— Pe toți dracii, Miriam! Știa că se face de râs, că vorbește prea tare. Nu-mi pot permite să te las să pleci. Nimeni din echipă nu are experiența ta.

— Experiența mea! Vrei să spui cei doi ani de școală de arte? Ce-i așa de special la asta?

— *Știi* tu, zise Varian. Eu nu-s artist. Nici Hirschman sau Mary

Jayne. Noii noştri recruţi sunt strălucitori, dar nu ştiu ce ştii tu. Nu e vorba numai de școală. Tu ai un fel de talent. Familia Bénédite are altele, și la fel și Jean Gemähling. Cum să ne descurcăm fără tine? Ce se întâmplă data viitoare când vreun geniu pustiu își face apariția cu o mapă plină de mâzgăleli? Să-l trimit la plimbare? Și persoana care vine fără nimic? Pe cine avem care poate face ce faci tu? Se referea la capacitatea ei de a ghici, dintr-o mână de schițe prezentate pe fugă în Vieux Port, dacă omul era cine zicea că e, dacă merita atenția Comitetului.

— Ascultă, Varian, despre chestia asta. Miriam își aprinse o altă ţigară, a nu ştiu câta dintr-un şir. Nu crezi că e o prostie? Și nu numai o prostie, dar și o judecată greșită sau poate o simțire greșită? Criteriul, vreau să zic, pentru a decide cine trăiește și cine moare? Pentru că, să fim cinstiţi, în multe cazuri la asta se va ajunge. Nu crezi că un artist mediocru merită la fel de mult o șansă ca și unul mare?

Varian se lăsă pe spate în scaun, cu paharul în mână.

— Știi ce greu facem biroul din New York să dea bani. Și în fiecare zi îmi telegrafiază să reduc din personal și să micșorez cheltuielile. E dificil să strângi bani, zice Frank Kingdon. Oamenii tot nu cred, *nu pricep* cu adevărat ce citesc în ziare. Pe cine să scot de pe statul de plată? Pe Hirschman, care cunoaște toți operatorii de pe piața neagră din Marsilia și ştie cum să-i manevreze pentru scopurile noastre? Pe Oppy, care știe cum să facă dintr-un dolar zece? Leon Ball, care e singurul ce poate duce oameni peste graniță, dacă granița se va mai redeschide vreodată? Și vii acum și-mi zici să dau la naiba cheltuielile și să salvez orice X-ulescu sau X-uleasca în stare să ţină o pensulă în mână?

Miriam își scutură scrumul într-o navă de ceramică, neprivindu-l în ochi.

— Nu ştiu *cum* să te descurci, zise. Nu am răspunsuri. Ştiu însă că tot ce-am făcut e greşit. Nu îmi pare umanitar. Ba dimpotrivă. Inuman.

Nu spusese și Grant, în mare, același lucru cu câteva seri în urmă? Discutaseră din nou pe tema rasei, a modului relativ în care Hitler acorda valoare oamenilor. Exista o glumă cumplită ce circula: *Când consideră Hitler viața unui negru mai importantă decât cea a unui alb? Când negrul și albul îți sunt amândoi bunici.* Nu râde prea mult, Varian, îi zisese Grant; vieţile au valoare relativă și la tine-n ogradă.

— Tu pricepi, i se adresă Varian lui Miriam. Știi de ce facem asta. Nu poți pretinde că n-ai habar. Artiștii salvează vieți. La fel și apărătorii neînfricați ai democrației. Și ziariștii. Și romancierii.

— Da, și fac asta fără discriminare.

— Ce urmărești tu, de fapt? Încerci să mă fac să mă simt ca un mișel? Ți-am greșit cu ceva?

— N-are nimic a face cu mine. Sau poate da, poate are – poate că m-am gândit cum am să-i răspund lui Rolf când îl văd și mă întreabă ce-am făcut la Marsilia. Am decis cine trăiește și cine moare pe baza talentelor pe care le are. Asta să-i spun? Cum o să gândesc despre toată treaba peste zece ani?

— O să ajungi la aceeași concluzie la care ai ajuns deja. Ai făcut ce era necesar.

— Nu, n-o să ajung. O să mă gândesc că aș fi putut face mai mult. Și tu la fel.

Varian făcu semn chelnerului să mai aducă o băutură. În ciuda lipsurilor războiului, Marsilia nu rămânea niciodată în pană de vin.

— Am o răspundere față de cei care au instituit lista, zise el aproape în șoaptă. Nu eu am făcut alegerile.

— Nu, dar acum le faci. Și oricum, cine poate spune ce înseamnă *excepțional*? Cum rămâne cu cineva ca Hannah Arendt, de exemplu?

— Cine-i Hannah Arendt?

— N-ai auzit de ea, sigur. Nimeni n-a auzit. E căsătorită cu Heinrich Blücher, poet și filozof german care nici el nu e pe listă. Este un profesor universitar suficient de cunoscut, chiar dacă un pic cam pedant. Însă opera ei e cu totul și cu totul în altă categorie. A fost prietenă cu Walter Benjamin. Când l-am întâlnit pe Walter la Paris m-a îndemnat s-o citesc imediat. Avea un singur exemplar cu colțuri îndoite al lucrării ei de doctorat – un manuscris pentru care plătise pe cineva să-l bată la mașină după original –, mi l-a vârât în mână, avertizându-mă serios să nu-l pierd. Recunosc că nu eram prea dornică să-l citesc. Subiectul era cum e tratată dragostea de către Sfântul Augustin, filozof pe care nu-l admir cine știe ce. El e cel care a codificat ideea păcatului originar și i-a agățat-o Evei drept în pieptul dezgolit.

— Da, da, știu cine e Sfântul Augustin, replică Varian, pierzându-și răbdarea.

— Dar cum vorbește Arendt despre Augustin nu ai habar. Folosește

vechile argumente ale sfântului împotriva sa. El zice să negăm legăturile sociale ca sursă de înțeles și să privim spre Dumnezeu, în timp ce ea susține că sensul nu vine decât din relațiile cu ceilalți. Și scrie în lumina venirii la putere a lui Hitler și în opoziție cu aceasta. Dragostea, nu ura, ca etos al puterii politice. Și asta nu e nimic, e doar o lucrare de doctorat. Nu e suficient ca să treacă de paznicii porților de la New York. Benjamin însă credea că femeia aceasta o să pună lumea pe jar.

— Interesant, zise Varian, încrucișându-și degetele, că susții treaba asta dat fiind că ne părăsești. Dacă ai decis deja să arunci totul cât colo, unii ar putea zice să n-ai nici un drept să-mi pui deciziile la îndoială.

— Nu-mi pasă dacă am sau nu dreptul! Am spus ce aveam de spus.

— Așa cum faci mereu, replică el acru, deși era unul dintre lucrurile pe care îl admira cel mai mult la ea. Trebuie să știi că nu vreau să țin pe nimeni afară. Trebuie să știi că aș rămâne treaz toată noaptea, în fiecare noapte, ani în șir, dacă aș putea să mai salvez câțiva oameni în plus.

— Știu. Te-am văzut la treabă. Și apoi e ceva ademenitor să te găsești într-o poziție de putere, nu-i așa? Să ai autoritatea de a hotărî?

Varian o privi cu atenție, privi la cum i se reflecta lumina în ochii luminoși, inteligenți, la îmbinarea cozilor ei lucioase, la coafura ca de străveche regină luptătoare.

— Crezi că *vreau* să hotărăsc? Chiar crezi asta despre mine?

— A fost ideea ta să salvăm artiști și scriitori. Cu predilecție.

— Ideea *mea*? Trebuie să-ți explic, sau să-mi apăr proiectul în fața ta? N-a fost doar o toană. Nu am fost singurul care s-a gândit că tezaurul intelectual al Europei nu trebuie risipit sau distrus. Numele de pe listă *înseamnă* ceva. Fiecare dintre ele. Înseamnă ceva și pentru mine.

— Oricine înseamnă ceva pentru cineva.

— În lipsa unor resurse infinite trebuie să alegi. Dacă ar fi secolul al XIX-lea l-am salva pe Dostoievski, nu pe Odoievski. Pe Flaubert, nu pe Mirabeau.

— Dacă ar fi secolul al XIX-lea ar mai exista sclavie și servitute, iar femeile nu ar avea drept de vot.

— O, Dumnezeule, Varian răsuci șervetul și-l aruncă pe jos. Ce vrei să fac? Să tipăresc bani? Să creez timp?

— Tot ce e necesar, zise ea și tuși, după care afișă un zâmbet larg,

dulce.

Ar fi vrut să iasă din restaurant, din Marsilia, să meargă până la graniță și dincolo de ea. Era adevărat, nu-i așa, că situația lui era imposibilă, chiar de neapărat. Dacă Miriam, care lucrase cu comitetul și știa cum stau lucrurile, putea totuși sugera că el, Varian, nu face suficient de mult, atunci probabil că trebuia să chibzuiască dacă într-adevăr așa era. Ce se întâmplase cu sentimentul avut cu o lună mai devreme că exact imposibilitatea sarcinii reprezenta o bună parte din atracția sa? Îi păsa cu adevărat mai puțin să salveze vieți omenești dacă acele persoane nu erau în stare să scrie un roman perfect sau să picteze un tablou nemuritor? Avea să se întrebe, peste zece ani, dacă ar fi putut face mai mult?

Miriam prinse a tuși din nou; acea tuse seacă a fumătorului care prevestea tuberculoza. Pielea i se înroșise și fata scoase o batistă din poșetă. Îi luă câteva momente ca să-și revină.

— Iartă-mă, zise. E din cauza Gauloises-elor astea nenorocite.

— Deci chiar plănuiești să ne părăsești pentru slavul tău bolnăvior?

— Cam da, declară Miriam, aplecându-se peste masă. N-am făcut amor de nouă luni, chicoti ea. Mary Jayne zice că-s nebună. Culcă-te cu nea Bărbosul, zice ea! Cică mă adoră. Rolf n-are cum să afle. Dar eu o să știu. Pricepi?

Varian izbucni în râs. Se întinse peste masă și-i luă mâna.

— Nouă luni, ah, de-aş fi ştiut numai! Nici o fată nu merită să sufere o asemenea soartă. Poate te-aş fi înduplecat, nu crezi?

— Tu, zise ea îngustându-și ochii. Tu. Dacă ar fi putut cineva poate că tu ai fi fost acela. Privirea îi era sigură, tonul meditativ, iar mâna ei sub a lui Varian degaja o energie nervoasă. Dar nu se putea să fii tu, nu-i așa?

Varian tăcu, privind-o. Avea dreptate, pentru nenumărate motive n-ar fi putut. Dar ce voia să ştie de la el, ce-ar fi vrut să-i zică el acum? S-o spună cu voce tare? Îi zvâcnea capul de presiune mocnită. În fața lui, Miriam se făcuse roz strălucitor, până la rădăcina părului. Sigur că ea și Mary Jayne știau despre Grant. Sigur că văzuseră ce se petrece. Scria pe el clar ca pe un afiş. Din fericire în acel moment sosi chelnerul cu nota și Miriam își retrase mâna.

16
Zaiafeturi

Mary Jayne veni cu ideea unei petreceri de adio pentru Miriam. Stătea împreună cu Varian pe terasă în seara următoare, după cină, și priveau cum se adună umbrele peste vale. Mary Jayne se lăsă pe balustrada de piatră, cu un picior în espadrilă balansându-se pe un scaun. Petrecerea ar putea avea loc sâmbătă seara, zise, înainte de plecarea lui Miriam, luni. Va porni ca o cină pentru câțiva prieteni, apoi vor deschide ușile pentru un grup mai mare de invitați. Miriam va primi o rochie nouă și vor curge șampania și cântecele scrise în cinstea ei, iar oaspeți vor fi suprarealiștii din zonă: Oscar Dominguez, Victor Brauner, Wifredo Lam, Jacques Hérold, poate chiar Chagall, care ar putea fi atras de perspectiva de a-l vedea pe Zilberman. Iar dacă îl invitau pe Bingham și-l așezau chiar lângă Chagall, atunci ar fi putut să-i vorbească la ureche pictorului toată seara despre perspectiva emigrării. Breton putea juca rolul de gazdă, adora să fie capul răutăților. Iar Mary Jayne va fi cea care va plăti pentru eveniment. Trecuse prea multă vreme, opină ea, de când nu mai făcuseră un chef pe bune. Nu fu chip să i se scoată chestiunea din cap.

— Detest să fiu vocea rațiunii, interveni Varian, dar spune-mi cu ce intenționezi să hrănești o duzină de suprarealiști? Sau poate o benchetuială suprarealistă nu are nevoie de mâncare de-adevăratelea?

Mary Jayne declară că avea să se consulte cu madam Nouguet, bucătăreasă și menajeră.

— Există mijloace, zise tânăra, plină de mister, deși dacă erau, Varian bănuia că fata le cunoștea doar din auzite; ea una se lăuda, aflase, că n-a fiert nici măcar apă pentru ceai vreodată.

— Oricum, la ce bun să ții așa o casă dacă nu ai de gând să dai petreceri? Altfel e ca un instrument muzical la care nu cântă nimeni. O

prăjitură nemâncată. Ceva irosit.

— Zaiafeturile bat la ochi, proclamă Varian. Nu vrem doar să atragem atenția oficialităților.

— N-avem nimic de ascuns. Autoritățile știu unde se află Zilberman. În fond l-ai scos chiar de la o secție de poliție. Iar poliția știe unde să dea de tine, chiar și aici, în La Pomme. Încingem un chef și le dai de înțeles că nu ți-e frică.

— Dar mi-e frică, Mary Jayne. Ție nu?

— Probabil că mi-era odată, spuse alunecându-și espadrila pe balustradă. Cel mai adesea când zburam. Mă uitam în jos și mă gândeam ce simți când te izbești de pământ cu mii de kilometri la oră. Bum! Moarte fulgerătoare. Oare doare? Ridică din umeri. Toți murim cândva într-un fel sau altul. Între timp am de gând să trăiesc.

— Normal. Dar și eu vreau să-mi trăiască mușteriii. În sensul biologic.

— Sigur. Trebuie numa' *să vrea* și ei. Chefurile previn disperarea.

Chiar atunci din casă apăru Grant și traversă patioul pentru a li se alătura.

— Am auzit fără să vreau, zise. Vasăzică dăm o petrecere?

— Pleacă Miriam, știi, zise Mary Jayne. Nu crezi că merită să ne despărțim de ea cum trebuie? Varian însă zice că am atrage atenția.

— Stai să-i zic eu o vorbă domnului Fry, se oferi Grant. Pe vremea când lucram la ziarul *Harvard Crimson* tipul era faimos pentru petrecerile pe care le organiza din când în când.

— Bine atunci, căzu Mary Jayne de acord. Să te văd cât ești de tare! Fă-l să zică da, Grant. După câte a realizat pentru centru, Miriam o merită cu prisosință. Sări de pe balustradă și intră în casă, lăsând o vagă dâră de Chanel N° 5 după ea.

Varian o privi depărtându-se și-și întoarse apoi privirea spre Grant.

— Evident că nu pot să încropesc un chef, afirmă el. Trebuie să mergem pe burtă.

— Ba poți să încropești un chef. Te-am mai văzut făcând-o.

— Și nu crezi că va ieși tărăboi mare?

— Și ce dacă? Poate e exact ce se cere. Oamenii trebuie să afle că suntem aici. Clienții, vreau să zic. Sunt duzini întregi pe lista ta care se pot afla oriunde. Să se răspândească vorba! Selectiv, desigur. Ca să vezi pe cine atragi. Iar dacă își face apariția poliția, invită-i ca musafiri. Fă-i

complici

— Nu-i rău, dădu Varian din cap.

— Mary Jayne știe ce face. De ce să nu avem încredere în ea?

— În prietenul ăla al ei nu am încredere. Asasinul. Jăvruța care vine și pleacă când i se năzare.

— Și ce-i rău în a veni și a pleca când ai chef? zise Grant, făcând cu ochiul. Își împinse un genunchi între ai lui Varian. Nu privi spre casă! Nu ne vede nimeni. Uită-te la mine! Fă un bairam, zise el apăsându-și discret genunchiul între picioarele lui Varian. Fă-l pe Chagall să vină și pe oricine altcineva. Aruncă o plasă mare, nu se știe niciodată ce vei prinde.

— Bine, bine. Pentru numele lui Dumnezeu, Grant, am cedat.

*

În seara petrecerii cei din casă se așezară pentru cină la masa de nuc lungă, în scaunele sculptate cu spiridușii cu ochi pieziș. Madam Nouguet dădea acum ocol cu un castron cu supă de napi, îngroșată cu smântâna de la o vacă de contrabandă, pe nume Io, care păștea pe câmpul cu tufe de mai jos de grădină și dormea noaptea în șopronul cu acoperiș de șindrilă de la marginea proprietății. Napii reprezentau singura legumă care se găsea în cantitate apreciabilă, dar madam Nouguet mai făcuse cumva rost și de niște ridichi decolorate și o grămăjoară de cartofi rahitici, care în vreme de pace ar fi fost aruncați cât colo. Doi pui fără stăpân, prinși de Hirschman cel iute de mână, își sacrificaseră viața pentru eveniment; tronau acum în mijlocul mesei, pe un pat de rozmarin, iar pielea maronie le era presărată cu grăunțe de sare de Camargue. Varian cu greu își amintea ultima dată când mâncase carne. Aprovizionarea cu alimente a Marsiliei continuase să scadă; orașul trăia acum din proviziile pivnițelor sau din ce se putea scoate din mare. Pe lângă astea mai era și ce ateriza pe piața neagră. N-avea să mărturisească în veci cât plătise pentru ciocolata care dădea aromă prăjiturii ce avea să încheie meniul.

Pe masă, de-o parte și de alta a puilor la cuptor stăteau două borcane mari de farmacie, în care Breton înmagazinase aproape o duzină de călugărițe. Spera ca insectele să se dedea la ritualuri amoroase și să permită oaspeților să observe cum masculii își pierd capetele. Mai

devreme, sorbind cocteiluri în bibliotecă, Breton îi făcuse cadou lui Miriam o broșă formată dintr-un bondar înțepat într-un ac; îl găsise mort pe pervaz în acea dimineață. Fata purta decorația cu vitejie, prinsă deasupra decolteului rochiei de seară, care îi trimitea o ploaie de polen. Stătea lângă Varian, suficient de aproape ca acesta să observe boabele aurii pe pielea-i înfrigurată. De cealaltă parte se afla Walter Mehring, palid și parcă intrat la apă, într-un smoching de împrumut și o cravată albă de mătase, după ce reușise pentru eveniment să-și înfrângă atât falsa maladie, cât și temerile justificate. Lângă el, în scaunul de amfitrioană, trona Mary Jayne, protectoare, responsabilă cu discursurile, distribuitoare de țigări și alte bunătățuri, ințețitoare a focului conversației, având-ul de cealaltă parte pe Asasinul bine ferchezuit, într-un smoching cu revere ascuțite. Alături de acesta se găsea Théo Bénédite, cuminte ca o tânără contesă, în rochia de culoarea smaraldului, cu Danny, subțire și corect lângă ea, lustruit la culme; apoi înalții și ațoșii Serge, *père et fils*, Jean Gemähling, nervos, cu umeri lați, torturând cu degetul mare o delicată lingură de supă; Lev Zilberman, studiind adunarea prin lentilele ochelarilor săi cu ramă de baga; și un grup mic de suprarealiști din vecinătate: Wifredo Lam cu ochi enormi și iscoditori și mâini alungite; André Masson, masiv și direct, cu o eșarfă pepit; pictorul spaniol Oscar Dominguez și prietenul său cu un ochi, Victor Brauner; Jacques Hérold, ale cărui tablouri erau tot atât de precise pe cât erau de ciudate, ca și cum cineva ar fi îndreptat un aparat de fotografiat spre iadul lui Dante; și finalmente, în capul mesei, Breton, înveșmântat într-o haină de catifea albastră, surâzând în sinea sa pe când cerceta adunarea. Era flancat de o parte de Jacqueline și, spre mulțumirea lui Varian, de Marc Chagall de cealaltă, acesta din urmă nefiind însoțit de soție, ci de Harry Bingham, care deja începuse să-i susure la ureche. Lângă Bingham, pe partea lui Varian se afla Grant, Elliott Schiffman Grant, într-un smoching albastru ca cerul de seară și butonii cu nautilus din nou împreună la manșete.

Iar asta, cum le spusese Mary Jayne pe când se înfruptau din supa de napi, nu era decât preludiul. Cheful avea să se pornească de-adevăratelea după cină, când mai mulți oaspeți o să vină să asculte muzică și să danseze. Les Conséquences, faimosul trio de jazz parizian, furniza fundalul sonor, liderul formației, trompetistul, fiind cândva intim cu Mary Jayne, pe vremea când locuise pe Avenue Foch.

— Les Conséquences! zise Miriam. Aici, la Marsilia!

— Numai muc și sfârc pentru tine, replică Mary Jayne.

— Cum se face de știi pe toată lumea, Emjay?

— Mă descurc. Da’ să nu-i spui mamei dacă te întâlnești cu ea vreodată! M-a trimis în Europa ca să mă pot mărita onorabil. Ar fi preferat să mă căsătoresc cu cineva dintr-o familie regală.

— Draga mea fată, zise Breton. N-o să găsești o curte mai ilustră decât cea adunată la masa asta. Masson! Chagall! Mehring! Fratele meu, Dominguez! Victor Brauner! Jacques Hérold! Señor Lam! Degenerați cu toții! Se ridică, înclinându-se spre musafiri, apoi îi făcu semn doamnei Nouguet să umple din nou paharele. Pe urmă atrase atenția celor prezenți asupra unuia din recipientele de farmacie conținând călugărițele, în care un mascul subțire, verzui, deja încălecase o femelă. După cum vedeți, ne putem bucura de o demonstrație a uneia dintre cele mai inexorabile forțe ale naturii. Instinctul de înmulțire! De procreație! De germinare! Chiar dacă rezultatele pot fi dezastruoase. Individul de acolo probabil că a auzit zvonuri despre soarta ce-l așteaptă. Și totuși este, după cum observați, de neoprit.

— E doar o bazaconie că femelele retează capetele masculilor, zise Mehring.

— Greșit, bunul meu domn, greșit! contracară Breton. Cine poate să-mi susțină afirmația? Tu, Oscar, care ai crescut în sălbăticia din Tenerife? Tu, Jacques, venind din Moldova, unde asemenea acte sunt frecvente chiar și la populația pe două picioare? Dumneata, domnule Chagall?

— Confirm eu, zise Grant și toți ochii se ațintiră asupra lui. Am văzut cu ochii mei într-o tabără de vară din Poconos.

— Cum ai zis, mă scuzi? aplecă Breton capul.

— În zona nepopulată americană. În munții din Pennsylvania, acoperiți de păduri dese.

— Ah, și ce ai văzut, domnule Grant, în Poc-în-nas?

— Călugărițe înfulecând călugărițe. Atâtea, că au lăsat fără grai o tabără întreagă de băieți.

— *Voilà*! Ei, domnule Mehring, ce mai ai de spus acum?

— Sunt îngrozit, glăsui Mehring, cu ochii pe Miriam, care privea o pereche de călugărițe cu evidentă plăcere, în timp ce albina prinsă-n piept îi sălta și se lăsa ritmic.

Théo Bénédite, care evidenția mult mai mult din cuviința britanică decât îi plăcea să recunoască, se îmbujoră copios la vederea călugărițelor împerechindu-se. Pe Jacqueline, așezată alături de ea, într-o rochie de culoare roz-roșie, o încânta stânjeneala acesteia.

— Confirm și eu afirmația domnului Grant, declară ea. De fapt, dacă respectiva călugăriță nu e în stare să-i îngurgiteze întreg capul craidonului ei atunci propun să-l mânânc chiar eu.

Théo icni și se făcu albă ca cearșaful. Miriam bătu, încântată, din palme, iar André Breton întoarse o privire admirativă peste masă Jacquelinei.

— Să mai beau ceva! decise Théo și Hirschman se grăbi să-i umple paharul.

Așa începu. Musafirii închinară în cinstea fiecăruia dintre ei și sorbiră vinul. Își terminară minusculele porții de pui cu cartofi, nimeni nepărând a da importanță faptului că erau atât de mici. Îi trăsni prin minte lui Varian că, în general, mai puțină mâncare la petreceri le poate face mai interesante. La câte dineuri nu participase unde principala activitate fusese să-și taie carnea și să navigheze printre munții de legume din farfurie? Suprarealiștii se dădeau în vânt după teatrul participativ, iar un dineu reprezenta una dintre scenele de bază. Nu trecu mult și Breton propuse un joc pentru cei adunați la masa de la Air Bel.

— Doamnelor și domnilor, începu el. Antecesorii noștri aveau obiceiul oprimant de a evita cele mai interesante subiecte de conversație la masă. Nu și în seara asta, nu. O să jucăm un joc favorit, pe care nu l-am mai jucat de la Paris. În seara aceasta, în cinstea domnișoarei Davenport, vom juca *Non! C'est tabou*!

Din rândul artiștilor adunați se auziră murmure și urale. Mary Jayne schimbă o privire cu Miriam și un ridicat din umeri. Nu cunoșteau jocul. Nici Varian, deși simțea că putea foarte bine să-și dea cu presupusul.

— Să mergem la masă! propuse Breton. Fiecare dintre noi va formula un adevăr delicios, ceva considerat, în general, de nerostit la masă. Cu cât mai șocant, cu atât mai bine. Tânărul domn Serge va lua notițe și după aceea vom produce și distribui o carte comemorativă.

— Uraaa! strigă May Jayne. Pot să încep eu?

— Gazda noastră, ridică Breton din sprâncene, e gata să grăiască

hâdul adevăr.

— Este unul dintre defectele mele cele mai grave, declară Mary Jayne.

Varian îi căută privirea lui Grant. Amândoi știau – cel puțin spera că și Grant o știe – că între ei rămăseseră multe lucruri nespuse. Își dori să fi observat câte pahare de vin băuse Grant. Chiar atunci Hirschman îi făcu semn lui Varian, dregându-și glasul pentru a-i atrage atenția. Se aplecă spre el și-i spuse în surdină:

— Poate că n-ar fi rău ca lumea să exercite prudență în ce privește aspectul politic.

— A, da, zise Varian, bătând într-un pahar cu un cuțit pentru a-i îndemna la tăcere. Conversația se stinse, prin ferestrele deschise auzindu-se numai susurul apei din fântâna de afară.

— André, ce propunere excelentă, mulțumim. Vom purcede la treabă într-o clipă. Aduc doar aminte invitaților că, oricât de izolată și privată ar părea vila Air Bel, autoritățile de la Vichy nu sunt niciodată departe și ar putea fi interesate de conținutul conversației noastre de la masă.

— Mulțumesc, domnule Fry, zise Breton. Ai încredere în noi! Și acum, domnilor și doamnelor, să începem, da? Domnișoară Gold?

— Cedez locul unui musafir, declară Mary Jayne. Domnule Brauner.

Singurul ochi al pictorului vădea o acuitate remarcabilă, iar calota înaltă a craniului îi amintea lui Varian de Panteonul din Paris.

— Sunt bucuros să încep. Ochiul meu de sticlă e urât și mă mănâncă. Da, mă mănâncă *în interiorul capului*. O mâncărime pe care n-o pot scărpina fără să-mi distrug propria figură, ceea ce și doresc să fac.

— Bravo! se repezi Breton. Acum e rândul tău, Dominguez.

Oscar își luă bărbia lungă în mână, iar V-ul sprâncenelor i se încordă a concentrare.

— Păi, dacă vreți să știți adevărul, îl urăsc pe bunul meu prieten domnul Brauner. Da, îl urăsc și iată de ce: la o petrecere într-o seară la Tanguy, prietenul nostru Esteban Frances a pretins că i-am furat o idee ca s-o pun într-un tablou al meu. M-a făcut falsificator ordinar și mi-a scuipat pe-un pantof. L-am plesnit în bărbie și el m-a lovit peste față. După care am apucat o sticlă de absint și am spart-o de șemineu, cu

intenția de a o arunca în el. Dar exact atunci Victor s-a băgat la mijloc și sticla spartă i-a scos ochiul stâng. Mi-am orbit propriul prieten. Și de aceea îl urăsc, pentru că a făcut un monstru din mine.

Toată lumea prinse a murmura, iar Brauner dădu din cap ca pentru a confirma povestea amicului. Vlady Serge, aplecat peste caiețelul său, consemna cu furie.

— Mulțumesc, dragă Oscar, zise Breton. Acum tu, Jacqueline. Fii generoasă!

— Odată am fantazat că făceam dragoste cu tata, declară soția lui Breton.

— Pfii, ce fetiță nu face asta? Ne trebuie ceva mai tare, *chérie*.

— Mă rog, se conformă Jacqueline, roșeața ridicându-i-se până spre frunte. Se așeză mai bine în scaun, se ridică drept, potrivindu-și broșa de aur în formă de homar. Părea că se decisese asupra unei confesiuni de proporții. Își drese glasul delicat, apoi grăi:

— Îmi plac picturile impresioniste cu pisici în grădină, declară ea, și femei cu rochii ample și flori. Da, straturi peste straturi de flori! Le ador. Mi-e greață de ideea că un tablou, cu cât este mai urât, cu atât este mai îndreptățit a fi numit artă. Vreau să fac numai tablouri frumoase, frumoase.

La auzul unei asemenea erezii se lăsă tăcea asupra adunării, dar Chagall râse.

— *C'est vraiment choquant*! Bravo, *madame* Breton. Tot respectul.

— Mulțumesc, domnule Chagall. Venind de la dumneavoastră e o mare onoare.

— Ești maestră a jocului ca și a artei dumitale, continuă Chagall. În mâinile dumitale frumosul nu e nici burghez, nici nesincer.

— Mulțumesc cu adevărat.

Breton îi zâmbi ușor forțat nevestei, apoi lui Chagall.

— Și tu, Marc?

— Pentru mine nu există nici un tabu. Nu sunt deloc bun la jocul ăsta.

— Încearcă oricum, se cere. Vocea lui Breton ascundea o notă de provocare.

— Bine atunci. Atunci mărturisesc, mă topesc după cum miroase pipiul după ce mănânci sparanghel.

Masa izbucni în râsete, ba chiar ici, colo în aplauze. După care

Breton îl căută cu privirea pe Victor Serge.

— N-o să-mi tund niciodată părul din nas, nici dacă-mi ajunge până la bărbie, declară atunci acesta.

Urmă la rând Harry Bingham, care se pronunță astfel, cu o oarecare mândrie:

— Am făcut amor în biroul de la consulat.

Aplauze generale. La care Albert Hirschman, ca să nu se lase mai prejos:

— Am făcut amor la Prefectura de Poliție, într-o debara de proporții reduse.

Și mai multe aplauze.

— Îmi place să i-o trag unei femei când are *règles*. Mă simt ca și când aș asasina-o cu ștremeleagul meu, își aduse Masson contribuția la joc.

— Odată am furat șaizeci și trei de tuburi de vopsea de la un alt pictor, zise Lev Zilberman. Mare rival al meu, nu dau nume. Unele le mai am și azi.

— Protezele ortopedice mă excită, declară Daniel Bénédite.

— Prefer toaletele turcești celor apusene, se lăudă Théo Bénédite.

— Am început să am orgasme la nouă ani, oferi Miriam.

— Mă încântă să-mi tai unghiile de la picioare, zise Mehring.

— Am făcut o pasiune pentru bijuteriile false, intră Mary Jayne în spiritul jocului. Și nimeni nu mă suspectează a purta așa ceva. Se întoarse apoi spre Grant, la stânga sa. Rândul tău, dragă Elliott.

— Sunt negru, afirmă el fără să ezite, ferindu-se de privirea lui Varian. Tata era negru. Am ascuns treaba asta toată viața.

Tăcerea se așternu asupra mesei.

— Vorbești serios? întrebă Mary Jayne. Ești negru?

— E purul adevăr. Ești șocată, Mary Jayne?

— Dragul meu, e nevoie de mult mai mult ca să mă șocheze cineva!

— Bravo, domnule Grant, grăi Breton și toți aplaudară. O istorie secretă!

Jocul continuă. Călugărițele se împerechează; cel puțin o femelă îi înfulecă tărtăcuța soțului, spre groaza și deliciul tuturor. Vinul curse în pahare și, din acestea, în musafiri. Varian se prinse strașnic de tăblia mesei ca să reziste valului de vin roșu ce-l traversa ca o maree. Grant își dezvăluise povestea, nici mai mult nici mai puțin. Doar să pronunți

acele cuvinte era lucru însemnat. În anumite contexte ar fi reprezentat o chestiune de viață și moarte. Atunci de ce simțea această dezamăgire rușinoasă până-n măduvă? Ce se așteptase ca Grant să spună? Ce ar fi *vrut* să spună? Ar fi dorit să-și mărturisească sentimentele față de Varian, să smulgă valul ce-i acoperea, redându-i adunării în toată goliciunea? Vinul îi sălta diafragma, îi comprima plămânii, i se ridica în gâtlej și-i ajungea la creier. El nu vorbise încă, oare remarcase cineva asta? Poate că într-o clipă toți ochii se vor îndrepta asupra lui. Ce va face sau spune? Să spargă un pahar și să-i scoată un ochi iubitului? Sie însuși? Viața lui – ceea ce numise cândva viață – era deja un fiasco, un dezastru din care cu greu se putea alege ceva. Trebuia să-și păstreze controlul, să fie cu ochii în patru, în fond se presupunea că este proteguitorul acestor ființe, această abundență de cultură adunată în jurul mesei de nuc.

Și tocmai când i se păru că e în siguranță, că pendulul conversației avea să deraieze de la *Non! C'est tabou,* invitata de onoare se întoarse către el și spuse:

— Acum, Varian, e rândul tău.

Erau prea aproape ca să se privească în mod confortabil. În schimb, îi admiră boabele de polen de pe decolteu, ridicându-se și coborând într-o oscilație hipnotizantă. Grant păru a urmări direcția ochilor lui Varian. Tăcerea se răspândi asupra mesei.

— Ei bine? interveni Mary Jayne, va vorbi oare liderul nostru reticent?

Se auzi clinchetul unei furculițe, apoi cineva care soarbe vin.

— Prăjitura pe care o s-o mâncați, rosti în cele din urmă Varian, a costat cinci sute patruzeci de franci.

— *Non! C'est tabou*! țipă Breton, încântat. Iar madam Nouguet, ca la comandă, își făcu apariția aducând desertul, care fu tăiat și împărțit. Toată lumea se înfruptă și fumă. Și atunci se auzi soneria la ușă, spre ușurarea lui Varian, ceea ce însemna că petrecerea avea să înceapă cu adevărat. Sosiră trioul de jazz, ministrul culturii dinainte de Pétain, refugiați din Polonia, Cehoslovacia, Germania, Rusia, Iugoslavia. Veniră cu vin, flori furate din grădinile vecinilor, cu lucrările proprii în mâini, cu rugăminți renăscute de ajutor, cu povești despre cum se salvaseră, cu urări fierbinți de noroc pentru Miriam, care o ținea de cot pe Mary Jayne și privea în jur cu deznădejde, ca la un vis din care avea

curând să fie nevoită să se trezească. Trioul de jazz se lansă într-o versiune de *Sweet Georgia Brown,* oaspeții făcură covorul sul și mutară mobilele, sub ochii îngroziți ai lui madam Nouguet. Hirschman o luă pe Miriam în brațe și o conduse într-un dans lin și energic. Zilberman, de obicei atât de rezervat, dansă obraz la obraz cu Jacqueline Lamba, iar Théo Bénédite căzu în brațele lui Wifredo Lam. Grant și Varian se sprijiniră de un bufet, privind, umerii aproape atingându-li-se.

— Nu e genul tău să pui cărțile pe masă, zise Varian păstrându-și ochii fixați asupra dansatorilor. Când Grant bea îi pierea abilitatea de a recunoaște și a păstra distanța publică cuviincioasă între ei; a i te uita în ochi în asemenea momente echivala cu a o căuta cu lumânarea.

— Oare chiar le-am arătat? zise Grant, zâmbind ușor. Avea vocea împleticită și se clătina ușor. Își fixă ochii asupra ringului de dans, pe Miriam și Mehring mișcându-se perfect sincronizat. Rochia fetei, împrumutată de la Mary Jayne, avea o fentă pe o parte ce-i dădea la iveală piciorul bronzat. Învârtindu-se aproape acum, Varian nu putu să nu-i urmărească rapida contracție și întindere a mușchiului până sus, spre zona mai obscură a pulpei.

— Ești liber să te culci cu cine vrei, știi asta, nu? întrebă Grant.

— Nu fi ridicol, Skiff.

— Nu glumesc. Dac-o vrei pe fata asta, eu unul nu te țin.

Varian îi întâlni privirea, acel heleșteu limpede de pădure. Era o greșeală. Nu avea puterea să nege ochiului ce dorea, nici o apărare împotriva pedepsei ce-o putea administra.

— O, Dumnezeule mare, doar nu cumva ești gelos? Chiar pretinzi că ești gelos când în fiecare zi… se opri. De ce s-o facă, de ce să spună asta când nu exista chip să schimbe ceva?

— În fiecare zi ce?

Dacă-i pe așa atunci…

— Când în fiecare zi trăiești în și printre *lucrurile* lui Gregor. Halatul lui, papucii, *aparatul de ras.* Iar când te duci acasă e și el acolo, așteptându-te. Și vei continua ca mai înainte.

— Și tu cu Eileen, la fel.

— Dar Skiff, îl întrerupse Varian pe jumătate disperat, cu vinul bubuindu-i în cap și forțându-l să i se uite în ochi. Înainte eu unul nu știam. Nu știam unde ești. Cum pot acum să merg mai departe ca și când n-ai exista?

— Da, oare cum? răspunse Grant pe un ton atât de scăzut, că Varian trebui să ciulească urechile ca să-l audă. Oare cum te-ai descurcat înainte? Cum te-ai descurcat când eram niște tinerei în Maine? Grant se întoarse și ieși pe ușile cu sticlă afară, în verandă. Mergi mai departe, îl îndemnă Varian în gând. Pleacă! Dar peste o clipă o porni după el, în noapte, departe de bubuitul muzicii și de dansul suprarealiștilor, pe ușile deschise, în mirosul de rozmarin și eucalipt și pământ jilav de Mediterana. Grant coborâse treptele de piatră în grădină, spre fântâna cu bazinul împărțit în patru. Varian simți ca și când ar fi primit o lovitură în plex la gândul că dacă ar fi fost să-l lase pe Grant în acea grădină nu l-ar mai fi văzut vreodată.

— Skiff, îl strigă și el se întoarse

— Nu mai e nimic de zis, îi replică. Du-te înapoi. Fă ce vrei.

Varian se luă după el în grădină.

— Dar nu asta vreau!

— Minți, minți. Ești un laș.

— Nu poți să-mi zici așa, icni Varian.

— Ba pot și chiar ți-am zis.

— Nu *ai dreptul*, repetă Varian. Nu după ce *ai făcut*. *Tu* ai fost cel care a plecat din Maine. *Tu* ai dispărut de la școală, de la revistă, de la Cambridge. Fără nici un cuvânt, fără nici o urmă. Și *eu* sunt lașul?!

— Și ce ai fi vrut să fac? Să rămân acolo, la Blue Hill, și să mă uit la tine cum o cucerești pe Eileen? Să te urmăresc cum o impresionezi cu vocabularul tău latinesc și cunoașterea politicii europene și a întregului canon literar? Nu mă țineau curelele. M-am cărat. Se numește autoconservare.

— Și la ce te așteptai? Să-ți fac ție curte? Să-ți promit o casă la Westchester și o reședință de vară la Southampton? Nuntă la biserică? Dejunuri duminica la părinții mei?

— Kirstein i-a făcut promisiuni lui Ellis. Realiste.

— Kirstein e bogat, în caz că n-ai auzit. Kirstein își face propriile legi.

— Și tu, Varian. Și tu ți-ai făcut propriile legi când ți-a convenit.

— Nu mi-ai dat nici ocazia. Ai *plecat*. Ai dispărut.

— Deja aleseseși.

— Și îmi faci o *vină* din asta? întrebă Varian. Poți pretinde că nu pricepi? Nu ești oare cel mai rău fel de ipocrit dacă-mi spui că nu poți?

Grant întoarse privirea spre valea de la poalele munților îndepărtați.

— Asta e altceva. Știi bine.

— Cum adică, Grant?

— Nu ai nici măcar o idee.

— Nu am?

— *Nu*, făcu Grant și tăcu, admirând reflecția tremurândă a lunii în fântână.

— În orice caz, reluă Varian, credeai că mă prefac? Că nu eram, de fapt, îndrăgostit de Eileen? Nu poți accepta că e posibil? Că *eram* îndrăgostit de Eileen, Grant. Sunt încă.

În casă trioul de jazz începu să cânte *I've Got You Under My Skin*. Cineva deschise o șampanie.

— Erai îndrăgostit de *mine*, zise Grant aproape imperceptibil. Simțeai ce simțeai pentru Eileen, dar de îndrăgostit erai îndrăgostit de *mine*. Își vârî mâinile în buzunarele pantalonilor cu un gest atât de adolescentin, că lui Varian îi trezi o amintire viscerală aproape despre Grant la nouăsprezece ani, trupul acela deșirat, pe care încă nu învățase să-l controleze, cu încheieturile mâinilor ieșindu-i mereu din mâneci, cu scobitura aceea vulnerabilă în ceafă. Îl iubise atât de violent pe acel băiat, încât aproape că-i dorise moartea. Simplul fapt că exista reprezenta o tortură pentru Varian. Și totuși când Grant dispăruse, nu i-a simțit absența ca pe o ușurare. Dimpotrivă. Colcăiala suferinței ce nu se ostoia, un țiuit chinuitor ce se strecura sub tot ce i se întâmpla în viața de toate zilele. O iubea pe Eileen. Da, o iubea. Dar întotdeauna cu acel vacarm al durerii pe fundal.

— Dacă știai… zise Varian. Dacă știai… de ce nu te-ai întors? De ce n-ai încercat să mă găsești?

Grant i se uită în ochi. Gura îi tremura și, într-un alt gest ce aparținea sinelui său mai tânăr, dădu un șut în fântână cu un picior încălțat într-un pantof de lac negru.

— Dar am încercat!

— Ce vrei să zici?

— Ți-am scris la Splendide. Eu am fost cel care a rupt tăcerea.

— Da, doisprezece ani mai târziu! După ce am avut tot timpul să te cred mort. De ce acum, Grant? De ce la Marsilia? De ce nu acasă, unde trăiam la câteva stații de metrou unul de altul?

— Cumva n-am putut s-o fac acolo, dădu Grant din cap. Probabil că

ai dreptate, lașitate.

— Dar ce naiba e diferit aici?

— Nu știu. Ne aflăm într-o țară în război. Încălcăm legea aproape în fiecare zi. Când am auzit că ești aici, când am auzit ce faci aici, mi-am închipuit că poți să fii arestat, aruncat într-o închisoare franceză. Eventual chiar ucis de nemți. Și atunci n-o să mai am niciodată ocazia.

Cupola imensă a cerului mediteraneean, cu puzderia de constelații și panglicile zdrențuite de nori, toate părură a se prăbuși peste Varian dintr-odată. Nu mai putu respira. Mai mult decât beat, se afla la un punct unde se simțea în stare să spună și să facă orice.

— Și atunci, reuși să înjghebe întrebarea, cum rămâne cu Katznelson? Care… te iubește și are încredere în tine? Acest bărbat pe care – *putea s-o zică*? – încă îl iubești?

— Intenționez să-i salvez fiul.

— Și pe urmă?

Grant scutură din cap, ca rușinat. Apoi îl privi din nou și adevărul pe care Varian i-l citi în ochi fu groaznic. Lumea lui Grant se destrămase, la fel ca a sa. Nici unul dintre ei nu avea habar ce ar fi trebuit să facă. Depindeau unul de altul, și totuși nu puteau avea încredere unul în celălalt. Nimeni nu le stricase viața mai tare decât reușiseră ei să și-o strice reciproc – nici mama bolnavă a lui Varian, nici tatăl care-l abandonase pe Grant copil fiind, nici bunicii iubitori care îi oferiseră povestea lor asumându-și-o pe a lui; nici băieții care îl chinuiseră pe Varian la școală, nici decanul Greenough, care vrusese să-l îndepărteze de la Harvard, nici tatăl său Arthur, care îi dăruise totul și nu-i ceruse nimic, și cu siguranță nici Eileen sau Katznelson, nici măcar artizanii războiului. Nimeni.

— Suntem idioți, zise Varian. Nu există refugiu pentru noi pe pământ.

— Poate patul acela de la Arles, îl luă Grant de talie.

— Da. Patul acela.

— Ai o față de parcă ai vrea să crăpi.

— Chiar vreau, cu disperare. Tu nu?

— Poate că ar trebui să ne îmbătăm ca la balamuc.

— Prea târziu, constată Varian.

— Atunci hai să dansăm, îl îndemnă Grant și amândoi se întoarseră în casă. Dar pe când urcau spre terasă un șir de lumini de poliție mătură

aleea lungă, iar în clipa când ajunseră la ușile cu sticlă o mașină deja trăgea la scară. Primul gând al lui Varian, cel care străpunse perdeaua mișcătoare de aburi de alcool, fu că era un raid. Iar jumătate din oaspeți erau apatrizi și fără documente. Mehring, Zilberman, familia Serge, ce mai victorie pentru autoritățile de la Vichy dacă îi vor sălta pe toți aceștia deodată!

Se deschise ușa și din mașină coborî un căpitan de poliție, cu chipiul în perfectă ordine și cu panglica albă în cruciș peste piept. Era înalt, ras proaspăt, cu fălcile ascuțite și sprâncenele formându-i o linie neîntreruptă, cu un nas drept, puternic. Își scoase chipiul și-l frământă în mâini, cu o privire ușor stânjenită în ochii întunecați. Pieptul lui Varian se relaxă și scoase un suspin de ușurare: era Robinet, prietenul lui Bingham, un simpatizant al cauzei lor. De fapt, nici nu apucă Varian să se întrebe ce căută polițistul la ora asta, că Bingham își și făcu apariția pe treptele vilei, cu un pahar în mână. Hirschman îl urma îndeaproape.

— Domnule Fry, rosti Robinet înclinându-se ușor. Și domnul… Grant, parcă? O, și Bingham, și tu ești aici? Și domnul Hirschman, o plăcere întotdeauna.

— Lucrezi târziu, domnule inspector, zise Bingham. Ai venit la un cocteil?

Robinet ridică ochii spre interiorul casei, unde suprarealiștii ilegali se zăreau mișunând chercheliți pe ringul de dans.

— Ei, ce bine ar fi! Nu, am venit în misiune oficială.

— Ce s-a întâmplat? se interesă Bingham.

— Am prins o persoană care ne interesează și aceasta pretinde a avea o legătură cu domnul Fry. Un tânăr, nu l-am mai zărit prin Marsilia. Fără nici un fel de acte. Bănuim că neamț, deși ne-a oferit un nume fals francez. Privi spre Varian, încrețindu-și fruntea într-un unghi strâns. Trebuie trimis la Vernet mâine-dimineață, domnule Fry. N-am încotro. Dar puteți să-l vedeți în seara asta.

— Neamț, ai zis? se uită atent Grant la polițist. Cam câți ani?

— Un mucos. Dacă are douăzeci de ani. Clătină din cap. Mă tem că unii dintre colegii mei s-au purtat destul de neprietenos cu el la arestare.

— Mda, schimbă Varian o privire cu Grant, apoi cu Hirschman. Bănuiesc că ar fi mai ușor să-l vedem în seara asta la Prefectură decât să alergăm după el până la Vernet. Mă scuzați o clipă? Trebuie să-mi iau la revedere de la invitata de onoare.

— Desigur, conveni Robinet, cunoscut ca având o slăbiciune pentru convenienţele sociale. Şi după cum îl ştiu pe domnul Bingham probabil că va sfârşi prin a mă convinge să servesc un pahar de ceva.

Varian declară că lipseşte puţin şi intră, împreună cu Grant, în casă. Pe drum, Grant îl apucă de încheietura mâinii.

— Crezi că ar putea fi el?

— Habar n-am. Poate fi oricine. Nu-i decât o cale de a afla.

— Pot să vin şi eu, Tom?

— Mai bine nu. Dacă e el, mai bine să nu facem valuri.

— Şi cum îmi dai se ştire?

— N-am cum să telefonez. Va trebui să aştepţi aici până mă întorc acasă.

Grant se duse să-i explice situaţia lui Mary Jayne, iar Varian o găsi pe Miriam în bucătărie, singură, sprijinită de chiuveta de modă veche. Se ţinea de nas şi umerii i se zgâlţâiau; în cealaltă mână avea o ţigară neaprinsă. Când ridică figura se văzu că plângea de ceva vreme, iar formidabilul bondar încă îi trepida neabătut deasupra decolteului.

— O, Varian, iartă-mă. Bănuiesc că deja mi-e dor de Franţa. Îşi şterse ochii cu dosul palmei, întinzând dâre de rimel.

— Auzi, îi oferi el o batistă, mâine pleci să-ţi întâlneşti logodnicul, care o să fie în al nouălea cer. Iar Franţa nu-i locul de care să îţi fie dor acum.

— Nu pot să nu mă gândesc la tot felul de chestii, clătină Miriam din cap.

— Nu te mai gândi la nimic, îi puse Varian o mână pe braţ. Eu unul am descoperit că e inutil.

Fata râse ascuţit, apoi începu să tuşească. Trecu ceva timp până să fie în stare să rostească vreo vorbă.

— Paharul tău e gol, îi atrase ea atenţia.

— N-am avut timp să-l umplu. Am venit să-mi iau rămas-bun. M-au convocat la Prefectură.

— La ora asta? se uită ea mirată.

— Au prins un prost care zice că mă cunoaşte.

— Şi de ce trebuie să mergi acum, în miezul nopţii?

— Pentru că prostul o să fie trimis mâine-dimineaţă la Vernet. Cred că e ultima ocazie să văd dacă pot să-i fiu de folos.

— A! Atunci probabil că nu-i nimic de făcut. Împături batista şi i-o

înapoie. Aş păstra-o, dar m-am gândit că Rolf o să dea de ea și o să-și pună întrebări. Și apoi, aplecând capul într-o parte, continuă: Bănuiesc că acum o să mă săruți de la revedere?

— Sigur că da, se aplecă el și-i atinse obrazul în maniera franțuzească.

— Nu așa.

— Ei, stai așa, Miriam.

— Nu știi cum? îl privi ea cu o lucire provocatoare în ochii înroșiți.

— Nu pot, zise el îndreptându-și ochi spre albina broșă. Mă tem să nu fiu înţepat.

— Un bărbat curajos ar zice că merită riscul, zise Miriam fără să ezite.

— Așa stă treaba? replică el și apoi, de ce nu, se aplecă și o sărută cu toata pasiunea de care fu în stare, o sărută cum trebuie, așa cum, o clipă, dorise s-o facă prima dată când se întâlniseră și ea purta rochia aceea albă de batist, tăiată adânc la decolteu, cât să se vadă un pic de dantelă de dedesubt. O sărută până o lăsă fără răsuflare și fata îl împinse, scoţând râsul ei ascuțit.

— Așa da, asta zic și eu un rămas-bun. Îi strânse mâna și o zbughi în cealaltă cameră, s-o caute pe Mary Jayne, abandonându-l pe Varian cu gândul la circumstanțele ce făcuseră ca o asemenea femeie să-i aterizeze pentru o vreme în viață, care dăduseră naștere prieteniei dintre ei și care, acum îi despărțeau, poate pentru totdeauna. Continentul european, își zise, probabil e plin de astfel de legături pasagere, prietenii straşnice trecătoare care sfidează cu focul lor orice vrăjmășie. Se îndreptă și el spre o altă cameră, luându-și rămas-bun de la Bingham și de la Hirschman și în cele din urmă de la Grant, promițând să se întoarcă cât de repede putea.

*

Erau nopți la Marsilia ce păreau a continua la nesfârșit, nopți ce păreau la distanțe infinite de diminețile ce le precedau. Când sedanul negru al poliției ajunse pe drumul principal, Varian abia de-și mai amintea evenimentele de cu două ore în urmă. Era amețit, flămând, epuizat; îl ardea stomacul ca de obicei când bea. Și-ar fi dorit ca Hirschman să fi putut veni cu el, avea nevoie de sfatul lui. La volan,

Robinet păstra tăcerea, din fericire, ca pentru a-i permite lui Varian să se trezească din fumul beției până ajungeau în oraș. În mintea lui Varian se suceau acum însă cuvintele pe care le rostise Grant în grădină: *M-am gândit că o să fii ucis poate, și atunci n-o să mai am niciodată ocazia.* Ocazia să ce? Și mai era și felul în care l-a privit Grant, fără vreun fel de reazem, dezechilibrat, când îl întrebase ce face cu Katznelson. Să îndrăznească să spere, să se teamă că exista un viitor pentru ei, Varian și Grant, dincolo de intervalul de timp din Franța? Nu-și permisese niciodată – nici atunci când erau la Harvard, nici în anii de după, nici în perioada de la Marsilia – să-și închipuie cum ar arăta o viață zilnică alături de Grant. Ar locui aproape unul de celălalt? Ar trăi cu Eileen, dar și…? Ar putea ei trăi precum Kirstein și cei din mediul lui? Prin casa lui Kirstein de pe strada East Nineteenth se schimbau bărbați și femei ca vremea; de obicei exista un iubit principal și câțiva sub-iubiți amorezați lulea și se înțelegeau foarte bine, în mare. Uneori erau femei – în ultima vreme pictorița Fidelma Cadmus, pe care Kirstein amenințase în repetate rânduri c-o ia de nevastă. Dar el și soția lui nu trăiseră așa, cu toate aventurile ocazionale. Viața pe care Eileen și-o imagina pentru ei, în suburbii, viața care îl aștepta la întoarcerea în State era limitată și convențională. Ce ar fi zis de ideile ce i se năzăreau acum; ea și Varian și Grant împreună într-un cuibușor în Upper West Side, nu departe de Columbia; ei trei mergând cu mașina de-a lungul Hudsonului în anotimpul când se schimbă frunzele la culoare: ei trei dând petreceri strălucite în mica lor reședință; ei trei petrecându-și verile în Maine, într-o casă în Blue Hill Bay. Nu, nu și iarăși nu. Chiar dacă Grant ar tolera așa ceva – și ce șanse erau? – Eileen n-ar accepta în ruptul capului. Poate cu altcineva, cineva mai neînsemnat, dar nu cu Grant. Nu cu el. Nici să fie dată la o parte nu ar accepta cu ușurință, presupunând că Varian s-ar vedea în stare s-o facă; Eileen era conștientă că nu merita să fie abandonată de prostul căruia îi ținuse partea atunci când a fost dat afară de la Harvard, omul pe care îl introdusese în domeniul actual de muncă, același bărbat al cărui zbucium profesional îl sprijinise, emoțional și practic, timp de trei ani după ce se mutaseră la New York. Legăturile ei îi asiguraseră acestuia un loc de muncă. Cercul ei social îl întâmpinase cu brațele deschise, părinții ei îl trataseră ca pe un fiu. Citea ciornele a tot ce scria Varian, îi atrăgea atenția asupra ideilor mai puțin vioaie, îi explica chestiunile de

neînțeles din cărți. Ea l-a împins să facă mai mult decât ar fi fost în mod normal înclinat. De fapt, ea fusese cea care îl încurajase să vadă ce se poate face cu artiștii europeni puși la index de Gestapo. Pe lângă toate acestea o iubea. O iubise tot timpul. S-ar fi căsătorit altfel cu ea? În acea vară în Maine s-ar fi putut urca cu ea în barcă când știa că Grant va rămâne singur?

În mod normal, sosirea la Évêché, în miezul nopții și împotriva voinței, n-ar fi venit ca o ușurare. Robinet parcă și-l pofti afară din mașină. Trecură prin portalul de piatră al Palatului Episcopal și dădură de obișnuita înghesuială de persoane arătând jalnic, foindu-se pe acolo, în calitate oficială sau altfel. Răufăcători minori ședeau într-o celulă, în arest temporar, în spatele unei mese lungi cu marmură albă, ca specimene ale unei expoziții, toți în diferite faze de nemulțumire, neliniște, nepăsare sau calm. Robinet îl conduse pe Varian printr-un modest infern al celor ale căror cunoştinţe dragi (sau dimpotrivă) ocupau una sau alta din celulele subterane. Trecură de două rânduri de uși duble de fier, în jos pe o scară, apoi de alte două uși de fier și o altă scară, de data aceasta mai întunecată și mai îngustă, cu toate treptele de piatră tocite pe mijloc. La fiecare ușă de metal și poartă de care treceau, la fiecare cotitură și răsucire a coridoarelor subterane prin care îl urma pe Robinet, lui Varian îi sporea confuzia, astfel că, atunci când ajunseră la o ușă de metal simplă, vopsită în alb, i se păru că atinseseră centrul Labirintului.

Când Robinet descuie ușa nu dădu de un copilandru palid și înfricoșat cum se aşteptase, ci de un tânăr puternic, cu umeri lați, cu gene negre și ochi furioși, clipind și forțându-se să distingă ceva. Băiatul aruncă o privire rapidă întâi la Varian, apoi la Robinet, nu atât fără speranţă sau fără expresie, ci chiar nevăzând nimic. În mână ţinea o pereche de ochelari sparți, cu rama îndoită, un braţ strâmb și lentilele sparte. Avea mâinile și picioarele încătușate, iar pielea feței îi evidenția urme albastre-vineții de vânătăi proaspete. Camera în care se afla nu era o celulă propriu-zisă, ci o sală de interogatoriu. Era aşezat pe un scaun de metal, iar în fața sa se găsea un birou și un alt scaun, gol.

— Dumnezeule, exclamă Varian în germană. Ce ți-au făcut? Se uită la Robinet, care își admira rușinat pantofii lustruiți; oamenii lui erau cei responsabili.

Îl cercetă din nou pe prizonier. Era, fără doar și poate, fiul lui Gregor

Katznelson; avea aceeași intensitate de șoim în priviri, umeri pătrați, aceeași frunte lată și curbură a maxilarului. Mai observă ceva ce nu băgase de seamă inițial, că băiatul era îmbrăcat ca pentru a merge la o petrecere, într-un smoching cu un număr mai mic, o cămașă cu manșetă dublă și butoni și o cravată, murdară, de mătase, căreia i se desfăcuse nodul, dacă avusese vreodată unul. Ridică ochii înconjurați de vinețiu spre Varian într-o încercare inutilă de a descifra pe cine reprezentau umbrele de la intrare.

— Ce zici, ne-ai putea oferi câteva clipe între patru ochi? se întoarse Varian către Robinet.

— Ce i-ai spune și nu poți să-i spui în fața mea?

— Nu pentru mine, domnule inspector, pentru el. Mă îndoiesc că va rosti vreo vorbă în prezența dumitale.

— Poți să-i explici că îi vreau binele?

— Uite ce i-au făcut. Crezi că va crede ce zici?

Robinet își trecu mâna de-a lungul eșarfei diagonale și se încruntă.

— De cât timp ai nevoie?

— Zece minute. Atât.

— Bine, mormăi Robinet, vizibil stânjenit, ridicând din umeri sub haina strâmtă. Atunci dă-i bătaie. O să aștept afară la ușă. Ieși și trase ușa după el, iar tânărul scoase un suspin tremurat și-și puse capul în mâini. Varian se așeză în scaunul de metal neocupat.

— N-o să te întreb care ți-e numele. Dacă jandarmii nu l-au scos încă de la tine, nu vreau să-l spui cu voce tare. Știu că Robinet ascultă. Nu cred însă că vorbește nemțește așa că e în regulă.

— N-am zis nimănui cum mă numesc, șopti răgușit tânărul.

— Și înțeleg că nu ai deloc acte.

— Le-am ars. Își atinse figura învinețită și zvâcni de durere.

— Inteligent! Deci nu au nici o idee cine ești.

— Nu. Dacă ar avea, m-aș afla deja într-un tren spre Germania.

— Bine. Să începem cu începutul! Ca să-ți stabilesc identitatea o să te întreb despre profesia și locul de reședință ale tatălui tău. Și va trebui să ai încredere în mine, deoarece sunt singurul care te poate scoate de aici.

Tânărul ridică ochii, încercând să-l cerceteze prin pâcla miopiei. Varian așteptă, susținându-i căutătura, dorind doar să-i comunice disponibilitatea. Numai că băiatul clătină din cap:

— Germana ta e prea bună. N-am încredere defel în tine. Nu poți fi american.

— Mulțumesc, zâmbi Varian. Sunt totuși american. Varian Americanul, așa mi se zice pe aici. Trebuie să mă crezi: dacă ești cine îmi închipui că ești, îl cunosc pe tatăl tău. Am petrecut ceva vreme în casa voastră din La Pomme. Pot să-ți înșir culorile covoarelor din solar și modelul de pe serviciul de porțelan.

— Spune-mi, îl îndemnă tânărul, ridicând bărbia provocator.

— Covoare albastru închis. Și fenicși pe porțelan.

— Și ce fel de copaci în fața casei? În mica livadă?

— Persimoni.

— Poate că ești spion, strânse tânărul sprâncenele.

— Poate că te pui pe vorbit înainte ca Robinet să revină și să mă scoată de aici. Irosești vremea. Ca să fiu sigur, spune-mi ce profesie are tatăl tău și unde lucrează.

Interlocutorul lui lăsă umerii în jos în semn că cedează.

— Tata este profesor de istorie europeană la Universitatea Columbia, din orașul New York. Știi cine este. Știi cine sunt și eu.

— Da. Numele de Zilberman îți zice ceva?

O rumeneală spectaculoasă se întinse de pe gâtul tânărului până spre baza părului.

— Știi despre Sara, zise.

— Da. Cred că veneai să-l vezi pe tatăl ei la petrecerea dată de mine.

— Gata? deschise Robinet ușa și se aplecă un pic înăuntru.

— Încă un moment, îl rugă Varian.

— Șaizeci de secunde, decretă Robinet și închise ușa.

— E o capcană, clătină Tobias Katznelson din cap. Sunt așa un idiot. Ești unul dintre ei, nu-i așa?

— Îmi dau seama de ce crezi asta. Dar te asigur că nu sunt.

Tobias își sprijini coatele de genunchi, scoase un suspin monumental și se holbă la ochelarii fărâmați.

— Ce mă fac fără ăștia?

— Nu știu. Îmi pare rău de cum te-au bumbăcit. E oribil. Vreau să te ajut.

— Nu poți. O să mă trimită în lagăr, apoi o să mă deporteze. Știu. Eram conștient de ce are să se întâmple dacă mă prind. Ca un idiot însă,

mi-am închipuit că am să dau de tine. De Zilberman. Să văd dacă… Dădu din cap. Ce prost am fost!

— Probabil că încă te pot ajuta.

— Cum?

— În primul rând o să pretind că nu-mi pasă prea mult de soarta ta, oricare ar fi ea. Poliția știe că onorata mea clientelă e importantă pentru naziști. Nu putem să-i lăsăm să-și dea seama că valorezi ceva pentru mine sau pentru oricine altcineva.

Tobias dădu din cap că a priceput.

— Locul unde te trimit, Vernet, este un lagăr groaznic. N-am de gând să te mint. Dar există o posibilitate să te scoatem de acolo.

— Cum ar fi asta?

— Am un prieten la Consulatul American care poate fi de folos. Robinet îl cunoaște. Ne va ține la curent cu ce ți se întâmplă. Și pe urmă este domnul Grant, cel care te-a căutat.

— Domnul Grant? Cine este domnul Grant?

— Un coleg de-al tatălui tău de la Columbia. Te caută de ceva luni deja și ar face orice să te ajute. Crede-mă că există mijloace. Am mai scos persoane de acolo. O să stai cel mult două săptămâni.

— La vremea aia o să fiu deja deportat. Sau mort.

— Două săptămâni la Vernet vor fi oribile, dar probabil nu fatale.

— Mi-ar plăcea să-ți pot vedea figura, își frecă Tobias ochii din nou. Nu știu dacă pot avea încredere în tine.

— N-ai încotro. Altă alegere nu e.

Robinet deschise ușa și se înființă în încăpere cât era de lung.

— Suficient, Fry, zise. Acum colegii mei vor să știe numele și ocupația băiatului. Ce să le spun?

— Spune-le că n-am habar, zise Varian. Zi-le că nu l-am văzut niciodată în viața mea.

*

Zorii se revărsaseră deja peste vale când ajunse acasă la Air Bel, unde ultimul val de distracție se stinsese de mult și se pierduse în interiorul vilei. Scena catastrofală la care se așteptase nu se arătă, deoarece madam Nouguet se descotorosise, se pare, de suprarealiștii afumați și căzuți în nesimțire, odată cu rămășițele din farfurii, paharele

folosite, conținutul scrumierelor, baloanele de hârtie, călugărițele și recipientele lor de sticlă. S-ar fi întrebat nedumerit dacă vreun chef chiar avusese loc, dar dădu peste Breton, întins pe sofaua din bibliotecă, cu haina de catifea aruncată deoparte și capul în poala Jacquelinei, care, încă în rochia de culoare incertă, cu broșa de aur în formă de homar prinsă sus, lângă umăr, dormea și ea cu obrazul sprijinit de braț. Se strecură pe lângă cei doi și se duse la el în cameră, unde Grant se odihnea în patul îngust. Varian închise și încuie ușa, blocând-o cu un scaun, și se întinse lângă el, prea obosit ca să se dezbrace și chiar ca să-și desfacă gulerul și manșetele. Prin ferestrele fără perdele se revărsa o lumină albastru sidefie. Spatele lui Grant se ridica și cobora sub bumbacul cămășii; își atârnase haina pe spătarul scaunului de la birou. În cât de multe dimineți îl admirase Varian dormind, cu noaptea încă nedesprinsă total de ei? Poate că acesta era modul în care îi plăcea cel mai mult să se uite la Grant, versiunea sa trează fiind uneori prea strălucitoare pentru a o urmări fără să clipească. Știa că efuziunile nopții ce trecuse trebuiau considerate cu un grăunte de sare sau cu suspiciune. Fuseseră cherchelițí, luați de drogul reprezentat de o seară în prezența suprarealiștilor. Acum însă se confrunta cu un fapt de netăgăduit: Grant dormea în patul lui. Poate nu numai pentru că era înnebunit să afle ce se întâmplase cu Tobias; poate pentru că dorea să transmită un mesaj, la exact opusul celui pe care îl transmisese doisprezece ani în urmă, în Maine. În noaptea aceea, după plutitul sub clar de lună prin golf cu Eileen, după ce cutreieraseră mica insulă, cu malurile lunecoase de alge și interiorul populat de mușchi și pini (ale căror semințe, îi spusese ea, ajunseseră acolo probabil prin intermediul păsărilor), după identificarea unei plăci netede de granit, după lupta cu veșmintele ei de deasupra și de dedesubt, după o scurtă împreunare umedă, pe roca spălată de mici valuri, după lungul drum navigat spre casă, după sărutul de la revedere și promisiunea unei alte sesiuni de mers cu barca, după ce Varian suise, plin de remușcări, scările din spate ale casei albe de pe apă, în patul celălalt din camera pe care o împărțeau nu găsi nici urmă de Grant, nici urmă de lucrurile lui, de bagajul lui, nici un fel de bilet sau alt indiciu unde ar putea fi.

Acum însă Grant era aici, mesajul constând în prezența lui fizică. O ocazie pentru Varian de a repara ceea ce stricase când se suise în acea barcă. O invitație de a merge mai departe într-un tărâm nedeștelenit al

umbrei, un loc a cărui existență se definea prin faptul că îl ocupau. Nu îndrăzni să facă vreo mișcare sau să scoată vreun sunet. Pe jumătate visând, își dori ca soarele să evite fața lui Grant. Și soarele ascultă. Grant continuă să doarmă și Varian să stea de pază. Iar când Grant se trezi – peste cât timp? – se aplecă spre cochilia urechii și-i șopti că Tobias Katznelson trăia, că se găsea la Marsilia și că putea încă fi salvat, că talentele lui rare și de neînlocuit îl vor scăpa din mâini naziștilor.

17
Noailles

După-amiaza următoare, în biroul lui Varian, cu ușile închise, Grant își făcea de lucru cu un creion cu gumă la capăt și cu hârtia transparent-albastră a unui formular gol de telegramă, întrebându-se cu glas tare ce să-i scrie lui Gregor Katznelson. Cenzura putea intercepta orice mesaj ar fi trimis peste Atlantic. Orice cuvânt asociat cu numele lui Tobias nu ar fi făcut decât să-l compromită și mai tare. În orice caz nu prea avea motive să-l liniștească; fiul lui se găsea, într-adevăr, la Marsilia, dar în arestul poliției și curând avea să fie trimis spre un lagăr de concentrare.

— *T. trăiește*, scrie-i asta, îi sugeră Varian. Spune-i că arată bine și că are un moral bun.

— Vrei să zici să mint, își încrucișă Grant brațele.

— *Avea* un moral bun. S-a comportat ca un vajnic soldat. Spune-i asta.

Grant se aplecă din nou asupra formularului gol, iar creionul îi prinse a se mișca ezitant. Până la urmă se ridică și merse lângă fereastră, aproape de Varian. Afară, doi muncitori prindeau stegulețe de lampadare: tricoloruri în miniatură, cu însemnele speciale ale mareșalului Pétain, o franciscă decorată cu stele de aur. O altă echipă mătura rigolele cu mături-perie late. În două zile Pétain avea să viziteze orașul și totul trebuia să arate perfect, mizeria trebuia în întregime îndepărtată.

— Nu crezi c-ar fi cazul să încerc să-l văd? zise Grant. N-ar putea Bingham să aranjeze asta? I-aș duce un pachet cu mâncare sau ce are nevoie. Sau am putea trimite ceva cu Gussie.

— Nu. Nu e bine să facem ceva care să atragă atenția asupra lui.

— Dacă aș putea să-i trimit lui Gregor măcar un rând scris de *el*, câteva cuvinte.

— O să vină vremea și pentru asta, dacă îl scoatem de unde îl duc. Deocamdată mai bine te grăbești la telegraf înainte să se închidă. Orice scrii e mai bine decât nimic.

Grant își strânse hârtiile și-și încheie impecabila haină de lână gri, cu o spuzeală discretă de fire alb-perlate. În după-amiaza aceea pielea îi părea aproape argintie, iar ochii, sticloși de nesomn, neobișnuit de vulnerabili. Între el și Varian plutea o ceață invizibilă, toate lucrurile pe care le spuseseră cu o seară în urmă. Nu le readuseseră pe tapet; poate nici nu aveau s-o facă vreodată. Tobias fusese găsit. Grant avea o misiune acum, își repetă Varian: o misiune care avea întâietate asupra orice altceva. Își repetă asta cu tărie, fără putință de tăgadă, privindu-l cum își adună lucrurile, străbate biroul și dispare în lumea de dincolo de ușa cu model.

*

Harry Bingham îl vizită pe Varian la CIU la opt și jumătate, îmbrăcat într-un pardesiu cu aspect oficial și un costum croit cu aplomb, pe chip nepăstrând nici cea mai mică urmă a chefului din seara precedentă. Aveau să se întâlnească cu familia Chagall la hotelul acestora, la cină; Bingham se gândea că o să le îndepărteze și ultimul dram de ezitare dacă procedează cu delicatețe. Traversară Canebière împreună, îndreptându-se spre imobilul cu pricina și, ca să facă abstracție de decorațiile guvernului de la Vichy, jucară un nou joc, un fel de „ba a mea e mai tare“ cu privire la rezidențele avute în timpul studenției la Cambridge.

— Strada Holden numărul 48, zise Bingham. O familie de șobolani în spatele dulapurilor de bucătărie. Și nu una mică.

— Strada Prescott numărul 20, contră Varian. Muște agresive în scurgerea băii.

— Strada Trowbridge numărul 16. M-am trezit cu acoperișul peste mine în pat, într-o bună dimineață.

— Pe bune, Harry?

— Încă mai am cicatricea. Îi arătă o semilună albicioasă la baza părului.

— Hm, cum rămâne cu strada Kirkland numărul 37?

— Ce-i cu ea?

— Pete de sânge pe tavanul dormitorului.

— Haide, Varian, zău așa.

— Prietenul meu, domnul Grant poate confirma asta, zise Varian râzând. Apoi îl cuprinse un atac de panică. Se va întreba oare Bingham cum de Grant ajunsese să-i studieze tavanul din dormitor? Ce ar fi putut găsi ca motivație?

Dar dacă Bingham se gândi la asta nu comentă cu glas tare.

— Păcat că nu ne-am cunoscut atunci, constată în schimb. Aș fi putut să-ți arăt niște locuri și mai groaznice.

— Îndrăznesc să zic că mai bine că nu m-ai cunoscut, se repezi Varian. Eram destul de nesuferit pe vremea aia. Și un incorigibil scandalagiu.

— O da, surâse larg Bingham, aveai reputația asta. Nu ai fost dat afară la un moment dat?

— Da, și n-am făcut decât să instalez o pancartă cu „De Vânzare“ pe pajiștea lui Greenough.

— Ei, nu a fost chiar *tot* ce-ai făcut, conform revistei *Crimson*. Se pare că aveai o întreagă istorie. Nu te certaseși cu legea după ce conduseseși ca un nebun?

— Ba da. Ai o memorie excelentă, Harry.

— Oricum, cred că te-aș fi plăcut atunci. Țin la tine, nu puțin, după petrecere – ce genial ai fost să-i aduni pe toți la un loc!

— Suprarealiștii, vrei să zici? A fost ideea lui Mary Jayne, nu a mea. Eu unul m-am opus. M-am gândit că o să atragă prea multă atenție.

— Dar acum n-are cum să-ți pară rău. L-a scos la iveală pe tânărul dumitale neamț, nu?

— Suficient de aproape pentru a se trezi arestat și trimis la Vernet.

Bingham cunoștea deja povestea. Varian îi telefonase de dimineață și-i comunicase detaliile. Îi confirmase că acționase corect, că trebuia să-i păstreze anonimatul lui Tobias cu orice preț. Vernet însă nu era ușor de atacat. Adevărat că o dată Mary Jayne îl sedusese pe comandant sau cel puțin îi obținuse grațiile; și clienții ei importanți scăpaseră de acolo, desigur. Dar la fel de corect era că fuseseră capturați pe când încercau să părăsească Franța, iar acum se aflau din nou la Vernet și comandantul prea puțin probabil să se mai lase ademenit.

Ajunseseră la hotel Moderne, unde Chagall și soția stăteau pentru o săptămână. Imobilul se găsea pe strada Breteuil, nu la mare distanță de

port, și arăta ca și când s-ar fi luptat acerb pentru cele două stele. Intrarea era ceva mai mare decât un culoar, iar recepția pavoazată cu marmură falsă nu păcălea pe nimeni. Dinspre restaurant venea zgomot de oale și un miros de sulf de la legumele arse. La capătul coridorului se afla un lift cu o ușă pliantă: cobora acum, scârțâind din toate încheieturile, până când un icnet sec zgâlțâi tot parterul. Ușa pliantă se deschise și îi dădu la iveală pe Marc și Bella Chagall, pictorul în haină lălâie și Bella într-un pardesiu de lână densă, cu guler înalt.

Chagal se apropie și-l sărută pe ambii obraji pe Varian.

— Ce petrecere magnifică! Și ce loc fermecător, vila asta Air Bel! Musafirii, încântători și ei. Mi-ar plăcea să revin cât de curând să-l vizitez pe Zilberman.

— Vino când poftești, îl îmbie Varian. Știu că i-a dat curaj faptul că te-a văzut.

— Cinăm aici? aruncă Bingham o privire spre restaurantul hotelului.

— O, nu, zise Bella. Dar peste drum găsim un local decent. Îi conduse prin recepția îngustă, afară, pe strada Breteuil, unde o altă echipă de muncitori redistribuia gunoiul din rigole. Întunericul se lăsa iute și felinarele începură a fi aprinse. Vizavi, în locanta cum trebuie, cu copertină în dungi galbene și albe, mirosul nu era de legume asasinate, ci de cartofi prăjiți și roșii. Comandară cina și începură să converseze la un pahar de aperitiv, Varian simțindu-se imediat înveselit de alcoolul care îi pătrunsese în vene. Cina însă, când sosi, fu atât de modestă, încât părea, de fapt, niște resturi: o bucățică de ceva semănând cu puiul zăcea prăbușită pe un pat de morcovi palizi și cartofi anemici. Scormonind cu furculița, Varian descoperi că nici vorbă de *pui*, era *panais*. Păstârnac.

— Vedeți, se adresă Bingham celor doi Chagall, nu numai fiica voastră e singura care crede că e o idee bună să veniți în State. I-am scris doamnei Roosevelt acum câteva luni despre situația voastră și am primit azi-dimineață un răspuns. A luat problema în studiu. Crede că poate convinge Departamentul de Stat să vă dea vizele în sistem de urgență. Iar Alfred Barr propune să colecteze banii pentru asigurare.

— Ar trebui să folosiți toate acestea pentru prietenul meu, Zilberman, comentă Chagall.

— Mă tem că aceste oferte se referă exclusiv la dumneata.

— Dar cum rămâne cu Ida și soțul ei? întrebă Bella. Cum să mergem în State dacă nu știm ce soartă are fiica noastră?

— Pot lucra la situația ei de aici, din Franța. În cazul Idei obținerea vizei va fi puțin mai grea, dar vom încerca. Odată ajunși acolo va fi mai ușor să vină și ea.

— Păi atunci, Chagall își împreună mâinile într-un gest de resemnare melancolică. O privi pe Bella. Capitulăm?

Bella nu se atinsese de farfuria cu morcovi și păstârnac; parcă se făcuse și mai ascuțită, numai piele și os, de la prânzul luat în plin soare, la Gordes.

— În fiecare zi citesc în ziare, zise ea, punând o mână subțire și descărnată peste cealaltă, despre evrei alungați din presă, din armată, siliți să părăsească posturi din industrie. Atât de mulți arestați! Și apoi sunt ceilalți, cei care se distrug singuri – mă refer la Benjamin, știți. Acum câteva luni credeam că noi suntem deasupra. Frământă colțul șervetul de in între degete. Dacă te-am fi ascultat în septembrie, domnule Fry, acum am fi putut să ne aflăm în Statele Unite.

— Dacă ne dați consimțământul acum o să ne străduim cum putem mai bine.

— Dar ce să facem? întrebă Chagall. Cum să ne comportăm?

— Vă sfătuiesc să vă întoarceți la Gordes mâine-dimineață, zise Varian. Orașul este făcut lună în așteptarea vizitei lui Pétain. Nu sunteți în siguranță aici.

— Planificaserăm să petrecem săptămâna aranjând transportul pentru lucrările lui Marc, declară Bella. Urmează s-o întâlnim pe Ida aici, în oraș, ca să ne ajute. Înțeleg că ar putea lua ceva timp.

— Pétain sosește în două zile, anunță Bingham pe un ton diplomat: voce scăzută, rațională, rugătoare. Nu vrem să se dea un exemplu cu soțul dumitale.

— Ar face așa ceva? se strânse fruntea Bellei într-o sumedenie de cute.

— Nu e exclus.

— Credeți că se află în pericol acum? Am rămas deja prea mult aici?

— Nu te neliniști, Bella, îi puse Chagall o mână peste a sa. Nimeni nu ne dărâmă ușa.

Dar chiar în acel moment aerul fu străbătut de un urlet spart: sirena aeriană, urmată de alta și alta, vuind în noapte ca o haită de lupi nepotoliți. Ciulіră cu toții urechile. Șeful de sală, solid și eficient, cu scăfârlia lucioasă și un papion cât casa șopti câteva indicații

personalului; ca la un semn aceștia traseră perdelele de camuflaj. Pe străzi, gardienii responsabili cu prevenirea raidurilor aeriene începură să sufle viguros în fluiere, se auziră țipete și zgomote de cărucioare de lemn răsturnate, de cizme tropăind pe asfalt. Ușa restaurantului se deschise brusc și un gardian se aplecă spre interior.

— La Gare de Noailles, țipă el. Repede!

Răspunsul veni politicos și ordonat, ca și când convențiile franțuzești de la masă trebuiau respectate chiar și sub iminența bombardamentului. Bingham îi conduse pe cei doi Chagall la ușă și Varian îi urmă; se alăturară unui grup compact de marsiliezi ce se grăbeau spre adăpost. Coborâră scările spre peronul subteran și bâzâitul avioanelor păru să-i urmărească în noaptea întunecată. Nu era primul raid aerian al lui Varian; la sfârșitul lui august surveniseră două, în două nopți consecutive, iar o lună mai târziu fusese bombardată o fabrică de muniție din nordul orașului. La vremea aceea aproape că i se păruse bine-venită materializarea războiului, iminența pericolului, nu pentru că, așa cum l-ar fi putut acuza Eileen, îi umplea munca de dramatism, ci pentru că făcea mai ușor de comunicat donatorilor de acasă urgența situației. Dacă nu ne crezi pe cuvânt, America, uite mărturii ale bombelor căzute, uite ruinele unei fabrici, uite clădiri dărâmate unde și-au pierdut viața civili.

El și Bingham formau acum un scut protector în fața lui Marc și a Bellei, care se ascundeau în spatele unei coloane placate în faianță incrustată cu litera N stilizată de la Noailles. Din toate părțile gloata, bărbați, femei și copii, îi presa. Chagall își ținea brațele în jurul soției, care dusese degetele la gât, atingând un lanț cu medalion: o *hamsa* de aur, mâna proteguitoare. Un vaier ascuțit se prăvăli de undeva de sus și podeaua gării se zgâlțâi spasmodic de bubuiturile antiaerienei. Peste o altă clipă se auziră căzând cu reverberație încărcăturile nimicitoare. Probabil că erau departe, sus pe deal, lângă Notre Dame de la Garde, judecând după zgomot, însă vibrațiile pătrunseră în orașul ca un lighean și se transmiseră până în Noailles, cel mai jos punct. Mulțimea fremătă. Un copil plângea de sete. Bella Chagall se apropie mai mult de Varian, ca și cum ar fi putut-o proteja de un nou atac. Ce schimbare, se gândi el, de la respingerea netă din grădina de la Gordes! Nu simți nici un fel de plăcere în încrederea ei de acum, necâștigată, deplasată. De ce să creadă că putea s-o ocrotească de rău? Chiar și Chagall – posesor al

unei imaginații ce transforma cocoșii în înțelepți cu ochi de har, ce propulsa mirese și miri în sus, în miezul unor buchete de trandafiri, care făcea din Christos pe cruce o figură a suferinței evreiești, înconjurat de sinagogi în flăcări, refugiați gonind, soldați mărșăluind sub flamuri fluturânde – acest bărbat, această minte stătea acum lângă o coloană, într-un adăpost amenințat, și se încredea în el, în Varian. Dar cum putea el să protejeze acum pe cineva? Cum să ajute acum pe cineva să mai fugă? Granița era tot închisă. Practic, clienții lui se aflau claustrați într-o vilă. Tobias Katznelson se îndrepta spre un lagăr. Iar între timp gândurile lui zburau spre Grant, mereu spre Grant. Unde era acum? Se afla în siguranță, sau în pericol din cauza bombelor? Îi trecu prin minte că dacă el, Varian, murea acum în măruntaiele orașului, dacă stația se prăbușea și-i strivea pe el, Bingham și cei doi Chagall și pe copilul însetat și pe ceilalți din mulțime cel puțin Eileen n-avea să afle nimic, cel puțin nu va trebui să-i spună adevărul.

— Uitați-vă, arătă Chagall spre intrarea în gară. Într-un spațiu oblic, triunghiular, se zărea cerul, brăzdat de reflectoare care se întretăiau furibund, țesând o pânză aprinsă pe fundalul obscur al nopții. Pictorul privi îndelung, înregistrând. O explozie alb-gălbuie intră în imagine și dispăru iute; lovitura veni o secundă mai târziu, punându-i în genunchi, în timp ce încercau să-și protejeze capetele de tencuiala ce ploua din tavan. Avioanele se îndepărtară, iar ei așteptară și așteptară, cu ochii la triunghiul de cer. După un timp în stație începură să se audă voci; cineva fugi pe scări să vadă ce se petrece. Apoi sună sirena, anunțând că primejdia trecuse. Ieșiră în stradă și nimic nu se schimbase în jur; bomba cea mai apropiată căzuse în port și nu distrusese mai nimic, cu excepția unor bărci neocupate.

— Ei, toată lumea e în regulă? întrebă Bingham.

Nimeni nu răspunse. Chagall studie strada pe măsură ce se apropiau de hotel. Nici el, nici Bella nu mai aveau nevoie de muncă de lămurire.

— Cât va dura? se interesă pictorul când ajunseră în pragul hotelului Modern. Viza și celelalte aranjamente?

— Nu știm, răspunse Bingham. Ar putea fi o treabă de luni.

— Mergem înapoi la Gordes mâine-dimineață, așa cum sugerați. Și o să ne comunicați când ne putem întoarce la Marsilia, da?

— Rămânem în contact permanent. O să vă dăm de veste cum merg lucrurile.

Bella strânse *hamsa* între degete.

— Nu ne lăsați baltă, zise apoi.

— Nici în ruptul capului, replică Bingham în engleză, cu o expresie pe care, se gândi Varian, femeia o auzise probabil în vreun film, asociind-o cu cowboy sau detectivi nerușinați din Frisco și care o făcu să zâmbească pentru prima oară în acea seară.

— Mulțumesc, dragă domnule Fry și domnule Bingham, zise Chagall, ducându-și mâna la pălărie. Apoi el și Bella intrară în holul îngust de la Moderne, iar Varian și Bingham o porniră înapoi de unde veniseră.

— Ce șanse au? îndrăzni Varian să întrebe.

— Mai bune ca ale multor alții.

— Dar granițele sunt închise acum. Iar Prefectura e cu ochii pe noi.

— N-am zis c-o să fie ușor, zâmbi Bingham. A, tocmai mi-a venit un alt loc în minte. Strada Walter numărul 24. Careva făcea amor cu tărăboi.

— A, unul dintre aceia. Cu toții am locuit cu așa ceva în preajmă.

— Nu ca tipa asta. Italiancă. Accent milanez cultivat. Cred că era nevasta unui profesor tânăr de umanioare, destrăbălându-se cu un student. N-o să uit niciodată. *Più veloce, più veloce! Ecco, ecco!*

Trecătorii se întorceau, se uitau la cel ce vorbea și zâmbeau.

— Și asta, susții tu, Harry, că-ți făcea viața *ne*plăcută?

— Păi *nu eu* eram în pat cu ea.

— Aha, vai, da!

— Am reînnoit contractul totuși.

— Înțelept, râse Varian.

Continuară să meargă umăr la umăr, prin mulțimea ca un furnicar, pe străzile zdruncinate, până ajunseră la birourile Centre Américain. La fereastră, o lumină și silueta lui Grant. Ușurarea aproape că îl ameți pe Varian. Trebui să întindă mâna și să se sprijine de cadrul ușii.

— Ai pățit ceva? se alertă Bingham.

— Sunt puțin cam nesigur pe picioare, dacă vrei să știi adevărul.

— Mă bucur că nu sunt singurul. Un pahar, ceva?

— Nu, Henry, mulțumesc. Mă descurc.

— Vorbim mâine atunci. Bingham își ridică un pic pălăria, apoi o porni în josul străzii fluierând. Varian urcă scările spre birou unde găsi personalul nevătămat și nebombardat, culegând hârtii răvășite și

măturând tencuiala căzută. Printre ei se afla și Grant, în brațele căruia nu putea alerga, de umărul căruia nu-și putea lipi fața. Grant însă îl privi și îi citi în ochi că, iată, erau amândoi în viață, pentru moment.

18
Sinaïa

A doua zi nu-i veni să se ducă la birou. Ușurarea că se afla în viață, la fel și Grant și clienții săi, îl sfârșise. Era turtit de oboseală și-i ardeau măruntaiele. Nu putea însă să se odihnească și nici să mănânce ceva, nu că ar fi avut prea multe oricum. În seara precedentă nu ajunsese acasă decât mult după miezul nopții și pe urmă nu putuse adormi; se trezise scriindu-i o epistolă înfierbântată lui Eileen în care îi mărturisea totul. Bineînțeles că rupse hârtia și o arse în șemineu. După care compuse o alta, aproape identică cu prima, o arse și pe asta. Într-un sfârșit, după ce păsările începuseră deja să-și facă numărul din zori, se prăbușise în pat, dormise sinistru și se trezise cu o durere de cap cumplită. Trimise vorbă că era nevoie de Lena la vilă. Trebuia să lucreze acasă și dacă ar fi atât de amabilă, să vină și să scrie după dictarea lui.

În timp ce o aștepta se forță să se bărbierească și să facă o baie în cada cu picioare de lebădă. După aceea se duse la bucătărie în halat și papuci; stând lângă bufet, mestecă un colț de pâine maronie și bău licoarea zgrunțuroasă și arsă ce trecea drept cafea. De la fereastră îl zări pe Zilberman în grădină studiind flora cu o lupă. Un timp îl urmări mișcându-se ca melcul de la o buruiană, la un arbust și la o floare; se apleca asupra specimenului, cu ochii în lupă, apoi mâzgălea ceva într-un caiet. *Verbena officinalis,* și-l închipui Varian scriind cu litere de tipar. Viața în miniatură; opusul a ceea ce arunca, pe clădiri întregi, pe pereții din Berlin. O disciplină, o meditație. Un mod de a practica umilința. Spălă ceașca și farfurioara, apoi se duse să se așeze în fanta de soare ce se răsfrângea pe ușa din spate. Un timp – nu-și dădu seama cât – se sprijini de tocul ușii și se bucură de revărsarea de lumină, primind ca un fel iertare a păcatelor. Curând auzi pași pe pietrișul aleii și o văzu pe Lena sosind, cu caietul de stenografie în mână și cu părul în starea

obișnuită de ciufuleală. La ușă îl salută pe Varian și intrară amândoi în bibliotecă. Lena își lăsă lucrurile pe o masă de marmură, sub o oglindă într-o ramă mare aurită și-și așeză părul ca un dirijor, cu ajutorul unor agrafe în chip de baghetă.

— De ce-ai întârziat? se interesă Varian. Speram să nu lucrez toată ziua.

Lena se întoarse de la oglindă.

— *Ce n'est pas grave*. Am fost arestată, asta a fost.

— Arestată? De poliție vrei să spui?

— *Bien sûr* că de poliție. *Certainement* că nu m-am arestat singură.

— Ce s-a întâmplat?

— Așa cum ai prevăzut, a fost din cauza vizitei Mareșalului. Au venit la hotel la ora cinci dimineața și mai că mi-au dărâmat ușa. Toată lumea jos! au zbierat. N-a fost timp să ne îmbrăcăm. Și ne-au dus la secție în pijamale. Eu una nu purtam decât o cămășuță și papucii de casă, *imagine-toi*! Și cu cătușe de metal la încheieturi. Pe zece dintre noi i-au încuiat într-o celulă în timp ce ne-au studiat documentele. Ce i-a făcut să decidă într-un fel sau altul, habar n-am. Sunt norocoasă, *c'est tout*.

— Lena! Ce porcărie! Și iată-te aici, gata de lucru.

— Bineînțeles! *Il ne faut pas exagérer.* A fost o neplăcere, nimic mai mult.

— Și Hirschman? N-a fost arestat și el, nu-i așa?

— *Mais non*, Albert s-a dus în jos pe Cerbère aseară s-o vadă pe Lisa Fittko și pe soțul ei. Poate că discută o nouă cale peste graniță. N-am auzit nimic despre Leon Ball de șase, șapte zile. Credem că a fost și el arestat. Posibil ca Albert să stea pitit până după vizita Mareșalului.

— N-ai mai auzit nimic de Ball de o săptămână?

— *Pas du tout.*

— Familia Fittkos nu are habar ce s-a întâmplat cu el?

— Nu prea.

— Ceruri, exclamă Varian trecându-și mâna prin păr. E musai să ne punem pe treabă. Avem o groază de făcut. Dar Lena, după toate…nu vrei să te odihnești o clipă? S-o rog pe madam Nouguet să facă niște ceai?

— *Non, merci*, zise ea, deschizându-și caietul. Am venit să lucrez, așa c-o să lucrăm. Se așeză în fața lui Varian, cu creionul pregătit.

Înainte însă ca acesta să apuce să zică ceva se auzi un urlet de sirene venind de pe alee. Apoi strigătul doamnei Nouguet de la bucătărie. Varian se ridică și traversă salonul în fugă, îndreptându-se spre bucătărie, unde menajera se holba afară pe fereastră. În fața casei se afla o mașină de poliție, de două ori mai mare decât cea care venise după Varian câteva zile în urmă, iar lângă ea un furgon lung, negru cu ferestre cu gratii.

— Și acum ce? se întrebă Varian.

— O să-i rețin eu un minut, se întoarse doamna Nouguet. Vedeți ce faceți cu lucrurile dumneavoastră, domnule. Cu documentele.

Varian se repezi pe scări în sus spre camera lui, uitându-se de jur împrejur și gândindu-se care ar fi cele mai incriminante. Răspunsul era nefericit și evident: caietul cu adrese, acea agendă groasă și dezordonată în care-și notase toate contactele pe care le avusese de când sosise în Franța. Oricine ar citi-o ar ști unde să dea peste clienții lui. Paginile de la coadă conțineau liste de cifre, scurte note despre afacerile sale ilegale cu monedă franceză și străină, iar pe copertă scrisese într-un moment de nebăgare de seamă numele de T. KATZNELSON, care, desigur, atrăgea atenția.

În șemineu mai pâlpâia încă focul, rămășiță a căldurii care-l învăluise în noaptea neliniștită ce trecuse. Stătu cu carnetul de adrese în mână. De ce nu copiase numele și adresele în alt caiet, codificat? Cât de multe din cele cuprinse în interiorul său erau deținute de Hirschman sau de Lena? Dar imediat se auzi o bătaie triplă în ușa de jos și o voce franțuzească necunoscută tună, reverberând în bucătărie. Varian aruncă în foc carnetul și-l privi cum se sucește și se răsucește de căldură, transformându-se în scrum. Scurmă mormanul de cenușă, de neidentificat acum. Își lustrui apoi ochelarii cu o batistă, își aranjă reverele halatului și porni pe scări în jos.

În salonul cu gresie albă și neagră găsi familiile Breton și Serge; pe Mary Jayne și Asasinul, care păreau abia extrași din pat; Théo Bénédite, cu micuțul Peterkin lipit de ea, ținând în mână o plasă de fluturi; madam Nouguet, care-și încinsese cel mai bun șorț, ca pentru musafiri; și pe Rose, fata bucălată care le făcea paturile, freca oalele și golea scrumierele și care acum tremura la cealaltă ușă a încăperii. Lipseau trei: Danny și Jean, care se duseseră în oraș în dimineața aceea, și Zilberman, care se ascunsese probabil în pivnița de sub seră. Stăteau

cu toții ca membrii unei congregații în fața comisarului, un tip înalt, cu sprâncene puternice, pe care Varian nu-l cunoștea. Cu gulerul înalt și haina lungă, neagră, omul ar fi putut trece drept un cleric, deși mustața militară strica efectul. Colegii lui, trei polițiști în civil, rămăși nemișcați, blocau ușa de intrare, ca și când se temeau că cineva ar putea-o lua la goană. Unul dintre ei, cu păr negru, lins și ochii de un albastru spălăcit, aproape albicioși, îi păru cumva cunoscut lui Varian, care se căzni să-și aducă aminte unde ar fi putut să-l vadă.

Comisarul își drese glasul și întrebă apoi:

— E deci toată lumea?

Nimeni nu zise nimic.

— Prea bine, atunci. *Messieurs*, zise întorcându-se spre polițiștii în civil, căutați.

— Mă scuzați, interveni Varian. Comisarul se întoarse, privindu-l de sus ca și când n-ar fi avut mai mult de câteva zeci de centimetri înălțime. În ce temei purcedeți la această percheziție?

— *Pardonnez-moi?*

— Cunosc legile acestei națiuni. O percheziție necesită un motiv valabil și hârtiile de rigoare. Aș dori să văd mandatul dumneavoastră.

Comisarul se îndreptă de spate cât era de lung, așa încât stomacul său remarcabil întinse la maximum rezistența nasturilor hainei. Cu vădită plăcere scoase din buzunarul de la piept o scrisoare, cu două sau trei ștampile oficiale ale Prefecturii, permițându-i șefului poliției să întreprindă percheziții în toate reședințele bănuite a adăposti comuniști. Citi foaia cu voce tare și i-o înmână lui Varian s-o cerceteze.

— Mă tem că nu ați nimerit bine, îi returnă Varian documentul. Nu e nici picior de comunist aici.

— Asta o să stabilim noi, replică șeful poliției și făcu semn colegilor săi să purceadă. Cel mai sever și mai firav dintre oameni începu chiar în sufragerie, deschizând sertarele bufetului și scoțând afară teancuri de șervete de batist; altul își puse o pereche de ochelari rotunzi și mari care-l făceau să semene cu o bufniță și se așeză la o masă, extrase un vraf de hârtii și începu a face o listă oficială a percheziției. Cel de-al treilea bărbat, cel care-i păruse cunoscut lui Varian, îi înșiră pe ocupanții casei care aveau să fie escortați rând pe rând la etaj, în timp ce li se percheziționa camera. Serge fu primul, iar ofițerul nu se grăbi, oferindu-i lui Varian suficient timp ca să-și amintească unde-l mai văzuse; într-o

seară, cu Grant, poate cu trei săptămâni în urmă, într-un loc numit Le Holdup, unul dintre localurile clandestine destinate bărbaților care preferă bărbați. Amintirea îl izbi cu forța detaliului: atunci acest ofițer cu păr întunecat și ochi spălăciți i se păruse pur și simplu un băiat neconvențional, ieșit să petreacă o seară cu prietenii: nu dansase bine, se sărutase fără chef și râsese când auzise numele lui Varian, imediat transformându-l în Vaurien, în franceză om de nimic, *il ne vaut rien*. Îl ținea minte mai ales pentru combinația neobișnuită de funingine și zăpadă. Acum Varian se întrebă dacă se aflase acolo într-o poziție ascunsă dar oficială, căutând motive pentru a închide locanta. Se încălcase cu spor legea în seara aceea: fusese opiu, hașiș, heroină; fuseseră băieți pe bani, acte nenaturale la vedere; patronul chiar poseda o zibetă de contrabandă. Dar oare omul nu strângea dovezi împotriva lui Varian? Întocmind un caz pentru Prefectură? Comportamentul lui Varian la club putea fi luat drept probă incriminatoare? Va fi făcut de rușine în fața personalului său și, odată aflată treaba, va merge și la CIU, în State?

Omul se întoarse cu teancuri de hârtii, pe care le declară suspecte și cu un mic pistol de oțel, cel pe care Serge îl păstra la îndemână dac-ar fi fost nevoie să-și pună capăt vieții. Serge fu vizibil zdruncinat să-și vadă arma în mâna altcuiva. Nu putea sta locului, se fâțâia de ici colo, nefericit, își aranja părul subțire și gulerul de blană al halatului, privind la teancul de pagini suspecte din care probabil că nu făcuse copii. Percheziția prin lucrurile lui Breton dădu la iveală lucruri și mai grave: ofițerul coborî acum într-o mână cu o valiză a Jacquelinei și în cealaltă cu revolverul mare, din vremea când Breton fusese în Corpul medical. Sub braț ținea un sul de hârtie de desen. Se ocupă întâi de acesta, desfăcându-l pe masă pentru a da la iveală un desen cu un cocoș galic sub care Breton scrisese cu roșu *Le terrible crétin de Pétain*. Comisarul voinic luă desenul în mână, îl ridică și îl vârî sub nasul lui Breton.

— Sediţiune, urlă. Notează asta, domnule ofițer Pelletier.

Ofițerul ce semăna cu o bufniță, însărcinat cu întocmirea procesului-verbal al descinderii, cercetă foaia incriminantă și făcu o notă. Varian știa că în salon se găseau desene și mai și, rămășite ale jocului de după cină, din seara precedentă; Breton, grație pregătirii medicale, era as la înfățișarea formelor omenești în poziții compromițătoare, iar portretele făcute de el anumitor șefi de stat puteau fi recunoscute și de la

depărtare. Varian își simți stomacul agitându-se, în flăcări, în timp ce un val rece i se răspândea pe coloană, până în creștet.

Îi veni chiar lui rândul să urce treptele încet, după ce polițistul cu păr negru îi făcuse semn. În minte cataloga locurile unde ținea cele mai delicate documente. Pe drum, polițistul fluieră de o manieră ce părea prietenoasă. Spre deosebire de superiorul său, care în mod cert se delecta în poziția de autoritate, omul părea stânjenit. Ajuns în capul scărilor, Varian se întoarse și privi acei ochi de un albastru ciudat, ochii unui câine arctic, iar jena posesorului acestora păru a spori: îl recunoscu pe Varian acum din seara aceea cu droguri și băutură de la Le Holdup.

— Dumneata ești, zise Varian în franceză, pe un ton scăzut și familiar. Bănuiam eu.

— *Merde!* Nu mă face să mă îmbujorez, *monsieur Vaurien*. Lasă-mă să-mi duc treaba la capăt.

— Șeful dumitale n-are cum întocmi un dosar ca lumea împotriva noastră, orice ar fi. Mi-ar plăcea însă să intru un minut în camera mea înainte de percheziție.

— Mi-ar plăcea și mie un minut în camera dumitale, răspunse omul, pe un ton și mai scăzut, că Varian trebui să se aplece ca să audă. Dar e imposibil. N-am cum să te las, pentru un motiv sau altul.

— Vreau să aranjez niște lucruri. Treizeci de secunde, de atât am nevoie.

Ofițerul îl fixă o clipă. Apoi scoase o țigară din buzunar, o aprinse cu o brichetă militară și se întoarse cu fața în altă parte înadins, sprijinindu-se cu un umăr de zid.

Varian se strecură înăuntru. Treizeci de secunde fură suficiente ca să scoată două hărți recente ale graniței, un teanc de bancnote ascunse și un vraf de pașapoarte false. Nu-l mai țineau nervii să arunce și alte lucruri pe foc. În schimb, zvârli totul sus pe dulap, în spatele sculpturii decorative.

— Gata? deschise ofițerul ușa.

— Splendid, zise Varian și îl urmă pe scări.

Jos, treaba mersese din rău în și mai rău. Pe masă zăceau aruncate lucrurile din valiza Jacquelinei: desuuri cu dantelă, cămăși de noapte, o cutie de prezervative, romane de duzină, bluze de mătase; căptușeala geamantanului fusese sfâșiată și balamalele desfăcute. Nimeni nu rămăsese la masă să constate distrugerea. În schimb, toți cei din vilă se

adunaseră la ferestre, privind în curte, unde un polițist în haine civile îl urmărea pe Danny Bénédite și altul îl ținea la pământ, pe pietrișul aleii, pe Jean Gemähling, cel cu umeri lați. Probabil că se întorceau acasă pentru prânz, habar neavând ce se petrece la vilă. Ofițerii îi aduseră în casă și le cercetară camerele. Alte hârtii fură depuse pe marea masă din sufragerie, alte fapte însemnate în procesele-verbale. Madam Nouguet oferi, cu scuze, cafea și biscuiți de război, privindu-l cu subînțeles pe comisar, că nu avusese ocazia să meargă la piață.

— Nu te uita așa la mine, *madame*, zise comisarul. Nu eu sunt responsabil cu hrănirea acestor oameni. Treaba mea este să-i duc la secție.

Madam Nouguet se înfoie atingând o dimensiune formidabilă, trăgând umerii înapoi și scoțând pieptul înainte.

— *Monsieur*, cu siguranță că nu aveți de gând să transportați toate aceste familii la Évêché.

— Ba da, exact asta intenționez.

— Dar domnule, zise Varian. Să fim raționali! Mamele și copii trebuie să rămână. Iar madam Nouguet nu vă poate interesa. Lăsați-o să se ducă la piață!

— Am ordinele mele, declară comisarul. Doamna Bénédite, de exemplu este angajata dumneavoastră. Sunt convins că vă cunoaște toate intrigile. Iar doamna Breton este soția unui comunist notoriu. Omul însă părea din ce în ce mai puțin în largul lui. Aube Breton își duse brațele subțirele în jurul gâtului mamei și începu să plângă de-ți rupea sufletul. Varian îndrăzni să-i arunce o ocheadă polițistului cu ochii albastru spălăcit, aliatul său.

— Domnule, își drese acesta glasul, adresându-i-se comisarului, nu putem despărți copiii de mame.

— Justiția moale nu-i justiție, declară el ca să aibă ultimul cuvânt. Îi făcu totuși semn doamnei Nouguet spre ușă și le dădu drumul Jacquelinei și lui Aube. Théo Bénédite nu beneficie de un tratament similar însă. Femeia schimbă o privire cu bărbatul său și-l dădu pe micul Peterkin în grija fetei în casă. Erau refugiați de prea mult timp ca să nu fie conștienți că orice despărțire putea fi una finală.

— Bine atunci, rezumă comisarul. Duceți deținuții la dubă.

Polițiștii adunară toate mărturiile transportabile, îi aliniară pe Breton, Serge, Théo, Danny, Mary Jayne, Asasinul, Lena și ceilalți și îi

conduseră spre dubă. Varian purta tot papucii marocani, pe care Grant îi cumpărase pentru el de la bazar, iar peste umeri avea halatul cu desene. Ofițerul cu figură de bufniță îl fixă cu dispreț neascuns, împingându-l în dubă, în spatele Lenei. Toți ocupanții de la Air Bel se găseau acum în întuneric, într-o incintă unde aerul fierbea ca într-o haldă de cărbune.

— Două arestări pe zi, clătină Lena din cap. *Franchement, c'est un peu excessif.*

— *Incroyable!* exclamă Breton. Dar o să scăpăm noi și din asta.

— Am toată încrederea în dumneata, domnule Breton, decretă Lena, după care furgonul zvâcni înainte și duși fură.

*

La Évêché, duba poliției trase într-o curte pavată cu piatră și opri în fața unui portal imens de lemn, ca și când pasagerii ar fi venit într-o audiență la Excelența Sa episcopul. Ușile furgonului se deschiseră și polițiștii în civil îi lăsară să iasă afară, dirijându-i spre o structură lungă și joasă, mirosind a fân, care probabil că fusese cândva grajdul episcopului. Mergând în sus pe scări dădeai de o cameră ce fusese convertită într-o clasă de poliție, cu rânduri de bănci dintr-o parte în alta și sute de deținuți îmbulzindu-se înăuntru și vorbind toate limbile pământului. Pe o tablă, în față, cineva scrisese *Le Maréchal sent l'Emmental*. La nivelul pieptului se lăsase un nor dens de fum de țigară. Cineva cânta la un acordeon și altcineva vindea ziare dintr-o tașcă de pânză. Toata treaba făcea clar parte din razia generală, înainte de vizita mareșalului, când toate elementele indezirabile erau umflate.

— *Invraisemblable*, exclamă Breton. Ca la grădina zoologică!

Mary Jayne se așeză pe una dintre bănci, extrăgând o țigară dintr-un buzunar al halatului alb de mătase, apoi o sticluță filigranată.

— Hai să pornim petrecerea, îi îndemnă ea. Se pare că o să stăm ceva.

— *Mais non, chérie*, o corectă Asasinul, îndreptându-și bereta de legionar. Varian îi admirase prezența de spirit care îl îndemnase să și-o pună înainte de a pleca de la Air Bel. Avea, categoric, un aer serios. O să-mi folosesc influența. Nu pot deține un membru al armatei fără motiv. Și o să vă iau cu mine, desigur.

— Membru al armatei, pufni Mary Jayne, dând ochii peste cap.

Bine, Raymond. Vezi ce poți face.

Asasinul se depărtă în căutarea persoanei responsabile și, spre surprinderea lui Varian se întoarse în cinci minute anunțându-i că întreaga operațiune era prezidată de comisarul cunoscut, care își făcuse sediul într-o cameră alăturată sălii enorme. Îi returnase pistolul de serviciu Asasinului și îi spusese să plece înainte ca ceilalți să fie mutați. Mila lui nu se întinsese și asupra lui Mary Jayne, nevoită să rămână cu restul celor de la Air Bel.

— Mutați? se minună Mary Jayne. Unde? N-am adus nici un schimb de haine. Nu cred să am nici măcar o altă țigară.

— Comisarul n-a specificat, răspunse Asasinul.

— Și ce ai să faci acum, scumpete?

— O să aștept aici până când aflu unde vă duc. Își încrucișă brațele și se așeză lângă Mary Jayne ca pentru a-i păzi persoana.

— De fapt aș prefera un sendviș, opină Mary Jayne.

— *Immédiatement.* Asasinul îl cooptă pe vânzătorul de ziare, pe care părea a-l cunoaște îndeaproape, și-l convinse să ia niște bani în schimbul promisiunii de a se întoarce cu niște sendvișuri. Omul dispăru pe scări în jos ca să se întoarcă peste o jumătate de oră cu niște tartine și cu restul. Mâncară toți în tăcere, așteptând vești sau să fie eliberați.

Trecură ore până când să fie convocat Varian la comisar. Omul stătea în spatele unui birou prea mic, gemând de o mulțime de lucruri, inclusiv desenul cu Pétain al lui Breton și desuurile de dantelă roz ale Jacquelinei. Comisarul îi făcu semn lui Varian spre un scaun mititel și-l somă să semneze un nou proces-verbal care înșira lista tuturor articolelor găsite la vilă.

— Hârtiile dumitale, domnule Fry, sunt în perfectă ordine, zise comisarul. Și în camera dumitale nu s-a găsit nimic care să trezească suspiciuni. S-ar putea totuși să mai fie nevoie de alte interogatorii. Vom întreprinde o altă percheziție în seara asta la Air Bel.

— Chiar este necesar, domnule? Îi era nesuferit gândul la Zilberman terorizat din nou, ghemuit în groapa aceea îngustă care adăpostea rezerva de ceapă și cartofi a vilei; la madam Nouguet, care se trezise pe cap cu mult mai mult decât se așteptase când negociase cu Varian și prietenii săi să se mute în vilă; și mai ales la copii, unul dintre ei fără părinți, trebuind să fie din nou martorii unei vizite înspăimântătoare a autorităților.

— Datoria mea este să asigur siguranța mareșalului, decretă comisarul.

— Vă garantez că la vilă nu e nimic care să pună în pericol viața mareșalului.

— Ei, cuvântul omului, ce bine ar fi să fie probă suficientă, domnule Fry!

— Cel puțin lăsați-o pe *madame* Bénédite să se ducă acasă. Fiul ei are nevoie de ea.

Comisarul își aprinse o țigară, o introduse sub tufișul des al mustății, apoi își bombă pieptul enorm, inhalând.

— Ești un om insistent, domnule Fry. Pari a nu observa că îți pui prietenii în pericol sâcâindu-mă astfel.

— *Monsieur*, fac apel la ceea ce recunosc în dumneata ca fiind un spirit înnăscut de bunătate și rațiune.

— Domnule Fry, zise comisarul scoțând fum încet, audiența s-a încheiat. Du-te te rog la prietenii dumitale și împreună așteptați noi ordine. Făcu semn cu mâna spre ușă.

Varian plecă, nutrind impresia clară că vor petrece cu toții noaptea acolo. Mareșalul avea să sosească în oraș în zece ore, conform ziarelor și tot mai soseau dube. Imediat după el urmă audiența la comisar a lui Théo, care veni cu vestea că o să fie eliberată. Mai scosese și informația că ceilalți aveau să fie mutați peste o oră. Promise să trimită vorbă imediat despre ce li se întâmplă lui Harry Bingham. Apoi, în felul ei bățos, dădu mâna cu fiecare, inclusiv cu soțul ei, și-și puse pălăria.

— Hai că te conduc, zise Varian. Am să-ți zic ceva.

— Sigur, îl luă Théo de braț și împreună se îndreptară spre scară, unde aștepta un gardian.

— Ascultă, trebuie să te rog ceva, îi zise Varian.

— Desigur, orice.

— Te rog să-i spui domnului Grant că suntem aici. Posibil să ne poată ajuta.

Ochii de porumbiță ai lui Théo se concentrară asupra alor săi.

— Și unde pot să-l găsesc?

— În casa colegului său, Les Cyprès, în La Pomme.

— Ceva anume să-i spun?

— Nu. Vreau numai să știe ce s-a întâmplat cu noi.

— Bine, acceptă ea, privindu-l din nou în ochi și asigurându-l că va

face tot ce e în stare ca să fie de ajutor. Apoi își arătă actele gărzii care o lăsă să coboare scările. De la fereastră Varian o văzu traversând pavajul, cu spatele drept, fusta măturându-i ritmic picioarele ca un metronom.

*

Abia după miezul nopții sosi o echipă de polițiști care îi mână pe deținuți pe scări și-i sui apoi în dube blindate. De data asta nu era deloc spațiu de stat jos. Varian se trezi cu bărbia apăsată în umărul lui Breton și cu cotul în pieptul lui Mary Jayne. Toată lumea venea aproape grămadă de fiecare dată când duba punea o frână bruscă, ceea ce se întâmpla aproape la fiecare colț. Când se deschiseră ușile din nou, deținuții observară că se află în port, în partea vestică a orașului. În fața lor, într-o dană întunecată stătea un vapor de călători de culoare neagră, cu trei catarge înalte.

— Ce prostie mai e și asta? se burzului Breton. Ne deportează acum pe mare?

Asasinul nu dori să meargă mai departe. Pe pasarelă o sărută pe Mary Jayne și-și arătă actele unuia dintre gardieni care își exprimă șocul și consternarea că un legionar a fost ținut în captivitate. Restul celor de la Air Bel se insinuă în puhoiul de deținuți ce se scurgea spre vaporul negru.

— Sper că n-o să fim condamnați să rătăcim patruzeci de ani, comentă Mary Jayne arătând spre numele scris cu litere mari albe pe o latură a navei: *Sinaïa*.

Pe Varian îl pufni râsul.

— Ce găsești de râs? se stropși Mary Jayne.

— Este vasul *Sinaïa* cu care am traversat oceanul în 1928.

— Nu se poate!

— Ba da. Același vapor care îl purtase în Italia, Grecia și Turcia, în vara dintre anul întâi și doi când întreprinsese un tur mediteraneean, într-o stare de suferință confuză. Când ajunseră pe punte – aceeași punte pe care se plimbase-n lung și lat ore în șir în timpul acelui voiaj, sub stelele care-i luminau insomnia – fură separați pe sexe: bărbații primiră paturi suprapuse în cală, iar femeile cabine de clasa a treia. Nimeni nu știa unde aveau să navigheze, căci gardienii nu oferiră nici

un fel de informație. Prizonierii fură împărțiți în grupuri de doisprezece și trimiși la locurile ce li se stabiliseră. Bărbații primiră pături subțiri de lână ca să le întindă pe saci de pânză groasă umpluți cu paie; se așezară sub bocaporții prin care puteau privi spuzeala de stele a cerului. Ceața se risipise, iar vântul se potolise. Nava se clătina în parâme. Nu se auzea multă vorbărie. Breton își legă fularul peste ochi ca să nu mai vadă luminile portului. Jean scoase o mică muzicuță din buzunarul hainei și cântă o balada franțuzească, iar Danny mormăi versurile. Varian stătea întins pe sac și privea în sus printre gratiile trapei, gândindu-se la cât de ciudată era situația. Nu putea face nimic pentru moment decât să stea liniștit sub pătura nepotrivită. Nu avea cum salva pe cineva, nu putea scrie nimănui o scrisoare; nimeni nu aștepta la coadă să-l vadă, nimeni nu-i putea cere nimic. În acest gol momentan se buluci tot ce mintea lui înregistrase, fără să-și dea seama măcar, despre această corabie, acea călătorie și detaliile mâhnirii sale.

*

Se întorsese din Maine aproape dărâmat, într-o stare pe care își dădea seama că trebuie s-o ascundă de Eileen. La Blue Hill, înainte ca Grant să dispară, avusese o premoniție a ce era posibil între el și Eileen; pentru prima dată își imaginase o viață împreună cu o persoană care nu reprezenta o imposibilitate clară (Grant), nici o simplă abstracțiune (o soție încântătoare, plină de spirit). Își închipuise o viață într-un oraș, vag literar, eliberat sexual; se imaginase de Crăciun în casa părinților lui Eileen, cu castane în foc, ciorapii pentru cadouri prinși de șemineu, copiii cuiva războindu-se fermecător pentru niște bucățele din casa de turtă dulce. Se văzu sosind la Clubul Harvard din New York, fiind felicitat pentru succesul noii sale reviste la care Eileen era redactor adjunct; se văzu oferindu-i lui Eileen un diamant într-o cutie albastră. O viziune nerușinat de burgheză, una năucitoare. Chiar și după plecarea lui Grant un anume instinct îi șoptise că trebuie să o protejeze. Nu era nevoie, de aceea, să-i arate lui Eileen că dispariția lui Grant nu reprezenta doar un mister pentru el, ci un dezastru care-i întorsese viața pe dos.

După cum reieșise, Grant își golise camerele de la Harvard și nu lăsase nici o adresă unde să fie găsit. Secretarul nu-i furnizase nici un

fel de informație, dar o fată care lucra în birou acolo îi spusese că Grant se retrăsese de la școală. Retrăsese! De la Harvard, premiul său de consolare drept compensație pentru cariera muzicală. De la studiile în care ajunsese pe tăcute să fie stimat de profesori. Cât refuzase Varian aceste vești, cum mai protestase împotriva lor! În apartamentul lui Kirstein mărșăluise pe podeaua de gresie și blestemase prostia lui Grant, în timp ce Kirstein se lăfăia într-un scaun de piele, bând gin dintr-un pahar de cristal cu model.

— Și totul pentru că am flirtat cu o femeie! se sufocă Varian de indignare. Să-și lase cariera academică, nu mai puțin!

— Flirtat nu e chiar cuvântul pe care l-aș folosi, comentă degajat Kirstein.

— N-avea cum să știe ce s-a întâmplat pe insula aia, Lincoln!

— Nu mă refer la *chestia aia*. Ci înainte. De fapt, cu luni înainte.

— Ce vrei să spui? întrebă Varian.

— Ți s-a pus pata pe Eileen de când Mina i te-a prezentat. Mina era sora lui Kirstein și prietena cea mai bună a lui Eileen. Prezentarea se făcuse la începutul primăverii, la un ceai dansant în grandioasa reședință a lui Kirstein de pe bulevardul Commonwealth. Cu rochia neagră, accentul cultivat, călătoriile de la activ și calitatea de redactor la *The Atlantic*, Eileen îi păruse a aparține mai mult grupului profesoral decât al studenților; la acel moment nu avusese nici un fel de intenție sexuală în ceea ce o privea, nici un fel de viziune romantică în care ei doi ar împărți viața. Treptat însă ceva s-a schimbat. La petreceri se trezeau împreună tot mai des. Ajunsese să facă deosebire între cele trei rochii negre elegante ale ei și să știe că se simțea mai bine discutând politică decât filozofie. Începu să adune cărțile pe care i le sugera ea, să le studieze. Petreceau seri împreună, conversând. Apoi era Maine și casa de vacanță a prietenilor lor, acea construcție albă cu ferestre aproape pe toate laturile, având vedere asupra dealurilor acoperite de pini, dar și a oceanului vălurit, și camere decorate cu austeră mobilă Shaker, verande protejate cu tavane în culoare sinilie și, mai departe, spre apă, bărci impecabile de lemn strălucind ca o adunare de instrumente muzicale, ca secțiunea de contrabas, numai că aici fiecare avea doar o singură coardă. Totul ținea de o viață pe care o dorea cu disperare, una pe care și-o imaginase în mod vag că ar putea fi și a lui: viziune imposibil de realizat altfel decât în cele mai convenționale

circumstanțe familiale. Și iat-o pe Eileen cu rochiile ei negre aruncate deoparte în favoarea unei cămăși de marinar francez, cu o fustă despicată, albă. Eileen cu modul ei glumeț de a face conversație gen petrecere-dineu, Eileen care știa cum să prepare un cocteil și să-l servească acompaniat de vorbe erudite și asezonat cu un grăunte de sex; Eileen, o femeie atractivă, băiețoasă, care îi apărea în imaginație nu numai ca prietenă interesantă, dar și ca posibilă parteneră – una care, dacă el își juca așa cum trebuie cărțile, nu ar fi însemnat îndepărtarea totală a lui Grant din viața lui. Desigur că Grant, la cum îl mirosea de bine, începuse să se prindă de ceva. Decizia lui Varian de a păși în acea barcă a părut, probabil, o alegere conștientă și irevocabilă. Și nu fusese așa? Ce altceva ar fi putut fi?

— Dar de ce să dispară? protestase Varian. De ce să plece cu totul?

— Poți să-l învinuiești pentru asta? întrebase Kirstein. Tu ai fi putut suporta?

Varian se oprise în fața ferestrei care dădea spre o peluză înecată de soare și spre fluviul Charles, destul de agitat, forțându-se să se gândească. Sigur că avea dreptate Kirstein. Dacă era cineva răspunzător, acela era el, Varian.

Știa numărul de telefon al familiei lui Grant din Philadelphia, al mamei care revenise acasă la părinți cu douăzeci de ani în urmă; SAratoga 4-5739. Într-o duminică dimineață după o noapte groaznică de băut, cu două zile înainte de a se îmbarca în turul european pe vasul *Sinaïa*, luase telefonul și sună. Operatoarea părea nouă și se moșcăi până să-i facă legătura cu SAratoga 6. Aproape că-l lăsă curajul când operatoarea de la 6 corectă greșeala și-i făcu legătura cu SAratoga 4. Mâinile îi tremurau când auzi țârâitul. O voce de femeie – rapidă, nervoasă, ca și când ar fi așteptat o convorbire de peste mări și țări, spuse:

— Alo? Cine e?

— Bună ziua, spuse Varian sau încercă să o facă, dar ce ieșise nu fusese mai mult decât o șoaptă înăbușită.

— Cine e?

— Grant este… Elliott este acasă?

— Cine e, vă rog?

— Sunt de la universitate.

— Domnul Grant nu este acasă. Cine îl caută, vă rog?

— Sunt Varian Fry. De ce ezitase? Un prieten de la Harvard.

Tăcere de la capătul celălalt al firului. Și apoi, atât de înfundat că ar fi putut să-i scape dacă toată atenția nu i-ar fi fost concentrată asupra telefonului, un sunet de respirație întretăiară și un clic discret, urmat de tăcere. Varian rămase cu receptorul în mână. Undeva, în depărtări, se formară și reverberară niște cuvinte; operatoarea îl informa că interlocutorul întrerupsese convorbirea. Se gândi o clipă s-o roage să-i facă legătura din nou. Să devină, pentru scurt timp, o pacoste pentru casa Schiffman. Icnetul pe care îl auzise când se prezentase. Ce însemna? Era posibil ca Grant să-i fi povestit mamei totul sau o versiune edulcorată a întregii istorii? Oare Grant ascultase de la alt telefon? Ce ar descoperi Varian dacă ar coborî imediat, s-ar sui în Packardul său galben și ar conduce șase ore până la Philadelphia? Involuntar, deschise comoda și începu să ia diverse lucruri pe care le aruncă într-o geantă ca pentru un sfârșit de săptămână. Un val de lașitate îl cuprinse însă. Ce voia să facă? Să ia cu asalt porțile casei? Conform căror drepturi, cu ce autoritate? Ce ar fi putut să-i spună mamei lui Grant, bunicilor săi? În loc să coboare să ia Packardul, se sui în pat. Nici în dimineața următoare nu-i revenise curajul. Iar peste o altă zi avea bilet de vapor pentru Europa. Pe nava *asta*, *Sinaïa*, nava unde zăcea acum, în încăperile echipajului, pe un sac de pânză groasă, învelit cu o pătură de lână aspră, în portul Marsilia, în timp ce războiul tuna și fulgera inexprimabil în jur.

Ce ar gândi Grant dacă această corabie ar ridica ancora în miezul nopții? Ar crede el că a fost deportat împotriva voinței sale? În fond, pe Varian îl părăsise curajul și în alte ocazii; nu mai sunase din nou la SAratoga 4-5739. Nu pierduse vaporul spre Europa. Se lăsase să avanseze în cealaltă viață pe care și-o imaginase, viața pe care credea c-o merită. Iar Grant, își dădu seama acum, îi ușurase treaba. Se dăduse la o parte. N-a vrut să fie vioara a doua, după Eileen, să facă pe unchiul copiilor lui Varian, să apară undeva la marginea instantaneelor de vacanță la mare. N-a vrut să fie cerșetorul tăcut care fură, ici și colo, un pumn de agheazmă. Ce dorea el, deși imposibil, era un fel de permutare a ce avuseseră la Harvard, o versiune civilizată și adultă. Pentru Varian fusese prea mult de imaginat. Era prea mult și acum. Dar care ar fi consecințele unui alt refuz? Cunoștea deja costul traiului astfel, ca o versiune incompletă și nesinceră a lui însuși.

Dacă ajungea la țărm, dacă vaporul nu pleca la un moment dat în noapte, într-o direcție necunoscută, știa că va avea de ales din nou. Asta era ocazia pe care i-o oferise Grant căutându-l la Splendide. Erau cu doisprezece ani mai în vârstă acum; Grant fusese și el nevoit să sufere consecințele deciziilor luate. Alesese să ia legătura, să devină din nou vulnerabil. Dar ce ar fi trebuit să facă acum? Cum să aleagă? De fapt, care era alegerea disponibilă? Ce răspuns se putea da? Își aduse aminte din nou de sentimentul avut în Gare de Noailles, pe când cădeau bombele, pe jumătate dorindu-și ca o lovitură orbitoare să pună capăt lucrurilor.

*

Dimineața, *Sinaïa* era tot în port. Pescăruși îi dădeau târcoale, cârâind. Grupuri de deținuți defilau pe punte ca la promenadă. Nimeni nu avea nici un fel de informații; nimic de mâncat și nimic de băut, cu excepția erzațului de cafea și a pâinii tari, maronii la culoare. Trăgând de limbă alți pasageri se vădi că razia fusese întâmplătoare, extinsă și prost concepută. Se găseau pe vas: un cântăreț de jazz de la Marakech care, pe scenă, pronunțase greșit numele mareșalului; o văduvă al cărui soț, răposat de douăzeci de ani, fusese în mod fals suspectat de a fi comunist; un profesor rus care își pusese o dată elevii, ca exercițiu, să copieze o pagină din Marx; o jumătate de duzină de clienți ai Centrului American de Intervenție, toți, în mod evident, îngroziți că presupusul lor salvator era și el deținut.

Dimineața și după-amiaza trecură cum trecură. La masa de seară li se oferi carne înghețată de vacă, linte, din nou pâine tare, supă de napi și un pic de vin într-o cană, vin, care, Varian trebui să recunoască, nu era deloc rău.

— Numai în Franța se poate întâmpla una ca asta, comentă el, iar Breton făcu supoziția că este ultima lor cină, că în curând o să se afle în larg, condamnați, ca prizonierii pe vase de pirați, să meargă, legați fedeleș, pe o scândură ce atârna deasupra apei, spre moarte sigură.

Lena îi rugă să nu exagereze.

— Este doar vizita mareșalului. N-o să rămânem aici mult. *Les rafles sont de rigueur*, într-un stat fascist.

— La fel sunt și execuțiile în masă, zise Breton.

Dezmințind parcă presupunerea Lenei, se auzi sirena navei și li se ordonă să coboare în cală. Hublourile erau închise, iar ușile încuiate. Motoarele duduiau. Vaporul părea că se husmește să scape din parâme. Din port se auziră mai multe sirene de nave șuierând în cor. Cu siguranță că Breton avea dreptare: în câteva minute o să pornească la drum. Varian se întrebă dacă îi puneau să meargă pe scândură cât le va lua să moară? Se zicea că apele din jurul portului gem de rechini.

Victor Serge, care supraviețuise mai multor razii în Rusia sovietică, părea absolut neimpresionat.

— Probabil că nu se va întâmpla nimic, comentă el. Zi după zi, cine ştie cât timp.

— *Incroyable*, exclamă Breton. Deja mi-e atât de foame că mi-aș înfuleca un picior.

— Să-ți mănânci rațiile, îl sfătui Serge. Le mănânci și nu lei dai afară.

— Imposibil! zise Breton.

Trecură două ore cu vaporul țintuit în port și deținuții invizibili și de neauzit. În cele din urmă li se dădu drumul, se deschiseră hublourile și toată lumea se repezi pe punte. Gardienii distribuiră țigări. Toți luară gestul drept unul plin de speranță, în ciuda faptului că țigările erau râncede și îndoite. De pe punte prinse a se ridica un nor de fum. Se lăsă tăcerea. Un zvon circulă intens pe vas: pasagerii fuseseră ținuți în cală cât timp trăsese nava mareșalului în port. Toată lumea părea să creadă asta, oricât de improbabil ar fi fost ca Pétain să călătorească pe marea cu mine în loc de pe uscat. Scurta zi se întunecă brusc fără să mai apară vreo informație. După un timp, femeile se retraseră în cabinele lor, iar bărbații pe sacii cu paie.

Nereușind să doarmă, Varian se tot gândea cine de pe vas ar fi putut să-i ajute, cine ar fi putut să reprezinte o legătură cu lumea de afară. Îl văzuse pe căpitanul vasului preumblându-se pe punte la fel de neconsolat ca pasagerii; era același căpitan cu barbă, ochi ageri și nasturi auriți, care comandase nava și înainte, când Varian traversase oceanul. Se numea Deschamps, își aminti. Poate că la el ar fi putut apela. Căpitanul era veteran din Marele Război; nu și-ar fi cedat vasul pentru scopul actual dacă nu ar fi fost forțat de chestiuni dincolo de controlul său. Ar putea fi convins, poate, să trimită un mesaj radio, să facă semnale cu steaguri, cumva.

A doua zi dimineață Varian reuși să se plimbe prin fața cabinei căpitanului și-i strecură un bilet pe sub ușă. Era o cerere ardentă de ajutor, scrisă pe o foaie dintr-un caiet minuscul, pe care Breton îl înșfăcase și-l vârâse în buzunar înainte de a părăsi casa. Varian știa că riscă; în notiță își dăduse numele, precum și pe cel al lui Mary Jayne și ai celorlalți de la Air Bel. Nu nutrea prea mari speranțe că i se va răspunde. Se temea ca nu cumva căpitanul să nici nu observe micul pătrat de hârtie împăturită pe care era scris mesajul. Aștepta la coadă prânzul, în aceeași zi, când un gardian își făcu apariția și-i răcni numele.

— Eu sunt Fry, făcu Varian un pas înainte.

— Ești așteptat în cabina căpitanului. Dumneata și Mademoiselle Gold.

Mary Jayne îndreptă o privire speriată spre Varian.

— Am dat de belea? șopti ea.

— Să sperăm că nu!

Mary Jayne îi îndreptă reverele halatului în carouri și-i făcu semn să-și strângă mai bine cordonul. Altceva nu aveau ce să facă ca să se pregătească. Urmară gardianul pe o scară îngustă, apoi o alta și se opriră în fața unei uși solide cu hublou.

— *Entrez*, îi împinse gardianul.

Varian se aplecă ușor înainte și ciocăni. Gardianul dădu ochii peste cap exasperat și bătu cu pumnul în ușă, cam nepoliticos, i se păru lui Varian. Deschamps însă nu era comandantul acestor soldați, nu exista nici un fel de ierarhie a gradelor, din ce își dădea seama.

— Poftiți, se auzi glasul căpitanului dinăuntru. Gardianul le făcu semn să se miște și, spre surprinderea și încântarea lui Varian, îi lăsă singuri.

În întunecimea încăperii se discernea încă ceva din luxul de odinioară al vasului: pe jos un covoraș roșu, turcesc, rafturi de mahon și dulăpioare inteligent distribuite de-a lungul pereților, becuri ce răspândeau o lumină palã din aplice de perete. Deschamps stătea la o masă din acelea ce ar fi putut cândva fi utilizate pentru a juca cărți într-un salon vienez: lemn închis la culoare, sculptat tot cu heruvimi, viță, spirale și porumbei. Se ridică din scaunul cu catifea roșie ca să-i întâmpine pe americani.

— Domnule Fry, ne întâlnim din nou! Deschamps era din Normandia, dacă Varian își amintea corect, însă vorbea o engleză

impecabilă, cu un accent ce amesteca frustul marinăresc cu distincția Oxfordului. Părul lui, negru atunci când se cunoscuseră, devenise acum un argintiu decolorat de soare.

— Ce situație oribilă! Mi-e atât de rușine că în loc să vă am pasager îmi sunteți prizonier. Și fermecătoarea dumneavoastră prietenă, domnișoara Gold, dacă nu mă înșel?

— Sunt onorat că vă amintiți de mine… au trecut doisprezece ani.

— Să-mi aduc aminte? Cum aș putea uita? Jucați șah excelent. Nu uit niciodată un adversar serios.

Varian dădu din cap a mulțumire. Avea numai o vagă amintire a faptului că jucase șah cu căpitanul. Îi rămăsese în minte mai ales gratitudinea pentru că fusese distras astfel de la suferința lui. O abordare flatantă acum părea însă cea mai bună strategie.

— Și dumneavoastră v-ați dovedit un oponent strașnic.

— Da. Rar se găsește omul care să mă înfrângă atât de categoric, se adresă căpitanul lui Mary Jayne. Tânărul dumitale m-a cam rușinat.

— Nu mă mir, interveni Mary Jayne. Este un strateg destul de iscusit.

— Dar acum, domnule Fry, se pare că v-ați certat cu legea.

— Prietenii mei și cu mine am fost acuzați în mod eronat de activitate comunistă. Chiar și polițiștii au recunoscut că nu au motive serioase pentru a ne reține.

— Ah, dar având în vedere că mareșalul se află în oraș, motivele, oricât de nefondate, s-au dovedit suficiente!

— Așa am înțeles.

În câteva cuvinte Varian descrise natura muncii sale la Marsilia și cât de imperios necesar era să-și scoată clienții de pe *Sinaïa*. Căpitanul, ascultând ce-i spunea, se duse spre un dulap de unde scoase niște păhărele în care prinse a turna bere. Le oferi apoi, scuzându-se că nu are nimic mai de Doamne-ajută. Varian sorbi din băutură și îl rugă pe căpitan să-l ajute să trimită vorbă la Ambasada Americană despre soarta clienților lui.

— Toate căile mele de comunicare cu uscatul au fost întrerupte, declară căpitanul. Vasul a fost rechiziționat. Mi s-a ordonat să-l ofer cu împrumut în chip de vas-închisoare. Nu am fost informat cât timp poliția îl va utiliza astfel. Ochii îi zburară spre o tablă de șah rânduită pe un raft în apropiere; în mod clar spera că Varian va fi deținut suficient

timp pentru a obține o revanșă. Se auzi atunci o bătaie în ușă și un camerist îmbrăcat cu o haină bine călcată, cu nasturi de alamă, intră. Într-un glas de tenor plin de importanța mesajului, anunță că o persoană surescitată de la Consulatul American sosise pe vas și dorea să-l vadă pe domnul Fry.

— Spune-i să vină aici imediat, îl dirijă căpitanul.

— O, slavă cerului, zise Mary Jayne. E Harry. Suntem salvați!

— Doar dacă nu e Fullerton, în care caz chiar am intrat la apă.

— Nu s-ar deplasa cât e hăul. Te-ar lăsa să putrezești aici.

Avea dreptate, sigur că era Bingham. Se înclină în fața căpitanului, îi sărută mâna lui Mary Jayne și se așeză lângă Varian.

— Îmi pare rău că n-am putut veni mai devreme. Mi-a luat ceva timp să aflu unde v-au dus. Sunteți întregi?

— Supraviețuim, declară Varian. Dar n-avem nici un fel de idee ce intenționează cu noi.

— Este din cauza lui Pétain, știți, nu? Au umflat aproape șapte mii din oraș.

— Scuzați-mă, interveni căpitanul, doriți un pahar, domnule viceconsul? Un coniac? Regret că nu am prea multe la dispoziție.

— Un coniac nu se refuză niciodată, replică Bingham.

Căpitanul deschise unul dintre dulapurile secrete și turnă câte un strop fiecăruia.

— *A votre santé*! le ură el și băură.

— Pentru tine, Harry, a scos marfa bună, constată Mary Jayne.

— Ei, n-o prea merit, răspunse Harry. Am venit doar să vă dau curaj. Nu pot face nimic să vă scot de aici azi.

— Harry, zău așa! Nu vorbești serios, nu?

— Mă tem că da. Poate dacă aș fi fost consul-general.

— Nu poți să-*i* obții ajutorul?

— Sincer, cred că ar prefera să fiți cu toții închiși.

— Și când se cară Pétain? zise Varian.

— Abia mâine.

— A, răsuflă căpitanul ușurat. Atunci o să fii oaspetele meu în seara asta. Și trebuie să scoatem tabla de șah, deși mi-am cam ieșit din mână. Mă tem că iar o să mă snopești.

— Chiar sper, zise Varian, deși știa că dacă va fi să joace cu Deschamps va face astfel încât să piardă: era dispus la orice ca să

câștige simpatia unui căpitan în care conducerea avea încredere, dar pe care el, de fapt, n-o agrea.

— Dacă nu vă supărați, domnule căpitan, zise Bingham, aș dori să discut ceva cu domnul Fry înainte de a pleca.

— Desigur, se învoi Deschamps, ridicându-se și inclinându-se ușor și exprimându-și regretul față de Bingham că nu se cunoscuseră în condiții mai favorabile. Varian, Mary Jayne și Bingham ieșiră pe punte, unde deținuții stăteau sprijiniți de balustradă sau se plimbau ca să-și destindă oasele. Bingham, remarcară, adusese un coș mare cu provizii. Pe puntea inferioară Victor Serge pregătea sendvișuri cu ajutorul unui cuțit de lemn.

— Mă întorc la birou să văd ce se poate face, grăi Bingham. Nu avem prea multe cărți în favoarea noastră. O să-i telegrafiez lui Eleanor Roosevelt. Poate că îl va convinge pe Fullerton să ne ajute.

— Să sperăm că o va face. Nu sunt îmbrăcat pentru închisoare, zise Varian, arătând spre halat. Și ce pierdere de vreme, mai presus de orice. Am așa de multe de făcut la birou! Plus că sunt nerăbdător să descopăr ce s-a întâmplat cu tânărul Katznelson.

— O să văd ce pot afla, îl asigură Bingham. Și o să mai trimit provizii diseară. Dădu mâna cu Varian și lui Mary Jayne i-o sărută, apoi coborî pe puntea principală și părăsi vaporul pe pasarelă, strângându-și haina, căci era frig și ceață.

Mary Jayne se aplecă peste balustradă să privească la densa supă *bouillabaisse* a portului.

— O altă noapte pe hârbul ăsta! se văită ea. Dacă măcar ar fi și Miriam aici. Ea ar ști cum să ne facă să râdem. Oftă și-și strânse brațele.

— Doar nu vrei să fi fost și ea închisă cu noi.

— Ba da! Mi-e dor de ea tare. Absența ei lasă un gol imens.

— Vei fi mai ocupată la birou. Cel puțin dacă scăpăm de aici. Și n-o să mai ai atât timp de gândit.

Mary Jayne își dădu părul pe spate și se întoarse cu fața în vânt.

— Chestiunea e că Miriam mi-a slujit de ghid și mie. Altfel habar n-aveam ce să fac. Vezi, Varian, am făcut rahatul praf cu Feuchtwanger. După aceea am început să fiu mult mai atentă. La Miriam, adică. La cum îndeplinea ea misiunile. Acum o să intru din nou la apă.

— Prostii, Mary Jayne. Ai fost întotdeauna perfect în largul tău. Ai procedat inteligent și cu rezultate excelente. Feuchtwanger a făcut

rahatul praf pe cont propriu..

— Oare ce gândești despre mine? clătină ea din cap. Diletanta aia bogată cu un iubit de doi bani! Se poartă în toată afacerea de parcă totul ar fi o mare petrecere.

— Ba nu cred deloc așa ceva. Ai fost la Centru în fiecare zi lângă noi. Ți-ai făcut munca splendid. Te-ai arătat mai mult decât generoasă cu fondurile tale. Dacă ai aranjat ca lucrurile să fie mai puțin plicticoase la Air Bel, cu atât mai bine. Iar dacă nu mă dau în vânt după iubitul tău, hm – ezită o clipă, apoi lăsă prudența la o parte –, cel puțin nu e al meu.

Se scurse un moment tensionat, după care Mary Jayne izbucni în râs.

— Nu, într-adevăr. Îmi dau seama că nu e genul tău. Și apoi, fără nici un alt comentariu, îl luă de braț și porniră să se alăture lui Breton, Serge și celorlalți.

*

La ora nouă seara Deschamps îl chemă din nou pe Varian, de data asta pentru șah. Nu mai jucase de mulți ani, iar sentimentul nu diferea de a încerca să te cerți într-o limbă pe care cândva o vorbeai fluent, dar pe care ai uitat-o. Misiunea lui era complicată: să nu câștige și să se lase bătut în mod subtil, la mustață, pentru a câștiga simpatia căpitanului. Dorea o deschidere lipsită de agresivitate care-i va permite să piardă lent, să facă o serie de greșeli calculate în timp ce-și promova obiectivul principal. Numai că Deschamps deschise cu un gambit danez menit să încheie jocul în cam douăzeci de mișcări, iar Varian se trezi trăgând de timp, cu un pahar de coniac pe care îl tot răsucea în suportul de piele.

— Vreau să mărturisesc ceva, zise. Munca mea aici la Marsilia nu a mers așa de bine cum aș fi vrut.

— Cum adică? ridică ochii de pe tablă căpitanul.

— Căile legale sunt închise pentru clienții cei mai, hm, delicați, cei mai căutați de naziști. Iar canalele noastre clandestine se închid unul după altul. Unul dintre cei mai buni agenți ai mei, un american care cunoștea trecătorile din Pirinei, a fost demascat în presa internațională. Iar acum e dat dispărut. Iar clienții cu probleme se tot adună, așteptând o soluție de a pleca.

— Ciudat, clătină Deschamps din cap.

— Ce e ciudat?

— Când ne-am cunoscut acum doisprezece ani, mi-ai părut un tânăr fermecător și inteligent, dar, vai, sper că nu te superi că-ți zic, cam egoist și mulțumit de tine. Nu mi te-aș fi imaginat vreodată făcând munca asta. Bănuiesc că nu ai fost singurul vinovat de a face presupuneri.

Varian zâmbi. Doisprezece ani în urmă și el fusese surprins, atât de tare, că nu putuse să ascundă, de erudiția lui Deschmaps, de faptul că acesta deținea o bibliotecă vastă de volume în franceză și engleză și cunoștea pe dinafară conținutul multora. El declarase că opinia lui Varian despre căpitanii de vas suna retrogradă și deznădăjduit de americană. Nu era nici căpitan de balenieră, nici de barjă; în lunile petrecute la țărm obținuse un doctorat în literatura franceză. Îi arătase lui Varian un exemplar al disertației sale, legat frumos în piele de vițel, al cărui cotor îl putea vedea și acum în bibliotecă. Ei bine, căpitanul avusese dreptate să creadă că este egoist; la vremea aceea lumea lui era mizerabil de îngustă. Dar mulțumit de sine? Poate așa păruse, deși se simțea la polul opus. În respectiva călătorie chiar se detestase, considerându-se urât, de neiubit și duplicitar.

— Îmi pare bine că acum par mai puțin egoist, zise Varian. Deși iată că tocmai mi-am adunat tot curajul ca să cer un serviciu personal.

Deschamps luă un turn și apoi avansă trei poziții ca la mișcarea următoare să-i captureze nebunul.

— Atunci nu mai face fasoane și dă-i drumul.

— Vreau să știu dacă ai fi de acord să transporți o încărcătură destul de prețioasă.

— Îți dai seama că vasul meu se află sub supravegherea Regimului de la Vichy? miji căpitanul ochii.

— Da, e clar că guvernul crede că are o relație specială cu dumneata, zise Varian cu ironie amară. Un motiv în plus ca să te rog. Nimeni nu te va suspecta.

— Ba dimpotrivă. Mă găsesc sub supraveghere constantă. Toți căpitanii de vas sunt. Vapoarele reprezintă cea mai valoroasă marfă în războiul acesta.

— Într-adevăr, spuse Varian. Dar eu nu vreau vaporul dumitale. Vreau să te plătesc să duci niște pasageri. Câțiva călători speciali ale căror vieți înseamnă ceva pentru noi toți.

— Adică îmi ceri să-mi risc gâtul, conchise Deschamps. Asta e, nu?

Varian mută calul la D7, poziție care, știa, îi va permite căpitanului să facă breșa necesară.

— Observ că ești un om cinstit și liber cugetător căruia i s-a luat puterea de decizie. Vaporul nu-ți mai aparține. Îți ofer ocazia să-l faci să redevină al dumitale din nou.

— Îmi oferi ocazia? îl privi el pe sub sprâncene. N-aș zice că asta faci.

— Nu numai soldații poartă războaie, declară Varian.

— Nu. Și nu numai soldații mor.

— Vorbim despre floarea intelectualității europene, sublinie Varian. Poți să ajuți la salvarea acesteia.

Degetele căpitanului bântuiau în jurul reginei, care ar fi putut să-i ia calul. Varian știa că atinsese punctul sensibil, că acest căpitan, dintre toți căpitanii, putea vibra la ideea de a salva arta, literatura.

— Cam despre câți pasageri ar fi vorba? întrebă. În voce îi survenise un ton conspirativ și Varian își dădu seama că e pe cale să cedeze.

— Depinde de capacitatea dumitale, răspunse.

Căpitanul privi peste umăr; spre ferestrele cabinei, deschise spre noaptea unde tot ce mișca în Marsilia stătea cu urechile pâlnie. Se ridică și le închise, trase jaluzelele și se asigură că ușa era bine încuiată. Apoi zise pe ton scăzut:

— Dețin un compartiment privat în care se poate pătrunde numai prin cabina mea. Este ceva ce tata a insistat să rânduiască pe fiecare din vasele sale. Era constructor de vase, știi. Așa am ajuns la profesia asta.

— Un compartiment? ridică Varian ochii de pe tablă.

— Șaizeci de centimetri pe nouăzeci de centimetri. Tavanul este la o înălțime de un metru și șaptezeci și cinci.

— Arată-mi-l.

Căpitanul îl studie îndelung ca pentru a se decide finalmente dacă rebelul impulsiv de altă dată se transformase cu adevărat într-o persoană în care se putea avea încredere. Apoi se dădu înapoi cu scaunul, merse la perete spre un tablou reprezentând un barcaz pe vreme de furtună. Desfăcu un colț din cartonul de pe spate și extrase un șperaclu. Varian observă că panoul de lemn pe care stătea tabloul avea o dungă abia vizibilă. Ceea ce părea un nod în lemn era de fapt o gaură de cheie, în care căpitanul vârî șperaclul. Panoul era foarte iscusit montat. Căpitanul

deschise şi dădu la iveală o debara cu rafuri. Era plină de lucruri dezamăgitor de prozaice: conserve și țigări, chibrituri, calupuri de săpun. Căpitanul îi arătă puncte de aerisire în tavan, pereți și podea, prin care persoane clandestine ar fi putut respira.

— Tatăl dumitale a fost un om cu viziune, zise Varian.

— Contrabanda a reprezentat întotdeauna ceva deosebit de lucrativ în profesia noastră.

— Mă tem că prea mulți bani nu pot să-ți ofer, declară Varian. Și totuși formulă o cifră care cu siguranță ar fi mulțumit stafia tatălui armator.

Căpitanul, jucător cu experiență, nu schiță nici o expresie. Numai degetul mic de la stânga îl zvâcni, observă Varian. Și, deși odată ce închise și încuie ușa compartimentului secret și puse șperaclul la loc în spatele tabloului, se așeză la masă și, cu mare ușurință îi puse în șah-mat regele, Varian știu că el însuși câștigase din nou partida.

*

A doua zi dimineață, până spre ora zece, sosiră diverse persoane oficiale de la comisariat pentru a interoga prizonierii în cabina căpitanului. La unsprezece Varian și suprarealiștii se aflau în fața unui detectiv mai în vârstă, peltic; în zece minute li se înapoiară actele și orice urmă de suspiciune planând asupra lor fu înlăturată. Puteau să părăsească nava imediat ce-și strângeau lucrurile. Ca deznodământ fericit, detectivul îi înmână lui Varian o scrisoare din partea comisarului inițial în care își cerea scuze pentru că îl supusese pe el și pe invitații săi unei îndelungate situații dezagreabile.

— Scuze! făcu Mary Jayne pe când cobora pasarela pentru a păși pe uscat. Scuze! Vreau să-mi trimită șampanie la vilă! Șampanie fină, o sticlă enormă. Și mâncare din belșug. Și orhidee, o grămadă de orhidee. Zău așa! Scuze!

Ridică mâna în semn de rămas-bun și se îndreptă direct spre tramvai, foarte indignată. Și Varian era nerăbdător să se întoarcă la Air Bel, dar și mai nerăbdător să vadă ce se întâmplase la birou; bănuia că fusese întors cu fundul în sus ca și casa. O luă pe bulevardul Garibaldi, cu Lena lângă el, dând cu șutul în tot felul de rămășițe de la parada guvernamentală: bucățele de confetti multicolore, șiruri de stegulețe

căzute, imagini ale mareșalului însoțite de sloganuri însuflețitoare. Lena auzise că aproape douăzeci de mii de inși fuseră arestați în Marsilia în săptămâna aceea, îndesați în vapoare, hoteluri și locante de cinematograf, transformate în închisori provizorii.

Găsiră ușa biroului încuiată, dulapurile cu fișiere neatinse, mașina de scris la locul ei, cele două plante șezând cuminți în ghivece. Holul era pustiu; nici un refugiat nu ar fi îndrăznit să-și facă apariția la biroul american de întrajutorare atâta timp cât ofițeri ai Vichy-ului patrulau străzile.

Lena trase husa mașinii Contin și se așeză în fața ei.

— *Alors*, unde începem? Să-mi dictezi poate scrisoarea – cea pe care te pregăteai s-o compui când a sosit comisarul? Introduse o foaie de hârtie în tambur și îl privi în ochi.

Varian era mort de foame, epuizat, murdar; nu-și dorea decât o baie în cada cu picior de lebădă și un somn neîntrerupt în patul său curat și răcoros. Voia să se trezească cu vocea lui Grant venind de undeva de la parter, Grant stând cu suprarealiștii în bibliotecă în timp ce madam Nouguet le pregătea cina și Aube Breton tropăia pe coridoare în pantofiorii ei albaștri, cântând vreun cântec alsacian. Dorea timp să se gândească; dorea să-i scrie lui Eileen. Războiul însă nu luase pauză pe durata detenției lui pe vasul *Sinaïa*, și nu avea s-o facă nici acum. Bombele vor continua să cadă, păduchii ce răspândeau febră tifoidă vor ințepa tot la fel și la Vernet, și la Gurs, și la Les Milles, megalomania Führerului va continua să crească și să se adâncească, iar refugiați disperați vor continua să-și facă apariția la ușa la Centre Américain. Așa că se lăsă pe spate în scaun, își împreună mâinile pe burtă și începu munca de după-amiază.

19
Pamiers

Vila Air Bel
La Pomme, Marsilia

12 decembrie 1940

Eileen, Eileen,

Intrăm astfel în ultimele săptămâni ale anului. Când am început această călătorie nu-mi imaginam că o să petrecem Crăciunul despărțiți. Ne vedeam deja într-o casă în Westchester, stând în fața șemineului. Tare nu meriți ce ai căpătat! Sper că o să primești cadourile mele de Crăciun cât de curând. Turcoazele vin din Oman, mirodeniile din Estul Îndepărtat. Mi-aș fi dorit să ți le fi adus în persoană.

Multe s-au schimbat aici la Marsilia. Ca să fiu cinstit îmi pare destul de sumbră. Ai auzit probabil că Miriam a plecat în Iugoslavia să se mărite cu logodnicul ei suferind. Îi simțim cumplit lipsa, dar munca merge înainte. Prietenii noștri de la graniță fac ce pot, croind drum pentru clienții noștri acolo unde nu există nici unul. Încetul cu încetul, refugiat de refugiat, cresc numerele, deși situația pe teren este din ce în ce mai rea. Nu aici, la Marsilia unde, în ciuda lipsurilor alimentare, în cafenele cântă muzica toată noaptea, iar bărbații și femeile dansează ca de obicei. La țară însă francezii își îngrămădesc refugiații în oribile lagăre pestilențiale. Mii de străini nevinovați și de evrei. Săptămâna trecută am trimis un raport asupra condițiilor din aceste lagăre la Vichy; vrem să știe că suntem cu ochii pe ei. Iar ei la fel vor să știm că ne urmăresc. Într-o zi o să-ți povestesc ce s-a întâmplat când mareșalul a venit în oraș.

Treaba este că tot nu pot să-ți spun când va fi *acea* zi. Nu am cum

să-ți răspund la nici una dintre întrebările pe care le-ai pus în ultima ta scrisoare. Tu și Frank Kingdon și Paul Hagen menționați în mod repetat o persoană misterioasă care să vină în locul meu fără să-i dați numele; până acum n-a sosit nici un suplinitor la Marsilia. Poate că e o problemă de recrutare. Nici o persoană cu scaun la cap nu își dorește slujba asta. Sau poate ați început să realizați ce nebunie ar fi să mă schimbați acum, când rețeaua mea de contacte a ajuns atât de vastă și se bazează atât de mult pe relații personale. Ce rost ar avea să se ia totul de capăt? Trebuie să mi se permită să-mi duc mai departe munca. Între timp, te rog să consiliezi biroul să meargă înainte cu finanțarea. Cât sursele noastre de franci și de pașapoarte se vor menține, vom continua să salvăm vieți.

Așa că te rog, Eileen, spune-le părinților mei să nu se îngrijoreze. Și nici tu să nu te îngrijorezi. Planurile noastre au reușit dincolo de ce ne așteptam la început. Asta trebuie considerat un motiv de bucurie și totul trebuie să meargă înainte. Mă știi că am fost întotdeauna un încăpățânat, iar acum sunt și mai și. Dacă îți cer să ai răbdare – ceea ce trebuie să fac din nou –, o fac cu umilință și neavând nimic de oferit în schimb decât recunoștința și dragostea mea.

Ca întotdeauna,
Al tău V.

*

O, ce mare mincinos era! Cum putea să se ascundă în spatele muncii sale nobile? Câte n-ar spune paragrafele nescrise… Cum la înapoierea de pe *Sinaïa* s-a dus la Air Bel, unde nici urmă de Grant, și atunci s-a repezit la Hardughia Medievală și n-a găsit pe nimeni, numai tot felul de articole vestimentare aruncate peste tot, ca și când Grant ar fi plecat pe fugă sau ar fi fost arestat; cum, orbit de panică, a luat trenul înapoi în oraș, în ciuda epuizării, și s-a interesat la Évêché, apoi la două spitale. Iar acum era în biblioteca de la Air Bel, descosând-o pe Théo Bénédite, cerându-i să-i zică ce i-a scris lui Grant. Nu avea dorință mai mare decât să-l vadă, dar lui Eileen nu-i trimisese un cuvânt despre toate astea, nici un indiciu. Ținea în mâna scrisoarea mincinoasă, pășind prin fața lui Théo și implorând-o să-i spună totul.

— Am făcut exact ce m-ai rugat, nici mai mult, nici mai puțin, declară Théo. Stătea cocoțată pe scaunul de la fereastră, cu spatele

drept, în mână cu niște foarfeci și o foaie de hârtie colorată; pe covorul din fața ei Peterkin se juca cu o serie de decupaje reprezentând animale de circ. I-am trimis domnului Grant un mesaj cum că ești la bordul vasului *Sinaïa* împreună cu toți ceilalți. I-am spus că aveți cu toții nevoie de ajutor imediat. A răspuns spunând…

— A răspuns?

— Da. Spunea că se duce imediat să-l vadă pe Harry și să încerce să vă scoată de acolo, asta-i tot.

— Te-ai întâlnit cu el la birou?

— N-am fost acolo, declară ea. M-am gândit că în oraș nu e sigur. Poate că ți-a lăsat un bilet?

— Unde? Am căutat în toată casa.

— Nu aici. La el la vilă. Știe că aici ne supraveghează poliția.

— Tocmai vin de acolo. Nici un bilet.

— Crezi că a fost reținut?

— Am controlat la poliție. Vreau să văd ce ți-a răspuns, Théo. Dacă mai ai nota.

— Bine, o clipă doar. Théo îi înmână foarfeca și hârtia, ieși pe coridor și dispăru în sus pe scări.

— *Pourriez-vous couper mon éléphant*[15]? zise Peterkin, întinzând mâna.

15. Puteţi să-mi decupaţi elefantul? (în franceză, în original)

Varian nu se pricepuse niciodată să manevreze o foarfecă, dar se strădui; Peterkin îl urmărea cu un ochi critic. Până să elibereze el elefantul din coala de hârtie, Théo se și întoarse cu biletul. Varian îl luă, îl citi, îl răsuci pe toate fețele pentru cel mai mic indiciu. Pe dosul paginii se afla orarul unor trenuri, cu un punct în dreptul unei destinații.

— Uite aici, zise Théo. Pamiers.

— Sigur. Este cea mai apropiată gară de Vernet.

— De ce oare să se ducă acolo?

— Caută pe cineva, cred, spuse Varian.

— Păi nimeni nu intră de bunăvoie la Vernet.

— Da, tu și cu mine știm asta. Domnul Grant însă a jurat să protejeze acea persoană. Și posibil să se simtă invulnerabil, ca mulți americani în străinătate.

— Dar tocmai aflase că am fost cu toții arestați, zâmbi rapid Théo.

— Domnul Grant se consideră mai deștept decât majoritatea. Și, în unele cazuri, scutit în mod natural de soarta celor mulți.

— Crezi că s-ar duce la Vernet ca să ceară să-l vadă pe comandant?

— Îl văd în stare. Cercetă orarul. Grant făcuse un semn cu creionul în dreptul unui tren de dimineață, dar asta era cu două zile în urmă. Oare unde se afla acum?

— Sper că nu-ți trece prin cap să te duci și tu, Varian.

— Ba da. Și cred că am să iau pe cineva cu mine. Nu-mi închipui că domnul comandant o să fie deosebit de bucuros să primească un tip ca *mine*.

— Doar nu te gândești la Mary Jayne.

— Ba chiar la ea.

— Nu poți să-i ceri să se compromită din nou, se întunecă Théo la față.

— Deja și-a arătat disponibilitatea. L-a convins pe comandant să le dea drumul lui Hans Tittell, lui Bogler și altora, chiar dacă până la urmă tot acolo au ajuns. Treaba este că toți trebuie să facem ce putem.

— Nimeni nu-*ți* cere să faci *asta*.

— Bine, Théo. Văd argumentul tău filozofic. Am nevoie însă de ajutorul ei. Pot măcar s-o rog. E liberă să mă refuze.

— A făcut baie și s-a îmbrăcat pentru cină. Parcă a zis că se duce la seră să-l vadă pe domnul Zilberman. Fără să i se uite în ochi, se întoarse spre Peterkin, care i se sui în poală. Varian își dori să-l fi privit; o considera un pol nord magnetic al corectitudinii morale și-i displăcea ideea că îl condamna pentru că se folosește de toate mijloacele la îndemână. În fond, virtutea poate fi concepută în mai multe feluri; o femeie inteligentă ca Théo probabil știe asta. Își puse biletul în buzunar și se îndreptă spre ușa bucătăriei. Ieși apoi afară, în după-amiaza răcoroasă, traversă aleea de intrare până la seră, unde, în spatele peretelui umbrit, distinse silueta lui Zilberman, lucrând.

Bătu la ușa serei și Mary Jayne îi deschise, cu un pahar în mână, îmbrăcată într-un pulover de culoare oranj și în pantaloni albi. Parcă venea de la un prânz la Maxim's.

— Intră, îi zise. Zilberman a avut o idee minunată. Vino să te uiți.

Varian nu avea deloc răbdare să asculte ceva care nu ar fi avut legătură cu găsirea lui Grant; Zilberman, absorbit cu totul, stătea aplecat

peste masa lungă de lucru, iar în față avea o serie de imagini atât de tulburătoare, încât Varian făcu un pas înainte. Câteva dintre desene se adunaseră prin colțurile casei de la sosirea lor: unul al lui Jacques Hérold de la un joc de după cină, înfățișând un băiat alergând fără cap, în mare viteză, printr-o pădure în flăcări; altul, aparținând lui Masson, reprezenta un Messerschmitt roz dând drumul unei încărcături de șerpi. Și încă unul, clar al lui Chagall, numai linii pale hașurând un cer negru ca tăciunele, imagine întrezărită din adăpostul de la Gare de Noailles în timpul raidului aerian. Sub aceste desene se zăreau altele, un teanc dezordonat.

— Ce propuneți să faceți cu astea? vru să știe Varian.

— Să le eliberăm din Franța, își ridică Zilberman tichiuța ca să-și netezească părul. Să ajungă în State! Artiștii au căzut deja de acord să-și doneze operele. Chagall are mulți prieteni la New York, iar soția mea are legături la Boston. Hai să transportăm lucrările astea în America, să punem pe picioare o sumă de expoziții! Să arătăm tuturor ce se riscă! Ce s-ar putea pierde. E posibil să se strângă bani, domnule Fry? Am putea face litografii, un set, într-o mapă. Și i-am spune *Portofoliul fugii*.

Într-adevăr, un grupaj de desene putea călători, putea face o treabă imposibil de realizat de către o singură persoană. Se gândi imediat la *Sinaïa*, la compartimentul secret din cabina căpitanului.

— Auzi, ce-ar fi să duci desenele chiar dumneata?

— Asta mi-aș dori cel mai tare, ridică Zilberman ochii de la masa lungă.

— Nu avem încă viza americană pentru dumneata, dar imediat ce-o obținem ar exista o cale. Îi explică tot ce-i arătase Deschamps.

— Mă tem de spații mici, lăsă Zilberman ochii în jos, la desene. Ce descrii sună ca un coșciug.

— Este o debara, aerisită din toate părțile. Nu ar fi nevoie să stai acolo mult. E doar un loc unde să te ascunzi în caz că apare o inspecție pe vapor. O soluție pentru ca dumneata să te poți îmbarca și ca vaporul să iasă din dană fără să te aibă pe lista pasagerilor. E o modalitate de a evita necesitatea vizelor de ieșire franceze.

— Voi face tot ce va fi necesar, zise Zilberman. Cât mai durează până primesc viza americană, ce crezi?

— Două, trei luni.

— Atât de mult?

— Da, să nu ne facem vise, zise Varian. Multe planuri ce implicau ambarcațiuni s-au dus pe apa sâmbetei, ca să zic așa.

— Dar mai e nevoie să am documente din moment ce aș călători clandestin?

— Trebuie să poți intra în SUA la capătul celălalt al voiajului.

— Poate să trimitem doar desenele.

— Îmi plac lucrările la nebunie. Îți admir planul, dar scopul meu este să salvez vieți omenești. Vreau ca dumneata *și* operele să ajungeți în State. În momentul când se va întâmpla asta, o să mă asigur că Alfred Barr va organiza o expoziție pe care s-o vadă toată lumea. Prezența dumitale va face totul și mai eficient. Apoi o să obțin cea mai bună tipografie din New York și fonduri CIU pentru tipărire. Putem colecta mii, poate chiar sute de mii. Este o idee genială, Lev. Perfectă.

— Domnișoara Gold m-a ajutat, lăsă Zilberman ochii în jos.

— Domnișoara Gold are ochi bun, zise Varian. Mă tem însă că trebuie să ți-o fur pentru o clipă.

— Mă voi resemna, oftă Zilberman. Își duse mâna la tichie și se întoarse cu totul la treaba lui.

*

— Nu, zise Mary Jayne. Nu și nu. N-am defel de gând să alerg după Grant la Vernet în seara asta, la doar câteva minute după ce am ieșit de pe o navă-închisoare. Și n-ar trebui să mergi nici tu, Varian. Ești terminat, flămând și, sincer vorbind, ai c-am avea nevoie de-o baie.

Stăteau în sufragerie în fața unui foc iute și dogorâtor. Mary Jayne termină un pahar și-și pregăti un altul. Varian o refuză.

— Trebui să plecăm acum, o îndemnă. Sunt în joc vieți omenești.

— Întotdeauna sunt în joc vieți omenești, replică Mary Jayne. O să fie și mâine.

— Dacă trebuie, mă duc și singur.

— Crezi că Grant a intrat în vreun bucluc? îl cercetă ea cu ochii mijiți.

— Nu știu. Tocmai asta e chestia.

— Cred că e un tren mâine-dimineață.

— E unul la zece. Dar cum să aștept încă o noapte? O spusese cu voce tare. Nu mai avea cum să o ia înapoi. Era un fel de recunoaștere,

de confirmare, deși ea probabil că știa de ceva vreme. Practic discutaseră chestiunea pe vas. Cu toate acestea nu-i veni s-o privească, așa cum stătea neclintită în fața focului, cu paharul lucindu-i în mână.

— Există un mod corect de a face lucrurile și unul greșit, zise ea, în cele din urmă. Nu trebuie să te arunci cu capul înainte. Unde s-ar afla Grant în La Pamiers? Ar sta la Les Platanes, singurul hotel decent din zonă. Locul unde ar fi trebuit să mă întâlnesc cu comandantul ultima dată când am vizitat orașul ăsta mizerabil. Se încruntă la amintire. De ce nu mergi la oficiu să suni la hotel? Dacă este înregistrat, lasă-i un mesaj. Spune-i că o să iei trenul de zece mâine-dimineață. Apoi poate că o să fii în stare să dormi.

— Mă voi conforma imediat, zise el venindu-i să o îmbrățișeze.

— Mi-aș dori să nu trebuiască s-o faci. Ești epuizat. N-ai dormit ca lumea de câteva zile. Dar înțeleg, Varian, declară ea uitându-i-se în ochi. Înțeleg.

— Mulțumesc, îi răspunse el apăsat.

— Și poate c-o să merg la Pamiers cu tine. Deși Asasinului n-o să-i placă deloc.

— Mulțumesc, Mary Jayne. Din tot sufletul.

*

Telefonista interurbană avea un accent dintr-acelea din regiunea Camargue care-i făcea franceza aproape de neînțeles. Femeia nu reuși până la urmă să dea de nici un număr din centrala de la Pamiers, deoarece serviciul în zonă era întrerupt; firele de telefon suferiseră mari daune în urma bombardamentului recent, așa că mesajele urgente se transmiteau doar prin telegraf. Varian își încheie bine pardesiul ca să se apere de vânt și porni să trimită o telegramă.

Ajunsese să urască biroul de telegrafie de pe Canebière, cu zidurile verzi pal și ghișeele înalte, operatorii fiind separați de clienți prin niște grilaje de alamă, precum confesorii de penitenți. Se găsise de atâtea ori în poziția de suplicant, cerând cuiva de la New York timp sau bani, sau implorându-și nevasta să aibă răbdare! Ura măsuțele înguste unde se compuneau mesajele; ura creioanele prea boante și căsuțele prea mici ale formularelor. Ura să stea la coadă cu ceilalți expeditori, cu fețele contorsionate de nesiguranță, fiecare având propriul caz, particular și

urgent. În după-amiaza asta își detesta și mai mult ca de obicei misiunea. Se simțea vinovat că persista în propriul interes la vreme de război, vinovat de a se gândi copleșitor la o singură persoană când mai multe sute aveau nevoie de atenția lui. Cum să nu sune disperat, cum să compună un mesaj potrivit? ELIBERAT DE PE SINAÏA (Simplu fapt). POT SĂ TE AJUT ÎN CĂUTARE. (Nu mai era nevoie de clarificare). TRIMITE VORBĂ LA AIR BEL. Clar și curat. Deși ce dorea era să transmită un strigăt de teamă și dor și dorință explicită, cum nu mai traversase vreun fir de telegraf și care pur și simplu va topi firele la simplul contact. Își prezentă mesajul preotului/confesorului de dincolo de grilaj, plăti cei patru franci și jumătate și se întoarse la stația de tramvai, prinzându-l pe ultimul spre La Pomme, cu mintea vidă, senzațiile adormite, pe fundalul peisajului ce se înșira afară, devenit, în mod bine-venit, o pată tulbure. Porni apoi din stația de tramvai spre Air Bel ca navigând între vis și trezie, pe jumătate conștient, trecu prin pasajul de sub tramvai ca printr-o peșteră de poveste, o gură căscată a sorții ce mistuia sau regenera. Platanii de pe alee păreau picioarele unor giganți, titani părăsiți de pe vremea ocupației romane; grădina, verde argintie în iarna umedă mediteraneeană, înfățișa privirii gorgonice împletituri de viță. Iată însă, în fine, casa, iată ușa bucătăriei. Cât de recunoscător era pentru liniștea de la Air Bel, pentru bucătăria curată și silențioasă, salonul pustiu, biblioteca întunecată, holurile goale și numai câteva lumini arzând în spatele ușilor închise ale dormitoarelor. În camera lui, acea celulă văruită-n alb ce dădea spre grădina luminată de lună, doamna Nouguet lăsase o farfurie acoperită; nu-i păsa că mâncarea se răcea, nici că era făcută din napi și cartofi în loc de cârnat, nici că bucata de pâine ce o însoțea împietrise; înfulecă totul și bău paharul de Bordeaux. Obosit mort, se târî spre baie, își dădu jos hainele, se spălă și apoi, pe jumătate visând, se împletici spre pat și adormi.

*

La șapte dimineața îl trezi soneria mesagerului. Mai că alunecă din pat în graba de a ajunge la fereastră. Îl zări pe Gussie, pe Motobécane a sa verde, avansând pe alee. O clipă mai târziu, tânărul se postă la ușa bucătăriei și sună; după care Varian o auzi pe madam Nouguet

certându-l că face tărăboi la așa o oră. Când ajunse în bucătărie, doar în halat și papucii, Gussie dispăruse deja. Madam Nouguet îi observă ținuta și se înroși până la rădăcina părului. Îi întinse totuși telegrama și se scuză rapid, pretextând că are treburi în spălătorie. Varian se duse la fereastră și desfăcu plicul.

SLAVĂ CERULUI CĂ EȘTI ÎNTREG. TEMUT DE DEPORTARE PESTE MĂRI. SOSIT LA PAMIERS LUNI. SUCCES NESIGUR. AJUTOR BINE-VENIT. TD. GRANT

TD: jocul lor arhaic secret. *Te desideravi*. Îți duc dorul. Te doresc. Cuvintele astea, puse pe hârtie, îi incendiară inima. Ar fi putut foarte bine să meargă la târg și să și le tatueze pe piept; reprezentau, în formă prescurtată, povestea ultimilor săi doisprezece ani. Rămase un lung moment cu ochii pironiți pe valea înghițită de ceață, unde corbii se ascundeau ca să se ivească apoi din petice joase de nori.

Nu exista decât o singură cale de acțiune: să ajungă la Pamiers cât de iute, împreună cu Mary Jayne. Doar sugerase asta, gândi Varian luând-o la goană în sus pe scări; sugerase că ar putea să-i recompenseze răbdarea. Ajuns în cameră umplu o mică valiză cu cămăși călcate, pantaloni împăturiți la dungă și lenjerie perfect netezită. Merse jos unde găsi o coajă de pâine și niște brânză pentru micul dejun, pe care le completă cu cafeaua chioară. Nu terminase de sorbit ultima înghițitură când își făcu apariția Mary Jayne într-un costum bleumarin de călătorie marca Robert Piguet și cu o valiză de piele în mână. Nu-i trebui decât o privire ca să-și dea seama că plânsese.

— Ce s-a întâmplat, Mary Jayne?

— De ce stai aici și bei porcăria aia? îi ignoră ea întrebarea. Nu avem de prins un tren?

— Atunci vii cu mine?!

— Da. Carnetul meu de bal este gol pe ziua de azi, numai de aceea.

— Nu știu cum să-ți mulțumesc.

— Nu-mi mulțumi mie, ci Asasinului. Știi ce i-a intrat în cap să facă? Să părăsească Legiunea. Să-și arunce la gunoi documentele false. Să-și dedice tot timpul pieței negre. Ca și când așa n-ar termina-o direct la închisoare.

— Se pare că v-ați certat, zise Varian cu prudență.

— O, da, cumplit.

— Mary Jayne, zău că m-am săturat de junele ăsta. Nu vreau să-l mai văd pe aici. Să-i spui s-o șteargă cât de curând.

— Ei, acum, să nu exagerăm, cum ar zice Lena. Îl găsesc util din când în când.

— Mi-aș dori să nu!

— Mă tem că nu-i nimic de făcut în privința asta. Și nu prea avem timp să stăm la discuții. Trenul pleacă într-o oră.

*

Prinseră personalul de ora zece spre Pamiers tocmai când părăsea gara; alergară după el jumătate de peron și reușiră să sară pe scara unui vagon. Controlorul își închipui că natura grabei lor era romantică și-i duse spre un compartiment cu uși. După ce-și recăpătară suflul și-l pierdură din nou fumând mai multe țigări cu filtru auriu dintr-ale lui Mary Jayne, începură să discute despre ideea lui Zilberman, acel portofoliu călător cu opere ale artiștilor aflați în primejdie. Mary Jayne era de părere că Ingrid Warburg și Alfred Barr, oricât de multe legături ar fi avut, nu posedau anvergura necesară *Portofoliului fugii*.

— Trebuie s-o recrutăm pe Peg, zise ea, referindu-se la Peggy Guggenheim, care promisese deja două sute de mii de franci Centrului American, grație influenței lui Mary Jayne. O să-și închidă în curând muzeul de la Grenoble și va dori un alt proiect de suflet.

— Dar Peggy nu cred să se reîntoarcă în State curând, zise Varian. Noi avem nevoie de cineva acolo, cineva care să ne promoveze cauza. Nu numai la nivel înalt, ca Ingrid și Alfred, ci în tranșee.

— Dar soția ta? zise Mary Jayne. Cine ar putea înțelege mai bine cât de gravă e situația? Crezi că ar tenta-o?

Varian întoarse capul spre peisajul de dealuri, cu vlăstari verzi de iarnă răzbătând prin mantia aurie de toamnă târzie.

— Mă tem că Eileen și-a pierdut răbdarea în ceea ce privește munca mea. Ar întreba de ce nu vin acasă să colectez banii chiar eu. CIU are în vedere pe cineva ca să mă înlocuiască, zice ea. Speră ei că o să capitulez. Cred că aș putea face la fel de mult bine, dacă nu mai mult, din birourile noastre de pe strada Patruzeci și Doi. Dar mai degrabă rămân și mă alătur Legiunii Străine decât să mă întorc acasă și să

bălmăjesc în fața unei acuarele împreună cu alți idioți miopi.

— Ei, încă îți mai *plătesc* salariul, zise Mary Jayne, râzând. Nu te pot acuza însă. E bine să faci ceva. Întotdeauna am trăit, într-un fel, la distanță de propria mea viață – nu știu cum să-ți explic altfel. Acum nu mai e nici o distanță.

Era exact ce simțea și el: că aici, în Franța, distanța dintre ceea ce credea și ceea ce făcea dispăruse complet. Și din acest colaps gravitațional se născuse o viață nouă. Imposibil să meargă acasă și să fie aceeași persoană. Dar cine *ar fi* dacă se mai ducea vreodată acasă? Își lipi fruntea de geam și închise ochii, lăsând zgomotul trenului să înece vacarmul acelei întrebări.

Câteva momente mai târziu ajunseră la poalele Pamiers-ului, o fortăreață medievală pe o pantă; la distanță, sub un șir de nori lunguieți se înălțau colțurile alb-albăstrui ale Pirineilor. Și iată și gara, cu copertinele sale vărgate și ghivece de teracotă cu rozmarin, cu chioșcul de reviste, și țigări, și mere. Coborâră pe peron și se îndreptară spre o mică piațetă, unde dădură de o cafenea, cu mese pe picioare filiforme, etalate pe piatra cubică, cam toate ocupate. Imposibil să nu admire această trăsătură națională care făcea obligatorie prezența în cafenele chiar și în absența cafelei și fursecurilor. Clienții păreau a bea vin (diluat), a mânca porțioare minuscule de pâine cu margarină și a citi știrile (probabil proaste) sau romane (cine știe)? Mary Jayne aruncă o privire nostalgică la scena familiară.

— Trebuie să ajungem la hotel, declară Varian.

— A, da, așa ar trebui după ce-am venit aici pe fugă.

*

La recepția hotelului Platanes un angajat cu o bonetă albastră apretată îi informă că domnul Grant nu era momentan dar că a lăsat un mesaj pentru domnul Fry; poate fi găsit la librăria de pe strada Republicii sau la cafeneaua de vizavi. Vor domnișoara și domnul să meargă în camerele lor și să se instaleze? Iar dacă doreau ceva gustări și răcoritoare intrarea în restaurantul hotelului se făcea prin curtea interioară.

Domnișoara și domnul urcară în camerele lor și își lăsară lucrurile. Peste câteva minute se aflau din nou în stradă, avansând prin coridorul

de lumină format între clădirile de cărămidă roz și piatră, cu obloane albe. Recepționerul le desenase o hartă mică, iar Varian o urma la un asemenea pas, că Mary Jayne, arătându-și pantofii de gală, îl imploră să aibă milă de ea. Ajunseră, în fine, la librărie, o locantă amărâtă cu o fereastră mare, unde, între ediții prăfuite de Rousseau și Descartes, o pisică tărcată zăcea într-o rază de soare, lingându-și lăbuțele.

— Revoltător, zise Mary Jayne. Dar Varian observă silueta lui Grant printre rafturile până la tavan și nu mai acordă atenție la nimic altceva. Probabil remarcând o schimbare de lumină în dreptul ferestrei Grant ridică ochii din carte și făcu semn cu o mână cu degete lungi, pe figură citindu-i-se un sentiment de ușurare.

Ce imbold mai mare pentru Varian? Ar fi putut foarte bine să treacă prin sticla geamului fără să simtă vreun pic de durere. Ușa însă îi fu de ajuns. Într-o clipă se treziră față în față.

— Slavă Domnului că ai venit, zise Grant. Mă tem că am încurcat lucrurile al dracului. Apoi către Mary Jayne, care pășea delicat printre teancurile de cărți, privind urât la pisică: Cărui fapt îi datorăm plăcerea?

Mary Jayne se adună și-și aranjă jacheta bleumarin.

— Eu am să fiu momeala, zise ea, simplu.

Grant se înroși, stânjenit, dar Mary Jayne nu-i acordă nici o atenție.

— Nu știu voi doi, dar eu una vreau să gust un pahărel. Localul de vizavi face vreo para?

— Au băuturi alcoolice, dacă la asta te referi, o informă Grant. Le cunosc pe dinafară meniul deja, dar cred că nu e mai rău ca-n altă parte.

— Să mergem, atunci!

— Bine. Stați numai să cumpăr asta.

Varian se uită la cartea pe care Grant o ținea în mână: o ediție nouă, subțire din *Le Faune de marbre*, primele poeme ale lui Faulkner traduse în franceză. Din nou resimți acea învăluire a timpului, un șoc de energie electrică la întâlnirea trecutului și prezentului. Își citiseră unul altuia, cu voce tare, din acea carte pe malul fluviului Charles, stând pe o pătură cadrilată de lână, trecându-și pe rând o sticluță argintie. Răsunase un tunet și atunci fugiseră înăuntru, lăsând cartea printre frunzele roșu-aurii de toamnă; furtuna o stricase și Varian n-o mai înlocuise. Și iată din nou un exemplar în mâinile lui Grant, care se apropie de tejghea, plăti fetei cocoțate pe un scaun înalt și-i acceptă perorația despre cartea învelită în hârtie cu model renascentist, despre

pachetul înfrumusețat de șnurul subțire aurit, pe care i-l depuse în brațe, iar Grant, fără nici un cuvânt, îl transferă lui Varian.

*

La barul de vizavi aflară cum ajunsese Grant la Pamiers. Harry Bingham îl invitase la un pahar pe Robinet; în timpul conversației îl făcuse pe inspector să confirme locul unde se găsește tânărul care folosea pseudonimul de Teitelbaum. Bingham îi pasase informația lui Grant, iar acesta, neştiind cât timp avea să rămână Varian prizonier pe *Sinaïa*, n-a fost în stare să aştepte. Deja vizitase lagărul de trei ori. Prima dată nu trecuse de poarta principală; a doua oară fusese făcut să aştepte în birourile administrative până când șefii plecaseră acasă; a treia oară i se spusese că avea să fie primit în audiență la comandantul Ormond. Numai că înainte de a intra în biroul acestuia îl cuprinsese teama ca prin simplul fapt că se interesa de băiat să nu dea la iveală cât de important, cât de delicat este cazul său. Până la urmă o luase la goană fără să-și facă cererea.

— Am fost prost să nu încerc, se uită el în pahar. Te-am urmărit făcând treaba asta luni în șir, Varian, și practic nu am învățat nimic.

— Cazul lui Tobias nu e ca al celorlalți.

— Nici un caz nu seamănă. Și totuși cumva tu știi ce să faci.

— Nu sunt sigur că mă duce capul cum să procedez acum. Dar o avem pe Mary Jayne.

— Mi se pare destul de simplu, din câte îmi dau seama, declară Mary Jayne, lăsându-se pe spate pe bancheta căptușită cu catifea. Ormond n-a dat curs întâlnirii ultima dată. Nici măcar n-a vrut să mă vadă singură la hotel. O să-i spun pur și simplu că m-am perpelit de atunci teribil. O să-l întreb dacă mă va considera total *débauchée*[16] că-i propun o altă întâlnire. O să pretind că nu există o altă metodă de a-mi stinge focul din inimă. Și apoi, apoi o să menționez că am o mică problemă pe care aș dori s-o discut – soarta unui alt prizonier, un băiețel care merită toată compasiunea. Pe urmă vom aștepta, făcu ea, frecându-și mâinile împreună. Va trebui să ne încredem în puterea parfumului Chanel N° 5 de a-i rămâne în amintire.

16. Cu sensul de vicioasă (în franceză, în original).

— Și apoi? întrebă Varian.

— Apoi vom cina împreună și eu îmi voi expune doleanțele.

— Și după, Grant se fâțâi în scaun stânjenit. Dacă acest comandant se va comporta… necuviincios?

— Păi nu asta sperăm?

— Vreau să spun dacă încearcă să-ți facă rău cumva?

— Bănuiesc că trebuie să mă descurc singură.

— Zău așa, nu…

— Zău așa, sunt femeie în toată firea. Iar comandantul este destul de timid în probleme de amor, dacă e să mă iau după ultima dată.

Grant își adună umerii și se aplecă înainte, cu coatele pe masă. Era gata să mai spună ceva, în schimb făcu semn chelnerului și-i ceru o băutură mai tare. Varian îl urmări îndeaproape. Fruntea, de obicei lină, îi era brăzdată de linii subțiri; puse ceașca pe masă și începu să-și zgândăre pielița unghiei de la degetul mare cu o unghie a celeilalte mâini. Sigur că multe aspecte ale chestiunii îl făceau să nu se simtă în largul său. Se îngrijora oare, printre altele, că planul lui Mary Jayne ar fi putut avea succes, ceea ce însemna că el, Grant ar trebui să-și asume întreaga responsabilitate pentru Tobias Katznelson? Un tip ce fugea de Vichy, de serviciile militare naziste de informații, un geniu în fizică, discipol al lui Max Planck, al cărui creier conținea idei periculoase? Ce mânca o minune ca el la micul dejun? Cum se destindea? O să facă probleme? I se puteau încredința secrete? Și unde, în condițiile prezente, avea să fie adăpostit? Nu existau răspunsuri ușoare la aceste întrebări, chestiune pe care i-ar fi arătat-o și lui Grant dacă ar fi așteptat să fi fost eliberat de pe *Sinaïa* în loc să se repeadă la Vernet de capul lui. N-o făcuse și iată-i aici. Oricum, bănuia că nu e timp de pierdut dacă doreau să-l salveze pe acest tânăr.

— Bine, grăi cu voce tare. Să zicem că-l scoatem pe Tobias de aici. Cum îl ducem la Marsilia? Trenurile sunt sub supravegherea poliției. Nu ne putem folosi de o mașină pentru că nu există benzină. Ne-ar lua cam două săptămâni să mergem pe jos.

— Ce ziceți de metoda Feuchtwanger? întrebă Mary Jayne. Să-l îmbrăcăm în hainele mele?

— Ar fi super dacă ai fi de câteva ori mai voluminoasă, sau Tobias mult mai mai subțire. Dar chiar și deghizat, și tot trebuie să aibă documente.

— Recunosc că nu m-am gândit la astea, zise Grant. Își strânse tâmplele între degete.

— Poate Lena să trimită ceva cu trenul cu Gussie, zise Mary Jayne.

— Posibil, conveni Varian. Dar tot avem nevoie de o fotografie.

— Poți obține fotografii, zise Mary Jayne. Fă rost de un pașaport și de un salvconduct fals și restul ne descurcăm noi.

— E foarte amabil din partea voastră, a amândurora, zise Grant cu ochii plini de lacrimi. Mary Jayne, nu știi ce înseamnă asta pentru tatăl lui. Gregor e singur la New York, total singur. Dacă Tobias ar putea fi cu el… Își duse mâna la ochi, generând în Varian o înțepătură de gelozie negândită. Bine, Mary Jayne, zise. Scrie-i lui Ormond. Să terminăm treaba să ne întoarcem la Marsilia.

*

Pe comandant îl copleșea probabil regretul că nu reușise să se întâlnească cu Mary Jayne la hotel cu ocazia vizitei prealabile a acesteia. Răspunse că ar fi încântat – mai mult de atât, în al nouălea cer – s-o vadă la restaurantul hotelului la cină în acea seară și că va discuta cu bucurie despre oricare dintre deținuți; nu pomeni nimic despre faptul că ultimele patru persoane de care ea se arătase interesată scăpaseră de sub escortă în timpul șederii la Marsilia și că fuseseră aduse la Vernet după o încercare de fugă pe vasul *Bouline*. Grant și Varian aveau să mănânce și ei la aceeași oră, dar nu la aceeași masă, fiind martori ai întâlnirii celor doi. În camera de hotel, cu jumătate de oră înainte de rendez-vous, Varian o dăscăli pe Mary Jayne să nu lase să se deducă nimic din importanța prizonierului, numai faptul că tânărul Teitelbaum îi era foarte drag tatălui și ar fi fost bine să fie lăsat să se întoarcă la el, că ajunsese la Vernet din greșeală, din cauza unei gafe administrative a Prefecturii. Nu trebuia, desigur, să pomenească interesul naziștilor față de acest prizonier. Și cel mai important, conversația trebuia menținută la un nivel ușor. Să se prefacă gata să renunțe la cererea ei în orice clipă, ca nu cumva comandantul să-și dea seama că e vorba de ceva semnificativ.

— Și totuși pentru a obține eliberarea acestui băiat fără valoare sunt dispusă să mă ofer lui pe tavă?

— Eu înțeleg că ești „atrasă“ nemaipomenit de comandant!

— Oricum, dacă e să fie ceva, până la urmă își va da seama că e vorba despre un schimb.

— Am încredere că vei ști cum să joci treaba, spuse Varian.

— Bine, făcu tânăra. Acum mai bine cobor să-l întâlnesc, asta dacă nu are să-mi dea iar plasă.

— Ia-o înainte. Noi venim imediat.

— Ce naiba, sper că n-o să-mi arăți mutra asta serioasă toată seara!

— O să fim invizibili. Nici n-o să ne observi, promise Varian.

*

Sau piața neagră de la Pamiers o ducea excelent, sau fermierii locali reușiseră mai bine ca de obicei să ascundă vaci, vânat și recolte. Oricare ar fi fost motivul, cămările de la Au Fond du Platanes dădură la iveală o abundență pe care Varian n-o mai văzuse de mult. Chelnerul le oferi chifle calde cu movilițe de unt de contrabandă. Urmară apoi legume rădăcinoase în sos remoulade și o tocană deasă de porc, asezonată cu cimbru. După cum promiseseră, Grant și Varian se găseau chiar în spatele mesei unde Mary Jayne lua cina în compania comandantului. Varian vedea jumătate din figura bărbatului, cealaltă fiind acoperită de capul lui Mary Jayne. Ormond era un tip îngrijit, cu păr negru și o gropiță de băiețel însoțindu-i zâmbetul timid. Părea mai degrabă un bibliotecar parizian decât directorul unui lagăr de concentrare. Uniforma îi stătea înțepenită într-o stare vecină cu perfecția, dar nu același lucru se putea spune despre pomada de păr, care nu reușise să-i domolească o șuviță grea ce-i venea mereu în ochi și pe care și-o tot dădea pe spate, cu un gest nervos. Conversația, cel puțin din ce putea Varian distinge pe fondul de zgomot al restaurantului, se concentra asupra celor patru prizonieri a căror eliberare Mary Jayne o înlesnise cu câteva luni înainte.

— Când ți-am primit nota ieri, zise comandantul, m-am gândit că ai venit să-mi adresezi o altă petiție pentru eliberarea celor patru fugari. Te pot asigura, dragă domnișoară Gold, că ar fi inutil. Sunt încă destul de supărat pe ce s-a petrecut data trecută. Știi, ar trebui să te pedepsesc. Își arătă gropița tinerească și privirea i se transformă din rătăcită în curtenitoare. Vorbise de o manieră ce putea fi considerată mângâietoare, deși tonul îi produse lui Varian un fior de neplăcere: îi sugeră

alunecarea unei râme pe o mână întinsă pe pământ afânat.

— Dacă îți închipui că am avut cumva de-a face cu treaba de pe *Bouline*, te înșeli, declară Mary Jayne. Sunt femeie de cuvânt. Mai degrabă oamenii dumitale au lăsat-o mai moale cu vigilența. Am auzit că au făcut o scenă de pomină la un bordel în noaptea când fugarii s-au îmbarcat pe navă.

Comandantul tuși și își cercetă atent supa.

— O să spun doar atât: că acum prietenii dumitale sunt mult mai bine păziți. Îți mărturisesc că, în semn de apreciere pentru dumneata, nu am dispus pedepse disciplinare aspre, deși aș fi fost îndrituit să le dau o lecție.

— O, făcu Mary Jayne, respirând ușurată ca și când i-ar fi deschis în fața ochilor o cutie de bijuterii cu cine știe ce zorzon. În semn de apreciere pentru mine?

— Poate că speram că te vei întoarce pentru ei, zise comandantul pe o voce scăzută, pe care Varian trebui să se forțeze s-o audă. N-aș fi vrut să-i găsești cumva maltratați. Poate că mi-am păstrat pedepsele pentru dumneata.

Mary Jayne îi răspunse ceva sub nivelul de zgomot al restaurantului. Ca replică la sprânceana ridicată a lui Grant, Varian dădu abia perceptibil din cap.

— …o altă cerere, zicea ea acum, dând la o parte o buclă blondă și trecând-o după ureche. Una de natură mai personală.

— Prietenul dumitale de la Berlin.

— O, de fapt tatăl lui e prieten cu mine. Un fost profesor de-al meu, mai bine zis. Teitelbaum m-a învățat tot ce știu despre poezia germană a secolului al XVIII-lea.

— Serios? Mă tem că eu unul n-am fost prea studios. M-au interesat întotdeauna mai mult chestiunile din afara programei. Mâna tânărului și seducătorului comandant se așeză deasupra celei a lui Mary Jayne, care îi permise să i-o cuprindă și s-o mângâie.

— Un profesor bun atrage chiar și pe cel mai neastâmpărat elev, declară ea.

— Sunt convins că așa e, domnișoară Gold.

— Oricum, cred că înțelegi că e… Chelnerul se înfățișă atunci conducând un grup de clienți ca niște morse pleoștite prin spațiul dintre mese, așa încât nu se mai auzi nimic. Grant prinse a bate darabana cu

degetele-i lungi. Dorea să-și aprindă o țigară, Varian o știa bine, dar nu putea să riște nici o urmă de neatenție.

— ...deși știu că e poate imposibil, o auziră pe Mary Jayne spunând, după ce trecuse ultima morsă. Tânăra privi în jos ca și cum ar fi adresat o rugăminte timidă.

— În condițiile potrivite, totul e posibil, declară comandantul, apoi se aplecă înainte, continuând s-o țină de mână, pentru a face o adăugire ce nu se auzi. Mary Jayne se îndreptă în scaun și își șterse delicat gura cu șervetul. Urmă o fulgerătoare privire spre Varian: să fi fost o confirmare, o afirmație?

— Se pare că amicii noștri au terminat, zise Varian pe ton scăzut. Comandantul ceru nota și o achită, după care în nici un minut se ridică și, cu mâna pe talia lui Mary Jane, o conduse spre ieșirea din restaurant. Un deget, observă Varian, i se strecurase în decupajul de deasupra taliei, despicătura aceea incitantă din rochie găsindu-și utilizarea ideală. Mary Jayne nu mai riscase o privire spre Varian sau Grant, așa că nu putură decât s-o urmărească ieșind pe ușă, discret direcționată de comandant, ca apoi să dispară pe coridor.

— Ce crezi? se îndreptă Grant în scaun.

— Dă impresia că știe ce face, opină Varian. Pare că l-a vrăjit și l-a convins și că reciproca este valabilă.

Grant se lăsă pe spate cu un suspin și-și aprinse o țigară.

— Nu vreau să mă gândesc la treaba asta. Hai să vorbim despre altceva.

— Bine. Să zicem că-ți povestesc cum am ajuns pe o navă închisoare.

— Da, să zicem.

— Din câte am înțeles eram toți suspectați de a fi comuniști. Am fi putut reprezenta un pericol pentru mareșal.

— Da, dar de ce pe o corabie?

— Pentru că avea loc pentru toți, bănuiesc. Varian se întinse după o țigară a lui Grant și o aprinse. Prudența îi interzicea să spună ce dorea, dar, în fond, aruncase prudența de mult cât colo. Nostim e că am mai fost pe vasul ăsta.

— A, da?

— Cu el am navigat spre Europa după ce tu ai plecat din Maine.

— N-am știut că ai fost în Europa în vara aia.

— Normal că nu. Nici eu nu știu ce ai făcut.

— Cu greu îmi amintesc ceva, stinse Grant țigara în scrumiera de cristal. Cred că am încercat să mă sinucid.

— Ai încercat să te sinucizi? Ce vrei să spui?

— Mi-am promis să nu-ți mărturisesc niciodată, oftă Grant, ridicând ochii-n sus.

— Acu' însă trebuie să-o faci.

— Nu știu cum a început. Poate că voiam doar să ies din casă. Trăiam între patru pereți, cu capul parcă vârât în nisip. În cele din urmă mama a reușit să mă alunge din casă. Dacă nu mă mai duceam la școală, atunci să fac bine să-mi găsesc o slujbă, zicea ea. Nu voiam o slujbă. Nu voiam nimic. M-am îmbrăcat într-un costum și m-am suit într-un tren spre New York, apoi am coborât într-o stație de metrou. M-am uitat la trenurile care treceau unul după altul. După o vreme, nu știu de ce, mi-a venit în cap să intru în tunel, unde e întuneric, și să mă întind pe șine. Nu m-a văzut nimeni. M-am așezat pe pietrișul dintre șine și am așteptat. Nu știam ce avea să se întâmple. Cred că m-am gândit că o să fiu zdrobit sau rănit oribil și că orice se întâmpla era mai bine decât ce simțeam. Oricum, zăceam acolo întins și așteptam. În cele din urmă a sosit un tren.

Varian uitase cu totul de țigară. Scrumul căzuse pe fața de masă într-o grămăjoară cenușie.

— *Și…?*

— S-a auzit un zgomot cumplit. Apoi o căldură teribilă. Și nu se mai terminau. Am crezut că nu se vor opri nicicând. Cel mai înfiorător era mirosul, mirosul de frâne arse atât de aproape de nasul și gura mea.

— Și nimic nu te-a rănit, nimic nu te-a atins?

— Nu atunci.

— *Nu atunci*? Vrei să spui c-ai făcut-o din nou?

— Și iarăși, și iarăși.

— Grant!

— Am numărat. De optsprezece ori.

— Doamne sfinte!

— Nu voiam să mai trăiesc. Doream cu adevărat să mor. M-am rugat lui Dumnezeu, deși nici măcar nu credeam în el, ca vreo fierătanie să atârne sub tren, să mă scape de suferință.

— Și ai supraviețuit neatins. De optsprezece ori!

— Nu chiar neatins. Ai văzut cicatricea. Linia aceea subțire și decolorată ce-i mergea de la umăr la talie. N-am să aflu ce-a fost. Ceva însă m-a tăiat ca o lamă metalică. A fost nevoie de șaptezeci și două de cusături cu mătase. Mama nu mai știa de ea. Am crezut că *ea* o să aibă nevoie de spitalizare. În cele din urmă s-a adunat și m-a făcut să cer un transfer la Yale.

— Puteai să mori, dădu Varian din cap.

— Păi asta și urmăream.

Sigur, sigur și el făcuse același lucru: aplecându-se peste balustrada vasului *Sinaïa* și privind marea, dorindu-și să aibă curajul să alunece dincolo și să fie înghițit cu totul. Ce-l oprise? Gândul că se putea întoarce la Cambridge și să descopere că nu fusese decât un vis urât. Și apoi, în mod vinovat, mai era și Eileen, desigur. Întâlnirea lor rece și umedă de pe insulă căpătase o oarecare fierbințeală în amintire. Asta era diferența: putea încă să-și închipuie o viață în care apărea și ea, o viață nu foarte deosebită de aceea la care ea încerca acum să-l readucă.

— S-a întâmplat ceva cumplit când m-am întors, zise Varian. Un lucru la care nu m-am gândit de ani. Ce-i adusese asta în minte acum? Ce-l făcea să povestească?

— Se cere o băutură? întrebă Grant. Eu unul știu că am nevoie de una.

Făcură semn chelnerului și cerură Armagnac. Când sosi, ridicară paharele și băură.

— Nu sunt convins că pot să-ți spun povestea, zise Varian.

— Eu am zis-o pe a mea, făcut Grant.

— Asta e mai nasoală.

Grant își ridică spre el ochii ca negura. Îi sugerau, se gândi Varian, acele poteci pe jumătate încețoșate din păduri pe care te simți atras să mergi, deși ești conștient că ai putea da de lupi și urși și Dumnezeu știe ce altceva.

— Bine atunci, decise el și începu să istorisească. Își amintea încă fiecare detaliu și avea s-o facă până în ultima zi; se întâmplase la două luni de la întoarcerea sa, după ce fusese nevoit să accepte și să populeze o realitate care nu-l includea pe Grant. Tot restul continuă: cursurile, arsura din stomac, petrecerile la Kirstein, revista *Hound and Horn*, flirtul cu Eileen, care progresase spre ceva ce semăna cu un curtat, sau cel puțin o relație plăcută în măsura în care era capabil să simtă plăcere.

Seri la concerte simfonice, cine pe malul apei, petreceri îmbibate de chestii intelectuale și de gin în casele prietenilor ei de la *Atlantic*. Uneori, în vreo după-amiază însorită, când termina cursurile iar ea avea chef să tragă chiulul de la îndatoririle sale editoriale, luau Packardul și porneau într-o plimbare afară din oraș.

Era una dintre acele zile, un noiembrie blând, încă luminos și auriu, cu frunze căzute și aerul respirând mirosul uscat, ascuțit, al iernii timpurii. Ea avusese chef să meargă la Walden Pond, unde cu un an înainte zărise o bufniță magnifică. Își aducea aminte exact unde avea cuibul: într-un ulm stufos în capătul îndepărtat al lacului, la nici cincizeci de metri de unde Thoreau își ridicase cabana. Conduseră pe drumul cu două benzi ce pornea din partea nord-vestică a Cambridge-ului. Trecură prin Arlington și Lexington, fiecare cu strada lui principală bine ordonată și casele cu structuri de lemn, risipite printre dealuri, ca în cărțile de povești, apoi mai departe, în zonele pline de păduri. Mașina Packard, galbenă, fusese un cadou de la tatăl lui Varian. Masivă, strălucitoare și lustruită săptămânal, cu rezervorul plin grație băiatului de la garajul unde Varian o ținea, mașina semăna cu un iaht păstrat pe uscat, cu fiecare detaliu perfect adaptat scopului și întreg ansamblul menit să comunice puterea și prestigiul de care se bucura proprietarul. Motorul mergea bine la viteză mare. Șaizeci, optzeci sau o sută de kilometri la oră nu însemnau nimic pentru acel Packard. La șaizeci și cinci, pistoanele se adaptau la un mormăit baritonal, iar vântul se prelingea peste capotă silențios, ca aripa unei păsări. Lui Eileen îi plăcea la nebunie să gonească în viteză. Rula geamul în jos, ca să simtă vântul, și cânta *Get Out and Get Under the Moon*. Frigul îngheța parbrizul, iar marginile pădurilor luceau de frunze căzute.

Uneori, circumstanțele uneltesc astfel să ne facă să credem minciunile cu care ne amăgim singuri. Totul – vremea, anotimpul, unghiul în care cădea lumina – pregătește scena piesei; în loc de a fi actori, ne trezim că suntem personajele pe care le interpretăm, deplasându-ne într-o realitate în care existăm inseparabil de rolurile noastre. Iată-l, viitor soț al lui Eileen Avery Hughes, posesor al acestei mașini puternice, capabil de a-i struni cei optzeci și unul de cai putere. Și nu numai atât: îl stăpânise pe Catul. Îi stăpânise pe Sofocle, și Heraclit, și Diogene și modurile lor diferite de a descrie acest accident al naturii: conștiința de sine a omului, percepția unei lumi zdruncinător

de complexe. Se pregătise, privind înapoi, pentru o viață țintind înainte, una în care complexitatea zdruncinătoare avea să i se ofere pe tavă pentru ca el s-o limpezească. Era plin de propria putere, atât de plin de parcă i-ar fi fost propriul sânge.

Simți cauciucurile trepidând și înțelese că merge prea iute, însă continuă să apese pe accelerație. Prin talpa pantofului putea simți forța mașinii, comunicarea superbă dintre el și motor: el era cel care injecta putere, care hrănea mașina cu carburant, care iniția micile explozii ce se transformau în torsul motorului. De fapt, închise ochii o clipă, un moment, suficient ca să se izoleze în acea putere preț de câteva bătăi de inimă, cât să-i permită mașinii să-i transfere forța în trup; s-o simtă aproape ca pe un organ extern, o inimă enormă, pulsând, bubuind. Momentul când se ivi acea stranie senzație de a se ridica, de a pluti deasupra asfaltului. Ulei, gheață, ambele; nu avea cum ști. Un fel de gheară de groază îi înecă gâtlejul și imediat se apucă de volan, mult prea tare, trăgând cumva roțile într-o parte, tocmai cât să împingă mașina dincolo de linia de demarcație, spre umbra sumbră a unui Ford ce venea din direcția opusă. Mașina neagră prinse a coti spre acostament ca să evite ciocnirea cu Packardul. Și atunci din cealaltă parte a drumului se auzi o bufnitură surdă de impact și scârțâituri și scrâșnituri de cauciuc.

Eileen nu țipă. Nu ar fi urlat niciodată într-un astfel de moment. Cu mâinile proptite în bord, respiră din greu și zise:

— Oprește mașina, oprește mașina! Varian trase pe margine și imediat ea țâșni afară să vadă ce s-a întâmplat. Varian o urmă. Pe partea cealaltă, Fordul negru stătea pe acostament. Înăuntru se afla o femeie la volan cu mâna peste gură; scotea un fel de zgomot, o serie de *ah*-uri potolite, greu de auzit prin geam. Dincolo de mașină, pe jos zăcea contorsionată o formă omenească.

Eileen îngenunche în iarba înaltă lângă bărbat, un zilier îmbrăcat în blugi și pulover de lână. Nici o urmă de sânge pe fața sau pe hainele lui. Gura ușor deschisă, ochii închiși. Alături zăcea o cutie de metal cu prânzul, strivită. Eileen ridică o mână și o întinse deasupra omului ca și când încerca să se decidă dacă sau cum să-l atingă pentru a-l readuce la viață. Și atunci, ca prin miracol, bărbatul deschise ochii, se trase într-un cot și puse o palmă în iarbă. Clipi, își dădu pietrișul din barba rară, roșie, miji ochii spre Eileen și Varian și se săltă în genunchi, ținând

cutia aplatizată, nebăgând parcă de seamă că nu era tocmai în regulă. Privi de la Eileen la Varian ca și când ar fi fost rude îndepărtate ale căror nume le uitase. Fruntea i se comprimă în trei riduri nedumerite.

— Cum te simți? întrebă Eileen. Lovitura a fost tare brutală.

Omul se uită fix la Eileen și-i zâmbi vag. Apoi clătină din cap ca pentru a îndepărta un vis urât. Strângând cutia fărâmată făcu un pas nesigur prin iarba înaltă. Apoi un altul și un altul, până când ajunse la acostamentul cu pietriș. Bărbatul avansă punând un picior în fața celuilalt, cam douăzeci de metri, fără ezitare, sub privirile lui Eileen și Varian. Femeia de la volanul Fordului negru deschise ușa, arătând uluită.

— Uitați-vă la el, zise. Uitați-l cum merge. E în regulă, slavă Domnului. Îi tremura gura și o acoperi cu o mână osoasă.

Imediat însă, ca și când ar fi fost împușcat de o armă cu amortizor, omul căzu greoi la pământ, inert, pe frunzele de la marginea drumului. Mai trăi cinci zile în salonul de răni grave de la Spitalul Arlington, suferi o hemoragie cerebrală masivă și muri.

Grant îl privi pe Varian de peste masă.

— Și pe urmă? Ce ai făcut pe urmă? Ce ți s-a întâmplat?

— Nimic. L-am chemat pe tata. I-am spus ce se petrecuse. Un timp n-a scos o vorbă, apoi a zis că o să-și sune avocatul.

— Și tu ce-ai făcut?

— L-am lăsat să-l sune pe avocat, care și-a făcut treaba. La final a trebuit să plătesc o amendă. O contravenție. Manipularea nesăbuită a unui vehicul cu motor. Celălalt șofer, care l-a lovit pe bărbat, s-a dovedit a fi avut osia din față fisurată și cauciucurile din față uzate până la jantă. Și-a pierdut permisul de conducere și a scăpat de închisoare plătind o sută de dolari. Familia băiatului se afla în Irlanda. Nu prea aveau ce face. N-am putut să dorm mult timp după aceea. Mult de tot. M-am gândit să mă duc la judecător și să-mi demonstrez propria vină. Credeam că merit să intru la apă, deși Eileen zicea că sunt nevinovat. Bineînțeles însă că nu aveam chef să merg la închisoare. Nu doream să fiu vinovat de crimă. Voiam să mă întorc la sala de curs și la cea de seminar și la Widener. Până la urmă la asta se rezuma treaba. Dacă aș fi intrat la zdup mi-aș fi pierdut posibilitatea de a trăi viața pe care mi-o imaginasem. Voiam să-i demonstrez lui Eileen că sunt genul de bărbat care poate să facă să dispară o problemă ca asta, o problemă de o

magnitudine mortală. Că provin dintr-o familie bogată și cu legături. Că aveam suficientă tărie sufletească – așa vedeam eu lucrurile – ca să îndur complicațiile a ce se petrecuse, fără să las ca viața să mi se facă praf. Și se pare că asta voia și ea.

— Și pe urmă?

— Pe urmă, nu știu. A trecut timpul. N-am mai vorbit despre asta. Într-un fel… a dispărut din peisaj, deși nu e chiar adevărat. Varian înclină paharul de Armagnac și-și înfipse bine degetele mari în scobitura de la baza piciorului. Pe fereastra restaurantului zăriră un om aprinzând o lampă cu gaz în curte.

— Vezi tu, îl privi din nou pe Grant în ochi ca și când ar fi mers pe o potecă de pădure spre cine știe unde, îmi place să cred că ocup o poziție de superioritate morală, dar de fapt am trăit într-o serie de minciuni confortabile. Și aceea – minciuna despre inocența mea în cazul morții tânărului – cu greu poate fi considerată principala.

— Ei, Varian, clătină Grant din cap.

— Am mințit-o pe Eileen, șopti el, deși în acel moment nu-i păsa defel cine l-ar auzi. Am pretins că ceea ce am simțit pentru tine era un fel de prostie copilărească, o pasiune puerilă. Știa că sunt…, că umblu după tipi prin centru, dar își închipuia că e o perversiune nevinovată, chiar cumva atrăgătoare. Îndrăzneață în mod seducător. Un însemn al educației. Domeniul pictorilor și scriitorilor. S-a trezit la viață în anii douăzeci, știi, și a fost crescută de o mamă intelectuală, care a lăsat-o să-și taie părul scurt și să poarte pantaloni și să devină redactor al unei reviste recunoscute la nivel național, fără să fie certată că se arată pe cât de inteligentă chiar este. Cât despre aranjamentul nostru, cum îi zicea –, și ea își permitea unele libertăți cu cine poftea, deși nu abuza des de acest privilegiu –, era de fapt o manieră de a face ca situația mea să pară nevinovată. Amândoi voiam să credem că este nevinovată. Iar ea încă mai vrea să creadă. Te-am pomenit într-un număr des de scrisori deja și încă nu m-a întrebat nimic despre tine. Probabil că-și dorește să creadă că nu e nimic sau poate că va trece. Dar îi e teamă. Știu asta, Grant. Încearcă să mă aducă acasă, chiar încearcă să-i învrăjbească împotriva mea pe cei de la New York. Să obțină un înlocuitor pentru mine.

— Hm, exclamă abia auzit Grant. Zgomotul restaurantului – tacâmurile, paharele, conversațiile – așterneau un fel de văl asupra lor. Și *tu?* Tu ce vrei?

— Vreau să rămân și să-mi fac treaba.

— Atunci stai și fă-ți-o. Mine poate ne ducem la Vernet să vedem ce se poate întreprinde referitor la Tobias. Apoi trebuie să ne întoarcem la Marsilia. Atenționă chelnerul să aducă nota, iar într-o clipă o și plăti. Se ridicară amândoi ca niște mirese ale lui Chagall, înălțându-se din scaune și strecurându-se prin murmurul mesenilor și zăngănitul farfuriilor, spre ușile pe care dispăruseră Mary Jayne și comandantul.

20
Lagărul de la Vernet

Când se trezi a doua zi dimineață – gol și cald în patul lui Grant, cu acoperitoarea de puf protejându-l contra răcorii –, acesta, deja îmbăiat și îmbrăcat, ședea la birou cu un ziar, picior peste picior.

Varian se ridică în capul oaselor.

— Cât e ceasul?

— Nouă fără un sfert. Am fost deja jos.

— Vreun semn de la Mary Jayne?

— Nimic.

Varian sări din pat și își luă hainele, apoi se duse la el în cameră unde se spălă, se bărbieri și își puse alte veșminte. Mary Jayne se trezea târziu; posibil să nu-și facă apariția înainte de unsprezece. Trebuia însă ca ei să coboare și să o aștepte, pe ea și orice vești ar fi adus. Se întâlniră la restaurant și se așezară la o ceașcă de *café national* care, spre surprinderea lui Varian, nu-i mai păru atât de neplăcută, atât de îndepărtată era amintirea gustului adevărat. Ziarul povestea despre un complot eșuat, organizat de vicepremierul Pierre Laval, pentru a-l da jos pe Pétain și a-și forma propriul guvern; Laval își închipuise că o să guverneze de la Paris, sub steagul nazist, și că avea să conducă un mare asalt împotriva Marii Britanii. Reichsführer Hitler își exprimase aprobarea față de decizia lui Pétain de a-l îndepărta pe Laval, spunând că mareșalul este un colaborator mai abil. Abia de terminase prima coloană și articolul îi dăduse deja o durere de cap.

La zece ușa restaurantului se deschise și își făcu apariția Mary Jayne, într-un costum de culoarea caramelului din stofă brăduleț, cu nasturi de sidef. O spumă de horbotă plisată se revărsa din guler; pantofii aduceau cu bronzul lustruit al restaurantului. Era pieptănată cu bucle largi, iar machiajul reprezenta o versiune mai palidă a celui de

seara trecută. Avea un zâmbet bine studiat pe buze. Grant se ridică și-i trase un scaun, iar tânăra făcu cu ochiul și se așeză. Întinse mâna după meniu și buzele îi tremurară ușor. Varian și Grant nu scoaseră o vorbă, încercând să-i ghicească dispoziția.

— Ei bine, domnilor, zise ea pe un ton scăzut, tensionat.

— Ei bine, reluă Varian.

Ridică ochii spre ei cu o privire teribilă: rănită, triumfătoare, crudă.

— Dacă acest comandant e om de onoare, zise, la căderea nopții ne vom afla în tren alături de protejatul vostru. Lăsă ochii în jos și făcu un vag rearanjament al cutelor albe.

— Mary Jayne, îi acoperi Grant mâna cu a sa, cum te simți?

Fata se foi în scaun și un mușchi i se contractă la colțul gurii.

— Mi-am atins țelul, spuse. Asta doream. Comandantul… Se opri și respiră adânc. Gusturile comandantului nu au fost deosebit de surprinzătoare.

— *Mary Jayne,* te întreb încă o dată, e totul în regulă?

— Dacă plecăm de aici cu băiatul, totul va fi bine, zise ea, studiind meniul.

Varian își împreună mâinile ca pentru rugăciune, lăsându-și bărbia pe degetele mari. El o vârâse în treaba asta, el o determinase să facă ce anume făcuse. Știuse că încă se simțea vinovată din cauza lui Feuchtwanger, știuse că dorise să demonstreze că nu e o diletantă. Îi ceruse ajutorul conștient fiind că este vulnerabilă.

— Mary Jayne, o întrebă, ai cumva nevoie de… Un doctor, ceva?

Fata dădu din cap de două ori, iute. Orice preț ar fi cerut Ormond era clar că nu aveau să discute asta.

— Comandantul a spus că ar dori să reexamineze dosarul lui Tobias, continuă ea pe același ton bine controlat. Apoi se va întâlni cu locotenentul care este responsabilul secțiunii. A sugerat să facem o vizită în lagăr la ora prânzului. Și să prezentăm asta la poartă. Scoase o cartolină albă din buzunarul de la piept și o aruncă pe masă; avea înscrise numele comandantului, gradul și locul unde era detașat.

— Nu știu ce să spun, draga mea, luă Grant bucata de carton.

— Nu-i nevoie să zici nimic, ridică Mary Jayne din umeri.

Apăru chelnerul și comandă micul dejun într-o versiune apropiată vocii ei obișnuite; iar când îi sosiră ceaiul și pâinea, se apucă să toarne și să îndulcească și să întindă unt. Lăsă pâinea neatinsă, se uită cu ochi

vagi peste ziar fără să citească ce era tipărit acolo și lor le apăru clar că nu trebuie să facă nici un comentariu. Și după un timp se ridică să plece, iar Grant și Varian se puseră imediat în picioare, fără un cuvânt, lăsând-o să treacă printre ei ca a regină despărțind rânduri de pioni.

*

S-au apropiat de lagăr pe jos, un drum lung prin vântul rece și neîmblânzit. Nu era genul de iarnă blândă cu care se obișnuiseră pe coastă, la Marsilia; deasupra munților alb-albăstrui pluteau nori înghețați spre care copaci pitici își îndreptau ramurile ca niște brațe scheletice. Fauna migrase sau intrase în hibernare aproape în întregime: doar câteva ciori guralive îi urmăreau cum avansează pe drumul rău pietruit. Acolo unde pavajul crăpase se formase gheață, iar presărați ici și colo zăceau bolovani de diverse mărimi care se rostogoliseră în jos, de pe deal. Un timp, cei trei merseră umăr la umăr, însă o serie de mașini militare depășindu-i îi făcuseră să se grupeze către marginea drumului. Până la urmă se aliniară în șir indian, Grant înainte, Mary Jayne la mijloc și Varian la urmă. Abia de deschiseră gura. Mary Jayne mergea încet ca și când fiecare pas i-ar fi pricinuit durere. Varian încercase s-o convingă să nu-i însoțească, dar tânăra insistase că prezența ei era vitală. Continuă să se deplaseze fără să se plângă prin frigul aspru, iar când ajunseră la învârtiturile uriașe de sârmă ghimpată ce înconjurau lagărul își lăsă capul pe spate, potrivindu-și mai bine pălăria și zise:

— Am ajuns.

În fața lor se lățea un gard formând un dreptunghi, pe trei niveluri, de cam optzeci de metri lungime, în partea de sus terminat cu sârmă ghimpată. La colțuri se găseau turnuri pătrate de pază, iar în interior barăci cu acoperiș de alamă, întinzându-se pe o zonă mare de noroi înghețat. Se îndreptară spre una dintre gheretele de pază; din vârf se ridica un norișor de fum printr-un coș de zinc pictat în alb la bază, apoi roșu cu buline albe, ca o ciupercă dintr-o poveste. A cui fusese ideea asta insolentă? Pe măsură ce se apropiau văzură ghereta deschizându-se și dinăuntru ieșind un paznic lat în umeri și cu un cap pătrățos, îmbrăcat în uniformă militară.

— În ce problemă? zise, tușind puternic în pumn.

— Am venit să-l vedem pe comandantul Ormond, răspunse Mary Jayne, oferindu-i cartea de vizită. Vă rog să-l anunţaţi că domnişoara Gold şi asociaţii vor să-l vadă.

— Cu ce treabă, deci? Se uită mai îndeaproape paznicul la bucata de carton.

— Avem o întâlnire stabilită la ora prânzului, se îndreptă Mary Jayne din umeri. Vom discuta problema noastră cu comandantul.

Vocea ei aparent trezise şi un alt gardian, o persoană cu picioare scurte şi ochelari groşi, care se uită la ea cu gura căscată, până când superiorul îl puse la punct.

— Ofiţer Poulenc! strigă insul vânjos. Mai cu viaţă! Du-i pe vizitatori la sediu.

Tipul cu picioare scurte îşi salută superiorul, se înclină uşor în faţa lui Mary Jayne şi dădu din cap spre Grant, apoi spre Varian. Îi conduse pe o alee cu bulgări inegali de pământ, pe sub poarta cu numele lagărului scris într-o manieră sărbătorească, de parcă ar fi fost vorba de o tabără de vacanţă. Trecură pe lângă şiruri de barăci cu pereţi cenuşii, pe lângă latrine pline de excremente, pe lângă gherete de pază cu geamuri sparte, pe lângă şiruri de oameni lovind pământul îngheţat cu târnăcoape – oameni nu în uniforme de prizonieri, ci în propriile lor haine, rupte şi murdare acum, oameni care îi priviră curios şi întrebător, cu sporită atenţie, ca şi când ar fi putut detecta cumva aura de Statele Unite emanată de aceşti vizitatori. Nici urmă de Tobias nicăieri, sau de cei patru pe care Mary Jayne îi ajutase să fugă mai de demult.

Sediul comandantului se găsea la capătul celălalt al lagărului, aproape de intrarea dinspre vest. În antreu şedeau patru funcţionari cenuşii, fiecare la un birou de oţel şi o recepţioneră, şi ea gri, cu aspect oficial şi un aer de stăpânire sumbră, care probabil decurgea din faptul că era singura femeie în tot locul. Aceasta îi mulţumi gărzii care-i escortase şi îi studie pe îndelete, rezervând o atenţie deosebită pentru Mary Jayne şi taiorul ei de stofă-n brăduleţi, cămaşa albă, plisată şi geanta de piele întoarsă cu un trifoi de aur ca închizătoare. Mary Jayne îşi cercetă ceasul şi apoi insistă să fie imediat anunţaţi la comandant.

Peste câteva momente, Ormond în persoană îşi făcu apariţia dintr-un coridor întunecat de dincolo de anticameră şi o trimise afară pe funcţionară din priviri. O examină apoi pe Mary Jayne în lumina venind pe fereastră. Mâna ei merse iute la guler ca şi când comandantul

i-ar fi desfăcut pliseurile cu privirea.

— Intră, zise el, șoptit. Invitația părea să se refere numai la Mary Jayne, nu la Varian și Grant, dar Mary Jayne se făcu a nu observa: puse o mână pe brațul lui Varian ca și când se aștepta s-o escorteze pe tot coridorul, iar acesta se supuse. Comandatul se încruntă și Varian se rugă ca fata să știe exact ce face.

Ormond le făcu semn să se așeze pe scaune în fața mesei, care, ca totul din acea clădire, era gri, cu muchii ascuțite și urâtă. Totuși, încăperea dădea o indicație că posesorul său se dorește om de litere: raftul din spatele mesei de lucru se curbase sub greutatea biografiilor și autobiografiilor de despoți naziști; pe lângă acestea se mai aflau și cărți despre luptele Franței: *Roșu și negru* de Stendhal, *Mizerabilii* de Hugo, *Germinal* de Zola. Deasupra raftului era agățată o pereche de săbii încrucișate, pline de praf, iar pe masă o călimară de bronz, cu borcănașele de cerneală goale, toată treaba supravegheată de un Napoleon mic, pe un bidiviu cu picioarele dinainte în aer.

— Domnișoară și domnilor, zise comandantul în franceză, aplecându-se peste masă pentru a da mâna cu Grant și Varian și ridicând o sprânceană spre Mary Jayne. Ați venit într-o zi foarte nefastă. Tocmai am primit o mustrare din cauza prezentărilor denigratoare făcute acestui lagăr de către Arthur Koestler, odiosul scriitor ungur eliberat de Ministerul de Interne primăvara trecută. Ormond atinse un document de pe masă, o scrisoare pe hârtie groasă albă, cu emblema nazistă. Poate cunoașteți polologhia lui Koestler, care a văzut lumina tiparului în mai multe ziare de tristă reputație.

— Da, am citit ce-a scris cu interes, grăi Varian.

Ormond ridică aceeași sprânceană către el, apoi reveni la scrisoarea nazistă.

— Superiorii mei cred că am greșit că n-am cauzat sfârșitul scriitorului pe durata captivității. Intenționează să hotărască ei înșiși natura conducerii mele aici.

— Dar nu ești un ucigaș, Jean-Pierre, zise Mary Jayne pe un ton intim – deși în scurta lor plimbare prin lagăr existaseră numeroase dovezi de contrariu. E irațional, deplorabil să ți se ceară să devii așa ceva.

Ormond o privi de dincolo de masa cu tăblie de fier și de teancurile de hârtii și dosare.

— Naziştii sunt acum stăpânii noştri, domnişoară Gold, zise el cu oarecare amărăciune. De fapt, ceea ce pot cere, deplorabil sau nu, nu cunoaşte limite.

Grant văzu aici o portiță de salvare.

— Dar un francez nu este sluga nimănui, comentă el. Stendhal citire.

Ormond privi peste umăr spre bibliotecă, ca şi când ar fi vorbit chiar o carte. Apoi se fixă asupra lui Grant, pe urmă a lui Varian.

— Conduc acest lagăr pentru a sluji binele Franței, zise el. Iar la momentul acesta, fie că vrem să fie adevărat sau nu, interesele noastre se împletesc cu cele ale Germaniei. Dorințele și nevoile noastre se supun nevoilor lor.

— Jean-Pierre, rosti Mary Jayne pe acelaşi ton pătrunzător, apropiat. Dacă vrei, o vorbă între patru ochi.

— Mă tem că nu am timp, domnişoară Gold, oricât de mult m-ar fi încântat. Un inspector şi ajutoarele sale vor sosi într-o oră să facă un tur personal al lagărului.

— O întrevedere rapidă ar merge perfect, miji ochii Mary Jayne.

— Sunt convins, zise Osmond cu o privire ce o făcu pe Mary Jayne să-şi ridice umerii şi să-şi strângă poşeta la piept. Comandantul se ridică şi-şi luă cascheta militară din cuier. Mă tem că trebuie să mă ocup de anumite probleme înainte de sosirea invitaților. Îşi întoarse apoi ochii din nou spre Mary Jayne: Dacă dumneata şi prietenii vreți să aşteptați lângă uşa din față a clădirii, va sosi un gardian să vă conducă până la poartă. Vă sfătuiesc să plecați cu oareşicare viteză.

— Domnule comandant, rosti Mary Jayne. Nu vrei, cel puțin…

— Mulțumesc pentru vizită, domnişoară Gold, domnilor Fry şi Grant.

Asta însemna că dorea ca ei să se pregătească să o ia din loc, ceea ce şi făcură. Grant îi aruncă o privire speriată lui Varian, dar nu era nimic ce acesta ar fi putut face. Doar să se întoarcă la hotelul din Pamiers, să aştepte o zi sau două în speranța că inspecția va pleca şi că Ormond va onora promisiunea făcută lui Mary Jayne. Tânăra arăta ca năucă, de parcă tocmai ar fi descoperit că arma cu care s-a angajat în luptă este una de jucărie. Îl luă pe Varian de braț, iar acesta o conduse pe coridorul îngust în care dădea biroului.

— Vă doresc întoarcere plăcută la Marsilia, le ură Ormond şi făcu

un salut din călcâie; plecăciunea pe care le-o acordă ar fi mers mai bine într-o sală de bal decât într-un lagăr de concentrare. Își netezi din nou părul negru lucios, ca gest de final. Și pe urmă închise ușa după ei, lăsându-i pe coridor.

— Și acum? întrebă Grant. Nu putem pleca pur și simplu.

— Nu putem să fim aici când sosește Gestapoul, mormăi Varian în barbă.

În mintea lui Mary Jayne părură a se fi pus în mișcare o sumedenie de rotițe. Se uită la ușa închisă ca și când ar fi continuat să-l privească pe Ormond.

— Cred că trebuie să facem ce zice.

— Poftim?

— Să așteptăm lângă ușa de intrare a acestei clădiri.

— Și să ne lăsăm escortați afară? zise Grant. Să renunțăm?

— Da. Îi revenise culoarea în obraji și scutură din cap pentru a-și rearanja coafura. Apoi o porni în jos pe hol, cu tocurile țăcănind pe dale, trecu de funcționarii cenușii stând la birourile lor de oțel, de secretara severă cu privirea critică. Ieșiră toți trei în vântul de decembrie. O armată de frunze uscate zburară dintr-un loc nevăzut spre rotocoalele de sârmă ghimpată de la marginea lagărului; în spatele valurilor de frunze se aflau duzini de bărbați, prizonieri mărșăluind, cu paznici în frunte și în ariergardă, ținând puștile ridicate. Se îndreptau cu toții, bănui Varian, spre terenul de paradă pe lângă care trecuseră la venire; imperiozitatea din vocea gardienilor sugera că avea să se petreacă ceva important. Vizitatorii oficiali, își zise. Bărbații se adunau pentru a-i întâmpina. O singură persoană mărșăluia în direcția opusă, spre clădirea comandantului: un paznic înalt, cu o haină cu guler înalt, cu boneta trasă peste urechi ca să-l apere de frig și o pereche de ochelari cu oglindă ca să-i apere ochii de soare. În brațe ținea o pușcă cu baionetă de asalt pe care, atunci când ajunse la centru, o folosi ca să le facă semn lui Varian, Grant și Mary Jayne să se depărteze de latura clădirii. Fără vorbă, îi direcționă pe un singur șir, grăbindu-i spre marginea lagărului, trecând de ultimele grupuri de prizonieri care mărșăluiau – nu spre ieșirea pe care o folosiseră înainte, ci una din partea opusă. În zona de est, lagărul părea gol; nu întâlniră nici un prizonier, nici un alt gardian. Când ajunseră la poartă Varian observă că ghereta era goală, iar ușa deschisă. Se minună o clipă de această lipsă

de vigilență tocmai înaintea unei inspecții oficiale. Gardianul lor se întoarse și îi opri cu pușca, pe care o duse la piept ca pe un drug; le făcu semn înspre direcția gheretei și ei pricepură că trebuie să intre acolo. Structura nu era mai mare decât o cabină telefonică. Intenționa oare să-i împuște odată ce-i înghesuia înăuntru? Grant intră primul și Varian după el. Mary Jayne se fofilă și ea, respirația-i caldă și rapidă gâdilându-i obrazul lui Varian. Gardianul se opri o clipă în fața ușii deschise.

— *Sie haben es wahrscheinlich schön bemerkt*, spuse pe șoptite. *Cred că deja ați ghicit.* Apoi își scoase ochelarii și-i privi cu ochii negri, miopi.

Era Tobias Katznelson. Călătorii rămaseră fără grai.

— *Ich habe den Befehl erhalten, Sie nach Marseille zurück zu bringen*[17], spuse și făcu cu ochiul.

17. Am primit ordin să vă duc înapoi la Marsilia (în germană, în original).

— Trebuie să ne escortezi tot drumul până la Marsilia? întrebă Varian.

Grant făcu un simplu *ha*, mulțumit.

— Tu, Tobias, tu ești gardianul nostru?

— *Das bin ich. Aber genug der Worte. Wir müssen aufbrechen*[18].

18. Da, eu sunt. Dar ajunge cu vorbăria, trebuie să plecăm (în germană, în original).

N-aveau timp să discute ce se întâmplase, s-o felicite pe Mary Jayne pentru minunea pe care o săvârșise. Fata înclină capul spre Varian și zâmbi.

Apoi Tobias Katznelson îi scoase din ghereta de pază și-i împinse pe porțile lagărului de unde începură să meargă înainte spre oraș, pe drumuri lăturalnice, un gardian și deținuții săi, relație făcută imediat clară mulțumită uniformei lui Kaznelson, a cizmelor, a puștii de nedisputat și baionetei, ca un semn de exclamare strălucitor în lumina iernatică.

*

Varian nu avea să uite nicicând ciudățenia acelui drum: să călătorească într-un compartiment de cale ferată cu iubitul său și cu Mary Jayne, la ușă păziți de o persoană pe care se presupunea s-o salveze – nu de un băiat timid, ci de tânărul inteligent, pe care îl întâlnise la Prefectură, care se ridicase la nivelul așteptărilor, care nu clipise în fața pericolului, care adoptase rolul de paznic într-un lagăr de concentrare și-l juca acum pe deplin în ciuda – sau poate tocmai din cauza – a ce suferise recent. Și cine putea să-i poarte pică pentru că se distra un pic, după timpul pe care-l petrecuse la Vernet? Avea obrajii trași și ochii, când se uita în compartiment la prizonierii lui, trădau epuizare. Ce noroc, se gândi Varian, că nu stătuse mai mult în lagăr; l-ar fi înfometat atunci într-atât, că uniforma ar fi devenit implauzibilă, ca un sac gol spânzurat într-un cuier. Așa, o umplea destul de convingător. Prin ușa transparentă a compartimentul îl văzură cum își lustruiește baioneta cu batista. Nu i se oferise muniție, desigur; nici prin cap nu-i trecuse lui Ormond să-i dea o armă de luptă. Totuși era o pușcă. Asta îi făcea costumația credibilă. Nimeni nu-i oprise pe drum, nimeni nu le îngreunase accesul în gară sau în tren. Nici nu fuseseră măcar nevoiți să cumpere bilete. Când venise controlorul Tobias îi făcuse semn cu mâna să treacă mai departe și atât. Varian nu avea idee ce ar face băiatul dacă ar fi nevoit să vorbească; franceza lui Tobias suna tot atât de nemțește ca și germana lui.

Ca să prindă curaj, cei trei călători își trecură de la unul la altul o sticlă cu două sute cincizeci de grame de gin, pe care Grant o cerșise de la barmanul hotelului. Conversația lor, purtată în șoapte, se referea la cum aveau să se descurce cu băiatul odată ajunși la Marsilia. Nu putea fi adăpostit la Hardughia Medievală; de fapt, Hardughia trebuia părăsită cu totul, ca nu care cumva să vină cineva să-l caute pe Tobias. Nici la hotel nu putea fi cazat pe cont propriu, căci acolo oricine interesat l-ar fi prins. Singurul loc unde să stea, din ce își dădea Varian seama, era Air Bel, deși prezența lui i-ar fi putut pune în pericol pe ceilalți. Trebuia să devină unul dintre invizibili, la fel ca Zilberman, fără nume și fără documente, gata să dispară sub pământ într-o clipită, nerefuzând să petreacă ore lungi într-o pivniță umedă dacă era necesar, pregătit să aștepte luni în șir o viză, fără siguranță de scăpare. Cum ar lua Tobias asta, acest tânăr care fugise de la Berlin și mersese pe coasta Franței, unde plănuia să treacă Pirineii?

— Nu-i loc pentru el la Air Bel, constată Mary Jayne. Unde să doarmă? Pe un scaun în bibliotecă?

— O să ia camera mea, zise Varian.

— Și tu unde ai să stai?

Varian se gândi un pic în tăcere. Știa că nu putea trece printr-un alt episod *Sinaïa*, nu-și putea permite să fie întemnițat alături de clienții săi dacă poliția venea într-un raid la Air Bel. Avea nevoie să fie în oraș, nu departe de birou. Dar dorea să fie aproape și de Grant, oriunde s-ar fi dus el în momentul când părăsea Hardughia Medievală.

— Încă nu m-am gândit, zise, în cele din urmă.

— Atunci gândește-te, îl îndemnă Mary Jayne. Mă duc să mă plimb, dacă îmi dă voie paznicul. Deschise ușa compartimentului și dispăru spre capătul culoarului, lăsându-i pe Varian și pe Grant singuri pentru prima oară de dimineață, să se confrunte într-un compartiment gol. Ochii lui Grant deveniră foarte serioși, aplecându-se înainte, cu brațele pe genunchi.

— Ascultă, Tommie, zise. Despre planul tău. La ce te gândești exact? Că trebuie amândoi să ne mutăm? Eu de la Hardughie și tu de la vilă?

— Da, conveni Varian. Nu știu unde să ne ducem. Spusese *ne ducem*, ca și când era musai să plece împreună. Uite, ce-ar fi să închiriem amândoi camere în oraș, la unul din hotelurile din Vieux Port? Să ieșim de sub obiectivul tuturor? Am nevoie să mă gândesc la toate lucrurile.

— Care lucruri?

— La viața mea de la New York. La Eileen.

— Și vei avea mai multă libertate să te gândești la astea când vei sta pe același coridor de hotel cu mine?

— Am auzit că au un bar grozav la hotelul Beauvau. Cu o vedere frumoasă a portului. Poate să bem până lucrurile devin clare.

— Ai vrea să fim din nou la Gore.

— Nu, zise Varian. Categoric nu vreau asta. Privi afară pe fereastră la nesfârșitele mlaștini, la ierburile înalte și grele oglindindu-se aplecate în apa argintie netedă. Trenul părea că plutește peste suprafața lichidă, mișcându-se cu o ușurință stranie, la viteză aproape imposibilă. În curând te vei întoarce în State, acum dacă ai făcut rost de omul pe care-l căutai.

Priviră amândoi silueta lui Tobias Katznelson, profilată în fața ușii compartimentului, o umbră verde și neagră prin sticla mată.

— L-am găsit, dar e departe de a se afla în siguranță, constată Grant. Cum ai zis și tu, poate să treacă luni până să avem o ocazie.

— Luni, repetă Varian, clătinând din cap. Au trecut deja luni. Ce-o să zică Eileen dacă-i scriu că tot nu vin? Că nu se vede nici un sfârșit pe aproape?

— Nu i-ai zis asta deja?

Îi spusese, dar întotdeauna dând de înțeles că ar fi preferat să se găsească pe drum spre ea. Cât timp avea ea să continue să creadă asta, dacă de fapt credea?

— Trebuie să-i telegrafiez lui Gregor de îndată ce sosim în oraș, cugetă Grant.

— Da, trebuie s-o faci.

— Ce n-aș da să-i văd chipul când primește telegrama!

Varian se gândi din nou cum Grant își vâră picioarele în papucii lui Katznelson, cum îi poartă halatul și doarme în patul lui cu baldachin. Avea oare Grant să abandoneze luxul intimității la sugestia sa că a rămâne la Hardughia Medievală este periculos? Adevărat că Tobias Katznelson era un fugar? și se cereau luate precauțiunile cele mai stricte. Dar la fel de adevărat era că Varian ținea ca Grant să părăsească acea casă a lui Katzelson. Îl dorea aproape zi și noapte, ca la Pamiers, ca la Arles. Avea în mână volumul subțire *Le faune de marbre*, acel nostalgic Faulkner în franceză. Erau vieți în balanță, dar el știa ce vrea; ce i se refuzase mai bine de zece ani. Își lipi piciorul de al lui Grant, care îi apăsă genunchiul prin haine.

— După ce ne întoarcem, zise Varian, o să-l cazăm și pe Tobias. Ne asigurăm că se simte în siguranță la Air Bel. Vom rezolva lucrurile la vilă. Și când vine momentul ne împachetăm toate marafeturile și ne întâlnim la Beauvau.

Ochii lui Grant i se fixară într-ai lui, ca parcă a-l întreba dacă știe ce face. Numai că Varian nu știa decât că legătura dintre ei se strânsese, cuvântul latinesc ce-i veni în minte fiind *implicatus*. Sentiment ce cu greu se putea numi volitiv.

— Bine, zise Grant. O să pornim spre Beauvau.

— Fie și numai pentru un mic interval.

Mary Jayne se strecură înapoi în compartiment, iar trenul începu să

încetinească pentru a intra în gară la Montpellier. Se așeză, învăluită într-un nor proaspăt de iasomie și santal, notele principale ale parfumului ei. Își refăcuse și machiajul. Tobias Katznelson, ținând în mână o armă cu o baionetă strălucitoare, aruncă o privire spre așa-zișii săi prizonieri. Băiatul părea tensionat ca o coardă de harfă, cu spatele excesiv de drept. Pe peronul gării jandarmii controlau documentele pasagerilor. Patru ofițeri de Gestapo ședeau sub acoperișul gării; cel mai decorat dintre ei, un bărbat cu fața pătrată, solid ca un luptător, își cercetă buzunarul de la piept, privi spre tren și îi spuse ceva ofițerului mai scund de lângă el. Acesta consultă un mic caiețel și dădu din cap.

— Oooo, exclamă Varian.

Grant și Mary Jayne îi urmăriră privirea. Cei patru ofițeri se despărțiră în două grupuri și se apropiară de tren. Ofițerul decorat vorbi jandarmilor de la ușa trenului în ceea ce suna a franceză cu puternic accent german, deși Varian nu distinse cuvintele. Într-o clipă jandarmii se dădură în lături. Tobias continua să stea de pază, fără să aibă habar de ceva. Nu mai aveau când să-l avertizeze. Deja puteau simți cizmele ofițerilor făcând scara trenului să vibreze. Fără să gândească, Varian deschise ușa compartimentului, îl apucă pe Tobias de centură și-l trase în compartiment, cu spatele, cu baionetă cu tot. Tobias se împiedică și căzu greoi pe podeaua cu covor, împingându-l pe Varian în fereastră. Mary Jayne icni și din ureche i se prelinse în poală o picătură de culoarea rodiei. Grant se întinse și împinse ușa compartimentului, închizând-o.

Tobias îi cercetă pe rând pe protectorii săi. Apoi se auziră voci vorbind nemțește pe coridor și mersul apăsat al ofițerilor.

— Nu te mișca, îl somă Varian. Riscase. Obținuse un pic de timp. Trenul însă era o capcană. Ferestrele erau prea mici pentru a putea ieși pe ele și apoi un singur culoar lung pe care se vedea totul. Uși pe care orice fel de ieșire ar fi fost evidentă. În Vestul sălbatic ar fi putut găsi o trapă prin care să se cocoațe pe acoperiș. Aproape că hohoti la acest gând.

— Ce e de zâmbit aici? șopti Mary Jayne.

— Să lăsăm! Scoase batista din buzunarul de la piept și i-o întinse.

— Afurisit ce ești, Varian, era cât pe-aci să mă transformi în Van Gogh!

— Liniște!

— Nu poți să-l ascunzi pe băiatul ăsta într-un compartiment de tren.

— Ai o idee mai bună?

Nu avea, așa că așteptară. Grant scormoni în buzunar după o țigară, apoi rămase cu ea în mână fără s-o aprindă, tremurând, ceea ce făcu tutunul să i se răspândească în ploaie pe genunchi. De la distanță, pe culoar veni zgomot de voci ridicate și lătratul germanei milităresti. Trenul păru a se cutremura de o luptă nevăzută.

— *Was tun sie*[19]*?* șopti Tobias. *Ce fac?*

19. Ce faci? (în germană, în original)

— Liniște, șuieră Varian.

Tobias își vârî capul între genunchi. Bucățica de piele de pe ceafă era de un alb strălucitor, neatins de nimic, pielea unui animal orb scos din mocirlă. În vena violetă de lângă ureche îi zvâcnea evident pulsul.

Așteptară fără să se clintească pe măsură ce vocile nemțești se apropiau într-un crescendo, apoi trecură mai departe pe coridor. De la fereastră Varian îl zări pe ofițerul decorat și pe colegul său coborând din tren cu un bărbat gârbovit, îmbrăcat într-un pardesiu cu câteva numere mai mari. Nu îi puseseră cătușe, dar îl țineau strâns de brațe între ei, în timp ce acesta strângea la piept o geantă de piele neagră ca și când ar fi conținut ceva foarte prețios, ca și când ar fi conținut propria sa viață. Deodată omul se împiedică și scăpă geanta, desprinzându-se și din strânsoarea ofițerilor. Într-o clipă mâna îi dispăru în buzunarul hainei de unde scoase o armă mică, lucioasă, pe care o duse la tâmplă. O pauză, apoi un *poc* amortizat, după care o explozie roșie îi înflori la urechea cealaltă, stropi de marmeladă căpșunie. Se prăbuși pe o parte, înspre ofițerul Gestapo de lângă el, care căzu la pământ, urlând oripilat. Varian întoarse capul. Mary Jayne își duse palma la gură și se aplecă de la mijloc. Grant căzu la loc pe scaunul compartimentului, cu țigara atârnându-i în mână.

Tobias se ridică în genunchi, apoi în picioare și se duse la geam.

— Ce să fac? îl întrebă pe Varian într-o germană tremurată. Ce să fac?

— Treci la loc de gardă.

Băiatul se conformă. În câteva clipe se auzi fluieratul trenului care părăsi gara, depărtându-se de tragedia de pe peron. Mai aveau o oră și

jumătate de mers până la Marsilia. Stătură încremeniți în tăcere tot drumul, iar falsul gardian îi păzi la fel de fără grai și nimeni nu-i puse la îndoială autoritatea, uniforma sau pușca cu baionetă, pe care o ținea în mâini.

TREI
Mai mult profit

21
Melci

O tăcere răsunătoare îi urmă acasă, la Air Bel, și persistă și în zilele de după. La marginea conștiinței lui Varian, mereu prezentă, rămăsese amintirea acelei arme la tâmpla omului, pauza și explozia. Se păstră și cât îl instală pe Tobias Katznelson în biblioteca de la Air Bel; stărui și cât își făcea treaba prin oraș, cât se interesă de prețuri la Beauvau, cât se întâlni pe fugă cu Grant, la o băutură pe Canebière, înainte de a se întoarce amândoi la La Pomme și a se retrage în paturi separate.

Printre rezidenții de la Air Bel, Tobias Katznelson se arăta politicos, aproape spăsit, ca și când ar fi fost stânjenit de faptul că trebuise salvat dintr-un lagăr de concentrare și mai departe, că ocupa loc în bibliotecă. Grant insistase să-i dea niște bani de la tatăl lui, ca să-și înlocuiască ochelarii sparți și să-și cumpere haine noi în oraș, lucruri bine croite care să i se potrivească; dar Tobias era atât de înnebunit să poată să se descurce cu propriile forțe, că deja la sfârșitul primei săptămâni la Pomme, obținuse o slujbă ca om bun la toate angajat de domnul Thumin. Se dovedi priceput la orice fel de treabă ce necesita pricepere mecanică. În primele zile la vilă repară robinetele care picurau în baie, reatașă burlanul coșului din sufragerie, puse geam în rama unei ferestre sparte a serei și repară axul tricicletei de lemn a lui Peterkin. Observând oferta sărăcăcioasă pe care doamna Nouguet o punea pe masă, ca și foamea constantă a copiilor, începu să dispară mai multe ore în fiecare zi, ca să se întoarcă apoi cu tot felul de descoperiri comestibile: ciuperci portocalii cu gust de homar, brațe de frunze de muștar sălbatic, iepuri pe care-i prinsese în capcane. Când doamna Nouguet sau altcineva îi mulțumea, se înroșea până la gulerul cămășii și nu zicea nimic.

Într-o dimineață, la mai puțin de o săptămână de când sosise, Varian îl văzu părăsind casa și se luă după el. Curios să vadă pe unde umbla

băiatul, îl urmă prin gardul îndoit al grădinii și prin tufele de lavandă și rozmarin de mai jos. Tobias nu-l auzise și nu-l văzuse; mergea cu o mână în buzunar, cu șapca sucită pe cap, tăind-o orizontal pe deal, prin tufăriș, cocoțându-se pe pietre și îndreptându-se, din câte își dădu seama Varian, spre Hardughia Medievală. Locul acela fusese reşedinţa de vară a familiei timp de mulți ani. Oare câte zile de august nu petrecuse cercetând aceste dealuri? Era ușor de imaginat cum își croise drum afară din Germania, pe câmpuri, găsind ce să mănânce, ascunzându-se prin vreo clădire abandonată sau altundeva, ferindu-se de privirile oricui. Era ca o umbră, avea ceva tăcut în întreaga persoană, o elasticitate și o mlădiere care îl ajutau să se facă nevăzut. Nu e de mirare că fusese atât de greu de găsit. Și totuși avea și el vulnerabilitățile sale. Varian îl observase prin geamurile serei, cufundat într-o conversație disperată și insistentă cu Zilberman, probabil despre Sara, fiica artistului. Nu îndrăznise însă să întrebe nimic pe nici unul dintre ei. În ultimele zile părură a fi ajuns la un fel de înțelegere problematică, ca și când Zilberman l-ar fi acceptat pe Tobias fără prea multă tragere de inimă ca pretendent la mâna fiicei sale absente.

Acum Tobias se lăsase pe vine spre ceea ce lui Varian îi părea un pârâiaș sau poate numai un ochi de apă, ce se ivea dintre stâncile văii. Spatele i se tensionase sub haina de postav subțire pe care i-o cumpărase Grant; se uită peste umăr și, zărindu-l pe Varian, se ridică în picioare.

— Îmi pare rău că te-am speriat, îi zise acesta în germană.

— N-am nimic împotriva companiei, zise Tobias, cu un zâmbet timid. Uite! Se lăsă din nou în jos. Se întinse spre vegetația măruntă de iarnă de lângă apă și răsturnă o piatră. Apoi scormoni un pic și scoase palma căuș, plină cu pământ ud.

— Ce-ai acolo?

— Melci. Când eram mic îi prindeam aici la râu.

Deschise pumnul și-i arătă cinci cochilii spiralate, apoi scoase o pungă goală de făină din buzunar și-i vârî în ea.

— Iarna hibernează împreună. Trebuie numai să te uiți sub pietre, în apă. Sunt sigilați în propriul lor lipici, dar dacă îi ducem în seră o să iasă afară imediat. Trebuie să-i hrănești câteva zile înainte de a-i găti, ca să știi ce au în ei. Cu iarbă, de exemplu, sau mălai.

— Cum de știi toate astea?

— Din cărți, ridică el din umeri înroșindu-se. Oricine poate să afle.

— Ai învățat cum să trăiești în sălbăticie, nu?

— M-am gândit că poate fi folositor, ridică el din nou din umeri. Nu e greu dacă știi ce plante și ce chestii să cauți. Și cum să faci foc. În fine, îmi place să fiu de capul meu. Mă ajută să gândesc.

— A, da, făcu Varian. Mă tem că nu prea poți fi singur la Air Bel. Nu am intenția să te fac să dormi cine știe cât pe canapeaua din bibliotecă. Peste câteva zile o să ai camera mea.

— Mă simt perfect unde sunt, se grăbi Tobias să spună.

— O să mă mut pentru o vreme în oraș, ca să fiu mai aproape de birou. Vreau să te simți confortabil la Air Bel. S-ar putea să rămâi aici un timp, știi. Obținerea vizei pentru tine nu e chiar floare la ureche.

Tobias se ridică și-și dădu părul închis la culoare de pe frunte, privind în altă parte, peste pârâu și în jocul văii.

— Nu vreau să fiu o povară, declară el.

— Nimeni nu se așteaptă să-ți câștigi traiul. Tatăl tău a lăsat bani pentru tine. Nu vrem să te apuci să alergi peste graniță de capul tău. Trebuie să te ținem departe de Gestapo cu orice preț.

Tobias se întoarse, îngenunche din nou și extrase o altă mână de melci de sub o stâncă.

— Aș putea însă să trec granița, cu bine, vreau să zic. Nu-mi pasă de frig. Aș putea lua arma. Tânărul lui Mary Jayne îmi zice că poate să facă rost de muniție.

— Tobias, grăi Varian auzind parcă vocea propriului său tată, pentru numele lui Dumnezeu, n-o să iei nimic de la Asasinul, nici muniție, nici nimic. Și nu trebuie să o pornești peste graniță de unul singur. Trebuie să-mi juri asta. Poți fi prins. Mă auzi? Prins și omorât. Ți-ai distruge părinții.

— Cum să promit? întrebă Tobias. Dacă mă caută cineva – poliția, sau autoritățile de la Vichy sau Gestapoul… făcu o pauză și Varian își dădu seama că amândoi aveau în fața ochilor cele petrecute la Montpellier. Dacă vine cineva după mine, atunci trebuie să fug. Nu pot să mă ascund așteptând să mă descopere. Nu sunt Zilberman. Se uită în jos la pământul umed și tare, clătinând din cap. Nu că el ar fi foarte bun la a se ascunde, nu? Mi-a zis că l-a prins poliția în plină zi într-o cafenea.

— Și tu ai fost prins, îți amintești? făcu Varian. Ai văzut ce s-a

întâmplat când ai vrut să vii aici, în La Pomme, în noaptea cu petrecerea. Te-au săltat ca pe oricine altcineva. A fost pur noroc că ofițerul cu cel mai mare grad în seara aceea a fost Robinet, prietenul nostru de la Prefectură.

— M-am gândit c-aș putea-o găsi pe Sara aici, lăsă Tobias ochii în jos. Bănuiesc că am fost imprudent.

— Nu poți să-ți permiți să fii imprudent. Miza e prea mare. Naziștii îți cunosc cercetările de la Institutul Kaiser-Wilhelm. Vor să afle ce știi. Și au metode de a extrage informații, căi inimaginabile.

Tobias se așeză pe marginea micului pârâu, cernând cochiliile de melc printre degete. Ridică ochii.

— Crezi că sunt în siguranță aici dacă rămân?

— Nu avem cum să știm asta sigur. Cel puțin nu ești la Vernet și nici în paza poliției. Nu te vede nimeni aici. Și în curând, îți promit, o să te scot cu totul din Franța. Vreau să te trimit la tatăl tău, la New York.

— Sunt recunoscător pentru ce ați făcut, dumneata și domnul Grant și domnișoara Gold. Îmi place la Air Bel. Mai mult decât în casa familiei mele. E genul de loc unde aș vrea să trăiesc cândva.

— Ești aici acum, zise Varian. Stai aici. Și gata. Ai nevoie să te odihnești. Te-ai aflat pe drumuri suficient de mult.

Umerii lui Tobias se strânseră și-și duse o mână la ochi.

— Luni de zile.

— Fuga își are vremea ei, zise Varian. Și răgazul își are vremea lui. Dacă am învățat ceva aici, în Franța, este că uneori merită să aștepți.

Tobias dădu din cap în tăcere, dar nu făcu nici o promisiune. Legă apoi punga cu melci și o aruncă în rucsac și împreună cu Varian începu să urce înapoi spre casă.

*

În seara aceea, după ce toți ceilalți se duseseră la culcare, Varian merse să-l caute pe Zilberman în seră. Îl găsi stând în fața unei coli de hârtie groasă bătută-n cuie de o ușă albastră; copiii descoperiseră respectiva ușă în grădină, cu câteva săptămâni în urmă, pe jumătate acoperită de ierburile înalte, iar Zilberman o cărase în seră cu ajutorul lui Vlady Serge. Stătea acum rezemată de un banc de lucru lung, proptită la bază cu pietre și slujind drept șevalet improvizat. Pe hârtia

prinsă în pioneze de ea se prăvălea o cascadă de dungi verticale negre, ca niște cozi de bombe căzând.

— Sper că nu te deranjez, Lev, îi zise Varian din ușă.

Zilberman își trecu brațul peste frunte, lăsând o dâră de cărbune.

— Oricum lucrez de prea mult timp. Ia loc.

Varian se așeză pe o băncuță scorojită.

— Te simți bine? Sau măcar mulțumitor, date fiind condițiile?

— Cât de bine se poate. Dornic să părăsesc Franța. Altfel, în regulă. Și după cum vezi, lucrările se adună. Îndreptă un braț într-o parte, spre teancurile de desene rânduite pe una dintre mesele de flori. Nu numai ale mele. Producţii pentru *Portofoliul fugii.* Tot mai multe în fiecare zi.

— Pot să mă uit?

— Sigur.

Varian se duse la masă, și îndepărtă primul strat de hârtie protectoare. Dedesubt se găsea o lucrare pe hârtie maro groasă, un amestec de desen în creion și colaj; dintr-o ruptură a hârtiei se ivea o femeie pe fugă, cu trăsăturile piezișe, un ochi albastru deasupra celuilalt. Părul îi era ridicat măciucă, arzând în flăcări, iar hainele i se prelingeau în zdrențe; în mâna, jupuită până la falange, ținea mâna unui copil-schelet, cu nici un pic de carne pe oasele negru tăciune.

— Wifredo Lam, zise Zilberman, uitându-i-se peste umăr. Și prietenul său Brauner, mai jos.

Varian mai ridică o foaie. Un om cu cap de zepelin îngenunchea în fața trupului zdrobit al unui pește; într-o mână ținea un iatagan ridicat. Peştele se holba în sus cu o privire rece, atotştiutoare. Din branhiile sale rupte țâșneau zeci de mici litere ebraice, cu un scris neciteț și înspăimântat.

Varian găsi că nu mai avea tragerea de inimă de a întoarce o altă foaie. Ce văzuse îi părea deja o distilare a întregii oribilități și ciudățenii care măturau continentul și aveau să continue s-o facă, în valuri infinite, în viitorul previzibil.

— Nu-mi spui ce te ține treaz la ora asta? se interesă Zilberman.

Cum să răspundă oare?

— Aș vrea să știu dacă ți-am pus în cârcă o…Varian căută un cuvânt potrivit în germană:*Belastung.* O povară nedreaptă pe umeri, aducându-l pe Tobias aici.

— Ce fel de povară?

— Sunt conștient că prezența lui aici vă pune pe toți în primejdie.

— Dar suntem deja în primejdie, nu? ridică Zilberman din umeri.

— Mă simt deosebit de preocupat pentru că – făcu o pauză aici, trecându-și mâna pe marginea desenului lui Brauner – trebuie să mă mut în oraș o vreme. Trebuie să fiu mai aproape de birou, dacă e nevoie de mine. Tobias însă va rămâne la Air Bel. Se va afla aici fără protecția mea imediată. Ce altceva ar fi putut să spună? În fond de ce venise în seră, de ce îl deranjase pe Zilberman de la munca lui nocturnă? Nu există chip să-și ușureze vinovăția, nimic ca să-i domolească suspiciunea că decizia de a de muta la hotelul Beauvau nu era una egoistă, că fără el rezidenții vilei vor fi mai vulnerabili și că se aflau cu toții în mai mare pericol acum că Tobias era și el aici.

Zilberman îl cercetă o clipă cu mare atenție prin ochelarii cu rame de baga, cu sprâncenele strânse, apoi se întoarse la hârtia lui și trase o dâră de cărbune cu o lentoare meditativă.

— Serios, domnule Fry, nu-ți invidiez poziția. Ești ca băiatul din proverbul nemțesc, cel care cară gălețile cu lapte.

— Ce proverb? făcu Varian.

— A, sună cam așa, lăsă Zilberman brațul în jos. Cine e mai important, fermierul care hrănește vaca, animalul care dă lapte, sau fata care mulge vaca? Nici unul. Cel mai important este băiatul care duce laptele la piață. Un pas greșit și munca tuturor celorlalți s-a dus într-o sigură clipită.

— Foarte corect, zâmbi trist Varian.

— Povara dumitale e tare grea. Și ești doar o ființă omenească obișnuită, oricât de extraordinară ar fi îndeletnicirea dumitale aici, la Marsilia. De ce să te invidiem pentru un pic de intimitate în oraș?

— Intimitatea este un lux pentru vreme de pace.

— Prostii! Și nu-ți face probleme din cauza lui Tobias. O să am eu grijă de el. Fiica mea nu m-ar ierta dacă n-aș face-o. Se dădu jos de pe scaunul înalt și alese un alt cărbune dintr-o cutie. Acum, dragă domnule Fry, mă vei înțelege dacă te dau afară. Orele sunt înaintate și aș vrea să mă reîntorc la lucru.

— Bineînțeles, zise Varian. Iartă-mă. Deschise ușa și păși în grădină, unde vântul făcea tulpinile iernatice să se zvârcolească precum o mare furtunoasă.

*

Părăsi Bel Air peste două zile, mergând la birou nu numai cu servieta obișnuită, dar și cu o valiză plină și o ladă mică cu cărți. În camera în care stătea acum Tobias lăsase câteva desene suprarealiste și un teanc de haine pentru vreme mai caldă; scosese toate listele și hârtiile și hărțile ascunse, noul carnețel cu adrese și francii pe care-i ascunsese sub scândurile podelei. Geamantanul îi trona în colțul încăperii ca o promisiune mută, iar împreună cu Hirschman se aplecau acum asupra unor dosare de clienți, fiecare cu diverse probleme de nesoluționat. Granița spaniolă rămânea închisă; fără cea mai mică șansă de a-și trimite clienții dincolo cu trenul trebuiau să depindă acum de familia Fittkos, care oricât ar fi fost de curajoși o mai slăbiseră cu deplasările, acum că munții erau acoperiți de zăpadă. Hirschman tocmai se întâlnise cu ei la Perpignan. Lisa Fittko, spuse el, era epuizată și suferea de o boală de ficat. Leon Ball era încă dat dispărut. Hirschman credea că probabil fusese arestat, neputând să intre în contact cu Centre Américain. Bingham deschisese o anchetă, dar până atunci nu aflase nimic.

— Ce facem atunci? întrebă Varian. Nu putem s-o lăsăm mai moale și să așteptăm să se topească zăpada. Avem nevoie de o ambarcațiune, pentru numele lui Dumnezeu. Avem nevoie de *Sinaïa* și o întreagă flotilă compusă din alte vase.

— Ce-ai aflat de Deschamps?

— Nimic. *Sinaïa* a plecat spre Martinica acum zece zile. O să treacă săptămâni până se întoarce. Oricum, la momentul ăsta prea suntem în vizor. Toată lumea este cu ochii-n patru de când cu fiascoul lui Laval la Vichy. Trebuie să așteptăm până când autoritățile uită de ei.

— Poate ne-o ajuta Vinciléoni, sugeră Hirschman.

— Da. Trebuie să întreprindem ceva în acest sens. Dar cum?

— Nu știu. Poate că nu oferim destui bani.

— Păi să cotizăm mai mult atunci. Trebuie să-l scot pe Zilberman de pe continentul ăsta.

Chiar atunci liniștea biroului fu spulberată de un zgomot percutant, de o bubuitură serioasă la intrare. Varian merse până la ușa propriului birou și se uită în jur: Lena tocmai dăduse drumul înăuntru unei perechi de ofițeri ai Siguranței naționale, cu fețe sumbre și arme lucind în

tocurile de piele. Nu recunoscu nici pe cel mic și negricios, nici pe celălalt, umflat și porcin. Grasul fu cel care vorbi primul, cu mâna pe armă.

— Unde este Hirschman? Albert Hirschman?

Varian se reținu la timp să nu se întoarcă spre Hirschman, care se afla pe scaun lângă masa de scris, într-un unghi ascuns ofițerilor.

— Aș vrea să știu și eu același lucru, zise Varian. Nu l-am mai văzut de săptămâni. Și-a lăsat postul aici de ceva vreme. Am auzit că ar fi plecat la Cannes.

— Minți, domnule Fry, îl acuză polițistul scund. Am primit un pont că s-ar fi întors de la graniță și că și-ar face veacul în oficiul ăsta.

— V-am spus ce știu, declară Varian. Nu l-am văzut de la începutul lunii.

Mărunțelul se întoarse spre Lena, avansând așa de aproape de ea, că burta îi atinse catarama curelei verde ca iarba. Fata se dădu un pas înapoi, iar polițistul avansă din nou.

— Și dumneata, domnișoară… Fischman, nu? L-ai văzut pe colegul Hirschman?

Lena nu schiță nici o mișcare. Nedezlipindu-și ochii de pe polițist, trase creionul pe care-l ținea după ureche și-l folosi pentru a-și sublinia cuvintele prin aer.

— Dacă-l mai văd pe insul ăla vreodată uite așa îi scot ochii, *puf, puf, puf!* Chiar așa. Este total lipsit de loialitate, câine necredincios! În ochi începură să-i lucească lacrimi adevărate și Varian își ținu respirația. Cum m-a putut minți, domnule! continuă Lena. Chestiile pe care mi le-a spus! Lucrurile pe care mi le-a promis! Căută o batistă, dar negăsind nimic o acceptă pe cea oferită de polițist. Și-o apăsă pe ochi îndelung, apoi, după ce-și deranjase machiajul în mod convingător, se potoli. Dacă îl găsiți, domnilor, să-i spuneți că Lena Fischman nu-i va mai adresa cuvântul niciodată, niciodată! Își suflă nasul pe îndelete în batistă, apoi i-o înapoie posesorului. *Mais jamais*! repetă.

— Hm, făcu polițistul cu față porcină, devenită de-a dreptul purpurie la culoare, hm. Ne pare nespus de rău că v-am tulburat, domnișoară, domnule Fry. Avem motive să credem că acest Hirschman este implicat într-o serie de activități ilegale. Îl suspectăm a fi în cârdășie cu gaulliștii.

— Sunt sigură că încalcă toate legile posibile! suspină Lena. Ce om dezgustător, dezgustător!

— Dacă auziți ceva despre unde s-ar afla să ne contactați imediat, spuse ofițerul, întinzându-i o carte de vizită lui Varian.

— Bineînțeles! zise acesta.

Ofițerii se înclinară țeapăn, apoi își luară la revedere, plecând bocănind pe scări în jos și trântind ușa de afară după ei. Trecură câteva minute înainte ca Varian sau Lena sau Hirschman să scoată vreun sunet; apoi izbucniră toți trei într-un hohot de râs homeric.

— Brava, Lena, brava! o gratulă Hirschman. *Encore, s'il vous plaît*!

— Sper că nu te-am ofensat, Albert!

— Ofensat! *Au contraire*. Sunt onorat. Ai fost splendidă. M-ai salvat de a fi zvârlit la zdup. Duse o mână la piept și făcu o plecăciune de mulțumire. Ce să fac acum? întrebă el apoi. Ce credeți că știu?

— Cred c-ar trebui să ne închipuim ce-i mai rău, clătină Varian din cap. E clar că te urmărește cineva. Nu mă îndoiesc că te afli în mare pericol.

Hirschman se prăbuși pe unul din scaunele din birou.

— Sunt sigur că ai dreptate.

— M-aș simți mult mai liniștit dacă te-aș ști la Perpignan.

— Auzi, Varian, își împreună Hirschman mâinile, formulând fiecare cuvânt răspicat, am documente, sau cel puțin suficiente cât mi-ar fi necesare pentru a ajunge la Lisabona.

— Ce prostie mai e și asta? se uită Lena de la unul la altul.

Varian suspină, o greutate de nesuportat cuprinzându-i membrele. Încă dinainte de vizita mareșalului bănuise că așa ceva se va întâmpla curând; încercase să se pregătească.

— Știu că ai dreptate, Albert, grăi el. Mi-aș dori să nu fie adevărat.

— Ce să fie adevărat? aproape strigă Lena.

— Trebuie să plec, declară Hirschman. Trebuie să părăsesc Franța. Am compromis deja treaba.

— Dar Albert! Nu se poate să pleci! *O mój Boże! Comment tu exagères*!

— E o nebunie să mai rămân. Trebuie să plec chiar azi.

— Azi! repetă Lena și de data asta lacrimi autentice de amărăciune îi umplură ochii. Se lăsă neajutorată în scaunul său. Azi! Dar Albert, nu vorbești serios, nu?

— Ba da, zise Hirschman. Am toate documentele de drum asupra mea în momentul de față. Nici n-ar trebui să mă întorc la hotel după

lucruri. Poliția s-ar putea afla deja acolo. Poate să-mi trimiteți cufărul odată ce am ajuns la Lisabona.

— Nici o petrecere? Nici un rămas-bun cum trebuie?

— Uite, facem acum petrecerea, zise Hirschman. Se ridică în picioare, se duse la biroul lui și scoase o sticlă mică de whisky pe care o ținea dintotdeauna în fișet. Turnă trei centimetri de whisky pentru Varian și trei pentru Lena și el dădu noroc cu sticla. Varian bău, încercând să-și dea seama ce se petrece, că Hirschman chiar intenționa să plece în acea zi. Ce se va întâmpla data viitoare când va avea nevoie să se sfătuiască cu cineva, sau să se calmeze, sau să capete curaj? Putea Danny Bénédite, liniștit și corect, să joace rolul lui Hirschman? Sau nepotolitul și de multe limbi vorbitorul Jean Gemähling? În măsură în care își putuse închipui că părăsește Marsilia și Centre Américain, în măsura în care voise să-și închipuie ce s-ar întâmpla dacă ar fi dat afară, în mintea sa numai Hirschman i-ar fi putut lua locul. În același timp fusese conștient că va veni cândva și clipa când acesta va fi forțat să părăsească Franța. Chiar și acum dorea să discute, să formuleze o apărare împotriva plecării; știa că dacă ar face-o, dacă ar protesta suficient de inteligent, ar putea câștiga. Dar în minte îi apăru Vernet, latrinele în aer liber, zgomotul târnăcoapelor lovind pământul înghețat, prizonierii slabi ca țârii, în hainele lor civile jegoase. Hirschman putea fi târât acolo în orice zi. El fusese cel care încălcase legea cel mai des în folosul misiunii lor; el reprezenta legătura cu piața neagră, cu schimbul ilegal de bani, cu contrafacerea documentelor, cu procurarea de pașapoarte false. Era un miracol că nu fusese zvârlit deja în închisoare.

— Mi-aș dori să nu trebuiască s-o faci, Albert.

— Și eu la fel.

Hirschman se ridică de pe scaun și reumplu paharele lui Varian și al Lenei. Apoi sorbi și ultimul centimetru de whisky rămas.

— O, Albert, se văită Lena, ca năucă.

— O, Albert nimic, zise Hirschman și-o sărută pe ambii obraji. Își îmbrăcă pardesiul, își puse pălăria pe cap și luă servieta în mână. Varian se ridică în picioare și o clipă rămaseră față în față, în tăcere.

— Scrie-ne un rând de la Lisabona, reuși să îngaime. Și Albert… Să nu te lași arestat la graniță, bine? Și să nu cumva să încerci să traversezi Pirineii pe o furtună de zăpadă.

Hirschman îl bătu pe Varian pe umăr.

— Ce naiba, ai puțină încredere! O să fiu în regulă. Și tu la fel, bunul meu prieten. Ai învățat o chestie-două de când ne-am cunoscut.

De la altcineva venind vorbele ar fi putut suna pline de condescendență; Hirschman însă reușise să le facă să apară ca o expresie de încredere. Și era adevărat; gradul în care Varian mersese de la eroare absolută în misiunea sa la o competență pasabilă se datora, în mare parte, lui Hirschman însuși. Îl privea acum cum își duce mâna la frunte și apoi se îndreaptă spre ușă. Peste o clipă ieșise, iar pașii îi răsunau pe scări. În cele din urmă auziră ușa de afară deschizându-se și închizându-se și, cu o mișcare rapidă și cumplită, Hirschman dispăru.

22
Barul Splendide

La ora șase în acea seară se afla în recepția hotelului Beauvau, un hol cu oglinzi ce lărgeau spațiul la infinit, în toate direcțiile. Oglinda din spatele tejghelei recepționerului reflecta ușile de la intrare, pereții se reflectau între ei, tavanul aurit cu oglinzi reflecta marmura neagră, lucioasă a pardoselii și, împreună, toate dădeau impresia că tu însuți ești ornamentul suprem și meriți să fii repetat la infinit. Când se înregistrase dedusese de la recepționer că Grant, care sosise cu o zi în urmă, se folosise de o înșelătorie, anume că fiind medicul personal al dlui Fry, care era grav bolnav, trebuia să aibă acces în orice moment la acesta; de unde nevoia de a primi camere care comunicau nu doar cu holul, dar și între ele. Recepționerul, nebănuind nimic, îi oferi lui Varian o cheie atașată la un medalion de alamă purtând emblema B de la Beauvau și-l îndreptă spre *troisième étage*, unde va găsi o cameră care, spera, va mulțumi nevoile pacientului.

Lucrurile decurseră cam așa, din ce Varian avea să-și amintească mai târziu: când deschise ușa camerei mirosul de prosoape de baie proaspăt spălate și de săpun de lavandă năvăli vijelios în hol; odată în cameră, zări dinaintea ferestrei ce dădea spre Vieux Port un pat alb și ordonat, ca o prăjitură cu glazura întinsă; o ușă întredeschisă scotea la iveală o baie în alb și negru, înveselită de lumină venită de afară, comună cu camera alăturată, și aceasta cu ușa deja deschisă; în cada enormă, de forma unui papuc, presupusul doctor Grant se delecta într-o nebuloasă de spumă, cu părul negru dat peste cap, un braţ cu pielea de culoarea mierii adăstându-i pe marginea căzii și lăsând picuri din vârful degetului mijlociu să se scurgă lent, într-un rotocol umed, pe covorașul de baie de sub el. Ar fi putut foarte bine să fie un mâncător de lotus, sau un copil somnoros, proaspăt lipsitul de tată Elliott Grant, scufundat în

cada bunicilor de la Philadelphia.

— Doctorul e deja aici, zise Grant.

Varian se dezbrăcă fără grabă. Pentru moment nu avea nici un chef să vorbească despre Hirschman sau despre orice altceva l-ar fi tulburat. Voia doar să fie în moment cu Grant, momentul *dinainte*, când amintirea care va fi nu începuse încă, o cupă plină–ochi, nici un strop de trăire irosit. Își desfăcu nasturii cămășii, dădu jos pantalonii, desprinse ciorapii din jartiere și păși pe covoraș, simțind sub tălpi umezeala scursă din degetele lui Grant. Eileen îl acuzase că în astfel de clipe se comportă ca un puritan – *pe el*, Varian, ale cărui obiceiuri le cunoștea! Îl bănuia că ezită doar pentru că simte o vinovăție paralizantă la ideea de plăcere. Departe de a fi adevărat! În fond, era cel mai josnic sibarit pe care îl cunoștea. Pauza anticipativă îi prelungea și exacerba încântarea. Pentru că, în mod necesar, experiența reală de a gusta, a atinge, a penetra se împletea cu mâhnirea. Odată începută era deja pe cale de a se termina. Acum când păși prin spumă, în căldura învăluitoare a apei, iar picioarele lui Grant se mișcară și se desfăcură, făcându-i și lui loc, acum că se scufundă întâi până la talie, apoi până la piept și în cele din urmă, cu ceafa sprijinită de cada de porțelan, se întinse, scufundat până la gât, nu putu evita gândul că, de vreme de Tobias fusese găsit, că era ascuns la Vila Air Bel în așteptarea documentelor și a unei căi de a ieși din țară, iar Grant îi telegrafiase lui Katznelson și-l informase codificat că băiatul se afla în siguranță și sub propria lui protecție, acum nu mai era decât o problemă de timp ca Grant să decidă că și-a încheiat misiunea. Și atunci ce se va întâmpla? Ce va urma? Avea vreuna dintre declarațiile lui să-și păstreze valabilitatea odată ce problema fusese soluționată?

— La ce te gândești? îl întrebă Grant, cu ochii mijiți. Îl căută pe sub apă și când îl descoperi Varian se lipi de el.

— Nu mă gândesc, închise el ochii. Nu mă gândesc deloc.

— Uită-te la mine, îi ceru Grant. Deschide ochii!

Varian îl privi, deși era un fel de tortură. Abur amestecat cu săpun se condensa în picături pe pielea lui Grant, făcând-o să pară irizată. Mici sfere lucitoare îi dansau pe vârfurile umede ale genelor. Se întâmpla acum; nu aveai cum să oprești înaintarea. Ocupau aceste camere, *trăiau împreună*, chiar dacă numai acum, numai aici, în spațiul protejat al hotelului Beauvau.

*

Două ore mai târziu, după ce-și revenise suficient pentru a-i povesti lui Grant despre Hirschman, după ce discutaseră îndelung ce să se facă fără acesta, cum să-și desfășoare activitățile ilegale fără să ajungă la închisoare, după ce se îmbrăcaseră și coborâseră și traversau holul spre bar ca să bea ceva, recepționerul îi făcu semn lui Varian, privindu-l insistent. Era același funcționar care îl ajutase mai devreme. Băiatul avea un semn interesant și ușor de ținut minte, dacă se putea spune așa, o aluniță dublă pe obraz ca un mic opt întunecat. *Grain de beauté*, cum suna poetica vorbă franceză.

— Domnule Fry, domnule doctor Grant, zise băiatul cu un ușor salut. Un mesaj pentru pacient. Îi înmână lui Varian un plic subțire, crem. Înăuntru se găsea o singură foaie de hârtie, nesemnată, bătută la mașină la un singur rând. *Întâlnire Bar Splendide, 9 p.m. fix.*

— Cine ar ști să te găsească aici? se uită Grant pieziș la notă.

— Lena, Hirschman. Oricine de la birou.

Grant întoarse foaia în mâini. Varian i-o luă și cercetă literele tipărite care fuseseră bătute atât de furios, că pe partea cealaltă a hârtiei apăruseră întoarse pe dos, în puternic relief. Nu provenea din mașina de la sediu, asta era clar; ar fi recunoscut *s*-ul aplecat și *g*-ul căzut. Cine i-ar scrie cu o asemenea vehemență și l-ar convoca în felul acesta fără să-și dea numele? Poliția, după ce se prinsese de minciuna lui cu privire la Hirschman? Hugh Fullerton? Și apoi îi veni un alt gând.

— Dumnezeule! exclamă.

— Ce e?

Nu putea însă da glas ideii ce-i trecuse prin cap. Biletul venea de la *Eileen*. Venise în persoană la Marsilia. Era 23 decembrie: să fi sosit oare cu scuza că dorea să petreacă Crăciunul împreună? Putuse oare să traverseze astfel oceanul la vreme de război doar sub această acoperire? O rugase biroul de la New York să ia problema în mâini și să-l scoată din Franța? Sau Eileen, citind printre rândurile scrisorilor lui în toată această vreme, se oferise să vină? Dacă venise în Franța într-adevăr, dacă era acolo, dacă traversase Atlanticul patrulat de submarine, în toiul unui război, nu putea fi decât cu un singur motiv.

— Trebuie să plec, zise Varian.

— Singur?

— Îmi pare rău Skiff, e necesar. Vorbim mai târziu.

— Nu crezi că este vorba despre Tobias, așadar? i se întunecă figura.

— Nu știu. E posibil, deși Gestapoul ar adopta o metodă mai puțin subtilă.

— Nu vrei să vin cu tine? Dacă e vreun pericol…

— Nu, mai bine mă duc singur. Mă aștepți la La Fémina?

Grant studie priveliștea pe fereastră: bărci ca de jucărie scuturându-se în noapte în dana portului.

— Bănuiesc că nu am de ales, zise.

Plecară fiecare într-o altă direcție, așa cum făceau întotdeauna în public, cu o strângere de mână care le oferea cel puțin un moment de atingere înainte de despărțire.

*

Gândurile îi erau într-o sumbră debandadă pe când mergea prin Vieux Port, de la hotelul Beauvau spre Canebière. Eileen: ea nu mi-ar fi trimis un *bilet*, nu? Nu ar fi venit oare pur și simplu la hotelul lui? Nu, un bilet era mai mult în stilul ei: o *întâlnire* în termenii ei, la locul și timpul alese de ea: *9 p.m. fix*. Îi auzea vocea în imperiozitatea cererii. Ar întâlni-o *pe ea*, sau mai degrabă un nazist de la contraspionaj? S-ar lăsa mai degrabă târât într-o pivniță și interogat, sau într-un apartament de hotel de o femeie care îl iubea și pe care, dacă era cinstit cu el însuși, o iubea și el?

Hotelul Splendide îl întâmpină exact așa cum îl cunoştea: cu covorul verde și plin ochi de călători în haine de soi, care însă văzuseră zile mai bune, la recepție cu același funcționar cu gâtul țeapăn și cu mustață, pe care îl mituise la un preț considerabil câteva luni înainte. Barul era dincolo de ușile cu mânere de alamă. Tocmai bine, căci era deja ora nouă. Să fumeze mai întâi o țigară? Nu. Prostii. O să intre. Dacă era poliția sau Gestapoul nu avea cum să-i evite; și dacă era Eileen îi va spune adevărul.

*

La început nu recunoscu persoana care-i făcea semn de la bar: un tip cu față pătrată, extrem de pomădat, în ținută kaki, ca și când s-ar fi aflat

în Africa subsahariană, și nu la Marsilia. Omul făcu din nou semn; în mod clar, i se adresa lui Varian. Pe scaunul de lângă el ședea o femeie de cam șaizeci de ani, subțire, cu aer de directoare de școală în cămașa ei de mătase roz, cu guler înalt, zâmbindu-i lui Varian cu ceea ce ar fi putut trece drept un aer superior, dacă n-ar fi fost și un firicel de neliniște în ochii ei, o lucire de frică animalică.

Se apropie de pereche și dădu mâna cu bărbatul, dându-și seama că era vorba de ziaristul Jay Allen de la *Chicago Tribune*, pe care îl întâlnise la New York cu niște ani în urmă. Allen susținuse o conferință la Columbia privind reportajele sale despre Războiul Civil din Spania; subiectul lui era, mai exact, Badajoz, unde asistase la un masacru. La petrecerea de după conferință, ținută acasă la un profesor de științe politice și la soția acestuia, Varian îl abordase pe Allen ca să scrie un articol despre Badajoz pentru *The Living Age*. Sau încercase să-l abordeze. În timp ce restul invitaților stăteau și-l ascultau în tăcere, Allen perorase aproape două ore despre timpul petrecut în Spania cu Hemingway – Papa, cum îl numea. El și cu Papa fuseseră martori unei catastrofe sau alta, trăseseră băute memorabile printre cioburi de sticlă și resturi de lemne în ceea ce fusese cândva o cafenea celebră, se luptaseră crunt pe o fată locală al cărei dialect nici unul din ei nu-l pricepea și fuseseră aproape zburați în bucăți într-o seară, când pensiunea la care stăteau fusese bombardată. Gazdele, toropite de vorbăria lui nesfârșită, rămăseseră întâi fără mâncare, pe urmă fără băutură, ca în cele din urmă să recurgă la deschiderea unor sticle de vin vechi din propria pivniță, sticle ce, evident, fuseseră menite să fie consumate pe îndelete și cu dichis, la ocazii de suflet. Când, în fine, Varian găsi un moment să-și adreseze cererea, Allen o respinse pretextând programul lui aglomerat de călătorii; dar câteva săptămâni mai târziu publicase o relatare amănunțită a aventurilor sale de la Badajoz în *The New Republic*.

Deci nu Eileen, până la urmă; doar acest ziarist fanfaron, probabil dorind să-l intervieveze despre situația refugiaților din Franța. Un val de ușurare îl străbătu, alungat de unul de vinovăție.

Acum Allen îl bătea pe spate și-i strângea mâna, adresându-i-se barmanului să se ocupe de ce dorește „bunul meu prieten Fry, om de litere, unul dintre cei mai grozavi pe care îi avem“. Doamna care arăta ca o directoare de școală era Margaret Palmer, de obârșie din Pittsburg,

fostă secretară a curatorului principal al Institutului Carnegie. Allen îi spuse că venise în Franța ca reprezentant al Alianței Ziaristice Nord Americane. Călătorise în Africa de Nord prin Casablanca, unde luase un interviu generalului Weygand, ministrul apărării al lui Pétain. Articolul conținea o plasă fină de întrebări șmechere ale sale, nu se sfia s-o recunoască acum, genul care scoate la iveală bestia dintr-un tip ca Weygand și-l face nu numai să dea în vileag ce are de gând, dar și să-și arunce cel din urmă as din mânecă. Sigur că fusese doar o pregătire pentru adevăratul premiu ziaristic: un interviu cu Pétain însuși, intermediat de Weygrand.

— Pai astea sunt vești bune, zise Varian. Se pare că se răspândește zvonul.

— Tocmai asta îi spuneam lui Madge, zise Allen scuturând-o de un umăr anemic pe pirpiria domnișoară Palmer, care zâmbi cu stoicism. Luptăm o luptă dreaptă, să ducem adevărul pe Main Street. Unde nu prea vor să-l audă, nu-i așa, Madge?

— Nu, nu vor, zise domnișoara Palmer,

— O să iau trenul către Vichy mâine, zise Allen. Pornesc imediat. Trebuie să trimit raportul înainte de Crăciun dacă se poate. Voiam însă să te văd întâi. Să rezolv problema cu Centre Américain aici, la Marsilia.

— Să rezolvi problema?

— Transferul de autoritate și bla-bla. Scutură scrumul țigării și trase o sorbitură din pahar. S-o aranjez pe Madge la post. S-o prezint tuturor.

— Mă tem că nu pricep, zise Varian. Avem sute de coduri aici la Marsilia, Jay. Poți să te încâlcești în ele. Putem merge să vorbim în altă parte, dacă ți-e mai ușor.

— O, dar nu-i nevoie. Îmi place aici, răspunse Allen scoțând din buzunarul de la piept un plic împăturit de multiple ori, pe care îl netezi pe tejgheaua barului înainte de a i-l oferi. Pe plic era numele lui Varian scris de mâna lui Paul Hagen; iar adresa emițătorului era cea a biroului Comitetului de Intervenție de Urgență pe 42nd Street. Varian deschise plicul și scoase o singură foaie de hârtie bătută la mașină.

VARIAN. Ți-l prezint pe domnul Allen, care va prelua conducerea operațiilor biroului CIU de la Marsilia, începând chiar de acum. Te rugăm să fii atât de amabil să-i faci instructajul privitor la detaliile

muncii, neprecupețind nimic din ce ar putea realiza transferul reușit al succesiunii. După perioada de două săptămâni de aclimatizare a domnului Allen, te vei întoarce în Statele Unite, unde vei pune la curent Comitetul cu activitățile dumitale din Franța. Apreciem că te conformezi acestor instrucțiuni.

Cu stimă,
PAUL HAGEN

Varian citi și reciti nota. Se uită de la foaia de hârtie șifonată, la Jay Allen și la Margaret Palmer și înapoi, în piept ridicându-i-se valuri de perplexitate. Deci până la urmă se întâmplase; fusese concediat, dat la gunoi, i se înmânase nota de eliberare din funcție. Primul său gând fu că Eileen îl trădase, că toate acestea erau opera ei. Al doilea fu că nu avea să se conformeze vreodată. Iar al treilea, că trebuie să umble cu grijă ca să nu-i lase pe Jay Allen sau pe domnișoara Palmer să înțeleagă ce simte.

— Așadar au venit finalmente în sprijinul meu, zise modulându-și glasul ca să sune a surpriză plăcută. Era și cazul. Cât de iute poți să te apuci de treabă, Jay?

— Păi *nu eu* o să mă apuc de treabă, zise Allen hohotind și aplecându-se pe spate ca și cum s-ar fi distanțat de o asemenea idee. Madge va fi în scaunul directorial. Poți s-o consideri un alter-Jay, un Ja-în-fapt, în timp ce eu mișun. Vezi tu, am venit, de fapt să scriu despre război. Acesta e adevărul și alibiul meu oficial. Doar că Madge va ocupa scaunul în locul meu. Îmi va raporta totul și-mi va îndeplini ordinele în amănunt. Ea va fi fața publică a organizației. Eu unul n-o să fiu nici măcar nevoit să cunosc personalul. Nimeni nu va putea face legătura dintre Centre Américain și mine, înțelegi? Dar eu o să fiu creierul, cum s-ar zice, din spatele acestui chip.

— Stai așa să înțeleg, zise Varian. Centre Américain va fi condus de la distanță, vasăzică? Tu o să supraveghezi operațiunile, dar n-o să fii niciodată prezent la birou?

— Da, exact, confirmă Allen. O să-i arăți lui Madge cum să se ocupe de treburi, și ea o să mă pună la curent cu detaliile la întoarcerea mea la Marsilia.

— Deci nu ai de gând să locuiești aici, de fapt?

— Păi cum aș putea? Trebuie să merg acolo unde mă poartă subiectele. Și aici intervine Madge. Persoana noastră la fața locului.

Domnișoara Palmer îi făcu cu ochiul lui Varian ca și când ar fi fost o glumă pentru cunoscători.

— Am înțeles, zise Varian. Hm, ce idee inovatoare, Jay.

— Așa a zis și Paul. Exact de ce are nevoie organizația. O gândire nouă. Mai multă acoperire. Rezultate mai bune. Mai mult profit de pe urma banilor cheltuiți de comitet. Clienți mai valoroși. Să adune mai mulți bani acasă în State.

— Mai mult *profit*, ai zis? De pe urma banilor dați de comitet?

— Da. Întreabă-l numai pe prietenul tău Harry Oram din New York, tipul cu fondurile. Cineva precum Einstein valorează cam o sută de mii în discursuri de colectat fonduri, mai mult sau mai puțin. Picasso, să zicem, ar valora cincizeci de mii, dacă am face rost de el. Cei trei pe care i-ai trimis acum câteva luni – Werfel, Mann și ălălalt cu numele de nepronunțat – tipii ăștia toți împreună abia de-au adus zece mii, din ce zice Harry. Trebuie să facem rost de unii barosani, altfel se dărâmă toată șandramaua, susține el. Poți s-o faci, Jay, mi-a spus. Numele tău înseamnă ceva. Ai mare trecere.

Varian se strădui să-și rețină râsul. Nu va fi niciodată în stare să-i redea lui Grant treaba în detaliu și va trebui să aștepte luni de zile ca să i-o relateze lui Hirschman. Deci asta se petrecuse la New York: acest tip de calcul, de transpunere de vieți în dolari, o mie în plus sau în minus. Doreau ca Jay să iasă pe covertă cu niște barosani, să adune bănuțul. Nimic nu i-ar fi putut clarifica mai mult faptul că bărbații și femeile care se ocupau de asta – Ingrid, și Paul, și Frank Kingdon și ceilalți – chiar și Eileen, care ar fi trebuit să știe care e treaba, nimeni nu avea nici cea mai vagă idee despre ce se petrecea în Franța cu adevărat.

Bănuise, desigur, că va sosi și clipa asta, că Eileen va convinge comitetul să trimită pe cineva să-l înlocuiască. Și chiar și el *ceruse* un înlocuitor, pe vremea când mai avea o slujbă la care să se întoarcă la New York. Dar nu și-ar fi închipuit nici în ruptul capului c-o să vină comitetul cu unul ca Jay Allen. Nu puteau să-l facă să predea ștafeta unei astfel de persoane; nu puteau să-l facă să predea ștafeta nimănui. Mary Jayne donase deja jumătate de milion de franci și plănuia să mai adauge două sute de mii înainte de sosirea lui ianuarie. Și Peggy Guggenheim era gata să aducă și ea jumătate de milion de franci.

Bingham donase și el o sută de mii, iar alții, zeci de alții, oferiseră bani din propriile buzunare. Banii se aflau ici și colo, în diverse locuri și în variate monede ca să nu dispară totul odată sau să fie luați de vreun idiot ca Allen; dar erau acolo, o sumă confortabilă cu șapte cifre, în franci, și, deși nu putea pretinde că n-are nevoie de New York deloc, adevărul era că nu trebuia să depindă de ei.

— …de ce ai cu adevărat nevoie, tocmai zicea Allen pe fundal, este o porție zdravănă de ce se petrece în altă parte. Dacă rămâi blocat la Marsilia luni de zile normal că scapi o chestie, două. Păi Papa îmi zicea zilele trecute – mă refer la Hemingway, știi, da? – îmi zicea, Jay, trebuie să vezi războiul cu propriii ochi, în carne și oase, și dacă nu ești unde se întâmplă, atunci du-te și fii în centrul trebii. De aia m-am gândit să-l rog pe Weygand privitor la Pétain. Fasciștii ăștia bătrâni se bucură nevoie mare să se laude cu relațiile lor, mă pricepi? Ajung chiar să pretindă că i-au tras-o lui Hitler însuși, dacă torni suficientă băutură în ei – și desigur că Weygand n-a mai știut cum să mă asigure că Pétain o să mă vadă dacă îl roagă *el*, iar generalul și-a chemat secretara *chiar atunci* să-i dicteze scrisoarea în fața mea. Și, ce să vezi, Vichy-ul și-a deschis porțile pentru mine și să fiu afurisit dacă nu mă duc direct acolo să iau interviul. Așa am procedat întotdeauna, domnule Fry. Așa se face treaba și, dacă nu poți, atunci mai bine te duci acasă și stai pe ouăle tale cloșcă. Își termină băutura și ridică paharul gol spre barman.

— Hm-hm, făcu domnișoara Palmer. Poate că ar fi bine să vă zic noapte-bună, domnilor. A fost o zi lungă și mai mult ca sigur mâine va fi și mai lungă.

— Ei și tu, Madge, zise Allen. Pariez că în zece minute maximum ai aflat toate dedesubturile trebii, o asigură Allen, apoi se întoarse spre Varian. Madge e formidabilă cu datele. Are o minte rapidă ca o suveică. Spre deosebire de mine. Eu unul sunt mai înclinat spre partea umană. Sufletist. Prea inimos, îmi zice Papa. E un defect pentru un om de litere. Și are dreptate, nu, Madge?

Domnișoara Palmer se înroși până la gulerul roz, fiind incapabilă de vreun răspuns. De fapt, Allen nu pusese o întrebare și nu aștepta un răspuns; ce dorea el era să se apuce de următorul pahar și să bată câmpii despre Vichy și mareșalul Pétain și ce mai spusese Hemingway despre una și alta. Domnișoara Palmer se retrase singură la culcare, iar Varian o urmări cum merge cu umerii aduși, făcându-și drum ezitant

printre mesele de bar. Deși acum era inamica sa, nu putu decât s-o compătimească.

Îl ascultă pe Allen atât cât putu suporta, apoi îi ură politicos somn ușor, îi strânse mâna, ieși din bar și din hotelul Splendide, pe sub marchiza de sticlă de la intrare, îndreptându-se spre bulevardul Dugommier. Mergând prin mirosurile cunoscute ale Marsiliei, tutun de pipă, și scorțișoară, și gunoi, și sare de mare, și chimion și crustacee, fiecare la locul știut între Splendide și Vieux Port, trupul păru a-i deveni ciudat de ușor, ca și când s-ar fi dezbărat de un pardesiu devenit prea greu din cauza ploii, fără să bage de seamă. Tot acest timp, toate aceste luni se considerase angajat al CIU, în serviciul lor, instrumentul lor. Acum că-l puseseră „pe liber“, că-i spuseseră că nu mai au nevoie de el, înțelese că *ei* reprezentaseră apendicele. *El,* Varian era Centre Américain. Viața lui de la New York intrase la apă până la a deveni un punct infim, slujba abandonată, căsătoria ținându-se într-un fir. Persoana lui anterioară se prelinsese într-una nouă, acest bărbat care se deplasa pe Canebière spre Quai des Belges, unde, în restaurantul revărsând lumină galbenă pe trotuar ca o ploaie de șofran, aștepta un alt bărbat, un om care va înțelege implicit toate acestea, o persoană căreia, în ciuda tuturor misterelor sale, în ciuda a tot ce zăcea încă ascuns nu era nevoie să-i explice nimic.

23
Gide

Revoltă pe față: cam asta ar descrie reacția personalului biroului. În prima dimineață, Danny Bénédite nici măcar n-a vrut să se uite în ochii domnișoarei Palmer: își adresa toate comentariile lui Varian și numai lui. Jean Gemähling pretindea că nu înțelege engleza. Iar Lena, când îi aduse o ceașcă de ceai lui Varian, o vărsă direct în poșeta domnișoarei Palmer. Chiar și Théo, cu manierele sale impecabile, se prefăcu cuprinsă de un acces de tuse în momentul când domnișoara Palmer o întrebă dacă nu cunoaște o croitoreasă bună care să repare un furou, pentru că adusese numai unul cu ea și se rupsese deja. La prânz domnișoara Palmer invocă o indispoziție stomacală și se retrase la Splendide. În acea după-amiază personalul se întruni în biroul lui Varian.

— Și cum s-a întâmplat treaba asta? întrebă Mary Jayne, mărșăluind prin fața ferestrei cu brațele încrucișate. E mâna lui Ingrid Warburg? A lui Eileen? Paul nu poate fi atât de tâmpit. Doar nu și-a imaginat că așa ceva ar merge.

— Ar lua luni de zile ca să-o înveți pe domnișoara Palmer ce faci tu, declară Théo. Dacă ar fi, oricum, posibil. Consider treaba o pierdere periculoasă a timpului tuturor.

Danny se ridică din scaun și se sprijini de birou, privindu-l pe Varian prin ochelarii cu rame subțiri argintii.

— Deci ne acuză că nu facem suficient, zise. Nu aducem destul *profit* când deja am salvat dublu numărului de refugiați de pe lista originală. Iar acum se presupune să ne oprim ca să-i facem educația domnișoarei Palmer? Fie-mi iertate vorbele, domnule Fry, dar nu am văzut nimic care să dovedească că tipa ar putea prinde măcar principiile de bază a ce faci, ca să nu mai vorbim despre aspectele omenești ale

afacerii.

Jean Gemähling scutură din cap cu furie:

— Am câteva vorbe numai una și una pentru Paul Hagen. O să-i arăt eu profit pentru banii cheltuiți!

— Voi scrie chiar eu biroului de pe 42nd Street, interveni şi Lena. O să le trimit telegrame peste telegrame. *C'est évident, ils ont perdu la tête.*

— Acum e departe de a fi momentul să schimbăm garda, se bătu pe genunchi Danny cu un ziar pe care îl luase de pe masă. Toți ziariştii din oraş prevăd că Marsilia va fi ocupată până la mijlocul lui ianuarie.

— Biroul de la New York n-are decât să se ducă învârtindu-se în ce mă priveşte, zise Varian. Sincer, cred că ne descurcăm mai bine pe cont propriu. Fără umbrela CIU. Și fără scăpările lor.

— Ba deloc, zise Théo. Avem nevoie de New York. E o nebunie să ne închipuim altceva.

— Uite ce încearcă să ne facă!

— Și totuși fac lobby la Washington în fiecare zi pentru clienții noștri. Și reprezintă sursa principală de fonduri, deși abia dacă ne ajung.

— Ne întârzie cazurile, cu zecile, pentru că nu sunt suficient de prestigioase. Pentru că nu aduc suficienți bani. Se moșcăiesc atât până să vorbească la Washington, doar-doar or apărea numele mari. Și între timp geniile putrezesc în lagăre sau în camere de hotel. Sau se sinucid.

— Dar dacă te arestează? întrebă Danny. Nu te poți baza pe Harry Bingham pentru toate. Ai nevoie de protecția New Yorkului și de legăturile lor.

— De ce m-ar proteja? E clar că vor să se spele pe mâini de mine.

— Cealaltă opțiune este să te arunce în gura lupului, dar asta n-o fac. Pe lângă faptul că ar fi lipsit de scrupule, nu ar da bine la ziar.

— Și atunci ce sugerați să facem, Danny? Mary Jayne? Théo? Careva?

— O să facem, ridică Jean Gemähling ochii în sus din cugetarea-i adâncă, ce se face pe terenul de fotbal.

— Și ce anume, prietene?

— Tragem de timp, zise Jean. Lăsăm echipa adversă să creadă că au un avantaj. Apoi ne construim pe mutește propria ofensivă.

*

Și asta și făcură. Jay Allen era prea zăpăcit să observe ceva; se dusese la Vichy să încerce să-și facă interviul și se încâlcise în aceleași ițe administrative care ar fi tras pe oricine la fund, cu toată scrisoarea de la generalul Weygand. Domnișoara Palmer venea la birou în fiecare zi și stătea cu Varian, luând notițe conștiincios despre procedurile și tehnicile pe care i le explica; din când în când îi transmitea lui Jay Allen un rezumat a ceea ce învățase. Allen își transmitea ordinele prin ea – dați afară trei membri ai personalului înainte de Anul Nou! –, iar Varian le ignora fără menajamente. Între timp, munca adevărată continua. Varian se milogea de vize la consulat, încropea scrisori nesfârșite spre Washington și când, în cele din urmă, granița spaniolă se redeschise trimise la Cerbère mici grupuri de clienți. Théo atrăgea refugiații de pe unde se ascundeau, convingându-i să le devină clienți. Mary Jayne își bătea la cap prietenii bogați să contribuie cu ce pot și în același timp turna bani proprii în buzunarele Centrului. Își petrecea zilele discutând cu clienți chiar și atunci când noaptea o ținea într-o băută și un dans sau în acrobații zgomotoase cu Asasinul. Danny și Jean Gemähling preluară operațiunile ilegale ale lui Hirschman, legăturile cu Vinciléoni, căutarea de documente false și franci ieftini. Iar Lena trimitea liste tot mai lungi de nume la New York.

*

Cândva după Crăciun, Varian și Grant merseră la Cannes să-l vadă pe Gide. Dacă voia nume mari comitetul, se gândi Varian, apoi iată unul; André Gide avea să aducă mii, poate zeci de mii numai la New York.

Ca să ajungă la Cabris, la casa lui Gide, într-un sătuc de munte deasupra stațiunii Cannes, fură nevoiți să ia un autobuz de la gară, autobuz care se alimenta de la un arzător de cărbune greoi montat sub podeaua vehiculului. *Gazogène*, așa se numea combustibilul, deși n-avea nici în clin nici în mânecă cu gazul; mirosea ca un foc de tabără, producea pocnituri și pârâituri misterioase în motor și propulsa autobuzul numai câțiva kilometri înainte ca sistemul să capoteze și să aibă nevoie să fie reparat de șofer și de mecanicul care, din această cauză, nu lipsea niciodată. Probabil că ar fi ajuns mai iute la casa lui Gide dacă ar fi mers pe jos, deși Varian recunoscu că nu era dezagreabil

să stea lângă Grant, și în plus îi plăcea și mirosul de fum ars. Îi aducea aminte de focurile de pe plaja Brighton și de bunicul lui. Dacă închidea ochii se vedea în pantaloni scurți, înconjurat de elevii bunicului, acei băieți și fete care avuseseră norocul să iasă, pentru un scurt timp, din locuințele lor închiriate și să cânte cât îi țineau bojocii *Oh, My Darling Clementine*, pe când se lăsa seara cu umbrele sale peste plaja Lower Bay.

— La ce te gândești? îl întrebă Grant studiindu-l atent. Autobuzul se oprise din nou și șoferul și mecanicul ieșiseră afară să examineze motorul.

— La vară, zise Varian. La toiul verii în Brooklyn.

— O mișcare bună. Îți îngheață oasele aici.

— Crezi că în iunie o să fim tot în Franța?

— N-am de unde ști, răspunse Grant, frecându-și mâinile ca să și le încălzească.

— Dar tu? Tu la ce te gândeai?

— La Gregor, zise Grant simplu, iar inima lui Varian se strânse, făcându-se cât un grăunte de nisip. Sunt aproape trei lui de când l-am văzut ultima oară. Și știi la ce m-am gândit?

— La ce?

— Ce ar face dacă ar afla. Despre ce sunt, vreau să zic.

— Nu știe adică? se uită mirat Varian.

— Păi nu. Nimeni din viața mea de acasă nu știe. Nici unul dintre colegi, desigur nici unul dintre elevi, îți dai seama ce oripilați ar fi unii dintre băieții aceia la gândul de a avea profesor un negru. Chiar un negru cu licență.

— Dar ăsta ești *tu*, Grant. Nu se schimbă nimic.

— Nu poți pretinde că ești de părere că n-ar conta. Că modul meu excepțional de a preda și de a scrie – acum, pe bune sunt mediocru în ambele, dacă e să fim cinstiți – ar putea cumva trece peste faptul că tata era negru și bunica o sclavă eliberată.

— N-ai menționat-o niciodată pe bunica, lăsă Varian ochii în jos.

Grant suspină și-și întoarse capul spre dealul stâncos.

— Nu știu prea multe despre ea. Povestea e că se afla în posesia unei familii numită Bolton, de undeva din Georgia. Stăpânul era un burlac fără copii – cu excepția copiilor de la sclave, bănuiesc –, și și-a eliberat toți sclavii înainte de a muri. Bunica s-a îndreptat spre New

York. Probabil că-i spusese cineva că acolo munca se plătește bine. Când vremea se răcea, se adăpostea într-o biserică pentru negri din Five Points. Pastorul a găsit-o într-o strană, probabil să fi avut paisprezece ani. Peste șase ani a luat-o de nevastă.

— Cum ai aflat toate astea?

— Mi-a spus mama într-o seară când băuse cam mult. Tata îi istorisise toată tărășenia. Una dintre puținele chestii pe care i le-a lăsat.

— Și ce s-a întâmplat cu bunica ta după aceea?

— A continuat să facă lucrarea lui Dumnezeu acasă, pentru femei sărmane, și a cântat în corul bisericii. Tata a crescut jucându-se prin jurul orgii, apoi cântând la ea. Mai târziu s-a apucat de pian – i-au pus profesor când au văzut că are talent.

— Și mai trăiește bunica ta? Locuiește la New York?

— Mărturisesc că n-am nici cea mai vagă idee. Este una dintre marile supărări ale vieții mele.

— Și lui Gregor nu i-ai zis nimic din toate astea?

— El mă cunoaște ca pe bărbatul ce par a fi.

— Iar acum ai început să ai îndoieli?

Grant se luă în brațe și se lăsă mai adânc în scaun.

— Cu tine am trăit altfel, zise. Acum mulți ani. Deși îi mințeam pe cei de la Harvard, cu tine am trăi cinstit. Asta a fost o parte din motivația furiei mele atunci când ai ales-o pe Eileen. Nu voiam să renunț la asta, dar a trebuit. Voiam să merg din nou la școală, așa că m-am prefăcut și am continuat s-o fac. După un timp m-am obișnuit să mă ascund iarăși. Acum însă nu mai pot. Mă tot gândesc să scriu o scrisoare catedrei.

— Ți-ai pierde poziția? Ai un mandat, nu?

— L-am obținut prin impostură. Sunt sigur că pot să mă scoată, dacă vor. Dar nu prea îmi pasă. Toată viața am ajuns unde am ajuns prefăcându-mă. Uită-te în jur! Oamenii mor pentru că refuză să ascundă cine sunt. *Tu* trebuie câteodată să minți ca să le salvezi viețile, dar acestea sunt minciuni temporare. Odată ce clienții ajung într-o țară liberă, redevin ei înșiși. Pentru mine nu există decât prefăcătorie, zi după zi.

Nu-l auzise niciodată pe Grant vorbind astfel.

— Te-ai gândit cum ai trăi? Dacă te-ar da afară, mă refer?

— Există multe moduri de a trăi. Alte locuri unde aș putea preda.

— Dar ești un snob teribil, Grant, îi zise, zâmbind. Harvard, Yale, Columbia. Ai suporta să părăsești Ivy League?

— Cine zice că ar trebui s-o fac? Poate că una dintre aceste universități m-ar accepta. Oricum, ar fi oare așa de rău să predau în altă parte? Să trăiesc în vreun orășel verde, undeva departe? Îl privi în ochi. Îl invita oare să meargă cu el? Un oraș unde se găsește un colegiu bun pentru negri și poate și un restaurant bun, și un cinematograf, și zeci de kilometri de umblat prin jur?

Lui Varian i se uscase gura. Deși erau numai speculații, era prima dată că-l auzea pe Grant plănuind pentru după – la ce se gândea c-ar putea face, unde ar putea merge. Dacă ar părăsi Columbia, l-ar lăsa și pe Katznelson? Să îndrăznească să întrebe? Să îndrăznească să se strecoare în viața imaginată de Grant? Toate fanteziile pe care le avusese referitor la o viață cu Grant implicau un oraș, fie în Europa, fie în Statele Unite; iar, de fapt, în State nu exista decât un singur oraș pentru el. Dar ce însemnau toate acestea, ce însemna locul, atunci când Grant însuși era singurul său centru? Se putea imagina într-un orășel verde? Dacă Grant se afla acolo, se putea oare vedea altundeva?

— Ne-ar îndrăgi acolo, sunt sigur, se trezi vorbind deodată, în piept suindu-i sentimentul spumos al riscului. Așteptă ca Grant să-i corecteze pronumele, dar el n-o făcu așa că vorbi mai departe. Ce am fi, doi frați excentrici? Veri? Am continua să spunem că ești doctorul meu? Îi apăsă genunchiul cu al său.

— Habar n-am, răspunse Grant. Chiar nu știu ce am să fac. Dar cum să-ți cer să renunți la falsele tale pretenții, dacă eu însumi refuz să renunț la ale mele?

Oare îi cerea așa ceva cu adevărat? Ca el, Varian, să renunțe la falsele pretenții? Îi veni să urle întrebarea, să ceară un răspuns. Tocmai în acea clipă însă motorul autobuzul prinse din nou viață și un nor negru de scântei se ridică spre fereastră.

—Aleluia! urlă cineva și imediat mecanicul sări înăuntru, temându-se în mod evident ca marafetul să nu se oprească din nou. Cu un geamăt de ocean turbulent, arzătorul de cărbune umplu motorul de gaze, iar autobuzul zvâcni înainte pe drumul pietros, lăsând baltă conversația și pericolele implicate în urmă.

Coborâră la Cabris și suiră pe o potecă afurisită, spre vila unde stătea Gide. Adresa era La Messuguière, casa fiind construită nu demult

de literata Aline Mayrisch, care se folosea de averea soțului ei pentru a realiza un refugiu pentru cei care împărtășeau aceleași păreri politice. Era o vilă nisipie cu turn, la capătul unei alei pavate cu calcar. La intrare, Varian folosi imensul inel special de bătut în ușă și, după câteva momente de tăcere, în prag se ivi chiar André Gide. Arăta la fel de posac, cu trăsăturile la fel de ascuțite precum îl înfățișa imaginea de pe spatele cărților lui Varian, acum cu scoarțe îndoite, *Corydon* și *Falsificatorii de bani*. Purta papuci de blană, o haină lungă și un fular lat de lână cadrilată; pe scăfârlia lucioasă trona o beretă roșiatică mâncată de molii. Primindu-i în foaier, îi măsură rece, rapid, ca și când ar fi decis deja natura relației dintre Varian și Grant.

— Haideți înăuntru, poftiți! Îl urmară pe niște trepte late, într-o bibliotecă cu dale pe jos. Cărțile doamnei Mayrisch, arătă el spre rafturile până la tavan de-a lungul pereților. M-au ajutat să-mi trec timpul. Dar scuzați-mă, e un frig glacial aici. Marie-Laure!

O tânără cu pas ușor își făcu apariția în ușă, iar Gide o rugă să întețească focul și să mai pună niște lemne. Varian se uită la tânăra tăcută, apoi la Gide.

— Marie-Laure e de încredere, insistă Gide. Puteți spune tot ce vreți, nu ascultă nimeni aici, pe acest vârf de stâncă. Își trecu un picior peste celălalt și așteptă.

— Îmi cer scuze, obiceiul de a fi prudent mă însoțește peste tot, explică Varian. Cum vă închipuiți, organizația noastră nu-și poate desfășura activitatea în cadru legal. Facem însă ce e necesar. Și avem nevoie de ajutorul dumneavoastră, domnule Gide. Adunăm un *comité de patronage*, nu donatori, înțelegeți. Ci sprijinitori oficiali în ochii lumii. Artiști și scriitori de talie înaltă.

— Așadar e adevărat? zise Gide, potrivindu-și mai bine fularul. Strecurați oameni peste graniță?

— Cât de des putem.

— Și ați dori să-mi ofer numele cauzei voastre.

— Da, am fi profund recunoscători. Dar nu este singurul motiv pentru care ne găsim aici. Dorim să vă oferim ajutorul nostru.

— Mie?! pufni Gide într-un râs grav, sincopat. Își scoase ochelarii și-și masă colțurile ochilor. Domnule Fry, vrei să spui că ai fi dispus să mă ajuți să emigrez în America?

— Credem că ar fi calea cea mai sigură. Și atunci ați fi liber să

răspândiți vorba despre soarta artiștilorși a scriitorilor din Franța ocupată

— Și ce crezi dumneata că s-ar întâmpla dacă aș rămâne? suspină Gide și-și puse la loc ochelarii.

— Nu putem ști cu siguranță. Probabil că acum nimic. Dar până la urmă e posibil să vă târască într-un lagăr, cum au făcut-o cu Arthur Koestler, sau să vă pună sub arest ca pe Breitscheid și Hilferding. Poate chiar să vă ucidă, dacă nemții simt că ați reprezenta un risc ideologic prea mare pentru Franța.

— Dar, dragul meu, nu-mi poți compara situația cu a celorlalți. Koestler este ungur britanic, iar Breitscheid și Hilferding sunt nemți. Eu sunt născut în Franța. Chiar și sub actualul Regim de la Vichy sunt protejat. Și gândește-te la tărăboiul ce s-ar stârni dacă m-ar omorî! Nemții pricep relația franceză cu opera mea. Să nu crezi că nu am habar – știu ce se petrece la Paris și în Alsacia, arderea de cărți, distrugerea lucrărilor considerate degenerate. Dar pentru că ați venit la mine în spiritul unei bunăvoințe protectoare trebuie să vă declar, de bunăvoie, că energiile voastre ar fi mai bine cheltuite cu alții. Se opri cât timp Marie-Laure intră cu o tavă de ceai, pe care stătea aranjat frumos un serviciu de ceramică, deși Varian bănuia că atât vasul pentru frișcă, cât și cel pentru zahăr erau goale. Marie-Laure puse jos tava pe o măsuță joasă și Varian se lămuri că avusese dreptate: ceaiul nu era însoțit de nimic altceva decât niște pișcoturi tari de ovăz. Gide îi pofti să se servească.

— Aș dori să vă arăt ceva acum, zise ridicându-se din scaun cu o oarecare dificultate, cu o mână pe șold. Se duse la biroul de scris, așezat în fața unei ferestre mari; pe dealul de dedesubt, Cabris își întindea șirurile de vile cu acoperișuri roșii ca un bijutier expunându-și giuvaiericalele. Gide se aplecă spre un sertar și scoase un dosar.

— Poftim, i-l întinse el lui Varian. Deschide-l. Uite o listă de lectură s-o duci acasă cu tine în America.

În dosar se afla un document mare, o înșiruire de nume de autori și de cărți, printre care figurau numeroase opere de clienți de-ai săi.

— O mie douăzeci și nouă de titluri, toate interzise de nemți. Cred că le-a luat o grămadă de luni s-o întocmească, deși nu au avut nevoie decât de trei zile ca s-o dea publicațiilor franceze, odată ce au intrat în Paris.

— Nici una dintre cărțile dumneavoastră nu se află aici, cercetă Varian lista.

— Corect. Naziștii permit Franței să-mi citească lucrările, chiar și acum. Chiar și în Alsacia. Chiar și la Paris. Toate. Chiar părțile cele mai deochiate. Chiar cele mai incendiare. De ce, crezi dumneata?

— Vor să vă recruteze, grăi Grant, care până atunci ascultase în tăcere. Vor să colaborați.

— Exact. Și plănuiesc să fac exact asta.

Varian și Grant schimbară o privire rapidă.

— Nu e nevoie să luați aerul acesta îngrozit. Nu sugerez că aș colabora pe bune. Aș pretinde numai. Am să scriu pentru revistele și ziarele lor de dreapta. Am să scriu pentru *Le Figaro*. Voi folosi acele platforme pentru a transmite mesaje Rezistenței. Propaganda pe dos, dacă vreți.

— Dar Rezistența nu prea citește *Le Figaro*.

— O vor face, de vreme ce vor auzi cu ce mă îndeletnicesc. Se va răspândi vorba, o să am eu grijă. Iar nemții habar n-o să aibă. N-o să-mi priceapă sensurile și nici n-o să recunoască anumite expresii franțuzești semnificative. O să gândească că am ajuns, în fine, la punctul lor de vedere luminat. În fond, n-aș fi primul! Dar să-mi fie rușine, da, să-mi fie rușine că bălmăjesc în termeni așa de bombastici, domnule Fry, când de fapt de la începutul ocupației n-am fost în stare să pun mâna pe stilou. Nici nu știu cum de mă mai numesc scriitor. Stau aici în scaun recitind *Micuța Dorrit* și *David Copperfield* nu pentru că-mi oferă cine știe ce viziune politică, ci numai pentru a evada. Iar în timpul ăsta voi, băieți, sunteți ocupați salvând vieți la Marsilia.

— Multor scriitori le vine greu să lucreze acum, zise Varian. Nu sunteți singurul. Și să nu spuneți că nu ați salvat vieți. Ați salvat-o pe a mea.

— Exagerezi, domnule Fry, clătină Gide din cap.

— Deloc, îl contrazise Varian. Știa că nu are nimic de pierdut; mai mult ca sigur că o altă întâlnire cu Gide nu va avea așa că… La șaisprezece ani credeam despre mine că sunt o monstruozitate. Mă gândeam chiar la sinucidere. Apoi, căutând altceva în biblioteca școlii, am dat de *Corydon*.

— A, exclamă Gide. Și ce-ai aflat?

— Că dorințele deloc naturale pe care le aveam ar putea fi, de fapt,

naturale, înghiți iute Varian. Ba chiar că ar putea fi semnul unei sensibilități sau inteligențe deosebite. Și domnul Grant a simțit același lucru când i-am dat cartea peste câțiva ani.

Gide își scoase ochelarii cu rame de corn și le curăță lentilele cu un colț de fular.

— Mulțumesc, domnule Fry. Mulțumesc pentru aceste vorbe. Nu pot decât să mă simt neputincios, stând singur aici în adăpostul meu montan, incapabil de a face vreo muncă adevărată. Dar să ți se arate că ai un cât de mic efect împotriva injustiției – căci asta e tot ce vrem, nu? Și dumneata, domnule Fry. Și domnule Grant. Am dreptate?

Avea, asta își doreau. Nu puteau visa să oprească mașinăria de război germană de la a avansa în miezul continentului; nu puteau spera să-l vadă pe Hitler lăsat fără putere sau gardurile triple de la Vernet prăbușindu-se. Dar ici și colo o viață putea fi salvată; și viețile pe care le salvau puteau să-i salveze pe alții. Efectele mici se multiplicau. Asta îi făcea să meargă mai departe. Și fie că naziștii ocupau sudul Franței sau nu, fie că granița cu Spania rămânea deschisă sau nu, munca lor avea să continue, cel puțin atât timp cât Varian găsea o manieră de a rămâne în Franța.

— Vă rog, domnule Gide, zise el, prinzând curaj. Nu vreți, totuși, să vă gândiți la oferta noastră? Alții care au refuzat pe motive similare s-au răzgândit până la urmă.

— De ce m-ați proteja? De un guvern care încearcă să-mi recruteze sprijinul?

— Situația se poate răsturna oricând.

— Vă asigur, domnule Fry, că nu se va întâmpla nicicând. Bucuros însă îmi voi alătura numele comitetului vostru de patronaj.

— Cel puțin promiteți-mi că ne veți vizita dacă vă veți simți vreodată în pericol. Căută în buzunar și scoase o carte de vizită. Numărul meu de la birou. Și adresa.

— Unele plante nu suportă să fie transplantate, ridică Gide din umeri, luând cartea de vizită.

— Suntem de acord să nu fim de acord în privința siguranței dumneavoastră, domnule Gide. Nu cred că ați văzut nici jumătate din ce sunt naziștii în stare să facă.

— Să sperăm c-o să se prăbușească sub greutatea propriei aroganțe, spuse Gide și toți trei băură pentru asta.

*

10 ianuarie 1941

Hotel Beauvau
Marsilia

Dragă Eileen,

Bănuiesc că e momentul să scriu Un An Nou Fericit! Chestiunea e că eu unul sunt departe de a fi fericit. Uite la ce mă gândesc noapte de noapte: cine oare dintre cei de la New York și-a închipuit că Jay Allen poate să mă înlocuiască, iar fidela Margaret Palmer să-i fie adjunctă? În cele mai rele clipe am crezut că s-ar putea să fi fost tu, propria mea soţie, pentru a-mi face viaţa aici într-atât de insuportabilă, ca să mă decid să o iau din loc. Dar chiar te-ai gândit, ţi-ai imaginat că aş lăsa totul baltă în faţa unui neghiob ca Allen, care nu are nici un fel de interes în afară de acela pentru cariera sa de ziarist? Te rog, amintește comitetului dacă vrei: *În joc sunt sute de vieți*. Dacă mă dau la o parte o să moară oameni. Chiar aşa. Iar dacă las să se întâmple una ca asta cum te-ai mai uita la mine pe urmă? Cum am mai putea împărţi masa, patul?

Totuși, Anul Nou nu este chiar lipsit de daruri. Printre acestea se află și acela că pot să-ţi scriu cu o oareșicare libertate: scrisoarea aceasta va fi dusă la Casablanca de un soldat britanic, unul dintre zecile care au scăpat din Marsilia în ultimele două săptămâni – *pe mare*, nici mai mult nici mai puţin – mulţumită lui Charles Vinciléoni, prietenul meu de la Dorade. Vinciléoni a acceptat ca unii dintre acești ofiţeri dezafectaţi să treacă drept membri ai echipajelor sale pe ambarcaţiuni de piaţă neagră. Iar săptămâna asta, dacă totul merge bine, câţiva dintre clienţii noștri vor folosi aceeași rută. Vor duce cu ei scrisori acolo unde merg, pentru a fi puse la poștă în locuri sigure.

Și-ţi scriu, știind că e foarte posibil să mă citești, că ne-am așteptat cu toţii ca naziștii să mărșăluiască în Marsilia imediat după Anul Nou. Uite însă că nu e nici un semn, iar acum graniţa cu Spania s-a redeschis. Asociaţii noștri de la Perpignan ne călăuzesc clienţii afară din Franţa, alţii vor pleca în curând pe calea deschisă de Vinciléoni, în timp ce unii valoroși sunt încă ascunși în la Pomme, în Château Espère-Visa, cum îi zicem noi; luând toate acestea în considerare, poate că biroul de la New York va fi nevoit să mă socotească demn de salariul pe care-l

câştig. De fapt, garantez rezultate, doar dacă Jay Allen nu ne falimentează, deoarece chiar înainte de Anul Nou a scos 152.000 de franci din contul CIU, fără nici un fel de explicații sau rezultate. Ce-o fi făcut cu banii? Cum nu-și arată niciodată fața la Centre Américain, n-am avut ocazia să-l întreb.

Te rog spune prietenilor noștri de la New York că a transfera conducerea acelui caraghios și Mariţei lui e ceva de neconceput. Nici tu, nici comitetul nu aveți motive să vă îndoiți de capacitatea mea de a conduce. Sunt profund recunoscător că evenimentele au făcut să aterizez aici. Aş putea numi asta lucrarea Parcelor, deşi mi se pare o cruzime să dai vina pe bătrânele Clotho, Lachesis și Atropos pentru dezastrele unui continent. Mai degrabă cred că este lucrarea Furiilor. În fine, oricine ar fi de vină, asta este misiunea mea și trebuie s-o termin.

Puse stiloul jos o clipă ca să-l privească pe Grant, dormind în patul pe care-l împărțeau la Beauvau, cu un braţ deasupra capului și celălalt strâns la pieptul gol. Cu un sentiment de groază și de vină, luă din nou stiloul.

Soțul tău s-a schimbat mult, Eileen. Mă întreb dacă îl vei mai recunoaște la întoarcere, sau dacă el se va mai recunoaște pe sine. Să știi că orice am făcut aici în Franța, am făcut având conștiința dureroasă a legăturii față de tine. Nu mă aștept la iertare și nici că-mi vei înțelege motivele. Numai să mă crezi când îți spun că rămân, ca întotdeauna, al tău devotat

VF

24
L.H.O.O.Q

Breton fu cel care propuse să-i invite pe domnul Allen și pe domnișoara Palmer la cină, la Air Bel. Așezat acum lângă Varian în salon, zgândărea focul cu un vătrai de alamă cu cap de gâscă, amândoi fiind pe jumătate adormiți de whisky-ul din pahare. Mențiunea numelui lui Allen îl făcu pe Varian să se îndrepte în fotoliul berjeră.

— Ce sugerezi tu? Să-i invităm *aici*? Să stea la masă cu Mary Jayne și Jacqueline? La ce bun?

— Să le oferim un pic din adevărata Marsilie!

— Allen nu merită eforturile tale creatoare, André, îi privi Varian sprâncenele ridicate și arcuirea buzelor.

— Nu crezi că aș face față unei astfel de întreprinderi? își ajustă el eșarfa stacojie de la gât într-un unghi mai provocător.

— Cred că ești capabil de orice. Dar nu aș vrea să te supun pe tine și pe oricare dintre prietenii noștri poveștilor aberante ale lui Jay Allen. Nu vreau să-i dezvălui nimic despre Katznelson sau Zilberman. Cu cât știe mai puțin, cu atât mai bine.

— Doar dacă nu ajunge să le fie singurul protector.

— Dacă el ajunge să le fie protector, atunci am încurcat-o cu toții.

— Dar cum rămâne cu *Portofoliul fugii*? N-ar trebui să știe și el că există? N-ar trebui să-l îndemnăm să relateze despre asta prietenilor noștri din State? Să organizăm, poate, o mică expoziție?

— Am semnalat deja existența *Portofoliul fugii*. Biroul de la New York știe ce se află în posesia noastră și nu pare deloc impresionat.

— Dar nu-ți dai seama, domnule Fry, că nu-ți folosești dezavantajul în avantajul dumitale? Lasă-l pe domnul Allen să-ți secondeze admirația.

— Nu mă interesează să captez admirația domnului Allen.

— Atunci să-l invităm de plăcere. Și poate c-o să expun unele piese din Portofoliu ca să vedem dacă remarcă ceva.

— Nu mă interesează nici plăcerea lui Jay Allen, ca să fiu foarte sincer.

— Nu plăcerea lui. A noastră. *Entendu?*

— De ce să ne batem capul, André?

— Pentru că este tipul nostru preferat de pradă. Genul care se consideră inteligent, dar la fiecare pas dă dovadă de a fi prost. Și de asemenea pentru că aș dori să-l amuz pe prietenul meu, Max Ernst. Tocmai a sosit în vecinătate, știi, și caut o scuză să-l aduc la Air Bel. La Paris l-am cam călcat pe bătături, dar climatul actual face ca poziția mea să nu mai stea în picioare.

— Vrei să spui că trebuie să mă bărbieresc și să mă îmbrac frumos de dragul lui Allen?

— Te asigur, dragă domnule Fry, că va merita deranjul. Breton răsuci vătraiul cu cap de gâscă în mână cu agilitate, ca un mareșal bastonul de paradă.

— Și ce să servim musafirilor noștri la cină când nu găsești un nap în toată Franța să tragi cu tunul?

— Tânărul lui Mary Jayne va găsi ceva, sunt sigur.

— Asasinul! Mi-aș dori să fi dispărut. Cred că abia așteaptă momentul să vândă pe vreunul dintre voi.

— E un tip destul de util, ridică Breton din sprânceană, când vrea el. Cine crezi că a făcut rost de whisky-ul pe care îl bem?

Varian se strâmbă la pahar, apoi turnă conținutul în foc. O flacără albastru gălbuie se ridică imediat și muri la fel de repede.

— Toată lumea de la Air Bel are locul său, declară Breton.

— Nu Asasinul. Și nici Jay Allen. Nu are loc la Air Bel nici măcar pentru o seară.

— Nu vrei totuși să-mi faci pe plac, domnule Fry?

— Nu te răzgândești? suspină Varian.

— Deloc. Am ceva anume în minte.

*

Astfel, la trei săptămâni după Revelion, Varian se bărbieri și se îmbrăcă pentru cina dată în cinstea lui Jay Allen la Vila Air Bel – o

Expoziție cu noi lucrări suprarealiste pe hârtie, conform invitației. Împreună cu Grant, având deja la bord niște tării de la barul hotelului, se întâlniră cu Jay Allen și domnișoara Palmer în stația de tramvai cea mai apropiată de birou. Allen se făcuse extrem de elegant, într-un costum cu dungi subțiri și papion, iar domnișoara Palmer purta o rochie subțire de culoarea caracatiței fierte; tivul probabil că și-l prinsese în toc când se îmbrăcase, așa că o bucată de dantelă se rupsese și-i atârna ca un tentacul. Nu avea nimic pe cap și tremura sub capa de catifea prea subțire.

— Cine și-ar fi închipuit c-o să fie așa de frig în sudul Franței? zise. Parcă aş fi la Pittsburgh!

— Mă tem că n-o să fie mai cald nici la vilă, spuse Varian. Nu sunt lemne de foc.

— O, nici că-mi pasă, decretă domnișoara Palmer. Abia aștept să-i cunosc pe domnii Ernst și Breton.

— Nemaipomeniți tipi amândoi, oferi Allen o apreciere, deși Varian știa că nu-i cunoștea pe nici unul. Iar Mary Jayne este o fată pe cinste. Am întâlnit-o de mult, la Chicago, când era sora mai mică a cuiva, la o petrecere. Balul de Crăciun al familiei Wrigley, asta cred că era. Mi-a făcut cu ochiul și s-a fandosit prin fața mea cum văzuse prin filme. Au trimis-o însă părinții în Italia să se coacă, ce păcat! Era numai bună când am cunoscut-o.

Grant tuși, ascunzându-și chipul în spatele unei batiste de in. Varian își feri ochii, însă domnișoara Palmer scoase o cutiuță de dropsuri din poșetă și le oferi.

— Sper să nu luați răceala pe care o are toată lumea, zise ea. De când am sosit am fost *mizzerob*. Da, *tray, tray mizzerob.*

Grant se înclină și luă o pastilă, iar Varian se forță să nu izbucnească în râs. Din fericire sosi tramvaiul și se suiră, iar aglomerația generală făcu orice conversație imposibilă. Când vagonul se golise suficient pentru a permite din nou discuțiile, Jay Allen abordase deja alt subiect; cum războiul scotea la iveală cine este și cine nu este bărbat cu adevărat.

— Să luăm de exemplu Badajoz! zise. Unii ar fi putut-o lua la goană văzând că sângele din arenă le ajunge până la glezne. O mie opt sute de republicani mitraliați pe loc, iar naționaliștii tot aduceau alții la fiecare minut. O grămadă de inși n-ar fi putut să reziste, ar fi dat afară tot ce-au

mâncat.

Un pensionar îngust de umeri, unul care stăpânea destulă engleză pentru a pricepe, tuși a reproș. Dacă Allen observă critica, n-o băgă în seamă.

— Eu unul aveam de relatat despre război, zise. Am rămas tare pe poziții. Am privit cum patrulele naționaliste au condus trei duzini de republicani în arenă și i-au aliniat la perete. Ridică o pușcă imaginară. Poc, poc, poc! Și gata cu ei. M-am întors eu și-am plecat? Nexam. Niciodată, nicicând. Am scris despre treabă și am trimis. A doua zi, trei sute de mii de exemplare pe mesele americanilor, dimineața la micul dejun. Și acum să luăm pe cineva ca prietenul vostru Mehring! Își zice scriitor, dar nu e în stare nici să scoată capul pe ușă din cameră. Evreu sperios și șmecher.

— Mă scuzi, zise Grant pe un ton blând. Merge vorba că oameni nevinovați sunt arestați în orașul ăsta. Unii pe simplul motiv că sunt evrei.

— De ce să pronunțăm cuvântul ăsta așa tare? zise domnișoara Palmer, uitându-se-n jur la călătorii rămași în vagon și strângându-și capa de catifea mai tare la gât.

— Ce cuvânt? Evreu?

— Poate că nu e cel mai prudent să ne trâmbițăm… hm… simpatiile.

— Vreau să știți că nu am nici un fel de prejudecăți, grăi Allen. N-am avut și nici n-o să am. Cred că sunt persoana care urăște evreii cel mai puțin din câte ați cunoscut. Mă împac cu oricine. Dar în același timp eu unul zic lucrurilor pe nume. Nu mă pot abține. Ce-i în gușă și-n căpușă. N-aveți decât să mă acuzați de prea multă sinceritate. Dar mai cinstit decât mine nici că se poate.

— Ei, slavă cerului pentru asta, decretă Grant, iar Varian fu nevoit să-și folosească și el batista.

În cele din urmă ajunseră la La Pomme și grupul coborî, iar Varian îi conduse prin tunelul îngust de sub calea ferată și peste drum. Allen remarcă cu glas tare că ar fi fost bine să-și fi luat galoșii. Domnișoara Palmer, plângându-se de umezeală și de noroi, își strânse poalele rochiei în mâini. Înaintea lor ferestrele vilei Air Bel răspândeau o lumină crem.

— Sper că au un bucătar ca lumea, zise Allen. N-am mai mâncat o

masă cumsecade de când am sosit. Și asta în Franța, nici mai mult nici mai puțin! Lipsurile din timp de război, bănuiesc. O să ajung la greutatea mea de luptător la sfârșitul misiunii. Se plesni peste burtă. La Chicago, mă luam la trântă cu Papa. L-am pus cu botul pe labe o dată sau de două ori.

Din interiorul vilei se auzea cineva cântând la harpsicord *Tumbalalaika* și altcineva acompaniind vocal. *Meydl, meydl, kh'vil bay der fregn / Vos ken vaksn, vaksn on regn? / Vos ken brenen un nit oyfhern? / Vos ken benken, veynen on trern?*[20]

20. „Fecioară, fecioară, fecioară de rouă, / Ce crește, ce crește, dacă nu plouă? / Ce arde, ce arde, ce arde mocnit, / Ce poate să plângă la infinit?“ (în idiș, în original)

Varian folosi ciocănelul pentru a bate și ușa se deschise curând dând-o la iveală pe madam Nouguet, în rochie neagră și cu șort alb, cu fața indicându-i extremă neplăcere, sprâncenele formând un V strâns, ochii îngustați și gura strânsă.

— Bună seara, zise Varian. Putem să intrăm?

Doamna Nouguet se dădu în lături, ținând ușa deschisă și refuzând să-l privească în ochi pe Varian.

— *Vos manteaux*, ceru ea și toți îi oferiră hainele.

— *Entrez*, continuă femeia. *Monsieur Breton vous attend.*

Intrară în salon unde dădură peste o scenă aproape identică cu ceea ce preceda fiecare petrecere de sâmbăta seara la Air Bel – Jacqueline, întinsă pe divan, perora în fața unui grup de trei suprarealiști locali, pierduți în admirație; Mary Jayne fuma și vorbea într-un grup de bărbați, într-un colț; Breton, Serge și Zilberman erau angajați într-o dispută: Vlady și Tobias se duelau la tabla de șah; Jean Gemähling alegea melodii pentru harpsicord, iar Lena cânta; în plus, un cuplu de prieteni noi: Max Ernst, cu plete albe, fioros, mișcându-și ochii albaștri ca pe niște sulițe de foc astral, și statuara Peggy Guggenheim, purtând cercei desperechiați, unul o nicovală și celălalt o bombă –, pur și simplu stau și priveau. O scenă ca oricare altă întrunire dinainte de masă la Air Bel, cu excepția faptului că toată lumea era goală pușcă. Bărbați, femei, tineri și bătrâni, toți urmau, bănui Varian, eticheta impusă de Breton, care înălță capul și-l clătină spre el. Instinctiv, Varian încercă să-și apere

ochii de atâta piele goală, de pielea tuturor – sânii Jacquelinei ca două pâini rotunde, umerii catifelați ai Lenei, pieptul neted, de culoarea cuprului, al lui Wifredo Lam, spatele pistruiat al lui Max Ernst, buricul întunecat al lui Peggy Guggenheim. Mary Jayne, care se îmbrăca atât de atent mereu, își purta nuditatea ca pe o rochie Lanvin; la mijloc, trupul ei fusese pictat cu etichete și săgeți negre, indicând LĂPTĂRII în sus și PĂSĂRICĂ în jos. Se apropie de ei cu cel mai normal zâmbet.

— Văd că *madame* Nouguet v-a luat deja hainele. Ce-ar fi să lăsați restul hainelor în bibliotecă? Între timp vă aduc băuturile. Ce doriți să serviți, domnișoară Palmer?

Femeia rămăsese cu gura căscată, împietrită de-a dreptul.

— Cred că domnișoara Palmer bea vin alb, rosti Varian. Dar tu, Jay?

— Ce e asta, Fry, ce glumă detracată e asta?

Varian se întoarse spre Jay Allen și ridică o sprânceană, șmecherie pe care el și Grant o perfecționaseră de mult în fața unei oglinzi, la Gore Hall.

— Zău că nu știu ce vrei să spui.

— Du-te la dracu'. O să chem imediat o mașină.

— Vai de mine, dar nu avem telefon aici, declară Mary Jayne. Și nu se poate obține nici o mașină, chiar dacă ar exista. Dar, domnule Allen, de ce roșiți? Suntem prieteni aici cu toții. Dumneata și cu mine, în special, nu? Deși nu cred că ne-am mai văzut de când aveam cincisprezece ani. Ce fată plicticoasă trebuie c-am fost la balul acela de Crăciun! Eram nebună după dumneata, îți amintești, cu siguranță. Așa un tânăr arătos și, vai, cum m-ai mai vrăjit cu vorbele dumitale! Trebuie că te-am stânjenit grozav, gudurându-mă atât. Dar pentru că tot vorbim să ți-o prezint pe prietena mea Peggy Guggenheim. Abia a sosit acum câteva zile și nu cunoaște pe nimeni la Marsilia, doar pe mine și pe Max Ernst. Ți-a citit însă articolul despre Badajoz și te divinizează, zău așa. Mary Jayne îi făcu semn lui Peggy Guggenheim, pe jumătate ascunsă de Ernst. Peggy, hai să ți-l prezint pe domnul Allen.

Femeia se desprinse din îmbrățișarea lui Ernst și traversă încăperea pe vârfuri. Purta eticheta VENUS desenată de aceeași mână care o însemnase pe Mary Jayne și părea atât de în largul ei, că Varian se întrebă cam cât timp din viață și-l petrece despuiată.

— *Enchantée*, îl abordă pe Allen, care i se holbă direct în pubis. Să mă ierți dacă mă bâlbâi, sunt copleșită de prezența dumitale! Cine să-și

închipuie c-o să te întâlnesc aici, în sudul Franței! Știi, șopti ea acum, să nu-i zici lui Breton ce spun, dar dumneata ești cel mai desăvârșit scriitor din această încăpere. Ești mult mai bun decât vechiul dumitale prieten Hemingway și să nu lași pe nimeni să pretindă altfel.

Allen bolborosi că într-adevăr n-a lăsat pe nimeni să-i spună altceva.

— Ei, mă bucur nespus să aud asta. N-ai vrea să-mi spui la ce lucrezi acum?

Deja domnișoara Palmer își revenise suficient ca să-și dea seama că tonul lui Peggy Guggenheim conținea, pare-se, prea multă admirație pentru gustul ei. Se îndreptă brusc, aranjându-și corsajul rochiei de culoarea caracatiței și se prezentă lui Peggy. Fără cea mai mică pauză în conversație, Peggy intui gelozia domnișoarei Palmer și o recrută imediat și pe ea în misiunea de periere a lui Jay Allen. În timpul acesta, Mary Jayne se aplecă spre urechea lui Varian și-i șopti:

— Tu de ce nu-ți duci lucrurile în bibliotecă, dragul meu? Toate lucrurile.

— O, nu, nici nu se pune problema, replică Varian.

— N-a fost ideea mea, să știi. Ci a lui Breton.

— Cred c-ai avut și tu o contribuție.

— Ei bine, mărturisesc că ne-am pus amândoi capetele la contribuție.

— Și ce ai vrea exact să fac eu?

— Ce face toată lumea deja.

Între timp Grant dispăruse ca să reapară la fel de dezbrăcat ca și ceilalți, purtându-și pielea cu nonșalanță, în stilul caracteristic. Merse până la căruciorul cu băuturi și turnă două whisky-uri cu apă. Jacqueline, văzându-l cu spatele, se apropie și-i șopti ceva la ureche. Grant dădu din cap, iar ea aduse de pe o comodă un vas de ceramică plin cu vopsea neagră. Cu o mână sigură înscrise vechiul joc de cuvinte dadaist, L.H.O.O.Q. chiar deasupra feselor lui.

— E rândul tău acum, decretă Mary Jayne.

— O nu, directorul rămâne înveșmântat.

— Dimpotrivă. Jocul cere ca toată lumea să participe.

— Așa să-l întâlnesc pe Max Ernst pentru prima oară? Complet dezbrăcat?

— Absolut. În fond și *el* e.

— O să moară de plăcere domnul Allen să raporteze asta către

biroul de la New York.

Grant tocmai venise cu o băutură pentru Varian.

— Nu-i așa că te distrezi pe cinste, Tom? Pare că ți-e cald în costum.

— Mă simt ca și când aș fi pășit într-un coșmar.

— Gândește-te că e mult mai rău pentru domnul Allen.

— Și se va face și mai nasol, zise Mary Jayne, zâmbind în sinea sa.

Varian se uită spre Jay Allen, încă potopit de avalanșa de laude aduse de Peggy Guggenheim; domnișoara Palmer îi ținea jacheta și cravata pe braț, iar omul își desfăcuse primul nasture de la cămașă.

— Vai de mine, exclamă Grant. Ți-a luat-o înainte, Tommie. Hai cu mine, îi făcu semn luând cu cealaltă mână vasul cu vopsea neagră. Varian îl urmă în salonul din partea stângă a casei, unde Grant îl dezbrăcă de hainele de seară, fără grabă. Varian închise ochii fără să vrea. Se auzi scoțând un sunet implorator. Păru să-și revină însă și-i împinse mâinile lui Grant la o parte.

— Ascultă, chiar vrei să mă dea afară de-a dreptul?

— Mi se pare că deja ești cam pe-afară, surâse Grant. Întoarce-te.

— Nu. Ai de gând să mă pictezi?

— *Mais oui.*

— Grant.

— Haide acum, *tourne-toi.*

Ca un automat, se întoarse și atunci veni îngrozitor de recea atingere a pensulei pe șale și mâna fierbinte a lui Grant pe șold, ținându-l nemișcat. Când termină, făcu un pas în urmă ca să-și admire opera.

— Ce-ai scris, nemernicule? Nu pot să citesc, evident.

— Numele. Versiunea franceză, Vaurien.

— *Bun de nimic.* Perfect Grant, asta o să facă să-mi crească acțiunile în fața personalului.

— Îți va crește reputația, zise Grant ținându-l cu ambele mâini acum de șolduri.

— Te rog, Grant, te rog. Uite ce-ai făcut deja! Lasă-mă acum în pace un minut! Iar el îl ascultă, făcându-i cu ochiul peste umăr. Îi trebui însă mai mult de un minut ca să poată să se alăture grupului din sufragerie. Iar atunci respiră ușurat să-l vadă pe Grant pe jumătate ascuns într-un cerc de invitați. Mary Jayne își făcu apariția cu o băutură, Varian încercă să uite că sunt dezbrăcați, cu totul la iveală. Breton, inventatorul jocului, părea complet în largul său, așa numai în pielea

palidă și cu alunițe; nu schiță nici o mișcare pentru a se ascunde sau acoperi. O clipă privirea i se opri asupra lui Varian, apoi îi făcu semn.

— Ei bine, André, te-ai întrecut pe tine.

— Domnule Fry, mă bucur atât de mult că domnul Grant te-a convins să-ți schimbi ținuta! Îmi place și inscripția. *Vaurien*! Chiar așa, oare eu de ce nu m-am gândit? O, Max… făcu un gest spre Ernst. Max, vino să-l cunoști pe Varian Fry, cel de care ți-am povestit.

Și imediat se trezi strângând mâna subțire, cu oase mici, a lui Max Ernst, încercând să își spună că totul e ca de obicei, o seară printre suprarealiști. Ernst își purta goliciunea hotărât, fără jenă. Nuditatea lui părea că dă cu tifla lumii, ca să-i aducă aminte că toți se născuseră goi, că orice altă stare era o minciună burgheză. Varian abia putu îngăima ceva în prezența lui. Printr-o sforțare enormă a voinței reuși să-i spună cât de încântat era să-l cunoască și să-l invite să-i facă o vizită la birou luni, ca să-i poată întocmi un dosar.

— Da, sigur, fu de acord Ernst. Numai Dumnezeu știe cât de mult îmi doresc să merg la New York. M-am săturat de continentul acesta. Să-mi dea drumul!

— Ce mi-aș dori să puteți vorbi cu Gide, zise Varian. Măcar de-ar fi și el la fel de dornic!

— Da, Gide probabil se simte invulnerabil, nu? N-a văzut ce am văzut noi doi în Germania.

— Noi doi?

— Știu că ai fost în Germania, domnule Fry. Ți-am citit reportajul în *Times*.

— Asta a fost acum ceva vreme, lăsă Varian ochii în jos.

— Nu-i nevoie să fii modest! Țin minte treaba de cinci ani și da, sunt onorat să te cunosc finalmente. Privirea îi coborî pe tot trupul lui Varian, iar Breton îi arătă ce fusese pictat pe el și Ernst râse apreciativ. O onoare să te cunosc, *monsieur* Vaurien.

Varian ridică paharul și-l goli dintr-o sorbitură, dorindu-și să fi avut curajul lui Ernst, nonșalanța lui Mary Jayne, sau bucuria degajată a lui Breton. El unul se ascunsese întotdeauna în spatele hainelor și le fusese recunoscător; a se ascunde, pricepu, era starea lui naturală, sau cel puțin aceea cu care se obișnuise.

Când doamna Nouguet veni să anunțe că masa e servită, Jay Allen renunțase de tot la cămașă, dând la iveală un maiou uzat la piept. Peggy

Guggenheim îi mai șopti ceva în ureche și omul îl scoase și pe acesta și-l puse pe spătarul unui scaun; încă niște vorbe și își îndepărtă și pantofii și pantalonii. Sărmana domnișoară Palmer păru a pricepe că se juca mult peste puterile ei și își apucă rochia strâns, ținând-o aproape ca și când ar fi vrut să se facă nevăzută. Nimeni nu încercă s-o determine să se descotorosească de veșminte. Planul lui Breton în ceea ce-o privea era clement. Ceilalți oaspeți prinseră a se îndrepta spre sufragerie, unde Varian observă că pereții erau decorați cu o selecție de lucrări din *Portofoliul fugii*: femeia gonind și copilul schelet de Wifredo Lam, peștele sângerând al lui Brauner, bombele cu cozi de cărbune ale lui Zilberman, un tablou cu clădiri ce se topeau, cu siguranță opera lui Ernst și altele, zece cu toate, fiecare aducând aminte de ce se petrecea dincolo de zidurile vilei Air Bel. Dacă Jay Allen remarcă desenele nu zise nimic, însă domnișoara Palmer, încă strângându-și rochia pătată de noroi la piept, devenea tot mai palidă pe măsură ce avansa de la unul la altul, ochii mărindu-i-se și mâinile-i tremurând. Într-un act de milă, Mary Jayne îi distrase atenția domnișoarei Palmer de la expoziție și-o conduse la locul ei la masă.

În centrul feței de masă de in odihneau trei tăvi cu păsări fripte; probabil că fuseseră braconate de pe vreo moșie alăturată. Aurii deschis, stropite cu un sos lucios roz, păreau la fel de despuiate ca toți cei din cameră. Deasupra lor atârna un candelabru enorm de care fuseseră agățate sutiene mirosind vag a Chanel No. 5. În loc de șervete, fiecare invitat se bucura de o pereche de *culottes* de damă, grijuliu împăturită.

Cina începu cu o salată de verzituri de iarnă, pescuite cine știe de unde, prin eforturile tânărului Katznelson, urmată de o supă cremă de napi. Apoi melci în ulei de măsline și ierburi. Ca garnitură la păsările șterpelite stăteau zbârciogi sălbatici și mici cartofi din grădină, totul în cantități infime, mai mult pentru prezentare decât ca să țină de foame. Atracția principală era, oricum, conversația. Breton debită laude spumoase la adresa lui Jay Allen și toți ceilalți adăugară și mai multe osanale. Victor Serge afirmă că rolul ziariștilor nu era secundar decât celui al soldaților pe linia de front. Max Ernst declară că un ziarist este un artist, pur și simplu, și că Allen la Badajoz a dat cea mai autentică dovadă posibilă. Jacqueline îi ridică în slăvi folosirea pronumelui personal în reportaj, insistând că astfel situația politică fusese adusă la

scară omenească. Iar Peggy Guggenheim scoase din puțul memoriei o frază aleasă: *E mai mult sânge în trupurile a 800 de oameni decât vă puteți imagina.*

Între timp, Mary Jayne, așezată la dreapta lui Allen, tot îi umplea paharul cu vin negru, din care o provizie aparent nesfârșită se ivea lângă ea, în urma unor semne făcute de Breton doamnei Nouguet. Iar Allen, parțial sub fața de masă și înveșmântat numai în admirația suprarealiștilor, continua să bea și să tot bea. Când Jacqueline îl imploră să povestească cum s-a ridicat la un asemenea loc de cinste în profesie, omul începu să îndruge vrute și nevrute, umplându-se singur de elogii. Pe când acesta tot perora, Victor Serge părăsi masa pe mutește și după un scurt timp reveni îmbrăcat din cap până-n picioare. Nimeni, cu atât mai mult Jay Allen, scufundat în propria autobiografie, nu observă nimic; nici când Zilberman ieși din încăpere și peste câteva momente se întoarse în ținută elegantă de seară. Urmă Jacqueline Lamba, care sosi înapoi la masă într-o rochie strânsă pe trup, de mătase neagră; se așeză în stânga lui Allen, nu în raza sa vizuală. N-ar fi contat însă nici dacă s-ar fi postat în fața lui, atât de amețit de vin era și prins de propria istorisire, care mergea de la cum avansase în grad, lucrând pentru o serie de fițuici, până la primele sale misiuni pentru *Tribune*, în Africa de Nord. O, și cum își amintea fiecare detaliu! Nisipul pretutindeni. Moscheile cu faianță albastră. Cămilele pe stradă. Strigătul muezinului. Dificultatea de a înțelege dialectele locale. Pasiunea franțuzoaicelor coloniste pentru ziariștii nord americani. Continuă să dea din gură și când Mary Jayne și Peggy Guggenheim se întoarseră pe tăcute la masă, în ținute de seară și cu bijuterii asortate.

Veni finalmente rândul lui Varian să dispară și să reapară; împreună cu Grant se strecurară pe hol, spre salon, și se îmbrăcară rapid, fără vorbe. Tocmai când își aranjau cravatele își făcu apariția Vlady Serge, îmbrăcat din cap până-n picioare; ducea cu el costumul cu dungi și cămașa, abandonate mai devreme de Jay Allen, pe care le aruncă în foc.

— Vai de mine, exclamă Grant, o să-i fie cam frig pe drumul de întoarcere domnului ziarist.

Reveniră în sufragerie, unde numai Jay Allen rămăsese despuiat. Nu păru a băga ceva de seamă până la sosirea doamnei Nouguet, cu desertul, clătite flambate, confecționate din făină și ouă și zahăr de pe

piața neagră și etalate pe o tavă arzând, pe care o așeză în fața lui Mary Jayne ca să servească musafirii. O pală albastră îi atinse mâneca lui Mary Jayne și abia atunci Allen păru a pricepe că fata avea o mânecă și că aceasta era legată de o rochie; că insul de alături, Ernst, era și el îmbrăcat: și cel de lângă Ernst la fel. În acea clipă domnul Allen se ridică în picioare, fața devenindu-i întâi stacojie, apoi purpurie și declară că puteau cu toții să putrezească-n iad. Se retrase în grabă spre camera de zi, unde nu reuși să-și găsească hainele și ceilalți îl auziră cum înjură în căutarea-i disperată. Apoi pașii lui Allen răsunară pe scări în sus, și îl auziră cum scotocea prin camerele de deasupra. Peste câteva clipe apăru într-o pereche de pantaloni mult prea scurți și o cămașă și haină așijderea.

— Scoală, Madge, răcni, aruncându-i acesteia pelerina în brațe.

Domnișoara Palmer, care și ea consumase o groază de vin negru la masă, izbucni în râs. Fu prima oară că Varian văzu pe fața ei o expresie care nu era neliniștită sau acră.

— Uite-te la tine, Jay, pe un ton de puternică și surprinzătoare răzbunare. Cred că poți să găsești drumul spre casă și fără mine.

Allen se încruntă, încheindu-și greșit haina împrumutată și, într-o clipă, ieși vijelios din încăpere. Auziră ușa de la intrare trântindu-se, urmată de un discret tremur al sticlei în fereastra de deasupra.

— *Et voilà,* zise Breton, terminând ultima clătită. *Au revoir, monsieur Allen.* S-a făcut dreptate.

25
Breitscheid și Hilferding

— Și ce să fac cu monede de aur în valoare de optzeci de mii de franci? șopti, într-o franceză cu puternic accent rusesc, poetul Aleksei Dimitrici Konstantinov așezat, împreună cu Varian, într-o cafenea pe bulevardul Garibaldi. Cu ochii săi negri și rotunzi și umerii aduși, Konstantinov părea o imensă pasăre cu pene negre, una dintre acelea în care s-a semnalat o neobișnuită inteligență. Varian îi făcuse rost de cușetă pe o corabie spre Martinica – un vas adevărat de călători, printre puținele care reluaseră călătoriile regulate spre coloniile franceze din Caraibe. Viza de ieșire a lui Konstantinov se limita la teritoriile franceze, iar Martinica era considerată a face parte din Franța; avea să se afle în mai multă siguranță părăsind continentul, Varian știa bine, și din Port de France putea să ceară intrare în Statele Unite. Înainte de a părăsi țara poetul dorea să-și schimbe aurul pe dolari.

— Dă-mi voie să-l depozitez în contul de bancă al Centre Americain, aici la Marsilia, zise Varian. Biroul de la New York îți va scrie un cec când vei sosi. Iar rata de schimb, te asigur, va fi cu mult mai convenabilă decât valoarea de la Vichy.

— Să-ți predau banii ție? exclamă Konstantinov. Și nimic până ajung la New York? Nevastă-mea, binecuvântată să-i fie amintirea, ar zice să sunt prost!

— Nu avem nici o intenție să ne jumulim clienții, domnule Konstantinov.

— Optzeci de mii de franci! Nu pot pur și simplu să arunc banii și să sper că o să se materializeze mai târziu! Ah, își ridică el ochii spre cer ca și când ar fi căutat o altă soluție. Negăsind nici una, suspină și-și sfârși ceașca de ceai. Ei, în fond ți-am încredințat viața, nu? Ce înseamnă pierderea micii mele averi?

— Așa te vreau!

— Și trebuie să-ți dau banii așa, deci? Să-i aduc într-un sac pentru făină?

— Nu, nu, nu vreau să umbli pe străzi cu așa ceva. O să-l trimit pe colegul meu Jean Gemähling la hotelul dumitale în această după-amiază.

— Și Gemähling ăsta e de încredere?

— Cu totul, te asigur.

— Bine atunci. Spune-i să vină după bani.

*

Monedele de aur ale lui Konstantinov, aranjate frumos în opt fișicuri, într-o cutie verde prăfuită, legată cu sfoară, petrecură noaptea în seiful de pe bulevardul Garibaldi. Era mai mult ca orice sumă păstrase Varian în birou peste noapte; de aceea se simțea nerăbdător să scape de aur predându-i-l lui Kourillo, care schimba bani. Dar tocmai când scotea cutia din seif ușa de la intrare se deschise cu o pocnitură ca de armă. Vârî iute cutia la loc și încuie seiful și între timp Lena apăruse cu un dosar cu documente confidențiale, unul pe care se obișnuiseră să-l ascundă într-o deschizătură din zid, în caz de vreo inspecție neașteptată. Cu o mișcare rapidă de mână dosarul dispăru în spatele lambriurilor. Ușa biroului lui Varian se deschise brusc. Nu era poliția cea care năvălea așa, ci Jay Allen, înfloritor și suflând din greu.

— Ce înseamnă asta? zise trântind pe masa de lucru a lui Varian ciorna unei telegrame. Era un mesaj pe care Varian o rugase pe domnișoara Palmer să-l trimită, care informa biroul de la New York să-i dea aconto lui Konstantinov o mie șapte sute de dolari la sosire.

— Înseamnă că vreau să-mi ajut clientul, zise Varian. Doar atât.

— Se pare că nu te-ai prins de miezul scrisorii pe care am trimis-o acum două săptămâni, zise Allen. Cea care te informa că nu mai ești la conducere. Singura ta treabă este s-o înveți pe Madge cum să se descurce. N-ai treabă tu să încurci finanțele comitetului. O mie șapte sute de dolari acestui Konstantinov, cine o fi el! Și Madge îmi zice că vrei să iei în schimb bani peșin, în dubloni, aici în Franța. Mă întreb cât de mult îți intră ție în buzunar?

Varian se ridică de la masă și începu să pășească încet. În prima

cameră Lena, Jean, Gussie, Danny și Théo rămăseseră încremeniți, ascultând.

— Întâi și-ntâi, răspunse Varian, ce te-a apucat să vii aici și să țipi la mine? În general, nu te deranjezi deloc să-ți faci apariția. De fapt, ia să vedem, nu te-ai prezentat niciodată de când ai sosit în oraș. Cum de-ai găsit locul?

— N-am timp de impertinența ta, Fry.

— Lăsă tonul mai jos, Jay, dacă nu te superi. Nu obișnuim să ne facem treaba urlând să se audă în stradă. Acum, dacă ai o problemă cu finanțele noastre, atunci cu Franz Oppenheimer trebuie să vorbești. Dar Oppy nu e azi aici, îmi pare rău. Își face bagajele, căci vaporul lui pleacă diseară. Deci situația va trebui să rămână așa până va fi înlocuit. Danny îi ține locul între timp. Sunt convins că va fi încântat să stea de vorbă cu tine.

— Suficient, zbieră din nou Allen, Nu mai faci nimic aici – nici un afurisit de lucru, pricepi? – fără permisiune scrisă de la mine. Pot să telegrafiez în orice clipă la New York și vei zbura afară pe turul pantalonilor. Trafic cu monede de aur! Nu-i de mirare că ai poliția pe cap.

— Lumea s-ar putea întreba cam ce se află în buzunarele *tale*, Jay. Unde au dispărut cele o sută și cincizeci de mii pe care i-ai scos acum câteva săptămâni? Sunt bani ai Centre Américain. Toți de aici merită să știe.

— Mă acuzi că mi-am furat propriul salariu?

— Dacă acela este salariul tău, atunci aș vrea să știu ce-ai făcut ca să-l meriți. De când ai ajuns în Franța abia de-ai petrecut trei zile la Marsilia.

— Discuția a luat sfârșit. Sper că m-ai înțeles bine. Să știi că stai agățat de un fir de păr, Fry.

— Asta-i tot? întrebă Varian. Am de lucru.

Allen scuipă pe podeaua prăfuită, se întoarse și părăsi încăperea. Trânti ușa de la intrare cu asemenea forță, că zăngăni din nou, se redeschise și o bucată de zidărie de dimensiunea unui ou sări din perete.

— *O, mój Boże,* exclamă Lena.

— Ce scumpete de om, zise Théo Bénédite, după ce ușa de afară se închisese. Îți vine să-i acorzi o medalie pentru meritele în lupta pentru pace.

Lena luă o șurubelniță din sertarul biroului, desprinse o bucată de lambriu și scoase documentele sensibile din ascunzătoarea lor.

— Vezi, îi zise ea domnișoarei Palmer. O ascunzătoare perfectă.

— Da, măi să fie, constată domnișoara Palmer și notă iute ceva în carnețel.

Varian se așeză din nou în scaun și luă telegrama pe care Lena i-o înmânase de dimineață. Nu putea să nege sentimentul de puternică satisfacție. Chestiunea era că în ultimele săptămâni activitatea sa se bucurase de un succes fără precedent. Nu era vorba numai de faptul că se redeschiseseră rutele spre Caraibe, care oricum mergeau numai pentru cei ce aveau vize franceze de ieșire; ci era vorba, în special, de ruta lui Charles Vinciléoni – rețeaua sa de proprietari și căpitani de vase, unși cu toate alifiile în probleme de piață neagră și a căror politică, dacă nu chiar în perfect acord cu cea a Centre Americain, se dovedea cel puțin suficient de liberală pentru a-i face pe posesori să poată fi cumpărați la prețul corect. Zeci de ofițeri britanici lăsați la vatră ajunseseră astfel cu bine la Casablanca și Oran, iar câțiva dintre clienții lui Varian urmaseră aceeași rută. În fiecare zi trebuiau întocmite dosare serioase, trimise telegrame la New York și Washington, reținute cușete, schimbați bani, dați bani lui Vinciléoni sau căpitanilor lui, puși bani în buzunarele refugiaților, care aveau nevoie de ceva, oricât de puțin, ca să-și continue viața. Și acum, în cele din urmă, ceva părea să se miște într-un caz important: Breitscheid și Hilferding, care se aflau la Arles de patru luni, fuseseră informați de subprefect că Vichy-ul terminase cu ei, că în curând li se va sfârși arestul la domiciliu și li se vor acorda vize de ieșire. Veștile, venite într-o telegramă, le adusese Lena care acum stătea în fața lui, toată rozulie de mulțumire, în timp ce el citea și recitea hârtia.

— Pare totul în regulă, zise Varian. Subprefectul asigură că vizele sunt pe punctul de a fi emise. Asta nu explică însă de ce Pétain a decis dintr-odată să-i lase să plece, după ce a găsit de cuviință să-i dețină mai multe luni.

Théo Bénédite, ascultând din pragul ușii, își încrucișă brațele și se încruntă meditativ.

— Capcanele iau tot soiul de forme, nu-i așa? constată ea. Breitscheid și Hilferding cred că Franța îi va proteja. Lasă-i să creadă că pot emigra – oferă-le chiar documente! Și să vedem pe urmă ce se petrece când vor să treacă granița. Oricine poate susține că documentele

sunt falsificate, iar ei să fie acuzați că încearcă să părăsească țara în mod ilegal. Atunci vor fi deportați. Probabil că ăsta este planul Vichy-ului.

— Sunt convins că ai dreptate, Théo.

— Atunci ce-i de făcut? întrebă Lena.

Daniel Bénédite se alătură lui Théo în pragul ușii, ținându-și ochelarii cu rame argintii într-o mână. Încercă să gesticuleze cu ei, vorbind de parcă ar fi dirijat fulgere.

— Dacă sunt vulnerabili la graniță, să facem în așa fel să evităm asta total. Poate să le asigurăm locuri pe una din ambarcațiunile lui Vinciléoni.

— Ei însă cred că pot pleca legal dacă așteaptă, explică Théo.

— Păi va trebui să-i convingem de risc, adăugă Varian. Luă o foaie de hârtie și făcu o ciornă de telegramă de trimis la Arles. Când termină, își luă haina și pălăria și se duse să-i facă o vizită lui Vinciléoni la Dorade.

*

Intră în restaurant pe o ușă laterală, folosită pentru livrări de marfă. Un coridor întunecat și rău mirositor ducea spre o altă ușă de oțel, în spatele căreia Vinciléoni aștepta într-un birou fără ferestre, la o masă acoperită cu formulare de transport. Varian nu-l văzuse niciodată pe Vinciléoni bând ceva mai tare decât apa minerală; și acum stătea cu un pahar în mână, în timp ce sublinia pe hârtii cu un creion roșu. Purta, ca de obicei, un pulover pe gât și haină de tweed, iar pe nas îi odihnea o pereche de ochelari cu rame de oțel. Avea părul argintiu, pieptănat pe spate, cu un moț în frunte, iar ochii ca de șoim păreau a străpunge orice.

— Domnule Fry, zise, arătând spre un scaun. Dacă se poate să aștepți o clipă? Mă scuzi. Tocmai termin de lucrat la hârtiile astea.

— Nici o problemă, replică el. Pe când Vinciléoni făcea ultimele aranjamente, ochii lui Varian măturară rețeaua de hărți ce împânzea pereții, portret elocvent al pieței negre: săgețile roșii și liniile punctate negre, cele care legau continentul european de cel african, reprezentau un sistem vast și bine pus la punct de circulație a bunurilor de contrabandă. Acum reprezentau și căi de scăpare, mijloace de a salva vieți omenești.

— Ce pot face pentru dumneata azi? se interesă Vinciléoni după ce-

și puse hârtiile în ordine. Apăsă o sonerie-clopoțel și peste câteva clipe apăru o fată, fiica lui nelegitimă, după cum aflase Varian. Probabil că avea șaisprezece ani, deși pantalonii și cămașă cu guler rotund o făceau să pară mai copilă, aproape prepuberă. Îl studie pe Varian cu aceiași ochi ca și tatăl său, cercetători, și prelua documentele lucrate. Și adu cafea pentru prietenul meu, i se adresă Vinciléoni. Cafea adevărată. Și ce altceva, domnule Fry? Țigări? O băutură tare?

— Se vede, nu-i așa, că sunt sub presiune, Charles, încercă Varian să zâmbească.

— Oamenii de acțiune sunt întotdeauna sub presiune, îi oferi Vinciléoni versiunea sa de surâs: o strângere rapidă din sprâncene, după care abia schițat îi făcu cu ochiul.

— Am trei pești pentru dumneata, zise Fry. Unul mic și doi mari.

— La pește mare, probleme mari. Totul are un preț.

— Știi că plătim, îl asigură Varian. Chestiunea e dacă sunt de acord căpitanii dumitale. E vorba despre Breitscheid și Hilferding. Liderul social-democrat și fostul ministru de finanțe al Germaniei. Și soția lui Breitscheid, Tony. Și secretara, Erika Bierman. Se află de patru luni în arest la domiciliu în Arles. Credem să se găsesc în pericol iminent.

— Pe vasele mele de marfă nu-s femei. Punct. Căpitanii nu vor. În schimb pot călători pe rutele comerciale.

— Bine, atunci numai bărbații.

— Și cum propui să-i aduci de la Arles la Marsilia?

— Mă tem că nu m-am gândit încă la asta.

— Transportul cu mașina costă în plus.

— Poți oferi așa ceva? Transport cu *mașina*?

— Totul e posibil. Un prieten de-al meu are o limuzină și permis de a conduce nestingherit prin Bouches du Rhône. Iar contra cost pot oferi și înmagazinarea peştilor grași aici, la Marsilia. Câteva zile numai, desigur. Mai mult, și peştii mari încep să se împută.

— E genial. Și ai și un vapor care poate să-i ia?

— Un cargobot pleacă spre Oran în patru zile. Treizeci de mii de franci biletul. Mă ierți că întreb, domnule Fry, dar ce se va întâmpla cu peştii dumitale când ajung în Africa? Vreau asigurări că nu vor risca degeaba căpitanii mei.

— Nu am trimite acești clienți dacă ne-am gândi că rămân blocați la Oran. Vom face tot ce putem pentru ei, Charles, te asigur. O să

călătorească incognito, cu acte false. Îi transformăm în niște alsacieni neînsemnați. E oricum puțin probabil să fie recunoscuți în altă parte decât în Europa. O să rămână la Oran o vreme –, vor vrea să le aștepte pe doamnele Breitscheid și Bierman. Între timp se vor vedea cu legăturile noastre de la consulatul din Alger cu privire la următoarea rundă de documente. Consulatul îi va ajuta cu bucurie, cred, odată ce peștii noștri mari au scăpat din mâna naziștilor.

— Ambasadele voastre par a folosi un fel de logică pe dos, domnule Fry. Vremea să îi ajuți pe unii ca Breitscheid și Hilferding este tocmai când *se află* în mâna naziștilor.

— Mie-mi spui, Charles. Numai că lucrurile sunt cum sunt. Nu-i prea multă logică nici în guvernul lui Pétain.

— De aceea, domnule Fry, prefer să acționez conform propriilor mele legi. Din nou sprânceana ridicată și un făcut rapid cu ochiul.

În încăpere intră iarăși fiica lui Vinciléoni cu o tavă emailată pe care se afla un ibric turcesc și o ceșcuță. Din ibric se răspândea o aromă puternică, iar licoarea întunecată era ceva ce Varian nu mai gustase vreodată. Acel degetar de cafea păru a spulbera amintirea cicorii apoase din care tot băuse de când venise în Franța.

— Ce e asta? întrebă. Cacao topită? Petale de trandafiri?

— Americanii habar n-au despre cafeaua adevărată, răspunse Vinciléoni, dând din mână a lehamite. Dar cum rămâne cu peștele mic? O să se găsească și acesta pe vasul spre Oran?

— Nu, o să călătorească separat mai bine. În caz că se întâmplă ceva cu peștele mare.

— N-o să se întâmple nimic. Poți să ai încredere.

— Sunt recunoscător, zise Varian. Cu toate acestea mai bine îi ținem separați. Peștele mic nu circulă oricum singur. Va fi însoțit de un soldat britanic dezafectat sau poate chiar de doi. Cred că va fi deghizat ca un alt membru al Forței expediționare britanice.

— Și cine este acest pește mic, dacă se poate ști?

— Nimeni marcant. Un tânăr neamț. Fiul unui prieten.

Vinciléoni îl privi îndelung prin ochelarii cu rame de oțel, mijindu-și ochii.

— Nu cumva a fugit dintr-un lagăr de concentrare?

Varian își simți gâtul strângându-i-se. Cu cine se aflase Vinciléoni în legătură? Avea o pereche de urechi la Air Bel? Apoi pricepu: trebuie că

era Asasinul, care umbla prin cercurile lui Vinciléoni și care sigur că putea fi cumpărat, dacă prețul era corect. Și care posibil că avea un dinte contra zelului lui Mary Jayne de a fi luat măsuri eroice în folosul lui Tobias.

— Exact, răspunse el încet. Acel tânăr neamț.

— Trebuie să existe o perfectă transparență dacă vrem să continue această relație a noastră, domnule Fry.

— Înțeleg, Charles.

— Sper. Nu știu dacă ai apucat să citești ziarele de dimineață, dar când o s-o faci vei afla că prietenul dumitale Ormond, comandantul de la Vernet, și-a pierdut slujba. Se pare că anumite laturi ale lagărului deveniseră mult prea laxe în ultimele săptămâni. Și că tipul pierduse controlul asupra gărzilor. Patru dintre ei au fost prinși aici, la Marsilia, într-o casă de toleranță acum câteva luni, distrându-se pe cinste în timp ce prizonierii lor s-au făcut nevăzuți. Și mai recent un altul s-a lăsat drogat în timp ce era de gardă și s-a trezit fără uniformă și pușcă. În aceeași seară un prizonier nu a apărut la apelul de seară. Identitatea omului n-a fost consemnată în raportul oficial, dar sursele mele spun că dumneata știi unde este. Și că e posibil să fie un pește mult mai mare decât lași să se înțeleagă.

Nu exista nici o altă alternativă decât a spune adevărul, sau cel puțin o parte din el.

— Băiatul este sub protecția mea. Crede-mă când îți zic că o merită și pe a ta. Plătim cât trebuie pentru a-l scoate din Franța.

— Nu ține, zise Vinciléoni. Cel puțin nu acum. Situația e mult prea încurcată. Nu pot să-mi compromit rețeaua încurcându-mă cu fugari.

— Dar ce altceva ai transportat până acum? Toți sunt fugari!

— Breitscheid și Hilferding devin fugari în momentul când părăsesc Franța.

— Serviciul secret al Wermachtului nu încearcă să-i urmărească pe Breitscheid și Hilferding.

Argumentul îi închise gura. Cei doi bărbați se priviră în perfectă tăcere. Ventilatorul din tavan bâzâia ca o insectă și Varian își dori să nu fi cutezat să aducă vorba despre Tobias Katznelson. Se uită la ziarul de pe biroul lui Vinciléoni; de la locul unde era împăturit ieșea un pic dintr-o fotografie. Întinse mâna și întoarse ziarul. Era Ormond la birou, cu rândurile de biografii de despoți și de romane istorice aranjate în

biblioteca din spatele său. Comandantul privea la cameră uluit parcă de cât de iute ți se poate schimba norocul.

— Iartă-mă, zise Varian. Am un interes personal în cazul tânărului neamț. Sunt foarte conștient cât de precară îi este situația. Dacă n-am fost pe deplin cinstit cu tine e pentru că doream să-l protejez.

— Cel mai bine îți protejezi clienții fiind perfect sincer cu mine, declară Vinciléoni. În fond, eu am fost cinstit cu tine. În această încăpere ai putut lua cunoștință despre cele mai intime secrete ale mele. N-ai avea habar cum să le interpretezi, cum să le utilizezi. Dar nu le ascund de dumneata, domnule Fry. Ți le arăt de bunăvoie, ca probă a ce pot face pentru dumneata. Pot să-ți salvez social-democrații. Dacă vrei, pur și simplu o să uit că am mai discutat și altceva.

Vasăzică, se socoti Varian, clientela adusă de el avea o valoare, totuși.

— Bine, zise. Corect așa.

— Sfătuiește-ți peștii mari să se pregătească de călătorie. Oamenii mei o să-ți dea de veste când sosește mașina să-i recupereze.

— Mulțumesc, Charles.

— Toate taxele trebuie plătite înainte, ca de obicei.

— Bineînțeles.

— Să păstrăm un respect reciproc în această relație, domnule Fry.

Varian îl asigură că își va respecta partea sa de promisiuni. Îi mulțumi din nou și apoi, pe cât de iute putu, se ridică și ieși din biroul fără ferestre și din Dorade.

Ocoli Vieux Port, cu nervii încă vibrându-i după cafeaua turcească; o pâclă de chihlimbar părea a i se fi strâns la marginea ochilor, iar pieptul îi tresărea fierbinte și greu. Ajuns la birou îi oferi lui Danny o versiune adaptată a întâlnirii sale cu Vinciléoni. Îi dădu instrucțiuni apoi să trimită imediat un mesaj la Breitscheid și Hilferding, nu unul scris, ci unul oral; să ia trenul de după-amiază și să meargă la Arles. Misiunea lui era să-i facă pe social-democrați să înțeleagă necesitatea de a călători pe ruta cargobotului lui Vinciléoni, precum și cât de nesăbuit ar fi fost să aștepte materializarea vizelor de ieșire franceze. Danny îl asigură că va transmite întocmai mesajul și porni la drum imediat. După aceea, fără ca măcar să arunce o privire la vrafurile de hârtii risipite pe masa lui de lucru, Varian aproape alergă spre hotel Beauvau și-și scoase valiza de sub pat. O puse pe suportul de bagaje și o deschise, inhalând

mirosul cunoscut din interior de camfor și săpun de rufe și piele veche. Grant probabil îl auzise mișcându-se așa că apăru în ușa dintre camere, apoi veni și se așeză pe pat, lăsându-se în coate, pe spate, cu lungile sale picioare încrucișate la glezne.

— Unde te duci, Tommie? întrebă.

— Trebuie să mă întorc la Air Bel.

— Vrei să-i spui doctorului de ce?

— Tobias nu e în siguranță acolo.

— Ce te face să spui asta?

— Sunt spioni peste tot. Ormond a fost dat jos. Vinciléoni știe despre încercarea Wehrmachtului de a-l găsi pe Tobias. L-am întrebat dacă ar putea să transporte ilegal pe fiul unui prieten neamț pe unul dintre vasele sale comerciale și mi-a făcut arșice povestea. Cine crezi că i-a ciripit? Trebuie să fi fost Asasinul. Iar Mary Jayne n-o să-l dea afară. Dacă sunt acolo, cel puțin pot să mai fac vreo diversiune, ceva. Să mă interpun între lege și Tobias dacă va fi nevoie. Între timp, se pare totuși că avem șanse să-i scoatem pe Breitscheid și pe Hilferding. Se așeză pe marginea patului și-și puse capul în mâini.

— Ce să fac? Cum să te ajut?

— Trebuie să nu clachez, clătină Varian din cap. Se învârte totul cu mine, continuă el, încordat și frenetic.

— Ai băut cafea, nu? râse Grant. Cafea adevărată. Simt cum îți iese prin pori. Și vorbești așa de repede, aproape de neînțeles. Haide, mărturisește, unde ții drogul minune?

— La Vinciléoni.

— Am avut deci dreptate.

— Îmi pierd mințile, Grant.

— Ba nu. Doar ai pornit-o pe coclauri, puțin dar intens. Asta-i tot. Și ai perfectă dreptate. Trebuie să ne mutăm înapoi la Air Bel. Dacă e să fie cineva între lege și Tobias, apoi eu sunt acela.

— Să ne mutăm amândoi?

— Da. Tu și cu mine.

— Și unde să stăm?

— În camera ta. Iar Tobias va merge înapoi în bibliotecă.

— Să trăim acolo pe față? În prezența fiului lui Gregor?

— Nu vreau să ascund nimic de Gregor, zise Grant. Și am promis să-l scot pe Tobias din Franța, nu să-i apăr inocența.

— Dar clienții mei… și personalul…

— Varian, se așeză Grant lângă el, punându-i o mână pe spate. Ascultă-mă. Știu de noi. *Știu*. Nu ne-am prea străduit să trecem drept heterosexuali. De luni de zile ne petrecem zilele și nopțile cu clienții tăi și cu personalul. Și nimeni nu te-a abandonat. Nimeni nu te-a tratat ca pe un paria. Poate că așa le pari ceva mai uman. Poate că sugerează că ai și tu o miză personală în joc. Ai auzit, nu, că Hitler ne adună și ne pune în lagăre? Ne marchează cu triunghiuri roz pentru ca alții să ne chinuie?

Varian tăcu mai multe clipe, cu mâinile între genunchi.

— Toată viața m-am bucurat de privilegii nemaipomenite. Sunt american, bogat, protestant, educat la Harvard. Aș putea merge oriunde pe stradă și să mă simt stăpân.

— Nu trebuie să-mi explici mie asta, făcut Grant.

— Chestia e, Skiff, că nu știu să trăiesc drept ceea ce sunt.

Grant râse din nou și se lăsă pe spate în pat, cu palmele deschise ca niște cochilii goale.

— Tom, zise el pe un ton atât de intim, că-i făcu inima, bombardată de cofeină, să trepideze. Trezește-te, Tom, trezește-te. Deja o faci.

26
O fugă

În noaptea când cargobotul lui Vinciléoni trebuia să ridice ancora spre Oran, o limuzină neagră îi luă pe Breitscheid și pe Hilferding de la Hôtel du Forum din Arles. Misiunea lui Danny reușise: îi convinsese că acum este momentul, că nu puteau să se încreadă în Franța să le acorde vize și să-i lase să plece. Conform planului, Varian avea să petreacă noaptea cu cei doi într-o cameră secretă a magaziei docului și să rămână cu ei până se îmbarcau, dimineața, pe vapor. La cinci, în zori de zi, cei mai de seamă social-democrați ai Europei aveau să se afle pe drum spre Africa, cu documentele lor false alsaciene. Acolo aveau să stea ascunși într-o pensiune până când doamna Breitscheid și Erika Bierman soseau, și apoi aveau să călătorească cu toții pe un alt vapor spre Statele Unite.

Varian cină cu Danny la Dorade în acea seară, așteptând să se întoarcă șoferul lui Vinciléoni. Adunase diferite lucruri în camera ascunsă a depozitului: sendvișuri, vin, pături să le țină de cald, o lampă cu parafină, o trusă medicală în miniatură în caz de urgență. Nu mai lipseau decât Breitscheid și Hilferding. Danny și Varian se delectară cu un șir de stridii aromatizate cu piper roșu și șampanie, apoi cu o supă *bouillabaisse* nu cu prea mult pește, în schimb cu bucățele strălucitoare de șofran de pe piața neagră. Varian încerca din răsputeri să nu se gândească la tot ce ar putea să meargă prost. Vedea în minte mașina stricându-se la jumătatea drumului spre Marsilia și poliția trăgând alături; îi vedea pe Breitscheid și pe Hilferding arestați pe chei sau asasinați de lunetiști pe când vaporul lor trecea pe sub podul de transport.

Și atunci ușa restaurantului fu dată de perete și înăuntru se înființă un ins pieptos, cu o șapcă de piele neagră. Șoferul lui Vinciléoni. Varian respiră ușurat: iată că sosise, în cele din urmă. Numai că omul

părea furios; traversă sala de mese și se repezi prin ușile batante, la bucătărie, urlând după Vinciléoni. Pe deasupra hărmălăii tigăilor și cratițelor se ridică un val de vorbe franțuzești dubitative. Peste o clipă în pragul bucătăriei se ivi Vinciléoni, care-i făcu semn lui Varian.

— *Aequanimitas*[21], glăsui Danny.

21. Cu calm (în latină, în original).

— Mulțumesc, băiatule!

Varian se ridică în picioare și-l urmă pe Vinciléoni în inima fierbinte a restaurantului. Printre bucătari adjuncți tocând praz, asistenți scufundând coșuri de sârmă cu fructe de mare în ulei încins și picolo transportând adevărate turnuri din Pisa de vase, Vinciléoni se aplecă pe un bufet, cu mâinile încrucișate, figura-i de obicei impasibilă cuprinsă de tensiune. Înaintea lui stătea șoferul, sucindu-și furios șapca în mâini.

— Idioți! zbieră el, în franceză, spre Varian. Creieri de bibilică! Ați plătit bani buni să-i aduc aici, domnule, iar ei au refuzat să se suie în mașina mea. Au refuzat!

— Ia-o mai ușor, îl îndemnă Varian. Ce s-a-ntâmplat, mai exact? Ce au spus?

— Am ajuns la ora șapte la hotelul lor, așa cum mi-ai indicat. Am așteptat pe alee să vină ora stabilită. Nimic. Am mai așteptat jumătate de oră. Tot nimic! În cele din urmă am intrat înăuntru; da, știu că nu trebuia dar, domnule, habar n-aveam ce altceva să fac. Am intrat și am întrebat la recepție. Funcționarul a sunat în camerele domnilor. Peste zece minute a sosit un curier cu asta. Scoase un bilet din buzunarul de la piept și-l despături. *Nu în seara asta*, citi el. *C'est tout.*

— Dumnezeule, exclamă Varian, oare trebuie să merg eu acolo în persoană să-i iau? Se uită la șofer. Putem pleca imediat.

— Nici vorbă, răspunse Vinciléoni, încruntându-se. Nu mai pot trimite o dată mașina la Arles în seara asta. Va da de bănuit. Cineva e la pândă mereu.

— Dar vaporul ridică ancora la cinci dimineața!

Vinciléoni îl luă de braț pe Varian.

— Scuză-ne, Jacques, se adresă el șoferului. Bea ceva la bar în contul meu. Șoferul ieși pe ușile batante, iar Vinciléoni îl conduse pe Varian prin aburul de arome marine, până la biroul său fără ferestre.

— Domnule Fry, zise, așezându-se în spatele măsuței de lucru, nu-i poţi forţa pe Breitscheid și Hilferding să-și riște viaţa. Un refugiat refractar este genul cel mai periculos, pentru el și pentru oricine încearcă să-l ajute. Joi pleacă o altă navă și vineri o a treia. Du-te la clienţii dumitale mâine. Clarifică lucrurile.

— Cum să-i fac să înțeleagă mai bine? Își închipuie că sunt invincibili!

— Atunci ai făcut tot ce-ai putut, nu-ți mai rămâne decât să aștepți.

— Asta înseamnă să capitulez. Sunt prea multe în joc.

— Sunt numeroase vieţi în joc în războiul acesta, domnule Fry.

— Nu multe ca acestea.

— Viaţa e viață, zise Vinciléoni. Cum să le măsori pe acestea cu altele?

Varian își înfrânse cu greu un zâmbet: iată-l pe cel mai mare gangster al Marsiliei, care face negoţ cu capital uman, care se descotorosește de trupuri în Vieux Port, moralizând despre valoarea absolută a vieţii.

— Mulțumesc, Charles, zise. Mă duc acasă acum și am să meditez la problemă.

— Trebuie să-mi plătesc totuși șoferul, tuși Vinciléoni cu subînțeles.

— Sigur. Varian scoase un plic din buzunarul de la piept și i-l întinse peste măsuță; ce de franci pierduți! Îmi pare rău că ți-am deranjat șoferul degeaba.

— Îmi pare rău pentru clienţii tăi. Dar poate că nu e totul pierdut.

— Bine, Charles. O să vin dimineață să vedem ce e de făcut.

— Știi cum să dai de mine, domnule Fry.

*

Dar a doua zi dimineață însă, la nici zece minute după ce Varian sosise la biroul de pe bulevardul Garibaldi se deschise ușa și nimeni alţii decât Breitscheid și Hilferding înșiși intrară. Veniseră cu trenul, ca toată lumea –, Breitscheid înalt, cu nasul lung, părul grizonat, mustaţa pieptănată și aranjată, costumul călcat și mâinile cu manichiura făcută; Hilferding cu sprâncene stufoase, umeri aduși, privind încruntat pe deasupra papionului. Dând cu ochii de ei personalul se ridică în picioare, lăsându-se tăcere, ca în prezența feţelor regale. Breitscheid,

obișnuit să primească omagii, îi gratulă cu un salut atotcuprinzător.

— *Herr* Breitscheid, zise Varian, *Herr* Hilferding. Mă tem că vaporul dumneavoastră a plecat acum câteva ore. Nu era sigur că poate să-și păstreze același ton, căci abia de dormise un pic și nu mâncase nimic în dimineața aceea, în ciuda rugăminților lui Grant.

— Să vorbim între patru ochi, domnule Fry, grăi Breitscheid.

— Sigur, căzu de acord Varian și merseră toți trei în încăperea cu ferestre înalte care-i servea drept birou personal. Hilferding aruncă o privire afară, spre stradă, unde tocmai trecea un pâlc de jandarmi. Varian le făcu semn să ia loc.

— Să zicem că începeți prin a-mi explica de ce ați refuzat să vă suiți în mașina pe care am trimis-o. Asociatul meu, domnul Bénédite, mi-a spus că v-a convins cât e de important să plecați acum.

Breitscheid deschise servieta, scoase un dosar și-l aruncă pe masa lui Varian. Înăuntru erau două atestări americănești scrise în loc de pașaport, cu vize oficiale de ieșire, specificând locul de unde să se îmbarce posesorii lor ca fiind Martinica. Varian văzu în dosar și bilete de liberă trecere. Prefectul din Arles mersese până a le oferi o scrisoare de prezentare către o companie de navigație de pe Canebière.

— Soția mea cumpără în momentul acesta bilete, zise Breitscheid. I-am spus să aranjeze să navigăm pe un vapor care pleacă marțea următoare.

— Sunt adevărate? cercetă Varian documentele, ridicându-le în lumină.

Breitscheid confirmă din cap.

— Domnilor, zise Varian, aranjând liniștit documentele în dosar. Doresc să vă felicit. Dar vă rog să înțelegeți că aceste documente nu vă garantează siguranța. Cunosc cu cât de puțin poate fi cumpărat subprefectul din Arles.

— Prostii, declară apăsat Breitscheid. Nu există motiv de îngrijorare. Am avut răbdare și răbdarea noastră a dat roade.

— Totuși, nu pot să nu mă întreb ce vrea Vichy-ul, spuse Varian. Gestapoul nu e cunoscut pentru a avea milă față de antinaziști faimoși.

— Domnule Fry, sigur că munca dumneavoastră are mare valoare, grăi Breitscheid. Pentru o anumită clasă de refugiați e vitală. Dar în cazul nostru pur și simplu nu este necesar să ne asumăm riscul pe care l-ați propus.

— Să sperăm, *Herr* Breitscheid. Nu pot fi decât încântat la gândul că peste câteva zile vă veți afla departe de acest continent. Când ajungeți la New York vreți să-mi faceți onoarea să luați legătura cu Paul Hagen de la Comitetul de Intervenție de Urgență? Va dori ca împreună cu domnul Hilferding să spuneți povestea dumneavoastră poporului american. Mai ales celor mai bogați dintre donatorii noștri.

Ochii lui Breitscheid trădară o ușoară agasare, ca și când Varian ar fi pomenit un subiect de importanță strict personală. Își drese glasul și afirmă, ca și când ar fi recitat un rând dintr-un discurs de bacalaureat:

— Vom fi mândri întotdeauna să servim cauza libertății.

Se deschise ușa și Lena le anunță pe doamnele Breitscheid și Bierman. Bărbații se ridicară în picioare. Breitscheid își luă soția de braț.

— Ei bine, Tony, când ridicăm ancora?

Tony Breitscheid, cu un coif de bucle castanii și ochii licărindu-i în spatele unor ochelari groși, răsuci toarta poșetei și clipi de câteva ori.

— Cabinele de prima, a doua și a treia clasă se epuizaseră. N-au mai rămas decât niște paturi suprapuse în cală. Știam că așa ceva nu e de noi, Rudolf.

— Bineînțeles că nu, zise Breitscheid. O să așteptăm următoarea plecare.

— Scuzați-mă *Frau* Breitscheid, interveni Varian. Vreți să spuneți că nu ați luat bilete pentru vapor? Când aveți vizele de ieșire chiar aici, în dosar?

Tony Breitsched înclină capul și-și permise un zâmbet. Purta o pălărie decorată cu o mică pasăre împăiată și trei fructe de pădure roșii; pasărea tremura pe o crenguță de sârmă.

— Peste trei săptămâni va pleca o altă corabie, zise ea.

— Trei săptămâni! Vă implor, domnule Breitscheid, mergeți înapoi și luați imediat locurile din cală. Drumul spre Martinica durează exact zece zile. O să fiți hrănit și adăpostit în timpul călătoriei. Ce contează unde dormiți?

— Mă scuzați, domnule Fry, replică Breitscheid, dar starea de sănătate a soției mele a fost precară de când am părăsit Germania. V-aş fi recunoscător dacă ați lăsa această decizie pe seama mea. Tu ai încredere în mine, Rudolf, se întoarse el spre Hilferding. Te deranjează întârzierea?

— Deloc, răspunse Hilferding. Am încredere în judecata ta în toate privințele.

— Ei bine, atunci, Breitscheid se ridică în picioare. Să nu vă mai luăm din timp, domnule Fry. Plecăm de azi în trei săptămâni. Nu e nevoie să vă mai faceți probleme din cauza noastră. Și se întoarse, gata să părăsească încăperea, cu Hilferding urmându-l.

— Nu! strigă Varian. Este o tâmpenie. Luați biletele pe vaporul ăsta!

Cei doi Breitscheid, Erika Bierman și Rudolf Hilferding își continuară drumul spre ieșire, ca și când Varian nu ar fi zis nimic. Traversară printre micile măsuțe de lucru și ajunseră la ușa de afară pe care o închiseră frumos în urma lor, umbrele lor întunecând o clipă destul de lungă geamurile jivrate, ca apoi să dispară.

*

Până se gândiră și se răzgândiră Breitscheid și Hilferding, biletele lor de liberă trecere expirară și se văzură nevoiți să se întoarcă la Arles. O nouă serie de scrisori disperate ajunse pe biroul lui Varian vineri dimineața, implorându-l să-i ajute să achiziționeze locuri pe un vas. Deși era furios, Varian nu ezită și se grăbi spre biroul companiei de navigație, cu sediul într-o clădire cu faianțe albe, nu departe de port. Puse jos banii pentru călătorie, dar funcționarul aranjă frumos bancnotele în teancuri și i le dădu înapoi, spunându-i că n-a rămas decât o cabină. Toate celelalte au fost vândute.

Și nu era nimic de făcut? întrebase Varian. Înțelegea oare funcționarul că era o problemă de viață și de moarte? Omul, personal, nu avea ce face, așa că Varian fu nevoit să aștepte până la sosirea președintelui companiei. După trei ore petrecute în anticameră, apăru și președintele, domnul Berthomieu. De îndată ce acesta îi oferi o audiență, Varian îl imploră să elibereze paturi suprapuse pentru Breitscheid și Hilferding, chiar să mute pasagerii dintr-una din cabinele ocupate pentru a face loc pentru doi dintre cei mai marcanți antinaziști din Europa. Berthomieu îl asigură că refugiații se vor bucura de cele mai bune cabine peste trei săptămâni, cu următoarea navă. Varian, nedorind să capituleze, plăti un aconto pentru un singur loc și trimise un bilet la Arles, implorând ca unul dintre ei să-l folosească.

În dimineața următoare primi o scrisoare de la Arles cum că

Hilferding, călătorind singur, va ocupa locul pe navă. Se duse într-un suflet la compania de navigație și plăti restul biletului. Apoi îi trimise o telegramă lui Hilferding zicându-i să ia următorul tren. Îl va aștepta la birou.

În loc de Hilferding, sosiră două scrisori. Una de la Arles, chiar de la subprefect, purtând o semnătură îmbârligată, în cerneală albastru violet. Aceasta îl informa că a fost nevoit să revoce vizele domnilor Breitscheid și Hilferding din ordinul Vichy-ului. Dacă domnul Fry dorea să-i contacteze în viitor nu subprefectului trebuia să se adreseze, ci comisarului de la Vichy, căci cei doi fuseseră transferați acolo, unde așteptau să fie extrădați în Germania.

Cealaltă scrisoare era de la Harry Bingham de la consulat. Varian o sfâșie cu mâinile tremurând și află că lui Walter Mehring i se acordase permisiunea de a intra în Statele Unite cu o viză de urgență.

Deschise seiful și scoase un teanc de dolari americani. Îi puse într-un plic și plicul în buzunar. Apoi, fără să sufle un cuvânt cuiva, se duse la hotel Splendide. Salută funcționarul cunoscut de la recepție, sui treptele cu covor verde până la etajul lui Mehring și bătu în ușă cu putere. Mehring deschise, terorizat, neavând pe el decât un prosop și o pereche de papuci oferiți de hotel.

— Dumnezeule mare, exclamă, ce s-a întâmplat?

— Walter, întrebă Varian, cum ți-ar plăcea să pornești marți dimineața cu vaporul spre Martinica?

Mehring căscă o gură până la pământ.

— Dar cum e posibil?

— Ți-a sosit viza americană.

Mehring se dădu doi pași în spate și căzu greoi pe pat, ținând strâns prosopul.

— Nu… nu am bani pentru un bilet de vapor.

— Biletul tău e gata plătit, îi zise Varian. Prin amabilitatea Centre Américain. Scoase plicul cu dolari din buzunar și-l aruncă pe pat. Și ai și niște bani dacă trebuie să „ungi“ pe cineva.

Mehring se uită în plic și figura i se întunecă.

— Vrei să spui să mă prezint pur și simplu în port cu un purcoi de dolari americani?

— Exact. Și un teanc de documente franceze false. Dar cred că o să fie în regulă, dată fiind viza americană adevărată.

— Nu risc să fiu arestat?

— Ai putea fi arestat și aici în cameră. Nu ești mai în siguranță dacă rămâi. Pe scurt, trebuie să încerci. Hilferding ar fi trebuit să ocupe cușeta. Avea o viză de ieșire, una adevărată. Dar i-a fost revocată și acum îl trimit la Vichy. Probabil că va fi extrădat către Germania săptămâna viitoare.

Mehring lăsă ochii în jos, înnebunit.

— Și eu îi iau locul?

— Chiar așa.

Strângând și mai mult prosopul în jurul taliei, Mehring se îndreptă spre scrin și scoase un pachet de țigări de sub un morman de haine. Cu degetele tremurând încercă să aprindă una, nu reuși, abia la al doilea chibrit tutunul luă foc.

— Stai jos, te rog, zise. Hai să discutăm la rece.

Varian trase scaunul de la birou, golindu-l de ziare.

— Știi că nu ți-aș cere să riști, Walter, dacă n-aș crede că ai într-adevăr o șansă. În ultimele săptămâni am scos zeci de inși pe vasele astea.

— Dar de ce eu? De ce nu Chagall, pentru numele lui Dumnezeu? Sau Zilberman? Sau tânărul Katznelson?

— Familia Chagall încă nu are actele și nici Zilberman. Cât despre tânărul Katznelson, el trebuie să circule complet neobservat. Nu putem să-l îmbarcăm pur și simplu pe un vas de pasageri. Nu e nimeni înaintea ta pe listă, Walter. Trebuie să-ți iei inima-n dinți.

Mehring se duse la dulap și schimbă prosopul cu un halat. Se așeză apoi din nou pe pat și lăsă un nor de fum să-i învăluie obrazul.

— Ca refugiat, zise el, te obișnuiești cu un anumit ansamblu de circumstanțe intolerabile. Nu că această cameră ar fi de nesuportat, mă înțelegi! Nu că situația mea s-ar compara în vreun fel cu ce se petrece în lagăre. Tocmai am făcut o baie și am luat masa, pentru numele lui Dumnezeu! Dar după ce am încercat și am fost prins o dată, pricepi, și am aterizat aici în viață, nu-mi prea vine să încerc iarăși.

— Înțeleg, zise Varian, crede-mă că înțeleg.

Cei doi bărbați șezură în tăcere un timp cât Mehring fumă. Când ridică din nou ochii, în ei luci o sclipire de rușine.

— Știu că mi-a mers buhul că sunt laș. Colegul dumitale, domnul Allen, părea să mă considere bun de dispreț din acest motiv, în puținele

dăți când ne-am întâlnit. Dar este lașitate să te temi pentru propria viață când o națiune, o alianță de națiuni vor să-i pună capăt?

— Nimeni nu te-ar putea face laș. Ai venit până aici, în Franța, și aproape că ai reușit să treci granița. Dar acum trebuie să ajungi tocmai în Statele Unite. Vreau să trăiești, ca să scrii despre asta.

— Nu e nevoie să mă convingi. Intenționez să merg.

— Serios? Chiar intenționezi?

— Da.

— Mulțumesc, Walter. Mi-ai oferit un dar.

— Pari a fi crezut că o să zic nu, zise Mehring cu un zâmbet amar. Poate că totuși mă consideri un laș.

— Nici vorbă.

— Trimite-mi atunci instrucțiunile. O să mă pregătesc.

*

Marți dimineața Varian îi duse valiza lui Mehring de la hotelul Splendide, pe un doc, la cheiul de la Joliette, unde era tras un vapor cu aburi numit *Ipanema*. De la redeschiderea rutelor caraibiene astfel de nave tot plecau din Marsilia, fiecare dintre ele cercetate minuțios de poliție, cu listele de pasageri puricate în toată legea ca și când ar fi transportat prizonieri. De fapt, vapoarele însele arătau atât de sinistru, că ar fi putut fi confundate cu unele destinate transportului de prizonieri: cum toată vopseaua de plumb mergea la navele de război, vasele de linie începuseră să-și arate vârsta. *Ipanema* arăta de parcă ar fi supraviețuit unei treceri la mustață printr-un defileu stâncos. Jupuită până la oțel pe ambele laturi, dâre de rugină scorojită se prelingeau pe valuri când și când. Coșurile negre, triple, bătute de furtuni și găinățate de păsări, se decoloraseră până la un cenușiu pestriț. Până și bărcile de salvare păreau șubrede, cu vopseau lor roșie devenită acum roz, iar carenele împânzite de găuri vizibile. Mehring se opri pe chei, lângă Varian, privind nava cu scepticism.

— Primul meu voiaj, zise. Sperasem să-l fac în ceva mai pricopsit decât un ciur.

— Sunt sigur că e mai zdravănă decât pare, îl asigură Varian.

Pe uscat fusese ridicată o gheretă îngustă din carton gudronat. Dincolo de acesta, pasarela de trecere spre vas era păzită de doi soldați

cu baionete. Pasagerii formau o linie răzleață pe pietrele cubice de la marginea apei, așteptând să li se cerceteze documentele. Lumina târzie de ianuarie dădea o strălucire confuză portului pe deasupra căruia planau și se roteau pescăruși, croncănind din cauza lipsei de mâncare. Mehring miji ochii spre luciul apei, fără să schițeze vreo mișcare că ar vrea să ia valiza de la Varian. La piept ținea dosarul ce conținea documentele de călătorie.

— Ce s-a întâmplat, Walter?

— Ia te uită! zise Mehring, aplecând capul spre ghereta vameșilor. Ascultă Wagner.

— Așa e, confirmă Varian. *Lohengrin.*

— Preferata Führerului. Nu ți se pare că e un semn rău?

— Doar un nou indiciu că trebuie să pleci imediat.

— Aștepți aici până mă îmbarc? suspină Mehring.

— Bineînțeles.

— Mulțumesc, dragă Varian. Mulțumesc pentru tot. În fine, luă valiza, cercetându-i greutatea. Trebuia să mai renunț la niște cărți, nu?

— Probabil. Să sperăm că nu scufunzi toată șandramaua.

— Bine atunci, râse Mehring. *Je m'en vais.* Îi puse mâna pe umăr un moment, apoi se întoarse, clipind des. În cele din urmă se instală la coada de la vamă și peste câteva minute un paznic îl introduse în baracă. Varian se sprijini de un pilon, în așteptare, ridicându-și gulerul să se apere de mistral. Dacă totul mergea bine Mehring putea fi la New York într-o lună. De acolo plănuise să ia trenul până la Hollywood, unde avea prieteni care scriau pentru filme. Varian își dădu curaj imaginându-și-l pe Mehring sosind în pâcla sărată a Los Angelesului, cu lumina galbenă de pe Sunset Boulevard urmărindu-l în taxiul care îl ducea spre lăcașul sigur numit Château Marmont. Apoi o cameră curată și luminoasă, alături de cea a unei starlete de film, la mii de kilometri distanță de orice ofițer german.

Așteptând, lumina se schimbase de la strălucirea alb-albăstrie a zorilor de zi într-un gălbui palid și searbăd. Cât trecuse? O oră? Se uită la ceas: patruzeci și opt de minute. Ar fi trebuit să meargă și el, dându-se drept avocatul sau editorul lui Mehring. Totuși era important să nu atragă atenția. Își suci și răsuci mâinile, întrebându-se ce ar face dacă s-ar ivi o mașină neagră a poliției și l-ar înșfăca pe Mehring.

Dar iată-l, într-un sfârșit, ieșind din baraca vameșilor. Trecu printre

soldații de la capătul pasarelei și începu să urce, cu valiza sa plină de cărți. Se uită peste umăr când ajunse sus și-i făcu iute lui Varian un V victorios, apoi dispăru.

Varian se întoarse și începu să se deplaseze pe străzile înguste, spre centrul orașului, spre birou, unde probabil Grant stătea la o măsuță, cercetând dosarul lui Katznelson. Tot mergând, trecu printre negustorii de crustacee, cei de săpun provensal, printre mirosurile amestecate de ceai și pește prăjit și lavandă se trezi invidiindu-și clientul – pe Walter Mehring, dintre toți, fost dușman al statului german, care fusese urmărit, persecutat, silit să se ascundă într-o cameră de hotel la Marsilia, sărindu-i inima din loc la fiecare bătaie în ușă ce ar fi putut însemna sfârșitul fugii sale. Acum, în posesia unor vize și a unui bilet de vapor, Mehring putea pur și simplu să se îmbarce pentru America, unde avea să fie bine primit, cel puțin relativ vorbind, și să-și construiască o viață și o casă. În timp ce el, Varian Fry, copil din Ridgewood, New Jersey, fiu răsfățat al unui agent de bursă newyorkez, absolvent de Harvard, recent editor al *Headline Books* – dacă accepta ce este, și cum putea să n-o facă acum, când dovezile erau strigătoare la cer? –, nu putea găsi nici o națiune pe pământ, nici un țărm primitor, nici o statuie a Libertății ridicându-și torța în port. Nu exista stradă pe care să poată păși fără teama de a fi descoperit, nu exista un sfârșit al diasporei sale. Grant era singura lui țară și avea să rămână cât timp trăia.

27
Ausgang

În săptămânile care au urmat clienții de la Centre Américain au părăsit Franța în valuri. Marea, departe de a mai fi un vis, devenise o cărare lucitoare spre siguranță. Pe ruta Pirineilor se strecuraseră câte unul sau doi clienți, dar acum câteva zeci puteau pleca odată. Nu era nevoie decât de acte, reale sau false; documente suficient de credibile ca să treacă de privirile capricioase dar nu infailibile ale vameșilor.

Nu pentru Breitscheid sau Hilferding. Șansele lor nu aveau să mai renască vreodată. La patru zile de la plecarea vasului *Ipanema,* doamna Breitscheid i-a scris lui Varian că poliția îl dusese pe soțul ei și pe prietenul lui la Vichy și-i predaseră Gestapoului. Jay Allen, umblând după un reportaj în zona Cannes, i-a trimis vorbă domnișoarei Palmer că avea să meargă chiar el la Vichy și a promis să facă ce nu reușise Varian. A doua zi însă Breitscheid și Hilderding fură duși peste linia de demarcație, sub paza a patru agenți Gestapo, conform unei telegrame pline de groază de la doamna Breitscheid. Nimeni nu știa unde se aflau acum.

Mary Jayne stătea pe pervazul ferestrei din biroul lui Varian, fumând una din țigările ei cu inel auriu, în timp ce Varian, trântit în scaun, fixă cuvintele telegramei până când deveniră o pată cenușiu-verde. Când ridică ochii i se păru că scaunele goale din fața măsuței sale se umpluseră de fantome. Privind mai departe, prin ușa deschisă, vedea o altă imposibilitate: secretara sa, Lena, mâna sa dreaptă, încărca lucrurile de pe biroul ei într-o ladă de lemn care adăpostise cândva *confitures supérieures*. Lena își făcea bagajele. Pleca. Sosise și momentul ei. Varian ridică ochii pentru a observa totul. Puse în cutie două romane polițiste poloneze, o sticlă de apă de toaletă, un flacon de aspirină, un dicționar francez mic, caietul său cu adrese, un stilou vechi care

aparținuse tatălui ei și bluza de schimb pe care o avea întotdeauna în sertar în caz de accidente implicând cerneală sau cafea de război. Deși chiar el supraveghease procesul de obținere a vizei, deși bătuse la cap biroul de la New York să petiționeze Washingtonul pentru ea, deși îi scrisese lui Eileen s-o ajute să-și găsească un apartament la New York, refuzase să creadă că Lena va accepta să plece, că într-o zi o va urmări strângându-și obiectele personale și părăsind biroul, Centre Américain, Franța. Era însă adevărat; dacă totul mergea conform planului, peste două zile Lena avea să traverseze Pirineii.

— Mary Jayne, zise el, într-un târziu, cu disperare. Nu vrei să mă îmbeți zdravăn?

— Bineînțeles, acceptă ea, stingând țigara. E una dintre specialitățile mele.

— S-o facem în cinstea Lenei! Și nu ne uităm la bani.

— Să ne uităm la bani? făcu Mary Jayne ochii mari, prefăcându-se jignită. Ce idee!

*

În seara aceea îi oferiră Lenei o masă de adio la Dorade, la care participară jumătate de duzină de suprarealiști, bucurându-se de toate dichisurile pe care le furniză Vinciléoni. Închisese localul pentru restul activităților, ca suprarealiștii să nu fie cumva surprinși de poliție, și dăduse la o parte husa de pe pianul din colț ca Grant să poată cânta. Grant, care de luni de zile nu mai avusese ocazia să se așeze la un instrument în toată puterea cuvântului, nu arătă nici un interes față de mâncare. În schimb, oferi un potpuriu de bucăți de jazz vechi și melodii nostalgice de pe Broadway, în timp ce personalul lui Vinciléoni tot umplea paharele. Nu exista prea mare lucru de-ale gurii la Marsilia, dar Vinciléoni reușise să facă rost de câteva zeci de scoici fierte în vin și cu usturoi, de măsline în ulei verde-galben și baghete de pâine maronie. Lena stătea mulțumită între Breton și Serge, scobind carnea dintr-un crustaceu cu o furculiță mică. Purta o rochie verde de crep, cu care nu-și făcuse niciodată apariția la birou. Varian își imagină cum o păstrase împachetată cu grijă în hotelul prăfuit unde locuia de peste nouă luni de zile. La piept avea un buchețel de narcise aproape transparente, cu miros de crini încuscriți cu arpagicul. Dacă avea emoții din cauza

plecării iminente, și le ascundea cu măiestrie.

Pe la jumătatea felului al doilea, Danny Bénédite sosi cu o bucată de hârtie albastră în mâini, o telegramă internațională. La început nimeni nu-l băgă în seamă; acompaniați de Grant la pian, suprarealiștii începuseră să-i aducă osanale Lenei, jucând un joc în care pomeneau un atribut lăudabil al său la fiecare literă a alfabetului. Danny se strecură pe un scaun liber lângă Théo și-i șopti ceva la ureche. O schimbare uluitoare avu loc pe chipul palid al tinerei; pielea îi deveni de un roz intens, sprâncenele subțiri i se arcuiră și gura i se deschise într-o expresie ce ar fi putut fi confundată cu satisfacția sexuală. Se întoarse spre Mary Jayne și spuse ceva încet. Ochii acesteia se măriră și-și acoperi gura cu mâna. Varian îi făcu semn lui Danny, care ocoli masa și depuse telegrama în fața lui.

FRY: JAY ALLEN ARESTAT LA VICHY PENTRU MOTIVE NESPECIFICATE. DEȚINUT ÎN ÎNCHISOARE ÎNAINTE DE JUDECATĂ. CIU CONTINUĂ ACTIVITATEA. RUGĂM REIA DIRECȚIUNEA CENTRULUI AMERICAN PÂNĂ LA NOI DIRECTIVE. KINGDON.

— Măi să fie, zise Varian, netezind telegrama cu ambele mâini. Ce ziceți de asta? Parcurse rândurile din nou, iar prin piept, prin pântec simți cum îl trece o săgetare fierbinte. Ia uită-te aici, Danny, zice chiar „rugăm".

— Ar fi făcut mai bine să scrie: Am fost un mare dobitoc!

Lena, care tocmai degusta un ales cuvânt de laudă oferit ei de către Breton – la litera I, infatigabilă –, realiză că altceva furase atenția celor prezenți.

— Ce e? îl întrebă ea pe Varian. Zi odată!

Varian bătu cu o furculiță în pahar și peste masă se așternu tăcerea.

— Cu regret vă informez că prietenul nostru, domnul Allen, a fost arestat la Vichy. Pentru motive nespecificate. Trebuie să reiau conducerea pe deplin, zice Kingdon, până la noi directive.

Tăcerea se prelungi o clipă ca apoi să se ridice urale generale și mesenii să-și arunce șervetele spre tavan. Grant scoase o serie de ta,da,da-uri de pe clape, privindu-l mulțumit pe Varian.

— Bine, acum să nu aducem chiar șampania, opină Varian. Allen e

arestat iar poliția de la Vichy nu e cunoscută pentru o bunătate excesivă.

— Șampanie! făcu însă Mary Jayne un gest către chelner. Ce idee excelentă! Trei sticle pentru început.

— Crezi c-o să-l tortureze, Varian? întrebă Théo cu evidentă încântare.

— Nu pe domnul Allen, replică Lena. Mai degrabă *el* îi va tortura pe ei!

Domnișoara Palmer, palidă și liniștită, la un capăt al mesei întrebă:

— Și ce facem? Îl lăsăm să zacă în închisoare?

— CIU va continua activitatea, declară Danny, oferindu-i un zâmbet forțat.

— Să-și rezolve New Yorkul propria încurcătură, fu de părere Mary Jayne. Să se spele pe cap cu el!

Într-o clipă sosi șampania și chelnerul o destupă, umplând paharele tuturora. Simțind cum i se suie bășicuțele încet la cap, Varian își spuse că o să fie afurisit, dar chiar afurisit la toți dracii dacă se dedă la o stare de mulțumire la întemnițarea unui compatriot american, un ziarist din aceeași branșă, mai ales unul care fusese atât de umilit de către suprarealiști. Pe de altă parte, își aminti, îi luase exact *șase săptămâni* lui Jay Allen să se lase arestat – și probabil să compromită misiunea CIU în Franța –, în timp ce el rezista din august, confruntat cu atenția aproape permanentă a poliției franceze, dușmănia aproape fățișă a Consulatului Statelor Unite și suspiciunea crescândă a Vichy-ului. Văzuse că Allen e tont, știuse imediat că va face o greșeală fatală, și acum se întâmplase, oricare ar fi fost aceasta.

Era adevărat, în același timp, că nu fusese atât de atent cu Allen pe cât ar fi putut. Acceptând ca suprarealiștii să-și facă jocul cu el, ducându-l la Air Bel și lăsându-l să petreacă o seară în compania lor, nu dezvăluise chiar el prea mult? Cât de multe pricepuse Allen despre Zilberman și Tobias? Cât de multe știa domnișoara Palmer și ce-i relatase lui Allen? Mai mult decât *nimic,* asta era sigur; cel puțin era la curent cu existența lor. Și ce avea să dezvăluie autorităților acum? Dată fiind ostilitatea pe care Allen i-o arătase, cât de mult rău era dispus să-i facă? Dacă voia, putea să-l facă pe Varian să aterizeze la închisoare, iar pe Zilberman și Tobias într-un lagăr. Venise vremea, se gândi el, golind paharul de șampanie, să-i scoată pe acești protejați ai săi foarte delicați

din Franța.

*

Primăvara, Air Bel se schimba radical. Frunzulițe verzi-gălbui, moi, cu vinișoare purpurii se iveau din vița de pe latura de vest a grădinii, iar lavanda exploda într-o abundență de muguri răsuciți strâns. Violete luxuriante se ițeau în jurul marginii fântânii, iar fucsiile își desfăceau clopoțeii opulenți pe lângă alei. Noaptea ecoul orăcăitului a mii de broaște răsuna peste iaz. Zgomotul îl ținea treaz pe Varian mai multe ore, deși probabil că oricum somnul nu s-ar fi lipit de el. De când el și Grant se reîntorseseră la vilă avea o dureroasă conștiință de sine întins așa, în vechiul lui pat, în vechea sa cameră, deși nimeni nu părea a fi făcut caz că stăteau împreună. Tobias se retrăsese în mansarda în pantă, imediat deasupra, iar ei doi își luaseră obiceiul să șoptească de câte ori știau că băiatul se află sus. Partidele lor de sex coborâseră la un registru pașnic, ce amintea de zilele de la Gore Hall, schimbare nu fără oareșicare încărcătură erotică.

În acompaniamentul continuului orăcăit al broaștelor, Tobias străbătea acum un fel de parcurs triunghiular pe podeau de deasupra, pășind de la o fereastră la cealaltă, apoi lăsându-se în scaunul de la birou, cu un scârțâit inconfundabil. Prin crăpăturile tavanului se infiltrau vagi luciri. Ce făcea băiatul acolo? Deși vorbea foarte puțin, când pomenea camera de la mansardă zicea *die Werkstatt*[22]. O păzea strașnic și nu permitea nimănui să intre, precauțiune ce-i părea foarte înțeleaptă lui Varian. Dar cum arăta *Werkstatt*-ul tânărului geniu oare? Cum își păstra un fizician mintea sprintenă în captivitate?

22. Atelierul (în germană, în original).

După o altă jumătate de oră de oacoacuri percutante de broaște și de scârțâit și târșâit de podea al scaunului lui Tobias, Varian se ridică și se duse la lavoar, își aruncă niște apă pe față, se îmbrăcă în halat și o porni în sus pe treptele șerpuitoare, spre ușa mansardei. Bătu discret sperând să nu-l sperie pe Tobias, totuși, în nici o clipită se auzi zgomot de sticlă spartă și un scâncet înfundat. Ușa se întredeschise un pic și Tobias aruncă un ochi.

— Domnule Fry, șopti el, s-a întâmplat ceva?

— Nu, nimic, zise Varian. Nu pot să dorm și am observat că nici tu.

— Iartă-mă, tocmai am vărsat niște eter. Colecționez fluturi, știi? Deschise ușa și-i înmână lui Varian un cartonaș plușat cu un lepidopter galben întins pe el. Se întoarse apoi la birou unde îngenunche pentru a șterge pata de pe podea. Era la bustul hol, numai în pantalonii de pijama verde închis, cumpărați de Grant în oraș. Devenise subțire ca un ogar de curse din cauza rațiilor meschine, iar coastele îi păreau a forma o cușcă învelită în pielea albă ca razele de lună.

— Pe ăla l-am prins ieri, zise. E un hobby plin de nostalgie. Mentorul meu era fascinat de complexitatea zborului lor.

— De unde ai luat eterul?

— De la Asasinul, zise Tobias indiferent. Adună într-o cârpă cioburile albăstrii ale sticlei, apoi ridică grămăjoara delicat, cu două degete, punând-o în coșul de lângă birou. Sper c-am curățat tot. Altminteri o să dormim curând toți ca pacienții în așteptarea operației. Sau o să murim.

— În momentul ăsta, oricare ar fi bine-venită.

— Și eu am renunțat la a încerca să dorm când orăcăie broaștele, râse Tobias. Încearcă ziua.

— Ei, ar fi bine, răspunse Varian. Iată-l deci în *Werkstatt*: un vraf de hârtie milimetrică minuțios completată și diagrame de aripi; alte diagrame prinse de peretele de sub fereastră. Caiete cu pagini răsucite, în teancuri pe birou, creioane folosite până aproape de capăt, o riglă de calcul foarte veche ce părea a fi supraviețuit unui incendiu. Ştii, poate n-ar trebui să lași lucrurile așa vraiște. Dacă ar fi fost poliția la ușă?

— Cred că ar prefera mult mai mult hărțile dumitale cu rutele de fugă decât desenele mele de aripi de fluturi.

— Ba pardon, Toby. Naziștii ar dori foarte mult să afle ce gândești despre structura aripilor.

— Ei, își cercetă Tobias notele și ridică din umeri, nu se știe ce vor. Mai bine să suflăm și-n iaurt. Se duse la birou și începu să-și strângă notele, vârându-le într-o serie de dosare.

Ochii lui Varian prinseră a se obișnui cu lumina palidă, suficient ca să remarce mai multe detalii din încăpere: o colivie goală atârnând de o bârnă; un manechin de croitorie din sârmă învelit într-un sul de catifea verde prăfuită; un ornament de tavan, de ghips, crăpat, genul ce stătea de obicei în jurul unui candelabru; o stivă de cutii purtând doar

inscripția *Plus Tard*, aranjată, se pare, de cineva care tărăgana cu dichis. De-a lungul pervazului se afla o varietate formidabilă de plante prinse în mănunchiuri; probabil că Tobias le adunase din vale și le adusese aici să le usuce. Pe o măsuță joasă întinsese unul dintre cearșafurile albe și apretate ale doamnei Nouget și pe el o expoziție de fluturi prinși în ace. Lângă masă se găsea salteaua lui de dormit și două pături matlasate, dintre cele cu care se protejează de îngheț plantele delicate; probabil că le luase din sera lui Zilberman. Locul arăta și mirosea ca o căsuță de lemn pentru băieței, umplându-l pe Varian cu o falsă nostalgie pentru copilăria aceea americană după care tânjise, dar n-o avuse niciodată.

— Ce-ai zice, Tobias, întrebă el, dacă te-aș anunța că mi-a venit o idee cum să pleci din Franța?

— Cum? zise Tobias așezându-se pe un scăunel cu un fluture în mână.

— De un timp am început să trimitem soldați britanici în Africa de nord, pe mare. Nu e o călătorie lungă, mai puțin de o zi. Soldații au cu ei acte care spun că au fost lăsați la vatră și se duc spre casele lor. Rămân la Oran, sau Casablanca, sau Alger un timp, așteptând o modalitate de transport ca să ajungă în Anglia.

— Dar eu nu sunt soldat britanic, îl privi Tobias pieziș.

— Nu erai nici paznic la Vernet.

— O, zise, am înțeles.

— Uite la ce m-am gândit, zise Varian. Nu putem să lăsăm pe nimeni să știe că o să fii pe una dintre acele nave. Mai ales pe gangsterul care le manipulează. Tipul a făcut rost, pentru britanicii care merg pe ruta asta, de acte ca pentru membrii echipajului de marinari și am putea foarte bine să-ți dăm și ție un asemenea document. Te îmbraci în soldat britanic și călătorești probabil la Oran. Stai cu britanicii lăsați la vatră, însă numai până obții viza de intrare americană, pe care cred că putem s-o obținem cu ajutorul lui Harry Bingham. Apoi iei un vapor de linie până în Caraibe și de acolo un altul spre New York. Ești în stare de asta, Tobias? Înseamnă să riști destul de mult.

— Nu-mi pasă de risc, dădu Tobias din cap. Orice s-ar întâmpla e o altă poveste pe care să i-o povestesc Sarei. Gânditor, luă rigla de calcul în mână. Cât de departe este Bostonul de New York? Sunt trenuri dese?

— Cel puțin trei pe zi. Foloseam ades ruta aceea. Am fost la școală acolo unde bunicul Sarei este profesor.

— Da, mi-a spus domnul Grant. Mi-a zis că v-ați cunoscut atunci. Își aținti ochii întunecați asupra lui Varian și între ei călători o încărcătură complicată de comprehensiune. Oricum, Tobias nu făcu nici un comentariu. În schimb, îl privi cu o curiozitate adâncă pe Varian, aproape studiindu-l. După o clipă, continuă: Mă întreb dacă mi-ați răspunde la ceva, domnule Fry. E ceva ce-aș dori. Un lucru mic.

— Orice, Tobias.

— Aș vrea să știu un loc splendid și secret la Cambridge. Un loc unde s-o duc pe Sara. Se uită la fluturele prins în ac. Un loc unde un tip ar putea cere mâna unei fete. Nu la modul obișnuit. Ci într-un fel care s-o încânte și s-o surprindă.

— Înțeleg, zise Varian ducând o mână la gură. Cred că știu ceva potrivit. Din curtea Harvardului, pe fațada de vest a unei clădiri numite Sever Hall intrarea se face pe sub o arcadă, un semicerc din cărămidă fasonată. Dacă stai pe o parte și șoptești ceva dedesubt, cuvintele tale vor străbate arcada până pe partea cealaltă. Spune-i Sarei să-și lipească urechea de cărămidă. Mesajul tău va călători astfel.

— Exact ce vreau, zâmbi lent Tobias. Mulțumesc. Apoi puse fluturele prins în ac pe masă, lângă ceilalți, îndreptând colțurile cartonului. Găsiți-mi un loc pe vas, spuse. Nu-mi pasă de risc. Este momentul să părăsesc acest continent.

— Ești un tânăr curajos, Tobias.

— M-am născut într-un moment nenorocit, dădu el din cap. Dar mi-ați dat, dumneata și domnul Grant, ceva noroc. Poate c-o să mă țină.

*

Dimineața târziu, după ce Varian dormise câteva ceasuri, se așeză în seră cu Zilberman, dezbătând anvergura *Portofoliului fugii*. Deja conținea aproape cincizeci de lucrări, produsul a trei luni de apeluri adresate rezidenților și prietenilor celor de la Air Bel. Unele piese fuseseră executate pe pagini rupte din cărți, altele pe ziar sau pe postere de propagandă pentru Vichy; unele fuseseră pictate în miniatură, pe documente de călătorie expirate, acte ce nu reușiseră să-i scoată pe purtătorii lor din Franța. Chagall, Ernst, Lam, Lamba, Dominguez, Masson, Brauner, toți contribuiseră, toți donaseră, stipulând doar ca operele să fie folosite pentru a aduna fonduri pentru Centre Américain.

Peggy Guggenheim făcuse toate aranjamentele necesare pentru o expoziție la o galerie particulară; de acolo lucrările aveau să meargă la Muzeul de Artă Modernă, mulțumită scrisorii lui Varian către Alfred Barr. Acesta compusese un articol despre *Portofoliul fugii* pentru *Times* și fusese tipărit pe prima pagină. Relatarea sa despre ce conținea acest portofoliu stârnise interesul colecționarilor și deja începuse un fel de licitație anticipativă. Barr îi trimisese o bucată din articol lui Varian, iar Zilberman era acum cufundat în lectură.

— Artă și bani, artă și bani, zise. Am urât întotdeauna apropierea dintre cele două, poate pentru că, de obicei, nu fac lucrări ce pot fi vândute. Zâmbi cu mâhnire. Acești colecționari habar n-au ce posedă – nimeni nu va cunoaște valoarea acestei colecții, adevărata valoare, decât peste ani. Dar *tu vei avea* banii colecționarilor în pușculița Comitetului. Și vei ști ce să faci cu ei. Îi dădu bucata de hârtie înapoi lui Varian, apoi se duse la chiuvetă să-și curețe pensulele.

Varian puse decupajul din ziar în buzunar și scoase altceva, un comunicat de pe o navă ce-i ajunsese pe birou în acea dimineață. Îl deschise și-l netezi pe masa de lucru a lui Zilberman.

— Lev, zise el, îți aduci aminte de prietenul meu Deschamps, căpitanul de pe *Sinaïa*?

— Cum aș putea să-l fi uitat?

— Telegrama e de la el. Zice că va fi în port la Marsilia în zece zile. Mesajul lui include un cuvânt codat asupra căruia am căzut de acord, unul care va arată dacă despărțitura din perete din cabina căpitanului este disponibilă pentru un client ales de mine.

— A, da, coșciugul, zise Zilberman.

— Nu un coșciug, dimpotrivă. Un compartiment care să te poarte din nou spre viață.

Zilberman își trecu degetul mare prin perii rășchirați ai unei pensule din care se scurse vopsea albă într-o găleată.

— Sunt gata, zise. Aș pleca și acum dacă s-ar putea. Dar cum rămâne cu viza mea de State? Sau am decis să merg pur și simplu acolo unde mă duce *Sinaïa* și să aștept?

— Dimpotrivă, zise Varian. Se aplecă și își deschise servieta din care scoase un plic cu sigiliul Consulatului American. Văzându-l, Zilberman rămase înmărmurit.

— Ce este acesta, domnule Fry?

— Deschide-l.

Zilberman își șterse mâinile, apoi străbătu sera pentru a lua plicul. Înăuntru se găsea o singură foaie de culoare crem: o scrisoare, semnată și ștampilată de John Hurley, consul general, atestând faptul că refugiatului născut în Germania, Lev Zilberman, i se acordă permisiunea oficială de a intra în Statele Unite, dacă va face asta la treizeci de zile de la data emiterii.

Zilberman, mijind ochii de dincolo de ochelari, scrută rândurile.

— Este autentică? întrebă. Nu un fals de un artist priceput?

— Autentică, adeveri Varian. Prin amabilitatea lui Harry Bingham. Iar Barr a pus cei trei mii garanție pentru tine. Toți, adunați pe baza promisiunii unui *Portofoliu al fugii.*

Zilberman se așeză greoi pe un scaun vopsit, cu palma deschisă pe piept.

— Inima mea…

— Nu ți-e bine, Lev?

— O să-mi fie. Închise ochii. Nu sunt decât palpitații. Folosi strașnic onomatopeicul cuvânt nemțesc *die Kolpfen*, răsunând a potcoave de cal. Respiră adânc un lung moment. Apoi, deschizând ochii continuă: Mi s-a părut chiar acum că i-am zărit fața soției mele. De luni n-am mai văzut-o, nici măcar în minte. Nu mai puteam să mi-o imaginez. Au trecut doi ani de când am părăsit Berlinul, domnule Fry. Sara este deja femeie în toată firea acum. Nouăsprezece ani în mai.

— Scrie-le. Spune-le că vii. O să găsesc eu o cale să le parvină scrisoarea.

— Și plec de azi în zece zile?

— Două săptămâni, dacă totul merge bine. *Sinaïa* se va realimenta aici.

Zilberman închise din nou ochii, ca și când își desena orarul în minte. Se uită imediat însă la Varian, preocupat de altceva.

— Și cu Tobias cum rămâne?

— O să plece curând pe o altă cale. Aranjez detaliile în momentul de față.

— Și va merge la New York?

— Exact. Deși înțeleg că abia așteaptă să-ți viziteze fata la Cambridge.

— Da, e chiar prea nerăbdător, suspină Zilberman. Intenționează s-o

ia de nevastă. Mi-a cerut deja permisiunea și i-am dat-o, deși cu oarecare rezerve. Sunt încă niște copii, amândoi. Din ce o să trăiască?

— Bănuiesc că o să se descurce. Cambridge e un loc pe cinste pentru Tobias.

— Să sperăm. Și dumneata, domnule Fry? Când îți propui să te întorci în State?

— Când mă dau afară sau îmi vin de hac, care dintre ele o fi mai întâi.

Zilberman puse o mână pe *Portofoliul fugii*, gros și cuprinzător.

— Vreau să admiri lucrările astea pe pereții de la Muzeul de Artă Modernă, zise. Să vezi ce vor realiza aceste lucrări. Vreau să observi cum alții vor percepe și vor înțelege lupta noastră. Dar mai important, bănuiesc, vreau ca această operă să te ajute. Vreau să-ți ușureze povara.

— Să te scot din Europa, începu Varian; asta îmi va ușura povara.

— Atunci spune-i lui Deschamps că merg, conchise Zilberman. Spune-i că sunt gata.

28
Cadavru exchiz

Se lăsa seara peste Val D'Huveaune, ca o mantie de umbră, ca o pleoapă cât hârtia de subțire și împânzită de vene. Varian, în fața ferestrei deschise, se îmbrăca pentru cină; jos, Grant, la harpsicord, cânta o suită de Handel pentru oaspeții care tocmai soseau. O serie de arpegii minore se ridicară până la fereastra lui Varian și dispărură sub cerul tot mai întunecat. De afară răzbea miros de salvie și pământ jilav; o ploaie rapidă potolise puțin praful de după-amiază, dar mistralul continua să sufle. O privighetoare se opri în moșmonul de sub fereastră și se lansă în triluri felurite. Varian își dădu seama că o combinație de voci precum aceea venind de la parter – baritonalul Breton, tenorul Victor Serge, alto-ul atoatecunoscător al lui Mary Jayne și neprelucrata înălțime de sopranǎ a lui Jacqueline Lamba – alcătuia ceva extrem de efemer, ce în curând se va pierde pentru totdeauna. Cina din această seară era una de adio pentru familiile Breton și Serge. Varian reușise, în fine, să le obțină vize de ieșire din Franța și să coordoneze datele cu cele ale vizelor de intrare în Statele Unite; Ingrid Warburg însăși furnizase garanție financiară, iar Departamentul de Stat, pentru motive misterioase își înmuiase refuzul de a-i lăsa pe acești comuniști faimoși să pătrundă în țară. Un cargobot complet refăcut, *Capitaine Paul Lemerle* avea să-i poarte spre vest, luni dimineață, la douăzeci și patru martie.

O clipă avu certitudinea că atunci când va coborî în salon toți ceilalți vor fi dispărut, lăsându-l singur în casă; harpsicordul va fi mut, privighetoarea de negăsit, valea fără de frunze sau rămurele, orașul de dedesubt volatilizat, iar între casă și mare doar un spațiu gol. I se părea totul brutal de nedrept. Nu voia să se schimbe nimic. Ar fi dorit să coboare scările în fiecare seară și să dea de Breton la masă, gesticulând

viguros spre Serge, de insectele lucioase ale lui Breton într-un borcan pe șemineu, de hârtiile lui Serge aruncate în devălmășie pe masa din bibliotecă, de Jacqueline discutând șoptit, în contradictoriu, cu Mary Jayne, de Vlady Serge blestemând în rusește când Tobias îi dădea șah mat. Unde altundeva ar fi putut simți, cu asemenea certitudine, că nu există cină mai strălucitoare sau mai sălbatică, că n-ar vrea nici în ruptul capului să se afle în altă parte? Unde altundeva s-ar fi putut cunoaște mai bine și să nu-și dorească să fie altcineva?

Când ajunse jos, Mary Jayne îl luă de mână și-l conduse spre scaunul de la fereastră. Purta o rochie de culoarea macului, cu mii de cute minuscule, ca liniile de forță de pe diagrama unui fizician; avea un aer posac și ochii încercănați.

— Va trebui să-mi fii partener în seara asta, zise. Asasinul se preface că nu exist.

— Ce s-a întâmplat?

— O, ceva teribil, o prostie de ambele părți. Am pierdut o brățară, una cu diamante și safire, o bijuterie tare frumoasă la care țineam enorm. Fusese un cadou făcut de tata, mamei, acum mulți ani, iar ea mi-a dăruit-o înainte să plec la școală în Italia. Oricum, am rătăcit-o… și apoi mă tem că m-am cam amețit cu șampanie și l-am acuzat pe Asasinul c-a șterpelit-o. Sigur că asta nu i-a picat deloc bine. Așa că în seara asta e în oraș, probabil cu vreo fufă. O altă fufă, vreau să zic, îi făcu ea cu ochiul în ciuda supărării. Chestia groaznică e că sunt cumva sigură că el mi-a furat-o. Și ce trist e că s-a gândit s-o facă atunci când dacă m-ar fi rugat i-aș fi putut da bani.

— Ce escroc nenorocit! O să pun poliția pe urmele lui.

— Nu, nu se poate. Deja e certat cu legea. O să-l trimită direct în lagăr.

— Dar este un criminal de drept comun, Mary Jayne. Un pericol pentru noi toți. Cum de nu-ți dai seama, tu, care ești atât de deșteaptă?

— Poate că în unele privințe sunt oarbă sau proastă. Știu însă că nu are suflet rău. Nu suportă să depindă de nimeni. E disperat, asta e tot, și nu-i place să ceară ajutor.

— Dacă se întoarce în seara asta, să nu-l lași oricum să intre, sugeră Varian. Nu vreau să-i mai văd mutra ascuțită pe aici.

Ochii lui Mary Jayne se umplură de lacrimi.

— Dar Varian… Pentru moment aici e și casa mea. Nu poți să-l

azvârli afară pe Asasinul, orice ar fi făcut.

— Mary Jayne! De ce nu-i dai pace? Ai nevoie de cineva care să priceapă ce zeiță ești și care să se poarte cu tine ca atare!

— Nu vreau să fiu tratată ca o zeiță. Deja ar trebui să știi asta.

— Treaba e că țin la tine destul de tare, îți sunt foarte recunoscător și… păi, în fine, asta e. Îmi pare rău că tipul a făcut așa ceva. Nu poți însă să-l lași să mai vină aici. E total lipsit de scrupule. O să ne dea pe mâna oricui plătește mai bine.

— Hai să nu mai vorbim despre asta, zise Mary Jayne. Să-i sărbătorim pe Breton și Serge cu ai lor! Familia noastră se destramă. Aș vrea să-mi înec amarul în băutură, dacă nu te superi.

Chiar atunci Breton se apropie cu o sticlă deschisă de șampanie.

— Ce amar? Nimeni nu trebuie să aibă necazuri. Este o seară nemaipomenită! Beți, hai beți! Le umplu paharele și apoi urmări ca un doctor pacienții care-și iau medicamentele.

Pentru ultimul banchet de la Air Bel suprarealiștii propuseră un joc favorit: *Cadavru exchiz*. Oaspeții aveau să producă în colectiv desene sau povestioare, trecând o pagină de la unul la celălalt, împăturită pentru a lăsa să se vadă numai ultimul cuvânt sau o porțiune din ce crease precedentul artist; aveau să joace jocul la masă ca să uite că nu aveau decât așa de puțin de mâncat. Breton îi conduse în sufragerie și luă locul din capul mesei, bătând cu furculița în pahar pentru a le atrage atenția. Respiră adânc, având fața aproape tot atât de roșie ca și lavaliera; era singurul dintre ei care cumva reușise să arate bine hrănit și după iarnă. Când râdea, expresia lui părea să sugereze o glumă pentru cunoscători.

— Dragi prieteni, grăi el. Victor, Max, Peggy, Wifredo. Toți! În seara aceasta celebrăm riturile solemne ale unei înmormântări. Așezăm la loc de odihnă cinci luni petrecute aici la Air Bel. *Monsieur* Fry, salvatorul nostru, ne-a dovedit că nu este totalmente un *vaurien*. Și-a spălat onoarea procurându-ne vize. Luni vom ridica ancora spre necunoscut. Făcu o pauză de efect, privind roată la masa decorată pentru această ocazie cu două vaze mari pline până la buză cu apă de iaz, în care se zbenguiau broscuțe vii. Am supraviețuit, după socoteala mea, la cinci raiduri ale poliției, trei nopți pe vasul *Sinaïa*, la priveliștea nefericită a trupului despuiat al lui Jay Allen și celor pe puțin două sute și treizeci de dovezi ale propriei sale înfumurări. Ne-am pierdut iluziile

în ce privește limita propriei noastre absurdități, ceea ce e o realizare admirabilă în orice anotimp. Am supraviețuit unor privațiuni alimentare și multor excese bahice. Și pentru toate acestea trebuie să-i mulțumim domnului Fry.

Breton ridică paharul acum:

— Hai să facem un pact să ne întâlnim la New York! Ne vom întruni să sărbătorim refacerea acestui grup pe pământ prieten. Domnul Serge și cu mine promitem să continuăm să nu fim de acord cu nimic, cum am făcut-o în fiecare zi aici, la Air Bel, iar *madame* Lamba să ne umilească pe toți cu frumusețea mândră a operei sale. Domnul Grant ne va cânta melodii din New York. Tânărul domn Katznelson ne va hrăni cu ce a reușit să scormonească prin pădurile din Central Park. Iar domnul Fry va sta cu burta-n sus ca un pașă, liber să fie din nou un *vaurien*, deoarece ne-a salvat deja.

— Așa să fie, André, aprobă Serge, ridicând și el paharul.

— Că bine zici, confirmă și Mary Jayne, cu propriul pahar. Apoi un clinchet muzical făcu înconjurul mesei, fiecare pahar atingând alte douăsprezece, iar când, într-un final,terminară cu urările își îndreptară atenția spre farfurii. Pe fiecare tronau niște frunze verde pal sau purpurii de salată, câțiva morcovi la fel de mici și subțiri ca degețelele de copil, anghinare de Ierusalim tăiată atât de fin, că părea transparentă, și mici ciupercuțe negre, risipite, ca nasturii pierduți ai unei mănuși. Mai existau și ulei de măsline și o feliuță de pâine de înmuiat, apoi brânză de contrabandă, un triunghi minuscul pentru fiecare. Delectându-se cu această infimă salată, Varian simți că nu fusese niciodată în viața lui mai sătul și nici că avea să fie.

Începură apoi să-și treacă de la unul la altul hârtia, cerneala și tocul. Pe când *madame* Nouguet și ajutoarele sale strângeau masa, mesenii se apucară să scrie fraze absurde. *Tânăra contesă elegantă /schiță / greșelile celor / nouă generali adjuncți ai săi, cu toții / îndrăgostiți fără speranță de / tentaculele unei caracatițe roz.* Și: *Adevăratul țel al unui om este să dezvăluie / Un coș cu mere putrede de sub / demnitatea sa, deși nu uitase să / scoată în evidență preferata mea dintre Furiile cu ochi de foc.* Desenară părul Meduzei pe capul mareșalului Pétain, atașat de un gât de girafă, un tors cu trei brațe, partea din spate a unui centaur și picioare cu ghete militare. Victor Serge, arogându-și un aer și o voce de mareșal, examină desenul și se declară ultragiat. Breton lăudă

inventivitatea și iscusința locatarilor vilei și propuse ca rezultatele jocului să-i fie oferite lui Varian, ca dar de despărțire.

Petrecerea nu le fu întreruptă de nici o incursiune a poliției. Nu se surpă pământul să înghită Air Bel și să suspende vila într-un limb subteran unde timpul stă pe loc. Invitații consumară minusculele pătrățele de ciocolată de pe piața neagră, își fumară țigara de după masă și sorbiră ultimii stropi de Armagnac din sticlă. Apoi toată lumea se îndreptă spre terasă, unde vântul pătrunzător spulberă rochiile doamnelor. Dar nimănui nu părea a-i păsa, toți erau prea afumați ca să simtă răcoarea. Varian se sprijinea de balustrada terasei, privind spre grădină, la siluetele bărbaților și femeilor care se deplasau pe cărările îmbârligate ca niște umbre pe cerul luminat de lună. Grant se așeză lângă el, radiind căldură și apărându-l de vânt; trecu un chibrit pe fosforul cutiei și se aplecă un pic să-și aprindă țigara.

— E ca sfârșitul de trimestru la școală, zise trăgând fum în piept.

— Exact, răspunse Varian. Numai că fără perspectiva unui nou an.

— Nu crezi c-o să ne întâlnim din nou cu toții la New York?

— *Tu* crezi? se răsuci un pic Varian spre el. Tobias o să plece în curând. Vei aranja conturile lui Gregor, și apoi?

— Da, apoi? repetă Grant mai domol, ca ecoul unei fraze muzicale. Îl căutară amândoi din priviri pe Tobias Katznelson și-l observară avansând pe o potecă șerpuitoare prin grădina renăscând primăvăratic. Ajuns la capăt, sări pe o bancă joasă de piatră și se ridică ușor pe vârfuri, ca o paranteză delicată conturată pe cerul de seară.

— Când Tobias va fi părăsit continentul și eu voi fi terminat celelalte treburi vreau să fac mai multe pentru Centre Américain. Aș putea deveni un membru permanent al personalului tău fără să mă mai îngrijorez ce se va întâmpla dacă sunt arestat. După ce mă voi fi achitat de datoriile mele față de Gregor, sunt în întregime la dispoziția ta.

Varian își prinse un buton între degete și începu a-l suci.

— Și *când* te vei fi achitat de datoriile față de Gregor? Nu-i datorezi și altceva, mai mult?

— Mai mult decât viața fiului său?

— Nu te preface că nu știi la ce mă refer.

Grant trase un ultim fum din țigară, apoi o stinse pe pietrele terasei. Puse o mână pe cotul lui Varian.

— Ce-ar fi să vorbim înăuntru?

Merseră amândoi în casă, spre salon, unde un foc părăsit fumega în șemineu. Grant luă vătraiul și scormoni jarul, fixând serpentinele scânteietoare de lumină. Când întoarse capul spre Varian în ochi îi lucea ceva cumplit, dureros. Părea să se fi despuiat de tot, până în adâncul sufletului, fără nici un fel de pavăză.

— I-am scris lui Gregor în dimineața asta și i-am spus că o să-mi prelungesc șederea. I-am menționat că nu știu exact când am să mă întorc.

În fața lui Varian se despică un gol, un hău de teroare. Undeva, în străfundurile minții sale, gândise că viața lor în Franța exista într-un spațiu separat, în afara timpului obișnuit. Puteau face ce făceau numai pe timp de război, în Franța, țara destrămându-se în jurul lor, naziștii avansând și Consulatul American pierzându-și răbdarea. Grant continua să-l fixeze și, ca întotdeauna, lucirea lor severă și străpungătoare scoase numai adevărul la suprafață din Varian.

— Nu i-am zis nimic lui Eileen, abia șopti el. Ce să-i fi zis? Nici noi n-am vorbit exact despre asta, nu?

— Să vorbim despre ce?

— Știi tu, Grant. Ce se întâmplă după.

Cu vătraiul încă în mâini, Grant continuă șoptit:

— Gregor și-a închipuit întotdeauna că atunci când îl găsesc pe Tobias mă voi întoarce. N-avea nici un motiv să creadă altceva. Nu știu cum va lua scrisoarea. Nu ți-am pomenit numele, dar sigur va ghici. Știe ce ai reprezentat pentru mine. N-am putut să țin ascuns. Grant vârî vătraiul în inima unui buștean, iscând o ploaie de jăratic.

— Nu știu ce-o să facă. Nu e chiar înconjurat de relații călduroase în State. Și habar n-are cum să descopere canalele din oraș, știi la ce mă refer, metodele și locurile cele prin care ne găsim – cei ca noi, adică. Când mă gândesc la scrisoarea acum pe drum către el mă simt ca un personaj negativ. Cercetă un pic faianța ce placa șemineul: scene de vânătoare, o vulpe cu coada stufoasă ascunzându-se de urmăritorii săi. A trebuit însă s-o fac. Altfel aș fi un mincinos, și nu numai față de Gregor.

Varian îl studie minuțios. Și-l imagină apoi pe Katznelson deschizând cutia poștală din holul clădirii de lângă Columbia, emoția și graba la vederea plicului de poștă internațională cu numele lui Grant ca expeditor; avea s-o ia sus, s-o depună pe masa de bucătărie, aproape de

fereastra cu vedere la parc, poate chiar să-și toarne niște cafea înainte de a o deschide. Era, credea Varian, genul de om care folosea un deschizător de scrisori micuț ca o sabie. Avea să despăturească cu grijă paginile, netezindu-le pe lemnul lustruit al mesei; își va scoate apoi ochelarii din buzunarul de la vestă și va purcede la descifrarea scrisului subțire, aplecat al lui Grant. *Dragă Gregor, Consider că e de datoria mea să te informez…* Și apoi asupra lui va pogorî ca un fel schimbare de vreme, un val de frig care va începe în creștetul capului, cuprinzându-l ca într-o carcasă de gheață.

— Aproape că-mi pierdusem curajul, recunoscu Grant. Am simțit că-i făceam cam ceea ce pățisem eu acum atâția ani.

Iar acum, se gândi Varian, același lucru trebuia să i-l facă lui Eileen. Lui Eileen, pe care încă o iubea. Dar să continue să-i scrie ca și când nu s-ar fi schimbat nimic: era asta doar o cruzime, o amăgire deliberată? Se așeză pe un taburet puf și-și lăsă capul în mâini.

— Sunt sigur că Eileen știe deja, zise. Cum ar putea să nu știe?

Grant îi puse o mână pe umăr, iar când vorbi fu pe un ton extrem de scăzut, o voce ce părea a veni aproape din străfundurile minții lui Varian.

— În fond, Tommie, ai prefera să nu-i scrii? Vrei să te întorci ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic? Dacă asta vrei, cum aș putea să te opresc?

Varian se ridică în picioare și-l trase spre el, simțindu-i pieptul săltând și coborând, pulsul de la gât, ritmul sângelui ce-i menținea viața de neînlocuit.

— Nu, zise, în fine. Nu asta vreau.

Brațul lui Grant i se înfășură în jurul taliei și Varian îl strânse aproape, nepăsându-i că ar putea fi văzuți prin fereastra luminată, nepăsându-i că doamna Nouguet ar putea intra oricând pentru a primeni focul. Îl ținu lipit de el ca și când a face orice altceva ar însemna uciderea lor, a amândurora.

— Vreau să-ți mai spun ceva, îi șopti Grant la ureche. Dacă vrei să auzi.

— Vreau să aud tot ce vrei să-i spui.

Grant se îndepărtă un pas, ducându-se din nou spre șemineu. Un lung moment fixă jarul portocaliu, jucându-se cu un buton cu nautil.

— I-am scris decanului facultății, spuse într-un târziu. I-am trimis

scrisoarea azi.

— Ce-ai făcut? ridică Varian ochii spre el.

— I-am scris lui Herbert Hawkes la Columbia să-i spun cine sunt. I-am dezvăluit că sunt nepotul unei foste sclave, fiul unui negru, artist de șantan, și că am făcut declarații false despre rudele mele în toate documentele legale sau cererile pe care le-am întocmit în ultimii cincisprezece ani. Am scris că la Harvard nu se știe că sunt negru, și nici la Yale. Și că poate, dată fiind minciuna mea, Yale ar putea să-mi revoce diploma și Harvard creditele. Nu mi-am depus demisia însă. Dacă e să mă dea afară de la colegiu va trebui să fie la decizia decanului.

Varian păstră tăcerea mai multe clipe, apoi comentă:

— Doar nu crezi că Yale îți va revoca diploma.

— De ce nu? M-am înmatriculat ca un impostor.

— Dar asta n-are nimic de-a face cu pregătirea ta. Și ți-ai terminat studiile ca toți ceilalți. Sau, de fapt, nu chiar ca ceilalți. În mod strălucit. Cu distincții.

— Nu contează distincțiile, nimic nu contează dată fiind minciuna. Așa cred că o să vadă ei lucrurile.

— Și o să scrii și la Yale? Și la Harvard? O să arunci totul la gunoi?

— Numai ce nu-mi aparține de drept.

— Dar ți-ai câștigat diploma, Grant. Și ar fi trebuit să te accepte oricum, alb sau negru. Exact cum trebuie să admită pe oricine merită.

— Un alb mi-a câștigat gradațiile. Și viața mi-a trăit-o un alb. N-am predat nici unui singur student negru la Columbia, pricepi? Nici măcar unuia. Sau cel puțin nu unul care-și expune originea pe față. Și am trăit la zece minute cu metroul de biserica bunicilor mei, care s-au mutat acum un timp în Harlem – da, am mers și-am văzut-o, am stat într-o duminică în fața ei –, dar n-am intrat. Cineva trebuie să știe ceva despre ei, unde au locuit, dacă au avut alți copii. Am fost prea laș ca să întreb. O dată, un băiat de cam doisprezece ani a venit la mine, ca și când ar fi fost provocat de prieteni. Să mă întrebe dacă sunt spion, așa cum ai făcut și tu la Fémina.

— Și tu ce-ai zis?

— I-am răspuns că asta sunt. Un spion. Iar băiatul m-a făcut mincinos. Mi-a ripostat că, dacă aș fi, n-aș recunoaște-o în ruptul capului. Și atunci am zis că da, că are dreptate, că sunt și mincinos.

Prinse a-şi suci din nou butonul în manşetă, cu ochii în jos. I-au aparținut tatei, adăugă el, liniștit. Nu ți-am spus niciodată asta. I-a lăsat acasă când a plecat în Europa. Mama i-a păstrat special pentru mine, Dumnezeu ştie de ce. La început nu i-am vrut. Dar i-am adus cu mine în Franța, cu gândul la el, și în ultima vreme am început să-i port. Când nu-i pierd, adică. Îl privi un pic pe Varian, apoi lăsă din nou ochii în jos. Bănuiesc că vreau să simt că am dreptul.

— Și de aia trebuie să întorci pe dos totul? Să te privezi de ce meriți să ai?

— *Alea iacta est.* Zarurile au fost aruncate. Nu se poate repara nimic, nici dacă aş vrea.

Se auzi un zgomot de geam spart de undeva de afară și ușa bucătăriei se dădu de perete: suprarealiștii, bătuți de vânt, se îngrămădiră râzând lângă foc. Întinseră mâinile reci și îi luară vătraiul lui Grant, încercând să anime focul. Breton turnă un alt rând de băuturi, iar Mary Jayne se aşeză la harpsicord, la care îndrăznea să cânte numai când era complet mangă. Ridicând mâna ca un dirijor îi îndrumă spre o melodie de pe Broadway: *Sometimes I'm Happy, Sometimes I'm Blue*. Nimeni nu păru a da atenție tăcerii tensionate dintre Grant și Varian. Petrecerea, alimentată de propria energie, se prelungi în noapte, suprarealiştii făcând să răsune salonul de la Vila Air Bel de cântece de pahar.

Varian aşteptă până când se putu strecura neobservat, urcă scările singur și se aşeză în pat, pe întuneric. Grant deja îi luase locul lui Mary Jayne și putea foarte bine să zdrăngănească ore în şir. Trăirea asta – să-l asculte pe Grant cântând la harpsicord prin fereastra deschisă, pe ceilalți lăsându-se vrăjiți de muzica lui – nu era defel ceva nou. De câte ori nu zăcuse în pat, la Gore Hall, urmărind sunetele produse de mâinile lui Grant pe clapele unui Steinway mare, negru, dar al onorabilului Henry Fitzwilliam Calldwyn și al doamnei Abigail Calldwyn, din salonul care dădea spre pajiștea din spate și spre râul Charles? Legat prin cele zece degete de claviatură Grant era, în acele momente, o certitudine. Cât timp muzica mergea înainte, Varian putea să localizeze cu mintea centrul aprins al universului său, punctul din care toată materia și energia emanau; și atâta timp cât asta se întâmpla putea să rămână în pat și să găsească un pic de odihnă. Din când în când se gândea că ceva este în neregulă cu el, că vreun lob al creierului nu i se dezvoltase cum

trebuie în pântecele mamei, sau o luase razna sub îngrijirea ei aiurea. Cum să-i slujească organismul, cum să-l ajute să supraviețuiască această obsesie anume, pe care o experimenta, această legare a propriei bunăstări de o singură altă persoană?

Așa însă recunoaștem dragostea, se gândi: e excepția. Este cazul care rupe paradigma, anomalia arzătoare. În lumina sa nu reușim să ne recunoaștem la început, pentru ca apoi să ne vedem clar pentru prima dată. Ne dezvăluie limitele de a fi mutabili: ne forțează să urlăm da, când ne-am petrecut toată viața spunând nu. Pentru Grant, doar pentru această persoană pe pământ, se putea închipui făcând inimaginabilul: să trăiască în afara a ce decreta lumea, chiar dacă îl priveau așa cum priveau bărbații ca el, chiar dacă îi aruncau în cap cele mai groaznice nume: *sodomist*, *poponar*, *pederast*, *pervers*. Pentru Grant, numai pentru el, va continua drumul spre soarta care vine după ce zarurile au fost aruncate. Și va împărți povara nemaipomenită de a spune adevărul. A doua zi de dimineața se va duce la masa de scris, va lua stiloul și hârtia din sertar și va scrie *Dragă Eileen*, *pentru că te iubesc trebuie să-ți spun un lucru dificil*. O va face. Trebuia s-o facă; altfel viața lui va fi pierdută. Închise ochii și așteptă ca muzica să se sfârșească și să se audă pașii lui Grant pe trepte.

29
Impedimente

Expedie scrisoarea, cea care avea să marcheze sfârșitul căsătoriei sale, în ziua când familiile Breton și Serge plecară spre Martinica. Mai târziu avea să-și amintească momentul exact când o trimisese – cutia poștală la capătul bulevardului Canebière, cea mai apropiată de birou, un colţ adumbrit de un copac cu frunze ca niște pene, cum creșteau peste tot la Marsilia, imun la mistral, funingine, sare și ritmul general al vieții în acest oraș trepidant. Ținu plicul în mână, apoi îl așeză pe buza cutiei și în cele din urmă îi dădu drumul. Scrisoarea plecase fără putință de întoarcere.

La docul din dana d'Arenc își găsi clienții așteptându-l lângă o grămadă considerabilă de valize, pe care hamalii le duceau, una după alta, pe vapor. Serge tatăl și fiul discutau amical privind traducerea unui pasaj din *Moby-Dick*. Doamna Breton o ținea ocupată pe Aube, agitând o figurină de carton cu membrele aninate de un șnur. Danny și Théo îl îmbrățișau pe Peterkin, care avea să-i însoțească pe Bretoni în călătorie. Deciseseră că va fi mai în siguranță cu mătușa lui, în Comitatul Westchester, decât în Franța și obținuseră viza cu trei zile mai devreme. Théo vârî o batistă în plus în buzunarul lui Peterkin, cu o figură de disperare stoică, în timp ce Danny plângea pe față în buclele întunecate ale lui Peterkin. Breton stătea ceva mai departe la marginea docului, părând neliniștit poate pentru prima dată de când îl cunoștea Varian. Îi mărturisise cu ceva vreme în urmă că nu-i place să călătorească pe ocean, cât de terorizat se simțea când vedea pământul îndepărtându-se, astfel amintindu-i-se că planeta este dominată de ape. Apoi mai erau și submersibilele nemțești, invizibile la suprafață, care cunoșteau la perfecție rutele tuturor vapoarelor transatlantice. Varian îl asigurase că o lovitură de submersibil în *Capitaine Paul Lemerle* era extrem de

improbabilă, că nemții preferă să-și folosească muniția în altă parte. Acum însă Breton ducea la buze cu mâna tremurândă o țigară pe care o fuma cu de două ori viteza obișnuită, în timp ce scruta suprafața negru-verzuie a golfului.

— La ce te gândești? îl întrebă Fry.

— Doar la faptul că nu există o mai pură întruchipare de suprarealism decât a te avânta de pe uscat pe o întindere de apă nemărginită. Navighezi peste trupurile a milioane de creaturi, multe dintre ele necunoscute omului – chiar peste munți neștiuți, munți mai înalți decât cele mai semețe culmi din Tibet –, fără să-ți dai seama, fără cea mai mică bănuială a existenței acestora. De exemplu, stând frumușel la masă, în salonul vaporului, și înfulecând ananas de la gheață ai putea trece peste un enorm curent submarin, care propulsează o flotă de leviatane cu odraslele lor, mii de tone de piele lunecoasă circulând invizibil și fără pic de zgomot pe acea potecă nesfârșită subacvatică, ca niște corpusculi uriași prin sistemul circulator al lumii.

— André, ce-o să mă fac fără tine? Cine o să-mi mai spună astfel de chestii dacă pleci?

— Nimeni, sunt sigur. Și o să-ți meargă mai bine, dragul meu. Puse o mână pe brațul lui Varian și scoase ceva din buzunar, o mică traducere în engleză a lui Catul, din care, cum îi arătă lui Varian, scosese o seamă de cuvinte cu ajutorul unei lame de ras. Pe pagina de gardă lipise cuvintele decupate și formase un poem:

FIRAVE O PREA FIRAVE MULȚUMIRI,
PENTRU TOATE ACESTEA PE CARE DĂRUINDU-MI-LE
PĂSTRAT-AI NUMAI ARIPILE ȘI DUHUL
ȘI UN NUME PE CARE ALȚII ÎL VOR CÂNTA.

Varian trecu cu degetul peste cuvintele lipite, mici dreptunghiuri palide pe hârtia verde.

— André, nici nu-ți închipui cât mi-ai dăruit tu în aceste luni!

— O blestemată de durere de cap, asta ți-am dăruit. Iar acum o să ies din peisaj, eu și toți ceilalți bufoni. Să sperăm că nu crăpăm pe drum! Dar dacă o facem, dragă domnule Fry, te rog pune-ți capăt zilelor și alătură-te nouă în viața de apoi! Știu că o să ne simțim nemaipomenit acolo.

— Așa o să fac, André.

Și atunci se auzi un țiuit profund de pe *Capitaine Paul Lemerle*, hamalii aranjară ultimele valize și, în cele din urmă, marele om și grațioasa lui soție și copila lor neliniștită, cu părul împletit în cozi prinse cu fundițe de culoarea cireșilor, și tânărul Peterkin, uitând de tristețea părinților grație enormității vaporului, se îmbarcară cu toții. Varian îi urmări cu privirea până ajunseră pe punte și apoi își scoase pălăria și le făcu semn. Lângă el, Danny și Théo strigau rămas-bun către Peterkin, care stătea mulțumit în brațele lui Breton. Varian nu fu în stare să-i privească direct, să constate mâhnirea din ochii lui Danny sau teribila luptă ce se dădea în Théo. Intenționau să rămână acolo până când corabia se depărta, ca să fie aproape de fiul lor cât mai mult. În același timp insistară ca Varian să se ducă înapoi la muncă, așa că se întoarse pe călcâie și se îndreptă spre birou ca într-o zi obișnuită. Ca și când esența – *le cœur* – vilei Air Bel nu ar fi fost extrasă chirurgical tocmai atunci, ca și când nu ar fi pus la poștă scrisoarea prin care avea să încheie viața alături de soția sa, ca și când ar fi fost în stare să-și închipuie ce se va întâmpla în clipa următoare, în ora următoare, ziua următoare.

*

Acum avea de rezolvat o afacere foarte delicată, poate cea mai delicată de când se afla la Marsilia: trebuia să aranjeze o escortă britanică pentru Tobias și un loc pentru el pe unul dintre vasele comerciale ce duceau britanici lăsați la vatră spre Africa de Nord. Întors la sediu, unde măsuța Lenei stătea pustie și tăcută, iar cele câteva desene suprarealiste de pe pereți păreau doar niște relicve triste, Varian îi scrise căpitanului Archibald Murchie, ofițerul care răspundea de trimiterea Forței expediționare britanice pe alt continent. Îl pofti la birou, la amiază, să discute probleme importante pentru amândoi. Văzând, după o oră, că nu primește nici un semn, încercă să telefoneze, dar nu răspunse nimeni. În cele din urmă îl trimise pe Gussie pe bicicletă să se intereseze ce se întâmplă. Peste douăzeci de minute acesta se întoarse cu limba de un cot și încins la față, arătându-i că secretara refuzase să-l primească. Varian telefonă din nou; de data asta răspunse chiar secretara, dar când Varian ceru să vorbească cu Murchie,

îi închise fără alte cuvinte. Ce joc era ăsta? Ce făcuse pentru a-i ofensa în asemenea hal? Ridică telefonul și-l sună pe Bingham.

— Ce vești ai? întrebă acesta. Familiile Breton și Serge au plecat cu bine?

— Da. Numai că acum am altă problemă.

— Tu n-ai nici un moment de pace, nu? râse Bingham.

— Și nici tu, Harry, din cauza mea. Vreau să știu ce se petrece cu Archibald Murchie. Nu pot face să-i parvină o notă sau să vorbesc cu el la telefon. Secretara lui pretinde că nu e acolo. Crezi că a intrat la ananghie? Mă bătea gândul să-l sun pe Robinet la Prefectură, dar mi-am zis că încerc întâi la tine.

— Păi n-ai avea prea mult succes la Prefectură deoarece omul nostru, Robinet, a fost trimis valvârtej la Rabat.

— Nu se poate!

— E un nou șef al poliției acum, n-ai auzit?

Nu auzise. Iar Bingham îi relată că noul șef, Maurice Anne Marie de Rodellec du Porzic, era un bătrân aristocrat atât de închistat în antisemitismul său, că fusese ridicat de curând la gradul de supraveghetor al Bouches du Rhône. Jurase *une collaboration d'amitié* cu Vichy-ul, își declarase atașamentul față de Noua Franță și de mareșal. Nu era de mirare că-l dăduse afară pe Robinet.

— Și acum ce facem? întrebă Varian. Despre Murchie n-ai auzit nimic?

— Nimic. Dar cred că știu de ce nu vrea să te primească. Biroul al Doilea i-a puricat tare activitatea din ultima vreme și, pentru niște colaboraționiști idioți, zău că au ochiul bine format. Dacă te prind că ajuți Forța expediționară britanică să părăsească Europa te agață imediat pe motive de trădare. Sau pur și simplu te împușcă pe loc.

— Bine, Harry, am priceput. Dar am nevoie de ajutorul lui Murchie. Este vorba despre prietenul nostru de la Columbia. Fiul său.

Urmă o tăcere la capătul celălalt al liniei.

— Stai că-i dau eu un telefon lui Murchie. O să propun să bem ceva diseară. Dacă e de acord, te duci tu în locul meu.

— Mulțumesc. Dar uite ce, nu poate fi locanta noastră obișnuită, ci Coquille de Noix, bine? Vinciléoni nu trebuie să afle ce plănuim.

— Ascultă, Varian. Trase aer în piept, apoi din nou tăcere. Nu știu ce vrei să-l rogi pe Murchie, dar cred că are dreptate să nu se încurce cu

tine. Trădarea se pedepsește cu ghilotina. Iar Vinciléoni n-o s-o ia prea bine dacă-l înșeli. În caz că te descoperă, sigur. Mai ai treabă de făcut aici, multă. Nu vreau să-ți asumi riscuri nenecesare.

— Sigur. Dar cum să știu care sunt necesare?

— Nu-s omul potrivit să mă întrebi așa ceva, râse Bingham,

— De aceea suntem așa buni camarazi, Harry. Le asumăm pe toate.

— Pricep ce zici. Dar nu e de glumă. Alege bine.

Așteptă vești toată ziua, dar nu sosi nimic; pe urmă, tocmai când își punea trenciul să se întoarcă la Air Bel, sosi un mesager cu un bilet scris pe fugă pe o bucată de hârtie liniată. *Coquille ora 18:00*, notase Harry Bingham cu scrisul său perfect drept.

*

La bar, Varian așteptă la o măsuță înaltă și rotundă, pe colț. Nu pusese nimic în gură de la cina din seara anterioară și simțea o ușoară amețeală și sfârșeală. Se întrebă cât de mult puteau să supraviețuiască din ceea ce adunau, cumpărau sau făceau rost. Restaurantele din oraș cu greu puneau pe masă mai mult decât bucătăria de la Air Bel. În dimineața aceea, înainte de a pleca spre port cu familiile Breton și Serge, se trezise în fața fântânii socotindu-se dacă doamna Nouguet ar fi dornică că crească și apoi să prăjească peștișorii aurii.

Peste câteva clipe Archibald Murchie apăru în ușă și se strecură încet printre micile măsuțe. Era înalt, cu părul roșu, un nas pronunțat și ochi spălăciți; când în loc de Bingham îl zări pe Varian expresia feței îi deveni de-a dreptul panicată.

— Fry, zise, așa ceva nu se face.

— Iartă-mă, domnule căpitan. Trebuie să vorbesc cu dumneata. Harry a căzut de acord să mă ajute.

— Bingham ar trebui să fie cu picioarele pe pământ, doar știe ce e în joc.

— Nu-mi pasă de risc. Deja ne-am riscat pielea pentru oamenii dumitale. Dar aici e vorba de altceva, domnule căpitan. Într-un fel, e o treabă personală. De importanță extremă.

— Atunci aș face mai bine să cer o băutură, dădu Murchie din cap. Tu ce vrei?

— Vin, răspunse Varian. Seamănă cel mai bine cu mâncarea. Nu

avea defel chef să bea, dar când chelnerul depuse paharul în fața lui, Bordeaux-ul parfumat îi apăru ca o alternativă atrăgătoare la cină.

— Ei, deci despre ce e vorba? întrebă Murchie. Am face bine să ne grăbim. Sunt aproape sigur că m-a urmărit cineva de la Birou. Îți dai seama imediat, nu? Mic și viclean, un gust teribil la alegerea costumelor.

— Uite care-i treaba, zise Varian. Am promis că o să ajut la evacuarea oamenilor voștri și voi continua s-o fac, chiar dacă Vichy-ul consideră că e trădare. În schimb, cer și eu un mic serviciu. Am nevoie de un ofițer de mare încredere care să escorteze unul dintre oamenii noștri până în Africa, un tânăr neamț care va călători ca britanic. Cu una dintre cărțile de identitate pe care ți le obține Vinciléoni, numai că nu-i spunem pe cine punem pe vas. Pretindem pur și simplu că e unul dintre ai voștri.

— Îmi pare rău să te dezamăgesc, domnule Fry, clipi Murchie din ochii cu gene decolorate. Nu pot să fac așa ceva. Am ordine stricte să tai orice fel de comunicare cu dumneata. Această întâlnire trebuie să fie ultima.

— Dar cum rămâne cu oamenii dumitale, domnule căpitan? Îi lași agățați pe undeva în Marsilia? Eu sunt legătura dumitale cu acele vapoare spre Oran și Casablanca. Înțelegi asta, nu?

— Îți suntem recunoscători pentru ce-ai făcut, serios că da. Dar Înaltul Comandament nu-și asumă responsabilitatea pentru viața dumitale. Te asigur că nu e o chestiune de altruism. Ei cred că orice dorință de a te proteja ar putea fi contrară propriilor noastre interese.

— Dar asta chiar este *împotriva* intereselor voastre! Fără vapoarele acelea…

— Ordinele mele sunt limpezi și vin direct de la Amiralitate. Toate activitățile de salvare prin Centre Américain trebuie să înceteze imediat. Nu ține de mine nimic.

— Dar domnule căpitan, dacă îmi permiți, acest client anume…

— Nu putem să ne implicăm, mă tem. Și nu l-aș înșela pe Vinciléoni dacă aș fi în locul tău. Te va ucide cum pune ochii pe tine.

— Dar este vorba de *un singur om,* domnule căpitan, te implor. Numai unul să ajungă la Oran, atât. Dacă aș putea vorbi mai deschis despre motivele mele, despre teribila urgență a…

— Mă tem că nu ar fi nici o deosebire. Îmi pare tare rău, domnule

Fry. Vă suntem foarte recunoscători pentru tot ce ați făcut, desigur.

Lui Varian îi pulsa sângele în tâmple și mintea i se învârtea zănatic de la vin.

— Dacă îmi sunteți îndatorați cu adevărat, zise, ați putea măcar lua în considerare să îl ajutați pe omul nostru când ajunge la Oran, în cazul că găsesc o altă modalitate să-l trimit acolo? Ar putea unul dintre oamenii voștri să aibă grijă de el cât timp așteaptă viza? Chestia e că e foarte tânăr și munca lui atât de importantă… pentru noi toți, probabil.

Murchie puse paharul la loc pe masa scrijelită.

— Ești un om încăpățânat, domnule Fry. O spun cu admirație.

— Am fost acuzat că posed această trăsătură, e adevărat.

Căpitanul clipi din genele pale cu o încetineală înnebunitoare.

— Și ce e atât de urgent cu privire la cazul acestui tânăr?

— A fugit de la Vernet, se aplecă Varian peste masă vorbind pe un ton și mai scăzut. Căutat atât de francezi, cât și de nemți. Fizician, tânăr geniu ale cărui talente ar putea fi întrebuințate în mod periculos dacă ar cădea în mâna cui nu trebuie. Cred că ar muri mai degrabă, însă ăștia nu se lasă… are o mamă la Berlin și cine știe ce i-ar face? Nu poți să ne ajuți, domnule căpitan? Ce te-ar costa?

— Hm, duse Murchie pumnul la gură și tuși. Hm.

Varian simți că interlocutorul începe să cedeze.

— Dacă acest băiat ajunge în State, capacitatea lui va fi de partea noastră. Armata *noastră* l-ar folosi, nu a lor.

— Armata voastră nu este implicată în acest război, zise Murchie cu oarecare amărăciune.

— Și cât timp crezi că va mai dura asta? Numai ochelarii de cal îi fac să nu vadă nimic.

— Ar trebui să găsesc o metodă de a transmite un mesaj oamenilor noștri din Oran, dacă acolo va fi trimis băiatul, zise Murchie, meditând. Nu prin telegramă, desigur.

— Uneori noi vârâm o bucățică de hârtie într-un tub de pastă de dinți și trimitem mesajul cu unul dintre refugiați, zise Varian. Tubogramă.

— Inteligentă treabă.

— Atunci ce spui, domnule căpitan? Mă pot baza pe dumneata?

Murchie făcu un semn abia perceptibil din cap, privind în jos.

— Dar nu ne mai putem întâlni, domnule Fry, nu în persoană.

Oricum, nu pe acest continent.

*

Sigur, se gândi Varian pe când se deplasa spre bulevardul Garibaldi, sigur că trebuie să existe o altă cale de a-l trimite pe Tobias la Oran. Africa se afla la câteva sute de kilometri distanță, o călătorie de o zi doar. Lucrul evident de făcut era să se consulte cu Deschamps. Vasul *Sinaïa* urma să tragă în port peste trei zile și căpitanul căzuse de acord să-l contacteze imediat ce arunca ancora. Poate că putea fi convins să ia încă un pasager clandestin până în Africa. Tobias ar fi în siguranță, sau cel puțin pe cât de în siguranță se poate, călătorind în grija lui Zilberman. Nu era oare soluția evidentă? De ce nu-i trecuse prin cap asta? Cunoştea răspunsul şi nu-i surâdea: cum să riște viața a doi dintre cei mai valoroși clienți ai săi, folosind o cale până atunci netestată. În acelaşi timp a ezita acum putea fi fatal.

Când sosi la sediu îl găsi pe Grant într-o stare de agitație extremă, pășind în sus și-n jos prin încăpere, cu poalele cămășii de in fleașcă, pielea transpirată și împurpurată ca și când ar fi alergat tot drumul de la tren. Erau singuri; deja se făcuse opt. Îl luă de mână și-l duse în propriul său *birou*.

— Ce s-a întâmplat? întrebă Varian, pe jumătate așezat la masa de lucru. Ești într-o stare…

Grant, legănându-se în fața lui, își trecu mâinile prin păr.

— Am primit o vizită a poliției la Air Bel. În după-amiaza asta. Au venit cu două mașini – șase ofițeri – și au răsturnat totul cu fundul în sus. Toate bidoanele din cămară, toate sertarele, toate valizele…

— Mansarda…?

— Nu l-au găsit pe Tobias. Era pe afară într-una din escapadele sale. Iar Zilberman a avut inspirația să se ascundă, pe el și *Portofoliul fugii*, în pivniță.

— Au arestat pe cineva?

— Nu, deși au tracasat-o bine pe Mary Jayne și l-au hărțuit pe Asasin.

— Ceruri, a revenit în peisaj? Măcar de *l*-ar fi arestat! Au spus ce voiau?

— Au pretins că primiseră un pont despre un transmițător radio

clandestin,.

Varian nu-și putu abține un surâs.

— Ei, asta e o idee bună. Poate c-ar trebui să facem rost de unul.

— Da, hai! Atunci am avea propriile noastre programe de varietăți.

— Au luat ceva?

— Asta aș vrea să știu și eu. Nu m-au lăsat să îi însoțesc prin casă.

— Ei, totul e bine când se sfârșește cu bine, așa se pare. Cel puțin n-a fost nimeni arestat.

Agitația lui Grant nu dispăru.

— Trebuie să-l scoatem pe Tobias din Europa. Dacă ar fi fost acasă?

— Știu, Grant. Tocmai vin de la o întâlnire cu Archibald Murchie.

— Atunci lucrurile progresează?

— Hm, nu chiar. Sau mai bine zis nu conform planului. Murchie nu ne lasă să-l trimitem pe Tobias ca pe unul dintre oamenii lui. De fapt, britanicii nu mai vor să folosească ruta lui Vinciléoni. Așa că trebuie să găsim o altă metodă pentru Tobias să călătorească.

— Și ce altă cale mai e?

— Vreau să-l pun pe *Sinaïa*, împreună cu Zilberman. Sper să-l fac pe Deschamps să accepte.

— Crezi că poți? Numai până-n Africa sau tocmai până-n Martinica?

— Tobias nu poate obține o viză americană înainte de plecarea vasului. Așa că va trebuie să fie Africa. O să stea cu echipa lui Murchie până îi vin actele – știu că Bingham poate să accelereze procedura prin legăturile sale. Și când totul e aranjat, Toby se va îndrepta spre State.

— Și când ajunge aici *Sinaïa*?

— Joi.

Grant se duse la fereastră și se sprijini de pervaz, uitându-se în jos, pe stradă, la un vânzător cu o căruță de pălării ce se hurducau pe pietrele cubice.

— Și dacă Deschamps nu vrea să-i ia pe amândoi? Nici măcar până-n Africa? Nu suport ideea să i se întâmple ceva lui Tobias. Nu după ce i-am trimis scrisoarea aceea lui Gregor. Și nu suport ideea de a-l dezamăgi cu… de a-l dezamăgi din nou.

Varian se așeză și el pe pervaz lângă Grant, netezindu-i dungile subțiri ale pantalonilor. Sub stofa de lână ușoară, pielea lui Grant părea neobișnuit de fierbinte. Îi puse o mână la ceafă, apoi pe frunte.

— Grant, te simți bine?

— Nu știu, răspunse acesta ducând și el o mână la frunte. Poate că nu. Sunt convins că e doar tensiunea… razia poliției și cum am alergat aici de la ten.

— Îți arde pielea. Cred că ai febră. Trebuie să mergi acasă. Lasă-mă să chem un doctor!

— Un doctor pentru Dr. Grant! glumi acesta, cu un râs sacadat. O, capul meu! Păi se putea! Exact ca la școală, mereu înainte de sfârșitul semestrului. Ții minte când am avut gripă? Nu mă ajutai tu să învăț pentru un examen de filozofie și amândoi ne-am trezit cu o febră de treizeci și nouă și jumătate?

Varian își presă fruntea răcoroasă de a lui.

— Îmi aduc aminte. Țin minte totul, Skiff. Și cel mai mic lucru. Cum deliraseră amândoi, cum vorbele din cărțile de filozofie ale lui Grant se topiseră într-o zeamă fără sens, cum se ținuseră în brațe în patul îngust din camera lui Varian, tremurând violent sub toate păturile pe care le aveau.

— Chem doctorul, zise el. Și te trimit acasă cu mașina.

— O mașină? Ce mașină?

— Cea care ar fi trebuit să-i transporte pe sărmanii Breitscheid și Hilferding.

— Și cum o obții?

— O să-i telefonez lui Vinciléoni.

— Nu te mișca deocamdată, îl rugă Grant. Cred că îmi face bine la cap.

*

Peste jumătate de oră stăteau amândoi pe bancheta din spate a Citroënului negru, traversând străzile Marsiliei într-o viteză ce părea aproape vrăjită. Între ei și lume se lăsase un văl de sticlă ce vătuia sunetele. Ce ciudat, se gândi, ca un vis, cum acasă la New York călătorea aproape în fiecare zi cu taxiul; și mai ciudat dacă se gândea că era posesorul unui automobil – nu Packardul galben care semănase moarte în țăranul irlandez acum mulți ani, ci un Bentley negru lucitor, ținut la casa părinților săi din Ridgewood. O să călătorească oare ca vântul pe acele drumuri rurale într-o zi, el și Grant, stăpâni ai lungului și

lustruitului vehicul? O să meargă ca vântul, ca acum, pe la marginea orașului, apoi în provincie, pe drumurile străjuite de chiparoși, spre La Pomme? Grant, sprijinit de banchetă, respira greu, iar Varian își puse mâna lângă a lui, pe banchetă, cu degetul mic încolăcit de al lui Grant, simțindu-i temperatura ridicându-se.

Șoferul lui Vinciléoni nu scoase o vorbă când ajunseră la Air Bel. Deschise portiera mașinii în tăcere și-l ajută pe Grant să se extragă din scaunul adânc. Când Varian încercă să-i ofere un bacșiș pentru serviciile sale, ridică o mână ca pentru a alunga o insultă, salută și dispăru cu mașina lui neagră cu tot.

Mary Jayne îi primi la ușa bucătăriei, cu ochii mari.

— Ce s-a întâmplat? Ceva în neregulă?

— Grant e bolnav. Ajută-mă să-l duc sus. Spune-i lui madam Nouguet că avem nevoie de comprese reci. O să vină și doctorul imediat.

— Mă simt bine, zise Grant, însă la jumătatea scărilor se opri și se îndoi din mijloc. Tuși, împleticindu-se spre Varian. Dumnezeule, pieptul! Își duse el mâna spre inimă. Mă doare. Mă arde. Abia pot respira.

Varian îl luă pe sub brațe, iar Mary Jayne îl susținu de talie și împreună reușiră să-l ducă până sus, în dormitor. Varian îl dezbrăcă, iar Mary Jayne se așeză la birou, fără să privească la trupul lui lung, asudat, și relată ce se întâmplase în acea după-amiază, când două mașini ale poliției veniseră în trombă pe alee, cu sirenele urlând, ca și când s-ar fi comis cine știe ce crimă oribilă la Air Bel. Cum polițiștii aproape spărseseră ușa, apoi dăduseră buzna înăuntru și se apucaseră să tragă afară toate sertarele și să deschidă toate dulapurile, folosind cel mai dezgustător limbaj posibil. Cum ea și Grant încercaseră să-i țină-n loc, insistând să li se arate un mandat de percheziție, pe care, bineînțeles că nu-l aveau; cum polițiștii ceruseră să vadă radio-transmițătorul, amenințând că arestează pe toată lumea dacă nu-l scoteau; cum l-au interogat pe Asasin, care a mimat cu succes o ignoranță deplină.

— Ai fost strălucită, Mary Jayne, șopti Grant din pat. Închise apoi ochii și se lăsă mai bine pe perne. Și madam Nouguet i-a boscorodit… ca o harpie. I-a făcut să strângă tot ce aruncaseră pe jos. N-am mai văzut asemenea nesimțire la nimeni, zicea ea. Tuși din nou, îndoindu-se de durere. Dumnezeule! Ce-i asta, Varian? Ce mi se întâmplă?

Doamna Nouguet își făcu apariția în pragul ușii, ducând un castron plin cu apă și niște cârpe împăturite.

— Ai cerut așa ceva, domnule Fry?

Femeia asta, jucând un rol silențios și chibzuit, e făcută pentru momente de criză, își zise Varian. Și îi furnizaseră o grămadă de când stăteau la Air Bel, cât să-i ajungă. Îi luă castronul și cârpele din mâini și le puse pe lavoar. Apoi înmuie una și-o stoarse. O aplică pe fruntea lui Grant, care închise ochii. Respirația îi deveni mai profundă și adormi în câteva clipe.

— Dacă nu te superi, doamnă Nouguet, zise Varian, așezând mai bine compresa, aș vrea să te duci în pivniță și să vezi ce rădăcinoase și alte resturi mai poți găsi. Poate tânărul Katznelson va face rost de niște ciuperci. Domnul Grant trebuie să mănânce ceva, de preferință niște supă fierbinte.

— Cu resturile pe care le avem n-avem cum face omul bine, declară doamna Nouguet. E nevoie de ceva cu carne și oase.

— Dumneata faci minuni, *madame* Nuguet. Știu că o să te străduiești.

— O să vorbesc cu Asasinul, zise Mary Jayne. Poate găsește ceva prin oraș.

După ce femeile plecară, Varian se așeză pe un scaun lângă pat și-i cercetă din nou fruntea lui Grant. Părea și mai fierbinte; oare cât mai dura până să vină doctorul? Încercă să-și amintească cum îl doftoricea mama când era mic. Îi făcea ceai cu lămâie. Îi masa mâna cu degetele, spunându-i că o să-l răcorească precum o boare. Mult timp ea însăși pacientă, știa cum să îngrijească un bolnav; era una dintre puținele îndatoriri materne pe care le îndeplinea cu râvnă și pricepere. Îi așeză din nou compresa pe frunte lui Grant, sperând să nu-l trezească.

Camera lor – așa se obișnuise s-o considere – părea să fi fost dereticată în grabă de doamna Nouguet, cât Grant se aflase în oraș; lucrurile fuseseră strânse, dar nu toate puse unde trebuia. Pieptenul din carapace de broască țestoasă al lui Grant aterizase între țepii periei argintii a lui Varian, iar aparatul lui de ras stătea pe cutia cu săpun de ras a lui Grant. Așa cum cămașa acestuia și jacheta lui Varian atârnau una peste alta, pe spătarul scaunului de birou. Cărțile fiecăruia se amestecaseră la grămadă, Faulkner și Marc Aureliu cu Baudelaire și Langston Hughes și diverse opere științifice despre poezia de limbă

engleză. Două exemplare absolut identice din *Finnegans Wake* formau un teanc aparte. Îl luă pe cel de deasupra – al lui Grant, își dădu seama după cum arăta de neîngrijit cotorul – și îl deschise la un capitol dinspre final, în care Grant subliniase câteva rânduri: *Amengst menlike trees walking or trees like angels weeping nobirdy aviar soar anywing to eagle it!… The form masculine. The gender feminine.*

Doctorul, care probabil privise o vreme din ușă, fără ca Varian să îl observe, își drese glasul iar Varian scăpă cartea din mâini.

— Vă rog, spuse, Poftiți.

Grant se trezi auzindu-i vocea și duse o mână spre piept.

— Doamne, ce mă doare! Ca și când aș avea o gheară care mă strânge pe dinăuntru.

Bărbatul își puse trusa pe măsuța cu picioare subțiri de lângă șemineu, își ajustă monoclul pe nas, își aranjă vârfurile mustăților albe, răsucindu-le între degetul mare și cel mijlociu, și începu să examineze pacientul care se supuse fără discuție, fixându-și ochii mari și limpezi asupra lui Varian. Doctorul îl ascultă cu stetoscopul o grămadă de vreme, apoi îl rugă să se ridice în șezut și să se încline puțin înainte. În poziția asta durerea pe care o simțea păru să se domolească o idee. Dar când se lăsă înapoi pe perne țipă, ținându-se de piept.

— Ce este? întrebă Varian pe jumătate sugrumat de teamă. Inima?

— Este o clară… iar aici doctorul începu să înșire termeni medicali în franceză pe care Varian nu-i putu urmări. Grant se uită neliniștit la doctor, care repetă totul în engleză cu un puternic accent. O frecătură triplă, semn de pericardită acută. Inflamația învelișului care acoperă inima, explică doctorul. Trebuie să stea în repaus cel puțin zece zile. Poziția în șezut sau ușor aplecat înainte diminuează fricțiunea dintre pericard și inimă.

Când Grant protestă că are treabă de făcut, că erau oameni care contau pe ajutorul lui, doctorul îl întrebă dacă dorește să ajungă la sfârșitul săptămânii în viață. Suferindul se lăsă pe pernă și îl privi pe doctor cu ochi sticloși de febră.

— *En fait*, spuse, *ma vie n'est plus la mienne. Elle appartient à quelqu'un d'autre*[23].

23. De fapt, viața mea nu-mi mai aparține. Este a altcuiva (în franceză, în original).

— Atunci menajați-vă, zise doctorul pe un ton de reproş părintesc.

Îi dădu pacientului o doză de aspirină, îi indică lui Varian să-i aplice mai multe comprese reci, apoi își puse pălăria, cu recomandarea finală către Varian de a-l anunța în caz de vreo schimbare. Evoluția infecției virale nu poate fi prevăzută. Pericardita poate dura câteva zile sau câteva săptămâni. O să revină peste două zile să-l viziteze dacă nu este chemat între timp. Puse apoi mâna pe umărul lui Varian și coborî treptele.

— A zis într-adevăr că aș putea muri? întrebă cu glas stins Gant.

— Cred că n-a vrut decât să ne sperie.

— Dar eu unul chiar simt că mor. De fiecare dată când respir… ca și când cineva mi-ar da cu glaspapir pe inimă.

— Prefer așa ceva unui infarct, decretă Varian. Îl ajută să stea mai drept pe perne și îl invită să se odihnească. Apoi îi puse o compresă nouă, rece, pe pleoape, asigurându-l că o să aibă grijă de toate, că nu trebuie să-și facă probleme din pricina lui Tobias Katznelson și că, pe cât îi stă în puteri, se va asigura ca fiul lui Gregor să părăsească Europa în perfectă stare.

PATRU
Trup și viață

30
Febră

Joi dimineața Varian merse pe cheiul de la Tourette și dădu cu ochii de *Sinaïa*. Întotdeauna i se păruse hipnotizant să urmărească o navă intrând în port, cum devine dintr-un punctișor la orizont ceva vizibil ochiului omenesc și finalmente un gigant ce îți acoperă toată raza vizuală. De data asta era diferit, deoarece cu fiecare metru vaporul părea a câștiga în mărime, cu fiecare detaliu care devenea tot mai vizibil apărea evident că nava nu fusese torpilată, scufundată sau rechiziționată de forțele navale franceze, dovadă că exista nu ca idee sau vis, ci în formă materială, cu coșurile negre înălțându-se spre cer fără jenă și cu cele două puncte din numele său ițindu-se ca doi ochi caraghioși din desene animate. Pe măsură ce avansa în dană, iar marinarii aruncau odgoane imense pe țărm, în timp ce alți mateloți le prindeau și le legau sigur, *Sinaïa* înceta să mai fie o mașinărie independentă, ca să devină o dihanie captivă, docilă și învinsă. Mugetul motoarelor conteni, legănatul se domoli și iată că se afla acasă, cel puțin pentru un timp.

Pasagerii prinseră a debarca, și chiar și Deschamps își făcu apariția la ușa cabinei sale, scrutând țărmul. Când îl zări pe Varian îl salută. Într-o mână ținea o mică cutie cu jocul de șah, aceeași pe care o folosiseră toamna trecută în cabina lui. Coborî de la nivelul său și ajunse pe pasarelă, apoi pe uscat, fluierând. Se opri și-l bătu pe umăr pe Varian, cercetându-l cu ochii pătrunzători și înconjurați de riduri.

— N-am jucat un joc ca lumea de luni de zile, zise. Îmi faci onoarea?

— Cu plăcere, răspunse Varian, grăind numai adevărul. Avea, în fond, o grămadă de câștigat dacă pierdea din nou în fața căpitanului. Recomandă să folosească grădina din spatele unei cafenele pe care o cunoștea în Panier, unde puteau juca în liniște, pereții protejând

conversațiile. Peste cincisprezece minute se găseau instalați la o masă, sub o cascadă de bougainvillea, cu două pahare de whisky în față și tabla de șah pregătită pentru partidă.

— Am o nouă deschidere, zise căpitanul. Ceva deprins de la un prieten în Port-de-France.

— Sunt mereu dornic să învăț, declară Varian. Își dădea seama că poziția sa nu era deloc sigură, căpitanul poate se răzgândise între timp; indiscutabil, situația politică se înrăutățise, iar guvernul de la Vichy devenise tot mai puternic de când Varian și prietenii săi fuseseră ținuți închiși pe *Sinaïa*.

Căpitanul începu jocul cu o serie de mișcări necunoscute lui Varian. Avansă rapid și pierdu doi pioni, făcând loc pentru o dezvoltare din vreme a nebunului. Apoi ieși cu caii și scoase la înaintare regina, astfel încât Varian se găsi în defensivă. Foarte bine, își zise. Las' să fiu vulnerabil, să nu par deloc amenințător. Să-i dau satisfacție! Mută piesele în locuri periculoase, așteptând să-i fie capturați nebunul și turnul înainte de a introduce subiectul celor doi călători clandestini.

— Cine a spus, începu el, *malum consilium quo mutari non potest*?

— Publilius Sirius, răspunse căpitanul fără să ezite. Este una dintre maximele cele mai îndrăgite de căpitani. Planul ce nu poate fi schimbat..

— …este un plan prost, termină dictonul Varian. Poate fi și maxima unui jucător de șah.

— Într-adevăr, căzu de acord căpitanul. Dumneata, de exemplu, ți-ai apărat regele pe flancul stâng. Iar acum trebuie să găsești o modalitate de a-l salva având un turn în minus.

Varian urmări oarecum surprins cum căpitanul îi străpunge partea mai tare a apărării. Într-adevăr, nu așa fusese planul; acum trebuia să tragă de timp. Ridică paharul de whisky în care se reflecta o rază de soare și-l contemplă în tăcere.

— Când ne-am întâlnit ultima oară mi-ai arătat un secret de pe vasul acesta, mărturie a inventivității tatălui dumitale.

— A dorinței lui de a câștiga un franc în plus, vrei să spui.

— Da, și asta. Plănuisem să te rog să transporți un client al meu important, un artist plastic de o forță extraordinară, care va duce cu sine un grupaj de lucrări valorând probabil milioane. Aș fi fost dispus să plătesc orice preț pentru transportul lui în siguranță. Acum însă,

domnule căpitan, sunt nevoit să îți cer o dublă favoare. Am în grijă o persoană, un tânăr om de știință al cărui caz necesită precauții extraordinare. Mă întreb oare compartimentul acela ar putea să primească *doi* oameni? Sau există vreun alt cotlon pe vaporul dumitale unde l-am putea ascunde pe acest tânăr a cărui viață se află în pericol și care trebuie neapărat să ajungă, clandestin, la Oran sau în oricare alt port nord-african cât de curând se poate?

Căpitanul rămase nemișcat, fără să ridice ochii de la tabla de șah. Nu uitase că era rândul lui Varian.

— Vaporul meu, cum am menționat mai înainte, se află sub strictă supraveghere. Chiar un singur călător clandestin și ar implica pentru mine riscul închisorii, în cel mai bun caz, și o condamnare de trădare, în cel mai rău. Doi pasageri clandestini evident dublează acest risc.

— Și dacă tânărul ar trece drept un om din echipaj? S-a dovedit destul de abil la a se deghiza. A scăpat de la Vernet într-o uniformă de paznic.

— Un băiat deștept, zâmbi Deschamps. Nu pot însă lăsa un fugar dintr-un lagăr de concentrare să se dea drept membru al echipajului meu. Care este, cum să spun, mai riguros cercetat decât pasagerii. Căci experiența lor maritimă reprezintă un punct vulnerabil, dacă pricepi. Pot avea loc revolte politice. Navele cad pradă dușmanului, sunt transformate în vase de război.

— Înțeleg, zise Varian și mută un nebun atacat pe partea cu regele. În nici un caz nu aş dori să compromit…

— Și nici nu am pomenit pericolul pentru refugiații dumitale. Când am venit acum, *Sinaïa* avea la bord patru ofițeri SS. Aceștia au ținut sub observație atentă tot ce mișca pe navă, fie din ordine speciale, fie pur și simplu din obișnuință, habar n-am. De fapt, domnule Fry, când am primit ultimul bilet al dumitale mi-am zis să refuz să te văd aici, la Marsilia. Nu ar fi trebuit să-ți arăt compartimentul secret. Simt că ți-am dat speranțe false.

Pământul păru să se răstoarne sub scaunul lui Varian. De luni de zile se gândea la *Sinaïa* ca la o comoară personală, o armă secretă; un receptacul care putea ascunde vieți omenești inestimabile și să le poarte peste ocean. Refuză acum să lase totul baltă fără să se lupte.

— Cum e când ți se cere să transporți ofițeri naziști? Ești obligat să mănânci alături de ei? Să faci conversație?

— Sunt obligat să fac tot ce-mi cer, răspunse Deschamp și un mușchi din falcă prinse a-i zvâcni. Ofițerii pe care i-am menționat, aceștia patru, cât timp eram în larg, au executat un om pe vas. Au omorât un om nevinovat pe o ambarcațiune care n-a fost nicicând martora unei morți sau nu a pierdut vreodată un singur membru al echipajului. Știi cum îi zicem unei nave pe care a fost ucisă o persoană? O Magdalenă murdară. Asta au făcut din *Sinaïa* mea. Au transformat-o într-o Magdalenă murdară.

— Domnule căpitan, zise Varian. Cred că știi de ce mi-ai arătat compartimentul secret. Cred că știi ce-ți dictează conștiința.

— Șah, spuse căpitanul și Varian trebui să-și direcționeze din nou atenția asupra tablei. Deschamps îi năruise apărarea și-i prinsese regele, calul și nebunul în spate. Simți un fior de neplăcere, un imbold de adevărată competiție.

— Atunci doar un refugiat, zise. Tânărul om de știință. Faci asta pentru mine? Nu trebuie să-l duci mai departe de Oran sau Casablanca. Apoi, dacă totul merge bine, poate îmi transporți și artistul cu toate lucrările în vreun port sau până la Martinica. Sunt convins c-am menționat onorariul generos pe care l-am plăti.

Abia uitându-se la tablă, căpitanul îi captură regina despre care Varian nu avusese habar că se află în pericol. Scoase un sunet de surpriză care instală un aer de satisfacție pe trăsăturile bătute de soare ale căpitanului.

— Pierzi cam jalnic, domnule Fry.

— Domnule căpitan… roși puternic Varian.

— Oamenii se umilesc pentru a obține anumite avantaje, zise Deschamps. E șmecheria cea mai veche de pe lume. Dumneata, de exemplu, ai pierdut jocul data trecută pentru că ai vrut. Doreai să-mi obții bunăvoința și ai încercat s-o cumperi atât de ieftin. La începutul acestui joc aveai de gând să faci același lucru.

Varian deschise gura să zică ceva, dar căpitanul îi făcu să tacă, ridicând mâna.

— Demult, atunci când te găseai măcinat de nu știu ce traumă copilărească, ți-am oferit plăcerea de a mă învinge. Am făcut-o, deși știam că mă consideri intelectualicește inferior ție. Asta fac tinerii: văd lucrurile din punctul lor limitat de vedere. Nu pot face altfel, domnule Fry. Ține de natura tinereții. Dar când am jucat din nou acum câteva

luni m-ai luat de prost. Care e scuza dumitale?

Varian deschise gura și-o închise la loc. În gât i se formase un nod.

— Dacă știai asta, zise, dacă știai că te las să câștigi, de ce mi-ai arătat compartimentul? De ce m-ai lăsat să cred că ești dornic să mă ajuți?

— Mi-a oferit ceva satisfacție faptul de a-ți dezvălui ceva ce doreai atât de tare. Să știu că pot decide dacă să-ți ofer sau nu ce vrei.

— Și eu ce pot să-ți ofer? spuse Varian, conștient de tonul de disperare din voce. Ce ar putea reprezenta pentru dumneata o valoare? Dacă vrei bani pot să fac rost. Orice sumă. Dacă e ceva de pe piața neagră…

— Ce personaj ieftin mă crezi, domnule Fry. Nu vreau banii dumitale. Nu vreau una sau alta de pe piața neagră. Am tot ce-mi trebuie din punct de vedere material. Poate că vreau numai să știi că nu ești atât de inteligent pe cât crezi. Poate că vreau ca toți compatrioții dumitale s-o știe. Cum stați acolo pe partea voastră de ocean – da, chiar și dumneata, domnule Fry, deși cu trupul ești aici – privind la cum avansează dezastrul, închipuindu-vă că puteți să nu vă implicați. Dar deja sunteți implicați, cu toții. Guvernul dumitale a luat mii de vieți nefăcând nimic. Și acum îmi cereți mie ajutorul, cu, posibil, prețul propriei vieți…

— Ce vrei atunci? întrebă Varian cu privirile în jos spre mâinile împreunate în poală. Ce pot să-ți promit?

— Știu cine ești, domnule Fry. Știu ce faci. Mi-am petrecut ceva timp aflând tot ce se poate despre dumneata. Am metodele mele de investigație. Vocile se propagă bine peste apă. Am auzit, de exemplu, că poți ajunge la doamna Roosevelt. Mai știu că scrii pentru *The New York Times*. Știu că ai ceea ce în Franța numim *un plafond*. O platformă. Vreau să stârnești conștiința țării dumitale. Vreau să faci mai mult decât ai făcut.

— Da, zise Varian, abia putând articula vorbele. Asta e… asta e ce vreau să fac.

— Vreau să scrii, continuă căpitanul. Vreau să-mi promiți că vei transmite tot ce ai văzut aici. Eu n-am nevoie să joc nici un rol în toată treaba. Nu asta doresc. Tot ce vreau este ca dumneata să prezinți toată suferința, mizeria, urâțenia. Sentimentul de a avea mâinile naziștilor în jurul gâtului. Toate la care ai fost martor, tot ce avem de îndurat noi, în

timp ce compatrioții dumitale stau comod pe partea cealaltă a oceanului.

— Iartă-mă, domnule căpitan, ai dreptate. Ar fi trebuit să fac mai multe, grăi Varian.

— Poate că da. Ți-ar fi adus onoare. Aș trage însă ceva satisfacție dacă ai începe s-o faci acum. Dacă te ajut, va fi numai pentru acest motiv. Dar refuz să mă întind mai mult decât am promis. Voi lua câte unul, pe rând; câte unul.

— Când? abia reuși Varian să îngaime.

— Peste două zile, răspunse Deschamp. Protejatul dumitale trebuie să fie pregătit să fie transportat pe corabie într-un container de marfă sigilat. Odată încărcat, doi oameni de încredere ai mei îl vor aduce la mine în cabină și-l voi dezambala. Vom naviga spre Oran, apoi mai departe spre Martinica. Dacă nu intrăm în nici un bucluc, atunci ne vom întoarce pe același drum în două săptămâni. Și îți voi lua al doilea om. Și, apropo… se uită la tablă unde mutase dama într-o poziție fatală regelui lui Varian… șah mat.

— O să răspund cerinței dumitale, zise Varian, care nu se mai simțise niciodată atât de rușinat. Jur pe viața mea.

— Sper s-o faci, grăi Deschamps. Pentru binele dumitale. Nu pretind că te cunosc, domnule Fry, dar am studiat natura omenească suficient timp pentru a-mi da seama de ce fel de om ești. Văd ce te va costa personal dacă nu reușești. Și fără alte cuvinte, căpitanul mătură piesele de șah în punga lor de catifea, pe care o închise în cutia de lemn, și apoi îl lăsă pe Varian singur la masă.

*

Întors la Air Bel îl găsi pe Grant într-o stare de semiconștiență, cu un ziar abandonat pe cuvertură și o farfurie de supă neatinsă pe noptiera de alături. Avea pleoapele de un violent mat, buzele uscate și pielea extrem de fierbinte la atingere. Nu reacționă când Varian intră; părea că e altundeva, într-o lume unde nu se concentra decât pe propria durere. Se aplecă, îi șopti numele la ureche și-l văzu deschizând ochii.

— Ce este?

— Tocmai m-am întâlnit cu căpitanul Deschamps. Spune că va lua numai o persoană. Dar că se va întoarce și pentru a doua.

— Dumnezeule, zise Grant și închise ochii din nou. Apoi se prăbuși

în aceeași stare în care îl găsise, într-un amurg de durere și febră. Peste o clipă doamna Nouguet își făcu apariția cu un castron cu comprese reci. Îi raportă în șoaptă că Grant abia de mâncase sau băuse ceva toată ziua, nu că ar fi fost grozav de mult de mâncat oricum: câteva firimituri muiate în zeamă, asta era tot. De fiecare dată când încercase să-i dea o lingură durerea lui la înghițit era atât de puternică, că renunțase. În cele din urmă doamna Nouguet o trimisese pe Rose în oraș după gheață, pe care i-o administrase lui Grant în bucățele mici, în ultimele două ore. Se aplecă spre el și observă că a adormit, așa că își exprimă speranța ca Varian să nu-l mai deranjeze; avea să pună gheața în străvechiul răcitor de la subsol și poate că Varian o să i-o dea la trezire. I se uită în ochii apoi fără nuanța obișnuită de dezaprobare care să-i puncteze solicitudinea. Femeia, observă el, era cu adevărat îngrijorată. O imploră să se odihnească și lipsa oricărui protest din partea ei fu dovada clară a propriei epuizări.

Varian duse castronul cu gheață jos și-l puse în răcitor. Apoi deschise ușa bucătăriei și ieși pe terasă. Avea să se ducă imediat în oraș, își spuse. Putea să-l sune pe doctor de la gară. Pe bancă însă, la marginea grădinii, îl zări pe Zilberman cu mâinile pe genunchi; Zilberman, care arareori se aventura în timpul zilei afară din seră, stând ca transfigurat în față cu Val d'Huveaune, ca apoi să ridice o mână spre ochi din cauza soarelui. Coborî pe treptele de piatră, în grădină.

— A, iată-te, zise Zilberman întorcându-se ca și când l-ar fi așteptat din capul locului. Arătă cu brațul spre priveliște. Cât de multă frumusețe! Tot acest timp nu mi-am dat voie s-o admir.

Varian se așeză pe bancă, frecându-și genunchii cu palmele.

— Lev, mă tem că e o problemă.

— Ce fel de problemă? își scoase Zilberman ochelarii de bagà și se întoarse spre el.

Până acum nu se gândise cum să formuleze chestiunea; observă că simțea nevoia să spună cât mai puțin.

— Trebuie să folosim *Sinaïa* pentru a-l duce pe Tobias la Oran. Asta trebuie să fie imediat. Apoi vaporul va străbate drumul din nou și va veni înapoi ca să te ia și pe tine.

— Cât va dura toată treaba? încercă Zilberman să priceapă.

— Două săptămâni mai mult decât am crezut noi. Dar cred că se poate face cât încă viza ta e valabilă.

— Soția și fiica mă așteaptă înainte de sfârșitul lunii.

— O să le trimit vorbă chiar în seara asta.

Fruntea lui Zilberman se strânse de riduri și-și puse ochelarii la loc.

— Și nu există vreo altă cale? Un alt vapor?

— Nu unul în care aș avea încredere să te pun. Îmi pare rău, Lev.

— Te rog, domnule Fry. Nu trebuie să te scuzi. Nu poți controla lucrurile astea. Am așteptat atât de mult. Am învățat s-o fac deja. O să mă bucur să-l știu pe Tobias plecat din Europa. Cât despre mine, mai am treabă aici. Mi s-au promis încă niște lucrări în dimineața asta. Chagall întârzie cu contribuția. Credeam că n-o să termine la vreme, dar poate că acum, da.

— Mulțumesc, Lev, zise Varian și închise ochii în fața splendorii verzi înconjurătoare. Rămase câteva momente lângă pictor, amândoi păstrând tăcerea; o măsură elaborată de cântec de păsări se înălță din vale, iar grădina se îmbibă de miros de lavandă purtat de vântul răcoros. O oboseală puternică i se lăsă în oase, atât de profundă, că se gândi că nu se va mai mișca vreodată. Dar apoi își aminti cu groază că amânase să sune la doctor așa că-și luă rapid rămas-bun de la Zilberman și o porni în goană pe alee, spre oraș.

*

Când sosi doctorul Mirandeau, seara, Grant se trezise deja din scurtul lui somn și se simțea un pic refăcut; avea ochii mai vii și atenția sporită. Doctorul se arătă glumeț și încurajator, ceea ce îi produse lui Varian o imensă ușurare. Cu siguranță tonul lui Mirandeau nu putea să însemne decât că Grant nu se mai afla într-un pericol iminent, că febra lui continuă nu mai reprezenta o amenințare serioasă. Pe urmă însă, când coborâră amândoi în salon, doctorul își scoase monoclul și declară pe un ton grav și scăzut că pacientului nu trebuie să i se permită să părăsească patul sub nici un motiv. Avea tensiunea periculos de joasă; i se adunase lichid în jurul inimii și asta nu-i permitea cordului să se umple corect.

— Pericardita este ca o trapă, zise doctorul. Un pas greșit și pacientul se poate trezi căzând prin ea. Starea domnului Grant este precară. Dacă îi mai scade tensiunea…

Nu voia să mai asculte așa că-l întrerupse:

— Cât timp va mai dura inflamația?

— Încă o săptămână, poate mai mult. Iar apoi pacientul trebuie lăsat să se refacă.

— Avem așa puțină hrană, se plânse Varian. Mă tem că asta înrăutățește lucrurile.

— Oricum n-ar avea poftă să mănânce ca un spart, chiar dacă i-ați putea face rost. Îi merge bine și numai cu supă și pâine. Important este să ținem inflamația în frâu. Să-i dați aspirină tot din patru în patru ore. Și nici un fel de surescitare inutilă.

— Nu se mai poate face nimic în plus, nu îi puteți prescrie și altceva?

— Pentru moment, nu. Trebuie să lăsăm boala să-și urmeze cursul.

Varian simți că i se rupe inima, ca și când doctorul i-ar fi frânt-o cu mâinile lui albe și curate.

— Dar… chiar nu pot să fac nimic pentru el?

Doctorul îl cercetă amănunțit și un aer de înțelegere îi străbătu trăsăturile marcant franțuzești; Varian fu convins că Mirandeau deja ghicise ce era între el și Grant. O clipă se temu ca tipul să nu-l îndemne la ceva disperat și sentimental, ceva ca *roagă-te*.

— În fața domnului Grant se află încă un drum lung și dificil, spuse medicul. Nu-l lăsați să se gândească la cât e de lung. În schimb, faceți-l să-și imagineze capătul, să vrea să trăiască pentru a ajunge acolo, chiar dacă durerea îl va împinge să-și dorească să moară.

*

În acea seară, lăsând-o pe doamna Nouguet să se ocupe de Grant, Varian urcă scările la mansardă și bătu la ușa lui Tobias. De când se îmbolnăvise Grant, podeaua încăperii de deasupra nu mai scosese aproape nici un sunet. Varian observă că Tobias reușise să-și ordoneze camera, să-și strângă hârtiile, și ierburile, și fluturii, în alte cuvinte să orânduiască locul, fie pentru o inspecție a poliției, fie pentru o plecare rapidă. Se așeză pe un scăunel șchiop de lângă pat și-i spuse că va pleca a doua zi de dimineață cu vasul *Sinaïa*. În așteptarea evenimentului trebuia să-și împacheteze cea mai mică bocceluță cu putință, să se pregătească să fie dus în oraș într-o căruță cu marfă, la ora patru dimineața, și depozitat într-o magazie din apropierea docurilor,

unde va fi pus într-un container și transportat pe navă. Ascultându-l, Tobias se lăsă pe marginea patului de metal, iar ochii cu gene negre i se măriră.

— O căruță? O căruță cu cal? zise. Și dacă suntem opriți?

— Ești mai în siguranță în căruță decât în mașină. Orice mașină ridică suspiciuni.

— Și apoi mă vâră într-o cutie sau așa ceva?

— Exact. Pe navă vei fi ascuns într-un compartiment mic. Nu ai loc să te ridici în picioare. O să te afli acolo ore în șir, poate chiar zile.

— Ei, glăsui băiatul, bănuiesc că mi-a fost prea bine aici.

— Crede-mă că nu e modul în care te-aș face să călătorești.

— Și pe urmă ce se întâmplă, odată ce ajung… unde exact?

— La Oran. Pe mal te va primi unul dintre oamenii lui Murchie. Îți va găsi un loc să stai până când îți facem rost de viză.

— Și cam cât va dura s-o obțin?

— Nu așa de mult cum ar fi de aici.

— Bănuiesc că nu e timp să organizăm o petrecere de adio.

— Chiar dacă ar fi, zâmbi Varian, nu e cazul să batem tam-tamul despre plecarea ta. De acum până mâine-dimineață ai face bine să stai în cameră.

Expresia lui Tobias deveni gânditoare.

— Totuși socotesc că n-ar fi rău să ies în seara asta să caut niște mărar pentru domnul Grant. Împreună cu urzici are minunate calități antiinflamatoare. Se poate folosi drept cataplasmă pentru o rană, dar merge bine și luat intern. Și crește nu departe de aici, la marginea micului pârâu de lângă casa lui tata, unde ți-am arătat melcii.

Putea o tinctură de urzică și mărar să prevină moartea unui om? Să îndrăznească să-l lase pe Tobias să se aventureze în noapte spre Val d’Huveaune?

— Nu, Toby, zise. Nu poți.

— Sunt convins că nu mi-ar lua decât jumătate de oră dus și întors.

— Nu, zise din nou Varian. Nu, nu, nu. Dacă e de găsit ceva, spune-mi mie și mă duc să caut. Aduc aici ce culeg și-mi spui dacă e iarba care trebuie sau nu. Dacă nu e, merg din nou.

— Iartă-mă că zic, domnule Fry, dar nu cred că ar trebui să pleci de lângă domnul Grant. Ba ai face bine să te duci imediat. De când ai venit acasă parcă și-a mai revenit.

— Dar dacă există un remediu…

— Lasă-mă să-l caut eu! Să fie darul meu de despărțire! Zău că nu stau mult. Și oricum aș vrea să văd valea încă o dată înainte de a pleca.

— Nu, Tobias, te implor. Promite-mi că nu ieși din cameră.

Nu-i smulse însă promisiunea, căci în acel moment Grant țipă și Varian se repezi într-acolo. Și în toiul îngrijirilor pe care i le dădea lui Grant – schimbarea compreselor, deplasările chinuitoare la baie, hrănirea lui cu bucăți de gheață, una după alta – nu mai dădu atenție pașilor lui Tobias pe scări, sau zgomotului ușii de la bucătărie deschizându-se și închizându-se. Nu află că plecase decât la ceva mai bine de o oră, când băiatul apăru în ușă, cu manșetele pantalonilor ude de la rouă, ținând în mână ceva ce semăna cu o meșă de păr verde electrizat.

— Să te ia naiba, Toby, îi zise. Nu asculți de nimeni?

— Nu prea am obiceiul, zâmbi Toby în chip de scuză.

Varian se ridică și se duse la comodă de unde extrase un plic cu numele lui Tobias pe el și cu treizeci de mii de franci înăuntru, restul de bani trimiși de tatăl băiatului. I-l puse în mâna în care nu avea ierburile pline de picături.

— De la tatăl tău, zise. Schimbă-i la Oran. Și fii cu ochii-n patru. Sunt ofițeri de la Gestapo peste tot și acolo. O să încercăm să te scoatem cât de repede posibil.

Tobias dădu din cap a înțelegere, apoi privi spre Grant.

— Cum se mai simte?

— La fel.

— Lasă-mă să pregătesc niște ceai din asta. Poată că nu-i decât un remediu băbesc, dar dacă e cât de puțin de folos, să-l lăsăm să lucreze.

— Bine, bine. Du-te și fă ceai. Și apoi, pentru Dumnezeu, nu mai pleca din cameră până nu vin tipii după tine. Ai priceput? Puse o mână pe mâneca umedă a lui Tobias și se minună câtă afecțiune simțea pentru acesta, fiul dușmanului său, al rivalului său. Dar, de fapt, Gregor Katznelson nu era cu adevărat dușmanul său; era un bărbat pe care Grant îl iubise, un bărbat pe care îl iubea. Și în fața lui se găsea acest copilandru, pregătindu-se să traverseze oceanul în condiții foarte periculoase, îndreptându-se spre un loc unde putea, cel puțin, să-și folosească talentul prodigios.

— Drum bun Toby. Și du-ți strălucitul creier în America.

— Da, zâmbi tânărul, sper… creierul și restul. Și, domnule Fry, un drum cât mai sigur spre New York când îți termini misiunea aici. Apoi se întoarse și o luă tiptil spre bucătărie, cu grijă să nu trezească bolnavul.

31
Marfa în cală

Dacă ceaiul de mărar aduse sau nu beneficii în tratarea pericarditei, Varian nu le văzu. Toată noaptea Grant zăcu treaz în pat, aplecat înainte pe un maldăr de perne și spinarea radiindu-i căldură. De fiecare dată când Varian îi aplica o compresă rece pe piele, Grant tresărea, mișcarea îi irita pieptul și scotea un scâncet involuntar de durere. Actul în sine de a geme, modul în care îi ridica diafragma produceau și mai multă durere, rezultatul fiind un concert înnebunitor de cauză și efect, dat pentru un public pentru care reprezenta o cumplită tortură. Varian nici nu observă cum se scurse timpul. Ca prin vis auzi căruța cu cal oprindu-se pe aleea de la intrare, apoi pe Tobias coborând treptele din mansardă și mergând jos. Abia când ușa de la bucătărie se închise și geamul de deasupra zdrăngăni ca de obicei, Varian, concentrându-se o clipă, adună la un loc lanțul de sunete auzite pe jumătate, comprimându-l în tot atâtea acțiuni: Tobias coborâse de la mansardă ca să se suie în căruță; Tobias plecase. Dacă totul mergea bine, curând o să se afle ascuns pe *Sinaïa*.

Grant părea să nu fi înregistrat ce se întâmplase, deși Varian îi șoptise veștile la ureche, însă el părăsise lumea oricărui tip de comunicare, răstignit cum era pe o roată de tortură a nesomnului și durerii. Nici Varian nu închisese un ochi. Într-un delir de epuizare se convinsese că nu trebuie să adoarmă, căci dacă și-ar fi abătut cumva atenția fie și numai pentru o clipă, bolnavul ar fi alunecat inexorabil în prăpastie. *Un pas greșit*, spusese doctorul. Cândva în zori, ca prin ceață, o siluetă își făcu apariția în pragul ușii: nu formele rotunde ale doamnei Nouguet, care le furnizase mereu comprese reci, ci Asasinul, stând acolo doar în izmene albe și o pereche de șosete desperecheate, cu brațele încrucișate. Varian nu știuse că se află în casă. La vederea lui

simți acru în gură.

— Ce dorești? îl întrebă.

— Vreau să dorm, zise Asasinul. Nici unul dintre noi nu poate închide un ochi pentru că aude…

Grant oferi sunetul cu pricina, iar Varian nu-și trase mâna de pe spatele lui.

— Lasă-ne în pace, îl îndemnă. Pune-ți naibii o pernă în cap.

Asasinul intră în cameră și Varian sări în picioare, gata să-l doboare la pământ cu o lovitură. Numai că Asasinul desfăcu pumnul și-i arătă o cutiuță neagră cu un capac glisant. O deschise și dădu la iveală un flacon și siringă în miniatură, sigilate cu ceară roșie.

— Ce e asta? întrebă Varian.

— Morfină.

— Vezi să nu! Nu-i dau nimic dacă nu-i prescrie doctorul.

— Ce este, Raymond? își concentră Grant un pic atenția.

— Morfină. Contra durerii.

— O, da. Vorbitul îi cauza durere și n-o putea face decât în etape mici, cu mari eforturi. Varian, te rog. Fă-o sau… tuși… mi-o injectez chiar eu.

— Nu te injectezi cu ce-o fi în flaconul ăla!

— Este pură, zise Asasinul. Foarte pură. O țineam pentru mine în caz de mare urgență. Îi întinse cutia lui Grant, dar Varian îi prinse mâna.

— Nu, zise.

— Te rog, imploră Grant, umplându-i-se ochii de lacrimi.

Varian îi mai reținu un pic mâna Asasinului, privind cum Grant tremura în pat. Apoi, copleșit de propria epuizare îi dădu drumul. Grant se întinse din nou și studie conținutul; o siringă, un flaconaș.

— Cât de mult să injectez? îl întrebă pe Asasin.

— Tot flaconul dacă vrei să mori, zise Asasinul. O zecime dacă vrei să dormi.

— Vreau să mor, zise Grant. Dar deocamdată mă mulțumesc cu niște somn. Își întoarse ochii spre Varian. Te rog, ajută-mă.

Acesta îi studie din nou pe Asasin, care îi susținu privirea.

— Bine, zise.

Grant scoase un suspin colosal. Varian luă siringa și trase câțiva milimetri din flacon, imitând ceea ce-l văzuse pe doctorul familiei că face pentru mama de atâtea ori. Dar pe urmă ce se întâmpla? Unde să

înfigă acul și cum? Aceasta era partea când, lângă patul mamei fiind, întorcea mereu capul. Nu avea nici un chef să apeleze la Asasin, dar ce altceva să facă.

— Și acum? întrebă.

— *O, les naifs,* exclamă Asasinul. Scoase o curea de pe o pereche de pantaloni care zăcea pe scaun și făcu un garou pe brațul lui Grant, apoi îi injectă morfina în vena mediană cubitală. Rămaseră toți să aștepte în tăcere. Afară se auzea cântec discret de privighetoare anunțând zorii. Doamna Nouguet lovea vasele ca și când ar fi avut ce pregăti pentru micul dejun.

— Nu simt… absolut nimic, zise Grant cu panică în voce.

— Stai așa, îl încurajă Asasinul.

— Nu simt nimic! Nu simt nimic! Nu…ah..

Varian se uită la Asasin, care ridică din umeri spre pacient.

— O, făcu Grant din nou. O, cred că aș vrea… să stau mai pe spate acum.

— Bine, fu de acord Varian și-l lăsă pe grămada de perne. Peste câteva clipe respirația lui Grant deveni mai profundă.

— *Voilà*, exclamă Asasinul și puse toate ustensilele la loc în cutiuță.

— Dacă i se întâmplă ceva, scutură Varian din cap, eu cu mâna mea te duc la spânzurătoare.

— Mary Jayne știe ce tu habar n-ai, zise Asasinul, cu ochi îngustați. Chiar și un hoț are un dram de empatie.

— Vei părăsi casa asta înainte de prânz, îl privi Varian fix.

— Cum dorești, domnule Varian. Numai că întâi o să dorm un pic.

Se retrase din încăpere, lăsând ușa să se închidă după el, iar Varian se sui în pat lângă Grant și-și sprijini capul de pieptul lui fierbinte. Peste câteva clipe adormi și el și nu se trezi decât mult mai târziu, când se trânti ușa bucătăriei. Grant continua să respire profund, proptit pe perne lângă el. Se ridică și se duse până la fereastră de unde văzu bicicleta lui Gussie, lăsată într-o parte pe alee. Se duse în fugă jos și-l găsi pe tânăr în bucătărie, cu șapca în mână, adulmecând mirosul apetisant de supă. Doamna Nouguet mesteca într-o oală mare de cupru, pe sobă.

— Domnule Fry, zise Gussie, a venit asta pentru dumneata la birou. Îi întinse un dreptunghi împăturit de hârtie pe care Varian îl desfăcu.

Marfa în cală, citi.

— Bine, bine, șopti Varian. Drum bun, băiete.

— Poftim?

— Nimic. Mulțumesc că mi-ai adus mesajul.

— Domnule Fry, ce face pacientul? întrebă doamna Nouguet.

— Doarme. Dar dumneata în ce mesteci acolo?

— Tocană de pește, răspunse doamna Nouguet. Spune-i tânărului să rămână la prânz. Domnișoara Gold și domnul Couraud s-au dus în oraş. Crezi că va putea mânca un pic şi domnul Grant?

— Tocană de pește?! Făcută din ce Dumnezeu?

— Exact din ce a dat Domnul, făcu femeia. Și atunci văzu pe fereastră plasa de fluturi cu mâner lung a domnului Thumin odihnindu-se sprijinită de un copac, lângă iazul cu pești a cărui suprafață acum părea straniu de nemișcată, lipsită de obișnuitele cercuri concentrice.

*

Pacientul, înviorat după câteva ore de somn și fortificat de supă, petrecu o zi mai bună. Pe înserate veni și doctorul în vizită; fu mulțumit să constate că tensiunea lui Grant crescuse un pic. Aprobă utilizarea de morfină – furnizată de el, sublinie – în cantități mici, sub formă de tablete și numai pentru o perioadă de trei zile. Atunci pacientul nu va mai avea așa dureri, ceea ce îi va permite să se refacă dormind și astfel starea i se va ameliora corespunzător.

Varian îi mulțumi și îl conduse până jos, dorind să-l întrebe dacă s-au îndepărtat de catastrofă. Privirea doctorului continua însă să fie destul de sumbră când îi dădu mâna în vestibul și promise să revină a doua zi dimineață.

Sus, Grant stătea sprijinit pe perne cu un caiet pe genunchi. Avea o pagină în față și Varian văzu că scrisese deja câteva rânduri dintr-o scrisoare.

— Cui îi scrii?

— Mamei. A trecut – respiră din greu – prea mult. M-am gândit… în ultimele zile că dacă mă dărâmă chestia asta… peridot-ita, sau cum îi zice, și ea habar n-ar avea… Tuși, gemu și-și duse mâna la inimă. N-ar afla niciodată cât… de fericit am fost în aceste ultime luni.

— Ai fost? se așeză Varian pe marginea patului. Ai avut timp pentru asta? Munca mea nu ne lasă nici un moment pentru plăcere.

— Ei, *mon cher* Vaurien, ce zici… e grosolan de incorect.

— Când te faci bine, zâmbi Varian, însă Grant ridică o mână.

— Hai să nu vorbim… încă de asta. Tot simt… ca și când aș avea cioburi de sticlă în jurul inimii.

— Hai să-ți dau niște vești bune, atunci. Le-am ținut secret ca să apuci tu să dormi și să mănânci în liniște. Scoase mesajul adus de Gussie, îl deschise și i-l dădu.

— Ah, exclamă Grant, ridicând ochii ușor împăienjeniți spre Varian, iar pielea îi căpătă o culoare aprinsă. Mulțumesc lui Dumnezeu. Trebuie să… să-i telegrafiem lui Gregor! Te ocupi tu de asta?

— I-am dat instrucțiuni lui Gussie s-o facă atunci când l-am trimis înapoi în oraș.

— Deci s-a rezolvat. A… părăsit continentul. Nu mai e sus la mansardă, plimbându-se ca un leu în cușcă… ca o fantomă fără pace. Nu e mort în vreun lagăr. Făcu o pauză, respiră adânc, de mai multe ori, pregătindu-se să vorbească din nou. Nici… nu-mi vine să cred. A plecat de pe continent. Fără să fie ucis. Sau torturat. Dădu din cap și-și atinse colțul ochilor cu vârfurile degetelor. Îți sunt… îngrozitor de îndatorat.

— Nu-mi datorezi nimic. Hai, pune-te pe scris! Trimite-i dragostea mea lui maică-ta.

— Mai bine scrie-i tu propriei tale mame, de ce n-o faci?

— Ar trebui, oftă Varian. E mai bine de-o lună că n-am mai corespondat cu ea și tata. Știu că Eileen le arată părți din scrisori, dar… Ultima lui scrisoare către Eileen nu era de arătat, desigur. Nu primise nici un răspuns, de fapt. Părea de necrezut, ireal că ruptura însemna și că ea avea să înceteze să fie nora părinților lui, iar el nu va mai fi considerat ginere de către părinții ei, acei bostonieni cu păr grizonat care, în modul lor tăcut, îi încurajaseră ani de zile, pe el și pe Eileen, să producă un moștenitor și care îi dăduseră actul de proprietate asupra a patruzeci de acri din pământul familiei, în New Hampshire, cu ocazia celei de-a treizecea aniversări. Nu pământ în proprietate comună, nu parte din zestrea lui Eileen, ci pur și simplu un „teren pentru un domn“, cum îl botezase socrul său, un loc unde să se ducă de capul lui, să ridice un cort, să pescuiască și să vâneze, ca și când ar fi obișnuit să facă lucrurile astea sau le-ar fi făcut vreodată. Îi veni acum în minte pentru prima oară că poate fusese un fel de îndemn, o sugestie că, dacă se ocupă de treburi bărbătești, atunci ar ajunge să semene mai bine cu

unul.

Luă un creion și o hârtie și imediat îl auzi pe Grant scoțând un sunet de durere: efectul morfinei începuse să se ducă. Scoase o pastilă și i-o întinse împreună cu un pahar de apă. Grant înghiți doctoria și se lăsă din nou pe perne. Rămase tăcut mult timp, cât Varian încercă să scrie la birou, cu creionul ezitând deasupra paginii albe pe care așternuse doar *Dragă mamă și tată.*

— Ce crezi că… face acum? zise Grant pe un ton scăzut, încețoșat.

— Cine?

— Știi la cine mă… ah. Se mișcă un pic și ridurile de pe frunte i se îndulciră, ca peste un moment să dispară de tot. Morfina ajunsese la locul cu pricina. Ah, icni, apoi reluă: Ce… crezi?

Oare la cine se referea? La Tobias, sau la Gregor? Se duse lângă el și-i luă mâna fierbinte într-a lui.

— Încearcă să dormi, îl îndemnă. Se simte bine. O să se descurce foarte bine.

Grant urmări cu un deget desenul tendoanelor și vaselor de sânge de pe dosul mâinii lui Varian, apoi își trecu buricul degetului mare peste unghiile lui.

— Sunt lucruri… pe care ți le-aș putea spune, glăsui el cu o voce din ce în ce mai stinsă. Dar dacă ți le-aș spune, atunci… ți le voi fi spus.

— Ce vrei să zici? deveni foarte atent Varian. Ce lucruri?

— Lucruri pe care aș putea să ți le povestesc, oftă Grant și închise ochii, apoi într-o clipită se scufundă într-un somn adânc, de nezdruncinat.

*

Avea să-și amintească săptămânile ce urmară ca printr-o ceață verde-albastră, precum aceea ce părea să se ridice uneori pentru a da la iveală Marsilia și peisajul înconjurător, într-un șuvoi de soare primăvăratic. Se ocupa de Grant dimineață și seară, luându-i febra și apoi, când începu să-i scadă, încercând să-l îndepărteze de buza prăpastiei despre care vorbise Mirandeau. Îi dădea dozele bine măsurate de medicamente, îl ajuta să se ducă la baie și să mănânce de oricâte ori doamna Nouguet reușea să pregătească ceva, îi schimba hainele asudate, îl îmbăia și îndeplinea toate micile treburi pe care durerea de piept sfâșietoare le

făcea imposibile pentru Grant. Și între timp își îndeplinea rolul la birou, rol care în mod normal îl consuma total.

În primele zile ale bolii lui Grant, când stătuse cu el toată ziua, Danny, Théo și Jean Gemähling continuaseră treaba la biroul de pe bulevardul Garibaldi. Când reveni la treabă, Varian constată că se descurcaseră cu brio: luaseră interviuri unor sute de refugiați, identificaseră o nouă serie de clienți delicați, trimiseseră la graniță două grupuri de câte zece, cu acte puse la punct, și reușiseră să evite o sumedenie de întrebări tot mai persistente venite din partea noilor angajați ai lui Rodellec du Porzic. Varian înțelese că-l antrenase de fapt tot timpul pe Danny în ce privea secretele muncii sale și că Jean Garmähling, eficient și vorbind mai multe limbi, juca pe lângă Danny rolul pe care acesta îl avea pe lângă Varian însuși: anume de mână dreaptă, sfătuitor, sursă de relații și idei. Sau cel puțin o făcea în mod normal, căci acum Jean fusese cuprins de o pasiune devastatoare pentru o nouă musafiră de la Air Bel, Consuelo de Saint-Exupéry, insolenta nevastă veșnic în căutare de aventură a scriitorului și aviatorului. Se întorsese la Marsilia după câteva luni de absență, iar acum își petrecea mare parte din timp în grădina vilei sau cocoțată într-unul dintre platani, scriind într-un carnețel îmbrăcat în mătase japoneză, sau făcând parașute din frunze. Jean își făcu apariția la oficiu purtând semne evidente de amorezare: umbre negre sub ochi, o roşeață în jurul gurii, un aer distrat și tendința de a introduce numele iubitei în conversație cu orice ocazie.

Stătea acum, cu Danny și Théo, în încăperea din față a centrului în timp ce Varian le vorbea tuturor despre noua misiune care, după cum o vedea el, era de a câştiga cursa disperată împotriva naziştilor pentru salvarea vieţilor evreilor. Dintre clienţii lor, Zilberman și familia Chagall erau cei mai periclitați.

— Orele lui Zilberman se împuținează, zise Varian. N-o să-i facem în veacul vecilor rost de o viză franceză de ieșire din țară. E prea periculos și să încercăm. Am pisat pe toți pe care îi cunosc la consulat pentru a-i procura o viză de intrare în State. Dacă *Sinaïa* nu se întoarce la vreme va trebui să începem din nou. La fel de urgent vreau să-i scoatem și pe cei doi Chagall. Treaba devine tot mai gravă.

— Mai gravă decât îți dai seama, zise Danny încruntându-se în spatele ochelarilor mici și rotunzi. Aseară, după ce am plecat de aici cu

Théo, am dat de Bingham care mergea spre La Fémina. Tocmai primise o scrisoare de la un coleg de la Lisabona, anume că șeful Departamentului american de vize… cum îl cheamă, draga mea?

— Avra Warren, rosti Théo cu evidentă neplăcere. Să nu uităm nicicând acest nume!

— Da. Acest Warren, șeful Departamentului american de vize a comunicat personalului că nu putea încuviința intrarea în Statele Unite a evreilor, „nici măcar un singur afurisit de evreu“! Și a amenințat să dea afară orice funcționar consular care nu se conformează.

— Faci bancuri, nu? se minună Varian.

— Măcar de-aș face!

— Cineva trebuie să scrie despre chestia asta în *Times*.

— Ce păcat de prietenul nostru Jay Allen, care nu mai e în pâine, zise Théo.

— Aș putea scrie eu, zise Varian, aducându-și aminte de promisiunea făcută lui Deschamps. Este o cât se poate de clară afirmare a cursului de acțiune, deși probabil că asta a fost politica de la început. Ceea ce înseamnă că nu mai putem aștepta nici o clipă când vine vorba de clienții noștri cu complicații. Cum ziceam, vreau ca familia Chagall să iasă din țară cu prima ocazie. Cum se prezintă la momentul actual cazul lor?

Danny deschise un dosar și-l studie.

— Au venit din nou de la Gordes la paisprezece martie. Stau la hotel Moderne. Dar nici o mișcare pe nici un front, cum spuneai, treaba cu vizele de ieșire franceze pare fără speranță, iar cele de intrare în America încă n-au sosit.

— E momentul să exercităm presiune de ambele părți, conchise Varian. Cum rămâne cu Jacques Lipchitz?

— Ultimele scrisori pe care i le-ai trimis au avut efect, se pare, comentă Danny. A venit săptămâna trecută de la Toulouse împreună cu soția și au luat vizele franceze de ieșire. Se găsesc acum la Splendide, așteptându-și vizele americane. I-am programat, așa de încercare, să plece cu trenul la Lisabona peste două săptămâni. De acolo vor naviga pe *Saint Lucia*. Cred că deja Comitetul le-a făcut rost de un apartament în cartierul Morningside Heights din Manhattan.

— Excelent, zise Varian. Știam că Jacques o să se dea pe brazdă. Dacă l-aș fi putut convinge și pe Gide! Poate o să-i mai scriu o

scrisoare.

— Și Ernst? întrebă Théo. Vreo mișcare cu documentele lui?

— O, da, al meu e, replică Jean. Sau mai degrabă al lui Peggy Guggenheim. Se pare că l-a lăsat deoparte pe săracul Victor Brauner în favoarea lui. Consuelo și cu mine am luat cina cu ei aseară. Nu cred să-și fi luat mâinile de pe ea vreo clipă. Nu-mi dau seama cum au reușit să mănânce ceva.

— Lasă, Jan dragă, zâmbi Théo, că știm cu toții unde-ți fuge mintea în ultima vreme. Suntem însă mai puțin interesați de poveștile romantice ale domnului Ernst decât de cazul său de emigrare.

Urechile lui Jean se făcură purpurii și-și lăsă ochii în jos, spunând:

— Domnul Ernst a primit viza franceză. Nu și pe cea americană. Să mă duc din nou la Bingham?

— Nu văd ce altă opțiune am avea, zise Varian. Săracul Harry. L-am pistonat și l-am tot pistonat până a încălcat toate dispozițiile departamentului pentru noi. Nu știu cât timp va mai putea susține ritmul.

— S-a auzit ceva despre tânărul tău protejat neamț? se informă Théo.

De fapt, se auzise. După cum se așteptase Bingham, viza lui Tobias apăruse la o săptămână de la sosirea sa la Oran, iar acum se găsea pe drum spre Statele Unite cu un cargobot numit *Willamette*.

— Dar ruta Fittko? Mai funcționează? vru el să știe.

— Perfect, răspunse Danny. Alte șase persoane sunt planificate să plece la noapte.

— Bravo, își încrucișă Varian brațele. *Continuons*.

*

În acea după-amiază, pe drumul spre hotelul Moderne pentru a vorbi cu Chagal, se opri la biroul American Express să-și ridice poșta. După săptămâni de tăcere iată că sosise în cele din urmă o scrisoare de la Eileen. O teroare nebună îi împinse inima într-un galop turbat până când zări data ștampilei, două săptămâni înainte de scrisoarea lui despre Grant. Nimic nu-i păru în acea clipă mai trist decât cumplita asimetrie a poștei transatlantice, misivele călătorind peste ocean înainte și-napoi fără habar una de cealaltă, în gol. Se așeză pe banca din fața oficiului

poştal și deschise plicul, simțind un fior puternic la vederea scrisului familiar, ferm și aplecat.

Irving Place nr. 19
New York, New York

Dragul meu Varian,

Dacă vei alege cândva să te întorci în State – și vei face asta, poți încă, nu? –, vei descoperi că tot mai ai o soție în Irving Place la numărul 19. Vei afla că încă se gândește la tine o dată sau de două ori pe zi, în vreme ce-şi vede de treburile ei, când predă, face cumpărături, iese cu prietenii. Tu te gândești la ea? Sau ai găsit ceva atât de presant că te abate de la orice lumină? Să fie munca ta, atât de importantă, singurul lucru, sau, așa cum mă tem, mai e și altceva?

A ta, foarte rușinată,
Eileen

Rămase mult timp pe bancă în timp ce pâlcuri de nori se prelingeau pe deasupra și cârduri de porumbei îi dădeau târcoale pe la picioare. Măcar se simțea ușurat că nu mai e nevoie să-i scrie înapoi. Răspunsul său, cel mai cumplit pe care l-ar fi putut trimite, se găsea deja pe drum, ajunsese poate în mâinile ei.

*

La Moderne intră în vestibulul îngust unde îi întâlnise pe cei doi Chagall în noaptea raidului aerian. Aceeași ușă dând spre barul cu un aer mizer, unde, la o mică masă rotundă, lângă o fereastră îngustă, stătea Bella Chagall cu o carte în mână și un pahar aproape gol în față. Purta tot rochia din ziua când o întâlnise prima dată, de lână neagră, cu gulerul de batist apretat tare și stofa deja decolorată de atâta spălat.

— Domnule Fry, zise ea pe o voce joasă, aspră. Cât mă bucur să te văd! Ia loc, te rog și dă-mi toate veştile. Au sosit, în fine, vizele noastre?

— Nu încă, se instală Varian pe scaunul din fața ei. Îl caut pe soțul dumneavoastră. Vreau să-l rog ceva.

La auzul știrii despre vize Bella închise ochii și respiră profund.

— Doamne, ce nebuni am fost să stăm să așteptăm atât. Cred că ne-ai considerat niște inși total absurzi. Nu neg că eu am fost principalul Gică-contra. Și că acum probabil că ne-am semnat propria condamnare.

— Să nu aud asemenea vorbe! sări imediat Varian. Am scos zeci de inși din Franța. Am găsit metode chiar și pentru persoanele, să zicem, cele mai problematice.

— Da, șopti ea. De acum, Zilberman…

— Da, curând, confirmă Varian. Curând și el se va afla pe drum spre State. De fapt, el m-a trimis. Mai rămâne, așadar, un pic în Franța, a survenit o întârziere inevitabilă. Și cum are mai mult timp, a decis să se concentreze încă asupra *Portofoliului fugii* și ar mai vrea câte ceva de la Marc. Un fel de comandă directă. Aș dori să-l rog chiar eu, dacă se poate.

— Soțul meu lucrează acum, se întunecă privirea Bellei, și nu poate fi deranjat.

— Lucrează? E aici, la hotel?

— Pe acoperiș, mai exact. Îi place lumina.

— Pe acoperiș? Păi sigur, unde altundeva! Gravitația încetase să existe în operele lui Chagall cu mult în urmă; normal că se suise în punctul cel mai înalt al hotelului.

— Aș vrea totuși să vorbesc cu el, zise Varian. Este o chestiune oarecum urgentă.

— Ce este atât de urgent?

— Acele desene pentru portofoliul lui Zilberman, zise Varian. Trebuie să discut cu el despre asta. Zilberman se gândește la ceva anume.

Doamna Chagall își termină băutura și se șterse cu șervețelul la colțurile gurii.

— Bine, spuse într-un final. Pentru asta bănuiesc că poate fi întrerupt. Ridică privirea surprinzător de intensă spre Varian. Aveai impresia că ochii ei, atât de întunecați că păreau negri, secătuiau orice fel de sursă de lumină din încăpere. Auzise, înainte de a-i cunoaște, că Bella și soțul ei posedau același mod de a vedea, o unitate de viziune ce existase de când se cunoscuseră. De fapt, erau literalmente opuși: pictorul umbla cu capul în nori, iar soția lui cu picioarele pe pământ, sau poate chiar mult sub suprafața acestuia, prin întunecimea cavernelor. Nu observase niciodată până acum cât de frumoasă este; se

gândise la ea ca aparținând generației mamei sale, dar de fapt era cu doi-trei ani doar mai mare decât Eileen.

— Du-te sus, îl îndemnă ea. Du-te să-l vezi pe Marc. Și după aceea spune-i să vină în cameră. Ca să fiu sinceră, domnule Fry, nu vreau să mai stau aici să beau singură. Ridică brațul și chemă chelnerul.

— Voi face tot ce pot pentru dumneata și Marc, se ridică Varian să plece. Știi asta, nu?

— O, da. Știu că vei face tot ce poți. Să sperăm că este suficient, domnule Fry.

*

La ultimul etaj al hotelului, un hol întunecat șerpuia spre o scară îngustă de piatră care îl duse pe Varian la o ușă de dimensiuni copilărești. Se deschidea spre o mare de zinc strălucitoare, întreruptă ici și colo de câte un coș ca un periscop. Chagall stătea cu capul descoperit sub soarele de aprilie, o pensulă sub braț ca o baghetă de pâine și o alta în mână. Montase o umbrelă de plajă vărgată pe care o fixase cu două curele de piele de unul dintre coșurile mai țepene, iar vopselele și le aranjase pe ieșindul de la nivelul șoldurilor, acoperit cu faianță, care mergea de-a lungul acoperișului. Pânza îi era sprijinită de un scaun de lemn, lângă o hulubărie dezafectată. Porumbeii, care o părăsiseră de mult, veniseră să se așeze pe pânza lui Chagall – sau dacă nu să se odihnească, atunci să zboare într-un arc peste geometria alternantă a acoperișurilor zincate. Mișcării ascendente a porumbeilor i se alăturase o femeie în rochie albă, o femeie care avea chipul Bellei. Pe măsură ce Varian se apropie observă că porumbeii nu erau chiar porumbei sau nu doar atât; și ei aveau chipuri de femei, figuri mici ce sugerau o perfecțiune nepământeană și de necapturat. Și unde se ducea Bella cu acei porumbei-îngeri? Îl cuprinse un fior puternic și nu mai putu scoate o vorbă.

— Iată-ne din nou în studioul meu, zise Chagall. Așa cum e. Poate c-ai venit să-mi spui că ne-au sosit în fine vizele.

— Din păcate, nu, își reveni Varian și își explică misiunea: Zilberman, *Portofoliul fugii*, nevoia de noi desene. Zilberman dorea ceva mai direct, ceva ce făcea situația și mai clară.

Chagall se așeză pe un scăunel înalt, pe care probabil că-l adusese

din hotel. Sprâncenele i se uniră deasupra ochilor înconjurați de linii adânci.

— Mă tem că nu înțeleg. De ce e Zilberman încă la Marsilia? Credeam că trebuia să plece acum două săptămâni.

— A survenit o întârziere. Locul pe care credeam că-l va lua a fost ocupat.

— Și atunci cum o să plece Zilberman? îngustă Chagall ochii.

— O să ia același vapor, de îndată ce se întoarce în port. Îl așteptăm săptămâna asta.

— Îți înțeleg misiunea, domnule Fry. Ştiu că trebuie să-ţi calculezi mișcările pentru a face cât mai mult bine posibil și a asigura siguranța clienților dumitale. Sunt însă situații care cer mari riscuri. Poate că nu te-am făcut să înțelegi suficient opinia mea despre munca lui Zilberman.

— Ba da, Marc, lăsă Varian ochii în jos.

— Ce-ai văzut din opera lui aici, la Marsilia, nu reprezintă decât ceva infim. Nu are loc în sera de la Air Bel. De aceea a executat acele desene micuțe și a adunat lucrările celorlalți. La Paris i-am văzut atelierul și îți spun, domnule Fry, știu de ce naziștii îl caută cu așa foc. Ai văzut *Guernica* lui Picasso. Zilberman are picturi care fac *Guernica* să pară potolită și inexpresivă. Are așa un fel de a prinde sufletul omului… N-aş vrea să mă picteze, vede prea mult, înmagazinează prea multe. Când pictează mame evreice cu copii aruncați în stradă, bărbați evrei care sunt loviţi peste faţă sau li se scot ochii cu cioburi de fereastră, când prezintă fete dezgolite până la brâu și forțate să stea în stradă în timp ce tineri nazişti se holbează la ele și le batjocoresc și le împung, ei bine, domnule Fry, îi face pe cubişti și pe dadaişti și pe vorticiști să apară ca niște laşi. Oamenii îl acuză că n-a fost în stare să urmărească actuala direcţie a picturii, dar asta le vădește, de fapt, ignoranţa. Zilberman reprezintă realitatea. Face ca lucrurile să fie clare. În momentul când ajunge în lumea liberă, domnule Fry, în momentul în care își va începe munca acolo, va putea să comunice soarta Europei mai elocvent decât oricine altcineva. Trebuie să părăsească imediat continentul. Nu se poate să stea după vasul *Sinaïa*. A așteptat deja prea mult. Nu există o armă mai puternică contra naziștilor.

Varian îl ascultă în tăcere și un val de căldură îl izbi în piept.

— Războiului nu-i poate pune capăt o singură persoană, spuse el.

— Dacă n-ai fi crezut că opera și unui singur artist are putere, îl

contrazise Chagall, ai fi rămas acasă, la New York.

— Nu neg importanța lui Zilberman. Dimpotrivă, l-am considerat dintotdeauna una dintre cele mai de seamă priorități. L-am ascuns, punându-i în pericol pe toți cei de la Air Bel. Dar a trebuit să aștept momentul potrivit. Nu am putut să-l îmbarc pe navă atunci când am crezut.

— Știu că faci tot ce poți, dădu din cap Chagall. Acum însă trebuie să te străduiești mai mult. Chiar dacă ar însemna să întreprinzi mai puțin pentru noi ceilalți.

— Vreau să fac tot ce pot pentru toți.

— Domnule Fry, ești doar unul singur, zise Chagall. Uneori trebuie să-și recunoști limitele. Altfel riști să-ți primejduiești întreaga misiune. *Adevărata* misiune, vreau să spun.

— Îmi recunosc limitele, spuse Varian, deși știa că era o minciună; de fapt, își petrecea majoritatea timpului negându-le.

— Trebuie să arăți înțelepciune. Poate că desenele lui Zilberman nu aduc cel mai bun preț din toată mapa pe care a adunat-o, dar el este bunul cel mai de preț din întreg *Portofoliul fugii*. Este cel mai valoros din întreg portofoliul *dumitale*, portofoliul uman. Opera lui cea mai puternică nu se poate transporta. Trebuie să i se permită s-o creeze la New York, pe zidul lateral al vreunei clădiri imense, pe corpul unui vapor ori pe latura unui munte. Toată lumea trebuie s-o vadă. Înțelegi?

Varian nu putu decât să dea din cap a aprobare.

— Cât despre alte desene, o să le trimit mâine la sediu. Zi-i lui Gussie să vină pe la prânz.

— Mulțumesc. O să-i comunic lui Zilberman. O să fie încântat.

— Acum trebuie să lucrez, domnule Fry, înainte să se ducă lumina.

— Doamna Chagall m-a rugat să-ți spun că te așteaptă în cameră.

— Este, după cum vezi, aici cu mine, se întoarse pictorul spre pânză. Luă o pensulă și se apucă să aplice o tentă alb-albastră strălucitoare, contrariul umbrei, pe părțile anterioare ale aripilor îngerești.

*

Cele șase ore dintre miezul nopții și zorii zilei fură îngrozitoare pentru Grant. Deja se obișnuise cu doza de morfină, iar doctorul

refuzase să-i dea mai multă. Asasinul, cealaltă sursă a lor de morfină, părăsise Air Bel și Varian nu avea habar unde se dusese. Și Mary Jayne dispăruse odată cu el, lăsând doar un singur rând: *Nu mă aștept să înțelegi.* Grant stătea în capul oaselor în pat, aplecat înainte pe un maldăr de perne, singura poziție în care se simțea puțin mai bine; avea dureri atât de ascuțite, că somnul era aproape imposibil. De câte ori ațipea, trupul i se mișca și se trezea imediat gemând. Varian îi mângâia mâna, îi citea rânduri de neînțeles din *Finnegans Wake*, îl alimenta cu doze de coniac, se așeza la capătul patului să-i permită să se sprijine de el. Dar nu fu nici un răgaz, nici un moment în toată noaptea când trupul lui Grant să se relaxeze complet. Chiar și în puținele clipe de moțăit, trupu-i tensionat aștepta următorul junghi. Spre dimineață începu să plângă încetișor, dorindu-și să moară.

— Mă tem că nu te pot lăsa, zise Varian. Nu încă. Ținându-l de spate, îi pipăi fruntea: era umedă și rece. De câteva zile temperatura nu a mai sărit de treizeci și opt. Inflamația din jurul inimii va ceda în curând. Așa spune doctorul.

— Mai bine mă omor decât să mai petrec o noapte ca asta, gemu Grant. Jur pe ce-am mai sfânt.

Varian îi netezi cârlionții muiați de sudoare.

— Și cum rămâne cu faptul că viața ta nu-ți mai aparține, etc.?

— Dacă… scoase Grant un sughiț enorm de plâns… dacă ți-ar fi păsat vreun pic de mine până acum ai mai fi găsit ceva morfină sau… m-ai fi omorât.

— De îndată ce se luminează o să mă duc fuga în oraș și-i dărâm ușa doctorului.

— Așa să faci, se mișcă el un pic, strâmbându-se de durere.

— Grant, poți să-mi zici ceva? întrebă Varian. Se gândise toată noaptea la asta și acum nu se putea opri să n-o spună. Situația politică se înrăutățește pe zi ce trece. Avem din ce în ce mai puțini aliați aici. Ce ai face dacă m-ar arunca cu forța afară din Franța? Nu crezi că ar trebui să facem un plan?

— Tom, nu pot… să plănuiesc nici ce-o să fac peste cinci minute.

— Bine, bine.

Grant făcu o pauză între două respirații chinuitoare.

— Dacă te dau afară din țară, cu forța… o să merg… oriunde te duci tu.

— Și unde ar fi asta? Unde să mă duc? Nu mai am nici o slujbă. Și sunt aproape sigur că, după ultima scrisoare către Eileen, în curând n-o să mai am nici casă. Nu cred însă că mă pot duce la tine. Știi, nici măcar nu am habar unde locuiești. Nici n-am întrebat… trăiești *cu Gregor*? Cu el? Ai zis că ești pe undeva pe lângă Columbia. 112th Street. Asta e.

— Dă-mi… foaia aia de pe birou, de acolo, zise Grant. Și… o carte sau așa ceva.

Varian se execută și Grant scrise o adresă pe foaia de hârtie. O împături și-o puse în mâna lui Varian.

— Un exercițiu… ridicol… Dar… asta e. Adresa mea. Doar a mea. Nu a lui Gregor. Își lăsă capul să cadă pe umărul lui Varian care-l ținu acolo.

— Mi-ar plăcea să te văd în… Grant se mișcă un pic și urlă. În…

— …patul tău. Ți-ar plăcea să mă vezi în patul tău.

Urmă un râset care de fapt aducea mai mult a plâns.

— Nu asta voiam să spun. Totuși, da. O, da.

— O să mă vezi. Sau fugim undeva amândoi și nu ne mai întoarcem la New York.

— America de Sud, zise Grant. Am auzit că Rio este… o, Doamne!… este grozav la vremea asta.

— Brazilia, pronunță Varian cuvântul pe un ton scăzut și catifelat. Acolo ne ducem, în Brazilia. Și se porni să repete cuvântul ritmic, ca o mantră simplă, până când îl văzu închizând ochii și adormind.

32
Dispărut

După lunga noapte trează petrecută cu Grant, dimineața următoare o simți ca de la o depărtare amortizantă. La birou elaboră strategii cu Danny și Théo, discută probleme financiare cu Jean, revăzu cazuri cu Lucie Heymann, noua secretară, însă propria voce parcă îi răsărea de undeva din afara sa; se simți incapabil de vreo decizie sau raționament. Pentru prânz își zise să meargă la o plimbare prin Vieux Port, ca să lase mistralul să-l trezească. Tocmai se ridicase și-și pusese haina când Lucie apăru în dreptul ușii deschise și ciocăni în toc de două ori. Părea șocată, cu pielea albă a feței rigidă sub coroana de păr negru.

— Ce este? o întrebă.

— Doamna Chagall la telefon. Cred că plânge.

Varian se repezi să apuce derivaţia telefonului din biroul său. Pe fir se auzeau o grămadă de pârâituri și şuierături, ca și când la celălalt capăt ar fi ars un foc de tabără.

— Bella? Ce s-a întâmplat?

— L-au arestat pe Marc! Și alte zeci de inși. Mă auzi?

— Poftim?

— L-au arestat. L-au dus la Évêché.

— Dumnezeule! Când?

— Chiar acum! Văd pe fereastră cum i-au încolonat și-i fac să se deplaseze pe stradă.

— Pe cine au arestat? Refugiaţi?

— Evrei. Numai evrei. Aproape întreaga clientelă de la Moderne. Eu eram la baie, slavă cerului că n-au controlat. Poţi să mă ajuţi, domnule Fry? Ce să fac?

— O să telefonez la Prefectură. Să nu pleci nicăieri!

— Să nu vin la sediu?

— Nu. Nu vreau să umbli pe străzi. Dacă apare cineva la ușă să nu deschizi.

— Bine, zise Bella și închise.

Peste o clipă sună la Évêché.

— Legătura cu biroul căpitanului Villand imediat, vă rog, se adresă el operatoarei. Spuneți-i secretarei că e Varian Fry, directorul de la Centre Américan de Secours. Spuneți-i că-i o urgență.

— Rămâneți pe fir, îl îndemnă operatoarea. Se auzi un clic la capătul celălalt și apoi o pauză lungă. Răspunse secretara și Varian ceru să vorbească cu Villand.

— Mă tem că domnul căpitan este ocupat în momentul acesta, îi comunică secretara. Doriți să-i transmiteți un mesaj?

— Ascultați-mă și ascultați-mă bine. Sunt Varian Fry, directorul de la Centre Américan de Secours. Vreau să-i spuneți domnului căpitan Villand că oamenii dumnealui tocmai l-au arestat pe Marc Chagall – da, *acel* Chagall – și că-l duc acum, cu cătușe la mâini, la Êveché. Spuneți-i domnului căpitan că trebuie să vorbesc cu dumnealui imediat.

— Rămâneți pe fir, domnule, îl rugă secretara.

O altă tăcere și un interval aparent insuportabil de lung, apoi o pârâitură și un clic și se auzi vocea cunoscută a căpitanului întrebând cine-l deranjează de la treabă.

— Sunt Varian Fry. Directorul Centrului American. Poate că vă amintiți. Ați fost atât de amabil să mă primiți toamna trecută.

La început veni o tăcere, apoi se auzi un clinchet clar, sunetul brichetei în formă de ananas a lui Villand, care își aprinse un trabuc și trase primul fum.

— Da, îmi aduc aminte, Fry. Ce dorești? Ceva cu privire la Chagall?

— Tocmai am primit un telefon de la soția lui Chagall. Se pare că soțul ei a fost dus la poliție, împreună cu majoritatea clienților de la hotel Moderne. Mă auziți, domnule? *Marc Chagall însuși* va sosi în scurt timp la Évêché, cu cătușe la mâini, ca un criminal de rând.

— *Eu* nu am dat nici un ordin să fie arestat Marc Chagall, zise Villand. N-am auzit de așa ceva.

— Auziți acum, zise Varian.

— Nu sunt responsabil de asta, zise Villand. Dacă dorești să faci o plângere oficială…

— Considerați că aceasta este plângerea mea. Sunteți secretarul

general al Prefecturii Bouches du Rhône. Dacă nu dumneavoastră sunteți responsabil, atunci cine e? Ce se va întâmpla când vestea o să apară în ziarele de mâine? Veți spune populației Franței, veți spune lumii că pur și simplu nu ați avut *nici o idee* despre faptul că Marc Chagall e prizonierul instituției dumneavoastră? Că una dintre valorile acestui continent, unul dintre cei mai mari pictori din toate timpurile a fost pur și simplu aruncat la coș cu toți ceilalți?

La capătul celălalt al firului se așternu tăcerea. Din nou sunet ca de fum tras în piept.

— Domnule Fry, problemele de arest și detenție sunt adesea complicate. Poate că nu sunteți la curent cu toată situația.

— Iată situația care contează: Chagall se află în lanțuri. Soția lui e înnebunită de ce i se poate întâmpla. Și, sincer fiind, după ce am văzut condițiile locurilor de detenție, îi împărtășesc sentimentul. Trebuie deci să insist să dați de domnul Chagall și să-l eliberați imediat. Dacă nu pentru propria lui valoare, dacă nu pentru ceea ce reprezintă pentru Franța, atunci pentru a evita să vă faceți de râs în ochii lumii!

— Voi cerceta, domnule, zise Villand morocănos și închise telefonul.

Varian trânti și el receptorul. Personalul, adunat în pragul ușii, izbucni în aplauze.

— Bravo! îl lăudă Danny. Ai fost nemaipomenit.

— Nu e de joacă. Chagall se află la închisoare.

— Dar nu pentru mult timp, pariez.

Avu dreptate. Peste un ceas, când Varian pășea înnebunit de neliniște prin birou, se auzi un ciocănit la ușă. Lucie deschise, iar în prag se ivi Chagall însuși, cu un sul de carton sub braț. Toți amuțiră. Pictorul dădu din cap spre Danny și Jean, spre Théo, Gussie și Lucie. Apoi traversă încăperea și îi întinse sulul lui Varian.

— Aici sunt desenele despre care am vorbit, zise privindu-l cu ochii săi ageri și luminoși. M-am gândit să le aduc în persoană.

— Marc, nici nu-ți închipui cât mă bucur să te văd.

— A fost o chestiune neplăcută, dar căpitanul Villand s-a scuzat mult. Iar acum domnul Zilberman va avea lucrările cerute.

— Mulțumesc foarte sincer, luă Varian sulul.

— Și eu îți mulțumesc, domnule Fry. Nu am vrut să te cred acum câteva luni, dar aveai dreptate. Până la urmă, numele meu nu a

însemnat nimic pentru ei.

— Ba da, a însemnat, îl contrazise Varian. Iată-te aici, liber și nevătămat.

— Pentru că ai sunat *dumneata*, zise Chagall… Pentru că ai insistat, după cum susține Villand. Cine știe ce s-ar fi întâmplat altfel? Și iată ce mă aștepta când m-am întors la hotel.

Scoase din buzunar un plic gros de culoarea fildeșului și-l îndemnă pe Varian să-l deschidă. Pe partea din față stătea ștampila Consulatului Statelor Unite, iar înăuntru se afla o scrisoare afirmând că soților Chagall li se acordase viza de intrare. Intervalul strict de treizeci de zile dispăruse și o cale largă și nelimitată se deschisese între Chagall și Statele Unite.

— Ei, domnule Fry, acum trebuie să părăsim Franța cât mai curând posibil. Și fie ca domnul Zilberman să reușească să plece înaintea noastră! Voi contacta relațiile mele de la New York ca să aranjez totul. Odată ajuns acolo nu trebuie să-l constrângă nici o problemă de ordin material. Trebuie să i se permită să lucreze, iar noi să aducem la cunoștința lumii opera sa.

Varian îl asigură că va aranja locuri pentru el și soție pe următorul vas cu cușete disponibile și, în același timp, că nu va avea liniște până nu-l vede și pe Zilberman pornit la drum. Se va duce imediat acasă să predea desenele.

— Lasă-mă să merg și eu cu dumneata, îl rugă Chagall. Să-i dau desenele chiar eu. Aș vrea să-l mai văd o dată înainte de a pleca, noi sau el.

— Bineînțeles, acceptă Varian. Vei cina cu noi? Am început să recoltăm câte ceva din propria noastră grădină.

Chagall acceptă și o sună pe Bella pentru a-i comunica planul său, ea îi spuse că-l va întâlni în stația de tramvai. Plecară de la Centru împreună cu Théo și Danny și curând erau cu toții în tramvaiul alb ce ducea spre La Pomme. Pe drum discutară posibilitățile de călătorie pentru soții Chagall: o navă numită *Winnipeg* avea să ridice ancora spre Martinica în interval de nouă zile și era posibil să existe locuri disponibile; sau soții Chagall ar putea călători cu trenul în Portugalia, deoarece acum posedau toate vizele necesare și un vapor i-ar fi putut transporta direct de la Lisabona la New York.

Pinii și chiparoșii începuseră să capete o tentă verde și cât vedeai cu

ochii, spre sud, peisajul se întindea măsliniu. Ce nemaipomenit se simțise când zbierase la ticălosul de Villand, rușinându-l până într-atât încât să ia imediat măsuri în favoarea lui Chagall. Își aduse aminte ce-i spusese Miriam Davenport cu luni în urmă despre riscul asumat cu bună știință. Poate că până la urmă își învățase lecția. Trebuia să-i scrie, să-i spună ce-i dăruise. Îi dispăruse oboseala cruntă. Nu mai simțea decât mulțumire și emoția de a merge cu trenul spre Grant, căruia avea să-i povestească istoria zilei.

La Pomme traversară pe sub calea ferată și intrară pe aleea de platani, Chagall în frunte, gesticulând cu sulul de desene înspre iarba de pe marginea drumului, ca și când ar fi mânuit o coasă. Jean Gëmahling o escorta pe Bella, iar Théo și Danny mergeau braț la braț; puteai să-i iei drept o familie de copii mari cu părinți venerabili, îndreptându-se spre un loc propice de picnic. Îl urmară pe Chagall în spatele casei, spre seră, unde la ora asta din după-amiază își făcea veacul Zilberman. Numai că ușa se ținea doar într-o balama, iar geamul fusese spart.

Alergară spre seră, înghesuindu-se înăuntru. Peste tot cioburi de sticlă, vopsele, pasteluri și sânge, picături, dâre de sânge pe podea, pe ferestrele incintei. Ușa albastră, cea pe care copiii o descoperiseră în grădină, zăcea călcată în picioare, pe jos, în jurul ei, sticla spartă lucind ca sarea. Desenele cândva prinse de ea în pioneze dispăruseră.

— Unde este *Portofoliul fugii*? zise Chagall. Unde îl ține?

— Acolo, arătă Varian spre un loc pe masă unde nu se afla nimic decât cioburi, iar pe podea erau așchii și tuburi de vopsea, și pasteluri murdare, și sânge, și țăndări. Căutară în toate colțurile serei, chiar și în pivnița de dedesubt, dar nu fu de găsit, dispăruse cu totul, cu excepția celor două desene pe care Chagall le ascundea în tubul de carton.

Ieșiră afară pe terasă ca prin vis. Varian nu putea pricepe ce văzuse; capul îi trepida ca de zgomotul unei mulțimi îndepărtate. Apoi ușa casei se deschise și apăru Grant, în pantalonii de la pijama și o cămașă pe jumătate încheiată, icnind de durere la fiecare pas pe pavajul de piatră.

Varian se repezi la el și-i prinse de braț.

— Ce s-a întâmplat? Ai văzut?

Grant se aplecă și-și puse mâinile pe genunchi, respirând din greu.

— Au venit după el… când el era… Efortul de a vorbi i se incrustă pe față și Grant închise ochii. I-am auzit venind pe alee. O mașină de poliție și o dubiță. Am încercat… să-l strig. Am încercat să cobor

scările. Dar… au ajuns la el… înaintea mea. Au luat și toate lucrările. Tot ce urma să ducă el… în State. Am cerut să-mi spună… unde îl duc, dar m-au dat la o parte. L-au pus în dubă împreună cu alții. Doamna Nouguet a fugit să te sune. A plecat… în oraș. Se lăsă pe Varian, cu pielea arzându-i toată.

— Dumnezeule, Skiff. Danny, Jean, ajutați-mă! Să-l ducem în pat! Cum ai reușit să ajungi până aici? Ceruri și cum am să dau de doctor acum?

— Mă duc la gară, zise Jean și am să telefonez de acolo.

— Și eu o să mă întorc în oraș să merg la Évêché în persoană, zise Chagall. Acolo trebuie că l-au dus.

— Nu! țipă Varian. Eu o să mă duc la Évêché. Tu te duci în oraș, dar direct la hotel. Nu le da șansa să regrete că ți-au dat drumul.

— Dar Zilberman e în pericol!

— Voi merge eu, cum ajunge doctorul. Sigur că merg.

— Pleacă acum, zise Danny. Théo și cu mine o să avem grijă de Grant.

— Trebuie, Varian, dădu Théo din cap privindu-l fix cu ochii ei gravi.

— Te rog, imploră Grant. Nu mai sta nici un minut aici din cauza mea.

— Să te văd întâi sus!

Împreună cu Danny îl ajutară să ajungă în pat. O să vină doctorul, îl asigură Danny, și va face ce se poate. Varian nu mai avea decât să se întoarcă în oraș, să alerge la Évêché și să ceară să-l vadă imediat pe Zilberman.

*

Din nou la vechiul Palat Episcopal, trecând pe sub arcada de piatră decorată cu frunze și cochilii în basorelief, Varian încă spera; în fond, îi făcuse să-l elibereze pe Chagall. Dar pe când funcționarul care îl primise la recepție îl conduse în interior își dădu seama, cu o strângere de stomac, că era dirijat chiar spre biroul căpitanului Villand.

— A, zise acesta când îl văzu intrând. Domnule Fry, chiar nu-mi dau seama ce te aduce acum aici, doar dacă n-ai venit să-mi mulțumești că l-am eliberat pe protejatul dumitale, Chagall. Te-ai răzgândit cumva?

Vrei să-l arestăm din nou? În lumină, ochii albastru spălăcit ai lui Villand se aprinseră într-o străfulgerare de plăcere.

— Am venit să-l văd pe domnul Zilberman, răspunse Varian. Cer să mi se acorde o audiență imediat. Și vreau mapa de lucrări pe hârtie pe care au luat-o oamenii dumitale.

Țâțâind, Villand se întinse spre ananasul de bronz. Nu aprinse țigara imediat, ci rămase un timp cu degetul pe clapetă, producând un fâsâit ușor.

— Dar cu ce lume te înconjori, domule Fry? Pari a uita că ești oaspetele Franței, iar a avea legături cu persoane suspecte de activitate criminală nu face decât să arunce un dubiu și asupra dumitale. Cât despre ce ar fi luat oamenii mei în timpul arestării, totul se reține ca probe.

— Zilberman nu este defel un criminal. Iar dacă *Portofoliul fugii* stă dovadă a ceva este a geniului, a strălucirii oamenilor pe care îi urmăriți și ucideți.

— Aha, înțeleg. Atunci de ce naiba să nu-ți predau dumitale totul? Ce prost sunt, să urmez regulile justiției de atâta vreme când aș fi putut pur și simplu să te consult!

— Vă rog, zise Varian, gata să joace orice joc ar fi jucat Villand. Cunosc legea. Nu se poate percheziționa o casă particulară fără un mandat. Nu se poate ridica ceva din proprietatea particulară a cuiva fără motiv. Și fiecare prizonier are dreptul la un vizitator.

— Aveam mandat, dacă vrei să știi. Am primit un pont despre un fugar la reședința dumitale. Credem că Zilberman ne poate duce la alte persoane care ne interesează. *Portofoliul fugii* este un adevărat corn al abundenței în materie de degenerați, dintre care unii chiar ne-au pus răbdarea la încercare.

— Ce pot face, domnule căpitan? Ce dorești?

Villand se ridică în picioare în spatele biroului, punându-și mâinile pe pântecul umflat. Alămurile uniformei îi străluceau în lumina de după-amiază ce pătrundea pe fereastră și bărbatul păru a se așeza într-un unghi care să scoată totul mai bine în evidență.

— Vreau ceea ce dorim cu toții aici, la Prefectură. Vreau ce e mai bine pentru Franța. Sigur că interesele unui american vor diferi de ale noastre. Dar nu cred să fie vreun mister, domnule Fry, de ce sunt forțat să-ți refuz cererea de a primi *Portofoliul* înapoi. Cât despre a-l vedea pe

Zilberman voi respinge și această cerere pentru siguranța, pentru protecția Franței.

Varian îl studie cum sta în acel crâmpei de soare, cu nasturii lucindu-i. Oare omul primea mită? Era vanitos? Ce mister se ascundea în spatele acelei frunți netede?

— Am ceva ce ar putea reprezenta o valoare pentru dumneavoastră, spuse, în cele din urmă.

— Cam ce ar fi acest lucru, domnule Fry?

— Ceva de enormă valoare pentru lumea întreagă. Dar care poate fi numai al dumneavoastră.

— Să auzim! își împreună Villand degetele.

— Domnul Chagall pregătise două desene pentru Zilberman. S-a dus să le predea în această după-amiază. Cred că ar putea fi convins. Cu alte cuvinte, ar putea fi înduplecat să vă livreze acele două desene personal.

Căpitanul se așeză în scaun.

— Chagall, să aducă două desene aici? Nu te cred nici o clipă.

— Lăsați-mă să telefonez, zise Varian.

— Tragi de timp, domnule Fry. Ține minte că te pot aresta în orice moment. Domnul Zilberman a fost găsit locuind într-o casă închiriată pe numele dumitale. Este o crimă foarte serioasă să găzduiești un fugar, sunt convins că ești la curent cu asta de vreme ce ne cunoști așa bine legile.

— Două desene făcute de însuși Chagall, încercă Varian să-și păstreze vocea sigură. Două. Fără asemănare pe lume. Numai ale dumneavoastră.

Villand se lăsă pe spate în scaun, jucându-se cu trabucul neaprins.

— Mita este și ea o infracțiune în Franța. Poate că în Statele Unite aveți altfel de legi. Legile Vestului sălbatic.

— Pot să aduc desenele în jumătate de oră, zise Varian.

Două scânteieri de brichetă.

Varian rămase nemișcat unde era, abia respirând.

— Probabil că acele două desene ar trebui aduse aici ca probe, zise Villand, îndreptând ananasul spre trabuc; se aplecă să-l aprindă și apoi scoase un norișor de fum gudronat. Dacă e adevărat, așa cum spui, că Chagall era pe punctul de a le livra, atunci trebuie să le avem imediat. Împinse telefonul pe birou spre Varian.

*

Peste o oră, un gardian în cizme militare îl conduse în adâncurile clădirii, pe acele holuri subterane ca nişte catacombe, cu tavane rotunjite și pereți foarte joși. Varian își imagină rânduri-rânduri de cranii în spatele zidurilor, trupurile zidite a mii de oameni, prizonierii timpurilor trecute. N-avea să se obişnuiască niciodată cu zgomotele unei închisori, cu clinchetul metalului pe metal, al metalului pe piatră, al cheilor pe inelul de chei, al tăvilor de metal pe jos, al hârdaielor pentru nevoi pe podea, al cizmelor tropăind, al pumnilor prinși de bare, ca să nu mai vorbim de miros, mirosul de rahat și sudoare și ciorbă veche și oțet, de țigări și sulf, de piatră umedă, trupul pământului săpat pentru a face loc altor trupuri.

Gardianul îl duse nu spre celule, ci spre o sală de interogatoriu, nu departe de aceea în care Varian îl întâlnise pentru prima dată pe Tobias Katznelson. Deasupra capului ardea un bec chior; și aici văzu același tip de birou de oțel urât, aceleași două scaune de oțel, la fel de tari și reci. Rămase în încăpere singur, frecându-și mâinile una de alta pentru un timp ce i se păru o eternitate. Și apoi auzi pasul târșâit al lui Zilberman, urmat de călcătura mai apăsată a paznicului. Ușile se deschiseră și gardianul îl împinse pe Zilberman înăuntru. Avea cătușe la glezne și la încheieturile mâinilor și cămașa albă îi era pătată de insulițe de sânge. O rană proaspătă îi mergea de la tâmplă la ureche, iar o dâră de sânge închegat îi șerpuia pe gât, pierzându-se sub gulerul cămășii. Avea ochiul stâng învinețit. Cu celălalt se holba înspre Varian, încercând să-l zărească de la distanță.

— Zece minute, decretă gardianul și închise ușa. Singura concesie obținută cu acel preț enorm pe care trebuise să-l plătească – pe care Chagall îl plătise și restul lumii – era că li se permitea să fie singuri.

— Lev, o să te scoatem noi de aici. L-au arestat și pe Chagall mai devreme, dar i-au dat drumul după o oră.

— Eu nu sunt Chagall, zise Zilberman într-o șoaptă dureroasă.

— Știi ce spune Chagall despre tine? îl privi Varian în ochi. Că n-am văzut decât o părticică din opera ta și ce ești în stare să faci. Zice că îi ești superior ca artist în toate cele.

— Ceea ce nu înseamnă nimic la momentul ăsta, presupunând că ar fi adevărat.

— Te scoatem noi de aici. Trebuie să fii gata să pe îmbarci pe *Sinaïa* de îndată ce sosește în port.

— *Sinaïa*, repetă Zilberman, cu un ton mergând spre amărăciune. *Sinaïa* a plecat de mult. Cumva am pierdut-o.

— Știi situația. Tobias…

— Și acum, dădu el din cap, au luat și *Portofoliul fugii*. Am văzut mapa în mâinile lor, apoi au aruncat-o în portbagajul mașinii de poliție. Ce-o să facă din ea? Cincizeci și două de bucăți, opere originale. Munca celor mai mari artiști în viață din Franța, căzută în mâinile guvernului de la Vichy! Chiar dacă ies de aici, n-o să mai recuperăm niciodată *Portofoliul*. Și dumneata, domnule Fry, se știe acum că m-ai adăpostit la Air Bel. Zilele dumitale în Franța sunt numărate, asta e sigur.

— Nu ne putem face acum probleme despre asta. Trebuie să ne concentrăm asupra problemei imediate.

— Au fost atât de amabili încât să mă informeze ce au de gând cu mine. Nu un lagăr. Nu ceva atât de blând. Ci deportarea în primul tren ce merge spre est. Gândește-te: o să văd din nou Germania! *Mein Vaterland*.

— Nu, zise Varian. Ai o viză de intrare în Statele Unite. O să mă duc la Bingham. O să se termine treaba imediat. N-ai să pleci înapoi în Germania.

— Domnule Fry, clătină Zilberman din cap, știi că ai admirația mea profundă. Ce-ai venit să faci aici era aproape imposibil. Să scoți oameni din mocirla lipicioasă și să-i strecori peste o barieră de netrecut, peste o sumedenie de bariere de netrecut. Te-ai apucat de treabă fără nici un fel de experiență prealabilă. Și totuși, după cum știm amândoi, ai avut mari succese. Îți admir dârzenia. Este o calitate grozavă într-o persoană cu rolul dumitale. Însă nu toată lumea poate fi salvată.

— Dumneata poți fi, zise el cu disperare. Vei fi. Dacă l-am putut scoate pe Tobias Katznelson din Franța, te vom putea extrage și pe dumneata.

— N-am priceput niciodată, clătină Zilberman din cap, cum vorbești despre acel băiat.

— Adică?

— Pe prietenul dumitale, domnul Grant, îl obseda viața acestui băiat și cumva trebuie că ți-a comunicat această obsesie. Tobias Katznelson!

Sigur că orice viață contează, dar te întreb, Varian, de ce el dintre toți? De ce atâtea eforturi pentru el?

Pe coridor se auzeau voci și pași. Cât timp mai aveau la dispoziție?

— *Știi* de ce, zise Varian în șoaptă. Știi ce făcea la Institutul Kaiser Wilhelm, de ce era în stare.

— Ce știu? replică Zilberman. Că era un student pasabil? C-o iubește pe fiica mea? Câți studenți, câți îndrăgostiți n-au fost deja omorâți?

— Nu pasabil, afirmă Varian pe un ton și mai scăzut. Un talent rar. Un geniu. Știi doar. De la Berlin. Eu unul nu înțeleg nimic, nu cunosc mare brânză despre fizica teoretică sau cum se poate aplica la apărarea militară. Dar nemții au auzit suficient pentru a-l dori să muncească pentru ei sau dacă nu să-l vadă mort.

Zilberman se lăsă mai pe spate în scaun, punându-și în poală mâinile lungi și frumos desenate. Îl privi intens pe Varian pe sub sprâncenele argintii.

— De unde deții această informație? șopti el.

— Grant mi-a spus totul. Tot ce știa.

— A fost un băiat, reluă Zilberman după o pauză. Un prieten al lui Tobias. Un tânăr de un talent prodigios, discipol al lui Planck. Îl chema Abel Heligman. De fapt, înainte ca fiica mea să-l vrăjească pe Katznelson era preferata acestui Heligman. Îndrăgostită de el, aș zice chiar. Zilberman se fâțâi un pic în scaunul de oțel. Câte nopți n-a stat la pianul din salonul nostru și-a cântat, aproape tot la fel de bine ca domnul Grant. Știu despre munca lui Heligman. Planck mi-a povestit despre el, ca prieten al meu și admirator. Colecționar de artă. Era prea încântat de acest Heligman ca să se abțină, cum ar fi trebuit s-o facă probabil. Iar Tobias Katznelson era bun prieten cu Heligman. L-a ajutat un timp la laborator la Kaiser-Wilhelm. Apoi Heligman a fost arestat. Se zvonește că ar fi fost torturat, dar nu le-a spus ce doreau să afle. Când a devenit clar că n-o să-i dea drumul, c-o să-l trimită într-un lagăr, s-a spânzurat în celulă. A fost un șoc teribil pentru fiica mea. Și pentru Tobias.

Varian nu scoase o vorbă, simțindu-și gura uscată. Un zumzet monoton începu să se înalțe din pereții celulei, un sunet ce păru a-l apăsa din toate direcțiile.

— Tobias îl invidia pe Heligman, zise Zilberman, pe un ton aproape

blând acum. Știa că nu e dotat ca acesta. Nici pe departe.

Pereții acum păreau de-a dreptul că se vor prăbuși peste Varian.

— E… ce mi-ai spus acum adevărul? întrebă. Asta trebuie să accept ca fiind adevărul?

Zilberman se uită spre ușă dincolo de care se auzeau vocile înăbușite ale gardienilor.

— Dacă Tobias Katznelson poseda ceea ce poseda Heligman și se afla acum în drum spre State, atunci ar fi un mare triumf într-adevăr! Katznelson era un student muncitor, dar mi-a zis, a glumit cu mine, că n-o să priceapă niciodată nici măcar o zecime din ce înțelegea Heligman. Propriul său tată îi deplângea lipsa de strălucire.

Tatăl lui. Gregor Katznelson, iubitul lui Grant.

— Tobias Katznelson! scutură Zilberman din cap. Întotdeauna mi s-a părut un băiat banal. Chiar și modul cum îl invidia pe Heligman era ceva obișnuit. Dar poate că e mai inteligent decât cred eu, a reușit să vină din Germania de unul singur, apoi să brodeze toată această tramă elaborată.

— Vrei să mă rănești, Lev? scăpă Varian fără să vrea. Ai tot dreptul. Stai aici în lanțuri, amenințat cu deportarea în timp ce Tobias…

— Nu-ți spun decât adevărul, domnule Fry. Ar fi trebuit să pun întrebările astea mai demult, dar nu mi-am dat seama că ai fost atât de înșelat. Și sigur că voiam să-l salvezi pe Tobias. Este un băiat bun, plăcut. Știam ce va însemna salvarea lui pentru părinți și pentru fiica mea, după ce s-a întâmplat cu Heligman.

— Nu se poate să fie adevărat, Lev, zise Varian, abia stăpânindu-și vocea. Știu că Tobias e ce spunea că e. Siguranța nazistă îl căuta. Și chiar Tobias mi-a spus…

— Ce ți-a spus exact? Cum a măsluit istoria?

Varian își propti fruntea în mâini. Trecu în revistă toate întâlnirile cu Tobias: la Évêché, în lagărul de concentrare, săptămânile de la Air Bel. Tobias cu hainele rupte, apoi mai târziu cu uniforma împrumutată de gardian; Tobias îmbrăcat în minunatele haine pe care i le cumpărase Grant în oraș; Tobias palid ca cearșaful și despuiat la cina cu Jay Allen, sau în pantaloni de pijama în camera lui de la vilă, Tobias cu un fluture prins în ac în mâini. În toate aceste ocazii abia de spusese vreun cuvânt despre munca lui, Varian nu putu găsi nici un singur exemplu când ar fi denaturat adevărul. Numai el, Varian, adesea vorbind voalat, declarase

cât de esențial era să-l salveze pe Tobias. Iar acesta fusese de acord.

Paznicul deschise ușa și anunță că a trecut timpul. Cum Zilberman stătea nemișcat, începu să-l scuture de lanțul legat de cătușe.

— Am lăsat ceva pentru soția și fiica mea, zise Zilberman. În pivniță, în caz că se întâmplă așa ceva.

— S-a terminat vizita, repetă gardianul. Orice fel de convorbire va înceta imediat. Îl trase din nou pe Zilberman de cătușele de la mână și acesta se împletici spre ușă, ieșind pe coridor, unde se întoarse o ultimă dată spre Varian.

— Îți sunt recunoscător pentru ce ai făcut. Cu toate neajunsurile.

— Cu fața înainte, zbieră gardianul. Nu vreau să trebuiască să te târăsc după mine.

Începură să se deplaseze, stârnind ecou de-a lungul catacombei, iar în câteva momente Lev Zilberman dispăru.

33
Răfuiala

N-o să știe niciodată cum a ajuns la vila lui Bingham în acea seară, cum a urcat dealurile întunecate ale Marsiliei spre aleea șerpuită, cu dublul șir de tei și răsadurile de verbină ce-ți veneau până la gleznă. I se păru că se deplasează printr-un fel de tunel, similar cu cel al catacombelor din care tocmai ieșise. Noaptea îl apăsa din toate părțile, împingându-l spre casa alb-ivorie din față, spre portalul pictat în albastru, cu inelul de cupru coclit. Lovi cu pumnii în ușă și trânti repetat inelul de metal până când o ploaie de vopsea începu să se desprindă și să curgă. O ținu tot într-un bătut, strigând numele lui Bingham până când acesta apăru în prag, îmbrăcat într-o haină de smoching și cu un pahar de whisky în mână.

— Ce naiba e cu tine, Fry? La ora asta? Cum ai ajuns aici?

— Harry, se lăsă Varian în tocul ușii. Lasă-mă să intru.

— Dumnezeule, Varian, ce s-a întâmplat?

— L-au arestat pe Zilberman. Îl amenință cu deportarea spre est. Și au luat și *Portofoliul fugii*, în întregime.

Nu mai fu nevoie să detalieze, nici să explice cât de urgentă era situația. Bingham îl lăsă în vestibul și alergă în sus, pe scara curbă, revenind peste câteva momente îmbrăcat de oraș. Îi dădu instrucțiuni valetului să tragă mașina la scară și peste câteva clipe, din garaj, apăru Cadillacul roșu strălucitor cu motorul mergând. Se suiră și Bingham apăsă accelerația până la podea, făcând mașina să străbată ca vântul aleea și apoi străzile orașului, ignorând mai multe stopuri, alertând pietoni, evitând în ultima clipă cutii poștale, lăzi de gunoi și diverși stâlpi, ca într-un sfârșit să se oprească scrâșnind în fața Comisariatului de poliție, unde lăsă mașina chiar în fața unui indicator pe care scria STAȚIONAREA STRICT INTERZISĂ.

În ciuda cererilor făcute de Bingham la recepție, în ciuda faptului că își prezentă documentele diplomatice și promise că însuși consulul general al Statelor Unite va interveni dacă șeful poliției nu le va satisface dorința, ofițerul de serviciu refuză să le dea drumul fie și în anticamera căpitanului Villand. Luară loc în sala comună de așteptare, pe niște scaune înguste de lemn menite parcă pentru disconfortul petenților; rămaseră așa ore în șir, abia schimbând o vorbă. Varian își ținea capul în mâini, în mod dureros conștient de faptul că Zilberman se afla undeva în clădire, că nimeni nu avusese grijă de rănile lui, că ochiul probabil i se umflase, că se dădea de ceasul morții din cauza soției și fiicei. Se afla încă în Franța, în viață, încă putea fi salvat, dacă reușeau să ajungă la el.

Îl sună pe Chagall de la telefonul cu fise de pe coridor, iar acesta promise să-i mai dea căpitanului Villand orice altceva ar vrea. Îi telefonă lui Peggy Guggenheim, care propuse o mită bănească exorbitantă. Nu putu să apeleze la Mary Jayne, deoarece dispăruse fără urmă cu Asasinul. Îl contactă pe Gussie la hotel și-l trimise la vilă să-l alerteze pe Danny, care sosi într-un suflet, după ce alergase tot drumul de la tramvai. Varian îl conduse în sala de așteptare și-i istorisi toată întâmplarea, deși nu fu în stare să repete ce-i povestise Zilberman despre Tobias, nu putu pomeni această informație, sau falsă informație, dacă se dovedea. Pe dinăuntru-i totul se burzuluia și fierbea: valuri fierbinți de durere îl năpădeau, urcând dinspre vintre spre piept și îmbrobonindu-i fruntea de sudoare. Se tot șterse cu batista până aceasta deveni fleașcă. Cândva, în mijlocul nopții, Bingham se duse acasă să prindă câteva ore de somn. O să meargă la consulat înainte de zorii zilei și-o să facă tot ce poate, promise. Avea să-i telefoneze doamnei Roosevelt. Chiar și președintelui.

Varian îl privi îndepărtându-se – Bingham într-un trenci subțire, înalt, blond, un om exemplar, întruchipare a forței americane, genul idealist și atotcuprinzător. Ce putere ar avea Varian fără acesta? Ce ar putea face? Doar să aștepte, atâta tot. Comisariatul nu-și închidea porțile niciodată, o secție de poliție n-o poate face; avea să aștepte etern dacă trebuia. Danny rămase cu el, plimbându-se de colo-colo, ștergându-și ochelarii, făcând mici însemnări în agenda sa de buzunar, ducându-se la recepție să se intereseze din când în când. Îi spuse că acasă situația lui Grant s-a îmbunătățit, că aspirina îi scăzuse deja febra,

iar când a venit doctorul i-a administrat medicamente contra durerii, așa că Grant adormise, sau cel puțin îl lăsase dormind la plecare. Îi dădu aceste vești ca să-l încurajeze, pe un ton scăzut și reconfortant. Dar când mintea lui Varian se îndreptă spre Grant, când își închipui silueta lui lungă întinsă sub cearșafuri, în patul pe care-l împărțeau, simți o respingere interioară, un fel de recul ca la atingerea a ceva fierbinte și tăios. Cineva mințise. Asta era clar. Să fi fost Zilberman aici, la Évêché, sau Grant? Se întoarse cu gândul la acea după-amiază de septembrie în Vieux Port, ziua când Grant îi dezvăluise amănunte despre cazul lui Tobias. Cu scânteierea luminii pe apă, cu toată surescitația de a pluti în șalupa Monotype National pe marea învolburată, cu amețeala plăcută dată de vinul Bandol și uluitoarea apropiere fizică de Grant, căldura trupului său, forma umerilor sub cămașa de in, cu toate acestea acționând asupra lui ar fi putut oare să distingă minciuna? Ar fi căutat-o măcar? Știa ce căutase în schimb: un indiciu că Grant simțea încă același lucru pe care Varian îl simțea pentru el. Ce simțise tot timpul, în toți cei doisprezece ani care trecuseră. Tot restul se estompase acum în amintire.

Cândva spre dimineață – habar nu avea cum se întâmplase și nici nu a aflat vreodată de ce –, patru ofițeri s-au apropiat de ei și i-au luat de brațe, i-au târât pe ușă afară și i-au aruncat în stradă. S-au ridicat în picioare, s-au scuturat de praf și au pornit-o în goană spre biroul de pe bulevardul Garibaldi. Gussie, slavă cerului, era încă treaz, lucrând la un proiect personal: scormonise peste tot ca să capete informații despre noua mișcare de Rezistență, încercând să stabilească un mod de comunicare între celulele izolate din afara Marsiliei. Varian se simțea în sinea lui tare mândru, de parcă el i-ar fi furnizat imboldul lui Gussie. Lumina acestuia rămase încă aprinsă chiar și după ce Varian și Danny se închiseră în biroul lui Varian. Danny încerca să obțină o linie internațională pentru a vorbi cu Eleanor Roosevelt, iar Varian făcea o ciornă pentru o telegramă urgentă spre biroul din New York. Fiind noapte la New York, totul însă se închisese, iar biroul de telegrame din Marsilia era încă zăvorât.

La un moment dat probabil că Varian puse capul pe birou deoarece se trezi amețit, cu Danny zgâlțâindu-l de braț. I se păru, o clipă, că doar lucraseră până târziu, într-o zi ca oricare alta, și că nici unul dintre evenimentele ultimelor douăsprezece ore nu avusese loc; se imagina

plângându-i-se lui Grant că i-a înțepenit spatele și pe acesta certându-l că se epuizează într-atât. Danny însă îi spuse prompt că trebuie să meargă la Gara St. Charles, căci aflase de la o fostă prietenă a lui Hirschman de la Prefectură că Zilberman avea să fie deportat în acea dimineață.

— Trebuie să plecăm imediat, repetă Danny. Poate încă putem opri totul.

— Cum? zise Varian. Am avea nevoie de o forță de poliție a noastră sau de o armată.

— Nu totul e de vânzare în orașul acesta?

— Ar mai fi și o diversiune, zise Varian. O busculadă. False focuri de armă. Ceva să distragă atenția polițiștilor de la prizonieri.

— Pe cine știm care ar putea să ne ajute?

— Vinciléoni, zise Varian. Cineva trebuie să se ducă la Dorade. Deschise ușa spre celelalte încăperi, iar Gussie ridică ochii încercănați de la biroul său.

— Ce să fac, domnule Fry? Pot să fiu de ajutor în vreun fel?

— Vreau să te duci la Vinciléoni, îl rugă Varian. Avem nevoie să trimitem o echipă la Gara St. Charles. Înarmați, dacă se poate. Oameni care să-i distragă pe polițiști ca să-l scoatem noi pe Zilberman de acolo. Avem nevoie și de o unealtă, sigur, ceva care să taie un lanț de oțel. Se duse în biroul său și deschise seiful din care extrase un plic voluminos cu bani păstrați special pentru mită; vârî douăzeci de mii într-un plic și i-l dădu lui Gussie, care dădu din cap că a înțeles și o șterse imediat pe scări și de-acolo, afară.

Varian se prăbuși în scaunul de la biroul care fusese cândva al Lenei, își puse capul pe mapă și închise ochii.

— Danny, zise, ar fi trebuit să-l pun pe vaporul acela acum câteva săptămâni.

— N-aveai de unde să știi despre razia de ieri.

— Arestarea lui n-are nimic de-a face cu asta. Asasinul l-a vândut după ce l-am dat afară de la Air Bel. Sunt sigur. Villand a zis că au primit un pont.

— Nu e sigur.

— Ce mai contează, oricum? Am dat greș în misiunea mea. Ar fi trebuit ca Zilberman să plece cu vasul *Sinaïa*. Am greșit.

— Ei, la ce bun să mai vorbim despre asta? comentă Danny. *Allons-*

y.

*

Alergară tot drumul pe străzile strâmte, pe Canebière și în sus, pe Boulevard D'Athènes, apoi pe treptele înguste care se prelingeau din stație ca o cascadă cubistă. Și acum? Trenul în chestiune nici măcar nu sosise și nu se vedea nici urmă de prizonieri. Cercetară tabelele cu anunțuri, dar nu se afișase încă peronul de la care avea să plece. Cumpărară cafea de cicoare și biscuiți de nemâncat din cafeneaua gării, apoi se așezară pe o bancă lângă un peron, dar nici unul din ei nu fu în stare să mănânce sau să bea ceva. Peste un sfert de oră sosi Gussie abia trăgându-și sufletul, căci își cărase bicicleta pe treptele nesfârșite. Le raportă că Vinciléoni refuzase să-și pună oamenii într-o situație atât de riscantă de dragul unui prizonier despre care știa prea puține, care se certase cu autoritățile franceze și trebuia să fie deportat.

— Nu i-ai spus cine e Zilberman?

— Ba i-am povestit tot, zise Gussie, cu mâinile tremurându-i pe ghidonul bicicletei. I-am oferit banii. I-am arătat că mai putea căpăta și alții. L-am rugat să zică el o sumă. A refuzat pur și simplu. Ce altceva ar fi trebuit să fac, domnule Fry?

Chiar atunci, la intrarea în gară opri o dubă de poliție. Ofițerii deschiseră ușile și un șir de deținuți, înlănțuiți împreună, se împleticiră afară, pe pavajul cenușiu. Erau opt cu totul, dar nici urmă de Zilberman printre ei. Imediat însă sosi un al doilea, apoi alt transport, zece cu totul, cât să umple un tren întreg care avea să plece spre est. În sfârșit, apăru și grupul lui Zilberman; era al patrulea prizonier din zece. Chiar și de la distanță Varian zări rana neîngrijită de pe obraz, dâra de sânge uscat pe gât. Ofițerii conduseră prizonierii în gară, spre peronul de est. Varian îl strigă pe Zilberman, dar acesta nu ridică și nici nu întoarse capul. Îl urma pe omul din fața lui, fiind la rându-i urmat de cel din spate. Varian se trezi alergând spre ei. Nu avea idee ce să facă, știa numai că vrea să se apropie. Ajunse la intrarea pe peron și se îndreptă spre prizonieri.

— Stai pe loc, zbieră un ofițer cu mâna pe armă. Acești oameni sunt sub protecția statului.

Varian se opri. Prizonierii se aflau la un metru și ceva, suficient de aproape ca să vadă urmele roșii lăsate de cătușe pe încheieturi. Și

Zilberman se găsea foarte aproape. Varian îi rosti numele. Bărbatul ridică ochii o secundă ca apoi să privească din nou în jos, clătinând din cap. Ce expresie îi fulgerase pe chip? Să fi fost milă? Resentiment? *Dezgust*? Varian încercă din nou să avanseze, dar un gardian îl blocă, folosindu-și bastonul. Mustața cât o muscă a acestuia, gri-maronie, îi zvâcnea pe deasupra buzei ca și când ar fi vrut să-și ia zborul.

— E interzisă intrarea pe peron cât timp prizonierii sunt încărcați în tren, declară el.

— Lasă bastonul, îi ceru Varian. Dă-mi voie să trec.

— Nu aveți voie să mergeți spre prizonieri, domnule.

Danny, care se materializase lângă el, îl luă de braț și-l trase înapoi.

— N-are sens să fii arestat, îi zise.

Paznicul mustăcios se îndreptă spre deținuți, iar Varian rămase lângă Danny, privind cu neputință furibundă cum ofițerii împingeau prizonierii de-a lungul peronului. Tocmai sosise un tren, pufăind de-a lungul șinei și scoțând nori de abur din frâne; câteva clipe picioarele captivilor dispărură în norul mișcător, dând impresia că plutesc deasupra peronului ca o oaste de îngeri osândiți. Unul dintre paznici le ordonă să ia poziția de drepți; altul se întreținea cu jandarmii gării, prezentând actele într-un tabel. Ofițerul cu mustață suflă într-un fluier și condamnații fură încărcați, rând pe rând, în ceea ce la prima înfățișare păreau vagoane obișnuite, dar care la o cercetare mai atentă se dovediră a fi vagoane-închisoare, având ferestrele acoperite cu plasă metalică. Odată ultimul dintre prizonieri îmbarcat, gărzile se deplasară de-a lungul peronului, închizând și ferecând fiecare ușă. Peste câteva momente trenul începu să se deplaseze lent, ieșind din gară.

S-a isprăvit. Ce putea face? În pântec simțea ca o mare de plumb topit, gâtul i se strânsese de suferință și furie. Fără un cuvânt, îi lăsă pe Danny și pe Gussie la marginea peronului și traversă gara aproape în fugă, ieșind pe ușile de sticlă. Sub lumina orbitoare de dimineață coborî puhoiul de trepte spre Canebière, apoi se îndreptă iute spre partea sudică a Vieux Port, spre la Dorade. Locul era scăldat de soare și liniște matinală, doar un băiat cu păr negru și ochii cârpiți de somn ștergea podelele cu o perie hărtănită. Varian știa unde să-l găsească pe Vinciléoni, știa că se trezește devreme și că probabil venise deja la treabă. Coborî prin coridoarele nevăzute ale restaurantului, prin pasajele scunde de sub sala cea mare, până în capăt, unde se găsea biroul lui

Vinciléoni. Împinse ușa cu pumnul și-l zări stând în spatele mesei de lucru, proaspăt ras, îmbrăcat într-o cămașă apretată, albă și cu o cravată îngrijită, neagră, bând apă minerală, cu un creion chimic la îndemână.

— Dumneata nu bați la ușă? întrebă Vinciléoni.

— Nu acum, dădu Varian jos un teanc de hârtii de pe celălalt scaun, pe care apoi îl trase lângă masa de lucru și se așeză.

— Bănuiesc, ridică Vinciléoni din sprâncene, că te afli aici pentru a-mi cere socoteală de ce nu mi-am trimis oamenii să fie arestați de dragul clientului dumitale.

— Aș putea, să te întreb de ce n-ai fost dispus să trimiți niște gorile la închisoare, pentru câteva ceasuri, dacă asta însemna să-i salvezi viața lui Lev Zilberman. Dar nu e nevoie să vorbesc despre asta. Conștiința ta va face treaba asta mai târziu, în locul meu.

— Nu știi nimic despre conștiința mea.

— Fără doar și poate, fu de acord Varian. Nu sunt sigur, acum că tot am pomenit-o, că ai una.

Vinciléoni se holbă spre Varian.

— Dar ce te-a apucat, domnule Fry? Cred că ai pierdut cu totul simțul măsurii.

Tonul acestuia declanșă un semnal de alarmă în mintea lui Varian, și izbuti să străpungă pâcla de disperare și epuizare care îl stăpânea. Își dădu seama că nu va obține ce dorea făcând scandal. Trebuia să se forțeze să fie diplomat.

— Iartă-mă. Nu am venit pentru ce s-a întâmplat azi-dimineață. Altceva vreau. Trebuie să știu. E vorba despre Tobias Katznelson.

— A, da, peștele mic. Bănuiesc că a ajuns la Oran, nu?

— Da, și mai departe. Poate că deja se află în Martinica.

— Atunci care-i problema?

Varian își împreună mâinile. Cu toată oboseală, cu toată furia trebui să se lupte mult să formuleze întrebarea.

— Când l-am pomenit pentru prima oară pe Katznelson ai zis că-l bănuiești a nu fi așa un pește mic cum am încercat eu să-l prezint. Mi-ai spus că sursele tale te-au informat diferit. Trebuie să știu care sunt aceste surse, Charles. Este o problemă de extremă importanță pentru mine.

— Domnule Fry, râse Vinciléoni, la dumneata totul e de extremă importanță. Nici nu știe omul de unde să înceapă să te ajute. Trebuie să

îi scoatem pe Breitscheid și Hilferding, e o chestiune de importanță maximă. Să-l salvăm pe *Herr* Zilberman, un pictor muralist evreu-germen căutat, Dumnezeu știe de ce, de naziști – extremă importanță! Și acum referitor la acest Katznelson vrei să-mi dau în vileag sursele? Chiar îți închipui că aș face asta? Sursele mele sunt nervii care străbat tot trupul Marsiliei, al Marsiliei *subterane*, ca să zic așa. Dacă îi dezvelesc, mor din cauza expunerii. Omoară nervii și trupul nu mai simte, nu mai funcționează. Omoară prea mulți și trupul însuși moare.

Deja tremurând de furie, Varian își forță vocea să nu-l trădeze:

— Uite ce e, Charles, De luni bune tot pompăm bani în organizația dumitale. O grămadă de bani. Îți cer un mic serviciu. Atât.

— Așa spui tu. Dar de ce tocmai *acest* serviciu? De ce contează pentru tine?

— Pentru că am motive să cred că acest Katznelson este un impostor. Și vreau să știu cine m-a înșelat. Trebuie să știu. Viața mea depinde de acest lucru.

Vinciléoni se lăsă pe spate în scaun apoi sorbi din apa minerală.

— *Viața* ta! Vai de mine! Puse paharul pe masă și-și trecu mâinile prin părul grizonat până îl făcu lins ca de vidră. Te preocupă faptul că ai îmbarcat pe *Sinaïa* un tânăr absolut obișnuit? A cărui viață nu valorează mai mult decât a oricui altcuiva?

— Spune-mi cine ți-a vorbit despre Katznelson. Cumva Raymond Couraud? Cel poreclit Asasinul?

— Ți-am mai spus o dată foarte clar, domnule Fry, că nu vrea să-mi dau sursele în vileag.

— L-ai plătit pe Couraud pentru informații?

— Dacă aș fi făcut-o, ce m-ar determina să-ți spun?

— Nu poți să arăți un pic de compasiune pentru mine, Charles, ca ființă omenească? Este o chestiune personală, nu una de afaceri.

— Suntem parteneri de afaceri, domnule Fry. Nu pot să-mi deschid caietul cu adrese pentru beneficiul dumitale personal. Apreciez și respect munca pe care o faci, dar nu avem o relație decât la nivel profesional. Și răbdarea mea are limite. Pe care le-ai întrecut, de fapt, de ceva vreme. Sunt un om ocupat. Ai venit fără să fi stabilit întâlnirea. Trebuie să te rog acum să mă lași să lucrez.

Lui Varian i-ar fi plăcut să se repeadă peste masă și să-l ia de gât. În schimb, se ridică în picioare, încă tremurând de nervi și-și puse pălăria

pe cap.

— Te-ai arătat mic și meschin, Charles.

— Și tu nesimțit și nepoliticos, domnule Fry. Dar nu ți-o iau în nume de rău. Ești un client mult prea valoros pentru mine Nu ezita să mă vizitezi, când vei fi într-o altă dispoziție, în probleme de afaceri, la o oră de comun stabilită. Ne-am înțeles?

Varian se întoarse fără nici o vorbă și lăsă ușa să se trântească în urma lui.

*

Fără să se gândească, merse până la stația de pe Canebière și prinse un tramvai spre La Pomme. Din vagon se uită pe fereastră la locurile deja familiare: balconul unei clădiri galbene pictat într-un turcoaz nepotrivit; un scuter argintiu fără roți, legat cu un lanț de o cutie poștală scorojită; un zid de cărămidă pe care erau mâzgălite penisuri de doi metri; o pisică portocalie la o fereastră de la etajul al doilea, cu ochii eliptici îngustați de soare. Privi disperat la toate acestea, neschimbate din ziua precedentă: dovadă de nerespins a faptului că își continua viața aici, la Marsilia. Și totuși toate celelalte păreau a fi dispărut, a se fi evaporat în ceața din Vieux Port. Avea nevoie să se gândească; îi trebuia o noapte de somn bun. Era zece dimineața, dar ar fi putut foarte bine să fie miezul nopții. Într-un minut avea să moțăie pe scaunul din tramvai. Unde să se ducă, unde să se odihnească? Cum să meargă la Air Bel, când în propriul lui pat se afla Grant?

Ajunse la La Pomme ca de obicei, părăsi stația ca de obicei și se îndreptă, ca de obicei, spre deal. Dar se trezi că nu trece calea ferată, că nu merge prin tunelul ce ducea spre vilă. În schimb, urmă drumul pavat ce se întindea paralel cu șinele ferate, mai bine de un kilometru, până dădu de o altă trecere, o cărare pe care nu mai umblase de luni de zile. Nu se abătu de la această potecă până nu ajunse la o poartă de fier și apoi la o alee flancată de chiparoși. Când se uită în sus, la capătul drumului văzu dinainte-i Hardughia Medievală.

Știa că există un îngrijitor, dar nu era nicăieri de găsit. Grădina, năpădită de maci și de flori galbene de drob, părea legănată de un foc pârjolitor. Mai sus, se ridica silențioasă casa impunătoare, din piatră, în aerul dimineții. Varian traversă livada de persimoni, cu copaci plini de

frunze tinere și de flori galben pal, în formă de stea; avansă pe cărarea pavată cu ardezie până la intrarea principală. Încercând clanța, ușa se deschise spre întunericul dinăuntru. Dungi de lumină prăfoasă cădeau din ferestrele înalte și înguste, iluminând vag scara hexagonală. Aproape că îi auzea râsul lui Grant, invitându-l la etaj. Se îndreptă fără să-și dea seama spre seră, unde îl întâlnise prima dată pe Gregor Katznelson, în acea zi de septembrie; întinderea de geamuri oferea o priveliște familiară, copaci, flori sălbatice și stânci, o mantie vălurită de violet drapându-se pe cutele versantului, până jos, în vale. Pe latura îndepărtată a serei se afla un birou cu zeci de despărțituri, la care lucra Gregor. Varian se apropie și își trecu mâna pe mapa din piele albastră bordată cu foaie de aur. Într-un colț, zăcea o insectă moartă, care se predase cu multiplele picioare în sus. Într-un altul, o peniță de caligrafie indica nordul într-o roză de compas magnetic din cerneală uscată. Deschise sertarele mari de pe ambele părți ale biroului, trăgând tare cât să zgâlțâie mobiluța din țâțâni. Nu dădu de nimic decât de mirosul de lemn umed și de două bețe de chibrit arse. Trase și de sertărașele de deasupra, unul după unul: nimic. Ce căuta oare? Ce-și imagina că va descoperi?

Se desprinse de birou, fugi din încăpere și urcă treptele cunoscute spre dormitorul unde Grant se lungise în patul lui Katznelson, se bărbierise cu lucrurile lui, îi purtase halatul, îi citise cărțile și admirase același peisaj de la fereastră. Păși pe covorul persan de culoarea rodiei și deschise ușile cu sticlă. Acolo el și Grant stătuseră și priviseră în jos, la valea iernatică, la acel straniu amestec de verdeață și descompunere ce părea a întrupa natura duală a locului. Unele lucruri se uscaseră și se fărâmițaseră, altele abia creșteau. Dacă rămânea acolo suficient, dacă se concentra ar fi putut oare să facă balconul să se urnească din perete, să cedeze și să cadă spre stâncile de mai jos avându-l ca pasager? Ceața ascundea soarele, așa că, resimțind răcoarea vântului, se retrase în casă, trăgând ușile după el. Patul înalt, din lemn sculptat de culoare întunecată, înconjurat de perdele de catifea, se profila pe peretele de vest ca un catafalc. Se sui și se întinse ca un monarh neînsuflețit, răposatul Rege Varian, cu capul ca de piatră pe o pernă de piatră, cu picioarele întinse cât erau de lungi pe cuvertura de catifea.

Probabil că a adormit, dar cât, habar nu avea. Când se trezi afară era întuneric și nu-i veni decât o singură idee: să se întoarcă la Air Bel.

Fără să cerceteze acest gând, fără să-și dea timp să-l examineze, se ridică din patul lui Katznelson, aranjă cuvertura, apoi se repezi în jos pe scările hexagonale și afară, ușa masivă trântindu-se în urma lui. Alergă de parcă locul ar fi fost bântuit și toate fantomele de acolo l-ar fi hăituit, încercând să-l prindă și să-l ucidă înainte de a ajunge la Air Bel, la Grant. Alergă până ajunse la intersecția bună, pe sub calea ferată și intră pe aleea cu șirul de platani giganți. În camera lui ardea o lumină și văzu o umbră pășind. Străbătu toată aleea, apoi intră în casă și urcă treptele, spre lumină.

Zilberman s-a dus. Asta fu tot ce-i spuse lui Grant înainte de a se prăbuși în pat lângă el. Orice altceva era de nerostit. Cum stăteau întinși împreună, când Grant își plimbă mâna pe trupul lui Varian, pe sub cearșaf, când îl cuprinse pe Varian în brațe și îi șopti la ureche să doarmă, tot ce aflase despre Katznelson păru să devină lipsit de temeinicie, de importanță. Grant nu-l mințise, nu ar fi putut. Era persoana pe care o cunoștea până în adâncul oaselor încă de când erau băieți, bărbatul a cărui absență îl rănise ca o boală cronică, bărbatul care i se dezvăluise în ultimele nouă luni ca nimeni altul înainte, persoana care forase, care ceruse, care *dorise* tot ce îi e lui mai prețios. *Această* persoană nu ar fi putut să-l înșele, nu ar fi putut să-l păcălească tot timpul. Nu el, care îi respira atât de liniștit în ureche, ținându-i mâna pe piept.

34
Plecări

Ziua următoare Grant era suficient de întremat ca să se dea jos din pat și să meargă la fereastră, unde Varian îl instală într-un fotoliu berjeră, cu o pătură pe genunchi, o tavă cu pâine și ceai lângă el, un teanc de cărți din biblioteca satului și flaconul cu aspirină la îndemână. Nu exprimă nici un fel de dubiu în fața lui, nu lăsă nimic să i se citească pe chip. Cel mai important era ca el să se însănătoșească. Grant îl luă de mână și-l asigură că o să fie bine, așa că Varian se îmbrăcă și plecă în oraș.

Dar tot drumul cu tramvaiul, apoi cât merse pe lângă farmacie, pe lângă tarabele țăranilor din centrul orașul, pe lângă închisoarea Chave, cu mirosul ei de latrină împuțită și varză stricată, și apoi până la birou, pe bulevardul Garibaldi îl căzni îndoiala cu privire la Tobias Katznelson, ca un diagnostic de temut, ca o boală ale cărei simptome erau invizibile, dar a cărei otravă i se infiltra în organe și-i asalta sângele. La sediu se îngropă în muncă. Îi scrise o misivă insistentă lui Maurice Anne Marie de Rodellec du Porzic, şef al poliției, cerându-i să returneze *Portofoliul fugii*; se interesă de locuri pe vas pentru soții Chagall, scrise scrisori unor new-yorkezi de vază ca din partea lui Jacques Lipchitz și a soției sale, redactă o petiție pentru acordarea vizei de ieşire din țară pentru Max Ernst. După-amiază îi telefonă lui Bingham, să vadă dacă erau ceva veşti, iar acesta îi răspunse că trimisese telegrame urgente fiecărui ofițer consular care ar fi putut fi de ajutor; dar până acum nu auzise nimic. Varian îi mulțumi și închise telefonul înainte de a-i zice și ce spusese Zilberman despre Tobias. Nimeni din birou, nimeni de la Air Bel nu știa ce aflase el. Dacă putea să păstreze lucrurile așa, dacă reușea să împiedice ca bănuiala cumplită să devină un fapt real în lume, ar fi putut-o expulza în neant.

Trecu ziua. La fel și următoarea. Tot nu-i spuse nimic lui Grant, pe care primele zile de când se dăduse jos din pat îl epuizaseră și care adormea înainte de răsăritul stelelor. În lungile ore petrecute lângă el noaptea, se forța să se gândească la muncă; dimineața fugea de lângă Grant, la muncă, fugea la birou, unde rămânea până când știa că el adormise acasă. Așa se scurse o săptămână și apoi alta. Existau o grămadă de lucruri să-i țină atenția trează; Jacques Lipchitz primise viza, iar acum trebuia să-i întocmească o scrisoare să-l convingă să fugă. Documentele pentru Max Ernst erau în regulă, nu mai rămânea de aranjat decât plecarea propriu-zisă. *Portofoliul fugii* rămânea în continuare în posesia statului, în ciuda rugăminților urgente ale lui Eleanor Roosevelt și André Gide; Varian vizita Comisariatul în fiecare zi, petrecea ore în sălile de așteptare, bătea la ușa de netrecut a căpitanului Villand, trimitea alte scrisori lui de Rodellec du Porzic, petiții guvernului de la Vichy și o dată chiar se rugă pe furiș lui Dumnezeu, într-o micuță capelă romanică pe strada d'Aubagne. Despre Zilberman nu se auzea nimic.

În unele după-amiezi părăsea biroul și mergea în Vieux Port, oprindu-se lângă docul de unde el și Grant porniseră în acea mini-croazieră. Șalupa Monotype National nu era nicăieri de găsit, probabil că fusese trasă în depou. Chiar și docul era abandonat. Nimeni nu-l deranja, nimeni nu-i întrerupea meditația. Își scotea pantofii și ciorapii și se așeza desculț la marginea stinghiilor pline de așchii, rememorând senzația din copilărie, din după-amiezile petrecute la Cape Cod cu părinții; valurile lipăind pe dig, răcoarea ridicându-se din apa de dedesubt, lumina tremurândă din jur. Cu ochii aproape închiși și soarele pudrându-i genele în cercuri luminoase, observă că era posibil să înjghebe un mic spațiu protejat în minte unde să poată nutri, în siguranță, orice fel de îndoială. Și prima care se năștea era aceasta: când Grant își făcuse apariția cu multe luni în urmă, când se ivise din neant, ca o fantomă de la Hollywood, nu îl privise oare el, Varian, cu neîncredere imediat? Nu simțise o fulgerare familiară de disconfort, o suspiciune familiară că Grant nu era ceea ce părea? *Prietenul dumitale se comportă ca un om care are un secret*, spusese Youssef A. la cârciuma La Fémina. Și Varian râsese. Dar nu se gândise că poate motivele lui Grant nu erau curate, că de fapt încerca să se răzbune? În străfundurile minții nu se întrebase oare cât de mult putea să se încreadă

în Grant, care, în fond, petrecuse toți acești ani pretinzând că e ceea ce nu era – fiind ambiguu, purtând o mască, *trecând drept*?

Dar ce însemna acest *trecând drept*? Drept ce trecuse el? Drept ce era? Nu el scrisese legile care considerau pe oricine având un strop de sânge de culoare ca fiind negru; aceste legi erau vestigii ale vremurilor de sclavie, de teamă. Era adevărat că întreținuse o aparență falsă, dar făcând asta rănise pe cineva? Nu negase niciodată existența unei familii de culoare pe care o cunoștea și o iubea: făcuse doar ceea ce oricine, negru sau alb, ar trebui să aibă dreptul să facă: se dusese la colegiul pe care îl dorise, la școala superioară pe care o dorise, își obținuse slujba cea mai bună pe care o găsise. Din câte știa el, Grant nu-l mințise niciodată despre nimic.

Iată ce știa sau credea că știe: timp de nouă luni, din primul moment de la Dorade până în această dimineață, Grant se comportase ca un om îndrăgostit. Riscase, se temuse și reînnodase o legătură care cu doisprezece ani înainte aproape îl distrusese; făcuse promisiuni, mărturisiri; îi scrisese lui Katznelson (sau cel puțin spusese c-o făcuse, căci Varian nu văzuse, de fapt, scrisoarea, nu?). Tot ce păruse că simte, tot ce-i dezvăluise despre sine lui Varian… să fi fost totul o prefăcătorie? Totul, de la un cap la altul? Era oare cineva pe lumea asta un actor atât de iscusit?

Dar apoi, în acel spațiu protejat, cel în care aproape se convinsese de nevinovăția lui Grant, îi apărea o viziune a lui Zilberman la Évêché, cu ochiul stâng vânăt, cu rana mizeră de la tâmplă din care îi curgea sânge. Auzea amărăciunea autentică și nedumerirea din glasul lui când îi vorbise, vedea privirea clară și limpede din ochiul rămas neatins pe când îi spunea lui Varian ce știa. Lui, Varian, care se credea atât de subtil: era el, în fond, un prost, un mocofan? Râdea oare Grant de el în tăcere, își bătea joc de el de mai multe luni, dorind și obținând un fel de răzbunare? Sau doar o victorie pentru iubitul lui, la care avea să se întoarcă imediat ce putea?

Indiferent de argumentele pe care și le aducea, de pledoariile pe care și le oferea, convingerea cu care revenea acasă în fiecare zi era că fusese înșelat, că la Évêché, în ziua aceea, Zilberman nu făcuse decât să dea la iveală adevărul. Acasă la Air Bel, în dormitorul pe care îl împărțea cu Grant sau în bibliotecă, în bucătărie la ceai, Grant părea că-l cercetează cu neliniște sporită. Să fi fost doar o reflecție a propriei

suspiciuni a lui Varian, sau o probă a vinovăției sale? Când îl întreba ce s-a întâmplat – și o făcea, uneori direct, alteori când mâinile și buzele îi traversau trupul lui Varian, prin tăcere, limbajul simplu al răbdării –, Varian îi răspundea invariabil că se gândește la Zilberman și la *Portofoliul fugii*, la cum a eșuat să-i salveze, și pe unul, și pe celălalt. Scosese la iveală pachetul lui Zilberman pentru soție și fiică: nu desene, ci bani, bancnote, în valoare de aproape o sută de mii de franci. Și o scrisoare, destul de consistentă, legată cu sfoară roșie ca pentru a purta noroc. Avea timbru și adresă, dar lui Varian nu-i venea s-o pună la poștă, nu se putea convinge să le furnizeze, doamnei și domnișoarei Zilberman, acea ultimă misivă, biletul care probabil că începea cu vorbele *Dacă citiți această scrisoare înseamnă că eu am murit*. Asta, îi spunea lui Grant, îl preocupă; asta nu-l lasă să doarmă. Era o scuză destul de convingătoare, astfel că Grant, de obicei acordat perfect la muzica interioasă a lui Varian, încetă să mai întrebe. Zilele se scurgeau lent și Grant continua să se refacă după pericardită, în timp ce Varian zăcea treaz noaptea, clipind în întunericul neîntrerupt.

*

Reușise să aranjeze pentru soții Chagall locuri pe un vas care avea să-i ducă de la Lisabona la New York. La 10 mai ar urma să plece cu trenul; nu doreau nici un tam-tam la gară, nici o petrecere de adio, nimic care să atragă atenția autorităților. Deși Bingham le oferise Cadillacul, au vrut să meargă pe jos până la gară; ultima privire aruncată unui oraș, spuse Chagall, e cea mai importantă. Așa că dimineața de 10 mai, ora șase și jumătate, îl găsi pe Varian la hotelul Moderne, gata să care bagajele clienților săi ceva mai puțin de un kilometru jumătate până la Gara St. Charles. Achită nota cuplului Chagall din fondurile Centrului American, apoi străbătu în lung și lat îngustul coridor cu marmură falsă, simțindu-se ca în cușcă. La fel ca în cazul plecării familiilor Breton și Serge își dădea seama că ar fi trebuit să fie mândru, și totuși se simțea ca un idiot, ca o cârtiță care descoperise recent că este goală pușcă și oarbă. Iar Chagall nu făcu nimic ca să-i risipească impresia. Când se ivi din ascensor, cu un tub lung de desene pe umăr și o valiză pătată de vopsea în mână, îi aruncă lui Varian o privire plină de reproș îndurerat. Bella, ieșind din lift în

spatele lui, păşi, palidă şi ţeapănă în rochia ei neagră de dantelă, cu ochii întunecaţi plini de nelinişte şi încercănaţi de umbre vineţii.

— Sunteţi gata? întrebă Varian luându-i Bellei cutia cu pălării din mână.

— N-am dormit deloc azi noapte. Sunt total epuizată.

— O să ne odihnim mai bine când o să ajungem la New York, bănuiesc, spuse Chagall. Îi dădu valiza lui Varian şi ieşi pe uşa hotelului, în lumina de culoarea piersicii care venea pieziş, dinspre est.

Se îndreptară spre Canebière, spre cafenelele familiare şi spre hotelurile şi birourile de navigaţie, toate oferindu-le celor doi o ultimă perspectivă clarificatoare. Ochii lui Chagall însă, urmărind trecătorii matinali în haine de primăvară, nu păreau nici să savureze, nici să se odihnească, ci se mişcau continuu, ca în căutarea a ceva pierdut. Iar Bella mergea lângă el în tăcere, cu o mică fotografie a fiicei sale strânsă la piept; Ida şi soţul ei încă nu primiseră vizele şi poate că nu îşi vor urma niciodată părinţii.

O, numai dacă ar putea să le spună soţilor Chagall că deja plătise pentru eroarea sa, că plătea încă. Viaţa lui, care cu câteva săptămâni în urmă păruse a pluti într-o zonă de bucurie de nedescris, se afundase acum într-o mlaştină stătută, în care nu pătrundea nici pic de lumină, nici chiar în miezul zilei. Urcând scările interminabile spre gară simţi o înfiorătoare, răscolitoare singurătate. Nu se putea gândi decât la cum suise aceleaşi trepte în ziua deportării lui Zilberman, cum intrase pe uşile de sticlă, făcându-şi drum spre peron, locul unde îl văzuse ultima dată pe pictor.

Ajuns pe peronul de unde plecau cei doi Chagall lăsă jos valizele, gâfâind. Pictorul privi cu o expresie aproape amuzată steagul tricolor de şase metri atârnând din tavanul gării. TRĂIASCĂ MAREŞALUL, scria pe el, cu litere mari de şaizeci de centimetri: un avertisment, un ordin.

— Trebuie să-mi cer din nou scuze, domnule Fry, că sunt aşa un client încăpăţânat, zise Chagall pe un ton stânjenit. Îţi mulţumesc pentru perseverenţă.

— Sunt onorat, Marc, lăsă Varian ochii în jos.

Bella, lângă soţul ei, acum cu cutia neagră lucitoare de pălării în mână, îl fixă cu privirea pe Varian.

— Arăţi cam terminat, domnule Fry, dacă îmi permiţi. Cred că ţi-ar

face bine puțină odihnă.

— Domnul Fry nu se poate încă odihni, spuse Chagall, apăsat. O va face numai când toți cei în grija sa se află în libertate.

— Poate vii să ne vizitezi atunci când te întorci la New York, îl pofti Bella. Căci te vei întoarce cândva, nu?

— Cândva, răspunse Varian. Un timp crezuse că acasă e acolo unde se află Grant. Acum avea senzația, stând pe peron, de a fi devenit imponderabil, transparent, iluzoriu, ca și când ar fi putut zbura prin gura deschisă a gării ca să se contopească apoi cu cerul mediteraneean.

— Îmi pare rău de desenele tale, Marc. Îmi pare rău că a trebuit să i le dai acelui idiot de Villand. Urăsc ideea de a le ști în mâinile lui.

Chagall se uită spre soție, care își acoperi gura cu mâna. În ochi îi jucă o lumină surprinzătoare. Să fi fost veselie?

— Mare păcat, domnule Fry că nu le-ai văzut. Erau, într-un fel, inspirate de Air Bel. De petrecerea cu domnul Allen, de fapt. A cărei faimă s-a răspândit departe.

— Serios? Cum așa?

— Păi, explică Chagall, am fost propriile modele, Bella și cu mine. Ne-am îmbrăcat, dacă pot zice așa, exact ca prietenii dumitale atunci. M-am așezat pe o coală mare de desen și doamna Chagall a făcut un contur. Apoi ea s-a așezat pe alta și eu am făcut conturul.

— Vreți să spuneți că i-ați dat…

— Două desene minunate, răspunse Chagall. Autoportrete, am putea zice. Celelalte, pe care intenționam să le adaug la *Portofoliul* lui Zilberman, le am cu mine. Atinse cu palma tubul de oțel pe care îl ținea în brațe. Imediat ce ajung la New York galeria mea le va pune la vânzare, iar organizația dumitale va căpăta banii.

Nu se putu abține să nu izbucnească în hohote de râs.

— Genial, Marc!

— Da, așa m-am gândit și eu.

— Am făcut o greșeală, zise Varian. Una cumplită. Cu privire la Zilberman.

Chagall îi luă mâinile într-ale sale și așteptă ca Varian să-l privească direct. Nu mai zări nici un fel de acuzație, doar ochii aceia înfundați, înconjurați de riduri adânci, cei care îl impresionaseră la prima lor întâlnire ca fiind capabili de a zări mai mult decât cei ai muritorilor de rând.

— Adevărata greşeală ar fi fost să nu fi venit deloc. Să fi rămas la New York cu restul newyorkezilor. Să nu fi încercat!

Dorea să creadă în vorbele lui, dorea să se simtă îmbărbătat de ele. Dar, pe când îi strângea mâna lui Chagall o ultimă dată și se apleca să i-o sărute pe a Bellei, nu se putea gândi decât că dacă ar fi fost posibil să dea timpul înapoi ar fi făcut-o; ar fi ales să nu fi venit niciodată la Marsilia, să nu fi știut vreodată că Grant mai trăieşte, să nu fi ieșit vreodată din spatele biroului său de la Asociația de Politică Externă și să nu-și fi asumat responsabilitatea unor vieți omenești. Tăiase un fir al sorții, o făcuse de dragul lui Grant. O făcuse fără vărsare de sânge, cumva indirect, dar era la fel de vinovat ca și când ar fi ținut el foarfecile în mână, vinovat cum fusese și cu doisprezece ani mai devreme, când, la volanul Packardului galben, închisese ochii un moment fugar și lăsase viteza să-l poarte peste linia de demarcație.

*

Se târî până la Centru, se așeză în spatele biroului, luă un teanc de corespondență. Tocmai deschisese a treia dintr-o serie de respingeri de cereri de vize când în pragul ușii apăru Danny, cu un mesaj telefonic în mână. Era de la Bingham, care îl chema la consulat.

— A spus de ce? întrebă Varian.

— Numai că ai face bine să vii imediat. Își împreună sprâncenele, încruntându-se la nota în creion. Nu suna ca de obicei, aş zice. Părea tare descurajat.

— Și întâlnirea noastră cu Kourillo?

În jumătate de oră Danny și cu el ar fi trebuit să se vadă cu tipul care schimba bani. Acesta promisese o rată bună pentru cutia cu monede de aur a lui Konstantinov. Din februarie cutia fusese ascunsă la vilă, îngropată sub o piatră de pavaj lângă iazul cu pești. Dar după ultima razie, după ce răscoliseră studioul lui Zilberman și confiscaseră *Portofoliul fugii,* Danny credea că nu mai e sigur să ascundă ceva de valoare la Air Bel. Asasinul, cu ochiul său format, poate să fi știut de cutia cu monede, deși o îngropaseră la ora două noaptea. Dacă se afla în camera lui Mary Jayne, dacă privise chiar atunci pe fereastră poate să-i fi văzut și să-și fi dat seama ce fac. Aveau întâlnire cu Kourillo la hotelul acestuia, la amiază, iar acesta urma să le dea optzeci de mii, bani

peşin, pentru dubloni.

— Suntem prieteni vechi deja, Kourillo și cu mine, zise Danny. N-am nevoie de însoţitor.

— Eşti sigur? E vorba de un purcoi de bani să-l transporți de unul singur.

— Sunt sigur. Du-te.

*

Ajunse la birourile consulare în fața cărora dădu peste o coadă mai lungă decât de obicei, plus o înghesuială de refugiați cu cereri în foaier și în sala de așteptare, părând epuizați, în ciuda faptului că soarele nu ajunsese nici la amiază. În ultimele săptămâni ambarcațiuni multiple plecaseră din Marsilia într-un ritm fără precedent. Îmbarcase șaptezeci și opt de clienți, inclusiv pe doamna Breitscheid, pe vasul *Winnipeg,* cu câteva zile în urmă, alți șapte pe *Mont Viso* și cincizeci și trei pe *Wyoming*. Dacă n-ar fi fost atât de chinuit de problema sa, dacă n-ar fi fost atât de prins de propria amărăciune, acele plecări i-ar fi părut victorii de necrezut. Probabil că cifra totală se ridica spre o mie. Jacques Lipchitz plecase spre Lisabona o săptămână mai devreme, după ce Varian reușise să-i câștige încrederea. Max Ernst și Peggy Guggenheim urmau chiar în acea zi să se suie la bordul vasului *Yankee Clipper* cu destinația New York. Poate că Bingham îl chemase să-l felicite. Poate că nota de descurajare nu avea nici o legătură cu el. Dar cunoscutul vlăjgan de gardian care vorbea o franceză deosebit de abilă îi evită privirea când intră. Iar secretara lui Bingham, fata cu părul roșu din Michigan care cânta precum Deanna Durbin și avea întotdeauna un zâmbet pentru el, îl privi tristă acum, cu ochii înroșiți și fără expresie.

— Ce s-a întâmplat? întrebă Varian punând o mână pe biroul ei.

— Intră, ai să vezi.

Ușa spre biroul lui Harry era deschisă, așa că străbătu mica anticameră. La început nu pricepu nimic: cărți aruncate pe jos, un fișier dărâmat, biroul vraiște de hârtii, o sumedenie de cutii de carton căzute pe covor. Își închipui că avusese loc o razie. Bingham stătea în spatele biroului masiv de nuc, cu mânecile suflecate până la cot și încărca lucruri într-o ladă de lemn.

— Harry, ce Dumnezeu?

— Tocmai mi-au făcut vânt. Trebuie să plec la Lisabona mâine-dimineață. Temporar, pe postul de agent consular. Retrogradat. Fără nici o explicație.

Varian se lăsă moale într-unul din scaunele din fața biroului.

— Fără explicație? Nu trebuie să-ți spună de ce?

— Nu trebuie să-ți spună nimic. Nici măcar un singur lucru. Și era adevărat sau fusese, în timpul mandatului lui Bingham la Marsilia: consulatul, cu sarcina de a proteja granițele Statelor Unite de departe, nu fusese obligat să primească refugiații aflați în pericol, mai ales evrei sau foști comuniști. Bingham se luptase oricum pentru ei, se luptase fără încetare pentru toți pe care Varian îi trimisese la el, iar acum plătea pentru asta.

— Îmi pare rău, Harry. E vina mea.

— Prostii! Mi-am făcut-o cu propria mână și trebuie să suport consecințele. Cum îți așterni, așa dormi, nu?

— Dar ce să faci la Lisabona? N-o să se arate nici acolo mai amabili. Avra Warren și-a îngrozit tot personalul, amenințând să dea afară pe oricine eliberează viză vreunui evreu.

— Probabil că de aia mă trimit pe mine, zise Bingham, încercând un surâs strâmb. Ca să mă reeduce. Sau ceva de genul ăsta.

— Cât timp crezi că o să reziști?

— Pe zece dolari c-o să se descotorosească de mine înainte de sfârșitul verii.

— Dar sigur că nu te vor îndepărta de tot. Ești prea bun la ce faci.

— Mda, ei, să nu uităm că dețin recordul mirobolant la acordarea de vize. Mă tem însă că numai în serviciul celor obosiți, sărmani, al maselor îngrămădite de-a valma, et cetera. Mai îndesă câteva hârtii în lada de pe birou. Poate că am să cer o numire în America de Sud. M-am sastisit de acest continent. Cu siguranță nu te invidiez că rămâi aici, la Marsilia – lucrurile o să devină mult mai grele și nu mă refer numai la Vichy. Tipul care mă înlocuiește, Edwin Blount, este de groază. Nu poate suferi refugiații. Urăște evreii pe față.

— Minunat. Ce mă sfătuiești?

— Doar să te grăbești. Scoate câți poți de mulți înainte să te dea afară din țară. Nu renunța nici măcar o clipă. În fiecare zi în care ești aici salvezi vieți.

— Nu chiar în fiecare zi.

Bingham oftă, ridicând ochii din cutia lui.

— Tot te gândești la Zilberman? Vreau să știi că n-am încetat să-l caut.

— Vreo veste?

— Nu.

— Nu pot să suport ideea, Harry, că a lucrat atâtea luni în sera de la Air Bel și în fiecare zi plecau nave și eu m-am arătat atât de tipicar cu întreaga treabă, cum să plece, în ce condiții…

— Și ce să fi făcut? Dacă l-ai fi trimis prea devreme și ar fi fost prins te-ai fi aflat în aceeași situație. Ai acționat conform celor pe care le știai. Ai făcut tot ce-ai putut.

— Dumnezeule, Harry, dacă l-aș putea avea din nou, zise. Era pe punctul de a izbucni în plâns. Nu știa dacă vorbea despre Zilberman sau se referea la Grant. De-ar putea să-i mărturisească lui Bingham, dacă ar fi fost mai mult decât colegi! Nu-i dăduse niciodată nici cel mai mic indiciu lui Bingham despre relația dintre el și Grant, nici despre faptul că el, Varian, ar putea fi altceva decât părea; așadar cum să-i mărturisească acum? Bingham însă pleca a doua zi; poate că nu avea să-l mai vadă vreodată. Neștiind exact ce vrea să spună se trezi întrebându-l pe Harry dacă poate să-l consulte într-o problemă personală care îi zgândărește.

— Desigur, replică Bingham. Orice.

— Să zicem, spuse Varian simțind cum i se înroșește fața, să spunem că ai o relație intimă… de afaceri cu un vechi prieten. Să zicem că erați pe deplin implicați în afacerile celuilalt, într-o chestiune ce implica un mare grad de risc personal. Să zicem că altcineva pe care îl considerai o sursă de încredere – îți dă de înțeles că partenerul tău te înșală pe tăcute de luni de zile, fără nici un risc de partea lui, dar cu un cost enorm pentru tine. Cum ai proceda? Ce ai face?

Bingham împinse cutia la o parte și se așeză la birou, sprâncenele ridicându-i-se brusc. Cu cel mai blând dintre tonuri, aproape în șoaptă, întrebă:

— Chiar e necesară toată învârteala asta în jurul cozii? Nu poți să-mi spui exact despre ce e vorba?

— Nu, Harry, nu pot. Vreau doar să știu cum ai proceda tu.

Bingham își puse vârfurile degetelor împreună, părând a-și alege cuvintele.

— Cred că m-aş duce la partenerul meu de afaceri şi i-aş zice: Uite ce-am auzit. Tu ce înțelegi din asta? M-a luat la mişto persoana? Sau e cazul să-mi fac probleme că tu nu ai fost sincer cu mine?

— Dar ce se întâmplă dacă partenerul de afaceri… dacă acesta îți zice: știi ce, dacă n-ai încredere în mine te poți duce la dracu'?

Bingham înclină capul spre Varian și-l întrebă:

— Dacă într-adevăr n-ai încredere în el, dacă îl crezi în stare să-ți facă rău, atunci de ce-ai intrat în afaceri de la bun început?

— Corect, zise Varian, după un lung moment de tăcere. Ai dreptate, Harry. Apoi se ridică în picioare, fiind timpul să plece. Uite ce e, nici nu știu cum să-ți mulțumesc.

— Prostii, zice Bingham ocolind biroul și apucându-l de umeri, ca și când ar fi vrut să-i bage cumva mințile în cap. Prietene, i se uită el în ochi, continuă lupta, bine?

— O voi face, Harry. Și noroc la Lisabona.

Bingham dădu din cap. Apoi își luară rămas-bun și Varian ieși, străbătu aleea curbată de la intrarea în consulat, simțindu-se disperat, ca și cum ziua nici că ar fi putut să ia o întorsătură mai rea. În tramvai, pe drumul spre centrul orașului, stomacul îi fu cuprins de o teamă tot mai mare care-i strângea și diafragma. Nici nu ajunsese bine la sediul de pe bulevardul Garibaldi că Gussie îl primi la ușă, cu fața trasă, întunecată de frică.

— L-au arestat pe Danny, zise.

— *Poftim*?

Gussie privi peste umăr la Lucie Heyman, care se certa crunt cu cineva la telefon, în timp Jean Gemähling, lângă ea, lua din când în când receptorul ca să adauge propriul comentariu.

— O să-ți spun ce și cum.

Se duseră cu toții în biroul lui Varian, iar Gussie închise ușa și dădu drumul la ventilator la turația maximă ca să zădărnicească posibilitatea de a fi auziți. Se prăbuși apoi într-un scaun, își acoperi fața cu mâinile sale lungi și începu să plângă.

— Gussie, îl imploră Varian. Hai, hai, spune-mi ce s-a întâmplat.

— Trebuia să ne întâlnim la Kourillo, zise Gussie, pe jumătate înecându-se. Danny m-a rugat, m-a rugat să vin și eu pentru că monedele erau atât de grele, știi. Duceam într-o pungă jumătate, iar Danny cealaltă în… cutia pe care ați îngropat-o la Air Bel. Mi-a zis că-l

întâlnim pe Kourillo în camera lui de hotel. Dar când ajungem la hotel, Kourillo e pe una dintre treptele de la intrare, știi… privind roată în jur, ca și când s-ar fi temut de ceva, și imediat începe să facă semne cu mâna, *pleacă, pleacă*. Danny apucă punga de monede din mâna mea și o ia la sănătoasa! Așa că am tulit-o și eu, domnule Fry, ca un idiot, ca un laș! Am intrat pe o alee și m-am ascuns. Danny s-a dus în partea cealaltă, spre Canebière, și n-am văzut ce s-a întâmplat. Bănuiesc însă că au pus mâna pe el. Am auzit strigăte și pe urmă sirene.

— Doamne-Dumnezeule, exclamă Varian ducându-și mâinile în păr. Doamne-Dumnezeule! Trebuie să mergem imediat să-l scoatem. Unde l-au dus? La Évêché?

— Nu la Évêché. La închisoarea Chave.

— *Închisoarea Chave*? Văgăuna aia împuțită?

— Tocmai a sunat doamna Bénédite. Mi-a zis că i-a găsit un avocat. Care acum e la Chave.

— Foarte bine. Cel puțin o să-l scoată pe cauțiune.

— Crede însă că Danny poate să capete cinci ani.

— Cinci ani?

— O, și mai zice că nici dumneata nu ești în siguranță, domnule Fry. Spune că ai putea fi dat afară din Franța imediat. Ce să facem? Eu ce pot face?

— Théo unde e acum? La închisoare?

— A sunat de acolo, dar acum e pe drum încoace.

— Bun. O să aflăm curând cum stau lucrurile. Rezolvăm noi, nu te îngrijora. Nimeni nu dă pe nimeni afară deocamdată. Și să nu-ți închipui că tevatura asta e vina ta.

— Bine, domnule, zise Gussie cu ochii încă umezi. N-ar fi trebuit să-i dau punga cu bani. Ar fi trebuit să-i rămân alături. Închisoarea Chave e un loc tare rău. Nu-mi vine nici să mă gândesc la domnul Bénédite acolo de unul singur.

— Gata cu asta acum. De ce nu-ți iei azi liber și te duci acasă?

— Vreau să lucrez! Trebuie. E lucrul cel mai bun pe care pot să-l fac.

— În regulă, cedă Varian. Văd că nu pot să te împiedic.

Imediat intră în încăpere chiar Théo, cu dâre de lacrimi pe obraji și o batistă mototolită în mâini. Îndreptă spre Varian niște ochi atât de mâhniți, că acesta întoarse capul.

— Ce o să faceți acum? zise ea. Soțul meu, tatăl copilului meu se află la închisoarea Chave.

Varian înghiți în sec, încercând să se întărească pentru a-i face față.

— Avocatul chiar zice c-o să ia cinci ani?

— Vor fi patru capete de acuzare, răspunse ea, scoțând, cu o mână tremurândă, un mic carnețel din buzunarul fustei și cercetându-i paginile: *Possesion illegale d'or*, începu să citească.*Transportant l'or illégalement. Intention de permuter l'or illégalement.*. Și, în cele din urmă, *intention presumée de le détourner à sa propre utilisation*[24].

24. Posesiune ilegală de aur. Transport ilegal de aur. Intenție de a schimba aur pe căi ilegale. Presupusă intenție de a-l deturna în folos propriu (în franceză, în original).

— Ne vom interesa, zise Varian. Vorbesc imediat cu ambasada la telefon. Și vreau să discut cu avocatul lui. De unde îl știi?

— De la Mary Jayne. E un cunoscut al familiei ei. Guillaume Navarre. Vorbește engleză destul de bine. Se pare că a studiat filozofie la Oxford înainte de a-și lua licența franceză în drept.

— Mary Jayne! Ai vești de la ea?

— Da, s-a întors în oraș.

— Ei, și unde este? Unde a fost tot timpul ăsta?

— Asta n-are importanță, Varian.

— Vreau să vorbesc cu avocatul acesta, oricine ar fi el. Unde-l pot găsi?

— L-am rugat să treacă pe aici după ce termină la Chave. Visam c-o să-l scoată pe Danny pe cauțiune, dar domnul Navarre mi-a spulberat deja această speranță.

— O, Théo, o căină Varian.

— Cum se face, zise ea păstrându-și vocea la un nivel scăzut și perfect sub control, că ai crezut de cuviință să-l rogi pe soțul meu să care monede de aur în valoare de *optzeci de mii de franci*? Varian observă cu ce efort rămânea calmă și în sinea lui ar fi preferat să urle la el de-a dreptul. Își asumă toată vina. Toată. Și face asta ca să te apere *pe tine*. Le-a spus jandarmilor că aurul este un dar de la Max Ernst, înainte de a pleca, pe care a încercat să-l ofere comitetului, dar că tu ai refuzat pentru că știai că este ilegal să faci comerț cu aur. Dar el, Danny, a mers

la Ernst și-a zis că ia el aurul și duce banii comitetului.

— Nu crezi că aș schimba locul cu el cu bucurie? zise Varian. Mă voi duce imediat și voi mărturisi.

— Ba n-ai să faci nimic, zise Théo. Danny a luat o decizie în numele Centre Américain. Crede că de tine nu se poate dispensa nimeni. A ales să-și asume el vina. Dacă te duci acolo și-l contrazici, atunci îi arunci cu sacrificiul în nas. O să te aresteze și, dacă totuși ieși, o să te arunce afară din țară.

— Gussie zice că oricum o să fiu dat afară.

— Da. Așa ne-a spus și Navarre. Și abia aștept s-o văd și pe asta. Se întoarse pe călcâie și îl lăsă singur, fără să aibă nimic altceva de făcut decât să-și lase capul în mâini și să-l aștepte pe avocat să sosească.

*

Guillaume Navarre era un bărbat îngrijit, cu umeri înguști, un parizian forțat să plece în sud, în *pagaille*; purta un costum provenit din Savile Row, o cravată întunecată și o expresie de stăpânire dureroasă. Se așeză în fața biroului lui Varian, scoase din servietă un carnet cu coperte de piele și vorbi mai bine de o oră despre implicațiile legale a ceea ce s-a întâmplat și despre ce se poate face, o serie de scenarii în mare bazându-se pe faptul că Varian ar putea convinge Consulatul Statelor Unite să vină în ajutorul lui Danny. Când Varian puse mâna pe telefon și sună la consulat ca să vorbească cu Bingham, tânăra secretară îndurerată îl informă că acesta tocmai plecase definitiv. Și când sună la vila lui Bingham nu răspunse nimeni. Telefonă din nou și din nou până când răspunse valetul, informându-l, cu oarecare agasare, că domnul și doamna nu puteau fi deranjați și că va fi nevoit să scoată telefonul din priză dacă încearcă să mai sune.

— E vorba despre viața unui om! urlă Varian.

— Am ordine precise, răspunse valetul.

— Atunci încalcă-le, idiotule!

Sărise calul și apelul fu întrerupt.

— La naiba, zise. Trebuie să mă duc chiar eu.

— Nu are sens s-o faci azi, zise Navarre. La ora asta deja oricine are ceva putere la închisoare a plecat.

— Dar Bingham pleacă mâine! Iar tipul care îl înlocuiește nu ne va

ajuta în veacul vecilor, crede-mă!

— Domnului Bingham, din câte am înțeles, i s-a luat deja funcția. Oricum nu ar putea să facă nimic pentru noi. Pur și simplu va trebui să aștepți să treacă sfârșitul de săptămână.

— Dar asta înseamnă că Danny va rămâne la Chave timp de *trei zile*, cel puțin! Știa prea bine cât de iute închisoarea de la Chave putea să se transforme în trimitere într-un lagăr de concentrare. Siguranța națională știe ce reprezintă organizația lui Varian și ce rol joacă Danny. Nu i se va arăta nici pic de milă. O să-i dea în cap cu toată litera legii, fără doar și poate. Și când se va întâmpla una ca asta, Danny va pierde orice speranță de a părăsi Franța. Nu va putea niciodată să se ducă la fiul său din Statele Unite, să-și urmeze soția acolo când aceasta va pleca, cum va trebui s-o facă pentru a fi împreună cu cel mic.

Nu putea tolera așa ceva. Habar n-avea cum suportase deja totul. Se ridică din scaun și merse la fereastră, privind la strada împânzită de porumbei.

— Vreau să mă duc la el, zise. Vreau să-l văd imediat.

— Nu se mai permit vizitatori azi, zise Navarre.

— La dracu! Și ce să facem atunci?

— Ceea ce trebuie să facem adesea în cazuri ca acestea. Să stăm și să așteptăm, domnule Fry! Să stăm și să așteptăm!

35
În grădină

La vilă, își găsi camera goală; de la fereastră îl zări pe Grant în grădină, pe un scaun de metal, cu o carte deschisă în poală. *Dacă n-ai încredere în el,* se exprimase Bingham, *atunci de ce ai intrat în afaceri de la bun început*? Pentru că sunt îndrăgostit orbește și tâmpește, nu putuse să-i spună. Pentru că viețile noastre se împletesc în mod irevocabil. Dar ce însemna asta? Prostii sentimentale din timpul colegiului? Aiureli care se trăgeau din texte antice? Dacă îl mințise, trebuia să afle. Se duse jos și ieși prin bucătărie, lăsând ușa să se trântească și să zăngănească în urma sa. Probabil că era trecut de ora șase. Soarele își trimitea razele într-un unghi agresiv, aruncând întreaga vale într-o umbră violetă și incendiind coamele dealurilor. Chiar și Grant părea să radieze lumină, pielea lucindu-i aurie sub învelișul alb și scrobit al cămășii. Purta aceiași pantaloni pe care îi avusese când ieșiseră amândoi în larg, din Vieux Port, acum aparent cu două numere mai mari.

Se duse în grădină, ocoli fântâna și trase un scaun lângă Grant. Nu putea vorbi despre ce se petrecuse în acea după-amiază. Dacă aborda subiectul Harry Bingham sau Danny era posibil să-și piardă curajul de a spune ce venise să spună.

— Ce chestie să te-nfățișezi aici! lăsă Grant cartea la o parte, și trecându-și piciorul gol peste cel al lui Varian. Fu ca un gest de implorare, o rugăminte de a îndepărta tot ce se interpunea între ei. Ar trebui să-ți scoți și tu pantofii. Iarba e bună și răcoroasă.

— Ba ar trebui să-ți pui tu pantofii la loc. O să răcești.

— Mă simt bine. A trecut prea mult timp. Hai și tu, nu vrei?

— Uite ce e, Grant, trebuie să te întreb ceva.

Părând a-i ghici gravitatea, Grant se întoarse spre Varian, cu figura

schimbată de teamă, de atenție sporită.

— Ce este, Tommie?

— Noaptea dinainte ca Zilberman să fie deportat. Când am vorbit cu el la Évêché… mi-a spus ceva la care mă tot gândesc. Vreau să te întreb despre asta. Sper să mă asculți.

Sprâncenele lui Grant se uniră și-și lăsă capul drag și cunoscut într-o parte, cu orbitele reliefate după boală, la colțul ochilor având linii fine iar șanțul vertical de deasupra buzei lăsat mult spre gură.

— Ce e? Spune-mi.

— Am vorbit despre *Sinaïa*. Probabil că Zilberman simțea o oarecare amărăciune, pe care o pot înțelege. Oricum, a spus că n-o să înțeleagă niciodată chestia cu Tobias Katznelson.

— Ce să înțeleagă?

— De ce ne-am agitat atât pentru un băiat foarte obișnuit.

— Tobias numai obișnuit nu e, se încruntă Grant. Zilberman știa asta. De la Berlin.

— Păi tocmai asta e, zise Varian pe ton scăzut. Îl cunoștea. Și a spus că era foarte obișnuit. Nici un fel de geniu. *Existase* un geniu, dar nu Tobias. Un prieten de-al lui, un băiat pe nume Abel Heligman, un fel de minune a matematicii și științei, precoce absolut, discipol al lui Planck.

Sprâncenele lui Grant se încruntară.

— Cred că se înșală. Geniul era Tobias. Tu și cu mine știm asta.

— Nu conform lui Zilberman.

— Ce vrei să spui, exact?

— Nu știu, Grant. Ce spun de fapt?

— Sugerezi, întoarse el ochii îngustați către Varian, este posibil să sugerezi că *te-am mințit*? Că am mințit despre Tobias? Că te-am sfătuit, cu bună știință, să pui un idiot oarecare pe *Sinaïa* în locul lui Zilberman?

— Nu orice idiot. Pe fiul iubitului tău.

Grant se ridică în picioare cu mâinile pe șolduri și cartea îi căzu în iarbă.

— Chiar îmi spui, Tommie, că tot timpul ăsta crezi că te-am păcălit? Că ți-am cerut ajutorul ca să găsești băiatul, că am fost la Vernet, în timp ce tu erai prizonier pe *Sinaïa*, și am lăsat-o pe Mary Jayne să facă ce-a făcut spunându-mi: Las' că n-o să afle niciodată, că e un prost ca

oricare altul, ha, ha, ha! Clătină din cap, dezgustat. Rămase un timp tăcut, apoi ridică ochii spre Varian.

— Întotdeauna mi-am zis că ideea ta e aiurită. Toți banii, tot timpul acela în serviciul unor inși care se întâmplă că știu să mânuiască un penel sau să înșire două fraze la un loc – și să ne înțelegem, cunosc valoarea artei, îmi place să citesc și să privesc tablouri la fel de mult ca oricui altcuiva, de fapt mai mult, dacă mă crezi –, dar acum e vorba de un război împuțit, un *război* și toți sunt ființe omenești și cum să pretinzi a alege pe care să-i salvezi și pe care să-i pui pe foc? Am crezut mereu – dar nu am spus-o pentru că se presupune că salvai vieți – că este o altă formă de dihotomie, genul alb sau negru. El este ceva, ea altceva, astfel că el poate fi vândut ca marfă și ea poate să-l cumpere. Cât de diferit este, în fond, de asta?

— Ah, Dumnezeule, nu e nici vorbă de…

— Nu e, Varian? Chiar nu e? *Oricum*, în ciuda faptului că nu aprobam în întregime ce făceai, mi-am dat seama, că în cazul cuiva precum fiul iubitului meu, cineva a cărui viață ar putea într-adevăr fi de valoare pentru a salva mii de altele, un efort suplimentar ar putea fi justificat. Niște bani direcționați spre altceva. Și acum îmi spui că am mințit? De ce? Ca să-mi demonstrez teoria? Ca să-ți arăt cât de greșit gândeai? Scoase un ușor chicot. Ah, nu ar fi de tot râsul? Exact ce ar fi trebuit să fac. Și apoi să fi scris despre asta în *Times*.

— De ce să nu am încredere în ce a zis Zilberman?

— Chiar așa, de ce? Mă întrebi pe mine? Pentru că tocmai puseseși băiatul în locul lui pe *Sinaïa* și Zilberman avea să fie deportat în Germania!

Îndoielile pe care Zilberamn le ridicase în mintea lui, îndoielile pe care el însuși le simțise de la început nu puteau fi amuțite.

— De ce să te cred pe tine când, de fapt, aveai motive berechet să mă minți? Ca să folosesc propriile resurse pentru beneficiul iubitului tău? Ca să uneltești cu el împotriva mea? Tu însuți ai spus că m-ai căutat anume, că n-a fost o simplă coincidență. De ce ai făcut-o?

Grant se aplecă și își puse mâinile pe genunchi. Când se îndreptă, Varian îi citi în ochi o nefericire de o profunzime nemaiîntâlnită până atunci.

— Chiar ești în stare să pui o astfel de întrebare, Tom? zise el dând din cap. Chiar poți?

— Știu ce mi-a zis Zilberman. Și știu că uneori este folositor să minți. *Știu.* Am făcut-o și eu și nu numai cu Eileen. Muncitorul acela care a murit în accidentul de mașină – eu l-am omorât. Am făcut-o chiar dacă nu mașina mea l-a ucis. După care am trăit ca și când nu s-ar fi întâmplat.

— O, pentru numele lui Dumnezeu! strigă Grant, lăsând mâinile în jos cu un gest profund de dispreț. Asta nu e despre Katznelson deloc! Și nici despre omul care a murit la Concord. Este despre tine, despre lașitatea ta afurisită. Tot nu poți s-o părăsești pe Eileen, nu? Știi că nu poți. Și trebuie să faci chestia asta, să comiți această inepție.

— Încerc să înțeleg ce ai făcut tu, Grant. Cum de ai putut face așa ceva.

— *Fugi,* asta faci. Ești pe fugă. Fugi de viața ta. Nu suporți ideea de a-ți părăsi soția și viitorii copii de dragul unui bărbat! Dar ești *homosexual,* mă auzi! Invertit! Poponar! Pederast! Toate chestiile alea pe care le spun oamenii… asta ești. Să-ți intre bine-n cap! *Îți plac bărbații. Mă* iubești. Pentru numele lui Dumnezeu, încetează să fii idiot măcar o clipă!

— Ai schimbat subiectul. Ai luat-o pe arătură. Ai abătut discuția de la întrebarea esențială. Problema nu este dacă eu prefer bărbații sau nu. Problema nu este dacă sunt gata sau nu să-mi las soția. Problema este dacă pot să am încredere în tine. Dacă m-ai mințit sau nu.

— *Lev Zilberman* te-a mințit. Îmi pare rău, Varian. Strălucitul tău pictor nu era strălucit numai în sensul artistic. A știut exact cum să te atingă. Unde să te lovească, ca să te facă să plătești pentru ce i-ai făcut. Ce prost lipsit de încredere ești!

— N-ai decât să mă faci prost, Grant. Nu cred însă că Zilberman a fost cel care m-a păcălit. Ce avea de câștigat? Pe de altă parte, tu și Gregor…

— Nu mai suport asta. Nu mai. Își puse mâinile pe șolduri și începu să se fâțâie prin grădină, dând din cap. Ce trebuie să fac? Aparent sunt vinovat până la proba contrarie. Din înfățișarea lui, din unghiul sprâncenelor, din tonul vocii cunoscute și iubite, din modul în care își ținea umerii pe când pășea prin iarbă, Varian încercă disperat să ghicească dacă mințea sau nu. Cum era oare posibil să cunoști pe cineva atât de bine, și totuși să nu știi? Și cât de mult adevăr era în ceea ce spusese Grant despre el și Eileen?

— Gata, zise în cele din urmă, ajungând iarăşi în dreptul lui Varian. Îl fixă, cu o privire de nepătruns în noaptea incipientă. E problema ta, nu a mea. Dacă vrei să termini cu mine, spune-o. Tu eşti cel care trebuie să decidă. Deşi te comporţi ca un prost furibund, sentimentele mele pentru tine nu s-au schimbat. Crede-mă că înţeleg. Ceea ce tu şi cu mine încercăm să facem nu se face în mod obişnuit. În ce te priveşte, am putea la fel de bine să ne propunem o plimbare pe Lună. Dar trebuie să-ţi găseşti calea, dacă vrei să facem ceva.

Apucă scaunul de metal şi prinse a-l târî spre terasă. La baza treptelor se opri şi se întoarse.

— Mă duc în oraş în seara asta, zise. O să mă cazez la Beauvau. Întoarcerea doctorului Grant. Între timp, tu stai şi gândeşte-te. O să fac şi eu acelaşi lucru.

Varian încercă să răspundă, dar i se uscase gura. Îl urmări pe Grant intrând în casă, iar un pic mai târziu văzu lumină în odaia lor. Peste mai multe minute, cum stătea împietrit în grădină, pe înnoptat, Grant ieşi cu o valiză în mână, îndreptându-se în josul aleii, spre tren.

*

Nu fu nevoie decât de o seamă de clipe, după ce Grant dispăruse din vedere, ca în minte să i se cuibărească o frică îngrozitoare: dacă Grant, făcând acel drum prin oraş în aerul de seară, cărând o valiză în pas furios, avea să se îmbolnăvească din nou şi să moară, totul va fi din vina lui, a lui Varian? Teama, suficient de puternică, îl împinse să o ia la goană spre gară, numai că Grant, aşa slăbit cum era, se dovedi mai iute; trenul plecase deja când ajunse Varian în gară şi următorul sosea abia peste o oră. Cumpără oricum un bilet şi aşteptă, ajungând în oraş într-o stare de anxietate ce-i întoarse stomacul pe dos. Alergă până în Vieux Port şi când ajunse la Beauvau, recepţionerul îi spuse că Grant sosise, într-adevăr, şi ocupase o cameră, rugând să nu fie deranjat.

În loc să meargă acasă, la patul pe care îl împărţiseră, Varian petrecu o altă noapte la sediu, ghemuit pe o canapea îngustă care mirosea a naftalină şi păr ars de cal. Dimineaţa îşi dădu cu apă pe faţă în chiuveta de la baie, se spălă pe dinţi cu o periuţă pe care o ţinea în birou, apoi fură o garoafă din aranjamentul floral de pe biroul Luciei Heymann. Privindu-se în oglinda de la baie văzu faţa disperată şi pierdută a unui

îndrăgostit, cu ochi încercănați și buze arse. Se duse fuga la Beauvau sub soarele nimicitor, spunându-și că Grant va accepta să-l vadă în dimineața asta, că dorința de a da ochii cu el reprezenta un indiciu de nevinovăție. La hotel însă aceleași directive. Tânărul recepționer cu pielea netedă, cel cu un semn din naștere pe obraz în formă de cifra opt, nu-l lăsă să sune în cameră la Grant, nici nu-i dezvălui numărul.

— Te rog, făcu Varian, care detesta să implore și mai ales ura nota de panică din propria voce. Nu putea să sufere să-și vadă reflexia în nenumăratele oglinzi, din față, din spate, de-o parte și de alta, imagine în care nu distingea decât un bărbat care se scufundă, un bărbat care nu știa dacă aerul salvator se găsește deasupra sau dedesubt. Te rog, zise din nou. Domnul Grant este doctorul meu. Este o urgență medicală.

Băiatul îl cercetă cu un ochi expert.

— Nu păreți bolnav, domnule Fry.

— Sunt bolnav! declară Varian cu disperare. Te rog, dă-mi numărul camerei. O să te cinstesc. Scoase portofelul din buzunar și extrase toți banii pe care-i avea asupra lui, cam două mii de franci. Pot să fac rost de mai mult. Dă-mi numărul camerei și rotunjesc la cinci mii.

În acea clipă, directorul, înalt și cu mustață, își făcu apariția de după o ușă cu oglinzi din spatele recepției. Băiatul îi aruncă o privire și directorul se apropie, apoi ridică din sprâncene la vederea francilor. Îl recunoscuse pe Varian, desigur. Era genul de director care avea grijă să-și știe clienții.

— Vreo problemă, domnule Fry? întrebă el. Vreun necaz legat de când ați stat la noi?

—Trebuie să văd un client al dumneavoastră, zise Varian, banii tremurându-i în mână. Domnul Grant. Este o chestiune de viață și de moarte.

— Stimatul doctor Grant a dat ordin clar să nu fie deranjat. A menționat cu osebire, domnule Fry, ca dumneavoastră să nu fiți lăsat. Trebuie să respectăm dorințele oaspeților noștri în primul rând. Puse mâna pe telefonul negru de pe bar sugerând în tăcere că dacă insistă, va trebui să sune la poliție.

Varian băgă banii la loc și se întoarse cu spatele de la oglinzile fără milă, spre alte oglinzi la fel de nemiloase; se distanță de infinitatea de reflexii ale sale ca prin ceață, clătinându-se până ajunse pe malul apei, unde îi căzură ochii pe bărcuțele ca de jucărie din portul dantelat. Deci

Grant nu voia să-l vadă un timp, o perioadă nedeterminată. Dăduse ordin special, insistase ca Varian să fie îndepărtat. Insulta pe care i-o adusese fusese suficient de gravă ca să aibă acest efect. Fie asta, fie se ascundea rușinat că descoperise adevărul.

Străbătu străzile până la sediu sub soarele năucitor, gândindu-se că dacă ar fi rămas în oraș măcar s-ar fi aflat aproape de Beauvau. La intrarea în clădire dădu de avocatul lui Danny, Navarre, care aștepta la ușă cu o cutie de la patiserie și un termos de metal, cu o expresie la fel de sumbră ca și în ziua precedentă. Sentimentul de recunoștință al lui Varian fu însă atât de mare la vederea acestuia, că aproape izbucni în lacrimi. Trecu un timp până să fie în stare să-i strângă mâna lui Navarre și să-l conducă la el în birou.

— Arăți ca și când ai fi stat treaz toată noaptea, domnule Fry. Vocea avocatului, neașteptat de baritonală pentru cât era de micuț, avea o notă de admonestare paternă.

— Sunt sigur că Danny a petrecut o noapte mai rea ca a mea, îl pofti Varian la el în încăpere. Trebuie să recunosc că sunt surprins să te văd aici, domnule Navarre. Credeam că nu e nimic de făcut până luni.

Avocatul puse cutia pe birou și o deschise, dând la iveală patru chifle rumenite.

— Ai o ceașcă? Cafeaua, din păcate, nu e chiar cafea, dar măcar e caldă.

Varian scoase serviciul de cafea de protocol și Navarre turnă lichidul fierbinte în două cești.

— De ieri am primit niște vești, zise, punând o ceașcă pe biroul lui Varian. Am o sursă la Évêché, care s-a dovedit un izvor valoros de informații. E surprinzător, domnule Fry, să vezi cine poate fi mituit și cu ce sume.

— O, da, am o listă lungă și eu.

— Sursa mea îmi spune că prietenul nostru Kourillo e, de câtva timp, în cârdășie cu poliția. Cred că nu vei fi șocat. Termenii afacerii erau foarte simplii; poliția dorea ca amicul Kourillo să te prindă pe dumneata, sau pe oricine altcineva de la Centre Américain, încălcând legea. Sigur că i-au promis o recompensă bogată în cazul în care reușește. Le-a povestit despre planul de a schimba aurul domnului Konstantinov și ei l-au încurajat să-i dea bătaie – dacă putea să implice pe vreunul dintre voi aveau să-i dea ca *petit cadeau* jumătate din

valoarea monedelor. Nu sunt dezamăgiți de rezultat. Consideră că v-au prins pe amândoi, pe dumneata și pe domnul Bénédite.

— Dar nu-i adevărat, zise Varian. Danny le-a spus că eu n-am avut nimic de-a face cu treaba. La ora respectivă nu eram nicicum prin apropierea reședinței lui Kourillo. N-au cum dovedi că sunt implicat.

— Dar ai avut contacte cu Kourillo de ceva timp referitor la schimb. Relatarea lui va avea mai multă greutate în fața curții decât cea a clientului meu.

— Atunci de ce nu au venit să mă aresteze deja?

— Cred că ești sub protecția Consulatului American, ridică Navarre o sprânceană. Poate că încă nu au înțeles implicațiile plecării domnului Bingham. Sau poate își închipuie că noul consul te va sprijini.

— Aici se înșală, mă tem.

— Domnișoara Gold, cu care am vorbit aseară, a spus la fel.

— Domnișoara Gold! Bănuiesc că nu-mi poți zice unde se ascunde, nu? Mi-ar plăcea să-l prind pe prietenul acela al ei și să-l strâng de gât.

— Domnișoara Gold insistă să fac tot ce pot pentru dumneata și domnul Bénédite. Trebuie să menționez că ea îmi plătește onorariul. A ținut morțiș să ți-o spun.

— Hm, oftă Varian, mulțumește-i din partea mea când o vezi. Și spune-mi ce crezi că înseamnă toată treaba asta, pentru Danny și pentru mine. Dacă va depune mărturie împotriva lui Danny și a mea acest Kourillo, și dacă se află la cheremul Comisariatului de Poliție, mi-e teamă că lucrurile sunt cam sumbre.

— Vei ceda așa de ușor, domnule Fry? se încruntă avocatul.

— Vezi vreo ieșire? Pentru că eu nu prea.

— Dacă într-adevăr consulatul va sprijini Centre Américain, dacă vor veni în sprijinul domnului Bénédite, atunci poate că declarația unuia precum Kourillo nu va avea prea multă greutate în fața curții. Nu se numără printre cei mai onorabili cetățeni ai orașului. De fapt, strict vorbind nici nu este cetățean francez, documentele sale au stârnit întotdeauna discuții. Se știe că în trecut a făcut afaceri ilegale. Dacă la eforturile mele putem adăuga sprijinul consulatului, atunci cazul nostru este departe de a fi inutil.

— Chiar crezi asta?

— *Mais oui.* Am venit să-ți spun asta.

— Trebuie să-l scoatem pe Danny din închisoare și să respingem

acuzațiile. Are un băiat în Statele Unite și nu poate fi despărțit de soția sa. Cred că așa ceva i-ar ucide.

— Asta se poate evita, domnule Fry.

— Dar fără sprijinul lui Bingham nu văd cum. Tipul care îl înlocuiește…

— A, da domnul Blount. Mă tem că-l știu bine. Într-adevăr, nu se pune problema să ne ajute din proprie inițiativă, fără o oarecare convingere. Consider însă că dumneata ai ceva valoros pentru el, ceva cu care ai putea negocia.

Varian își încrucișă brațele peste piept și se lăsă pe spate în scaun. Afară, un fâlfâit de aripi de porumbel se înălță brusc ca să dispară la fel; o umbră fugară trecu pe la fereastră.

— Doar nu vrei să spui bani. N-am cum să scot o sumă care ar putea fi de interes pentru Blount. Nici chiar cu ajutorul lui Mary Jayne, presupunând că ar dori să ni-l acorde.

— Nu bani. Ceva care ar servi carierei lui Blount.

— Mă tem că în dimineața asta sunt destul de obtuz, miji Varian ochii spre Navarre.

— Probabil că știi, domnule Fry, că ești considerat un personaj incomod, o *bête noire*, dacă vrei, de către comunitatea diplomatică. Așteptările lor legate de efectul dumitale posibil la Marsilia au fost dezmințite în mod răsunător. Nici unul dintre ei nu credea că ai să fii măcar în stare să-i localizezi pe artiștii de pe listă, ca să nu mai vorbim să-i scoți din Franța. Bănuiesc că l-au subestimat și pe domnul Bingham. Au subestimat adică gradul în care îți va sprijini misiunea, cu costul propriei cariere diplomatice. Capitalul dumitale politic a crescut enorm în ultimele luni. Poate că nu-ți dai seama în ce măsură.

— Știu că acum vor să părăsesc Franța. Și ce-i cu asta?

— *Vor* este probabil un cuvânt prea blând. Ai devenit, cum se zice, un fel de imperativ diplomatic.

— De fapt, ce dorești să spui, domnule Navarre? Că eu sunt chestiunea de valoare? Propui un schimb? Vrei să-i iau locul lui Danny?

— Nu să-i iei locul. Nu un schimb. Doar o afacere.

— Ce fel de afacere?

— Propune-i lui Blount că dacă intervine pentru a-l proteja pe Danny, vei părăsi Franța.

— Aha, înțeleg. Și dacă ar fi să consimt la așa ceva, dacă aş vrea să sugerez că-mi las organizația fără cârmă și fără conducere, ce te face să crezi că Blount o să mă creadă?

— Va *dori* să te creadă, domnule Fry. Are nevoie de asta. *Écoutez-moi.* Urmăresc de ceva timp cariera *domnului* Blount. Ca sub-viceconsul la Paris răspundea de eliminarea ajutorului american acordat pentru Société Spéciale pour la Protection des Réfugiés, organizație care mă interesează în mod deosebit. Am fost avocatul particular al societății timp de douăzeci de ani, încă de dinaintea Marelui Război, și membru al comitetului director timp de zece ani. Se pare că domnul Blount și-a obținut locul, în mare, prin favoruri personale. Dar superiorii lui au ajuns să observe că nu făcea față cererilor postului. Au vrut să părăsească Parisul și după ocupație să părăsească Vichy-ul –, de aceea a fost trimis la Marsilia, chipurile o promovare. Este o persoană disperată, domnule Fry, știe că-i atârnă cariera de un fir de păr. Dar dacă dumneata i-ai oferi *gloria* de a te da afară din Franța, dacă el ar fi cel responsabil de asta, viitorul lui imediat ar fi asigurat.

— Și eu pur și simplu să plec? Să renunț la tot? Danny n-ar accepta asta niciodată.

— *Mais non!* M-ai înțeles greșit. Fă-i promisiuni domnului Blount. Arată-i clar că vei părăsi țara imediat ce domnul Bénédite e pus în libertate. Pe urmă n-ai decât să-ți încalci promisiunea dacă vrei. Fă ce știi ca să rămâi. Asta vrea și domnul Bénédite. N-o să dispui de protecția consulatului, dar în mod cert fără Bingham oricum nu te mai bucuri de ea. Navarre se lăsă pe spate și sorbi din ceașcă, privindu-și interlocutorul pe sub sprâncenele întunecate.

Varian se întinse după telefon.

— Cât de curând crezi că va sosi Blount la Marsilia?

— În vreme de război un birou consular nu poate sta fără șef. Bănuiesc că a ajuns în oraş înainte ca domnul Bingham să fi fost scos din funcție. Domnule Fry, treaba asta însă nu trebuie discutată la telefon. E necesar să te întâlneşti cu noul viceconsul în persoană. Pleacă-ți ochii în fața lui! Umilește-te! Cheamă-ți muza! Închisoarea Chave e o chestie groaznică, dar e un veritabil palat în comparație cu locul unde l-ar trimite pe domnul Bénédite.

— Da, spuse Varian, punând receptorul la loc. Da, ai dreptate, desigur.

— Familia Gold are încredere în opinia mea. Sper că și dumneata vei avea.

— Da. Ei, bănuiesc că o să trebuiască să-i mulțumesc lui Mary Jayne pentru tot.

— Uneori generozitatea domnișoarei Gold se revarsă și asupra ce nu ar trebui. Îți împărtășesc antipatia față de tânărul său protejat. Dar încrederea ei în dumneata pare justificată. Îmi spune că se simte într-un fel înrudită cu dumneata. O cunosc de când era copilă și știu că nu este ceva ce i se întâmplă des.

— Mulțumesc pentru vorbele acestea, Navarre. Spune-i… dacă vrei, dacă o vezi, spune-i că nu trebuie să se ascundă. Prefer s-o văd, orice s-ar fi întâmplat cu Asasinul.

— Voi face întocmai, domnule Fry. Și acum te implor să vizitezi consulatul cât mai iute.

*

Edwin Blount, palid și înalt, adus de umeri, ședea în spatele biroului proaspăt eliberat de Bingham cu un aer de corectitudine pachidermică. Legănarea înceată a capului masiv, clipitul somnoros, brațele greoaie atârnate peste birou, toate păreau a sugera că aparține locului dintotdeauna și că va rămâne acolo atât cât va pofti. Când, în fine, vorbi, o făcu extrem de lent, stârnindu-i zvâcniri nerăbdătoare de inimă lui Varian.

— Și de ce, întrebă Blount, exact de ce, domnule Fry, de ce aș veni în ajutor asociatului dumitale, domnul Bénédite? Danny, cum îi zici? Înțeleg că nu este cetățean american.

— Este angajat de o organizație americană și lucrează sub îndrumarea mea de mai bine de opt luni. A fost arestat făcând această muncă. Îi datorăm protecție, domnule Blount.

— Bénédite a încălcat legea. Și sunt sigur că nu e primul din organizația dumitale care face asta. Domnul Fullerton m-a pus la curent cu acțiunile dumitale în Franța. De luni de zile stai ca un spin în coasta consulatului. Ca un spin.

— Ai dreptate, zise Varian. Eu sunt cel care ar trebui să-și asume vina. Nu Danny a pus la cale schimbul. El a respectat legea tot timpul și este corectitudinea morală personificată. Are o soție care-l adoră și un

fiu care depinde de el. Băiatul deja se află în America în îngrijirea unei mătuși. Danny nu-și poate permite să lase nimic să-i zădărnicească propria emigrare. Avusese sentimentul că imaginea lui Danny ca om de familie avea să-l miște pe Blount, dar acesta nu reacționă în nici un fel. Eu sunt cel care ar trebui să fie arestat, domnule Blount. Numai că treburile au ieșit altfel și acum Danny se găsește în închisoarea Chave, un loc cu adevărat oribil. Dacă dumneata ai interveni în favoarea lui, avocatul crede că poți să-l scoți de acolo – cel puțin pe cauțiune, în așteptarea procesului. Și apoi poate că va scăpa doar cu o amendă.

— Vin din nou și te întreb, domnule Fry, de ce ar trebui să mă preocupe vreun pic soarta acestui francez?

— Pentru că, pe scurt, Danny a adus servicii neprețuite Statelor Unite. Munca lui pentru Centre Américain ne-a îmbogățit imens capitalul cultural. Clienții aflați sub protecția lui – refugiații cei mai neutri din punct de vedere politic, cei mai puțini controversați aplicanți pentru ajutorul nostru, aș putea adăuga – luați împreună, au o valoare artistică inestimabilă. Iar el i-a salvat pe acești bărbați și femei la rugămintea noastră, în serviciul nostru, al unei organizații americane, una protejată conform legii americane, dar și franceză, de către Consulatul American.

Blount ridică o singură sprânceană, total neimpresionat.

— Dacă îl ajuți, adăugă Varian, jur pe ce-am mai sfânt că voi părăsi Franța fără să protestez, cu proxima ocazie, și-mi voi încheia activitatea aici. Sunt terminat, domnule Blount. Știu care e treaba. Gestapoul e pe urmele mele, iar Vichy-ul se supune ordinelor acestuia. Dacă rămân sigur că voi sfârși într-un lagăr de concentrare.

Blount clipi cu o încetineală preistorică.

— Plecarea dumitale. Asta ar fi într-adevăr ceva, domnule Fry. Ceva important. Să nu te mai amesteci în ciorba consulatului, iar organizația dumitale să părăsească Vichy-ul, ei da, asta ar fi într-adevăr ceva. De fapt, să știi că Fullerton mi-a promis… un fel de premiu extravagant s-ar putea spune… dacă te determin să pleci din țară. Urmă un alt clipit letargic. Bănuiesc că nu își închipuia c-am să pot face așa ceva. Aș fi recunoscător și profund mulțumit să-i arăt că s-a înșelat.

— Dacă îl ajuți pe Danny, indică Varian, îți promit că în două săptămâni am plecat. Îți jur ca fost Cercetaș Vultur. Și pot oferi orice alte garanții ai dori. Aproape că-i venea să se creadă; cât mai putea

suporta să rămână în Franța, oricât i-ar fi fost misiunea de nobilă, dacă ce exista între el și Grant se distrugea, se topea în neant? Cum ar mai putea suporta să rămână măcar o singură zi?

— Ai fost Cercetaș rang de Vultur? întrebă Blount, în ochi aprinzându-i-se acum o scânteie palidă.

— O, da. Am obținut laurii de aur și de argint la șaptesprezece ani. Sigur că Grant fusese Cercetașul Vultur, Grant scosese emblema de onoare cu lauri aurii și argintii, într-o seară la Gore Hall; și cu o oarecare ceremonie le prinsese de izmenele lui Varian, ca recunoștință a serviciilor proaspăt aduse.

— Ei, da, un Cercetaș Vultur trebuie să ajute un alt Cercetaș Vultur, grăi Blount. Și cu o lentoare infinită întinse mâna flască și pătată peste biroul lui Harry Bingham.

*

Urmă o perioadă de așteptare cumplită. În primele patruzeci și opt de ore singura alinare a lui Varian fu că duse mâncare și pături la închisoarea Chave pentru Danny și îi scrise o serie de bilete lui Grant în care îl implora să stea de vorbă o jumătate de oră, zece minute, o clipă. De la Beauvau nu veni nici un răspuns însă și, deși gardienii de la Chave acceptaseră darurile lui Varian, constând în sendvișuri învelite în hârtie și pături de lână, se prea poate ca ele să nu fi ajuns la Danny. Pe Théo, instalată în birou, pe podea, prea puțin o alină descrierea târgului făcut cu Blount; se îndoia că cineva ar putea considera acțiunile lui Varian atât de importante.

Dar marți dimineață, la zece jumătate, ușa centrului se deschise și Navarre intră, urmat chiar de prizonierul eliberat pe cauțiune, într-o stare mult mai mototolită și jigărită față de obișnuita-i apariție în costumul de tweed. Era nebărbierit, cu dungi galben-violet sub ochii duși în fundul capului și bărbia plină de vânătăi întunecate. Théo i se repezi în brațe, prin rochia subțire de bumbac ițindu-i-se umerii ascuțiți. Rămaseră așa un timp îndelungat, în timp ce ceilalți – Jean Gemähling, Lucie Heyman și tânărul Gussie Rosenberg, înmărmuriți – priviră în tăcere. Când Théo se depărtă puțin, Varian se apropie și-l luă el în brațe pe eliberat. Mirosul de Chave – urină stătută, varză veche, șobolani morți și putreziți – i se impregnase lui Danny în piele, în păr, în țesătura

costumului, iar Varian îmbrățișă izul ca penitență.

— Mă ierți? zise răgușit.

— Nu e nimic de iertat, răspunse Danny.

— Te-am lăsat să faci treaba singur.

— Eu am insistat, dacă îți amintești.

— Dar trei zile în gaura aia împuțită! Și uită-te la tine, uită-te ce ți-au făcut!

Danny își pipăi vânătăile din barbă.

— Nu m-am privit în oglindă, dar îmi imaginez că nu sunt frumos. Nu-mi dau seama cum m-ai scos afară. Navarre refuză să-mi zică.

— O să-ți explic la un pahar, după ce ai mâncat și te-ai odihnit. Acum vor să te salute și ceilalți. Jean, Gussie și Lucie veniră să-i strângă mâna și să-l felicite că fusese eliberat pe cauțiune, în timp ce Théo făcea aranjamente ca să-l examineze un doctor și apoi să fie transportat la Air Bel, în mașina lui Vinciléoni. Navarre, care urmărise toate acestea în tăcere, îl scoase pe Varian și-l duse într-o încăpere alăturată, închizând ușa.

— Ei bine, zise Varian, așezându-se la o măsuță. Ai avut dreptate. Bătrânul Blount a pus imediat botul.

— Se va auzi la Vichy despre asta. Cu siguranță că o să strângă șurubul acum în ce te privește.

— N-au decât. Am resurse. În cel mai rău caz mă ascund. O mulțime dintre clienții mei au făcut-o, luni de zile uneori.

— Resursele dumitale se pot dovedi insuficiente. Sper că ai o strategie de ieșire.

— Te rog să înțelegi, domnule Navarre, nu intenționez să mă las scos cu forța.

— Autoritățile de la Vichy par destul de stângace la treabă, dar se pot dovedi un adversar redutabil. Și dacă ești arestat sau aruncat într-un lagăr nu-ți vei mai putea dirija organizația. Ce se va întâmpla atunci?

Varian păstră tăcerea o clipă.

— Nu știu.

— Te sfătuiesc să faci pregătiri, domnule Fry. Cu ajutorul consulatului cred că pot să-l scap pe clientul meu de acuzații, sau cel puțin să nu fie condamnat la închisoare. Înțeleg că este adjunctul dumitale. Dar dacă îl scot basma curată, atunci el și doamna Bénédite e necesar să părăsească Franța imediat și să se alăture fiului. Nu trebuie

să întârzie. Închiderea cazului domnului Bénédite nu înlătură primejdia.

— Da, corect.

— Dacă într-adevăr vei fi forțat să părăsești Franța, cineva trebuie să-ți continue munca. Această organizație are un rol necesar. Soarta ei nu poate fi legată numai de a dumitale.

— Sigur că nu. Colegul meu Jean Gemähling va prelua cârma dacă eu trebuie să plec. Însă Danny și cu mine trebuie să avem timp să-l învățăm ce și cum, amândoi. De aceea e foarte important să-l scapi pe Danny de toate acuzațiile. Desigur că el unul nu putea pleca din Franța acum, nu cu Grant care refuza să-l vadă, nu când viața interioară i se zbătea într-o asemenea oribilă incertitudine.

— E neapărat necesar ca domnul Bénédite să fie achitat, zise Navarre. Și cred că va fi. Iar acum, domnule Fry, te las la îndatoririle dumitale. Dumnezeu să-ți ocrotească misiunea!

36
Lumine Tuo

Danny insistă să meargă la treabă a doua zi dimineață, cu Varian și Jean, neadmițând să fie cocoloșit; nici nu clipi când trecură pe lângă închisoarea Chave, pe drumul spre bulevardul Garibaldi, ci doar dădu cu tifla și rosti o înjurătură copilărească. La sediu, el și Varian tocmai începuseră să treacă în revistă lista de clienți a zilei când sosi Gussie într-o stare de agitație ce-i sugruma cuvintele, ținând în mână un ziar de dimineață. Scoase prima secțiune și i-o întinse lui Varian.

— Britanicii au interceptat vasul *Winnipeg*, citi acesta. L-au prins înainte de a ajunge în Martinica. Bănuiesc că vor să-l adauge la propria flotă. Conform articolului cică se află în Trinidad acum.

— *Winnipeg*! exclamă Jean. Cu aproape optzeci de clienți ai noștri la bord. Și nevasta lui Breitscheid.

— Au fost toți, se pare, duși în Martinica, într-un lagăr temporar. Probabil că britanicii vor să-i interogheze pe rând. Or fi obținut ceva informații secrete cum că s-ar afla agenți Gestapo la bord. Își închipuise că asta era cel mai rău, dar apoi citi mai departe. Vichy-ul a închis ruta de Martinica cu totul, continuă pe glas scăzut. Nu vor să mai piardă și alte vase. *Wyoming*, *Mont Viso*, *Sinaïa*… toate stau nemișcate în Casablanca acum.

— Dumnezeule! exclamă Jean. Cred că aveam cam o sută și optzeci de inși în toate aceste vase. Poate două sute.

— Două sute și douăzeci și trei mai exact, îl corectă Danny. Găsi un set de dosare și cercetă listele de nume. Acum se află deja cu toții în lagăre de concentrare. Și acolo rămân până când Vichy-ul va găsi de cuviință să lase vapoarele să plece din nou.

Varian se ridică în picioare și se îndreptă spre fereastră. Pe stradă începuse deja să se formeze un șir de refugiați, îndreptându-se spre

Centre Américain în grupuri panicate, vociferând tot mai tare, toți probabil dorind să știe cum rămânea acum cu propriile planuri de plecare, majoritatea bazându-se pe curse studiate cu grijă, care acum nu mai puteau să se desfășoare, iar vizele lor expirau curând.

— Hai să mergem jos, îl trase Danny de mânecă pe Varian.

— Și să le spunem ce?

— Să le zicem adevărul. Că încercăm să aflăm mai multe. Și să le oferim un pic de speranță, Varian. Am mai înfruntat și alte impedimente.

— Dar nu de aceste proporții.

— Acesta este Centre Américain. Ce e mai american decât speranța nebună?

Rămase o clipă în tăcere. Mâna lui Danny pe braț, insistentă și fermă, îl umplu de curaj.

— Bine, zise în cele din urmă. Hai să mergem!

Se duseră jos, deschiseră ușile de la intrare și Varian strigă o urare de bun-venit. Când îi auziră vocea refugiații – bărbați, femei, băieți și fete, cu fețele crispate de disperare – se întoarseră către el, cuvintele de protest și sfadă amuțind, în expectativă. Le făcu semn să se deplaseze spre ușă. Ajunși suficient de aproape ca să-l audă, îi anunță că Centre Américain avea să-i primească câte unul pe rând; că o să facă toate aranjamentele necesare; că nu trebuia să intre în panică. Trebuia să formeze o coadă, de-a lungul străzii și după colț. Ca și când ar fi șoptit o vrajă, îi urmară indicațiile imediat; o făcură aproape pe mutește, chiar și copiii. Refugiata din capul șirului – o tânără cu ochi căprui strălucitori și fața ovală îi păru vag cunoscută lui Varian, ca și când ar fi văzut-o în vreun vis sau în vreo fotografie veche – se lăsă dirijată spre holul de intrare. Se ţinu apoi după Varian pe scări, în sus, în deplină tăcere.

— Limba? o întrebă urcând.

— Germană.

— Numele?

— Johanna Arendt. Prietenii mă știu drept Hannah.

— Dumneata ești Hannah Arendt? se opri el pe palier s-o privească. Bursiera a cărei lucrare de doctorat l-a vrăjit pe Walter Benjamin?

Tânără lăsă ochii în jos.

— Walter m-a pomenit în fața dumitale?

— Prietena mea Miriam Davenport te-a menționat, ca și pe soțul dumitale, acum câteva luni. Mi-a spus cât îți apreciază Benjamin munca. Dar până acum n-am știut unde poți fi găsită. Ești primul noroc pe care îl avem azi.

Hannah scoase un râs scurt, plin de ironie.

— Eu și noroc! Mă simt blestemată! Și când te gândești că ne căutai, domnule Fry, iar noi eram aici, la Marsilia, târându-ne de la un hotel la altul, care mai de care mai mizer. Cred că de aia s-a îmbolnăvit soțul meu. E în pat cu gripă. Am auzit că vă ajutați clienții să găsească doctori, unii care nu ne consideră… refugiați, vreau să zic… de neatins.

— Vino aici, domnișoară Arendt. Să te prezint secretarei. Îți va lua toate datele. Da, putem găsi un doctor și vom vorbi despre vize pentru dumneata și soțul dumitale. Nu mai avem trecerea de care ne bucuram la departament, dar ne vom strădui. Miriam a fost foarte fermă în ceea ce te privește. M-a pus să promit că mă voi da peste cap pentru dumneata.

Ochii tinerei se fixară asupra lui Varian.

— Să te dai peste cap? repetă ea și o clipă Varian se întrebă dacă nu așa era expresia în germană. Numai că Hannah înclină capul întrebător: Adică nu te dai peste cap pentru toți, domnule Fry? Părea a întreba din pură curiozitate, din dorința de a aprecia mai bine cine este. Ceea ce îl făcu să nu grăiască decât adevărul în fața aceste femei directe, cu ochi inteligenți și o față luminoasă ca luna în creștere.

— Poate că n-am făcut-o mereu în trecut, zise. Dar am aflat prețul unei astfel de abordări.

O altă femeie și-ar fi lăsat ochii în jos. Nu și Hannah Arendt.

— Ai făcut tot ce-ai putut, sunt convinsă.

— Să încercăm acum să facem tot ce putem pentru dumneata, spuse Varian. Deschise ușa și o invită în birou, la masa lui Lucie, oferindu-i un scaun. Când văzu ziarele împrăștiate, îl luă de cel de deasupra și scoase un suspin lung.

— Au strâns șurubul! zise ea. Și-o să continue până când o să murim cu toții.

— Da, cursa de Martinica a fost suspendată deocamdată. Tocmai am citit despre asta.

— Nu asta. Uite aici, despre noua legislație.

Varian îi luă ziarul, aruncând ochii la articolul pe care îl indicase.

Statute regulatorii votate suna titlul anodin. Dar dacă citeai câteva rânduri pricepeai imediat despre ce statute era vorba: toate antreprizele evreiești trebuiau de acum să fie înregistrate la stat; oricine avea cel puțin trei rude evrei era socotit evreu: nici un evreu nu mai putea fi angajat în vreo profesie sau meserie, de la bancher la profesor, mergând până la *exploiteur des forêts, correspondant local des journaux* și *concessionnaire des jeux*[25].

25. Pădurar, corespondent local și concesionar de jocuri (în franceză, în original).

Danny se apropie și începu să citească peste umărul lui Varian. După nici o clipă ridică ochii și suspină.

— Nu-i putem ține pe stradă, zise. Mai bine să deschidem ușile.

— Deschide-le, îl îndemnă Varian. Și spune-le tuturor să vină sus, atâția câți încap.

Peste câteva clipe o mulțime mohorâtă umplu încăperile; aerul vibra de franceză, germană, polonă și rusă. Refugiații ocupaseră fiecare scaun, fiecare centimetru de podea; copiii se îngrămădeau la ferestre. Iar pe hol se afla o coadă compactă de clienți și viitori clienți, extinzându-se până jos, pe scara curbată. N-o să permită niciodată să fie smuls de la treaba sa, se gândi Varian; oamenii aceștia formau un zid însuflețit, o fortăreață vie.

*

Toată ziua și toată săptămâna ce urmă munci fără încetare, deschise noi dosare, rescrise planuri vechi, îi asigură pe refugiații programați să plece pe ruta Martinica că transportul transatlantic nu putea să fie anulat pe veci. Ce nu și-ar fi dorit ca Miriam să fie aici, ca Mary Jayne să iasă de unde se ascundea. Avea nevoie de amândouă, avea nevoie de ele la fel de mult ca la început. Avea nevoie și de Bingham, cu disperare. Și avea nevoie de Grant, de el în birou, de el atunci când era timpul să se retragă un pic din nebunia și presiunea cererilor clienților, avea nevoie de el în tramvaiul care îl ducea spre Air Bel. Găsi că nu poate să gândească, ca să nu mai vorbim să doarmă, în încăperea pe care o împărțise cu Grant. Se retrase astfel în locul lui Breton și Jacquelinei, zăcând treaz toată noaptea cu ochii la construcțiile mobile pe care Aube

le meşterise din beţigaşe şi carapace de insecte şi scoici. Harpsicordul dormita în tăcere, jos. Théo și Danny se retrăgeau împreună și își făceau probleme până seara târziu despre micuțul lor fiu; Jean Gemähling, deplângând recenta plecare a lui Consuelo de Saint-Exupéry, se perpelea în camera lui, mistuit de dor. În fiecare seară, înconjurat din toate părțile de tăcere, Varian își închipuia că aude pașii lui Grant pe alee, își imagina ușa de la bucătărie deschizându-se și pe el urcând treptele. Dar în fiecare zi se trezea tot singur, nici un pic mai aproape de o lămurire sau revelație; iar când îi scrise nu primi nici un răspuns.

*

Într-o dimineață, după ce trimisese obișnuita rugăminte la Beauvau printr-un mesager, în ușa biroului apăru Lucie Heyman ca să-l anunțe că îl caută Edwin Blount. *Noul meu prieten*, i-ar fi putut spune lui Grant dacă s-ar fi aflat acolo. Îi mulţumi Luciei și ridică telefonul. Auzi obişnuita serie de pârâituri şi apoi respiratul greoi şi încet al lui Blount; i se păru și că distinge vag zgomot de valuri spărgându-se la distanță, la poalele stâncii de deasupra mării.

— E cineva acolo? Alo? făcu Blount.

— Da, eu sunt, zise Varian.

— Ah, bine. Păi, Fry, colegul dumitale, domnul Bénédite e liber, din câte am înțeles.

— Da. Sigur, trebuie să meargă la proces, dar avocatul crede că o să câștige. Și pentru asta trebuie să vă mulțumim, domnule Blount. Ați îndeplinit un act eroic pentru cauza libertății.

Blount avu o oarecare ezitare. Varian își imagină că nu fusese de multe ori asociat cu termenul „eroic".

— Păi, zise într-un târziu, un Cercetaș Vultur își ajută întotdeauna camaradul cercetaș.

— Așa este. Bănuiesc că m-ai sunat ca să vezi dacă mă țin și eu de cuvânt.

— Te sun ca să-ți spun, domnule Fry, că tocmai am primit o telegramă de la Vichy despre dumneata.

— O, da, bănuiesc că o să vină multe.

— Consider că este de datoria mea să te informez despre intenția

Vichy-ului.

— Și care ar fi acesta?

— Hm, uite cum stă treaba, își drese Blount vocea. O să fii arestat fără întârziere. Gestapoul exercită presiune asupra Vichy-ului în această direcție.

— Gestapoul! Dar altă treabă mai bună n-au de făcut?

— Dacă aș fi în locul dumitale, n-aș considera chestiunea una de râs.

— Mă scuzi, domnule Blount, dar nu văd de ce să fiu posac când nu există absolut nimic ce aș putea face. Nu cred că te vei grăbi să mă ajuți, nu?

— Conform înțelegerii noastre, a dumitale și a mea…

— Trebuie să mă predau de bunăvoie, nu?

— Acum, eu n-am zis…

— Dar am menționat că nu-mi pasă dacă merg într-un lagăr de concentrare, nu-i așa? Și totuși nu este încă treaba dumitale să previi așa ceva?

— Am avut gentilețea, domnule Fry, de a te informa despre intenția Vichy-ului. Nu eram obligat s-o fac. Dar ca Cercetaș Vultur…

— Vasăzică, mușcă Varian din vârful creionului, meditând, am avut o înțelegere. În care condiții pricep de ce nu încerci să schimbi părerea Vichy-ului. Ai considera oare că greșesc – că nu așa se comportă un cercetaș Vultur, dacă vrei – dacă te-aș întreba dacă asta e chiar tot ce poți face?

— Dumneata ai încălcat legea, Fry. Se știe la Vichy, și o știm și noi.

— Nimeni nu poate s-o dovedească.

— Nu suntem puterea suverană aici. Nu putem să oprim Vichy-ul să te aresteze, dacă asta intenționează să facă. N-am dorit decât să te informez, atât, să te informez. Nimeni nu se dă în vânt după surprize. Urmă un moment abisal de dres vocea, apoi zgomotul repetat al brichetei. Înjurătura înfundată a lui Blount îl informă pe Varian că fie rămăsese fără gaz, fie își nenorocise piatra.

— Dacă nu te superi că te întreb, domnule Blount, ce rost are să-mi spui că o să vină să mă ridice? Ce rost are, dacă nu ai nici o intenție să iei vreo măsură?

— Nu mai am nimic de spus despre subiect, spuse viceconsulul. Am simțit că trebuie să știi. Să ai timp să-ți pui afacerile în ordine etc.

— Aha, e splendid, Edwin. Splendid. Mă consider norocos că am fost informat.

— Hm, mă bucur că te-am putut ajuta.

— Bănuiesc că primești premiul de la Fullerton indiferent dacă sunt trimis la închisoare sau nu, atâta timp cât îmi las postul și închid centrul.

— Nu pot să comentez mai mult, replică Blount.

— Pricep. Bine, Edwin, mulțumesc foarte mult. Puse receptorul în furcă și o clipă rămase cu ochii spânzurați în gol, pe fereastră, unde soarele încingea albicios pietrele din clădirea de vizavi. Vichy-ul se mișca iute când voia; se putea deplasa ca un șoim la vânătoare. Se gândi să ia un tren și să meargă la țară, undeva, sau să se ascundă în vreun hotel la mama-naibii pe coastă. Putea să se ducă la Air Bel, să împacheteze câteva lucruri și să plece. Dar gândul de a părăsi Marsilia cât timp Grant se mai găsea aici îi părea insuportabil, imposibil. Pe când cugeta la toate acestea intră Lucie cu o notă în mână care îl chema într-o audiență la Maurice Anne Marie de Rodellec du Porzic, șeful prefecturii Bouches du Rhône. Trebuia să se înființeze în biroul acestuia, neînsoțit, la ora unsprezece dimineața; dacă n-o făcea, avea să fie arestat imediat.

*

Nu mai putea amâna. Trebuia să se vadă cu Grant. Chiar în dimineața asta, înainte de întâlnirea cu Porzic, altfel avea să o ia razna. Se ridică de la birou și-și îndreptă cravata. Fără un cuvânt lui Danny, sau lui Théo sau Jean, se strecură prin puzderia de clienți, în jos pe scări și afară pe stradă. Pe când străbătea drumul cunoscut spre hotelul Beauvau un freamăt de panică îi cutremură tâmplele. Dacă, ajuns acolo, recepționerul hărțuit îl informa că dr. Grant plecase în dimineața respectivă, fără să lase vreo adresă? Dar pe de altă parte dacă Grant accepta să-l vadă? Ce va face, ce va spune în prezența lui? Chiar în cele mai bune vremuri, miza cu Grant era întotdeauna insuportabil de mare; acum părea de-a dreptul zdrobitoare.

În spatele recepției nu se afla băiatul cu semnul din născare pe obraz și nici directorul nu-și făcu apariția prin ușa secretă, cu oglindă. În schimb, în scaunul puterii, păzind accesul spre clientela hotelului, se găsea o fată cu ochi aprigi și cosițe blonde împletite, o versiune galică a

unei valkirii. Se pare că primise și ea instrucțiunea că domnul Grant trebuie ferit cu orice preț de domnul Fry. Când o imploră să telefoneze în cameră și să-l anunțe, fata îi spuse în termeni expliciți că avea ordine de la director să anunțe poliția dacă domnul Fry își făcea apariția la Beauvau.

— Și ce mă fac? scăpă el. Nu intenționase să vorbească cu voce tare, cu siguranță nu pe acel ton încordat și disperat; imaginea sa din tunelul infinit de oglinzi înfățișa un om în pragul execuției.

— Vă rog să plecați imediat, îl somă valkiria.

— O să mor, zise el și chiar i se păru adevărul.

Sprâncenele valkiriei se uniră imediat. Totuși, i se păru că tânăra analizează sinceritatea declarației. El unul nu se îndoia defel; mai bine se arunca în apă, în port, să se ducă la fund, să devină una cu balastul general de lanțuri ruginite și lemn mucezit și oase de gangsteri decât să fie arestat fără speranța de a-l mai vedea vreodată pe Grant. Își scoase ceasul de la mână, de formă hexagonală, un Patek Philippe care fusese al bunicului. Pe fața de aur mătuită limbile traforate din oțel albăstrui indicau ora și minutul; în dreptul orei șase se afla un cadran micuț, care ticăia secundele la modul infinit. Eileen vorbise întotdeauna de a-l oferi ipoteticului lor fiu când va merge la colegiu, enunț ce stârnise în Varian un sentiment oribil de claustrofobie, ca și când viața lui nu mai era decât o pârtie îngustă spre mormânt. Netezi cureaua ceasului cu mâna pe tejgheaua recepției, fixând-o pe tânără.

— Hm, exclamă ea în cele din urmă. Bănuiesc că n-am cum să vă împiedic să stați la bar.

— O să-i comunicați că sunt aici? simți Varian că i se strânge stomacul înfiorător.

Recepționera dădu scurt din cap a confirmare și era pe cale de a lua ceasul de pe tejghea când ascensorul se opri cu un sunet de clopoțel. Fata își retrase mâna ca arsă și Grant însuși ieși din spatele ușilor cu oglinzi ale liftului. În patru pași străbătu holul, aruncă o privire spre ceasul de pe recepție și pricepu care era tranzacția. Cu viteză de magician luă Patek Phillipe-ul și-l vârî într-un buzunar al pantalonului lui Varian, degetele atingându-i o clipă coapsa ca un foc.

— *Bonjour*, Marie, o salută pe tânără, care se făcuse roșie ca racul. Ceva mesaje pentru mine în dimineața asta?

Valkiria deschise gura și clătină din cap.

— Mda, mulțumesc oricum, zise el și se întoarse spre Varian. Întâmplător, chiar veneam să te văd.

Varian nu fu în stare decât să-l privească și să-și apuce ceasul din buzunar, cuprins de un val de groază și în același timp de ușurare. Ce să zică, ce putea să zică?

— Dacă tot ai venit, Tommie, ce-ar fi să mergem la bar?

Acceptă fără un cuvânt, urmându-l pe Grant, care străbătu holul cu oglinzi și intră în braseria hotelului. Localul avea o temă nautică, cu podele de lemn, galbene, imitând puntea unui vapor; pe pereți atârnau litografii înrămate de goelete cu trei catarge și de ambarcațiuni aerodinamice cu două catarge și cu pânzele întinse în vânt. Perla încăperii o reprezenta un istioforid, un pește cu cioc, gigantic, lucios, montat în mahon și surprins într-o încleștare veșnică, tronând deasupra șemineului. Printr-un șir lung de ferestre, clienții puteau admira bărcile legănându-se mândru în port. Grant ceru o masă într-un colț, unde geamurile erau deschise, permițând o adiere cu miros de sare și alge.

Varian se așeză într-un scaun de ratan cu spătar. Capul începuse să-i pulseze dintr-odată de durere, iar în pântec simțea ca un foc. În fața lui, Grant stătea la fel de senin ca-ntotdeauna, îmbrăcat într-o haină de in, cu o cravată de mătase abia înnodată. Culoarea îi revenise în ultimele opt zile. Părea a nu-și mai aduce umerii în față. Cu veșnica-i ușurință potolită, făcu semn chelnerului și comandă două pahare de Pernod și apă. Varian nu putu decât să-l privească în tăcere, perplex: cum se făcea că numai de Grant îi păsa pe lumea asta, iar Grant îl mințise în mod teribil, luni în șir.

— Nu merită să dai de-a azvârlita cu ceasuri valoroase de epocă, Tommie, îl admonestă el. În majoritatea cazurilor banii sunt absolut suficienți.

— Am încercat, zise Varian, simțind parcă nisip pe gât. Am încercat în fel și chip. Tuși, dar senzația de iritare rămase. Parcă nu putea respira. Personalul hotelului mi-a dat de înțeles că nu vrei să mă mai vezi.

— Chiar am dat ordine ferme, apăru un fir de zâmbet la colțul gurii lui Grant. Băiatului acela arătos, cel cu semnul din naștere, i-am părut cam fără inimă pentru că am refuzat să văd un pacient. A intervenit de mai multe ori în numele tău.

Deci Grant știa că venise în repetate rânduri.

— Arăți… ceva mai bine. Cred că aproape ca de obicei. Doctorul autentic a…

— O, sunt bine, în mare parte. Ești amabil că m-ai scutit de o excursie până la sediu, totuși. Nu pot încă să umblu prea mult fără să-mi iasă sufletul. Vorbea calm, măsurat. Părea să țină ceva, lucrul cel mai important, la distanță.

— Dar porniseși să te întâlnești cu mine. Mă bucur să aud.

— Serios? Nu eram sigur de asta.

— Da, am… Ce? A stat treaz noaptea, dorindu-și să dea timpul înapoi? Dorindu-și să nu se fi lansat în acuzațiile pe care le-a făcut? Dorindu-și să nu fi venit niciodată în Franța? Dorindu-și ca Grant să fi urmat Conservatorul, nu Harvardul, sau ca el, Varian, să nu se fi născut? M-am gândit la toate, glăsui sugrumat, deși era o minciună. În mare, încercase să nu se gândească deloc.

— Și la ce concluzie ai ajuns?

— La nici una, de fapt. Ca să fiu sincer am fost ocupat să-l scot pe Danny din închisoare. Știai asta? Iar ruta Martinica a fost întreruptă. Și s-a dat o nouă serie de legi împotriva evreilor. Iar Portugalia nu mai emite vize de tranzit… să-ți zic mai departe?

— Dacă dorești, se fâțâi Grant în scaun.

— Gestapoul vrea să părăsesc Franța. Asta e știrea zilei. Bingham nu mă mai poate ajuta. A fost și el dat afară și trimis la Lisabona. Tipul care l-a înlocuit mă urăște la fel de mult ca Fullerton. De fapt chiar am fost convocat de căpitanul du Porzic în dimineața asta. De asta am venit. Nu cred că mai fac mulți purici aci.

Fața lui Grant rămase impasibilă.

— Și dacă pleci ce-o să se întâmple cu Centre Américain?

— Danny va prelua treaba până obține vizele. Apoi Jean va lua cârma. Sunt mai mult decât capabili amândoi. I-am pregătit, de fapt, de luni.

— Deci ai venit să-ți iei rămas-bun.

Varian cercetă seria de lucruri fără sens de pe masă: un șervet de in, o solniță argintie, paharul lui de Pernod, neatins.

— Da, probabil.

— Atunci ai nimerit perfect. Și eu veneam să-ți zic la revedere. Plec la Lisabona mâine-dimineață la ora nouă. Zbor apoi acasă cu *Yankee Clipper*.

Vestea îl străpunse ca o lamă pe Varian. Pleca la Lisabona, pe urmă cu *Yankee Clipper*: aceste decizii de căpătâi luate fără știrea sa, când timp de luni nici nu respiraseră fără să-și ceară sfatul unul altuia. Și imediat își aminti. Portugalia nu mai emite vize de tranzit.

— Le am deja. Grant scoase pașaportul, împingându-l spre Varian, care găsi toate ștampilele și vizele necesare, valabile pentru încă alte șase zile. Întoarse documentul în mâini un timp; lângă el se afla fereastra deschisă și dedesubt portul unduitor.

Grant îi urmări privirea.

— A, nu, Tom, nu te gândi, zise cu o urmă de zâmbet și-și recuperă apoi pașaportul.

Skiff, am greșit groaznic, vru să spună, dar n-o făcu. În schimb, păstrară amândoi un lung moment de tăcere. Și acum? Ce aveau să facă?

— Trebuie să mă întâlnesc cu du Porzic în douăzeci de minute.

— Ceea ce nu ne lasă destul timp să ne bem mințile, constată Grant. Pe sub fața de masă își atinse un picior de unul al lui Varian, care își simți inima mai-mai frângându-i-se în piept.

— Vreau să înțelegi că plec acasă pentru că trebuie. Am fost convocat la Columbia. Cu Butler, decanii, profesorii și șeful meu de catedră.

— O, Grant!

— Nu se știe cum va ieși. Dar sunt mai mult ca sigur că nu voi primi o promovare. Scoase un plic din buzunarul hainei și i-l dădu lui Varian peste masă. Înăuntru era o scrisoare de la decan, pe hârtie groasă, purtând ștampila cu logo-ul universității: *In Lumine tuo videbimus lumen*: în lumina ta vom vedea lumina. Scrisoarea era lapidară și evazivă, ceva mai mult decât o convocare.

— N-au pierdut vremea, nu-i așa?

— Nu prea.

— Aș vrea să fiu și eu acolo, zise Varian. La New York, cu tine, când trebuie. Să fiu în încăperea respectivă! Să îi fac să se poarte cum trebuie cu tine!

— Asta ar fi una, ridică Grant ochii spre el, nu-i așa? Da, domnilor, e adevărat, sunt negru! Și dacă tot am pornit-o, apoi să vi-l prezint pe iubitul meu, Varian Fry. Da, *acel* Fry. Cel care salvează artiști degenerați în Marsilia, și care s-a luat la harță cu guvernul francez.

— Ei, Grant. Își acoperi gura cu mâna, și totuși îi scăpă un sunet nelămurit, un râset sau un sughiț de plâns. Să mă prezint costumat în damă? Machiat de zile mari pentru a spori efectul?

— O, da. Vei fi mademoiselle Vaurien. Și-mi vei ședea în poală pe durata întrunirii.

— O fac, Grant. O fac. Jur pe Dumnezeu.

— Ah, își duse Grant mâna la gură, iar umerii i se zgâlțâiră. O, Tommie! Îți mulțumesc. O să duc cu mine imaginea când am să intru în încăperea respectivă. Îl privi pe Varian cu ochi clari, intimi, ca și când nimic nu i-ar fi putut separa vreodată. Da. Și arătai atât de sumbru când ai venit. Credeam că-mi aduci vești proaste.

— Așa e. În ultima vreme nu au fost decât vești proaste.

— Cel puțin l-ați scos pe Danny din închisoare.

— Deocamdată. Dar eu unul am dat de naiba. Misiunea mea aici se află în pericol. Mă tem că o să mă alunge cât de curând. Și nu știu unde am să merg, acum că tu și cu mine…

Grant privi spre port și lumina venind de acolo i se răsfrânse pe trăsături și în același timp chipul păru a-i fi cuprins de înțelegere, o înțelegere resemnată. De fapt nu se schimbase nimic; distanța dintre ei se păstra, tot de neînfrânt. Varian îi spusese totuși acele lucruri lui Grant, iar acesta, după ce le negase o dată, nu părea a mai avea ceva de adăugat la subiect.

— Păi ai putea să intri în ilegalitate, sugeră el.

— La asta mă gândeam și eu. În orice caz, n-am să te mai văd un timp. Poate luni de zile.

— Probabil că e cel mai bine, dădu Grant din cap. Având încă niște timp de gândire la dispoziție vei găsi, sper, o cale pentru a mă percepe din nou ca pe un om cinstit.

— Skiff, despre asta, începu el, dar nu putu continua. Mintea i se îndreptă din nou spre Zilberman, spre felul cum spusese ce spusese, expresia lui stând încătușat de scaunul de metal la Évêché, cu o șuviță de sânge prelingându-i-se de la tâmplă spre guler. Nu vorbise ca un om răzbunător; nu vorbise precum cineva a cărui intenție era de a răni sau distruge. Vorbise ca un om grăind adevărul. Iar dacă el spunea adevărul, atunci Grant – inevitabil – mințise. Mințise în mod oribil în detrimentul unei vieți omenești.

— Bine atunci, poate ne vedem cândva la New York, zise Grant.

Îl izbi faptul că tot ce jurase că nu se va întâmpla, se întâmpla cu adevărat; își luau la revedere, și fiecare se ducea pe drumul său. Dacă Grant ieșea pe ușa restaurantului, dacă lua trenul spre Lisabona a doua zi dimineața, nimic nu se va mai soluționa între ei, teribila întrebare ce-l chinuia nu va primi nicicând răspuns. Sau rămânea numai răspunsul că Grant era un mincinos. Dar cum se putea una ca asta, cum era posibil când ultimele nouă luni îi apăreau ca singurele din viață când se spusese adevărul? Cum să se trezească mâine-dimineață știind că Elliott Grant, acea anume aglomerație de celule, de elemente fără viață însuflețite printr-o forță ce-și aroga înrudirea cu Varian, va merge la gară, se va sui în trenul ce se îndreaptă spre vest, fiind purtat pe calea ferată de-a lungul coastei spre Cerbère, apoi dincolo de graniță, în Spania, mai departe în Portugalia și în cele din urmă, pe calea aerului, într-un aparat metalic, peste Atlantic?

Lașule, îi răsună o voce în cap. *Ești un laș afurisit.* Era însă lașitate să dea la lumină o minciună, să insiste asupra adevărului?

Grant se întinse peste masă și pentru o clipă insuportabilă îi prinse mâna. Varian rămase înghețat, dorind numai să-l împiedice să se miște, să păstreze sentimentul de căldură ce-i ajungea în sânge prin piele. Încercă să i se uite în ochi, dar Grant își întoarse privirea. Și se gândi atunci: *Vinovat. În momentul despărțirii nu poți nici măcar să te uiți la mine*. Își luă mâna dintr-a lui, se ridică, aruncă niște bancnote pe masă și părăsi barul fără ca măcar să arunce o privire înapoi.

37
Sub cuțit

Pe când mergea spre Évêché, încercând să și-l scoată pe Grant din cap, îi revenea în minte după-amiaza zilei exmatriculării sale de la Harvard, când se întâlnise cu Chester Greenough. Trecerea solemnă pe sub arcadele gotice răsunătoare care dau în curtea principală, deplasarea pe cărările de cărămidă, umbrite de pomi, apoi pelerinajul la statuia lui John Harvard ca să-i atingă pantoful, ca să aibă noroc, urcarea într-o clădire cu ferestre înalte care mirosea a ulei de in și rumeguș de creioane ascuțite. Apoi la decanul Greenough, în biroul cu perdele groase, roșu portocaliu, și covoare persane care amortizau orice zgomot, aroma cafelei proaspăt făcute și Greenough însuși, ca un magistrat în spatele mesei de lucru ca o fortăreață, privind pe deasupra nasului moștenire de familie, gata să-l judece pe Varian. Care, fără doar și poate, greșise. Ce îl rodea, acum ca și atunci, era flagrantul dezechilibru de putere: voința sa împotriva celei a întregului Harvard; puterea lui contra puterii colective.

Cât de mult conta voința unei singure persoane? Câtă forță putea exercita împotriva unei universități, a unui guvern? Și-o montase pe a sa, conjugată cu propria inteligență, împotriva Vichy-ului și a Gestapoului din momentul când sosise la Marsilia. Luptase și avusese un oarecare succes. Dar cât de mult putea să reziste împotriva puterii reprezentate de Évêché, cu grămezi de steaguri tricolore la porți, cu santinele armate în gheretele de pază și arcada de piatră căscându-se ca o gură chiar în mijloc? Trecu pe sub ușa masivă sculptată, își dădu numele la recepție și fu condus de un funcționar în uniformă într-o sală de așteptare mare și necunoscută. Era singura persoană, iar încăperea respira liniște, întreruptă doar de ticăitul unui ceas enorm pe șemineu. Între ferestre, așezat pe o catifea verde în formă ovală, atârna un

magnific cuțit militar cu lama filigranată, aproape ca o sabie scurtă, genul de armă folosit pentru a ucide de aproape un partener de duel.

Se așeză sub cuțit și așteptă. Nici un ungher pașnic în mintea lui: într-un colț stătea Zilberman, care își debitase mărturisirea undeva în miezul acestei clădiri; în alt colț se găsea inestimabilul *Portofoliu al fugii,* prizonier încă între aceste ziduri; în al treilea trona Rodellec du Porzic, omul care putea să-i pecetluiască soarta; iar în al patrulea, Grant. Oare ce făcea acum? Își împacheta lucrurile iubite și familiare, cărțile pe care le citise, cămășile și pantalonii pe care i le smulsese de pe el de atâtea ori în aceste nouă luni? Îi scria poate lui Gregor? Sau poate chiar *lui,* lui Varian, o scrisoare în care recunoștea minciuna spusă și deschidea o cale să fie iertat? Era el de iertat? În acea dimineață nu păruse că-l mustră conștiința defel. În ciuda despărțirii iminente reușise să râdă. Și Varian râsese cu el, ignorând o clipă toate declarațiile pe care i le făcuse, toate mărturisirile, precum și toate acțiunile acestuia, subtile și aparent neintenționate, dar și propria vulnerabilitate cumplită, precum și lucrul de nerostit pe care i-l făcuse chiar el lui Eileen, ei, a cărei singură crimă fusese aceea de a se mărita cu un bărbat incapabil de a o iubi total. Gândul la asta îl făcea să vrea să apuce cuțitul ornamental din culcușul de catifea și să-și străpungă pântecul imediat, chiar aici, pe covorul cu ornamentații aurii din sala de așteptare a lui Porzic.

În cele din urmă, funcționarul în uniformă își făcu apariția și-i spuse lui Varian să se ridice, conducându-l pe ușa înaltă, sculptată. În spatele biroului se afla Maurice Anne Marie de Rodellec du Porzic însuși, șef al Poliției, mare intendent al regiunii Bouches du Rhône, strălucitor în uniforma-i decorată și cu părul de culoarea oțelului, pomădat și extrem de lucios. Purta o mustață stil vechi, cu vârfurile întoarse-n sus, și o pereche de ochelari mici cu rame aurite. Părea genul de persoană care fusese cândva solidă și pierduse brusc multe kilograme. Pielea îi atârna sub bărbie ca un balon dezumflat, iar ochii aveau o căutătură flămândă. Făcu semn funcționarului să plece.

Îl privi în tăcere o eternitate, i se păru lui Varian, studiindu-l, memorându-l, confirmând parcă o descriere în detaliu pe care i-o făcuse altcineva. Varian își struni voința ca să fie în stare să-i suporte examinarea, ca să nu se pulverizeze sub acerba scrutare. Într-un târziu, Porzic deschise un dosar de pe birou și începu să-l răsfoiască, dând pagină de pagină din ceea ce reprezenta documentarea activităților lui

Varian în Franța. Se găseau acolo foi purtând antetul cunoscut al Centre Américain și CIU; văzu sigiliile în relief ale consulatului și ambasadei americane. De mai multe ori recunoscu și semnătura lui Hugh Fullerton, care probabil fusese mai mult decât bucuros să colaboreze cu Évêché în ceea ce privea soarta lui Varian. Când ajunse la ultimul document, Porzic își scoase ochelarii cu rame de aur și grăi așa:

— Ce se poate spune despre un om ca dumneata, domnule Fry, un om de care propriul consulat vrea să se spele pe mâini? I-ai displăcut lui Hugh Fullerton de la bun început. A insistat în fața predecesorului meu și acum insistă în fața mea că n-ai făcut nimic decât să aduci necazuri organizației sale de aici, de la Marsilia.

— Am cerut doar consulatului să-și facă treaba.

— Nu și conform celor declarate de domnul Fullerton. Dumnealui spune că ai pretins consulatului să-ți acopere actele ilegale.

— Tot ce-am făcut, domnule căpitan, este să ofer ajutor refugiaților. La fel ca Organizația Unitariană, Societatea Ebraică pentru Ajutorarea Imigranților, masonii și mulți alții pe care aș putea să-i numesc.

— Așa zici dumneata.

— Pentru că e adevărul.

— Atunci, spune-mi, te rog, cum se face că atât guvernul, cât și organizația care te finanțează te-au chemat acasă în mod repetat, recurgând uneori la amenințări?

— Zău că nu știu la ce te referi.

— E totul aici în dosar. Comitetul ți-a cerut să te întorci acasă în octombrie, dar l-ai ignorat. În ianuarie, când au încercat să te înlocuiască, ai refuzat să eliberezi postul. Iar aici avem un facsimil al unei telegrame de la Comitetul de Intervenție de Urgență, biroul din New York, cu data de ieri după-amiază. FRY: ȚI SE CERE ÎNTOARCEREA IMEDIATĂ. ALTE ÎNTÂRZIERI ȘI CIU VA ÎNCETA SĂ TE PROTEZEJE SAU FINANȚEZE. KINGDON.

— Mi-ai luat-o înainte aici. Eu unul n-am primit telegrama asta.

— Ar trebui poate să te interesezi la propriul personal. Și consulatul tocmai mi-a scris în același sens. Arestarea recentă a secretarului dumitale, domnul Bénédite, pune atât organizația, cât și pe dumneata sub un nor de adâncă suspiciune. În ce ne privește, dumneata ești la fel de vinovat ca și el.

— Nu aveți nici o dovadă. Iar martorul vostru principal, Kourillo,

este un mincinos notoriu. Va spune orice, atâta timp cât este plătit. Va reieși la proces, te asigur.

Du Porzic se lăsă pe spate în scaun, strângându-și ochelarii.

— Dovadă! Știi ce se întâmplă când un sistem de justiție cere dovadă absolută, domnule Fry?

— Oameni inocenți sunt băgați la răcoare?

— Oameni vinovați rămân în libertate. Cu sutele. În vreme de război nu putem face astfel de greșeli. Asta se întâmpla în vechea Franță, Republica, unde bande de criminali cutreierau pe străzi din cauza temerii noastre de a aduce o singură condamnare eronată. Se ridică de la birou și se îndreptă spre fereastră. Când eram un băiețas, tata mi-a spus că prima mea îndatorire, atunci când mă fac mare, este să-mi protejez familia, apoi să protejez Franța. Credea, ca și mine acum, că legile sunt prea slabe. Erau legi ale unui popor care punea mai mult preț pe bunăstarea individului în detrimentul întregului. Dar acum toată Europa se pregătește să îmbrățișeze o cale mai rapidă spre justiție. Cuvântul *conviction* – aproape la fel în engleză ca în franceză, nu-i așa? – înseamnă convingere. Pe baza probelor din dosar am ajuns la convingerea că ai încălcat legile Franței. Este singura convingere de care am nevoie pentru a face dreptate așa cum văd de cuviință.

— Și cum propui să faci asta, domnule căpitan?

— Dacă nu părăsești Franța într-o săptămână pun să fii arestat și trimis în lagăr.

— Pentru ce motive? Pentru ce fărădelege?

— Mintea dumitale, dădu du Porzic din cap, este încă înglodată în legile țării dumitale. Păcat că nu poți vedea lucrurile ca mine! Modul nostru este elegant și absolut. În curând va fi singurul. Se așeză din nou la birou și-și lustrui ochelarii meditativ.

— Domnule căpitan du Porzic, zise Varian. Înțelege-mă că nu pot să-mi iau boarfele și să plec instantaneu. Organizația mea slujește nevoile a sute de clienți. Înainte de părăsi postul, biroul de la New York trebuie să găsească un înlocuitor potrivit. Și odată ce omul sosește aici, va trebui să fie școlit.

— Să te întreb ceva, își încrucișă Du Porzic mâinile la piept. Înțelegi, ți-am explicat suficient de clar că în fiecare zi în plus a dumneata aici, în Franța, Gestapoul sporește presiunea asupra noastră? Dacă vin să te umfle, nu-ți putem oferi nici un fel de protecție.

— Da, mi-ai arătat asta foarte clar.

— Atunci de ce insiști? De ce îți pasă atât de mult de soarta organizației dumitale și atât de puțin de propria bunăstare, când oamenii pe care îi ajuți – evrei, antinaziști, artiști degenerați de culoare ca Wifredo Lam, invertiți sexuali precum Konstantinov – sunt cele mai josnice specțe de oameni? Uită-te la dumneata! Ești un om care gândește, creștin, educat în cele mai bune școli americane. De ce îți pui viața în pericol de dragul acestor gunoaie? Cum justifici asta?

— E în calitate oficială, domnule căpitan?

— Te întreb doar din pură curiozitate personală. Spune-mi de ce.

— Oamenii ăștia sunt oamenii mei, răspunse Varian. Dacă eu nu-i ajut, nimeni n-o va face.

*

Originalul telegramei lui Kingdon îl aștepta la birou. După ce-o citi, după ce se asigură că era autentică, se duse la Danny și-l luă deoparte. Du Porzic voia să-l aresteze. Până la urmă refuzase să-i acorde mai mult de o săptămână.

— E vina mea, zise Danny. Dacă nu m-aș fi lăsat prins atunci, n-ai fi în situația asta.

— Asta e o prostie. Ai fost arestat din cauza lui Kourillo. Iar Vichy-ul mă vânează de luni de zile. Problema a devenit urgentă acum.

— Trebuie să găsim o metodă ca să rămâi.

— Poate o s-o facem. Între timp însă trebuie să mergem pe șest. O să-i telefonez lui Kingdon mâine-dimineață și-o să-i zic să găsească pe cineva să mă înlocuiască. Nu-mi pasă cine este, pentru că imediat ce am ieșit in scenă tu vei conduce operațiunile, Danny. Tu și Jean. Veți lucra în echipă, cel puțin până când îți vin actele și tu și Théo veți merge în State. Pe urmă Jean va funcționa singur.

— Sigur, Varian. Sigur c-o s-o facem. Vom ține deschisă filiera Fittko. Și imediat ce se deschide ruta pe mare o să punem oamenii noștri în vapoare.

— Și Zilberman. Trebuie să continuați să-l căutați. Consulatul refuză s-o facă. Dacă mai trăiește pe undeva, dacă există vreo șansă să-l ajutăm trebuie s-o facem chiar noi.

Danny își scoase ochelari cu rame mici argintii și-i ținu un pic în

mâini.

— Varian…

— Ce-i?

— Zilberman a murit. Fără doar și poate Avea otravă la el. N-avea de gând să se lase torturat.

— De unde știi? Cum poți fi sigur?

— Mi-a zis. La petrecerea pentru familia Breton, când eram cu toții în grădină după masă. Mi-a povestit c-a făcut rost de la un doctor din Arles. Și că le-a scris soției și fiicei despre asta, în caz că e arestat. Scrisoarea pe care ai găsit-o în pivniță, sub studioul lui… Credeam c-ai citit-o.

— Nu. Nu mi-era adresată.

— S-a sfârșit, reluă Danny. Se sfârșise probabil înainte de a ajunge la Paris.

Știuse asta de la bun început; știuse că atunci când Zilberman se suise în acel tren pentru deportare era ca și mort. Suprimase gândul, alături de alte surse de disperare, poate pentru a le contracara. Dar acum n-o mai putea face. Îl rugă pe Danny să-l lase singur și să închidă ușa după el. Apoi puse capul pe birou, pe mapa mâzgălită cu planuri de emigrare abia schițate și nume codificate și calcule financiare și plânse până cerneala deveni de un albastru pal, sărat.

*

Ceva mai târziu – lumina începuse deja să se transforme în seară, cu umbre violet aruncate în colțurile încăperii –, auzi ușa de afară deschizându-se și închizându-se și apoi o voce cunoscută. Danny și Théo se grăbiră să răspundă, iar pași siguri de femeie traversară camera alăturată. Ușa biroului său se dădu la o parte și în prag apăru Mary Jayne, într-o rochie de mătase albastră ca floarea de nu-mă-uita, o poșetă plic aurie într-o mână și sandale cu platformă în picioare. Se apropie de masa de lucru și se așeză în scaunul din față, încrucișându-și picioarele la glezne. Poziția îi radia obișnuita-i tărie, cu umerii formând un unghi de sfidare elementară; dar când ridică ochii văzu că erau înroșiți și umezi, cu dâre îngemănate de creion negru dedesubt.

— Se pare că amândoi am avut o zi rea, constată Varian. Afirmația sună mai dur decât ar fi vrut, însă Mary Jayne nu-și întoarse privirile.

De săptămâni n-am habar unde să te găsesc. Îți sunt recunoscător pentru că l-ai trimis pe Navarre. A făcut tot ce i-a stat în puteri pentru noi. Ai fi putut însă foarte bine să apari și tu pe aici.

— Vreau să stau cu cei care vor să mă vadă, răspunse ea.

— Poți să mă acuzi, Mary Jayne? După ce ai refuzat să te dezbari de acel păianjen, de acel mincinos și hoț?

— Nu mă poți face responsabilă de acțiunile Asasinului, spuse ea pe un ton egal.

— Nu pot??! Tu l-ai ținut prin preajmă, știind ce fel de persoană este, ce anturaj are. Nu am chef să comentez natura relației tale cu el… este treaba ta. Odată ce ai aflat însă cine este cu adevărat, ar fi trebuit să-i faci vânt. Aveai și tu o responsabilitate. Puteai să-ți închipui, cumva, că deciziile tale se răsfrâng dincolo de propriile socoteli.

— Raymond se află într-un lagăr de concentrare, zise Mary Jayne. Este prizonier de război. Știa că are probleme. A încercat să treacă granița și l-au prins. Acum este la Miranda de Ebro, unde îl țin în lanțuri ca pe un câine. A trebuit să-i mituiască ca să-l lase să-mi scrie.

— Așa zice el.

— Doamne Dumnezeule, Varian! L-a văzut Navarre. Am vorbit cu el acum jumătate de oră.

— Și ce vrei să fac eu? Ne-a vândut de mai multe ori. A șterpelit de la tine în repetate rânduri. A furat brățara cu diamante pe care tatăl tău i-a dat-o mamei tale acum treizeci de ani. Asta nu înseamnă nimic? Nu merită nici pe naiba de la tine, Mary Jayne. Noi am terminat-o cu el, și așa ar trebui să faci și tu.

Tânăra își strânse buzele un moment.

— Cum îți închipui că poți să-mi spui ce să fac și ce să nu fac? Tu nu-l cunoști deloc. E mult mai profund decât pare la suprafață. Și este atât de tânăr, abia dacă are douăzeci și trei de ani.

— Gussie are nouăsprezece. Cumva reușește totuși să distingă binele de rău.

Mary Jayne se duse la fereastră și se așeză pe pervaz, cu umerii aduși. Vorbi din nou, atât de răgușit că trebui să se încordeze ca s-o înțeleagă.

— De ce să fii numai tu singurul fericit? Tu și Grant, furați mereu clipe singuri, plecați în nu știu ce orășel la sfârșit de săptămână, vă cufundați în același roman sau altceva, schimbați amintiri despre

colegiu, vă plimbați noaptea prin afurisita de grădină sub un afurisit de clar de lună ca o pereche de afurisiți…

— Oprește-te, Mary Jayne, o somă el. Oprește-te. Nu știi ce spui.

— *Ba știu*, răspunse ea. Știu să recunosc lucrurile astea. Nu poți să-mi porți pică pentru povestioara mea prăpădită, chiar dacă nu este ce trebuie.

— Grant pleacă acasă, zise Varian. Mâine-dimineață călătorește la Lisabona.

— Ce s-a întâmplat? îl privi ea încruntându-se.

— Pe scurt ar fi că a fost rechemat pentru o ședință disciplinară la Columbia. Dar ne-am certat, asta s-a întâmplat. M-a mințit și am descoperit. A fost o minciună costisitoare. L-a costat viața pe Zilberman.

— Pe Zilberman? zise ea. Ce vrei să spui?

Ceva se dezlegă în el, nodul acela strâns care îl împiedicase s-o vadă ca pe femeia pe care o cunoscuse în ultimele nouă luni: femeia pe care o auzise făcând dragoste cu prietenul ei gangsterul de nu știu câte ori, femeia care fusese amfitrioana dineurilor de la Air Bel și stabilise legături între artiști fără țară, care petrecuse ore în șir la sediu lucrând pentru refugiați, femeia care îl făcuse să râdă cu voce tare de sine însuși, care se pretase la jocurile suprarealiștilor fără să crâcnească și care, mai mult decât oricine în Marsilia, înțelesese ce fusese între el și Grant. Știa; avea să înțeleagă. Pentru un moment amețitor se gândi că o să-i istorisească totul, în speranța că-i putea da o soluție salvatoare. Dar imediat își aduse aminte de chipul ei în curtea hotelului din Pamiers, de tensiunea de pe buzele atent rujate când își băuse cafeaua, figura de un calm vădit dureros, în ținuta aceea impecabilă, cu fusta în cute subțiri, ca razele de soare. Plătise un preţ enorm pentru libertatea lui Tobias Katznelson. Oricât de mult ar fi dorit să-i povestească totul, oricât de mult tânjea după ce ar fi putut să-l povățuiască, n-ar fi putut nicicum să-i dezvăluie că Tobias e un impostor.

— Detaliile nu contează, zise el, într-un târziu. Grant a fost infect de necinstit, asta e important. M-a mințit timp de luni de zile. Când am descoperit treaba a plecat de la Air Bel. Iar mâine începe călătoria spre America.

Tânăra se întoarse spre fereastră; de afară se auzea un gângurit domol, o ploaie de porumbei se pogorâse pe pervazul de dedesubt.

— Nu-l văd făcând asta. Mințindu-te, vreau să zic. Ești… sigur?

— S-a terminat, Mary Jayne. Am discutat.

Între ei se lăsă tăcere un timp. Apoi ea vorbi din nou:

— Și ce ai de gând acum? Când se încheie totul…. munca ta aici, adică? Te duci acasă la New York, la Eileen, ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic?

— I-am scris lui Eileen acum câteva săptămâni, înainte ca minciuna să iasă la suprafață. Am fost brutal de cinstit cu ea în ce-l privește pe Grant. Asta îți clarifică treaba cu starea mea de fericire.

— Nu meriți asta, clătină ea din cap.

— Nu? Ce merit atunci? Mi-am înșelat nevasta ani de zile, mai mult decât m-a păcălit Grant pe mine, mai îndelung, în fond, decât Asasinul te-a înșelat pe tine. Am amăgit-o doisprezece ani, deși eu unul chiar credeam c-o iubesc. Și chiar o iubeam, Emjay, chiar o iubeam! Dar în tot acel timp nu am încetat să mă gândesc la Grant. Și până la urmă am căpătat ce-am meritat. Nimic mai mult decât ce am meritat.

— Întotdeauna m-am întrebat ce-o să se petreacă cu voi, zise ea aproape ca pentru sine. Cu tine și cu Grant, după ce veți fi plecat de la Air Bel.

— Acum nu mai ai de ce să te întrebi.

Mary Jayne se cuprinse cu brațele, în timp ce porumbeii trimiteau plângeri scurte în sus.

— Mă duc la Toulon la sfârșitul săptămânii. Apoi la Sanary-sur-Mer. După care poate la Cannes și în cele din urmă la Monaco pentru un timp. Vrei să vii și tu, cel puțin o parte din drum? Îmi pare că ți-ar prinde bine un moment de destindere.

— Aş vrea să pot. E exact de ce am nevoie. Numai că zilele mele aici sunt numărate. Dacă nu plec într-o săptămână mă vor aresta la domiciliu. M-am gândit să mă duc la Vichy mâine și să-mi pledez cazul, încercând să mai trag de timp. Apoi trebuie să mă întorc acasă, la centru, și să pun lucrurile în ordine.

— Acasă, zâmbi ea trist. Așa numești locul ăsta acum?

— Asta este, răspunse Varian.

*

Foarte scump V., începea scrisoarea de la Eileen, cea pe care o

găsise așteptându-l la vilă când se întoarse seara.

Foarte scump V., foarte scump V.,

Cât de recunoscătoare ți-am fost pentru cele două scrisori din 19/4 și 24/4 pe care le-am primit împreună; dublă lectură pentru Martini-ul dublu pe care mi l-am pregătit la sfârșitul zilei. Îmi pare atât de rău pentru cele prin care ai trecut! Tensiunea trebuie că e groaznică. Tare aș vrea să vii acasă, din toată inima aș dori și sper s-o faci înainte de a-ți distruge sănătatea. Frank Kingdon insistă să te întorci imediat. Recunoaște c-a greșit să-l trimită pe Allen și nu va încerca să mai ocupe postul cu cineva care intenționează să conducă treaba prin interpus. Totuși insistă – știi, insistă, dragul meu V., și cred și eu că are dreptate – că nu faci nimănui nici un bine rămânând acolo. Nici CIU, nici clienților, nici ție. Cu siguranță mie nu, dacă are vreo valoare.

Despre Skiff Grant, despre care ai vorbit atât de mâhnit: Mă vezi tu pe mine purtându-ți pică pentru că ai reînnodat prietenia cu un tip de la colegiu, care ți-a fost atât de drag și care a dispărut atât de mult timp? „Cred că te-ai văzut amenințată de ce simțeam pentru el încă din vremurile de început. După ce ne-am căsătorit probabil să te-ai temut ca de o boală în remisiune“. Cântă muzică melancolică! Cum aș putea să mă tem mai mult de domnul Grant decât dacă ți-ar fi frate? „Când am să revin“, mi-ai scris, „ai să mă găsești ireparabil schimbat“. Și cum ai putea fi altfel după toate cele prin care ai trecut? Te-am adorat întotdeauna pentru ce ești, însă am văzut în tine de mult sâmburele măreției (acum să n-o dau și eu pe melodramă), am văzut asta când erai în anul întâi la Harvard. Acum a prins rădăcini, depășind chiar și imaginația nevestei tale. Sigur că te-ai schimbat: ai devenit un erou! Nu numai pentru mine. Cât despre natura relației tale cu bătrânul Skiff, îmi dau perfect de bine seama cum șederea ta în Franța a putut genera o pierdere a perspectivei, o ieșire din context. Când te vei fi întors o să-ți dai iute seama ce castel de vată de zahăr a fost. Nu am cum să te învinovățesc nici un pic; circumstanțele extreme nasc tot soiul de gânduri aberante.

Deci gata cu vorbele goale despre bătrânul Skiff. Fără alte mărturisiri, fără alte scuze; nu sunt necesare. Trebuie să-ți dezvălui totuși că scrisoarea ta m-a liniștit. Auzisem tot soiul de șoapte destrăbălate de la prietenii tăi refugiați care au ajuns la New York,

Walter Mehring și Lena și alții. De unde jalnica mea scrisoare anterioară. Acum știu ce-au văzut, ce le-a părut atât de dincolo de limite: tu, căzut în melancolie din cauza vechiului prieten, pe care ai greșit că l-ai îndepărtat, așa cum ai greși dacă ți-ai abandona soția de zece ani și mai bine, mama viitorului micuț Fry.

A ta credincioasă și nerăbdătoare, Eileen.

Stătea întins în patul lui Breton, citind și recitind. Scrisoarea, aceste trei paragrafe caligrafiate elegant și impetuos de ea, reprezenta mai presus de orice o demonstrație uluitoare de voință. Nu fusese deloc neclar în scrisoarea lui. Îi confirmase dincolo de orice fel de dubiu, fără loc de ambiguitate, ce putea fi mai rău din cele pe care probabil le dedusese de la Lena și Mehring, sau oricine cu care ar fi vorbit. Iar ea știa ce însemnase Grant pentru el; nu încăpea îndoială. Nu exista decât un fel de a-i interpreta scrisoarea: ca pe o ramură de măslin pe care i-o oferea, sugerând că totul era uitat, atâta timp cât el nu mai menționa nimic, atâta timp cât pretindea că nu fusese decât o plăsmuire, un castel de vată de zahăr. Atâta timp cât îi promitea să nu se răsfrângă asupra ei, să n-o facă să suporte rușinea de a avea un bărbat homosexual, și mai rău, care se simțise obligat s-o părăsească pentru un alt bărbat. Propunea să șteargă totul cu buretele, sugerând să pretindă amândoi că nu se petrecuse nimic vreodată. Sigur că odată întors trebuia să înceteze orice fel de contact cu Grant, asta nu mai fusese nevoie să adauge. Avea avantaje morale pe toate fronturile și știa ce putere deține asupra lui. *Așa cum ai greși dacă ți-ai abandona…*

Eileen știa cu ce avea de-a face; văzuse totul acum niște ani. Și își juca cele mai valoroase cărți. Cât de mulțumită ar fi, se gândi el, să afle că fusese înșelat, că Grant nu mai reprezenta o amenințare pentru ea.

Lăsă scrisoarea să cadă de pe cuvertură pe covor. În poală ținea *Le faune de marbre*. Pipăi coperta, apoi forzațul pe hârtie marmorată și corpul adânc de litere franceze și căută pagina care-l obseda, un poem numit în franceză *Depuis cinquante ans*, despre o femeie abandonată în casa ei plină de ecouri și un bărbat chinuit de gândul la ea. Cu un creion neascuțit, pe o fișă, tradusese din amintire. Reciti acum, zăbovind la necruțătoarele ultime rânduri: *Cu ochi plecați și inima în scrum, prezența ei îi pare / un adiat parfum / Trup și viață ținându-i în*

neclintite fiare.

38
Coasta Franței

În ziua plecării lui Grant, zi în care Varian nu izbuti să se concentreze asupra a nimic altceva decât zgomotele îndepărtate de tren, fiecare fluierat părând a-i anunța propria execuție. La sediu mai toată dimineața îi veni, cel puțin de o sută de ori, să dea o fugă până la gară, să cumpere un bilet pentru Lisabona și să se suie în trenul în care avea să călătorească Grant. Dar imediat își amintea că nu poate abandona Centre Américain; nu poate pleca nicăieri, nici să vrea. Nu avea nici măcar pașaportul lui. Cu ceva timp în urmă fusese forțat să i-l dea lui Hugh Fullerton, consulul dorind să se asigure că e valabil pentru a călători în America. Fu deci torturat toată dimineață de imobilitate și inacțiune: nu făcu decât să stea la birou și să citească sumbra relatare din *Times* despre campania din Rusia a lui Hitler. Luftwaffe decimase cam opt sute de tancuri, citi el, fruntea contraatacului sovietic de lângă Smolensk; cel de-al Doilea Grup de Panzere tocmai trecuse Niprul și se pregătea să intre în oraș. Obiectivul era să câștige controlul drumului spre Moscova. Totul ar fi putut părea o prostie orbitoare dacă Wehrmachtul n-ar fi reușit deja să termine apărarea Rusiei; începuse să creadă că armatele lui Hitler aveau rezerve mai mari decât își închipuise cineva. Iar dacă Hitler lua Uniunea Sovietică, dacă reușea să cotropească nu numai Europa dar și Asia, atunci ce? Un nor cenușiu hrăpăreț va înghiți peste jumătate din lume, din Siberia tocmai până în Norvegia, din Novaia Zemlia până în Africa. Dinspre Gara St. Charles se auzi un fluierat de locomotivă: acesta trebuie că era vestitorul sfârșitului a tot ce avea mai drag pe lume. Simți nevoia să bea ceva. Poftea aprig o infuzie lentă de opiu, o pierdere de sine rapidă și totală, o prăbușire în uitare.

În schimb fu convocat de Hugh Fullerton la consulat. Ca un

somnambul, luă tramvaiul de pe Canebière spre marginea sudică a orașului; într-un coșmar împroșcat de soare urcă aleea cunoscută, cu dublul șir de tei, foșnind domol în vântul abia stârnit. Fullerton îl primi în ușa biroului și-l pofti înăuntru fără nici o urmă de amabilitate. În vasta încăpere cu tavan înalt îi indică să se așeze în fotoliul uriaș de piele din fața mesei de lucru. Pe mapă stătea un dosar cu margini răsucite, ruda americană a aceluia întâlnit în biroul lui Porzic. Dinăuntru Fullerton scoase pașaportul lui Varian și i-l oferi peste masa de lucru fără un cuvânt. Când îl deschise, văzu că fusese validat – primise aprobare ca să călătorească numai spre vest –, conținând astfel, ca prin farmec, viză de ieșire franceză, precum și de tranzit spaniol și portughez.

— O, Hugh, n-ar fi trebuit, zise nepăsându-i acum dacă supăra sau nu, dorind doar ca Fullerton să-i audă amărăciunea din suflet. N-ar fi putut calcula, nu avea cum să socotească numărul de vieți pe care ar fi reușit să le salveze dacă Fullerton i-ar fi fost aliat. Nu e treabă simplă să faci rost de toate aceste vize. Știu ce spun.

— Mesajul nostru trebuie să-ți fie clar, replică Fullerton. Trebuie să părăsești țara imediat.

— Căpitanul du Porzic a sugerat că am timp să-mi pun afacerile în ordine.

— Nu există vreo afacere a ta care să merite aranjamente suplimentare, zise Fullerton, figura-i subțire, posacă, abordând o expresie foarte dură. Ce ar trebui să te preocupe acum este cum să-ți păstrezi libertatea și viața. Ești suspectat nu numai de a fi încălcat legea franceză, dar și de a fi oblăduit activități comuniste în vila aceea a dumitale. Nu ne privește dacă Vichy-ul te arestează sau dacă Gestapoul decide să pună laba pe tine.

— Nu-i nevoie să-mi explici.

— Atunci ascultă-mi sfatul. Pleacă repejor din Franța. Ai o soție acasă. N-o lăsa văduvă.

— Ți-aș fi recunoscător dacă nu ai vorbi despre soția mea, se ridică Varian în picioare. Și nici să presupui că știi ceva despre viața mea privată.

— De fapt, îngustă Fullerton ochii, cunoaștem mai multe despre viața ta privată decât îți închipui. Ai noroc că ți se oferă șansa să-ți dai demisia. Organizația dumitale ar avea tot dreptul să te azvârle afară cu

profund dezgust. Felul în care te-ai comportat aici, în Franța, este rușinos pentru noi toți. Chiar și doamna Roosevelt și-a retras sprijinul.

— Nu m-a anunțat că ar fi făcut asta.

— Cu siguranță că ar considera chestiunea sub demnitatea sa.

— N-ai nici un drept să mă insulți.

— Nici tu să mai rămâi în biroul meu. În mod oficial m-am spălat pe mâini de tine.

— Mâinile îți sunt pătate de sânge, Hugh. N-ai cum să le speli.

— Ieși afară, se ridică Fullerton în picioare. Ieși afară, sau chem paza.

— Cheamă pe cine vrei, zise Varian, simțind că pulsul i-a atins un nivel disperat. Fă ce poftești. Dar am să-ți spun ce am venit să-ți spun.

Chiar atunci însă Fullerton luă telefonul și, cât ai clipi, santinela înaltă, vorbitoare fluentă de franceză, își făcu apariția și puse mâna pe brațul lui Varian, conducându-l afară din birou cu surprinzătoare blândețe, însoțindu-l nu numai până la ușă, dar chiar până la jumătatea aleii. Odată ajunși acolo, se aplecă spre urechea lui Varian.

— Există o rezistență care tocmai se formează. Înțeleg că unii din biroul dumitale, Rosenberg și Gemähling, au legături cu diverse celule de protestatari. Îi puse o bucată de hârtie în buzunar. Dacă pot fi de ajutor, să vină la mine. Am acces la anumite documente. Informații.

— Mulțumesc, zise Varian, gâtul strângându-i-se de atâta adrenalină. Nu-i plăcea defel senzația de a fi tras înapoi de pe buza prăpastiei; simțise o fantastică eliberare la gândul că nu mai avea nimic de pierdut. O să transmit asta, domnule…

— Nu contează numele, zise străjerul.

— Bine. Mulțumesc.

Militarul dădu din cap și îl lăsă să plece, iar el porni înapoi spre gară. Era momentul să-și facă bagajele. Dar nu pentru a merge acasă, nu încă; avea treabă la Vichy.

*

Plecă a doua zi în zori, ducând cu el haine pentru două zile, o carte de Yeats, un pașaport valabil și ciorna unui articol pentru *Times*, pe care intenționa să-l termine la Vichy, dacă găsea o mașină de scris. Atmosfera în oraș era la fel de stranie ca la începutul existenței sale în

chip de sediu al guvernului: stindardul lui Pétain arborat oriunde, pânze tricolore fluturând moale pe majoritatea stâlpilor, în timp ce peste tot afișe făceau reclamă beneficiilor pentru sănătate ale faimoaselor băi care ajunseseră gri și dărăpănate și neigienice, răspândind un iz de ouă stricate. Într-o cafenea, vizavi de Thermes des Dômes, bău apă alcalină și mâncă un biscuit maroniu, tare; fură singurele tonice înainte de a-și porni asaltul asupra Ministerului de Interne. În clădirea aceea ca o fortăreață, fostă jandarmerie, reuși să se întâlnească cu trei oficialități franceze, toți neabătut de politicoși, dar nici unul nedorind sau neputând să încalce autoritatea lui Rodellec du Porzic. De la cel de-al treilea dintre ei, un bărbat micuț, cu voce suavă și ochelari fără rame, află că nu i se va permite să rămână peste noapte la Vichy.

— Să nu rămân? Dar de ce Dumnezeu nu?

— Sunteți suspectat de a fi comunist, zise omul, consultând un dosar plin de plângeri și purtând o etichetă cu numele lui Varian.

Nu putu să nu se întrebe câte blestemate astfel de dosare se găseau în Franța; îl mulțumea în mod straniu cât de indezirabil devenise.

— Și nu se poate aranja un pic această directivă? întrebă Varian. Am niște treabă aici.

— *Pas du tout*, replică omul pe un alto ca de flaut. Nici în împrejurimi nu vi se va permite. Consulatul dumneavoastră v-a oferit un pașaport valid pentru a călători spre vest. Vă sfătuim să-l folosiți de îndată.

Dezgustat, se duse la Ambasada Americană, unde își expuse plângerea unor subsecretari și secretari, până când se deschise o ușă cu geam jivrat cu model din spatele căreia își făcu apariția Woodruff Wallner, ofițer consular trei. Bronzat și sănătos, acesta avea maxilarul pătrățos al unui erou de bandă desenată și o încruntătură părintească și prietenoasă; purta o batistă roz în buzunarul hainei de tweed ce avea aceeași proveniență ca și a lui Varian, detaliu ce-i produse o răbufnire ilogică de speranță. Secretara lui Wallner aduse o tavă cu pahare de cristal lucrat și un clondir de whisky de Virginia ce părea a data dinaintea Prohibiției. Dintr-o cutie lustruită îi oferi lui Varian un trabuc, tăindu-i vârful și aprinzându-i-l cu eleganță. Ascultă, cu fruntea încruntată și mâinile împreunate, dând din cap frecvent cât timp Varian povesti, cerând protecție. Ascultă atât de atent și-i răspunse cu atâta bonomie și jovialitate – desigur, bătrâne! Bineînțeles, bătrâne, mai

spune-mi! – că îi trebui ceva timp ca să înțeleagă că îl trata drept nebun de legat și că, în esență, ideea era că-l trimitea la mama dracului.

La biroul american de știri, unde se dusese în speranța de a-și termina articolul pentru *Times*, un corespondent străin amabil, Edwin Sprague, veche cunoștință din zilele când lucrase la *The Living Age*, îi sugeră că modul cel mai sigur de a-și prelungi timpul de ședere în Franța ar fi fost să evite Marsilia. Dacă putea să tragă de timp până îi expirau vizele de călătorie, cu atât mai bine.

Varian se uită la valiza cu haine pentru două zile, apoi în ochii mici, cenușii ai lui Sprague.

— Să mă ascund, adică?

— Sigur că ți-a trecut prin cap, zise Sprague. Doar ești cunoscut ca o autoritate în materie: trăitul în clandestinitate.

— Te gândești la clienții mei, nu la mine.

— Și n-ai învățat nimic de la ei?

— Am învățat cum să găsesc melci comestibili și cum să dau o petrecere *sans vêtements*.

— Îmi pare că te-ai distrat mai tare decât mine, decretă Sprague. Nu m-aș lăsa dat afară dacă aș putea.

*

Bine, se gândi pe drumul spre gară; bine. I se permitea încă să cumpere biletele de tren; hai s-o facă cât mai putea. Dacă reușea să câștige timp în Franța călătorind, atunci avea să călătorească. Poate că locurile noi vor fi un balsam. De asta avea nevoie, gândi pe când se apropia de ghișeul de bilete: o mângâiere sau poate o bombă. Alinare sau extincție. Cumpără un bilet pentru Toulon și merse sute de kilometri spre sud, prin arșiță, ajungând la o oră imposibilă, între miezul nopții și zori; trase la un hotel aproape de plajă, gândindu-se că s-ar putea să dea peste Mary Jayne la vreo masă de cazinou sau așa ceva. Pe când își aranjă puținele lucruri în camera cu mobilă de ratan și boluri decorative ce sugerau mai degrabă Miami decât Riviera se întrebă, într-o doară și cu un vag dispreț de sine, cum ar fi să se culce cu Mary Jayne în patul cu draperii subțiri, înalte. Noaptea următoare la cazinou se simți dezamăgit negăsind-o aplecată asupra mesei de ruletă, arătându-și spatele auriu, cu proeminențe osoase, prin decolteul în cute, lăsat ca o

glugă, al rochiei negre de seară; se gândi să o seducă pe risipitoarea blondă divorțată de la dreapta sa, sau, mai ademenitor, pe tânărul ei iubit român. Până la urmă petrecu singur noaptea respectivă și următoarea, zvârcolindu-se nemângâiat și angajându-se fără succes în onanism, pe patul prea tare și prea mare.

Fu singur la Toulon și la Sanary-sur-Mer, unde înotase nemaipomenit cu Hirschman cu multe luni în urmă; singur și la Le Lavandou și la St. Tropez, singur în camere albe cu vedere la mare, a căror suprafață era când zimțată de spumă, când diamantată de soare, înveșmântată în raze de lună sau calmă și plată până la orizont. Chelneri și hamali, unii dintre ei bărbați spectaculos de arătoși, primindu-i admirația involuntară i se oferiră la diverse uși, din diversele hoteluri în care se cază; îi respinse pe toți, scârbit de ideea de a se culca cu altcineva decât Grant. În schimb, seară de seară, în oraș după oraș, merse până la mare, aplecându-se și înmuindu-și mâinile, simțind curentul subacvatic, făcându-și socoteala că, de vreme ce toate moleculele apelor sunt legate între ele într-un fel, dacă atingea o mică undă aici se va afla în contact cu continentul unde Grant se afla acum. La micul dejun se trezi comandând ce ar fi dorit Grant. După amiaza vizită ruine romane și sui poteci de unde admiră priveliști pe care știa că și Grant ar fi dorit să le vadă. Absorbi ca prin ochii lui Grant albul plajelor, casele acoperite cu bougainvillea, cocoțate pe dealurile verde-albăstrui, sub improbabilele alcătuiri de nori; știa că Grant ar fi insistat să fotografieze aceste trepte înguste de piatră inundate de rozmarin sau cafeneaua minusculă pe buza unei prăpăstii, unde un Perseu nubil cu păr negru servea fructe zemoase, miere și ceai făcut din mentă culeasă de pe dealuri, toate acestea Varian le consumă fără a le gusta de-adevărat.

Amorțeala îi era cunoscută, un loc știut. Nimic n-o străpungea, nici măcar veștile, sosite într-o scrisoare veselă de la Eileen și transmise lui într-un minuscul hotel din Le Dramont. Hirschman, îi povestea ea, ajuns la Berkeley cu o bursă din partea Fundației Rockefeller, se îndrăgostise de o studentă de la literatură franceză, cu care se și căsătorise în mai. Hirschman la adăpost, Hirschman căsătorit: suficient ca să-l readucă la realitate; destul ca să-l facă să vadă ce mănâncă la micul dejun, ouă poșate cu creveți, și ca să-i permită să acorde mai mult decât un anemic interes minusculilor fluierari cu picioare ca niște

bețigașe ce țopăiau în apa înspumată pe malul mării. Își lăsă micul-dejun neterminat și merse pe plajă, nesinchisindu-se să-și scoată pantofii de pânză; se duse până la marginea apei și se lăsă pe vine în nisipul umed. Fluierarii se speriară, luând-o la sănătoasa pe picioruțele lor firave; în urma lor se deschideau în nisip găuri mărunte de aer ca niște guri. Se aplecă și-și puse o mână pe nisip, simțind cum i se mișcă sub degete. Veni valul și-i cuprinse palma și vârfurile pantofilor, căldura apei aducând cu o invitație. Dincolo de suprafață întrezări, săgetând în diferite direcții, o grămadă de peștișori, puncte de viață aproape invizibile, fiecare cu propria lucrare, fiecare cu o dorință imperioasă și vitală. Acolo, la un centimetru sub suprafața apei, nu exista război; pentru acele vieți scânteind infinitezimal nu exista. Nici pământului în sine nu-i păsa de ciocnirile de pe suprafața sa, mici sau mari. Se învârtea în spațiu într-un ritm înnebunitor, captiv în orbita sa, încălzit de propria stea, cărându-și povara de apă, și rocă, și viață. Cât de puțin conta Varian, cât de puțin conta orice, la această scară; într-o bună zi totul se va sfârși, suferința lui va fi înglobată în scoarța planetei și, și mai târziu, cândva planeta va fi absorbită de propriul soare. Își scoase pantofii și hainele și le lăsă pe nisip, fără să-i pese cine l-ar fi putut vedea; să înoți dezbrăcat era ceva destul de obișnuit pe aceste plaje. Fără să se gândească, fără să ia seama, își ținu respirația și alergă în valuri. Se scufundă sub apă și avansă prin primii metri calzi de mare, apoi înspre albastrul mai răcoros și mai profund; înotă pe sub apă, luptându-se cu curentul, lăsându-se mai jos până când o forță mai presus de voință îl propulsă la suprafață și-l făcu să tragă aer în piept. Mult timp, cine știe cât, pluti la suprafață, sub soarele dur de iulie. În cele din urmă, fără voie, se lăsă purtat spre țărm, ca o ramură lungă și decolorată, vestigiu de plaur omenesc. Pe plaja pustie își trase pe el hainele și se așeză pe nisip, rușinos de bucuros că trăiește.

*

Zilele se întindeau fără șir, iar poliția încă nu-i bătea la ușă. Simțea ca și când cu adevărat ar fi ieșit din peisaj și ar fi dispărut de-a binelea. Se putea spune că acest neloc era un loc unde se putea sta; undeva unde să trăiască o vreme, înainte de a dispărea pe tăcute, definitiv. Fiecare nou oraș reprezenta o versiune aplatizată, amuțită a sa însăși,

fiecare hotel – un spațiu unde să zacă treaz noaptea. Într-o noapte la St. Raphael se ridică din pat la ora două și jumătate și ieși să meargă pe o cărare pe care se cocoțase în timpul zilei, una care ducea la un promontoriu deasupra mării. Se așeză pe marginea rocii de calcar și privi la puzderia de stele. Cât timp trecuse de când el și Grant stătuseră pe balconul de la Hardughia Medievală, scrutând cerul de iarnă pentru a descoperi constelațiile Cetus și Hidra? Acum văzu triunghiul stelelor Altair, Deneb și Vega întinzându-se deasupra capului, iar în mijloc Vulpecula, micuța vulpe ținând o gâscă, Anser, în gură. Ursa Minor se arcuia în sus ca un urs acrobat; în coada-i strălucea Polaris, nu foarte tare, dar constant, cea care acum zece mii de ani nu stătuse la nord, ci în est. Pe stâncă aproape că îl simți pe Grant alături, îi adulmecă mirosul cunoscut, parcă îi atinse trupul, zăcând fierbinte lângă al său, așa cum stătuseră întinși pe spate în câmpul din Maine, privind aceleași stele licărind și dispărând pe boltă. Pe partea cealaltă, mult dedesubt, se auzea cum valurile se sparg la poalele promontoriului. Cât de ușor ar fi să se avânte spre acel huruit, neîncetând să privească în sus; să-i simtă apropierea ca pe un fel de bun venit, o mână conducându-l spre îndurare: ca pe ceva care, după o coborâre scurtă, cu o singură străfulgerare de durere, cu o flacără luminoasă, îl va transporta direct pe cerul plin de constelații.

Laș.

Nu putea face nici asta. Tot ce putea era să rămână invizibil, acolo, în sudul Franței. Se întinse în iarba înaltă, prinse fire ascuțite în mâini, lăsându-și mintea să plutească în ritmul bâzâitului de insecte care îl înconjura. Nu se afla niciunde, era în afara lumii, Rodellec du Porzic nu-l putea atinge, nimic nu putea, fusese măturat de orice fel de sentiment, abia de mai era om, abia de mai trăia vreun pic.

*

Câteva săptămâni mai târziu, la sfârșit de august, la aproape un an de când ajunsese pe acest continent, se trezi la hotelul Martinez din Cannes, pe un șezlong pe plajă, cu ochii acoperiți de capetele unui prosop de bumbac, bronzându-se în soarele arzător, în mână cu o revistă *Look* abandonată. Când o umbră subțire se opri în fața lui astupându-i soarele simți că parcă îi stă inima în loc. *Grant.* Se ridică și-

și trase prosopul de pe ochi, pieptul tresăltându-i de palpitații.

Nu era Grant, desigur. Ci Danny Bénédite, stând pe nisip, în pantofi de culoarea caramelei și obișnuitul său costum de tweed, cu ochii ascunși în spatele unei perechi de ochelari de soare, din hârtie și celuloză, pe care turiștii îi puteau cumpăra la marginea falezei cu trei franci bucata.

— De la hotel mi-au spus că te pot găsi aici, zise el.

Varian crezu c-o să plângă de bucurie. Primul impuls fu să-l ia în brațe pe Danny, dar era în costumul de baie, fără cămașă, transpirat, uns cu ulei de cocos și în general nespălat. Se mulțumi să se ridice și să-i strângă mâna, reținându-i-o suficient cât să se asigure că se găsea acolo cu adevărat. Danny se așeză pe un șezlong lângă cel al lui Varian și-și puse palmele pe genunchi.

— Credeam că ai plecat deja spre America, zise. Speram că ai dispărut de mult. Deși mă bucur nespus să te văd.

— Am încercat, răspunse Danny. Théo și cu mine am încercat să traversăm spre Spania acum trei săptămâni, dar am fost arestați la primul punct de control.

— Voi! Primii dintre toți clienții noștri care sunt arestați la graniță!

— Da. Mary Jane și Navarre au fost nevoiți să ne sară iar în ajutor. Mă tem că nu-mi dau seama când putem încerca din nou. Navarre zice că altă dată n-o să avem atât noroc, acum că am ceea ce el numește cazier judiciar.

— Și ce faci aici?

— M-am gândit că ar fi momentul să te întorci acasă. Viza probabil că ți-a expirat de mult.

— De mult, confirmă Varian. Dar cum să mă întorc? Cum aș putea… când nu e… când nimic din… Nu se văzu în stare să continue; nu putea formula cuvintele care îi veneau, nici măcar în fața lui Danny, care probabil că știa ce vrea să spună; fusese acolo tot timpul, el și Théo, stând la capătul coridorului, nu mai departe de unde se petrecuse totul.

— Mă tem că nu ai de ales, zise Danny. E de lucru. Ruta Martinica s-a deschis din nou. Granița a început să fie mai laxă. De vreme ce ești tot în Franța, poți foarte bine să te faci util.

— Și dacă mă arestează? Du Porzic nu cred că și-a uitat amenințările.

— Atunci vom găsi un mijloc de a te elibera. Te-ai oprit. Ai ieșit din propria viață. Nu-i nimic bine în treaba asta. Se uită la paharul gol din mâna lui Varian. În curând o să te trezești la fundul unui Martini, total cherchelit.

— Nu cred să fi câștigat vreodată vreo ceartă cu tine, râse Varian. Ești atât de sumbru convingător.

— Hai la hotel, îl îndemnă Danny. Avem de discutat treburi. Am adus niște documente care necesită atenția ta. Apoi putem ieși în oraș la cină.

— Au un restaurant de primă mână aici la hotel. Niște crabi minunați, se zice.

— Niciodată nu refuz crabi minunați, zise Danny, ridicându-se în picioare. Se întinse să-l tragă în sus și pe Varian și amândoi o porniră apoi spre hotel.

Varian se spălă și se îmbrăcă la el în cameră, acordând pentru prima dată de săptămâni atenție detaliilor. După care, împreună, trecură printr-o serie de documente de la birou, pe balconul lui Danny. Erau misive de la New York indicând neputința organizației de a găsi un înlocuitor pentru Varian; unele confirmau sosirea clienților săi în State și altele veneau de la colecționari care făcuseră licitații premature privind lucrările din *Portofoliul fugii* și care între timp aflaseră despre dispariția acestuia. Unele dintre scrisorile colecționarilor exprimau mâhnire, altele amenințau cu procese, câteva ofereau condoleanțe și bani. Toate cereau un răspuns. Din fericire, Danny adusese cu el o mică mașină de scris portabilă și o rezervă zdravănă de hârtie. Fu oarecum o ușurare să se așeze la birou și să răspundă la scrisori, în timp ce soarele se lăsă dincolo de orizont.

După ce se înnoptase de-a binelea merseră la restaurant și cerură o masă pe verandă. Crabii fură, într-adevăr, minunați, la fel și vinul. Vorbiră despre Hannah Arendt, al cărei soț își revenise din boală grație îngrijirii doctorului Mirandeau. Danny credea că o să-i sosească hârtiile cât de curând. Acum, că se redeschiseseră căile de navigație, sute de refugiați își făcuseră apariția iarăși la ușile de la Centre Américain. Exista însă o mare penurie de bani. Mary Jayne oferise ce putuse și recent extrăsese o promisiune de mai mult de la Peggy Guggenheim, dar nu se găsiseră și alte surse. Când subiectul acesta se epuiză, reveniră la planurile eșuate ale lui Danny și Théo și cum, în condițiile

actuale, ar fi putut aranja o altă fugă din Franța.

— Dacă ar fi să mă întorc în SUA, aş putea fi garantul tău. Asta ar însemna o mare diferență în privința vizei, chiar cu cazierul judiciar cu tot.

Danny se uită spre marea învolburată, apoi din nou la Varian.

— Asta plănuiești? întrebă el pe o voce scăzută și serioasă. Să te întorci la New York?

— Îmi închipui că până la urmă tot o să mă dea afară din Franța. Nu pot evita asta la nesfârșit. Și unde să mă duc în altă parte? New Yorkul este casa mea. Din nou acel cuvânt; și-i păru adevărat pentru prima oară în luni de zile că New York și Statele Unite sunt locurile cărora le aparține. Își spuse că asta nu are nimic de-a face cu faptul că Grant se afla acum acolo.

— Tocmai am primit o scrisoare de la New York, zise Danny, meditativ. Vești despre băiatul nostru. Mătușa lui Peterkin l-a înscris la o grădiniță în Comitatul Westchester, la câțiva kilometri de oraş. A învățat să numere până la treizeci, îți imaginezi? Și știe numele culorilor în engleză. Ultima lui fascinație e pentru păsări. Tăcu o clipă, frământând tivul șervetului de in cu degetul mare. Uneori Théo se trezeşte noaptea crezând că l-a auzit chemând-o. Nu pot s-o conving că nu e posibil așa ceva. Cercetează toată casa, căutând. Câteodată, Varian, aproape o cred, aproape cred că l-a auzit și că dacă ne uităm mai bine o să dăm de el. Uneori îmi închipui că o să-l găsim mort, înecat în bazinul cu pești sau căzut de la fereastră. Mă gândesc la clipa când l-am suit pe acel vas, cum ne-a privit, habar n-avea ce-o să se întâmple. Ce tortură! Cum să-ți explic? Danny își duse degetele arătător și mare la colțurile ochilor. Trecu ceva până să reia și când o făcu, vocea abia i se auzea. Noaptea, mă gândesc la distanță. La toți kilometri dintre noi, kilometri peste kilometri de spațiu întunecat. Pământul, oceanul. Toate creaturile vii din Atlantic îmi sunt mai aproape decât fiul meu. Ce se întâmplă dacă se îmbolnăvește, dacă se află într-un real pericol și nu pot să ajung la el? Aş face orice pentru el, Varian. Mi-aş scoate propriii ochi.

— Dumnezeule, Danny. Îmi pare atât de rău! Vă extragem noi cumva de aici.

— Nu știu ce m-aş face altfel. Sau ce-ar face Théo. Își duse din nou degetele la ochi, iar Varian îi puse o mână pe braț. Nu dorise niciodată să fie tată, nu o susținea decât vag pe Eileen în ideea unor mici Fry în

viitor. Acum însă, pentru prima oară simți că putea să-și închipuie simpla putere fizică a acestei dorințe: aceea de a avea un fiu, un copil, un fragment trăitor din propria ființă, undeva aiurea în lume. Își aduse aminte de Danny cu băiatul în brațe, îi văzu șezând la marginea bazinului, urmărind o frunză ca o barcă, plutind ușor și aleatoriu; îl revăzu pe Danny punându-i o cană cositorită în mâini lui Peterkin, o cană dând pe dinafară de lapte de pe piața neagră. Îl văzu prinzându-i cataramele pantofiorilor, trăgându-i ciorapii și încheindu-i haina, protejându-l de mistral. Luni de zile observase aceste lucruri, erau parte din Air Bel, la fel de prezente și de trecut cu vederea ca și tapetul de pe pereți. Dar acum putea simți, ca și când ar fi locuit în trupul lui Danny, ce ar însemna să i se ia toate acestea. Ce ar însemna să fie despărțit de acest fragment luminos. Ca și când ți s-ar smulge propriii plămâni, sau ți s-ar lua sufletul cu forța.

Și deodată se produse în capul lui un fel de schimbare de presiune, o izbucnire a zgomotului, ca un ac poticnindu-se într-un șanț pe un disc.

— Danny, zise, îndreptându-se în scaun.

— Ce s-a întâmplat?

Își duse mâinile la tâmple unde se adunase o tensiune de nesuportat. Nu putea sta potolit; trebuia să se ridice de la masă, trebuia să meargă undeva. Spuse că i s-a făcut deodată rău, vinul l-a atins deodată. Danny declară că și el e terminat, după călătorie, soare și crabii nemaipomeniți. Ceru nota și semnă; apoi se suiră în lift, până la etajul lui Danny, unde își spuseră un noapte bună posomorât, iar Varian îl asigură că o să-l cheme dacă are nevoie de ajutor. Pe urmă urcă la propriul etaj, unde, după ce străbătu culoarul lung, intră în cameră, închise ușa și se duse pe balcon.

Pe apă se zăreau luminile palide ale unei nave enorme, nu una de plăcere; chiar de la depărtare, chiar și în lumina lunii și tot se distingeau piesele de artilerie în turele. Dacă vasul acela și-ar întoarce tunurile spre hotel, se gândi el, l-ar face țăndări într-o clipă.

Apoi se iscă din nou acel sunet, acea pornire, acel vaier, acel scrâșnet tulburător. Ce spusese Danny: *Aș face orice, mi-aș scoate propriii ochi.*

Ce ar face un tată pentru fiul său.

Ce ar face un tată: ar traversa un ocean spre un continent în război. Apoi și-ar minți iubitul în folosul fiului. Ar minți cu detalii și cu

convingere. Ar minți în credința că fiul merită să fie salvat pur și simplu prin virtutea faptului că este o ființă omenească în pericol pe acest pământ, al cărui drept de a respira, a mânca și se reproduce nu putea fi considerat a avea valoare mai mică decât a oricui altcuiva. Ce ar face un tată? Ar minți colosal, ar minți elegant pentru a-și salva fiul. Apoi și-ar lăsa iubitul peste mări și țări, dându-i sarcina de a-i aduce fiul acasă în condiții de siguranță, de a-l transporta peste tot acel spațiul întunecat, pământ, ocean. Peste orice creatură vie din Atlantic.

39
Refoulé

Luară trenul spre Marsilia în acea dimineață, Varian întrebându-se în fiecare moment dacă aveau să-l prindă pe drum. Îi venea în minte, stăruitor, drumul acasă de la Pamiers, gălăgia făcută de ofițerii Gestapo care se deplasau pe coridor, după ce târâseră afară acel bărbat într-o haină prost croită, împingându-l să se dea jos din tren. Ajunseră însă la gara St. Charles fără nici un fel de incident, iar la centru găsi totul pregătit: biroul său ordonat cu teancuri de hârtii, așteptând să le studieze, Jean Gemähling în toiul unei convorbiri telefonice cu consulatul, Lucie Heyman, luând interviu, cu vocea ei veselă, unui cuplu de clienți, iar Théo ghemuită lângă o refugiată care își alăpta copilul în timp ce-și spunea istoria. Privirea lui Théo când îi zări pe Varian și Danny reflecta ceva între mâhnire și ușurare; în mod clar ușurarea nu numai de a-și vedea bărbatul întreg. Cel puțin acum era pregătită să-l privească în ochi pe Varian. Murmurând ceva către mama ce alăpta se ridică în picioare și se duse în întâmpinarea lor, întâi atingându-i mâna lui Danny, apoi luând-o pe a lui Varian.

— Bănuiesc că ai auzit de eșecul nostru la graniță, zise.

— Am auzit tot, răspunse Varian. Îmi pare rău, Théo.

— Poate că ar fi trebuit să așteptăm. Dacă erai aici, cine știe…

— Prostii. Ați avut ghinion, asta e tot. O să ne străduim din răsputeri pentru voi acum și veți încerca din nou. Între timp, soțul tău va trebui țină capul la cutie.

— L-ai auzit? se uită Théo la Danny.

— Îmi trebuie o cutie mai mare, râse Danny, apucând mâna soției și strângând-o ușor. Apoi el și Varian porniră mai departe, urmați de un șir de clienți, și-și începură treaba ca și când nici n-ar fi întrerupt-o vreodată.

*

Cu toată reducerea de personal, micșorarea fondurilor și relațiilor, acum aproape inexistente, cu consulatul, în săptămâna respectivă munciră mai aprig decât vreodată; fură nevoiți s-o facă. În fiecare zi la Centru soseau zeci de refugiați, aproape în majoritate evrei, îngroziți de veștile ce ajunseseră în sudul Franței din Germania, Austria și Polonia. Umblau vorbe despre evrei, îmbarcați cu miile în trenuri, înghesuiți ca vitele în vagoane de marfă, apoi trimiși peste tot în Europa în lagăre; umblau zvonuri despre trupe naziste mitraliind bărbați și femei pe maluri de râu sau în morminte săpate chiar de victime. Evrei fuseseră închiși în hambare cărora apoi li se dăduse foc; alții mureau de foame în ghetouri. Știrile acestea se adunau în jurul Centre Américain precum cenușa după foc, înnegrind tot ce atinge.

În fiecare noapte când ajungea acasă la Air Bel, Varian își arunca hainele și sărea direct în bazinul adânc, transformat în piscină. Zăcea pe spate în apa călduță încă, urmărind norii gri pe cerul întunecat, dorindu-și să poarte cu ei totul. Oricât ar fi stat scufundat, cumplitele vești nu i se desprindeau de pe trup, nici convingerea nu-i putea fi îndepărtată că, în ciuda muncii sale ce părea în prezent mai necesară decât vreodată, trebuia să se întoarcă acasă la New York. Era nevoie acum să fie expulzat din Franța; nu vedea o altă manieră de a-și justifica plecarea.

Într-o vineri după-masă, la o săptămână de la întoarcerea sa de la Cannes, stătea împreună cu Jean, Danny și Théo în biroul din față sortând un nou set de formulare de primire. Se auzi o bătaie la ușa exterioară, nu ciocănitul timid al unui client, ci bum-bum-bumul de neconfundat al poliției. Se priviră în tăcere; nu aveau cum ști pe care dintre ei îl doreau forțele de ordine. Varian le făcu semn lui Danny și Théo să meargă în biroul din spate și să închidă ușa. Merse apoi la ușa de afară și-o deschise, dând peste ofițerul cu părul cenușiu care-l condusese la *Sinaïa* cu luni în urmă. Tânărul își duse mâna la beretă în chip de salut. Jean se ridică și veni imediat lângă Varian, abordând postura unui fotbalist țeapăn pe picioare.

— Domnule Fry, începu ofițerul. Vin cu ordin de la căpitanul du Porzic.

— Mă temeam eu că asta ai să spui, glăsui Varian.

— Trebuie să vă escortez la Évêché, zise militarul, ridicându-și ochii

de un albastru spălăcit la Varian, la colțul gurii cu o urmă abia schițată de zâmbet tainic.

— Bine. Lasă-mă să-mi iau lucrurile.

— Luați tot ce v-ar putea face folosință mai târziu, zise ofițerul. Nu vi se va permite să vă întoarceți.

— Cum adică? își încrucișă Jean brațele. De ce nu?

— Nu am permisiunea să discut cazul domnului Fry.

— Va fi expulzat din Franța?

— Nu am permisiunea să spun.

— Zi-mi ce să fac, se întoarse Jean către Varian. Cum putem opri treaba asta?

— Sunt sigur că o să fie un proces, răspunse Varian. Vor trebui semnate hârtii. Voi fi deținut peste noapte, cel puțin. Apoi mai e și problema vizelor. Se uită la ofițerul cu ochi de ghețar. Mi-au expirat toate, știi. În moment de față nu pot fi expulzat din Franța în mod legal.

— Asta va decide comisarul.

— Să vin și eu? întrebă Jean.

— Nu e permis, grăi ofițerul iar către Varian: *Dépêchez-vous.*

Lucie scoase o cutie, iar Varian se retrase pentru a-și aduna hârtiile. Danny și Théo, care ascultaseră, îl ajutară în tăcere, cu fețele cernite. Venise momentul care știuseră că va veni, unul care totuși părea posibil de amânat la infinit; plecarea lui Varian, ieșirea sa din Centre Américain. Puse în cutie zeci de scrisori și telegrame personale. Fotografia cu Grant făcută la Arles: Varian cu o expresie de uimire pe chip în fața amfiteatrului antic, șiruri de gradene profilându-se pe fundal. În cutie merse și piatra de la Coussouls de Crau, fotografii de-ale lui Varian și personalului, o cutie de piele roșie de la negustorul de pielărie de pe strada Grignan, fotografia cu ramă de argint înfățișând-o pe Eileen pe o plajă din Southampton. Când se umplu, Danny o legă cu sfoară și i-o depuse în brațe lui Varian.

— Mă duc la Vichy, zise Danny, să văd dacă nu pot să intervin cumva.

— Nu, nu face asta. E prea mare riscul.

— N-am mai comis nici un fel de infracțiuni în ultima vreme. Nu văd pe ce motive m-ar putea aresta.

— Nu le pasă de asta. O s-o facă oricum.

— Refuz să-i las să te scoată afară așa, pur și simplu!

— Intenționez să merg chiar eu la domnul Blount, dădu din cap Théo, stându-i alături lui Danny ca sprijin.

— Omul n-o să fie de ajutor în veci, opină Varian. Este exact ce așteaptă să se întâmple.

— Atunci o să-i spun vreo două.

— Mulțumesc, Théo, îi strânse Varian mâna. Apoi îl urmă pe ofițerul cu părul cenușiu până la ușă, în jos pe scări și pe câteva străzi, mergând alături până la Évêché.

*

În Franța nici un proces administrativ nu se desfășura cu rapiditate. Așteptă toată noaptea la Brigade des Rafles, iar în zori se spălă pe față într-o chiuvetă ce mirosea a amoniac și șoarece mort. La opt dimineața ofițerul cu părul grizonat îi aduse un corn uscat și o cană călâie de cafea erzaț. La nouă și jumătate fu, în cele din urmă, chemat pentru o întrevedere cu căpitanul Villand, care îi spuse că avea să fie *refoulé* din Franța. Ceea ce nu însemna același lucru cu a fi expulzat. În viitor putea să se întoarcă pe cale legală, dacă obținea viză. Expresia de pe chipul lui Villand, când îi descrisese treaba ca imposibilă, fu una de profundă satisfacție. Merse până într-acolo încât îl îmbie cu un trabuc de despărțire, aprinzându-i-l cu bricheta lui în formă de ananas.

Villand îi oferi și un alt serviciu, furnizându-i o mașină, un Citroën lung și negru cu țevi duble de eșapament laterale și un portbagaj demodat la spate, legat cu curele de piele. Însoțit de ofițerul cu păr cenușiu și un coleg al său, un tip înalt ca un urs care se prezentă ca fiind Garandel, merseră la Vila Air Bel ca să-și ia lucrurile. În valiza mult hărtănită, Varian înghesui șase cămăși, acum mai mult zdrențe, papucii marocani, făcuți cadou de Grant, volumul de Yeats pe care-l citise, poemele de Faulkner. În altă cutie încărcă desene și picturi suprarealiste vârâte în tuburi, două montaje micuțe suprarealiste, hărți, liste, schițe de desene, nenumărate carnețele, un blocnotes pe jumătate plin, o batistă de in, rătăcită de Mary Jayne. Se uită roată în camera acum golită, așteptându-se să fie doborât de mâhnire, în schimb simți inevitabilitatea, senzația avută în mare, la Le Dramont, când trupul îi fusese ca propulsat spre lumină. Dintr-un obicei bine împământenit, se uită sub pat, sub comodă, sub noptieră. Și acolo, în întuneric zăcea unul dintre

butonii cu nautilus ai lui Grant, abandonat unde căzuse probabil în noaptea când părăsise Air Bel în grabă, ducând singura sa valiză. Își scoase unul din butonii proprii și îl înlocui cu nautilusul.

Când să iasă pe ușă, îl opri doamna Nouguet îmbiindu-l cu o clătită bine mirositoare, învelită în hârtie cerată maronie. Dacă avea să fie *refoulé*, zise ea, atunci să nu plece cu mâna goală. Acceptă pachetul vrând să știe de unde făcuse rost de zahăr și unt, dar femeia zâmbi numai, dorind să păstreze misterele gospodăriei. Varian îi strânse mână cu maximă serozitate, iar ea îi acordă o rară privire de aprobare fără margini.

Îl conduseră apoi până la gară unde ofițerul cu păr cenușiu îi oferi documentele necesare și-i ură călătorie plăcută. Regreta, continuă el, că nu putea să-l însoțească până la graniță, însă spera ca Garandel, colegul său, va fi un bun companion.

— Mulțumesc, zise Varian. Știu că ai fost de partea mea de mai multe ori.

— Totul pentru gloria Franței, răspunse ofițerul, făcându-i cu ochiul senzual.

*

La Gara St. Charles, Garandel îi permise un singur telefon lui Varian. Sună la centru și răspunse Théo, care auzindu-i vocea strigă la Jean să ridice derivația. Le spuse că deportarea sa nu mai era posibil de oprit. Dar ce ar zice de o excursie de plăcere până la graniță? Puteau să întrerupă treaba o după-amiază?

Théo promise că o să vină imediat cu toții. Avea să se oprească pe drum să-i trimită o telegramă lui Danny, la Vichy; poate că o să fie în stare să se repeadă și el la Narbonne. Garandel nu se depărtă de lângă Varian nici o clipă, însă îi permise să-și aștepte prietenii în capul treptelor late, cu priveliște asupra orașului. Varian se gândi la ce zisese Chagall, că ultima privire aruncată unui oraș e cea mai importantă. Ce avea aceasta să cristalizeze pentru el, ce avea să includă din tot timpul pe care îl petrecuse aici? La piciorul scărilor se afla hotelul Splendide, cu copertina de sticlă întinsă ca petalele unei flori arctice. Mai încolo, Canebière, unde dăduse peste Breitscheid și Hilferding șezând la o masă de cafenea, discutându-și treburile cu glas tare, ca și când lumea

asta ar fi fost lipsită de orice fel de pericole. Două străzi mai jos, spre sud, se afla sediul din bulevardul Garibaldi, golit acum de toate lucrurile lui. Apoi străzile-piețe cu o pânză de mirosuri de curry, cardamom și scorțișoară, și pasajul comercial îngust de pe strada Grignan unde, la numărul 60, fiica portăresei trona în rochia ei pătată de zmeură. Și mai departe se găsea Dorade, unde cu aproape un an în urmă, trecutul își livrase marfa prezentului. Iar lângă Vieux Port – abia putea distinge colțul alb ca zahărul unde se înălța –, hotelul Beauvau, iar în fața sa docurile pline de mici vase amarate. Privite printre gene, toate – acoperișurile, clădirile arse de soare, suprafața strălucitoare a portului, albastrul și albul cerului, coasta verde a masivului Marseilleveyre la distanță – deveniră o singură pată luminoasă, un peisaj ce deja se îndepărta în trecut.

Prietenii veniră pe scări în grup și împreună intrară în gară. Cumpărară bilete la ghișeul cu gratii cunoscut și apoi, supravegheaţi de ofițerul Garandel, se suiră în tren, umplând partea lor din vagon de vorbărie pe ton scăzut și fum de țigară. În așteptarea fluierului locomotivei, Varian își îndreptă gândul spre ce va să vină în această călătorie; ținutul verde cu iarbă și apoi mlaștini, pasajul întunecat prin Pirinei, teritoriul pe care nu-l mai parcursese din toamna trecută, de la plecarea familiilor Mann și Werfel. Fără nici un avertisment, trenul se smuci și porni spre lumină. După ce ieșiră din gară soarele năvăli strălucitor pe fereastră; Varian, pe moment orbit, avu senzația că i se acordase un fel de grațiere, o păsuire de la a mai vedea ceea ce l-ar fi îndurerat să vadă. Străzile cunoscute treceau, se îndepărtau, acele clădiri și piețe și scuaruri care îi creaseră peisajul minții în ultimele douăsprezece luni. Refuză să socotească dacă îndeplinise ceea ce venise să îndeplinească, dacă reușise în această misiune aparent imposibilă. Ce îi apăru clar fu că, așa neştiutor cum era când sosise, munca lui ar fi fost un dezastru de proporţii dacă n-ar fi existat ceilalţi. Dacă avusese vreun pic de succes, dacă reușise să facă mai multe decât prevedea sarcina inițială, totul se datora iscusinței temerare a lui Hirschman, inteligenţei și priceperii lui Miriam, refuzului mândru al lui Bingham de a urma direcția consulatului, curajului și generozității lui Mary Jayne, simpatiei lui Danny și Théo pentru cauza sa, celor șase limbi pe care le cunoștea Jean, dorinței lui Gussie de a sta treaz toată noaptea, aptitudinii suprarealiștilor de a pune la cale petreceri și

expoziții, atunci când ceilalți se aflau în pericol de a pierde orice speranță, talentului doamnei Nouguet de a fabrica mâncare pentru o duzină de inși în ciuda cămării goale și, deși abia de putea să suporte durerea gândului – mâinii puse de Zilberman pe umărul său, vocii lui părintești, modului în care îi observa epuizarea și îl alina pentru câteva clipe. Și Grant: dar nici la el nu se putea gândi, refuza s-o facă. Ce părea adevărat, ce părea a fi singurul adevăr era că munca trebuia să continue fie că o făcea el, fie că nu.

*

Danny se sui în tren la Narbonne cu o expresie cruntă pe figură. Înghesuit între Varian și Théo, își scoase ochelarii cu ramă argintie și povesti că oficialitățile pe care le văzuse la Vichy refuzaseră să facă ceva. Numai niște vize expirate ar fi putut întârzia plecarea acum.

— Nu-i problemă cu așa ceva, zise Garandel, alungând idea ca nefondată. Domnul Fry este o *personne d'importance*. Cerințele obișnuite nu se aplică. Se îndreptă în scaun, întorcându-și umerii în așa fel încât să-l ferească pe Varian de privirile lumii. Era clar că se simțea mândru că are un asemenea om în grijă, chiar dacă ordinele sale indicau să-l scoată afară din Franța.

După o altă oră de călătorie ajunseră la Perpignan. Coborâră împreună și Garandel îl conduse pe Varian în clădirea cu pereți de sticlă a vămii. Toți prietenii se aliniară pe afară, lângă fereastră, ca și când se pregăteau să cânte un la-revedere *a capella*. Ofițerul de serviciu la controlul de vamă ridică din sprâncene la vederea documentelor lui Varian, pe care le luă și le duse în birou pentru a fi studiate de șeful său, care, la rându-i, îl informă pe ofițerul Garandel că persoana în grija sa, aidoma oricărui alt refugiat fără acte, nu putea trece granița spre Spania în mod legal.

— Dar protejatul meu este o *personne d'importance*! insistă Garandel.

— Nu-mi pasă nici dacă ar fi mareșalul în carne și oase! I-au expirat vizele.

— Trebuie să fie *refoulé* chiar azi. Astea sunt ordinele mele.

— Atunci ți s-au dat ordine în neștiință.

Deveni curând clar că Varian era nevoit să aștepte să primească noi

vize de la Vichy. Procesul, după cum știau cu toții, putea dura zile, poate chiar o săptămână. Între timp Varian trebuia ținut în arestul poliției. Vameșul făcu semn unuia dintre paznicii care erau mai aproape de birou, dându-i ordin să-l ducă la închisoarea locală.

Garandel făcu însă un pas înainte și-și trecu brațul pe dinaintea protejatului său.

— Închisoare?! urlă el. Ca și când ai avea vreo cădere, domnule ofițer, îîî – se aplecă să se uite la ce scria pe ecusonul vameșului – Molyneux, ca să-mi zici mie cum să-mi tratez prizonierul! Închisoarea locală! Nu dorim așa ceva. Domnul Fry este o *personne d'importance*. La hotel, acolo mergem. Și nu grajdul ăla plin de purici care este Trois Coquilles. Vom sta la Roi de France, iar dacă superiorului dumitale nu-i place, n-are decât să se ducă la naiba!

Vameșul nu schiță nici un gest de protest. O coadă lungă de călători aștepta.

— La hotel imediat, îi comandă Garandel lui Varian. La ora asta, de obicei servesc un whisky. Mi se pare mie, domnule, că arătați ca și când v-ar prinde bine și dumneavoastră unul.

Personalul trebui, firește, să se întoarcă la Marsilia, însă promiseră cu toții să vină să ia o ultimă cină cu Varian în momentul când îi sosesc actele.

*

Această *personne d'importance* mai trecuse și altă dată prin purgatoriu. Ultima săptămână în Franța și-o petrecu lucrând de dimineață până seară. La Roi de France, într-o cameră ce da spre mare, cu tapet auriu cu flori de crin – și cu Garandel în camera alăturată, gata imediat să sară dacă Varian dorea să coboare în sala de mese sau să se plimbe pe faleză, la aer –, așezat la un birou în stil Ludovic XV – și scriind scrisori din partea clienților săi. Închise un cont personal, pe care îl deschisese la o bancă franceză, indicând ca fondurile să fie utilizate pentru a cumpăra bilete de vapor pentru Hannah Arendt și soțul ei; trimise o telegramă CIU pentru a cere sprijin imediat noului proiect al lui Gussie Rosenberg, anume stabilirea unor legături între membrii Rezistenței Franceze în formare, treabă pe care o descrise în termeni ce spera să fie clari comitetului, și totuși ininteligibili cenzorilor. Scrise

familiilor Mann și Werfel, informându-le de sosirea sa iminentă. Trimise telegrame contactelor sale din Spania și Portugalia pentru a le spune că se va afla în tranzit pe acolo. Compuse misive zilnice către Danny despre cum îi mergea corespondența, lucrând cu știința că în curând nu va mai fi în contact cu Marsilia, ci separat de sute, chiar mii de kilometri.

Cumva zilele se scurseră, vizele fură acordate și nu se mai ivi nici un alt impediment. Într-o după-amiază, Garandel îl anunță că aveau să plece în dimineața următoare. Varian își chemă atunci prietenii și le spuse să vină să se întâlnească la Cerbère, la o cină de adio.

*

Sosiră cu toții într-un grup lugubru, îmbrăcați în majoritate în negru, ca și când ar fi asistat la o înmormântare. Sentimentul, pe când stau cu toții la o masă lungă în restaurantul gării, nu avea nimic din tonul festiv al călătoriei anterioare; știau cu toții că era sfârșitul. De o parte a lui Varian stătea Jean, tăcut, cu umerii aduși, împungându-și macaroanele cu furculița și bând vin negru. Théo ședea de partea cealaltă. Apoi Danny lângă ea, amândoi posaci, neatingându-se de mâncare. Numai Lucie Heymann făcea conversație de una singură, vocea ei de soprană intonând parcă o elegie ca fundal. Când Garandel ceru nota, Théo puse o boccea de lucruri de-ale lui Peterkin în mâna lui Varian: câteva jucării de lemn pe care le uitase, un nou șir de păpușele de carton, o pereche de ciorapi roșii de lână, o vestă multicoloră tricotată, pe care o lucrase din materialul unor pulovere de-ale sale.

— O să am grijă să le primească, zise Varian, simțind un nod în gât. Apoi fluierul trenului anunță că timpul pe care îl petrecuse în Franța luase sfârșit.

Jean stătea pe peron cu ochii în pământ și cu mâinile îndesate în buzunare. Danny îl luă pe după umeri pe Varian și-l rugă să aibă grijă. Varian nu avusese nicicând vreun fel de aplecare pentru despărțiri și ura orice situație în care se simțea neputincios. Ambele se aplicau în acest caz. Când trenul fluieră din nou, Danny îl trase aproape și-și duse gura aproape de urechea lui șoptind ce nu ar fi putut să audă nimeni:

— *Să nu ai regrete! Ce ai putut face, ai făcut.*

— Dar Zilberman, rosti Varian. Și *Portofoliul fugii…*

— Nu începe iar, Varian, dădu Danny din cap.

— *Portofoliul fugii* trebuie să fie undeva. Dacă îl găsim o să…

— Ai salvat mai bine de o mie de vieți, spuse Danny. Iată-ți *Portofoliul fugii*. Deja efectul său în lume a început să se facă simțit. Restul s-a dus. Las-o așa.

Și așa făcu. Îl ținu îndelung la piept pe Danny, apoi se aplecă spre Théo și o sărută de două ori. Strânse mâna lui Jean, își apropie obrazul de cel al Luciei Heyman. Apoi se sui în vagon și-și ocupă locul. Prietenii săi rămaseră într-un ciorchine silențios pe peron. Luă aparatul din servietă, lăsă fereastra jos și îi fotografie. Apoi își sprijini capul de sticlă și așteptă; în mai puțin de o clipă trenul se puse în mișcare, părăsind lumina fărâmițată și complicată care era Franța și intrând în întunecimea tunelului.

40
Morningside Heights

O cumplită hărmălaie, ca apa năvălind în josul Niagarei; o mare de licăriri, mii peste mii de ferestre înălțându-se spre cer; putoare de gunoi, aromă de alune prăjite, duhoarea de amoniac a gudronului, aburi dulcegi de benzină, miros de frunze arse în parc, de floricele de porumb, venind dinspre ușile deschise ale cinematografelor; iată orașul care insista să se cheme casa sa, defilând prin dreptul ferestrei taxiului precum acea zicătoare încurcă-limbă din copilărie, *unique New York, younique younork, newyique newyork,* totul o pâclă nebunească, totul ciudat și cunoscut lui în amănunt. Sunete de jazz și claxoane de taxiuri și *Ediții speciale* urlate de băieții care vând ziare, pufniturile autobuzelor alimentate cu benzină, strigătele speriate ale unor oameni care ridică un pian cu macaraua, râsul grav al unei femei: ar fi putut recunoaște oriunde trilul specific orașului său. Iată-l proaspăt sosit de pe aerodromul – de pe aquadromul – unde Yankee Clipper iscase, spre cerul de toamnă timpurie, aripi de stropi; iată-l pe Broadway, îndreptându-se spre Columbia, croindu-și timid drum prin trafic, trecând pe lângă trotuare sclipitoare gemând de bărbaţi și femei în postav și tartan și mătase, pe lângă fețe aparent familiare, în toate nuanţele –, aici, nu în Franţa, sau Spania, sau Portugalia, aici, în America, în Manhattan, deplasându-se în susul orașului, printr-un oraș orb la absența lui și ignorându-i revenirea.

Nu venise nimeni să-l întâmpine la aeroport. Eileen știa că sosește azi, dar nu și când anume. În ciuda epuizării, în ciuda arsurii din stomac și durerii din tâmple, îi spusese șoferului să-l ducă acolo, la Morningside Heights, pe Broadway, până la strada 116. Se opriră la intrarea în incinta universitară și plăti cu monede americane, grele la mână. Șoferul coborî și-i scoase valiza din portbagaj. După care plecă,

lăsându-l pe Varian singur pe trotuar. În fața sa se înălța gardul de fier forjat cu terminații negre ca săgețile și cu cele două felinare gemene: *In lumine tuo videbimus lumen*[26]. De-a lungul aleii, sângeri își vărsau roșul nerușinat; dincolo de ei, platani își întindeau brațe gălbui spre studenții cu fulare și căciulițe. Porțile acestui campus păruseră întotdeauna a se deschide într-o altă sferă, un alt oraș, unde frumusețea se răsfrângea înăuntru și nu în afară, unde arhitectura era compusă din teoremă și demonstrație, din cuvânt și număr și idee. Cadența liniștită a cursurilor, care se distingea prin ferestrele deschise, forma un fundal muzical subtil. În după-amiezi ca acestea, suficient de calde pentru a rămâne pe afară, studenții se adunau pe treptele Bibliotecii Low, în diverse poziții de odihnă, sau relaxare, sau dispută, radiind ideea de privilegiu, de apartenență.

26. „Întru lumina Ta vom vedea lumină“, Psalmii, 35:10. Mottoul Universității Columbia.

Complexul universitar îi apărea acum un altfel de loc, iar tăcerea meditativă a enormei curți interioare o spoială, nimic altceva decât o sulemeneală scumpă și transparentă. Într-una din aceste clădiri, Grant se prezentase în fața unui grup de decani și colegi profesori care îl judecaseră într-un fel sau altul. Nu-i telegrafiase rezultatul și nu-i comunicase absolut nimic. Îi dăduseră papucii, sau se afla încă în biroul lui? Gândul – la Grant atât de aproape – aduse cu sine un val de amețeală, ca și când ar fi fost gata să se prăvălească de pe asfalt într-o genune de neînchipuit.

Traversă prin fața bibliotecii și sui un șir de trepte de piatră spre clădirea Fayerweather, unde-l auzise cu câțiva ani în urmă pe Jay Allen vorbind pe tema Badajoz. Un ascensor cu panouri de lemn de alun îl urcă la etajul al doilea, iar ușile se deschiseră spre Departamentul de istorie. Pe peretele de lângă birou atârna un panou închis în sticlă unde erau înșirate lista cu profesorii și programul de cursuri; din acestea află că G. Katznelson urma să predea un curs în patruzeci de minute și că putea fi găsit pentru discuții în F401.

Încăperea se afla la zece pași mai jos pe coridor. Prin sticla jivrată a ușii distinse două voci înăuntru: una ascuțită, tânără și insistentă, cealaltă basul cunoscut. Se sprijini de perete și-și lăsă valiza la picioare.

Un ceas fixat mai sus pe perete, lângă ușa cabinetului, își scurgea secundele ca apa care picură. Inima prinse a-i goni nebunește, iar mâinile să-i asude: nu trebuia să facă asta, își zise. Putea s-o ia la fugă în oraș; să revină a doua zi, după ce se spălase și mâncase și dormise, sau să nu mai se întoarcă deloc. Tocmai atunci însă se deschise ușa și apăru un tânăr cu o căciuliță bleu și cu un teanc de cărți la subraț.

— A terminat cu mine, zise băiatul, iar Varian își ridică valiza și intră.

Gregor Katznelson stătea într-un fotoliu lângă fereastră, îmbrăcat exact ca atunci când Varian îl văzuse ultima dată: un costum cu haină scurtă, închisă până sus pe piept, o vestă de lână și o cămașă albă extrem de apretată. Pe creștet, părul negru îi stătea ridicat aricește; umerii lați îi păreau apăsați de o oarecare mâhnire, iar sub ochi avea umbre negre. La vederea lui Varian în prag, se ridică în picioare și se prinse de spătarul fotoliului ca pentru a domoli impactul unei lovituri. Pielea din jurul ochilor se decoloră brusc în alb bordat cu violet, iar colțurile gurii se lăsară și mai mult.

— Deci te-ai întors din Franța, zise.

— Am fost *refoulé*, replică Varian. Acesta este termenul cam vulgar pe care îl utilizează ei.

— Să fi venit direct de la aeroport? Katznelson aruncă o privire spre valiza lui. Nu sunt alții mai nerăbdători să te vadă?

— Voiam să discut cu dumneata, Gregor.

Ochii mari și întunecați ai profesorului se îngustară și expresia îi deveni mai aspră.

— Vorbește atunci. Te ascult.

— Am o singură întrebare de pus. Despre fiul dumitale.

— Sigur, zise Katznelson. Întreabă-mă orice. Îți sunt extrem de recunoscător, domnule Fry în ceea ce îl privește Tobias. Făcu semn spre fotoliul de lângă al lui, iar Varian se apropie. Ar fi preferat să-l vadă așezat pe Katznelson în spatele biroului masiv de lemn; cele două fotolii alăturate respirau un aer cordial, nepotrivit cu ceea ce venise să spună. Nu avu însă de ales și se așeză, lăsând valiza la picioare, în timp ce Katznelson se instală lângă el. Profesorul își scoase ochelarii fără ramă, extrase o pânză din buzunarul de la piept și începu să frece lentilele, fără grabă, ridicându-le în lumină pentru a verifica dacă făcuse o treabă bună.

— Tobias e la Cambridge așa cum probabil că ai ghicit, repunându-și ochelarii pe nas. Mi-ar fi plăcut să fie aici, la New York, dar el îmi pare mulțumit, dacă pot zice așa.

— Mă bucur să aud, zise Varian. Este un tânăr minunat.

— Acum, domnule Fry, ce întrebare voiai să-mi pui?

Se luptase mult timp să găsească o formulare, iar acum că venise momentul, acum că stătea genunchi în genunchi cu Katznelson, toate preparativele îi dispăruseră din minte. Trecu ceva timp până să spună ceva.

— De ce ai mințit referitor la Tobias? zise într-un târziu. De ce l-ai mințit pe Grant ca să-l determini să mă mintă la rându-i?

Katnelson primi întrebarea fără aparentă mânie sau surpriză. Se holbă inconfortabil la Varian un timp, atât de direct, că acestea nu putu să se eschiveze.

— De ce ești atât de sigur că am mințit?

— Lev Zilberman mi-a spus adevărul. A fost prins de poliție la câteva zile după ce l-am îmbarcat pe Tobias pe *Sinaïa*. Pe vaporul acela trebuia să meargă Zilberman, era biletul lui spre libertate. În schimb, am oferit locul fiului dumitale, și Zilberman a fost arestat. Când m-am dus să-l văd la închisoare m-a întrebat de ce m-am zbătut atât să ajut un băiat precum Tobias. Nu un geniu, nu un copil minune, nici măcar un student remarcabil, din câte spunea. Un studențaș de la Berlin care-și ajuta prietenul la laborator. Da, mi-a povestit și despre Heligman. Băiatul care a murit.

— Elliott ți-a luat-o înainte, zise Katznelson. Acum câteva săptămâni, azvârlind aceeași acuzație. Întoarse ochii o clipă spre puhoiul de tineri mișunând pe aleea pavată de jos. Să zicem că ai dreptate! Să zicem că fiul meu era doar un subordonat la institut, un nimeni! Să zicem că nu poseda decât o inteligență obișnuită și am apelat la dumneata să mă ajuți! Ai fi considerat că merită salvat?

— Aveam o misiune, zise Varian. Una specifică. Fonduri menite salvării unui grup mic de indivizi excepționali. Fie că…, înghiți de mai multe ori, nedorind să cedeze vreun pic, căci trebuia să spună ce avea de zis…, fie că era corect, fie că nu, aveam un mandat de la organizația mea.

— Cunoscându-ți mandatul, domnule Fry, cunoscând pe cine alegea să ajute organizația dumitale, ce tată nu ar fi măsluit adevărul pentru a

salva viața fiului său?

— Lev Zilberman a murit, zise Varian. Minciuna pe care ai spus-o ar fi putut foarte bine să-ți ucidă și fiul. Naziștii nu sunt imuni la zvonuri, iar Vichy-ul le cântă-n strună. Fiul dumitale a fost arestat la Marsilia și aruncat într-un lagăr de concentrare la Vernet. Unul unde prizonierii mor de foame, sunt brutalizați și împușcați.

Katznelson tăcu un moment, ducându-și mâna la gură.

— Este o tragedie, zise, în cele din urmă. Moartea lui Zilberman. O pierdere pentru întreaga lume. Dar Tobias trăiește, aici, în America. Este liber și poate să se plimbe pe stradă și să cumpere o carte și să bea o cană de cafea sau să se ducă-n parc, slavă cerului. Vocea îi scăzu la un nivel abia audibil, astfel că Varian trebui să se aplece ca să-l priceapă. Există diverse tipuri de inteligență, domnule Fry. Genul care aprinde totul în cale. Apoi un altul, cel care crește lent și răspândește o lumină mai subtilă. Planck n-a putut vedea ce zace în fiul meu. A preferat genul de strălucire a lui Heligman. Dar eu am văzut. Se află în el de la naștere. Poate că ai fi observat și dumneata ceva, trăind lângă el cum ai făcut-o, dacă n-ai fi fost înrobit celuilalt gen.

Varian era deja epuizat, zdrobit aproape de groaza acestei conversații și de ce avea să urmeze. Nu suporta să se gândească la Tobias Kaznelson la Air Bel, la imaginea lui aplecat peste un pârâu, cu mâna în pământ ca să culeagă melcii ce hibernau; la cum se preumbla fără cămașă prin mansardă, făcând diagrame ale aripilor de fluturi. Dacă se ducea cu mintea la acel Tobias, atunci era nevoit să se gândească și la Zilberman, la realitatea fizică a prezenței acestuia, la tot ce se pierduse.

Katznelson își scoase din nou ochelarii. Clipi în lumina soarelui, apoi își apăsă colțurile ochilor și vorbi din nou.

— Mi-am slujit țara în Marele Război, zise. Am fost rănit la Somme. Am suferit cumplit. Camarazii mei și cu mine am murit de foame. Proviziile pe care le aveam nu erau suficiente. În fiecare an, domnule Fry, sunt victime. Unii dintre noi trebuie să ne pierdem viața. Întinse mâna cu ochelarii spre fereastră, mici fire de lumină căzând pe lentile. Am cunoscut opera lui Lev Zilberman. Am cunoscut-o bine. Și știam ce cred naziștii despre el. Dacă îți închipui că i-ar fi permis să ajungă pe aceste meleaguri, te înșeli amarnic. Nu l-ar fi lăsat niciodată să părăsească Europa viu.

— Dar descoperisem o cale pentru el, Gregor! Ar fi putut scăpa pe acel vapor. Am fi găsit un alt mijloc pentru fiul dumitale.

— Pierderea lui Zilberman este o tragedie. Dar a fost inevitabilă, domnule Fry. Iar eu am salvat viața fiului meu. Mă poți acuza pentru asta?

— *Eu* am salvat viața fiului dumitale! Eu l-am salvat. Și Grant l-a salvat, și o femeie pe nume Mary Jayne Gold, și căpitanul Jacques Deschamps de pe vasul *Sinaïa*, dacă vrei să știi. Aș fi făcut ce am făcut pentru Tobias indiferent cine era dacă ar fi venit Grant la mine și m-ar fi rugat s-o fac. Nu i-aș fi refuzat nimic pe lumea asta. Dar când Zilberman mi-a spus că fiul dumitale nu era cine credeam eu, atunci pe Grant l-am făcut mincinos. Pe Grant.

— Nu vreau să mai aud nimic, scutură Katznelson din cap. Nu am nici un chef să fiu pedepsit din nou pentru asta. Ridică ochii spre Varian, paloarea de sub ochi făcându-l să pară aproape transparent. N-am plătit un preț suficient de mare? Copilul meu trăiește. Dar am pierdut… știi ce am pierdut. Ochii i se îngustară și continuă pe un ton scăzut, furibund. Și Elliott a plătit. A plătit pentru că a reluat legătura cu dumneata. Poate ai auzit că a fost dat afară de aici. Trebuie că dumneata l-ai convins să le mărturisească. Era fericit, mulțumit cu munca lui. Dar dumneata trăiești numai din chestii absolute, refuzi să recunoști că în fiecare zi a vieții umbrim un pic adevărul. Relativismul este un fapt al existenței omenești și a fost încă de la începuturile noastre. Făcu un gest larg cu brațul ce incluse volumele de pe rafturi, istorii, sute. Adeziunea la idei absolute distruge țări, ruinează vieți. Ca dovadă planul Führerului. N-ai nevoie de un doctorat ca să pricepi asta.

Varian se uită în ochii lui Katznelson – ochii lui Tobias, într-o nuanță mai întunecată – și se forță să rămână calm.

— Grant a fost cel care a decis să-i scrie lui Butler. Nu eu.

— N-o să cred niciodată că n-ai avut nici un amestec.

— Crezi ce vrei. Ăsta e adevărul.

— Și acum? întrebă Katznelson. O să te duci la el și o să te scuzi? Dădu din cap lent. E nostim, știi. Nostim că ți-a luat atât să-ți dai seama ce-am făcut. Dacă ai fi fost tată – dacă oricare dintre voi ar fi fost –, ai fi înțeles imediat.

— Un tată mi-a dezvăluit adevărul, zise Varian. Și apoi epuizarea păru a-l copleși dintr-odată cu o greutate covârșitoare, făcându-l să-și

dorească să se afle în pat – nu aici, la New York, nu în Irving Place, ci la Marsilia, în camera cu pereți albi de la Air Bel, cu Grant respirând lângă el în întuneric.

— Mă bucur, domnule profesor, că fiul dumitale e întreg, reuși să îngaime.

— Îți mulțumesc pentru asta, răspunse Katznelson.

— Înțeleg. Înțeleg de ce ai făcut ce ai făcut.

Katznelson clătină din cap și-și trecu mâna pe sub ochi.

— Cred că știi și că prezența dumitale nu-mi face bine. Te rog să mă lași acum.

Se conformă. Mai avea să se oprească undeva înainte de a merge acasă, să dea ochii cu Eileen.

*

Zece minute de mers în jos pe Broadway. La dreapta, pe strada 112, apoi încă o sută de metri până la bulevardul West End. În mână avea bucata de hârtie pe care Grant își scrisese adresa; la încheietură, în manșeta cămașii, butonul cu nautil. Intră în clădire – construită în anii 1920, dar încă de bun gust: podele întunecate de marmură, lambriuri de nuc, dalii portocalii într-un vas înalt de malachit – și se opri la recepție, unde un angajat stătea lângă un telefon lucios.

— Doisprezece B, zise Varian. Grant.

— Grant, făcu omul încet, ca și când încerca să-și amintească unde auzise numele. Grant. Luă receptorul, ezită, apoi formă numărul. Urmă o tăcere oribilă. Pulsul lui Varian se accelera cosmic. În cele din urmă angajatul zise: Da, domnule Grant, e cineva care vrea să vă vadă. Ridică ochii spre Varian. Numele?

— Spune-i că-l caută Tom Fry.

Ceea ce omul făcu. Urmă o altă tăcere ce păru să se întindă la infinit. În cele din urmă recepționerul ridică o sprânceană și conchise:

— În regulă, domnule, așa voi face și închise telefonul.

— Ei? exclamă Varian.

— Puteți urca.

Cu tâmplele pulsându-i, cu diafragma strivindu-i plămânii se îndreptă spre ascensor, iar liftierul îl urcă la etajul unde locuia Grant.

Un hol cu gresie neagră. Tapet gri pal. Un șir de uși. La capăt, una

ca toate celelalte, neagră, cu un inel de bătut, argintiu, și un număr argintiu. Varian ridică mâna să apese butonul soneriei, dar ușa se deschise și Grant îl întâmpină în prag.

Nu dispăruse, nu se dematerializase. Îi stătea în față într-o cămașă albă, deschisă la gât și pantaloni gri de lână, desculț, cu părul încă ud după duș și cravata lălâie în jurul gâtului, iar pe lobul unei urechi avea o bobiță de cremă de bărbierit. Ochii deschiși la culoare se fixară, în fine, într-ai săi.

— Puteai și tu să te anunți, zise liniștit.

— Vin direct de la aeroport, Skiff. Nu m-am gândit să te sun. Hei, ai… ai un pic de cremă de bărbierit acolo.

Grant șterse stropul.

— Abia ai aterizat?

— Am fost să-l văd pe Gregor la facultate. Privi peste umărul lui Grant, la holul apartamentului, spre lumina ce venea de la o fereastră orientată spre sud. Skiff, chiar trebuie să vorbim în ușă? Nu mă poftești înăuntru?

— Nu știu, zise Grant. Depinde de ce ai venit. În ochi îi luci instantaneu ceva provocator, un dram de amuzament.

— Am venit să te implor să mă ierți, declară Varian.

— Ei, atunci nu mă implora pe hol, Tommie. E lipsit de demnitate. Deschise larg ușa și-l pofti înăuntru. Apoi se deplasă spre interiorul apartamentului, iar Varian îl urmă ca într-o peșteră a visului. Pe jos parchet deschis la culoare, pereții de un alb simplu, totul, în camera de zi cu ferestre înalte, fiind simplu și curat. Lângă un perete, un pian își etala negrul, ca o pânză de vapor ridicată în plin soare; pe o măsuță joasă văzu un album de fotografii și câteva discuri de 78 de turații, în învelitorile lor. Pe un covor de lână de culoarea fildeșului, două fotolii geometrice, de culoare cafeniu deschis. Mii de cărți vechi pe rafturi ce mergeau până la tavan, iar deasupra șemineului un tablou cubist, cu negru, portocaliu și alb: trupul unui bărbat reflectat prin apă în flăcări. La marginea covorului trona o pereche de papuci marocani albaștri.

— Ei bine? se așeză Grant într-unul dintre fotoliile joase.

Nu era nevoie de nici un preambul.

— Am fost un prost. Un mare prost. Se așeză pe celălalt fotoliu; dar apropierea asta de el, la o palmă, o simțea în mod egal ca o binefacere și un chin. Îmi pare rău. Nici nu pot să mă uit la tine. Îmi vine greu să

vorbesc.

— Arăți cumplit, Tom. Ca și când ai fi fost bolnav.

— Am călătorit douăzeci și opt de ore. Sunt mai mult mort.

— Să bem ceva, măcar, se duse Grant spre un dulap. Lăsă pe spate o ușă care dădu la iveală un șir de pahare strălucitoare și, mai ascunse, câteva sticle. Mă tem că n-am gheață, așa că o să fie simplu.

— Nu vreau să beau, zise Varian. Apoi, pe neașteptate i se strânse gâtul și diafragma prinse a-i tremura, își puse capul pe genunchi și începu să plângă. Nu-i păsa că Grant îl privește, voia să-l privească. Voia să vină și să-i pună o mână pe umăr. Numai că el rămase lângă bufet, pregătind băuturile. După o clipă le aduse și puse unul pe măsuță.

— Bea, îl îndemnă. Așa a zis doctorul.

Varian își trecu dosul palmei peste ochi, apoi apucă paharul și trase o înghițitură care-l arse.

— Dumnezeule, m-am purtat oribil cu tine, oribil. Și Gregor mințise de la început. Nu mi-am dat seama.

— N-ai fost singurul, sorbi și Grant din paharul lui.

— Totul a fost atât de fără sens după ce ai plecat! Autoritățile de la Vichy voiau să plec. Consulatul nici să audă de mine. M-am ascuns, trăgând de timp, deplasându-mă în sus și-n jos, prin orașele acelea de pe coastă, Cannes, Toulon, Sanary-sur-Mer…Gata să mă prăpădesc în încercarea de a fugi. Gata să mă arunc de pe o stâncă.

— Încercând să fugi de ce?

— De mine, de ce altceva? De cine sunt, de cum am eșuat, ce ți-am făcut ție, lui Eileen.

Grant clătină din cap, nemișcându-și ochii de pe Varian.

— Ai reușit în munca ta, asta sper că înțelegi. Ai reușit dincolo de orice închipuire. Cât despre Eileen, dacă îți închipui că s-a căsătorit neștiind nimic, te înșeli. Nu se poate ca scrisoarea ta s-o fi luat total prin surprindere.

— Deci vrei să spui că doar i-am confirmat părerea proastă (pe care o avea) despre mine.

— I-ai confirmat ce știa de la început. Că trăiai într-o jumătate de adevăr.

— Și cum să dau ochii cu ea acum?

— Te duci și vorbești cu ea, pur și simplu.

— Să-i spun ce? Nu știu cum a rămas cu viața mea în prezent. Ce ți-am făcut ție, lucrurile pe care ți le-am spus, nu știu cum ai putea ierta ceva.

Grant luă o sorbitură mai mare, apoi puse paharul pe genunchi, învârtindu-l în cerc, meditativ.

— Am avut ceva timp să mă gândesc și eu. Am analizat de zeci de ori ce ai putea gândi, ce ai putea simți. Știu că ai suferit mult să-l pierzi pe Zilberman. Te-ai simțit responsabil de ce s-a întâmplat. Date fiind circumstanțele, nu aveai cum să te gândești la el ca la un mincinos. Și nici eu nu voiam să cred asta despre Gregor. Nu voiam să cred că m-a înșelat sau m-a folosit. Nici măcar pentru a-și salva fiul.

— Dacă măcar am fi vorbit o singură clipă noi doi, dacă nu aș fi aruncat vina pe tine…

— Ar fi trebuit să ai mai multă încredere în mine, dădu Grant din cap. E adevărat. Dar știu de ce ai făcut-o. Nu am fost întotdeauna sincer cu tine.

— Nu mi-ai ascuns niciodată nimic. Decât poate pe tine în acest apartament toți anii aceia. Nu mai putu rămâne în fotoliu. Se ridică în picioare, se duse la pian, atinse paginile din suport: *O Welt, ich muss dich lassen*. Grant îi cântase această lucrare pe Steinway-ul negru de la Gore. Ultima compoziție a lui Brahms, scrisă când aflase că e pe moarte: un recviem personal, un adio lumii. Își aducea aminte de suita de armonii majore ce se distila în tot mai stranii armonii minore, apoi în dizarmonii, un protest împotriva a tot ce are sens, un memento că nu orice disonanță poate, sau trebuie să fie rezolvată.

— Am fost un laș cumplit, zise în cele din urmă. Asta am aflat după ce m-am gândit.

— Ți-a fost frică, afirmă Grant. Nu-i ceva de care să-ți fie rușine. Ai fi fost chiar nebun să nu-ți fie. Ar trebui să-ți fie încă frică. Mie îmi e. Se duse la pian stând lângă el acum, neatingându-l, dar suficient de aproape ca Varian să-i simtă căldura trupului. Dar chiar și numai asta, această senzație de fierbințeală i se păru ireală și nemeritată.

— Trebuie să plec de aici, zise Grant, din acest apartament. Acum că nu mai lucrez la universitate. Mi-au dat șase săptămâni.

— O, Grant.

— Aș vrea să pot zice să am simțit ca o eliberare atunci când m-am dus în fața comisiei. Am fost îngrozit, de fapt. Auzindu-le verdictul,

dezaprobarea… mi s-a părut că m-au condamnat la moarte.

— Îmi pare atât de rău că a trebuit să treci prin așa ceva. Serios, Skiff, atât de rău.

— Mai bine decât să rămân și să mint. Mai bine decât să nu predau nicicând unui student negru.

— Și ce ai de gând să faci acum?

— Nu știu, lăsă el ochii în jos. Prietenul tău, Breton a avut o idee, de fapt. Ne vedem în mod regulat, el, Jacqueline și cu mine, un fel de club oropsit, cină în trei, dacă vrei. Le-am povestit ce s-a întâmplat la Columbia și mi-a sugerat să merg să-l văd pe Alvin Johnson la New School. Să văd ce are de zis.

— Și ai fost?

— Da. Am luat prânzul împreună săptămâna trecută, de fapt. Și mi-a sugerat să fac ce ar face orice intelectual care se respectă după ce e dat afară de la Columbia.

— Și anume?

— Să mă mut în zona comercială a orașului și să predau la școala lui. Toți se duc acolo. Toți refugiații. Nu numai cei din zona rezidențială a New Yorkului.

— Ți-a oferit o slujbă?

— Mai mult sau mai puțin. Numai că nu-l interesează să predau poezia de limbă engleză a secolului al XIX-lea. Vrea să mă gândesc la a ține cursuri despre ce am văzut în Franța. Ce s-a întâmplat cu clienții noștri. Ce s-a întâmplat cu arta europeană așa cum o cunoaștem noi.

— Să-ți părăsești domeniul, zise Varian după o clipă de tăcere. Asta îți sugerează.

— Cam așa ceva.

— Și o s-o faci, Skiff?

Grant își trecu degetele pe partitură, apoi se întoarse să se uite pe fereastră la clădirea de vizavi, un bloc turn în stil gotic, deasupra căruia trona acum o iluzie de nor.

— Mintea nu mi-a stat la studii în ultima vreme, zise el. Nu de când a început războiul. Iar dacă tot sunt la New School aș putea rămâne în New York.

— Fără orășele universitare dintre cele mai bune?

— Nu încă. Poate într-o zi. Își luă privirile de pe peisajul ce în curând avea să-i devină străin.

— Dar tu, Tom? Ce vei face?

— Nu știu. O să-mi fac apariția pe treptele CIU. Să lucrez pentru refugiați. Să strâng bani. Să scriu despre ce s-a întâmplat. Ce-mi pasă de toate astea dacă nu știu că m-ai iertat?

Grant se apropie aproape atingându-i mâna.

— Te-am iertat de mult. De la Marsilia. Am fi putut face încă o baie la Beauvau dacă n-ai fi fost așa de tolomac. Zâmbi și, când îl privi pe Varian, ochii îi erau limpezi și pătrunzători. Dar asta nu rezolvă nimic. Știi bine că nu. O groază de lucruri o să se schimbe acum pentru mine. Unde pot locui, unde pot munci, cine are de gând să mă numească prieten. Și așa mai departe. Și pentru tine la fel, dacă te decizi să trăiești ca acela care ești cu adevărat. Nu știu cât de mult ai analizat treaba… cât de mult se vor schimba lucrurile. Unele chestii n-o să fie defel plăcute. Ne va fi greu, ceva ce n-am mai întâlnit până acum. Coborî privirea spre partitură, cele opt note scurte, strălucite, contrapuse celor mai joase, mai sumbre.

Are dreptate, gândi Varian. O groază de lucruri aveau să se schimbe și nu numai între ei doi. O schimbare mult mai mare se pregătea. Îi văzuseră efectul amândoi. Călătoriseră printr-o Spanie sfărâmată, trecuseră pe porțile cu sârmă ghimpată de la Vernet, simțiseră, în măruntaiele Marsiliei, pământul zgâlțâit de bombe. Văzuseră un bărbat punându-și capăt vieții. Admiraseră desenele din *Portofoliul fugii*: acea femeie în flăcări ținând de mână un schelet de copil; peștele ucis scoțând sânge ebraic prin branhii. Priviseră Hristosul îndurerat al lui Chagall, înfășurat în șalul ritualic evreiesc, cu îngerii săi doborâți înălțându-se. Și cum stăteau așa, acum, în apartamentul lui Grant, acest cuib liniștit unde totul era curat și pașnic, lucrurile, de fapt, continuau: Wehrmachtul se năpustea asupra Rusiei, francezii îi bombardau pe englezi, japonezii își înfigeau pintenii mai adânc în China. Dacă războiul ajungea sau nu pe pământ american, oricare ar fi fost numărul total al morților, pierduseră deja cu toții. Pierduseră cel puțin o lume în care acel război nu se dăduse. Ce se ivea din cenușă putea sau nu fi de recunoscut. Ce trebuia să facă acum, singurul lucru pe care îl putea face era să nu dea drumul unicei certitudini din viața lui. Sigur că totul avea un preț. Nu știa care va fi acesta – nu cu adevărat, nu în întregime –, dar cum se putea compara cu ce pierduseră deja?

— Păi, Tom, oftă Grant, ca și înainte, totul depinde de tine.

Varian își atinse mâneca și dădu de nautilul de argint.

— Ai lăsat asta la Air Bel, zise răsucindu-l în mâini și desprinzându-l din cămașă.

— Ia te uită, rosti Grant, încetișor. Micuța cochilie. Am crezut c-am pierdut-o de-a binelea. Îl luă și-l puse în manșeta lui, ridicând apoi ochii la Varian. Am întârziat cu cina, ca de obicei. Bănuiesc că ar trebui s-o iau din loc.

— Hai să nu mergem încă nicăieri, zise Varian, punându-și palma peste mâna lui Grant.

Nota autorului

La vârsta de douăzeci și doi de ani, scrie diplomatul francez Stéphane Hessel, în autobiografia sa din 2011, *Indignez-vous*, „am căzut în brațele unui tânăr american". Se întâmpla în sudul Franței, la ceva timp după ce naziștii ocupaseră Parisul; obiectul afecțiunii lui Hessel a fost Varian Fry. (Hessel îi ceruse ajutor pentru tatăl și fratele lui, care fuseseră închiși într-un lagăr de concentrare la Les Milles.) „De câte ori își putea rupe puțin timp de la misiunea lui principală – misiune îndeplinită de o echipă curajoasă în care aveam mulți prieteni –, mă ducea să vizităm această Provence despre care știa foarte puțin și care îl fascina. În decursul nopților petrecute prin hoteluri am înțeles iute că atracția lui pentru mine avea și o dimensiune sexuală, ceva ce născusem prin profunzimea marii afecțiuni pe care mi-o inspirase."[27]

27. Stéphane Hessel, *The Power of Indignation*, trad. în engleză E. C. Belli, New York, Skyhorse Publishing, 2012, pp. 69–70.

Autobiografii, memorii – aceste recente sau îndepărtate rămășiț ale experienței personale – înfățișează trecutul prin voalul amintirii sau poate al discreției protectoare. Romancierul, liber să extrapoleze, poate da vălul la o parte. În aceste pagini am prezentat o istorie reală – misiunea eroică de a slava vieți a lui Varian Fry în Franța –, precum și una imaginată, relația sa cu un personaj închipuit în întregime, Elliott Grant. Inspirându-mă din prietenia lui Fry cu Stéphane Hessel și din relația sa de dinainte cu Lincoln Kirstein, la Harvard, mi-am închipuit ce s-ar fi putut petrece în spațiile goale dintre evenimentele descrise de Fry în memoriile sale, *Surrender on Demand*. Această carte, publicată în 1945, nu detaliază natura sexuală sau romantică a prieteniilor strânse ale lui Fry cu bărbați; la acea vreme astfel de revelații ar fi fost mai mult decât scandaloase. Mărturiile istorice însă ne arată că a avut astfel de

relații și că se gândea intens la înclinația sa; de exemplu, a participat la un proiect al lui Alfred Kinsey, furnizându-i acestuia relatări detaliate ale experiențelor sale; a păstrat un articol de Kinsey, care sugera că atracția dintre bărbați este mult mai răspândită decât se recunoaște în general, „că tabloul este unul de întrepătrundere între toate combinațiile de homosexualitate și heterosexualitate“[28]. Andy Marino, în biografia sa *A Quiet American: The Secret War of Varian Fry*, încearcă să facă o legătură între sexualitatea subiectului său și munca acestuia: „Abilitățile pe care Fry le-a căpătat pentru a face față și a-și exprima «devierea» de la normă de-a lungul anilor trebuie că i-au prins bine în activitățile sale secrete și ilicite, pe care le-a desfășurat atât de firesc, cu rezultate extraordinare, în Franța“.[29] Cred că adevărul e, poate, mai complicat: că percepția lui Varian Fry că e diferit și nevoia de a ascunde asta l-au sensibilizat față de soarta altora, care erau persecutați și puși în situația de a se teme pentru viața lor. Mi-l închipui pe Varian Fry ca pe o persoană curajoasă și strălucită, a cărui sexualitate întâmplător refuza o categorisire facilă. Speranța mea este că va fi privit astfel în secolul XXI și mai departe.

28. Alfred Kinsey, „Homosexuality: Criteria for a Hormonal Explanation of the Homosexual“, *Journal of Clinical Endocrinology*, I, nr. 5 (mai 1941), pp. 424–48; Documente Varian Fry, Universitatea Columbia, cutia 6.

29. Andy Marino, *A Quiet American: The Secret War of Varian Fry*, Macmillan, New York, 2000, p. 339.

Îi sunt îndatorat lui Marino pentru cercetările sale exhaustive și portretul viu al vieții în Marsilia pe timp de război. La fel de covârșitor de utile au fost și memoriile lui Lincoln Kirstein, *Mosaic*; *The World of Lincoln Kirstein* de Martin Duberman; *The Crimson Letter: Harvard, Homosexuality, and the Shaping of American Culture* de Douglas Shand-Tucci și *The Gay Metropolis, 1940-1996* de Charles Kaiser.

Am avut marele noroc de a petrece un an făcând cercetare pentru acest roman la Radcliffe Institute for Advanced Study de la Harvard, unde, la puțin timp înainte de a sosi, în 2013, s-au scos la iveală documentele din timpul lui Fry, permițându-se cercetătorilor să aibă acces la cererea lui de intrare la colegiu, înregistrări ale tuturor locurilor

unde a locuit la Harvard, scrisori de la părinți și profesori, transcrieri oficiale, copiile unor scrisori pentru obținerea unor posturi și altele. Două asistente de cercetare nemaipomenite, Victoria Baena și Anna Hagen, redactor și respectiv redactor de literatură la *Harvard Advocate*, m-au ajutat să parcurg documentele, să realizez un calendar al experiențelor lui Fry în Franța și să întocmesc profilurile artiștilor și scriitorilor pe care i-a salvat. Judith Vichniac, directoare de multă vreme și promotoare a Institutului, mi-a oferit sfaturi neprețuite de cercetare. Strălucitul meu coleg Lewis Hyde a creat un grup al scriitorilor printre membrii consiliului, o comunitate de cititori generoși și plini de idei.

Sunt profund recunoscătoare Centrului pentru oameni de litere și scriitori Dorothy și Lewis B. Cullman de pe lângă Biblioteca Publică din New York, unde am studiat *Villa Air-Bel* a lui Rosemary Sullivan, *A Hero of Our Own: The Story of Varian Fry* de Sheila Eisenberg, *Crossroads Marseille* de Mary Jayne Gold, 1940, *Alfred H. Barr Jr and the Intellectual Origins of the Museum of Modern Art* de Sybil Gordon Kantor, numere din *Houd and Horn* și propriile scrieri ale lui Varian Fry pentru *The Living Age* și *The New Republic*. Bibliotecara Alice Hudson de la secția Colecția de hărți a întocmit o serie de prezentări exacte ale Marsiliei și împrejurimilor din 1938 până în 1942. Colecția de fotografii a bibliotecii mi-a furnizat zeci de imagini ale pictorilor salvați de Fry, iar colecția de arte plastice mi-a permis o vizionare aprofundată a operelor acestora. (Acolo am văzut primele imagini din adevăratul *Portofoliu al fugii*, o colecție de litografii pe care Fry a realizat-o în 1965 pentru a strânge bani pentru organizația pe care o fondase; Chagall, Lam, Lipchitz și Masson, printre alții, au oferit cu toții opere.) Colegii mei de la Centrul Cullman, precum și Jean Strouse, directoarea centrului, s-au dovedi de un ajutor neprețuit pentru formularea inițială a romanului.

Secția de Manuscrise și Arhive de la Biblioteca Butler a Universității Columbia deține o arhivă compusă din douăzeci și șapte de cutii de corespondență și alte documente legate de timpul petrecut de Varian Fry la Marsilia. Le sunt recunoscătoare bibliotecarilor care m-au ajutat să studiez acele documente, precum și lui James Fry, fiul lui Varian Fry, care dă scriitorilor și cercetătorilor dreptul de a reproduce fragmente din scrisorile, telegramele și alte scrieri ale lui Fry. Ultimul coleg al lui Fry încă în viață, Justus Rosenberg, profesor emerit la

Colegiul Bard și autor al unor memorii ce se vor publica în curând, mi-a răspuns cu mare răbdare la întrebări și mi-a oferit o viziune clară a cum funcționa Centre Américain. Ar fi imposibil să furnizez o dare de seamă completă a resurselor online pe care le-am folosit în această carte, dar aș vrea să menționez în special http://www.varianfry.org, unde orice cercetător poate descoperi o zestre bogată de informații adunate de scriitorul și realizatorul de filme documentare Pierre Sauvage, care a lucrat mai bine de douăzeci de ani la un film despre Fry. Pentru un tur virtual al Vilei Air Bel a se vedea http://villaairbel.1940.fr/.

Îi sunt profund recunoscătoare și lui Allyson Hobbs, director de Studii Africane și Americano-Africane de la Stanford pentru frumos scrisa și documentata: *A Chosen Exile: A History of Racial Passing in American Life.* Autoarea redă în mod inteligent povești ale unor femei și bărbați care s-au luptat cu această problemă de a pretinde că aparțin altei rase. Printre aceștia se află și Nella Larsen, al cărei roman din 1929, *Passing*, a fost vital pentru scrierea acestuia de față.

În nici una dintre sursele acestea minunate nu veți găsi vreo referință la familia Katznelson sau la Lev Zilberman, care sunt personaje create de mine. Veți afla însă mult mai multe date despre cele trăite de Fry decât am putut eu include, mai ales contribuții aduse de asociații săi Charlie Fawcett și Marcel Verzeanu, neobosiți salvatori de vieți omenești. Iar romanul de față, care se termină așa cum se termină, nu se referă în nici un fel la viața lui Varian Fry după 1941: nu mult după întoarcerea sa în Statele Unite s-a despărțit de Eileen, deși au rămas apropiați până la moartea acesteia de cancer, opt ani mai târziu. În 1949 a întâlnit-o pe Annette Riley, profesor de filozofie la Colegiul Vassar, și s-au căsătorit în 1950. Au avut doi copii, James și Sylvia, dar căsătoria lor a fost marcată de tulburări emoționale din partea lui Fry, care s-a luptat cu ceea ce pare a fi fost depresie maniacală. În cele din urmă au divorțat, deși au încercat o reconciliere, dorită tare de ambele părți, în lunile ce au urmat. Fry a predat latina la liceu până la moartea sa, la vârsta de cincizeci și nouă de ani, în urma unei hemoragii cerebrale. În timpul vieții a primit o palidă recunoaștere a activității sale, deși guvernul francez i-a acordat Crucea de Cavaler al Legiunii de Onoare, în 1967, mulțumită, în parte, eforturilor prietenului său Stéphane Hessel. În 1991, Consiliul SUA al Memorialului Holocaustului i-a

oferit lui Fry Medalia Eisenhower a eliberării, iar în 1994 a devenit primul american care a fost onorat de Yad Vashem ca Drept între națiuni. Moștenirea lăsată de misiunea lui Fry se prelungește prin munca de întrajutorare a Comitetului Internațional de Salvare către care va fi donată pe vecie o parte din câștigurile obținute din această carte. A se vedea https://w.w.w.rescue.org/ dacă doriți să ajutați.

Sunt profund recunoscătoare Fundației Guggenheim pentru o bursă de literatură 2014-2015; și lui Scott Adkins și Brooklyn Writers Space, unde mare parte din această carte a fost scrisă. Pentru minunatul lor ajutor la redactare și pentru încurajare rămân îndatorată primilor mei cititori și prieteni Nell Freudenberger, Andrew Sean Greer și Brian Seibert. Frații mei, Amy și Daniel Orringer, au fost faruri călăuzitoare în această călătorie. Bunica Irene Tabor nu și-a precupețit dragostea și încurajările, la fel și părinții mei. (Tatăl meu, dr. Carl Orringer, e răspunzător de tot ce știu despre pericardită.) Martha Eugene a reprezentat o sursă de permanentă căldură și grijă. Carole Brelet, Nathan Guetta, Sophie Peresson și Johanna Wenderoth mi-au oferit ajutor generos la traducerile în franceză și germană. Michael Chabon și Ayelet Waldman mi-au dăruit din înțelepciunea și sprijinul lor și au creat o colonie în miniatură ca să pot termina prima versiune. Sunt recunoscătoare pentru prietenia și ideile lor lui: Cathy Park Hong, Amanda Stern, Amy Waldman, Idra Novey, Jennifer Vanderbes, Monica Ferrell, Tara Gallagher, Meghan O'Rourke, Katie Kitamura și Monica Youn; de asemenea și pentru asigurările neobosite lui: Jonathan Lethem, Amy Barrett și Sarah Manguso. Eleganta meditație despre mortalitate și lipsa de durată, *Ongoingness* a lui Manguso, este sursa rândurilor despre scurtimea vieții noastre și a felului în care continuă prin alții. (Nu e de mirare că Varian nu își amintește de unde a luat ideea; *Ongoingness* a fost publicată cam la șaptezeci și cinci de ani după perioada petrecută de el la Marsilia.) Mulțumiri speciale prietenului meu Elliott Grant, de unde m-am inspirat pentru numele personajului meu.

Nu am cuvinte să-mi exprim gratitudinea față de incomparabila mea editoare, Jordan Pavlin, care a fost o fântână nesecată de răbdare și inspirație, și ale cărei rapide și sigure citiri au transformat cartea; și lui Kim Witherspoon, extraordinara mea agentă literară a cărei voce calmă mi-a răsunat în urechi la momente de neliniște. De asemenea și lui Ellen

Feldman, Katie Schoder și Nicholas Thomson de la Knopf și Mariei Whelan și lui Alexis Hurley de la Inkwell.

Le sunt extrem de recunoscătoare copiilor mei, Jacob și Lil, care s-au născut pe durata scrierii acestui roman și au ajuns la vârstele de opt și patru înainte de terminarea sa. (Jacob m-a însoțit la Marsilia în pântecele meu, iar acum e suficient de mare pentru a analiza cu ce intenții ne plimbăm prin Brooklyn.)

Și în cele din urmă, îi sunt recunoscătoare soțului meu Ryan Harty, care a citit nenumărate versiuni ale acestor pagini și a pus întrebările corecte, care a pregătit sute de prânzuri și cine și a petrecut mii de ore având grijă de copii; și a cărui dragoste este pentru mine casă și refugiu.

Mulțumiri

Mulțumirile mele, pentru acceptul de a folosi materiale publicate anterior, se îndreaptă spre: Liveright Publishing Corporation, fragment din „my darling since“, E.E. Cummings, *Complete Poems: 1904–1962*, ediție îngrijită de George J. Firmage. Copyright © 1931, 1959, 1991 by the Trustees for the E.E. Cummings Trust. Copyright © 1979 by George James Firmage. Reprinted by permission of Liveright Publishing Corporation; Random House, an imprint and division of Penguin Random House LLC and W.W. Norton & Company, Inc.: fragment din „After Fifty Years“ din William Faulkner, *The Marble Faun and A Green Bough*, copyright © 1924 by the Four Seas Company and renewed 1952 by William Faulkner. Print rights administered by Random House, an imprint and division of Penguin Random House LLC, and electronic rights administered by W.W. Norton & Company, Inc. Reprinted by permission of Random House, an imprint and division of Penguin Random House LLC, and W.W. Norton & Company, Inc. All rights reserved. Stanford University Press: fragment Marc Chagall, „Marc Chagall: In Lisbon Before Departure (Poem)“, citat în Benjamin Harshav, *Marc Chagall and His Times A Documentary Narrative*; Translation copyright © 2003 by Benjamin Harshav. All rights reserved. Reprinted by permission of Stanford University Press.